Constantin Mitrache: elaborarea Titlurilor I, II, III, IV cu Capitolele, secțiunile și paragrafele incluse în cuprinsul lor.

Cristian Mitrache: colaborare la sistematizarea cursului și la elaborarea Sect. a II-a, Cap. II din Titlul I; Sect. I și a II-a, Cap. III din Titlul I; Sect. a III-a și a IV-a, Cap. V din Titlul II; Sect. a II-a, Cap. VII din Titlul II; Sect. a III-a, Cap. VIII din Titlul II; Sect. a II-a și a IV-a, Cap. IX din Titlul II; Sect. a III-a, Cap. X din Titlul II; Sect. a II-a și a III-a, Cap. I din Titlul IV; Sect. a II-a, Cap. II din Titlul IV.

Prof. univ. dr.
Constantin MITRACHE

Conf. univ. dr.
Cristian MITRACHE

Facultatea de Drept
Universitatea din București

DREPT PENAL ROMÂN

Partea generală

Ediția a VIII-a
revăzută și adăugită

Universul Juridic
București
-2010-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010,
S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
S.C. Universul Juridic S.R.L.
Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

NICI UN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA UNUIA DINTRE AUTORI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MITRACHE, CONSTANTIN

Drept penal român : Partea generală / Constantin Mitrache, Cristian Mitrache. - Ed. a 8-a, rev. și adăug. - București : Universul Juridic, 2010

ISBN 978-973-127-409-6

1. Mitrache, Cristian

343(498)(075.8)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL DISTRIBUȚIE: tel.: **021.314.93.15; 0733.673.555**
fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

NOTĂ
asupra ediției a VIII-a

Ediția anterioară (a VII-a) a cursului de Drept penal român partea generală, apărută în anul 2009 a cunoscut mai multe reeditări și tiraje care au fost epuizate. La propunerea editorului, dăm spre tipar o nouă ediție revăzută și adăugită.

Întrucât de la ediția anterioară Parlamentul României a adoptat un nou Cod penal și cum intrarea acestuia în vigoare ar putea avea loc într-un viitor apropiat, am găsit de cuviință să publicăm în anexă, la sfârșitul cursului, în extras, Partea generală din noul Cod penal (Legea nr. 286/2009) pentru a înlesni cunoașterea și a reglementărilor noi.

Cei interesați în cunoașterea instituțiilor dreptului penal: studenți, juriști, practicieni ori teoreticieni ca și orice persoană, vor avea astfel posibilitatea să observe aspectele de continuitate și de noutate în reglementarea instituțiilor dreptului penal aduse prin dispozițiile noului Cod penal.

Menționăm că foarte multe instituții din Codul penal în vigoare își găsesc reglementarea identică ori asemănătoare și în noul Cod penal astfel că multe din problemele teoretice și de practică judiciară prezentate în curs își păstrează valabilitatea, iar cititorul va putea lesne să-și însușească problematica teoretică și de practică judiciară penală actuală, necesară în înțelegerea și aplicarea dispozițiilor din noul Cod penal.

Așadar cunoașterea atât a dispozițiilor din Codul penal în vigoare cât și a dispozițiilor din noul Cod penal nu reprezintă doar o necesitate în dobândirea unei temeinice pregătiri profesionale deoarece pentru o perioadă de timp după intrarea în vigoare a noului Cod penal se va impune, în această perioadă de tranziție, aplicarea legii penale mai favorabile atât infracțiunilor săvârșite sub actualul Cod penal și care vor fi judecate după ce va intra în vigoare noul Cod penal cât și pentru infracțiunile judecate definitiv sub actualul Cod penal dacă dispozițiile noului Cod penal sunt mai favorabile infractorului fiindcă principiul aplicării legii penale noi mai favorabile infracțiunilor definitiv judecate se regăsește și în noul Cod penal.

AUTORII

ABREVIERI

I. Tratate, cursuri, monografii citate frecvent

M. Basarab – *M. Basarab,* Drept penal, vol. I şi II, Ediţia a II-a, Editura Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1995.
C. Bulai – *C. Bulai,* Manual de drept penal, partea generală, Editura All, Bucureşti, 1997.
C. Bulai, A. Filipaş, C. Mitrache – *C. Bulai, A. Filipaş, C. Mitrache,* Instituţii de drept penal, Ed. Trei, Bucureşti, 2001.
Comentariu I – *Th. Vasiliu, G. Antoniu, Şt. Daneş, Gh. Dărângă, D. Lucinescu, V. Papadopol, D. Pavel, D. Popescu, V. Rămureanu,* Codul penal român comentat şi adnotat, vol. I, partea generală, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1992.
A. Dincu – *A. Dincu,* Drept penal, partea generală, vol. I, T.U.B., 1975.
V. Dongoroz – *V. Dongoroz,* Drept penal (tratat), 1939.
Dongoroz I, II – *V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu,* Explicaţii teoretice ale codului penal român, partea generală, vol. I (1969); vol. II (1970), Editura Academiei, Bucureşti.
I. Oancea – *I. Oancea,* Drept penal, partea generală, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
Practica judiciară I, II – *George Antoniu, Constantin Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu, Avram Filipaş, Constantin Mitrache, Vasile Papadopol, Cristina Filişan,* Practica judiciară penală, partea generală, vol. I (1988); vol. II (1990), Editura Academiei Române, Bucureşti.
R. 1, 2, 3 – *Vasile Papadopol, Mihai Popovici,* Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală: 1 – pe anii 1969–1975, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977; 2 – pe anii 1976–1980, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982; 3 – *Vasile Papadopol, Ştefan Daneş,* pe anii 1981–1985, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989.
M. Zolyneak, M. I. Michinici – *Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici,* Drept penal, partea generală, Ed. Fundaţiei „Chemarea", Iaşi, 1999.

Alte lucrări se citează neabreviat.

II. **Titluri de periodice**

A.U.B.	–	Analele Universităţii din Bucureşti, Seria Ştiinţe juridice.
J.N.	–	Revista „Justiţia Nouă"
L.P.	–	Revista „Legalitatea populară"
R.R.D.	–	Revista „Revista Română de Drept"
S.C.J.	–	Revista „Revista Studii şi Cercetări juridice"
R.D.	–	Revista Dreptul
R.D.P.	–	Revista de Drept penal

III. **Referiri la practică judiciară, denumiri de acte normative, hotărâri judecătoreşti**

Col. p.	–	Colegiu penal
C.D.	–	Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem
C.S.J.	–	Curtea Supremă de justiţie
C.A.	–	Curtea de Apel
C.p.	–	Cod penal
C.p.p.	–	Cod de procedură penală.
d.	–	decizie
D.î.	–	Decizie de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem
d.p.	–	decizie penală
I.C.C.J.	–	Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie
J.	–	Judecătorie
L.	–	Lege
s.p.	–	Secţie penală
st.p	–	Sentinţă penală
T.j.	–	Tribunalul judeţean
T.m.	–	Tribunalul municipal
T.mil.	–	Tribunalul militar
T.reg.	–	Tribunalul regional
T.S.	–	Tribunalul Suprem
T.U.B.	–	Tipografia Universităţii Bucureşti

CUPRINS

TITLUL I

ASPECTE GENERALE

Capitolul I: NOŢIUNI INTRODUCTIVE **19**

Secţiunea 1: **Dreptul penal ca ramură de drept** **19**

§ 1. Noţiunea dreptului penal 19
§ 2. Obiectul dreptului penal 20
§ 3. Necesitatea dreptului penal 22
§ 4. Relaţiile de apărare socială în perspectivă istorică 23
§ 5. Caracterele dreptului penal 24
§ 6. Scopul dreptului penal 26
§ 7. Politica penală 27
§ 8. Sarcinile dreptului penal 27
§ 9. Legăturile dreptului penal cu celelalte ramuri de drept 28

Secţiunea a II-a: **Ştiinţa dreptului penal** **29**

§ 1. Ştiinţa dreptului penal – ramură a ştiinţelor juridice 29
§ 2. Ştiinţele penale (criminale) 30

Secţiunea a III-a: **Principalele şcoli şi curente de politică penală** **32**

§ 1. Apariţia şcolilor de politică penală 32
§ 2. Doctrina clasică 33
§ 3. Doctrina pozitivistă 34
§ 4. Sisteme eclectice 36
§ 5. Doctrinele apărării sociale 37
§ 6. Sisteme contemporane 39

Secţiunea a IV-a: **Evoluţia dreptului penal român modern** **40**

§ 1. Codul penal de la 1865 40
§ 2. Codul penal de la 1937 (Codul penal Carol al II-lea) 41
§ 3. Evoluţia dreptului penal român (1938–1969) 41
§ 4. Codul penal de la 1969 42

Secțiunea a V-a: **Principiile fundamentale ale dreptului penal** 42
§ 1. Noțiune 42
§ 2. Cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal 43

Secțiunea a VI-a: **Izvoarele dreptului penal** 48
§ 1. Noțiunea și cadrul izvoarelor dreptului penal 48
§ 2. Izvoarele dreptului penal în special 49

Secțiunea a VII-a: **Raporturile juridice penale** 56
§ 1. Noțiune și caracterizare 56
§ 2. Structura raporturilor juridice penale 57
§ 3. Faptele juridice penale 60

Capitolul II: LEGEA PENALĂ 62

Secțiunea I: **Noțiune, structură, interpretare** 62
§ 1. Noțiune și categorii de legi penale 62
§ 2. Criterii de clasificare a legilor penale 62
§ 3. Normele de drept penal 63
§ 4. Interpretarea legii penale 66

Secțiunea a II-a: **Aplicarea legii penale în spațiu** 69
§ 1. Considerații generale 69
§ 2. Principiile de aplicare a legii penale în spațiu 69
§ 3. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării 70
§ 4. Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării 76
§ 5. Cooperarea internațională în lupta contra criminalității 78
§ 6. Extrădarea 81

Secțiunea a III-a: **Aplicarea legii penale în timp** 91
§ 1. Preliminarii 91
§ 2. Principiul activității 91
§ 3. Principiul neretroactivității legii penale 93
§ 4. Principiul retroactivității legii penale 94
§ 5. Principiul ultraactivității legii penale temporare 95
§ 6. Aplicarea legii penale în situații tranzitorii 96
§ 7. Principiul aplicării legii penale mai favorabile infracțiunilor nedefinitiv judecate 96
§ 8. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive 98

TITLUL II

INFRACȚIUNEA ȘI SANCȚIUNILE DE DREPT PENAL

Capitolul I: NOȚIUNEA ȘI TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRACȚIUNII 102

Secțiunea I: **Noțiunea de infracțiune** 102
§ 1. Preliminarii 102
§ 2. Definiția generală a infracțiunii 103

Secțiunea a II-a: **Trăsăturile esențiale ale infracțiunii** 104
§ 1. Fapta care prezintă pericol social 104
§ 2. Fapta săvârșită cu vinovăție 106
§ 3. Prevederea în lege ca trăsătură esențială a infracțiunii 111

Capitolul II: CONȚINUTUL INFRACȚIUNII 113

Secțiunea I: **Aspecte generale** 113
§ 1. Noțiuni 113
§ 2. Structura conținutului infracțiunii 114

Secțiunea a II-a: **Factorii infracțiunii** 116
§ 1. Obiectul infracțiunii 116
§ 2. Subiecții infracțiunii 119
§ 3. Locul și timpul săvârșirii infracțiunii 126

Secțiunea a III-a: **Conținutul constitutiv al infracțiunii** 128
§ 1. Noțiuni 128
§ 2. Latura obiectivă 128
§ 3. Latura subiectivă 136

Capitolul III: ÎNLĂTURAREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTEI 140

Secțiunea I: **Aspecte generale** 140
§ 1. Preliminarii despre înlăturarea caracterului penal al faptei 140
§ 2. Cadrul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei 141

Secțiunea a II-a: **Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei prin înlăturarea vinovăției** 143

Subsecțiunea I: Legitima apărare 143
§ 1. Noțiune și caracterizare 143
§ 2. Condițiile legitimei apărări 144
Subsecțiunea a II-a: Starea de necesitate 151
Subsecțiunea a III-a: Constrângerea fizică și constrângerea morală 154
§ 1. Constrângerea fizică 154
§ 2. Constrângerea morală 155
Subsecțiunea a IV-a: Cazul fortuit 157
Subsecțiunea a V-a: Iresponsabilitatea 159
Subsecțiunea a VI-a: Beția 161
Subsecțiunea a VII-a: Minoritatea făptuitorului 163
Subsecțiunea a VIII-a: Eroarea de fapt 165
Secțiunea a III-a: **Înlăturarea caracterului penal al faptei prin lipsa pericolului social** **170**
§ 1. Preliminarii 170
§ 2. Lipsa pericolului social ca trăsătură esențială a infracțiunii 171
§ 3. Lipsa pericolului social concret al faptei prevăzută de legea penală 172
Secțiunea a IV-a: **Lipsa prevederii în legea penală** **179**
§ 1. Noțiune și cadru 179
§ 2. Efecte juridice 180
Capitolul IV: ASPECTE GENERALE PRIVIND SANCȚIUNILE DE DREPT PENAL **181**
Secțiunea I: **Preliminarii privind sancțiunile de drept penal** **181**
§ 1. Noțiunea și caracterele sancțiunilor de drept penal 181
§ 2. Felurile sancțiunilor de drept penal 182
Secțiunea a II-a: **Sancțiunile de drept penal în legislația penală română actuală** **184**
§ 1. Principiile sancțiunilor de drept penal 184
§ 2. Cadrul sancțiunilor de drept penal în codul penal român 186
Capitolul V: PEDEPSELE **188**
Secțiunea I: **Aspecte generale** **188**
§ 1. Noțiunea și caracterizarea pedepsei 188
§ 2. Scopul și funcțiile pedepsei 189

§ 3. Felurile pedepselor 191
Secțiunea a II-a: **Pedepsele principale aplicabile persoanei fizice** **194**
§ 1. Preliminarii privind pedepsele principale 194
§ 2. Regimul de executare a pedepselor privative de libertate 195
§ 3. Detențiunea pe viață 197
§ 4. Închisoarea 199
§ 5. Amenda 201
Secțiunea a III-a: **Pedepsele complementare și pedepsele accesorii aplicabile persoanei fizice** **203**
§ 1. Aspecte generale privind pedepsele complementare 203
§ 2. Interzicerea unor drepturi 204
§ 3. Degradarea militară 207
§ 4. Pedepsele accesorii 208
Secțiunea a IV-a: **Pedepsele aplicabile persoanei juridice** **211**
§ 1. Pedepsele principale și pedepsele complementare 211
§ 2. Pedeapsa principală a amenzii aplicată persoanei juridice 211
§ 3. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice 212
Capitolul VI: MĂSURILE DE SIGURANȚĂ **215**
Secțiunea I: **Aspecte generale** **215**
§ 1. Noțiune și caracterizare 215
§ 2. Cadrul măsurilor de siguranță 216
Secțiunea a II-a: **Măsurile de siguranță în special** **217**
§ 1. Obligarea la tratament medical 217
§ 2. Internarea medicală 219
§ 3. Interzicerea unei funcții sau profesii 220
§ 4. Interzicerea de a se afla în anumite localități 222
§ 5. Expulzarea 225
§ 6. Confiscarea specială 226
§ 7. Interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată 231
Capitolul VII: FORMELE INFRACȚIUNII **233**
Secțiunea I: **Considerații generale** **233**
§ 1. Desfășurarea activității infracționale 233

§ 2. Formele infracțiunii după fazele de desfășurare a activității infracționale ... 235

Secțiunea a II-a: **Actele preparatorii** ... **236**
§ 1. Noțiune și feluri ... 236
§ 2. Regimul actelor preparatorii ... 237

Secțiunea a III-a: **Tentativa** ... **237**
§ 1. Aspecte generale ... 237
§ 2. Felurile tentativei ... 243
§ 3. Infracțiuni la care tentativa nu este posibilă ... 246
§ 4. Incriminarea și sancționarea tentativei ... 247
§ 5. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului ... 249

Secțiunea a IV-a: **Infracțiunea consumată** ... **252**
§ 1. Noțiune și caracterizare ... 252
§ 2. Infracțiunea fapt epuizat ... 253

Capitolul VIII: UNITATEA DE INFRACȚIUNE ... **254**

Secțiunea I: **Considerații generale** ... **254**
§ 1. Felurile unității de infracțiune ... 254

Secțiunea a II-a: **Unitatea naturală de infracțiune** ... **255**

Secțiunea a III-a: **Unitatea legală de infracțiune** ... **260**
§ 1. Infracțiunea continuată ... 260
§ 2. Infracțiunea complexă ... 265
§ 3. Infracțiunea progresivă ... 269
§ 4. Infracțiunea de obicei ... 270

Capitolul IX: PLURALITATEA DE INFRACȚIUNI ... **271**

Secțiunea I: **Generalități privind pluralitatea de infracțiuni** ... **271**
§ 1. Conceptul și caracterizarea pluralității de infracțiuni ... 271
§ 2. Formele pluralității de infracțiuni ... 271

Secțiunea a II-a: **Concursul de infracțiuni** ... **272**
§ 1. Noțiune și condiții ... 272
§ 2. Formele concursului de infracțiuni ... 274
§ 3. Tratamentul penal al concursului de infracțiuni ... 277

§ 4. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente săvârșite de persoana fizică ... 2832
§ 5. Pedeapsa în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana fizică ... 285

Secțiunea a III-a: **Recidiva** ... **286**
§ 1. Aspecte generale ... 286
§ 2. Modalitățile recidivei ... 287
§ 3. Recidiva mare postcondamnatorie în cazul persoanei fizice ... 291
§ 4. Recidiva mare postexecutorie în cazul persoanei fizice ... 295
§ 5. Recidiva mică în cazul persoanei fizice ... 297
§ 6. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei fizice ... 299

Secțiunea a IV-a: **Recidiva în cazul persoanei juridice** ... **304**
§ 1. Recidiva postcondamnatorie în cazul persoanei juridice ... 304
§ 2. Recidiva postexecutorie în cazul persoanei juridice ... 305
§ 3. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei juridice ... 306

Secțiunea a V-a: **Pluralitatea intermediară de infracțiuni** ... **309**
§ 1. Noțiune și condiții ... 309
§ 2. Tratamentul penal al pluralității intermediare de infracțiuni ... 310

Capitolul X: PLURALITATEA DE INFRACTORI ... **312**

Secțiunea I: **Aspecte generale privind pluralitatea de infractori** ... **312**
§ 1. Noțiune și caracterizare ... 312
§ 2. Formele pluralității de infractori ... 312

Secțiunea a II-a: **Participația penală** ... **315**
§ 1. Aspecte generale privind participația penală ... 315
§ 2. Autoratul și coautoratul ... 317
§ 3. Instigarea ... 319
§ 4. Complicitatea ... 323
§ 5. Participația improprie ... 327
§ 6. Tratamentul penal al participației ... 329

RĂSPUNDEREA PENALĂ

Capitolul I: RĂSPUNDEREA PENALĂ – INSTITUȚIE FUNDAMENTALĂ A DREPTULUI PENAL 336

Secțiunea I: **Considerații generale** 336

Secțiunea a II-a: **Principiile răspunderii penale** 337

§ 1. Noțiunea și cadrul principiilor răspunderii penale 337

§ 2. Principiile răspunderii penale în special 338

§ 3. Principiile răspunderii penale a persoanei juridice 340

Capitolul II: ÎNLOCUIREA RĂSPUNDERII PENALE 342

Secțiunea I: **Considerații generale** 342

Secțiunea a II-a: **Reglementarea instituției înlocuirii răspunderii penale** 343

Capitolul III: CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ 347

Secțiunea I: **Aspecte generale** 347

Secțiunea a II-a: **Amnistia** 348

§ 1. Noțiune, caracterizare și feluri 348

§ 2. Efectele amnistiei 351

Secțiunea a III-a: **Prescripția răspunderii penale** 352

§ 1. Caracterizare și noțiune 352

§ 2. Termenele de prescripție a răspunderii penale 354

Secțiunea a IV-a: **Lipsa plângerii prealabile** 358

Secțiunea a V-a: **Împăcarea părților** 363

Capitolul IV: RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR 368

Secțiunea I: **Aspecte generale privind sancționarea infractorilor minori** 368

Secțiunea a II-a: **Măsurile educative** 369

Secțiunea a III-a: **Pedepsele aplicabile minorului și particularitățile regimului de aplicare și executare a acestora** 373

§ 1. Pedepse aplicabile minorului 373

§ 2. Individualizarea executării pedepsei aplicate minorului 376

APLICAREA PEDEPSELOR

Capitolul I: INDIVIDUALIZAREA PEDEPSELOR 379

Secțiunea I: **Aspecte generale** 379

§ 1. Noțiune și cadru 379

§ 2. Forme și modalități de individualizare 380

Secțiunea a II-a: **Individualizarea judiciară a pedepselor** 381

§ 1. Noțiune și criterii generale de individualizare 381

§ 2. Stări și circumstanțe în cadrul individualizării pedepsei 383

§ 3. Circumstanțe atenuante 386

§ 4. Circumstanțe agravante 392

§ 5. Concursul între cauzele de agravare și de atenuare a pedepsei 397

Secțiunea a III-a: **Individualizarea judiciară a executării pedepselor** 399

§ 1. Aspecte generale 399

§ 2. Suspendarea condiționată a executării pedepsei 400

§ 3. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere 408

§ 4. Executarea pedepsei la locul de muncă 414

§ 5. Calculul pedepselor 421

§ 6. Liberarea condiționată 423

§ 7. Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață 429

§ 8. Executarea pedepsei într-o închisoare militară 431

Capitolul II: ÎNLĂTURAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI ȘI A CONSECINȚELOR CONDAMNĂRII 433

Secțiunea I: **Înlăturarea executării pedepsei** 433

§ 1. Preliminarii despre cauzele care înlătură executarea pedepsei 433

§ 2. Grațierea 433

§ 3. Prescripția executării pedepsei 439

Secțiunea a II-a: **Înlăturarea consecințelor condamnării prin reabilitare** 443
§ 1. Aspecte generale privind reabilitarea 443
§ 2. Efectele reabilitării 443
§ 3. Trăsături caracteristice ale reabilitării 444
§ 4. Reabilitarea de drept 445
§ 5. Reabilitarea judecătorească 448

Titlul I

Aspecte generale

CAPITOLUL I

Noțiuni introductive

Secțiunea I

DREPTUL PENAL CA RAMURĂ DE DREPT

§ 1. Noțiunea dreptului penal

1. **Precizări terminologice.** O condiție de existență a oricărei societăți a constituit-o, și o constituie, apărarea valorilor sociale importante pe care respectiva societate se întemeiază.

Apărarea valorilor sociale esențiale ale societății împotriva faptelor periculoase, după apariția statului a devenit o funcție importantă a acestuia pe care o realizează cu ajutorul dreptului penal.

Prin arătarea faptelor periculoase pentru valorile sociale și a sancțiunilor aplicabile celor care săvârșesc astfel de fapte, dreptul penal contribuie la apărarea acestor valori.

În sensul de mai sus, termenul *drept penal* este folosit pentru a denumi ramura de drept, ca sistem al normelor juridice penale care reglementează relațiile de apărare socială; dar același termen *drept penal* se folosește și pentru a denumi *știința dreptului penal* ca ansamblu de idei, teorii, concepții, cu privire la dreptul penal[1].

Între cele două accepțiuni nu se poate pune semnul egalității, deși între ele există o legătură organică, obiectul științei dreptului penal, fiind dreptul penal ca ramură de drept.

În literatura juridică de specialitate străină, dreptul penal mai este denumit și *drept criminal*[2], denumire ce derivă de la cuvântul latin *crimen – crimă,* adică fapta infracțională interzisă.

---

[1] Vezi pe larg, **Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai,** *Manual de drept penal, partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 7.

[2] **Roger Merle, Andre Vitu,** *Traite de droit criminel*, Ed. Cujas, Paris, 1967.

În aceeaşi ordine de idei, denumirea *„drept penal”*, derivă de la cuvântul latin *poena = pedeapsă,* deci de la sancţiunea aplicabilă pentru fapta interzisă.

Şi într-un sens şi în celălalt, denumirea s-ar referi doar la una din instituţiile fundamentale ale ramurii de drept, respectiv la pedeapsă ori la faptă infracţională.

Având în vedere obiectul şi scopul reglementării juridice de apărare a valorilor sociale s-a propus şi denumirea de *drept al apărării sociale.*

Considerăm că denumirea de *„drept penal”* impunându-se în timp, îşi păstrează actualitatea şi vigoarea, ea însemnând atât în sens juridic penal cât şi în sens obişnuit acelaşi lucru, o ramură distinctă a dreptului care reglementează o activitate specifică – de apărare socială.

2. **Definiţia dreptului penal.** În definirea dreptului penal trebuie reţinute trăsăturile specifice ale acestei ramuri de drept cu privire la obiect, metoda specifică de reglementare, scopul acesteia ca şi modul specific de realizare a acestui scop.

Având în vedere elementele de mai sus, aşa cum s-a susţinut în literatura juridică de specialitate apreciem că dreptul penal se poate defini ca: *„sistemul normelor juridice care reglementează relaţiile de apărare socială prin interzicerea ca infracţiuni, sub sancţiuni specifice denumite pedepse, a faptelor periculoase pentru valorile sociale, în scopul apărării acestor valori, fie prin prevenirea infracţiunilor, fie prin aplicarea pedepselor celor care le săvârşesc”*[1]

Ca ramură de drept, dreptul penal nu reprezintă doar o sumă de norme juridice, ci un ansamblu de norme juridice structurat în sistem, după criterii ştiinţifice în jurul unor norme cu caracter de principiu şi pe instituţiile fundamentale ale dreptului penal – *infracţiunea, sancţiunile de drept penal şi răspunderea penală.*

Fiind o ramură distinctă a dreptului, dreptul penal are un obiect propriu de reglementare şi anume o categorie aparte de relaţii sociale, relaţii create în jurul şi datorită valorilor sociale de a căror apărare depinde existenţa şi dezvoltarea societăţii.

§ 2. Obiectul dreptului penal

3. **Relaţiile de apărare socială – obiect al dreptului penal.** Obiectul dreptului penal îl constituie relaţiile de apărare socială, relaţii ce se nasc între membrii societăţii pentru respectarea de către aceştia a unor valori cum sunt persoana cu drepturile şi libertăţile sale, liniştea şi ordinea publică, însăşi societatea în întregul ei.

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 2.

Respectarea acestor îndatoriri ce privesc conduita socială a membrilor societăţii asigură normala desfăşurare a vieţii sociale.

După apariţia statului şi a dreptului, relaţiile de apărare socială constituie obiect de reglementare pentru dreptul penal care prin normele sale arată faptele periculoase pentru valorile sociale – infracţiunile – şi sancţiunile penale aplicabile persoanelor care săvârşesc astfel de fapte.

4. **Relaţiile de represiune penală – obiect al dreptului penal.** Dacă toţi autorii de drept penal sunt de acord că relaţiile de apărare socială formează obiectul dreptului penal, părerile diferă cu privire la întinderea acestor relaţii de apărare socială.

Într-o opinie, se susţine că obiectul dreptului penal îl constituie relaţiile sociale de represiune penală[1], relaţii ce se stabilesc după săvârşirea infracţiunii, între stat şi infractor, prin care statul are dreptul şi obligaţia să tragă la răspundere penală pe infractor, iar infractorul are obligaţia să suporte pedeapsa.

Acestei opinii i se reproşează că restrânge sfera dreptului penal, că pune la îndoială caracterul său autonom, normativ, că reduce obiectul dreptului penal doar la relaţiile de conflict, de represiune penală, relaţii ce se nasc cu ocazia săvârşirii de infracţiuni şi nu ţine seama de rolul preventiv al dreptului penal, că realizarea normelor penale are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor a obligaţiilor instituite prin acestea.

Mai mult, deşi se susţine caracterul normativ al dreptului penal, prin acceptarea acestei opinii se sprijină teza caracterului pur sancţionator al dreptului penal, caracterul complimentar, subsidiar al acestuia în cadrul sistemului de drept – teză respinsă în doctrina penală încă de la apariţia ei[2].

5. **Relaţiile de apărare socială – represive şi de conformare – obiect al dreptului penal.** O a doua opinie care capătă tot mai mulţi adepţi şi la care ne raliem, consideră că obiectul dreptului penal cuprinde relaţiile de apărare socială, relaţii care se nasc nu din momentul săvârşirii faptei interzise, ci din momentul intrării în vigoare a legii penale.

Argumente în sprijinul acestei opinii se regăsesc în faptul că dreptul penal se realizează în marea majoritate a cazurilor prin respectarea de bună voie a normelor sale, destinatarii legii penale îşi conformează conduita exigenţelor normelor penale în cadrul unor relaţii sociale reglementate şi nu în afara acestora.[3]

Lărgind astfel sfera relaţiilor de apărare socială, ca obiect al dreptului penal se conferă acestuia rol preponderent preventiv în apărarea valorilor sociale esenţiale ale societăţii.

[1] **I. Oancea**, *Drept penal,* partea generală, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 15–16.

[2] **V. Dongoroz**, *Drept penal,* 1939, p. 28.

[3] Vezi şi **N. Popa**, *Teoria generală a dreptului*, Editura All Beck, Bucureşti, 2002, p. 251.

Atunci când a fost nesocotită obligația instituită prin norma penală – relația socială care până în acel moment a fost de conformare se transformă în relație de conflict și pentru restabilirea ordinii de drept încălcată, făptuitorul este obligat să suporte sancțiunea prevăzută de norma penală nesocotită.

Așadar în cea de a doua opinie, obiectul dreptului penal are o sferă mai întinsă cuprinzând nu numai relațiile de conflict ci și cele de cooperare, de conformare, stabilite prin normele penale.

§ 3. Necesitatea dreptului penal

6. **Argumente.** Necesitatea dreptului penal nu poate fi pusă la îndoială, ea este determinată de: a) *necesitatea apărării valorilor sociale;* b) *existența fenomenului infracțional și necesitatea combaterii lui;* c) *necesitatea reglementării juridice a acțiunii de apărare a valorilor sociale*[1]

7. **Necesitatea apărării valorilor sociale.** În adevăr nu este posibilă existența societății fără protejarea (apărarea) sistemului de valori pe care societatea se întemeiază și anume: persoana umană cu drepturile și libertățile ei; statul român, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea lui, proprietatea, indiferent de forma pe care o are dreptul de proprietate, ordinea și liniștea publică, ordinea de drept.

8. **Existența fenomenului infracțional.** Existența fenomenului infracțional este evidențiat de statistica penală.

Fenomenul infracțional sau criminalitatea reprezintă totalitatea infracțiunilor săvârșite la un moment dat într-o societate determinată.[2]

Criminalitatea este studiată de criminologie prin metode statistice și alte metode specifice științelor socio-umaniste.

În studierea criminalității se face distincția între:

a. *Criminalitatea zisă legală* ce cuprinde totalitatea infracțiunilor pentru care s-au aplicat sancțiuni penale de către instanțele judecătorești.

b. *Criminalitatea zisă aparentă sau relevată* ce cuprinde totalitatea infracțiunilor de care organele de poliție și judiciare au luat cunoștință.

c. *Criminalitatea zisă reală* ce cuprinde totalitatea infracțiunilor care s-au săvârșit în realitatea socială, inclusiv cele necunoscute organelor de stat specializate.

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 6.

[2] Vezi pe larg, **Valerian Cioclei**, *Manual de criminologie*, Editura All Beck, București, 1998, p. 16 și urm.

9. **Necesitatea reglementării juridice a apărării sociale.** Acest argument care se invocă în literatura de specialitate în legătură cu necesitatea dreptului penal privește nevoia reglementării acțiunii de apărare a valorilor sociale, necesitatea condiționată pe de o parte de interesul societății pentru a asigura o ocrotire efectivă a sistemului său de valori, prin prevederea faptelor periculoase și a sancțiunilor necesare pentru prevenirea și combaterea acestora, iar pe de altă parte, același interes al societății ca apărarea socială să se realizeze în conformitate cu voința sa și cu respectarea riguroasă a drepturilor infractorului – apărarea acestuia împotriva acțiunii arbitrare a organelor de stat ce participă la realizarea funcției de apărare socială.

§ 4. Relațiile de apărare socială în perspectivă istorică

10. **Apărarea socială în perioada prestatală.** Relațiile de apărare socială au apărut odată cu societatea și au cunoscut, se presupune, atât forma relațiilor de cooperare (normală convietuire), cât și forma relațiilor de conflict[1].

Faptele îndreptate împotriva valorilor sociale atrăgeau reacția din partea persoanei vătămate reacție care îmbrăca forma *răzbunării.*

La originile societății primitive, răzbunarea putea fi individuală sau colectivă (de grup) și era *nelimitată.*

Răzbunarea nelimitată conducea implacabil la repetarea conflictelor, la slăbirea grupului prin distrugerea fizică a membrilor acestuia și de aceea se impunea limitarea acesteia.

Răzbunarea limitată – deci limitarea reacțiunii la răul produs – *regula talionului,* exprimată prin formula *„ochi pentru ochi", „dinte pentru dinte",* presupunea că riposta trebuia să fie proporțională cu intensitatea agresiunii.

Deși aparent satisfăcea nevoia de apărare socială prin aceasta era compromisă ideea de justiție fiindcă importanța valorilor sociale vătămate atât prin faptă cât și prin reacția de răzbunare nu aveau aceeași însemnătate pentru titularii lor, și ducea totdeauna la o dublă pierdere pentru societate.

Regula talionului a fost înlocuită cu *compoziția,* adică cu înțelegerea intervenită între părțile în conflict în baza căruia victima primea o indemnizație pentru răul suferit.

Compoziția la început a fost facultativă apoi a devenit obligatorie, iar după apariția statului, indemnizația revenea acestuia.

11. **Apărarea socială după apariția statului și dreptului.** Apărarea valorilor sociale împotriva faptelor periculoase a devenit o funcție importantă a statului.

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal,* 1939, p. 39.

Exercitarea acestei funcții se realizează prin dreptul penal.

Faptele prin care indivizi izolați periclitau valorile sociale au devenit infracțiuni, iar reacția împotriva făptuitorilor a fost etatizată – devenind monopol al statului.

Dezvoltarea dreptului penal de-a lungul timpului a reflectat evoluția sistemelor de politică penală și gândirii juridice din perioadele istorice care s-au succedat.

§ 5. Caracterele dreptului penal

12. **Enumerare.** Caracterele dreptului penal sau trăsăturile caracteristice ale acestei ramuri de drept se desprind din specificul relațiilor de apărare socială care îi revin spre reglementare.

Deși nu există unanimitate, în literatura juridică de specialitate sunt admise ca trăsături caracteristice ale dreptului penal: *autonomia, unitatea și caracterul de drept public*[1].

13. **Caracterul autonom al dreptului penal.** Autonomia unei ramuri de drept se justifică printr-un obiect propriu de reglementare și a celorlalte criterii complementare[2]. În cazul dreptului penal obiectul de reglementare îl formează relațiile de apărare socială specifice acestei ramuri de drept.

Caracterul autonom al dreptului penal este constant evidențiat în literatura juridică de specialitate și pentru a sublinia netemeinicia tezei caracterului pur sancționator al dreptului penal, susținut în literatura juridică mai veche, potrivit cu care dreptul penal nu ar reglementa relații sociale proprii ci doar relații de sancționare, ar avea, cu alte cuvinte un caracter subsidiar, auxiliar, complementar altor ramuri de drept[3].

Potrivit acestei concepții relațiile sociale ar fi reglementate de alte ramuri de drept și dreptul penal ar trimite un plus de sancțiune atunci când sancțiunea din norma extrapenală încălcată nu ar fi îndestulătoare pentru restabilirea ordinii de drept încălcate[4].

Această teză a caracterului sancționator al dreptului penal a fost criticată în literatura juridică de specialitate[5], încă de la formularea ei.

Caracterul autonom al dreptului penal se reflectă, în relațiile proprii de reglementare, relațiile de apărare socială, relații ce nu fac obiectul altei reglementări.

[1] **C. Bulai,** *op. cit.*, p. 10–14.

[2] **N. Popa,** *Teoria generală a dreptului,* Ed. Actami, București, 1996, p. 243.

[3] Vezi: **I. Oancea,** *Drept penal,* 1971, p. 19 și urm.

[4] **R. Vouin et J. Leauté,** *Droit penal general et criminologie,* Paris, P.U.F., 1956, p. 87 și urm.

[5] **V. Dongoroz,** *Drept penal,* 1939, p. 35.

Caracterul autonom al dreptului penal se poate demonstra și în cadrul opiniei – că viața socială ar fi reglementată mai întâi de celelalte ramuri de drept, iar dreptul penal ar interveni doar pentru sancționarea faptelor periculoase din acele domenii reglementate – arătând că există domenii ale vieții sociale unde numai dreptul penal ocrotește interese ce nu sunt ocrotite de nici o altă ramură de drept, spre ex.: ocrotește sentimentul de milă prin incriminarea faptei de lăsare fără ajutor a unei persoane a cărei viață, sănătate sau integritate corporală este în primejdie și care este lipsită de putința de a se apăra (art. 315 C.p.); și un alt ex.: ocrotește respectul cuvenit morților prin incriminarea faptei de profanare de morminte, monumente sau urne funerare ori de cadavre (art. 319 C.p.) interese ocrotite de la început prin normele dreptului și care nu au format obiect de reglementare al altei ramuri de drept[1].

Am subliniat acest aspect pentru a evidenția încă o dată caracterul autonom al dreptului penal și netemeinicia susținerilor caracterului pur sancționator, auxiliar al dreptului penal. Pentru că dacă este adevărat că raporturile patrimoniale sunt reglementate de dreptul civil, raporturile de muncă de dreptul muncii, raporturile de familie de dreptul familiei și tot așa cu celelalte ramuri de drept, iar pentru încălcările grave din aceste ramuri de drept sunt prevăzute în dreptul penal norme de sancționare, cu aceasta dreptul penal nu devine auxiliar, complementar acestor ramuri de drept, deoarece faptele grave, încălcările grave din aceste domenii nu sunt prevăzute în normele de drept civil, de dreptul muncii, de dreptul familiei etc., *ci tot în dreptul penal* care prin prevederea acestora în normele sale contribuie la prevenirea lor, iar în caz de încălcare, la restabilirea ordinii încălcate prin aplicarea de sancțiuni specifice. Se realizează astfel funcția normativă, regulatoare a dreptului penal, se evidențiază caracterul autonom al acestuia.

14. **Caracterul unitar al dreptului penal.** Unitatea dreptului penal este pusă în evidență de unitatea principiilor care străbat legislația penală cu privire la infracțiune, răspunderea penală, sancțiuni.

Caracterul unitar al dreptului penal român se desprinde și din dispozițiile art. 362 C.p. care prevăd că: „Dispozițiile din partea generală a acestui cod se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale, afară de cazul când legea dispune altfel"[2].

Caracterul unitar al dreptului penal, unanim admis în doctrina penală română actuală, nu este infirmat de împrejurarea că normele penale se găsesc grupate în partea generală, în partea specială a codului penal ori în legi speciale sau în legi nepenale cu dispoziții penale deoarece principiile fundamentale ale dreptului penal se găsesc în cadrul fiecărei reglementări penale.

[1] **V. Dongoroz,** *Drept penal,* 1939, p. 35.

[2] Art. 363 C.p., „Dispozițiile din partea generală a acestui cod se aplică și faptelor sancționate prin legi speciale, afară de cazul când legea dispune altfel".

Unitatea dreptului penal nu este afectată chiar dacă unele norme penale au un caracter aparte, cum sunt normele penale ce privesc aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate ori care asigură asistența juridică internațională în materie penală[1].

15. **Caracterul de drept public.** Prin reglementările sale dreptul penal aparține dreptului public pentru că întotdeauna și pretutindeni în apărarea valorilor sociale a fost interesată societatea, statul ca reprezentant al acesteia.

În toate raporturile juridice de drept penal se găsește întotdeauna statul ca subiect dominant[2] care pretinde o anumită conduită de la destinatarii legii penale, iar în caz de încălcare a normelor penale, tot statul prin organele sale specializate asigură restabilirea ordinii încălcate, exercitând tragerea la răspundere penală, în majoritatea cazurilor, *din oficiu*, a celor vinovați de săvârșirea unor infracțiuni.

§ 6. Scopul dreptului penal

16. **Apărarea valorilor sociale – scop al dreptului penal.** Dreptul penal are ca scop apărarea împotriva infracțiunilor, a valorilor sociale esențiale ale societății. Așa cum se arată în art. 1 din actualul Cod penal, prin legea penală, se apără împotriva infracțiunilor România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea precum și întreaga ordine de drept.

Enumerarea valorilor sociale ce sunt apărate prin legea penală împotriva infracțiunilor fiind exemplificativă, permite să fie cuprinse și alte valori sociale, ce au fost consacrate prin Constituția României din 1991, valori ale statului de drept.

Scopul dreptului penal este pus în evidență de politica penală cu care acesta se află într-o legătură indisolubilă, dreptul penal fiind principalul instrument de realizare a politicii penale.

[1] Cu privire la existența unui drept penal internațional ori a unui drept internațional penal, vezi **Gr. Geamănu**, *Drept internațional penal și infracțiunile internaționale*, Ed. Academiei, București, 1975, p. 19 și urm.

[2] **N. Volonciu**, *Tratat de procedură penală*, p. gen., vol. I, Ed. Paideia, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, București, 1996, p. 18 și urm.; **I. Neagu**, *Drept procesual penal. Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2002, p. 55–56.

§ 7. Politica penală

17. **Noțiune și caracterizare.** În literatura de specialitate, politica penală este definită ca: „ansamblul de procedee susceptibile să fie propuse legiuitorului, sau care sunt efectiv folosite de acesta la un moment dat într-o țară[1] determinată, pentru combaterea criminalității" sau „politica penală este în egală măsură o știință și o artă, ce constă în a descoperi și organiza în mod rațional cele mai bune soluții posibile pentru diferitele probleme de fond și de formă pe care le ridică fenomenul criminalității"[2]

Din definițiile prezentate se desprinde concluzia că politica penală este o parte a politicii generale a statului și se referă la măsurile și mijloacele ce trebuie adoptate și aplicate pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional într-o anumită țară și într-o perioadă determinată.

Trebuie subliniată ideea că mijloacele și măsurile propuse de știința politicii penale, pentru prevenirea și combaterea criminalității, dobândesc eficiență în măsura în care sunt acceptate în cadrul politicii generale și presupun realizarea unei concordanțe depline între politica generală și politica penală a statului respectiv.

Desigur că, apărarea valorilor sociale nu se realizează exclusiv prin mijloace juridice ci și prin mijloace extrajuridice de ordin economic, social, cultural, educativ, ca și prin intermediul normelor juridice extrapenale de drept administrativ, de drept comercial, de drept al muncii etc.

Trebuie subliniat însă că, atât acțiunea preventivă specială cât și reacția represivă ca laturi ale politicii penale se realizează în principal prin intermediul dreptului penal, care prin normele sale prevede atât conduita de urmat de către destinatarii legii penale pentru evitarea oricărei atingeri a valorilor sociale, cât și reacția necesară împotriva infracțiunilor, pentru restabilirea ordinii de drept.

§ 8. Sarcinile dreptului penal

18. **Enumerare.** Ca instrument al politicii penale, dreptul penal în realizarea scopului său are de îndeplinit unele sarcini sau funcții care pot fi sintetizate în:

a) asigurarea prevenirii infracțiunilor ce se realizează pe de o parte, prin incriminarea faptelor periculoase, atrăgându-se astfel atenția tuturor destinatarilor legii penale să se abțină de la săvârșirea lor, iar pe de altă parte, prin amenințarea cu sancțiunea prevăzută de lege ce îi determină să se abțină pe cei tentați să săvârșească infracțiuni;

[1] **A. Fuerbach, Lebruch** (1803) citat de **C. Bulai**, *Drept penal*, 1992, p. 17.

[2] **R. Merle, A. Vitu**, *Traité de droit criminel*, Ed. Cujas, Paris, 1973, p. 96.

b) asigurarea cadrului legal de realizare a funcției de apărare socială. O astfel de funcție presupune deopotrivă arătarea în lege a faptelor, periculoase pentru valorile sociale ca și a sancțiunilor pe care organele statului le pot lua în cazul săvârșirii faptelor interzise. Prin aceasta se asigură atât ocrotirea valorilor sociale cât și ocrotirea făptuitorilor împotriva abuzurilor la care ar putea fi supuși de către organele statului;

c) asigurarea dezvoltării noilor valori și relații sociale. Prin reglementările sale, dreptul penal trebuie să permită protejarea și dezvoltarea noilor valori sociale și a relațiilor sociale născute în jurul și datorită acestora, cum sunt noile valori democratice ale statului de drept, drepturile fundamentale ale omului, proprietatea în formele consacrate de Constituția României etc.

§ 9. Legăturile dreptului penal cu celelalte ramuri de drept

19. **Dreptul penal și dreptul procesual penal.** În cadrul sistemului unitar de drept al României dreptul penal are strânse legături cu celelalte ramuri de drept.

Cu *dreptul procesual penal,* dreptul penal are cea mai strânsă legătură ce se reflectă în interdependență și interacțiune pentru realizarea apărării sociale.

Dreptul penal se realizează, își îndeplinește finalitatea sa, prin intermediul dreptului procesual penal[1] care la rândul său fără dreptul penal ar fi fără conținut, fără sens.

Prin normele dreptului penal se stabilesc faptele care sunt infracțiuni, pedepsele și răspunderea penală ce revine persoanelor ce săvârșesc infracțiuni, iar prin normele dreptului procesual penal este stabilită procedura de tragere la răspundere penală a celor vinovați de săvârșirea infracțiunilor.

Legătura strânsă între dreptul penal și dreptul procesual se evidențiază și prin corelația dintre raportul juridic penal și raportul juridic de drept procesual penal.

20. **Dreptul penal și alte ramuri de drept.** Legătura dreptului penal cu celelalte ramuri de drept poate fi observată în ceea ce privește intervenția dreptului penal pentru apărarea relațiilor sociale ce formează obiect de reglementare a acestor ramuri de drept, cât și în legătură cu influența ce o exercită aceste ramuri de drept asupra dreptului penal prin restrângerea ori extinderea reglementărilor cu influență directă asupra reglementărilor penale. Ca de exemplu:

Cu *dreptul constituțional*[2], dreptul penal se interferează în ocrotirea relațiilor sociale care apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de

[1] **I. Neagu,** *Drept procesual penal. Tratat,* Ed. Global Lex, București, 2002, p. 56.

[2] **Ioan Muraru,** *Drept constituțional și instituții politice,* vol. I, Editura Actami, București, 1995, p. 18; **I. Muraru, S. Tănăsescu,** *Drept constituțional și instituții politice,* Editura Lumina Lex, București.

stat. Prin normele penale sunt incriminate faptele ce pun în pericol statul, valori esențiale ale societății noastre consacrate prin normele de drept constituțional;

Cu *dreptul civil,* dreptul penal se interferează, în apărarea relațiilor patrimoniale și personale nepatrimoniale, ce formează obiect de reglementare al dreptului civil[1], împotriva faptelor periculoase, prin interzicerea sub sancțiuni specifice – pedepse – a sustragerilor, distrugerilor, abuzurilor etc.

În ce privește legăturile dreptului penal cu dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul familiei ș.a., vom observa aceeași preocupare de ocrotire împotriva faptelor periculoase pentru acele relații sociale prin normele dreptului penal care este influențat la rândul său de evoluția reglementării acelor relații sociale.

Secțiunea a II-a

ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL

§ 1. Știința dreptului penal – ramură a științelor juridice

21. **Noțiune.** Știința dreptului penal este o ramură a științelor juridice și reprezintă un ansamblu de teorii, concepții, principii, privitoare la dreptul penal.

Ca sistem de cunoștințe despre dreptul penal, știința dreptului penal, explică și fundamentează necesitatea și sarcinile dreptului penal, metodele și mijloacele de prevenire și combatere a fenomenului infracțional.

22. **Obiectul științei dreptului penal.** Obiectul științei dreptului penal îl constituie dreptul penal ca sistem de norme juridice ce reglementează relațiile de apărare socială.

23. **Sarcinile științei dreptului penal.** În doctrina penală, se subliniază că știința dreptului penal studiază: normele și instituțiile dreptului penal în complexitatea și dinamismul lor pentru cunoașterea conținutului normativ; finalitatea normelor penale, pentru cunoașterea voinței de stat exprimată în normele și instituțiile dreptului penal, pentru aflarea eventualelor imperfecțiuni ale normelor și de a propune modificările necesare.

Știința dreptului penal cercetează practica judiciară pentru a observa concordanța dintre soluțiile practice cu principiile exprimate în normele juridice penale.

Știința dreptului penal este menită să descopere legile de evoluție ale fenomenului juridico-penal, să pună în evidență cauzele care determină

[1] **C. Stătescu, C. Bîrsan,** *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor,* Ed. Academiei, București, 1981, p. 139 și urm.

crearea, modificarea și dispariția din dreptul pozitiv a normelor și instituțiilor dreptului penal.

Știința dreptului penal, prin obiectul său, aparține științelor juridice ce au ca obiect de studiu diferitele ramuri ale dreptului. Între științele juridice există legături cum de altfel există și între ramurile de drept ca părți ale sistemului de drept.

Cele mai strânse legături le are știința dreptului penal cu știința dreptului procesual penal și cu știința dreptului execuțional penal, științe ce au ca obiect ramurile de drept respective.

Legăturile foarte strânse dintre aceste trei ramuri de drept și științele ce le aparțin, au condus în literatura juridică de specialitate la formularea opiniei că sub denumirea de „drept penal" ce „disciplinează integral reacția represivă"[1] se cuprind ramurile de drept penal, drept procesual penal și drept execuțional penal, împreună cu științele acestor ramuri de drept.

§ 2. Științele penale (criminale)

24. **Științele penale – științe socio-umaniste.** Sub această denumire de științe penale sau criminale au fost grupate disciplinele socio-umaniste, altele decât științele juridice dar care au ca obiect de cercetare fenomenul complex al infracționalității atât sub raportul naturii și etiologiei lui, cât și al fundamentării științifice a mijloacelor de prevenire și combatere a acestuia.

Cea mai importantă dintre disciplinele care au ca obiect cercetarea fenomenului criminalității, este *criminologia.*

În adevăr, „Criminologia este o știință socială relativ autonomă, din grupa sociologiei, auxiliară științelor penale, cu caracter pluridisciplinar, care studiază starea, dinamica, legitățile, cauzele și condițiile socio-umane ale criminalității precum și trăsăturile definitorii, mecanismul și funcționalitatea sistemului de măsuri de prevenire și combatere a crimei și criminalității inclusiv de tratament al delincvenților"[2].

În literatura de specialitate s-a recunoscut criminologiei caracterul de știință complexă interdisciplinară ce înglobează în obiectul ei de studiu și alte discipline considerate la început discipline separate în cadrul disciplinelor penale, ca de exemplu *antropologia criminală, sociologia criminală, psihologia criminală, etnografie și demografie criminală, statistică penală.*

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 33.

[2] **Aurel Dincu**, *Bazele criminologiei*, Editura „Proarcadia", București, 1993, p. 4; Vezi și **Valerian Ciocîei**, *Manual de criminologie*, Editura All Beck, București, 1998, p. 56 și urm.

O altă grupă de științe penale ce au ca obiect cercetarea mijloacelor de reacțiune antiinfracțională, cuprinde: *penologia* și *știința penitenciară*[1].

„Penologia – scria prof. Traian Pop – este știința despre mijloacele apărării sociale în contra faptelor antisociale declarate infracțiuni și în contra pericolului criminalității". Această definiție actualizată ar putea fi formulată astfel: *penologia,* se ocupă cu studierea pedepselor și a celorlalte sancțiuni de drept penal sub raportul eficacității acestora în prevenirea și reprimarea faptelor periculoase precum și de elaborarea unor propuneri de îmbunătățire a calității acestora.

Știința penitenciară studiază modul de organizare și de funcționare a locurilor de executare a pedepselor privative de libertate, cum sunt penitenciarele.

Tot în grupa științelor penale, se cuvin menționate criminalistica, medicina legală, psihologia judiciară, poliția științifică.

Criminalistica este o știință judiciară, cu caracter autonom și unitar, care însumează un ansamblu de cunoștințe despre metodele, mijloacele tehnice și procedeele tactice destinate descoperirii, cercetării infracțiunilor, identificării persoanelor implicate în săvârșirea lor și prevenirii faptelor antisociale[2].

Medicina legală, ce aparține deopotrivă științelor medicale și științelor penale, studiază, acele probleme ale patologiei umane legate de viața, sănătatea și activitatea omului ca fapte incriminate, sau relații sociale ocrotite de lege, în scopul de a oferi justiției probe cu caracter științific cât și măsuri cu caracter medico-social utile efortului de asanare a delincvenței[3].

Psihologia judiciară se definește ca acea disciplină distinctă, formativ aplicativă și de cultură profesională a magistratului în statul de drept, având ca obiect studierea nuanțată și aprofundată a persoanei umane implicată în drama judiciară, în vederea obținerii cunoștințelor și a evidențierii legităților psihologice apte să fundamenteze obiectivarea și interpretarea corectă a comportamentelor umane cu finalitate judiciară sau criminogenă[4].

Poliția științifică studiază urmele lăsate de infractor (țesuturi, fire de păr, amprente etc.), pentru identificarea acestuia.

În doctrina penală franceză, se apreciază că psihologia judiciară, poliția științifică și medicina legală sunt ramuri distincte ale criminalisticii[5].

[1] Vezi pe larg, **Traian Pop,** *Drept penal comparat. Penologie și știință penitenciară,* vol. III, Institutul de arte grafice „Ardealul", Cluj, 1914, p. 1 și urm.

[2] **Emilian Stancu**, *Tratat de criminalistică*, Editura Universul Juridic, București, 2002, p. 10.

[3] **G. Scripcaru, M. Terbancea**, *Medicina legală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 13.

[4] **N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi**, *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Presă „Șansa" SRL, București, 1992, p. 5 și urm.

[5] **Jean Pradel**, *Drept penal general*, Tom I, Edition Cujas, 1977, p. 71.

În cadrul ştiinţelor penale, o situaţie specială s-a arătat în literatura juridică de specialitate[1], o are politica penală ce are ca obiect studiul datelor furnizate de celelalte ştiinţe penale, inclusiv ştiinţele juridico-penale şi care pe această bază elaborează orientările, metodele, principiile şi mijloacele pe care le recomandă legiuitorului în vederea îmbunătăţirii normelor juridico-penale, organelor judiciare ce vor aplica aceste norme ca şi tuturor celor care au atribuţii în activitatea de prevenire a infracţiunilor.

Ştiinţele penale prezentate mai sus au fiecare în felul lor o contribuţie la realizarea scopului şi sarcinilor dreptului penal, a politicii penale.

Secţiunea a III-a

PRINCIPALELE ŞCOLI ŞI CURENTE DE POLITICĂ PENALĂ

§ 1. Apariţia şcolilor de politică penală

25. **Politica penală şi gândirea juridico-penală în antichitate.** În doctrina penală se apreciază că nivelul scăzut al dezvoltării cunoştinţelor despre om şi societate în antichitate a făcut ca preocupările cu privire la *scopul* şi *raţiunea pedepsei* să fie neînsemnate. Este dominantă în această perioadă, concepţia că *pedeapsa* constituie o răzbunare pentru răul produs de infractor.

Reacţia represivă (răzbunarea) era soluţia naturală împotriva unei agresiuni.

Pedeapsa era lipsită de orice finalitate preventivă, iar noţiunea de vinovăţie nu era cunoscută[2].

26. **Politica penală şi gândirea juridico-penală în evul mediu.** Progresele realizate în gândirea filozofică în epoca renaşterii au o slabă influenţă asupra dezvoltării ştiinţei dreptului penal şi al justiţiei penale, unde soluţia de politică penală adoptată în practică rămâne cea represivă, dar fundamentul represiunii nu mai era *răzbunarea,* ci *expiaţiunea,* adică ispăşirea de către infractor a culpabilităţii sale, asigurându-se exemplaritatea pedepsei. În îndeplinirea acestei funcţii, de exemplaritate, pedepsele trebuiau să fie crude, grele, intimidante.

Pedeapsa continuă să aibă caracter *retributiv* (se aplică pentru săvârşirea faptei), dar este şi un mijloc de îndreptare a infractorului.

Este dominantă concepţia că omul este liber, înzestrat cu libertatea de voinţă (liber arbitru) şi de aceea el trebuie să dea seamă de fapta sa în faţa societăţii şi să suporte pedeapsa.

În această epocă nu erau cristalizate legiuiri prin care să fie determinate faptele ce urmau să fie pedepsite şi nici pedepsele ce puteau fi aplicate, fapt ce a lăsat loc arbitrariului judecătorilor.

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 24.

[2] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 56.

Spre sfârşitul evului mediu, în epoca iluminismului, situaţia se schimbă. Criticile aduse ordinii de drept feudale şi formularea unor principii noi, progresiste de politică penală, au pregătit ideologic revoluţia franceză de la 1789.

Pe planul gândirii social-juridice[1] sunt dominante două mari teorii: a) *Teoria dreptului natural* şi b) *Teoria contractului social.*

a) *Teoria dreptului natural* (Grotius, Puffendrof ş.a.), consideră că dreptul în general îşi are originea în firea omului, iar *pedeapsa* şi *represiunea* sunt necesare pentru menţinerea şi dezvoltarea societăţii.

b) *Teoria contractului social* (Hobbes, Locke, Rousseau), consideră că oamenii primitivi, fiind liberi, au consimţit să trăiască în societate printr-un acord tacit, renunţând la deplina libertate ce o aveau acceptând să se supună regulilor vieţii în colectivitate, iar *pedeapsa* şi *represiunea* sunt consecinţe logice, firești ale încălcării contractului iniţial.

În ambele teorii *pedeapsa* şi *represiunea* au un rol *utilitar.*

În domeniul justiţiei penale[2] s-au impus criticile formulate de Montesquieu şi mai ales de Cezare Beccaria care în celebra sa lucrare „Dei delitti e delle pene" în 1764, la vârsta de numai 26 de ani, a formulat foarte multe propuneri de reformare a dreptului penal printre care: abolirea pedepsei cu moartea, abolirea torturii, umanizarea pedepselor ş.a.

Aceste idei şi teorii sunt considerate puncte de plecare în ştiinţa penală ce va cunoaşte o dezvoltare deosebită după victoria revoluţiei franceze de la 1789.

§ 2. Doctrina clasică

27. **Noţiune şi caracterizare.** Doctrina sau „Şcoala clasică", cum a denumit-o marele penalist şi criminolog italian Enrico Ferri, cuprinde ideile, concepţiile şi principiile de politică penală formulate de ideologii revoluţiei franceze de la 1789 şi expuse în lucrările lor de: Montesquieu, Cezare Beccaria, Rousseau, Bentham, Feuerbach.

Doctrina clasică a fundamentat şi a sistematizat principiile politicii penale moderne: legalitatea infracţiunilor şi pedepselor, egalitatea în faţa legii penale, umanizarea pedepselor şi a regimului de executare a pedepselor privative de libertate, răspunderea penală personală şi subiectivă întemeiată pe săvârşirea infracţiunii cu vinovăţia legal stabilită a infractorului[3].

[1] **V. Dongoroz**, *Dreptul penal*, 1939, p. 58.

[2] Vezi: **Montesquieu**, *De l'esprit des lois*, 1784 (în româneşte, *Despre spiritul legilor*, vol. I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1964); **Cezare Beccaria**, *Dei delitti e delle pene*, Livorno, 1764 (în româneşte, **Cezare Beccaria**, *Despre infracţiuni şi pedepse*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965 şi Editura Rosetti, Bucureşti, 2001).

[3] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 28.

În lucrarea sa „Principii di diritto criminale", Enrico Ferri aprecia că Şcoala clasică:

– a stabilit raţiunea şi limitele dreptului de a pedepsi (pedeapsa fiind o justă sancţiune aplicată pentru infracţiunea săvârşită, ce trebuie să fie gradată în raport cu gravitatea infracţiunii);

– s-a opus cruzimii pedepselor şi a modului de executare propunând abolirea pedepsei cu moartea, a pedepselor corporale şi infamante, a propus îmblânzirea pedepselor;

– a propus garanţii pentru individul infractor în cursul procesului penal.

Pe plan teoretic doctrina clasică examina infracţiunea, infractorul şi pedeapsa ca entităţi juridice abstracte.

Individul, în concepţia şcolii clasice este înzestrat cu libertate de voinţă (liber arbitru), are capacitatea de a deosebi binele de rău şi deci libertatea de a alege între acestea – având această posibilitate va răspunde moralmente pentru faptele sale (responsabilitate morală).

Pedeapsa reprezintă o justă sancţiune ce trebuie aplicată infractorului în raport cu gravitatea infracţiunii.

În concepţia Şcolii clasice, dreptul penal trebuie să se ocupe doar de reacţia represivă nu şi de lupta împotriva criminalităţii sub aspect preventiv.

28. **Reflecţii critice privind doctrina clasică.** Dreptului penal elaborat de principiile Şcolii clasice i s-a reproşat că a păstrat caracterul retributiv ce l-a avut. Comiterea infracţiunii este socotită o greşită alegere de către infractor a libertăţii sale de voinţă.

Pedeapsa este privită ca o reparaţie a răului cauzat societăţii, are caracter retributiv şi trebuie să fie stabilită după gravitatea infracţiunii şi vinovăţia infractorului.

Prin executarea pedepsei se plăteşte datoria condamnatului faţă de societate şi este considerat îndreptat.

Această viziune pur juridică a criminalităţii şi neabordarea cauzelor ca şi a mijloacelor de prevenire a acesteia nu au stăvilit fenomenul infracţional (criminal).

Cu toate aceste critici, nu poate fi negată valoarea deosebită a principiilor de politică penală susţinute în cadrul Şcolii clasice, principii ce au influenţat elaborarea legislaţiilor penale moderne şi care principii îşi păstrează valabilitatea şi azi (legalităţii, egalităţii, umanismului etc.).

§ 3. Doctrina pozitivistă

29. **Noţiune şi caracterizare.** Doctrina pozitivistă sau Şcoala pozitivistă îşi datorează numele metodei inductive sau *pozitive* bazată pe observaţie şi experiment folosită în ştiinţele naturii, dar şi în cercetarea fenomenelor juridico-penale.

„Doctrina pozitivistă cuprinde un ansamblu de idei şi concepţii cu privire la natura şi cauzele fenomenului infracţional, precum şi cu privire la căile şi mijloacele de luptă împotriva acestui fenomen"[1]

Doctrina pozitivistă apare în Italia şi este marcată de publicarea de către întemeietorii ei a unor lucrări importante: *Cezare Lombroso* – „L'Uomo delinquente" (1876), *Enrico Ferri* – „Sociologia criminale" (1881), *Raffaele Garofalo* – „Criminologia" (1885).

În concepţia Şcolii pozitiviste infracţiunea este mai întâi un fenomen natural şi social înainte de a fi un fenomen juridic, iar infractorul nu este liber în manifestările sale, ci dimpotrivă, *absolut determinat* de factori criminogeni de ordin biologic, social şi cosmoteluric. Deci infractorul fiind determinat la săvârşirea infracţiunii, răspunderea lui nu poate avea ca temei culpabilitatea morală, ci necesitatea apărării sociale.

Doctrina pozitivistă consideră că reacţia antiinfracţională trebuie să corespundă periculozităţii infractorului şi să se realizeze prin măsuri adecvate acestei periculozităţi – de eliminare din societate în cazul criminalilor înnăscuţi, alienaţi sau din obicei ori prin măsuri de tratament în cazul infractorilor de ocazie sau pasionali.

Politica penală preconizată de doctrina pozitivistă vizează luarea măsurilor preventive (substitutivi penali) pentru înlăturarea cauzelor criminalităţii, iar faţă de infractori luarea de măsuri de apărare socială pentru combaterea stării de periculozitate a acestora. Nu sunt excluse nici pedepsele dar ele să fie aplicate ca ultimă soluţie şi ţinând seama de periculozitatea infractorului.

30. **Aspecte pozitive.** Doctrina pozitivistă are meritul de a fi orientat cercetările spre natura şi cauzele fenomenului infracţional ca şi spre persoana infractorului supus determinismelor ce-i dirijează conduita antisocială.

Doctrina pozitivistă a propus pentru prima dată măsuri de siguranţă ce pot fi luate pe lângă pedepse. Sub influenţa Şcolii pozitiviste măsurile de siguranţă au fost introduse în legislaţiile penale ulterioare.

31. **Aspecte criticabile.** Concepţia absolut deterministă asupra conduitei individului, redus la un robot răufăcător, ce trebuie eliminat, nu corespunde realităţii fiindcă neagă capacitatea omului de autodeterminare.

Propunerea de luare a măsurilor de siguranţă şi antedelictum în funcţie de periculozitatea infractorului aduce atingere libertăţii persoanei şi o lipseşte pe aceasta (persoană) de garanţiile oferite de reglementarea penală clasică.

În concluzie, criticile aduse, nu reduc din meritele şcolii pozitiviste care a marcat un progres în promovarea unei politici penale ştiinţifice, oferind ori-

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 29.

zonturi noi în gândirea juridico-penală, pregătind astfel apariția teoriilor contemporane, în special a *apărării sociale*, în doctrina penală.

§ 4. Sisteme eclectice

32. **Justificare.** Doctrinele eclectice au apărut ca o necesitate a concilierii celor două doctrine – clasică și pozitivistă – încercând să îmbine într-o concepție pragmatică și eficientă avantajele pe care le ofereau fiecare dintre acestea în lupta contra criminalității.

33. **A treia Școală italiană (Terza Scuola)**[1] denumită și Școala critică ori a pozitivismului critic are ca reprezentanți pe B. Alimena și E. Carnevale. A avut o existență scurtă. În cadrul acestei doctrine se îmbină de la Școala pozitivistă concepția privind etiologia naturală a criminalității, iar de la Școala clasică ideea răspunderii morale a infractorului.

Pe planul dreptului penal, pe lângă pedeapsa care trebuie să-și păstreze caracterul aflictiv și intimidant sunt admise și măsurile preventive preconizate de Școala pozitivistă.

34. **Școala pragmatică.** Ideile acestei școli au fost formulate de profesorul spaniol Quintiliano Saldana în lucrarea „Noua criminologie" (1929) și în care sunt criticate ideile promovate de cele două mari doctrine (clasică și pozitivistă).

Justiția penală clasică, afirma Saldana, este un teatru în interiorul căruia totul este convenție și mascaradă, iar antropologia criminală pozitivistă se aseamănă unui muzeu al crimei. Saldana propunea să se recurgă la „experiență" fiindcă numai rezultatele practice pot confirma valoarea unei măsuri, deci și a pedepsei ce trebuie modelată după influența pe care o are față de condamnat în combaterea criminalității[2].

35. **Doctrina politico-criminală**[3] a fost promovată în cadrul uniunii Internaționale de Drept Penal (U.I.D.P.), ce a fost fondată în 1889, de trei iluștrii penaliști ai vremii: germanul Franz von Liszt, belgianul Adolphe Prins și olandezul Georg von Hamel.

În cadrul U.I.D.P. au fost grupați penaliști ai vremii pentru promovarea concepției politico-criminale clasice a represiunii cu caracter juridic, cu sistemul doctrinei pozitiviste care atribuie crimei o cauzalitate naturală și socială, propunând: neutralitatea în lupta dintre liberul arbitru și determinismul criminal, luarea în considerare a stării periculoase a infractorului ca bază a politicii criminale, utilizarea în combaterea criminalității atât a pedepselor, cât și a măsurilor de siguranță[1].

Represiunea își păstrează caracterul retributiv, dar finalitatea trebuie să fie prevenirea specială, adică lupta împotriva factorilor care au determinat infractorul să săvârșească infracțiunea.

Odată cu declanșarea primului război mondial în anul 1914, Uniunea Internațională de Drept Penal (U.I.D.P.) își încetează existența. Ideile acesteia au fost continuate în cadrul Asociației Internaționale de Drept Penal (A.I.D.P) fondată la Paris în 1924, printre membrii fondatori având și pe penalistul român V. V. Pella.

În prezent A.I.D.P. este cea mai largă organizație științifică internațională neguvernamentală de drept penal.

A.I.D.P. s-a afirmat în trei direcții importante: a) în domeniul politicii penale și al codificării dreptului penal; b) în domeniul justiției penale comparate; c) în domeniul dreptului internațional penal.

A.I.D.P. ține congrese periodice pe diferite teme privind dezvoltarea dreptului penal.

§ 5. Doctrinele apărării sociale

36. **Caracterizare și tendințe.** Apărarea socială se prezintă ca o umanizare a justiției penale. Școala clasică și Școala pozitivistă au neglijat, fiecare în manieră proprie, personalitatea delincventului.

Și clasicii și pozitiviștii căutau să protejeze doar societatea, sacrificând persoana delincventului. Negând responsabilitatea morală și pedeapsa retributivă – apărarea socială – preconiza apărarea societății prin măsuri vizând periculozitatea făptuitorului și nu prin pedepsirea culpabilității acestuia.

Apărarea socială a fost fundamentată științific, în ce privește rațiunea constrângerii penale de Școala pozitivistă[2].

Apărarea socială, a fost susținută de Adolphe Prins prin lucrările sale „Science penale et droit positif" (1899) și „La defense sociale et les transformations du droit penal" (1910), în care propunea concentrarea atenției asupra stării periculoase a persoanei infractorului și separarea de teoriile deterministe sau interdeterministe.

Pentru menținerea ordinii era propus un sistem complex de sancțiuni ce includeau atât pedepse cât și măsuri de siguranță.

---

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 65.
[2] **R. Merle, A. Vitu**, *Traité de droit criminel*, Ed. Cujas, Paris, 1973, p. 125.
[3] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 65.

[1] **R. Merle, A. Vitu**, *op. cit.*, p. 125; **V. Dongoroz**, *Drept penal, pentru uzul studenților*, 1942, p. 71.
[2] **R. Merle, A. Vitu**, *op. cit.*, p. 125.

În literatura juridică, se apreciază că doctrina aceasta (apărarea socială) se deosebea, în realitate, prea puțin de apărarea socială preconizată de Școala pozitivistă.

După cel de-al doilea război mondial doctrina apărării sociale promovează o nouă concepție – apărarea socială nu trebuie să aibă drept scop imediat apărarea societății împotriva infractorilor, ci mai curând apărarea infractorilor contra societății care îi disprețuiește și refuză să-i înțeleagă. Trebuie „resocializat" infractorul pentru binele societății.

Adepții apărării sociale se împart în două tendințe radical deosebite, una extremistă ce are ca reprezentant pe *Filippo Gramatica*, alta moderată, ce are ca fondator pe *Marc Ancel*.

37. **Apărarea socială originară sau apărarea socială subiectivistă** este denumirea dată tendinței extremiste din doctrina apărării sociale promovată de Filippo Gramatica, care a exprimat aceste idei încă din 1934 și le-a sintetizat în lucrarea „Principii de apărare socială".

Autorul neagă necesitatea dreptului penal, neagă noțiunea de infracțiune, pentru că infracțiunea este fondată pe aprecierea obiectivă a pericolului în timp ce numai aprecierea subiectivă a persoanei are importanță.

Propune înlocuirea dreptului penal cu *apărarea socială* pe care o consideră ramură autonomă a dreptului.

Este negată instituția infractorului deoarece interesează antisocialitatea acestuia. Indivizii sunt sociali și antisociali, iar față de cei antisociali trebuie să se ia măsuri de siguranță *„foarte individualizate"*, pe o durată nedeterminată, aplicabile atât postfactum cât și antefactum (postdelictum cât și antedelictum) și care trebuie să fie executate, oriunde în afară de închisoare.

Apărarea socială subiectivă prin ideile sale extremiste nu a avut prea mulți adepți. Renunțarea la instituțiile dreptului penal lasă o poartă deschisă arbitrariului, creează pericol pentru libertatea persoanei, pentru drepturile persoanei, prin preconizatele măsuri ce pot fi luate antedelictum, adică împotriva unei persoane, anterior săvârșirii faptei periculoase.

38. **Noua apărare socială** este tendința moderată în cadrul doctrinei apărării sociale.

Are ca reprezentant pe Marc Ancel[1], jurist francez. Ideile acestei doctrine le-a expus în lucrarea „La defense sociale nouvelle", apărută în 1954.

Această doctrină a animat Centrul de studii de apărare socială în cadrul Centrului francez de drept comparat.

Noua apărare socială nu repudiază dreptul penal tradițional în ansamblu și consideră că o definiție legală a infracțiunii este necesară iar măsurile antedelictum și sentințele nedeterminate trebuie să fie respinse.

[1] **Marc Ancel**, Președinte de Cameră la Curtea de Casație a Franței.

Marc Ancel se opune dogmelor dreptului clasic apreciind că prezumția de cunoaștere a legii nu este realistă.

Problema crimei este privită ca o problemă individuală a cărei soluționare depinde de personalitatea fiecărui infractor[1]

Noua apărare socială apreciază că este importantă cunoașterea personalității delincventului, cunoașterea urmează să fie realizată prin întocmirea unui *dosar de personalitate*. La întocmirea dosarului de personalitate a făptuitorului să contribuie echipe de tehnicieni specialiști în observații asupra persoanei: medici, psihologi, sociologi, criminologi, etc.

Cunoscând personalitatea infractorului din acest dosar judecătorul urmează să stabilească măsura de socializare adecvată: aplicarea unei pedepse ori luarea unei măsuri de siguranță.

§ 6. Sisteme contemporane

39. **Neoclasicismul contemporan.** Este sistemul de idei de politică penală ce se manifestă în prezent, ca urmare a evoluției neo-clasicismului, apărut în prima jumătate a secolului trecut, sub influența progreselor în criminologie.

Acest sistem de idei de politică penală consideră necesară menținerea caracterului retributiv al pedepsei, corespunzător responsabilității infractorului.

Se apreciază că resocializarea infractorului nu se poate concepe fără condamnarea morală a conduitei lui antisociale.

Neo-clasicismul contemporan nu leagă răspunderea penală de responsabilitate morală și de așa-numitul „liber arbitru"[2], fiindcă nu se neagă determinismele care acționează asupra libertății persoanei.

Pedeapsa se întemeiază pe vinovăția infractorului, dar natura și gravitatea acesteia trebuie să corespundă posibilității infractorului de a se îndrepta sub influența ei (pedepsei). Pentru atingerea acestui scop este necesară organizarea științifică a executării pedepsei privative de libertate.

Dosarul de personalitate preconizat de noua apărare socială nu este necesar deoarece judecătorul alege pedeapsa pe baza dosarului penal și nu se ocupă de tratamentul penitenciar al condamnatului.

Neoclasicismul contemporan se remarcă și prin apărarea cu vigoare a libertății persoanei, opunându-se ideilor noii apărări sociale, ca justiția penală să nu se înfăptuiască de juriști, ci de specialiști (profesioniști) în științele despre om, în diagnosticarea devianței – care ar conduce la deformări profesionale și la abuzuri.

[1] **R. Merle, A. Vitu**, *op. cit.*, p. 131.
[2] **R. Merle, A. Vitu**, *op. cit.*, p. 141.

40. **Neopragmatismul contemporan** este o renaștere a pragmatismului în condiții noi[1]. Acest sistem de idei este rezultatul neîncrederii în sistemele de politică penală, sisteme ce conduc spre o singură concluzie.

Reprezentanții acestui curent recomandă să se țină seama de realitate care arată că responsabilitatea umană este un fapt de viață, iar funcția *retributivă* și *intimidantă* a pedepsei reflectă o reacție de masă de care nu se poate face abstracție fără riscul unor reacții vindicative din partea victimelor[2].

41. **Tendințe actuale în politica penală.** În politica penală actuală se observă o tendință de repudiere a sistemelor de politică penală de către criminologi și tendința acestora de a cunoaște infractorul, condiția acestuia în grupul social din care face parte.

Se apreciază că normele penale în vigoare interesează doar pentru a dovedi distanța care există între exigențele legii și ceea ce gândesc și simt destinatarii ei.

Ca soluții de politică penală se recomandă: dezincriminarea actelor de conduită ce nu au caracter penal evident făcând distincție între actele de conduită *tolerabile* și absolut *intolerabile;* actele de conduită *tolerabile* într-o societate modernă trebuie să fie respectate și să fie înțelese ca decurgând din faptul că oamenii sunt și au dreptul să fie diferiți; o mai bună conviețuire între oameni, sporirea capacității de a tolera actele de conduită omenește tolerabile, iar incriminarea și sancționarea faptelor grave să conducă la perfecționarea omului.

Secțiunea a IV-a

EVOLUȚIA DREPTULUI PENAL ROMÂN MODERN

§ 1. Codul penal de la 1865

42. **Caracterizare.** Codul penal de la 1865 realizează unificarea legislației penale în statul unitar român și marchează totodată începutul dreptului penal modern.

Este copiat în mare parte după Codul penal francez de la 1810 și cu unele împrumuturi din Codul prusian de la 1851.

În acest cod sunt reflectate principiile școlii clasice: legalitatea infracțiunii și pedepsei; responsabilitatea morală a infractorului înzestrat cu liber arbitru; vinovăția este temei pentru pedeapsă; egalitatea în fața legii penale; pedepse umanizate.

[1] *Idem*, p. 142.
[2] **R. Merle, A. Vitu**, *op. cit.*, p. 143.

Nu prevedea pedeapsa cu moartea spre deosebire de modelul său francez care prevedea pedeapsa cu moartea.

Prevedea pedeapsa muncii silnice pe viață.

Nu prevedea confiscarea averii și nici pedepse corporale.

Aceste caracteristici au condus pe unii autori să aprecieze Codul penal de la 1865 ca fiind cea mai blândă lege penală din Europa la acea dată[1].

Nu se ocupa în partea generală de: tentativă, concursul de infracțiuni, recidivă, instigare, reabilitare etc.

În partea specială nu erau incriminate fapte care într-o societate modernă erau incriminate[2].

§ 2. Codul penal de la 1937 (Codul penal Carol al II-lea)

43. **Caracterizare.** Acest cod era menit să asigure unitatea legislativă a României după realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Codul penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937 a realizat un progres însemnat pe plan legislativ fiind elaborat pe baza principiilor democratice și progresiste specifice societății românești de atunci.

În instituțiile codului penal își găsesc reflectarea ideile școlilor: clasică, pozitivistă, neoclasică.

Alături de pedepse au fost introduse în codul penal măsurile de siguranță și măsurile educative pentru delincvenții minori.

Codul penal de la 1937, la intrarea în vigoare, nu se prevedea pedeapsa cu moartea.

Pedepsele prevăzute în acest cod erau mai aspre decât cele prevăzute de codul penal de la 1865.

Acest cod se numără, datorită caracteristicilor sale printre cele mai avansate legi penale din epoca respectivă.

§ 3. Evoluția dreptului penal român (1938–1969)

44. **Tendințe.** În 1938 se instaurează regimul de dictatură al regelui Carol al II-lea care a deschis șirul regimurilor totalitare încheiat la 22 decembrie 1989.

Dreptul penal a fost folosit în scopurile politice ale regimurilor totalitare.

Adaptarea dreptului penal scopurilor regimurilor totalitare s-a făcut, de regulă, prin adoptarea de legi speciale.

[1] **I. Tanovicianu**, Dongoroz, *Tratat de drept și procedură penală,* vol. I, p. 183, citat de **C. Bulai**, în *Drept penal,* 1992.
[2] **Vespasian V. Pella**, *Delicte îngăduite,* București, Ed. Cartea Românească, 1919.

În 1938 a fost introdusă pedeapsa cu moartea pentru unele infracțiuni contra siguranței statului. Pedeapsa cu moartea a fost prevăzută în legislația penală până în ianuarie 1990.

A fost coborâtă vârsta răspunderii penale de la 14 ani la 12 ani.

În această perioadă se înregistrează o tendință de sporire a caracterului represiv al dreptului penal.

După război au fost adoptate legi speciale de pedepsire a criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării.

Codul penal a fost republicat în februarie 1948.

Modificările ulterioare aduse codului penal au urmărit ideologizarea acestuia, transformarea lui în instrument al politicii în general și de reprimare a persoanelor periculoase pentru regimul totalitar comunist ca și de apărare a orânduirii socialiste. Principiul legalității a fost grav încălcat prin introducerea *analogiei* în Codul penal (art. 1 al. 3) prin Decretul nr. 187 din 30 aprilie 1949, care prevedea *„Faptele considerate ca periculoase pentru societate pot fi pedepsite și atunci când nu sunt anume prevăzute de lege ca infracțiuni, temeiul și limitele responsabilității determinându-se în acest caz potrivit dispozițiilor prescrise de lege pentru infracțiunile asemănătoare"*

§ 4. Codul penal de la 1969

45. **Caracterizare.** Deși elaborat sub influența ideologiei marxiste, codul penal s-a detașat în mare măsură de această influență și a consacrat principii de politică penală modernă întâlnite în toate legislațiile contemporane[1].

Sunt consacrate în codul penal principiile: legalității incriminării și pedepsei, răspunderii penale personale întemeiată pe vinovăție.

În codul penal sunt receptate ideile, tezele școlii clasice, școlii pozitiviste (măsuri de siguranță, măsuri educative), noii apărări sociale (înlocuirea răspunderii penale).

Codul penal de la 1969 este aliniat la curentele dreptului penal contemporan.

Secțiunea a V-a
PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI PENAL

§ 1. Noțiune

46. **Preliminarii.** Principiile fundamentale ale dreptului penal reprezintă idei diriguitoare, orientări de bază care călăuzesc atât elaborarea cât și realizarea

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 46.

normelor penale, care se regăsesc în cadrul instituțiilor dreptului penal: infracțiunea, răspunderea penală și sancțiunile penale.

Principiile fundamentale ale dreptului penal român evidențiază ideile, trăsăturile legislației penale, scot în relief felul în care marile principii ale școlii clasice, neoclasice, pozitiviste, neopozitiviste, ale apărării sociale se regăsesc în legislația noastră penală.

§ 2. Cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal

47. **Opinii.** În literatura de specialitate nu există un punct de vedere unitar asupra sferei principiilor fundamentale ale dreptului penal. Într-o opinie se consideră că *legalitatea* și *umanismul* sunt principii fundamentale și în dreptul penal, acestea fiind de altfel ale întregului sistem de drept[1].

O altă opinie propune lărgirea sferei principiilor fundamentale cu altele care să fie specifice dreptului penal și care se desprind din ideile susținute în cadrul doctrinelor politico-juridice ce au influențat redactarea legislației penale române.

Apreciem că pot fi socotite ca principii fundamentale: principiul legalității, principiul umanismului, principiul egalității în fața legii penale, principiul prevenirii săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală, infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale, principiul personalității răspunderii penale, principiul individualizării sancțiunilor de drept penal.

48. **Principiul legalității** este un principiu unanim admis în doctrina penală română și străină și exprimă regula că întreaga activitate în domeniul dreptului penal se desfășoară pe baza legii și în conformitate cu aceasta.

Principiul legalității în dreptul penal examinat în funcție de cele trei mari instituții ale acestuia – infracțiunea, pedeapsa și răspunderea penală se poate exprima în regulile *adagiile: „nullum crimen sine lege", „nulla poena sine lege", „nullum judicium sine lege"*

Potrivit acestor reguli, o faptă chiar dacă este periculoasă nu poate fi considerată infracțiune atâta timp cât prin lege nu este calificată ca atare. Ori o constrângere aplicată unei persoane nu constituie o pedeapsă decât dacă a fost calificată prin lege, iar stabilirea răspunderii penale (judecata) trebuie să se facă potrivit legii.

Principiul legalității este menit să constituie o garanție a libertății persoanei împotriva abuzurilor și arbitrarului din activitatea aparatului judiciar și totodată, o garanție că legea ce incriminează *„ex novo"* nu se va aplica faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare

[1] **V. Dongoroz**, *Sinteze asupra noului cod penal*, SCJ nr. 1, 1969, p. 11 și urm.

Pentru a cuprinde şi aceste aspecte s-a propus în literatura juridică de specialitate ca adagiile să fie completate şi să devină: *„nullum crimen sine lege praevia", „nulla poena sine lege praevia"* ori *„sine lege poenali anteriori"* adică infracţiunea şi pedeapsa trebuie să fie prevăzute în lege, anterior săvârşirii faptei[1].

Principiul legalităţii în dreptul penal a fost formulat şi înscris în Declaraţia drepturilor omului şi cetăţeanului de către ideologii revoluţiei franceze din 1789 în art. VIII astfel: „nimeni nu poate fi pedepsit decât în virtutea unei legi promulgate anterior infracţiunii şi legal aplicate"

Principiul legalităţii a fost apoi consacrat în legislaţiile penale ulterioare şi în unele Constituţii ale statelor din Europa şi din lume.

În dreptul românesc principiul legalităţii era înscris în Constituţia din 1923 în art. 14 care prevedea: „Nici o pedeapsă nu poate fi înfiinţată nici aplicată decât în puterea unei legi". Textul reproducea art. 16 din Constituţia de la 1866.

Constituţia de la 1938 nu mai conţinea o dispoziţie specială dar se deducea din art. 13 al. ultim: „Legile sunt îndatoritoare decât după ce vor fi fost publicate".

Constituţia României adoptată la 21 noiembrie 1991 prevede că legea dispune numai pentru viitor, cu excepţia legii penale mai favorabile (art. 15 al. 2), nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condiţiile şi în temeiul legii (art. 23 al. 12).

În codurile penale române de la 1864, de la 1937 principiul legalităţii se găsea înscris în formulări care permiteau garantarea libertăţii persoanelor.

Principiul a fost încălcat brutal în statele fasciste şi totalitare prin consacrarea *analogiei,* prin care se permitea extinderea normelor penale şi la alte fapte neprevăzute expres de lege, dar care prezintă vreo asemănare cu vreuna din faptele prevăzute de lege.

Analogia a fost acceptată în codurile penale: *sovietic* din 1925 şi 1927; *danez* din 1930 ce a intrat în vigoare în 1935, *uruguaian* din 1934 ş.a. Se menţionează şi Legea germană din 28 iulie 1935 care a înlăturat principiul legalităţii din Codul penal german.

Principiul legalităţii a fost afirmat în „Declaraţia universală a drepturilor omului" adoptată de adunarea generală ONU la 10 decembrie 1948 în art. 11 al. 2: „Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul în care ele au fost comise, un act cu caracter penal potrivit dreptului internaţional sau naţional"

[1] **Matei Basarab**, *Probleme actuale ale dreptului penal,* R.D.P. anul I, serie nouă, nr. 1, 1994, p. 49.

Principiul legalităţii a fost afirmat de asemenea în „Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice" adoptat de adunarea generală ONU la 16 decembrie 1966 – (ratificat de România în 1974) *art. 15.* – „nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care nu constituiau un act delictuos, potrivit dreptului naţional sau internaţional, în momentul în care au fost săvârşite"

Tot astfel într-o formulare asemănătoare principiul legalităţii a fost înscris şi în Convenţia Europeană a drepturilor omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 de către statele membre în Consiliul Europei – în art. 7.

În actualul cod penal principiul legalităţii este prevăzut în art. 2: „Legea prevede care fapte constituie infracţiuni, pedepsele ce se aplică infractorilor şi măsurile ce se pot lua în cazul săvârşirii acestor fapte".

Deşi adnotarea marginală a art. 2 C.p. prevede doar legalitatea incriminării, din conţinutul dispoziţiilor acestui articol se degajă complexitatea principiului care are în vedere şi legalitatea pedepsei ca şi a răspunderii penale.

Cu toate acestea, se subliniază în doctrina penală, principiul legalităţii din art. 2 C.p. este incomplet formulat fiindcă nu consacră anterioritatea legii incriminatoare în raport cu fapta săvârşită şi nici nu interzice expres retroactivitatea legii noi incriminatoare.

În doctrina penală se apreciază, că principiul legalităţii se completează prin dispoziţiile art. 11 C.p. care prevăd că: „legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârşite, nu erau prevăzute ca infracţiuni".

Consacrarea principiului legalităţii în codul penal are o importanţă deosebită, reprezentând o garanţie a drepturilor şi libertăţilor omului în sensul că împiedică extinderea legii penale prin analogie. Pentru legiuitor constituie o obligaţie ca în activitatea de incriminare să precizeze cu exactitate atât fapta interzisă cât şi sancţiunile aplicabile pentru aceasta, iar pentru organele de aplicare a legii reprezintă o obligaţie de interpretare strictă a legii, la cazul concret.

49. **Principiul umanismului.** Principiul presupune că întreaga reglementare penală trebuie să pornească de la interesele fundamentale ale omului.

În centrul activităţii de apărare se află omul cu drepturile şi libertăţile sale.

În normele penale sunt prevăzute exigenţe cărora conduita omului li se poate conforma.

Sancţiunile penale pe lângă funcţia coercitivă îndeplinesc şi funcţia de reeducare.

Umanizarea pedepselor a fost şi un principiu al Şcolii clasice.

În actuala reglementare penală sunt cuprinse dispoziții ce reflectă aspecte ale principiului umanismului, spre exemplu în dispozițiile art. 52 al. 2 partea a doua se prevede: „Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului". În același sens se pot menționa și dispozițiile art. 4 alin. 1 din Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal care prevăd: *„Se interzice supunerea oricărei persoane aflate în executarea unei pedepse la tortură, la tratamente inumane sau degradante ori la alte rele tratamente."* Un alt exemplu privește sistemul mixt sancționator prevăzut pentru minorii infractori format din măsuri educative și pedepse aplicabile în limite reduse la jumătate față de majori.

50. **Principiul egalității în fața legii penale** – principiu care exprimă regula că toți indivizii din societate sunt egali în fața legii. În Constituția actuală a României prin dispozițiile art. 16, este consacrat, acest principiu: „Cetățenii sunt egali în fața legii și autorităților publice fără privilegii și fără discriminări. Nimeni nu este mai presus de lege"

În legea penală nu este consacrat printr-o dispoziție expresă principiul egalității, dar el se deduce implicit din faptul că aceasta (legea penală) nu prevede imunități sau privilegii care să permită inegalități de tratament, în aplicarea legii penale.

Egalitatea în fața legii penale funcționează pentru toți indivizii, fie în calitatea acestora de beneficiari ai ocrotirii penale, fie de destinatari ai exigențelor acesteia.

51. **Principiul prevenirii săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.** Acest principiu presupune că întreaga reglementare juridico-penală trebuie să asigure prevenirea săvârșirii faptelor periculoase atât prin conformare, cât și prin constrângere față de cei care săvârșesc astfel de fapte.

Prevenirea faptelor periculoase (a infracțiunilor) este scopul dreptului penal (art. 1) și care urmează să se realizeze în principiu prin conformare (cooperare) ca rezultat al cunoașterii legii și al creșterii conștiinței individuale.

Prevenirea infracțiunilor este o preocupare a statelor și pe plan internațional. Menționăm în acest sens „Primul congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților", ținut la Geneva în 1955.

Ideea prevenirii infracțiunilor se regăsește în concepțiile susținute de școala pozitivistă, neoclasică ș.a.

52. **Infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale.** Acest principiu este consacrat prin dispozițiile art. 17 al. 2 C.p.[1]

Principiul funcționează ca o garanție a libertății persoanei, întrucât fără săvârșirea unei infracțiuni nu se poate antrena răspunderea penală a unei persoane. Acest aspect justifică ridicarea la rangul de principiu fundamental a acestei reguli, care constituie și un principiu al răspunderii penale.

53. **Principiul personalității răspunderii penale.** Acest principiu conține regula potrivit căreia atât obligația ce decurge dintr-o normă penală de a avea o anumită conduită, cât și răspunderea ce decurge din nesocotirea acelei obligații revin persoanei ce nu și-a respectat obligația, săvârșind fapta interzisă, și nu alteia ori unui grup de persoane.

În dreptul penal nu se poate antrena răspunderea penală pentru fapta altuia.

Caracterul personal al răspunderii penale implică aplicarea pedepsei numai celui ce a săvârșit o infracțiune, iar celelalte sancțiuni de drept penal, măsurile de siguranță în special se pot lua numai față de cel ce prin fapta sa a dat în vileag starea de pericol social ce trebuie înlăturată.

Principiul apare ca o garanție a libertății persoanei și de aceea este considerat principiu fundamental, el constituind totodată și un principiu al răspunderii penale.

54. **Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal.** Acest principiu presupune stabilirea și aplicarea sancțiunilor de drept penal – pedepse, măsuri de siguranță și măsuri educative în funcție de gravitatea faptei săvârșite, de periculozitatea infractorului, de necesitățile de îndreptare ale acestuia.

Principiul își are consacrarea în art. 72 C.p.

Îndeplinirea scopurilor și funcțiilor sancțiunilor penale are loc numai dacă acestea au fost adaptate cazului concret, individual.

Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal îl întâlnim în ideile promovate de: *Școala clasică* (pedepse proporționale cu răul produs); *Școala pozitivistă* (al proporționalizării în funcție de gradul de pericol social al făptuitorului); noua apărare socială (dosarul de personalitate).

Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal este și un principiu al răspunderii penale.

[1] Principiul este prevăzut și în dispozițiile proiectului viitorului Cod penal: „Infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale" (art. 15 alin. 2).

Secțiunea a VI-a

IZVOARELE DREPTULUI PENAL

§ 1. Noțiunea și cadrul izvoarelor dreptului penal

55. **Noțiune.** În general prin izvor al dreptului se înțelege forma juridică pe care o îmbracă o normă pentru a deveni obligatorie.

Având în vedere că prin normele de drept penal trebuie combătut fenomenul periculos al infracționalității, pentru apărarea valorilor sociale esențiale, prin prevederea celei mai grele forme ale răspunderii juridice – răspunderea penală – pentru infracțiunile comise, izvoarele dreptului penal, sub raportul formei prezintă particularitatea că pot fi exprimate numai prin *legi*. Sensul noțiunii de lege ca izvor al dreptului penal este acela, de act cu caracter normativ adoptat de Parlamentul României, după procedura specifică de adoptare a legilor organice – potrivit dispozițiilor art. 73 alin. 3 lit. h și i din Constituția României[1].

Prin lege penală se înțelege și orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi sau decrete (art. 141 C.p.). Tot prin lege penală se va înțelege și Ordonanța de urgență a Guvernului care cuprinde dispoziții cu caracter penal și care va intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial și a depunerii acesteia spre dezbatere în procedură de urgență la camera competentă să fie sesizată a Parlamentului.[2]

56. **Cadrul izvoarelor dreptului penal.** Normele de drept penal pot fi cuprinse numai în legi. Opinii privind gruparea tuturor dispozițiilor cu caracter penal într-un singur cod au existat mai cu seamă în perioada de pregătire a codului penal actual. Argumentele în favoarea grupării tuturor normelor de drept penal într-un singur cod aveau în vedere scopul și funcțiile dreptului penal, posibilitatea de cunoaștere a tuturor dispozițiilor penale de către toți destinatarii legii penale[3], o ușurare a aplicării acestora.

Soluția grupării tuturor dispozițiilor penale într-o lege unică – *cod* – nu a fost acceptată de legiuitorul penal român din 1968 și se pare că nici nu va putea fi adoptată deoarece avantajele aduse sunt prea mici față de neajunsurile ce le creează.

[1] Art. 73 alin. 3: „Prin lege organică se reglementează: a) ..... h) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora; i) acordarea amnistiei sau a grațierii colective"...

[2] A se vedea pe larg **C. Mitrache** „Noul cod penal" vol. I, coordonator **G. Antoniu**, Ed. CH Beck, București 2006, p. 32 și urm.

[3] **G. Antoniu**, *Infracțiuni prevăzute în legi speciale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 6.

În primul rând gruparea tuturor normelor penale ar duce la elaborarea unui cod penal voluminos[1], greoi de mânuit, cu consecințe pe planul aplicării cât și al cunoașterii de către destinatarii acestuia.

În al doilea rând unificarea dispozițiilor penale într-un cod penal ar expune codul penal unor frecvente modificări[2] cerute de mobilitatea relațiilor sociale și dinamica fenomenului infracțional din cadrul acestora[3].

S-a mai arătat[4] că nu toate dispozițiile penale interesează pe toți cetățenii, în același timp și în egală măsură.

Considerăm totodată că includerea tuturor dispozițiilor de drept penal în codul penal ar fi presupus și introducerea unor texte interpretative cu privire la termenii ori expresiile folosite la incriminarea faptelor din domenii specifice ale vieții sociale și drept consecință invadarea codului penal de texte interpretative.

Față de aceste inconveniente soluția legiuitorului român a fost de a lăsa ca o parte din incriminări să figureze în legile care reglementează relațiile sociale din acel domeniu special al vieții sociale.

În codul penal au fost incriminate faptele periculoase care au o evoluție lentă, iar normele se adresează tuturor indivizilor sau aproape tuturor.

În legile penale speciale și legile nepenale cu dispoziții penale au fost incriminate fapte care se săvârșesc în domeniile vieții sociale unde evoluția este mai rapidă, schimbările sunt mai frecvente, de ex.: circulația pe drumurile publice, fondul silvic ș.a., ca și faptele ce privesc o sferă restrânsă de indivizi, de ex. în domeniul viei și vinului, pomiculturii, pisciculturii și pescuitului, economia vânatului și vânătoarea ș.a.

În stabilirea faptelor ce vor fi incriminate în codul penal ori în legile nepenale cu dispoziții penale legiuitorul poate folosi și alte criterii.

§ 2. Izvoarele dreptului penal în special

57. **Constituția României ca izvor de drept penal.** În cadrul izvoarelor de drept penal, mai întâi, trebuie menționată Constituția României care prin normele sale consacră valorile sociale fundamentale ale statului român: suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea sa, persoana umană cu drepturile și libertățile sale, proprietatea privată și publică, ordinea de drept – valori ce vor fi apărate împotriva încălcărilor grave, prin norme de drept penal.[5]

[1] **G. Antoniu**, *op. cit.*, p. 6.

[2] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 49.

[3] **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol. IV, Ed. Academiei, București, 1972, p. 960.

[4] **G. Antoniu**, *op. cit.*, p. 6; **V. Dongoroz**, *Explicații...*, vol. IV, *op. cit.*, p. 960 și urm.

[5] Vezi și **Ioan-Augustin Molnar**, *Izvoarele dreptului penal din perspectiva sistemelor de drept*, R.D.P. nr. 1, 2003, p. 36-47.

Tot în Constituție sunt prevăzute norme cu caracter principial care interesează dreptul penal ca de ex.: „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile" (art. 15 al. 2); egalitatea în fața legii (art. 16 al. 1); „pedeapsa cu moartea este interzisă" (art. 22 al. 3) ş.a.

58. **Codul penal al României** este principalul izvor al dreptului penal. A fost adoptat la 21 iunie 1968 şi a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969.

De la intrarea în vigoare a codului penal a fost modificat prin: Decretul nr. 154/1970; prin Legea nr. 6/1973; prin Decretul nr. 365/1976; prin Decretul nr. 218/1977 ce a fost abrogat ulterior prin Legea nr. 104 din 1 octombrie 1992; Decretul nr. 99/1983.

După revoluția din decembrie 1989 codul penal a fost modificat prin mai multe acte normative ca de ex:

1) D.L. al C.F.S.N. nr. 1 din 26 decembrie 1989 prin care au fost abrogate dispozițiile din art. 185–188 privind avortul şi art. 237 privind defăimarea unei organizații;

2) D.L. al C.F.S.N. nr. 9 din 31 decembrie 1989, prin care au fost abrogate dispozițiile art. 253 Cod penal privitoare la refuzul înapoierii în țară;

3) D.L. al C.F.S.N. nr. 6 din 7 ianuarie 1990 pentru abolirea pedepsei cu moartea şi înlocuirea ei cu detențiunea pe viață (se abrogă expres art. 54, 55, 120 al. 4 şi 130 Cod penal);

4) D.L. al C.F.S.N. nr. 12 din 10 ianuarie privind abrogarea şi modificarea unor dispoziții din Codul penal şi Codul de procedură penală prin care denumirea titlului din partea specială a C.p. a fost modificată din „Infracțiuni contra Securității Statului", în „Infracțiuni contra siguranței statului", au mai fost abrogate: art. 164 (sabotajul), art. 166 al. 2 (propaganda împotriva orânduirii socialiste);

5) D.L. al C.P.U.N. nr. 112 din 30 martie 1990 privind modificarea şi completarea art. 189 din Codul penal ca urmare a aderării României la Convenția internațională contra luării de ostatici;

6) Legea nr. 12 din 6 august 1990 privind protejarea populației împotriva unor activități comerciale ilicite. Potrivit dispoziției din art. 8 al Legii se abrogă art. 295 lit. c din Codul penal, Legea nr. 12 din 1990 a fost republicată în M.Of. nr. 133 din 20 iunie 1991;

7) Legea pentru modificarea şi completarea unor dispoziții din Codul penal şi Codul de procedură penală nr. 20 din 9 octombrie 1990 – prin care se adaugă un alineat nou la art. 117 Cod penal şi se introduce art. 267^1 *(Tortura)*. Modificarea intervine ca urmare a aderării României la convenția împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante;

8) Legea nr. 11 din 29 ianuarie 1991 privind combaterea concurenței neloiale;

9) Legea nr. 88 din 1992 a introdus în C.p. art. 302^2 infracțiunea de nerespectarea dispozițiilor privind importul de deşeuri şi reziduri;

10) Legea nr. 65 din 8 iulie 1992 pentru modificarea şi completarea Codului penal, privind unele fapte de corupție;

11) Legea nr. 104 din 1 octombrie 1992 pentru modificarea şi completarea Codului penal, a Codului de procedură penală şi a altor legi, precum şi pentru abrogarea Legii nr. 59/1968 şi a Decretului nr. 218/1977;

12) Legea pentru modificarea şi completarea Codului penal nr. 140 din 5 noiembrie 1996;

13) Legea nr. 78 din 8 mai 2000 pentru prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție, publicată în M. Of. nr. 219 din 18 mai 2000;

14) Legea nr. 143 din 26 iulie 2000 privind combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri, publicată în M. Of. nr. 362 din 3 august 2000;

15) Legea nr. 197/2000 pentru modificarea şi completarea unor dispoziții din Codul penal, publicată în M. Of. nr. 568 din 15 noiembrie 2000;

16) Ordonanța de Urgență nr. 10 din 11 ianuarie 2001 pentru modificarea şi completarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 271/2001 privind regimul activităților de transport, comercializarea şi recuperarea țițeiului, gazolinei, condensatului şi etanului lichid şi stabilizarea regimului de urmărire şi judecare în procedură urgentă a unor fapte penale, publicată în M. Of. nr. 62 din 2 februarie 2001;

17) Ordonanța de Urgență nr. 89 din 21 iulie 2001 pentru modificarea şi completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiuni privind viața sexuală, publicată în M. Of. nr. 338 din 26 iunie 2001;

18) Legea nr. 456 din 25 iulie 2001 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 207/2000 privind modificarea şi completarea Codului penal şi a Codului de procedură penală;

19) Legea nr. 20 din 10 ianuarie 2002 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 10/2001, publicată în M. Of. nr. 59 din 28 ianuarie 2002;

20) Legea nr. 61 din 16 ianuarie 2002 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 89/2001 pentru modificarea şi completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiuni privind viața sexuală, publicată în M. Of. nr. 65 din 30 ianuarie 2002;

21) Legea nr. 169 din 10 aprilie 2002 pentru modificarea şi completarea Codului penal, a Codului de procedură penală şi a unor legi speciale, publicată în M. Of. nr. 261 din 18 aprilie 2002;

22) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 58 din 23 mai 2002 privind modificarea şi completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiuni contra demnității şi infracțiuni contra autorității, precum şi a unor dispoziții din Codul de procedură penală, publicată în M. Of. nr. 351 din 27 mai 2002;

23) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 93 din 20 iunie 2002 pentru modificarea și completarea Codului penal, publicată în M. Of. nr. 453 din 27 iunie 2002;

24) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 143 din 24 octombrie 2002 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și unele legi speciale, în vederea ocrotirii minorilor împotriva abuzurilor sexuale, publicată în M. Of. nr. 804 din 5 noiembrie 2002;

25) Legea nr. 278 din 4 iulie 2006 pentru modificarea și completarea Codului penal, precum și pentru modificarea și completarea altor legi, publicată în M. Of. nr. 601 din 12 iulie 2006.

26) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 60/2006 publicată în M. Of. nr. 764 din 7 septembrie 2006.

27) Legea nr. 337/2007 pentru completarea art. 195 din Codul penal, publicată în M. Of. nr. 841 din 8 decembrie 2007;

28) Legea nr. 58/2008 pentru completarea art. 258 din Codul penal, publicată în M. Of. nr. 228 din 25 martie 2008;

29) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 198/2008 privind modificarea și completarea Codului penal, publicată în M. Of. nr. 824 din 8 decembrie 2008, aprobată prin Legea nr. 93/2010, publicată în M. Of. nr. 351 din 27 mai 2010.

Se poate lesne observa că mai ales după revoluție codul penal actual a fost modificat și răsmodificat de prea multe ori, modificări ce stau așa cum sublinia un autor[1] „sub semnul conjuncturalului, politicianismului și chiar al amatorismului juridic".

În prezent a fost adoptat un nou Cod penal (Legea nr. 286/2009[2]) care ar putea intra în vigoare într-un viitor apropiat.

Codul penal este structurat pe două părți: partea generală și partea specială.

Partea generală cuprinde opt titluri: legea penală și limitele ei de aplicare, infracțiunea, pedepsele, înlocuirea răspunderii penale, minoritatea, măsurile de siguranță, cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării, înțelesul unor termeni sau expresii.

Se poate afirma că în partea generală sunt cuprinse toate normele cu caracter general.

Partea specială este structurată pe 10 titluri: infracțiuni contra siguranței statului, infracțiuni contra persoanei, infracțiuni contra patrimoniului, infracțiuni contra autorității, infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes

[1] **V. Pașca**, *În loc de cuvânt înainte – Patruzeci de ani*, în Codul penal comentat, vol. I partea generală, autori: Matei Basarab, Viorel Pașca, Gheorghiță Mateuț, Constantin Butiuc, Editura Hamangiu, București 2007, pag. V.

[2] Legea nr. 286/2009 privind Codul penal a fost publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009.

public sau altor activități reglementate de lege, infracțiuni de fals, infracțiuni la regimul stabilit pentru anumite activități economice, infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială, infracțiuni contra capacității de apărare a României, infracțiuni contra păcii și omenirii.

Deși mai întinsă decât partea generală, partea specială a codului penal nu cuprinde toate dispozițiile penale speciale ci doar majoritatea lor.

59. **Legile penale complinitoare**. Așa cum arată și denumirea legile penale complinitoare sunt menite să completeze reglementările penale (din codul penal și legile nepenale cu dispoziții penale) cu norme de drept penal.

Specificul acestor legi complinitoare constă tocmai în faptul că nu conțin incriminări noi și cuprind în exclusivitate numai norme de drept penal. După conținutul lor, sunt considerate izvoare ale dreptului penal:

a) *Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* (publicată în M.Of. nr. 627 din 20 iulie 2006) conține norme privitoare la executarea pedepselor. Este o lege complinitoare, multe din normele sale dezvoltă pe cele din codul penal care au un caracter de principiu. Această lege va intra în vigoare la 90 de zile de la publicarea în Monitorul Oficial, data la care va fi abrogată Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor (legea veche). Nu vor fi abrogate din Legea nr. 23/1969 dispozițiile privind executarea la locul de muncă. Este o lege complinitoare, multe din normele sale dezvoltă pe cele din codul penal care au un caracter de principiu.

În doctrina penală străină[1] s-a recunoscut existența unei anumite ramuri de drept distincte – drept execuțional penal sau drept executiv penal ori dreptul muncilor corecționale, iar principalul izvor de drept al ramurii respective să-l reprezinte codul penal, legea de executare a pedepselor.

Și în sistemul nostru de drept sunt argumente întemeiate pentru a recunoaște existența unei ramuri de drept distincte – dreptul executării sancțiunilor penale. Până la recunoașterea unei astfel de ramuri de drept, legea de executare a pedepselor poate fi considerată izvor al dreptului penal ca lege complinitoare.

b) *Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală*[2], modificată prin Legea nr. 224/2006[3]. Reglementările din Codul penal în ceea ce privește asistența juridică internațională în materie penală sunt completate de dispozițiile acestei legi.

Deși în Codul penal se precizează prioritatea convențiilor internaționale în raport cu legea internă de extrădare (art. 9 C.p.) stabilindu-i acesteia caracter

[1] Vezi pe larg: **I. Oancea**, *Unele considerații cu privire la dreptul penitenciar*, în Analele Universității din București, nr. 1/1971, p. 39 și urm.

[2] Publicată în M. Of. nr. 594 din 1 iulie 2004.

[3] Publicată în M. Of. nr. 534 din 21 iunie 2006.

subsidiar, prin conținutul ei Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală este o lege complinitoare și poate fi considerată izvor de drept penal. Prioritatea convențiilor internaționale la care România este parte în materia aplicării legii penale române în spațiu, se menține și în noul Cod penal (art. 14).

În Legea nr. 302/2004 sunt dezvoltate unele principii prevăzute în codul penal și în tratatele și convențiile internaționale privind asistența judiciară internațională în materie penală.

c) *Legea privind grațierea și procedura acordării grațierii nr. 546 din 14 octombrie 2002.* În această lege sunt dezvoltate principiile de acordare a grațierii prevăzute în Constituția României și în Codul penal.

d) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 112 din 30 august 2001, privind sancționarea unor fapte săvârșite în afara teritoriului țării de cetățenii români sau de persoane fără cetățenie, domiciliate în România, publicată în M. Of. nr. 549 din 3 septembrie 2001, aprobată și modificată prin Legea nr. 252 din 29 aprilie 2002 (M. Of. nr. 307 din 9 mai 2002).

60. Legile speciale nepenale cu dispoziții penale. Intră în această grupă legile care conțin incriminări separate față de codul penal. Cu alte cuvinte, legile speciale sunt considerate, că au un caracter penal numai dacă în conținutul lor sunt prevăzute fapte sancționate penal[1].

Nu vor fi considerate legi nepenale cu dispozițiile penale legile care au dispoziții de acest fel, „nerespectarea dispozițiilor din art.... sau din prezenta lege atrage răspunderea disciplinară, contravențională ori penală".

Incriminarea unei fapte prin legea specială și trimiterea cu privire la încadrarea și sancționarea faptei la codul penal (prin norme de trimitere) este de natură să confere acelei legi speciale caracterul de lege nepenală cu dispoziții penale. De exemplu, art. 57 din *Legea nr. 244/2002 viei și vinului în sistemul organizării comune a pieței vitivinicole* prevede: constituie infracțiune: a) defrișarea viilor nobile în suprafață mai mare de 0,1 ha de agentul economic sau de familie, fără autorizație, se sancționează potrivit articolului 217 din Codul penal. Alt exemplu, în *Legea îmbunătățirilor funciare nr. 138/2004*, modificată prin Legea nr. 233/2005 publicată în M. Of. nr. 648 din 21 iulie 2005, se prevede (în art. 81 lit. d) că următoarele fapte constituie infracțiuni: *„fapta persoanei fizice de a porni instalațiile de irigație și de a aplica udări culturilor de pe terenurile situate pe teritoriul unei organizații sau federații ori în cadrul unei amenajări de irigații aflate în administrarea Administrației, fără împuternicirea organizației sau federației ori fără încheierea prealabilă a unui contract sezonier cu administrația, constituie infracțiunea de furt și se pedepsește potrivit codului penal"* și exemplele ar putea continua pentru a acoperi enumerarea celor peste 140 de legi nepenale cu dispoziții penale existente în vigoare. Avem impresia că legiuitorul penal este solicitat să se implice în toate domeniile vieții sociale, apreciindu-se că, prin intervenția sa, valorile sociale din aceste domenii vor fi mai eficient apărate împotriva încălcărilor grave infracționale.

[1] **V. Dongoroz**, în *Explicații...*, vol. IV, *op. cit.*, p. 963.

61. Tratatele și convențiile internaționale. O ultimă categorie de acte juridice ce o tratăm la izvoarele dreptului penal este reprezentată de tratatele și convențiile internaționale.

Tratatele și convențiile internaționale devin izvoare de drept în măsura în care sunt ratificate.

În literatura juridică[1] de specialitate se face deosebirea, pe bună dreptate, între: a) tratate și convenții prin care statul român s-a angajat să incrimineze și să sancționeze anumite fapte deosebit de periculoase care aduc atingere unor valori și interese comune ale societății omenești, de unde și denumirea de infracțiuni de drept internațional[2], b) tratate și convenții internaționale privind asistența juridică internațională în materie penală[3] și c) tratatele internaționale privind drepturile omului.

Prima categorie de tratate și convenții internaționale pot fi socotite ca izvoare *indirecte* de drept penal, pentru că prin ele este asumată obligația statelor de a incrimina prin legea penală internă astfel de fapte.

Menționăm că statul nostru și-a îndeplinit obligațiile internaționale prevăzând ca infracțiuni în codul penal ori în alte legi, faptele la care se referă tratatul sau convenția internațională semnată de statul nostru și ratificată de parlamentul țării, spre ex: Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante adoptată la New York la 10 decembrie 1984 de Adunarea Generală a ONU, a fost ratificată de țara noastră prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990, iar prin Legea nr. 20 din 1990 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală a fost incriminată prin dispozițiile art. 267[1] „Tortura"; Convenția de la Montreal din 23 septembrie 1971 pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate împotriva securității aviației civile ratificată de România prin Decretul nr. 60 din 1975 și introduse în Codul aerian infracțiunile la regimul siguranței aeronavelor în zbor în dispozițiile art. 107[2]; Convenția penală privind corupția adoptată la

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 70.

[2] Vezi pe larg **Gr. Geamănu**, *Dreptul internațional penal și infracțiunile internaționale*, Ed. Academiei, București, 1977, p. 127 și urm.

[3] Vezi pe larg **R. M. Stănoiu**, *Asistența juridică internațională în materie penală*, Ed. Academiei, București, 1977, p. 127 și urm.

Strassbourg la 27 ianuarie 1999 şi ratificată de România prin Legea nr. 27 din 16 ianuarie 2002, publicată în M. Of. nr. 65 din 30 ianuarie 2002.

În astfel de cazuri[1], actele normative prin care au fost adoptate devin izvoare de drept şi nu tratatul sau convenţia internaţională.

Tratatele şi convenţiile internaţionale privitoare la asistenţa juridică internaţională[2] conţin norme privind extrădarea şi devin obligatorii după ratificarea lor şi sunt socotite *izvoare directe* de drept penal.

Tratatele internaţionale privind drepturile omului, prin ratificarea lor de către România, devin *izvoare directe* ale dreptului penal român, fiindcă au prioritate în aplicare faţă de legile interne, astfel cum se precizează în dispoziţiile art. 20 din Constituţia României: *„Dacă există neconcordanţă între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale."*[3]

Secţiunea a VII-a
RAPORTURILE JURIDICE PENALE

§ 1. Noţiune şi caracterizare

62. **Noţiune.** Orice raport juridic presupune o relaţie socială reglementată de o normă de drept.

Raportul juridic penal este o relaţie de apărare socială reglementată printr-o normă de drept penal.

[1] Spre ex.: Convenţia cu privire la prevenirea şi reprimarea genocidului, adoptată de Adunarea generală a ONU în 1948, ratificată de ţara noastră prin Decretul nr. 236/2 decembrie 1950 – Fapta de genocid este incriminată în actualul cod penal în art. 357; Convenţia unică asupra stupefiantelor adoptată în cadrul ONU în 1961, ratificată de România prin Decretul nr. 626/21 noiembrie 1973 – Fapta de trafic de stupefiante este incriminată în art. 312 C. pen. şi prin Legea nr. 143 din 26 iulie 2002 privind combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri.

[2] Tratate de asistenţă juridică au fost încheiate de ţara noastră cu foarte multe state de pe toate continentele – vezi pe larg astfel de tratate şi convenţii în lucrarea *Relaţii consulare ale României, culegere de tratate, convenţii şi acorduri,* Bucureşti, 1975, p. 489–837; Vezi şi: **Gheorghiţă Mateuţ**, *Convenţiile internaţionale în materie penală*, Editura Servo-Sat, Arad; **Pavel Abraham, Ioan Hurdubaie** *Convenţii europene în materie penală,* Editura Naţional, Bucureşti, 2001.

[3] În acest sens, a se vedea şi art. 1 alin. 3 din Codul penal al Republicii Moldova, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2003, care prevede: „Prezentul cod se aplică în conformitate cu prevederile Constituţiei Republicii Moldova şi ale actelor internaţionale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanţe cu actele internaţionale privind drepturile fundamentale ale omului, au prioritate şi se aplică direct reglementările internaţionale."

Realizarea normelor de drept penal are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor a exigenţelor acestora, a conduitei pretinse prin normele penale.

Respectarea exigenţelor legii penale are loc atât din convingere, din înţelegerea necesităţii că respectarea este în interesul lor (al destinatarilor), şi al întregii societăţi cât şi din teama de represiune, de ameninţarea[1] cu sancţiunea pe care o prevede legea penală.

Realizarea normelor penale are loc în cazul săvârşirii de fapte interzise prin aplicarea de sancţiuni celor vinovaţi. În astfel de situaţii realizarea normelor penale are loc prin intermediul raportului juridic penal.

Deci raportul juridic penal ar lua naştere prin săvârşirea infracţiunii şi ar putea fi definit ca un raport reglementat de norma juridică penală, între stat şi infractor în virtutea căruia statul are dreptul de a pedepsi pe infractor, iar infractorul are obligaţia să suporte pedeapsa – să răspundă penal[2].

63. **Raporturi juridice penale de conformare şi raporturi juridice de conflict.** În literatura juridică s-a pus problema dacă realizarea normelor penale are loc în cadrul unor raporturi juridice şi în cazul în care aceasta (realizarea) are loc prin conformare la exigenţele normelor penale.

Într-o opinie[3] formulată în teoria generală a dreptului şi susţinută de unii autori de drept penal, se consideră că în cazul normelor prohibitive cum sunt majoritatea normelor juridice penale, realizarea acestora nu are loc prin intermediul raporturilor juridice. Prin abţinerea destinatarilor de a săvârşi faptele penale interzise se realizează dreptul penal în afara unui raport juridic. Deci nu se naşte un raport juridic între cel ce respectă norma şi stat, în cazul abţinerii de a săvârşi fapta interzisă.

Într-o altă opinie se susţine că realizarea oricăror norme juridice nu poate avea loc decât prin mijlocirea raporturilor juridice. Realizarea normelor juridice prin respectare are loc în cadrul unor raporturi numite de „conformare" de „cooperare"[4]. Numai dacă se încalcă dispoziţiile normei juridice fie ea prohibitivă ori onerativă, realizarea dreptului are loc prin constrângere, în cadrul unui raport de „conflict" de „contradicţie".

Aceasta trebuie să fie soluţia şi pentru dreptul penal, admiterea realizării acestuia prin conformare în cadrul unui raport de conformare, de cooperare, iar în

[1] **M. Zoiyneak, M. I. Michinici**, *Drept penal,* p. gen., Ed. Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1999, p. 43.

[2] Vezi pe larg: **I. Oancea**, *Unele consideraţii cu privire la raportul juridic penal,* în S.C.J. nr. 2/1958, p. 188.

[3] **N. Popa**, *Teoria generală a dreptului,* Editura All Beck, Bucureşti, 2002, p. 251 şi urm.

[4] **C. Bulai**, *Unele probleme teoretice privind cunoaşterea legii penale ca mijloc de prevenire a infracţiunilor*, S.C.J., nr. 3/1978, p. 288 şi urm.

caz de încălcare a obligației prevăzută în normă, realizarea normei penale, urmând a se face prin constrângere, în cadrul unui raport de conflict, de contradicție.

Neacceptarea acestei opinii conduce la concluzia greu de susținut că raportul juridic penal se poate naște din nerespectarea unei obligații extrajuridice. Mai mult, negarea raporturilor juridice de cooperare în dreptul penal pune sub semnul întrebării caracterul autonom, normativ al dreptului penal, reînviind teza caracterului pur sancționator al dreptului penal.

§ 2. Structura raporturilor juridice penale

64. **Subiectele.** În raporturile juridice penale fie de conformare, fie de conflict vom întâlni întotdeauna *statul* ca titular al funcției de apărare socială.

Acționând ca reprezentant al societății, ca titular al puterii, statul apare în raporturile juridice penale ca subiect dominant.

În raporturile *de conformare,* statul, prin edictarea normelor penale, impune tuturor destinatarilor legii penale, în mod interdeterminat, norme obligatorii.

În *raportul juridic penal de conflict* statul, impune celuilalt subiect al raportului juridic, persoana fizică sau juridică, să suporte consecințele faptei sale adică să suporte răspunderea penală și, ca o consecință a acesteia – pedeapsa.

Cel de al doilea subiect al raporturilor juridice penale este persoana fizică sau persoana juridică, destinatar al obligației, prevăzută în norma penală, în cadrul *raportului juridic de conformare,* persoana fizică sau persoana juridică nenominalizate.

În cadrul *raportului juridic penal de conflict* persoana fizică sau persoana juridică sunt determinate, anume cele care au săvârșit fapte interzise – infractorii.

65. **Conținutul raportului juridic penal.** Ca la orice raport juridic conținutul este format din drepturile și obligațiile participanților (subiecților) la acel raport juridic.

În conținutul raportului juridic se reliefează *dreptul statului* de a pretinde o anumită conduită din partea destinatarilor legii penale, pentru apărarea valorilor-esențiale ale societății și a relațiilor sociale născute în legătură cu aceste valori, pe de o parte și *obligația* corelativă a celuilalt subiect, persoana fizică sau juridică de a-și conforma conduita exigențelor cerute prin norma penală, în cadrul raporturilor de conformare. În cadrul raportului penal de conflict, dreptul statului constă în impunerea unei sancțiuni pentru săvârșirea infracțiunii și obligația infractorului de a suporta consecințele săvârșirii faptei sale – pedeapsa.

În literatura juridică de specialitate se subliniază și alte drepturi și obligații corelative ale subiectelor raportului juridic penal[1].

[1] Vezi pe larg: **I. Oancea**, *Drept penal...*, *op. cit.*, p. 56; **Doru Pavel**, *Considerații teoretice în legătură cu raportul de drept penal*, în J.N., nr. 9/1966, p. 49; **I. Oancea**, *Unele considerații cu privire la raportul juridic penal*, în S.C.J., nr. 2/1958, p. 188 și urm.

66. **Obiectul raportului juridic penal.** Obiectul raportului juridic îl formează anumite acțiuni pe care titularul dreptului le efectuează sau le poate pretinde și pe care celălalt subiect este obligat a le săvârși sau a se abține de a le săvârși[1].

În cazul raporturilor juridice penale obiectul este format din conduita care urmează să fie obținută în cadrul său și cu privire la care sunt create și sunt exercitate drepturile și obligațiile subiectelor.

Drepturile și obligațiile subiectelor raporturilor juridice penale sunt create în legătură cu ceva – *conduita ce trebuie realizată.* Respectarea obligației impusă prin norma juridică în cadrul raporturilor de conformare și executarea pedepsei și a celorlalte sancțiuni aplicate pentru săvârșirea infracțiunii în cadrul raportului de conflict. Acesta este obiectul raportului juridic penal.

În urma realizării obiectului se realizează norma de drept penal – prin conformare în cadrul raportului juridic de cooperare și prin constrângere în cazul raportului juridic de conflict – conducând la realizarea și asigurarea apărării sociale.

67. **Durata raporturilor juridice penale.** Existența unui raport juridic este tărmurită de două momente: al nașterii sau formării și al încetării acestuia.

Particularitățile raporturilor juridice penale se răsfrâng și asupra duratei lor.

68. **Începutul raporturilor juridice penale.** Nașterea sau formarea raportului juridic penal de conformare are loc odată cu intrarea în vigoare a normei penale[2], pentru că de la această dată se instituie obligația pentru destinatarii legii penale de a-și conforma conduita preceptelor penale.

Trebuie subliniat că destinatarii legii penale, trebuie să îndeplinească condițiile cerute de lege, adică să aibă calitatea cerută de norma penală (funcționar, cetățean, străin) și de asemenea condițiile generale de vârstă, responsabilitate și libertate de voință și acțiune.

Dacă persoana nu are vârsta de 14 ani împliniți la data intrării în vigoare a normei penale, pentru ea raportul juridic de conformare nu s-a născut, el urmând a se naște la împlinirea acestei vârste. Tot astfel dacă persoana fizică nu are calitatea cerută de lege la data intrării acesteia în vigoare raportul juridic de conformare nu se naște pentru acea persoană fizică, dar se va naște la dobândirea calității cerută de norma penală de către persoana fizică (devine militar, funcționar etc.).

[1] **N. Popa**, *op. cit.*, p. 276 și urm.

[2] În sens contrar, **Doru Pavel**, în *Considerații teoretice în legătură cu raportul de drept penal*, în J.N. nr. 9/1966, p. 52, care consideră că „Instituirea de către stat a normei juridice nu creează raport juridic ci doar o premiză a nașterii acestuia"; **N. Popa**, *op. cit.*, p. 276 și urm.

Desigur că astfel de condiții nu se pun în cazul persoanei juridice, care trebuie să îndeplinească alte condiții ce țin de specificul activității pe care aceasta o desfășoară și în legătură cu care se pot comite fapte periculoase.

În cazul raportului juridic de conflict momentul de început este marcat de săvârșirea infracțiunii, când raportul de conformare a fost încălcat.

69. **Desfășurarea raporturilor juridice penale.** Raportul juridic de conformare se desfășoară de la formarea sa până la ieșirea din vigoare a normei penale. Durata raportului juridic de conformare este acea a legii penale și nelimitată de la început în cazul legilor penale ordinare, obișnuite.

În cazul legilor penale temporare durata raportului juridic de conformare este prestabilită.

Raportul juridic penal de conflict născut din săvârșirea unei infracțiuni se definitivează prin intermediul raporturilor procesuale în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești prin care s-a aplicat sancțiunea penală. Până în acest moment, raportul juridic penal de conflict născut din săvârșirea unei infracțiuni este afectat de o condiție suspensivă.

Odată cu stabilirea sancțiunii pentru persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii s-a definitivat raportul juridic penal de conflict care se va desfășura prin executarea sancțiunilor penale aplicate infractorului.

70. **Stingerea raporturilor juridice penale.** A. Raportul juridic penal de conformare se poate stinge prin: a) ieșirea din vigoare a normei penale; b) pierderea calității cerută de lege de către destinatarul obligațiilor instituite prin normă; c) săvârșirea faptei interzise – dând naștere raportului juridic penal de conflict.

B. Raportul juridic penal de conflict se stinge: a) prin executarea sancțiunilor aplicate infractorului; b) prin intervenția unei cauze care înlătură răspunderea penală sau executarea pedepsei.

Menționăm că raportul juridic de conflict poate să se stingă mai înainte de definitivarea acestuia dacă intervin cauzele care înlătură răspunderea penală mai înainte de judecarea infractorului.

În legătură cu durata raportului juridic penal de conflict, în literatura juridică s-au exprimat opinii diferite, distingându-se mai multe etape[1] în care ar lua sfârșit raportul juridic:

– etapa definitivării prin intermediul raporturilor juridice procesuale cu moment final – aplicarea sancțiunilor penale;

[1] Vezi pe larg: **I. Oancea**, *Raportul juridic execuțional penal*, Revista de Drept penal, anul I, serie nouă, nr. 1, 1994, p. 25–31.

– etapa executării sancțiunilor penale ce durează până la stingerea executării printr-un mod prevăzut de lege: prin executare, prin grațiere, prin amnistie, prin prescripție;

– etapa după executarea sancțiunilor când pentru condamnat mai sunt prezente interdicții, decăderi și care se sting prin obținerea reabilitării.[1]

Considerăm întemeiată opinia potrivit cu care raportul juridic penal de conflict ia sfârșit prin executarea ori stingerea executării sancțiunilor penale printr-un mod prevăzut de lege.

După executarea sancțiunilor ori stingerea executării acestora persoana se află în raporturi juridice de conformare. De altfel, nu trebuie uitat că și în timpul executării sancțiunilor, persoana se afla în raporturi juridice de conformare.

§ 3. Faptele juridice penale

71. **Noțiune și clasificări.** Într-o legătură intrinsecă cu raporturile juridice penale se află faptele juridice penale. Acestea pot fi definite ca stări, situații, împrejurări, fapte, prevăzute de legea penală, care dau naștere, modifică ori sting raportul juridic penal.

Faptele juridice penale se pot clasifica în raport cu momentul lor de incidență cu raportul juridic penal în: fapte generatoare de raport juridic penal, fapte modificatoare de raport juridic penal și fapte extinctive de raport juridic penal.

În examinarea duratei raporturilor juridice penale s-au făcut referiri la situațiile, împrejurările, stările care dau naștere la raporturi juridice penale de conformare ori de conflict, ca și cele de modificare ori stingere a acestor raporturi, așa că trimitem la explicațiile din paragraful precedent.

[1] **N. Popa**, *op. cit.*, p. 279 și urm.

CAPITOLUL II

Legea penală

Secțiunea I

NOȚIUNE, STRUCTURĂ, INTERPRETARE

§ 1. Noțiune și categorii de legi penale

72. **Noțiune.** Conceptul de lege penală este examinat în doctrina penală[1] în două sensuri. Într-un sens larg, de regulă ori normă de drept penal, sens pe care îl are în vedere legiuitorul prin dispozițiile art. 141 C.p. În alt sens (restrâns) conceptul de lege penală, desemnează actul normativ emis de parlament, după o procedură specială și care conține norme de drept penal (art. 74 din Constituție).

Pentru o cunoaștere cât mai bună a legilor penale, în ce privește interpretarea și aplicarea, ca și a raporturilor dintre ele în doctrina penală se fac diferite clasificări.

§ 2. Criterii de clasificare a legilor penale

73. **Legi penale generale și legi penale speciale.** Această clasificare se face după rolul pe care îl au în reglementarea relațiilor de apărare socială.

La rândul lor legile penale generale pot fi considerate:

– *într-un sens* – dispoziții de drept penal cu caracter de principiu ce se aplică unui mare număr de norme speciale. Sunt în acest sens normele din partea generală a codului penal;

– *în alt sens* – legea penală generală desemnează codul penal în ansamblu ca lege obișnuită (ordinară) spre a fi deosebită de legea specială – coduri penale speciale (al justiției militare, spre exemplu).

Și în cazul legilor penale speciale se disting:

– *într-un sens* – partea specială a Codului penal;

– *în alt sens* – coduri penale speciale (cum a fost de ex. Codul justiției militare din 1937, abrogat în 1969) ori legile penale speciale care cuprind dispoziții derogatorii de la dreptul obișnuit (ordinar) ca și legile care conțin numai dispoziții cu caracter penal, ori legile care pe lângă dispozițiile extrapenale conțin și câteva dispoziții cu caracter penal.

[1] Vezi și **Constantin Butiuc**, *Conceptul de „lege penală"*, RRD nr. 2, 2003, p. 51-55.

Importanța acestei clasificări trebuie observată în legătură cu aplicarea acestora. Când ambele legi – cea generală și cea specială, vin în concurs, adică sunt incidente pentru soluționarea unui raport juridic de conflict, problema se rezolvă după regula: legea penală specială derogă de la legea generală și se completează cu aceasta.

O altă importanță a clasificării de mai sus se observă în legătură cu structura lor diferită: legea penală generală cuprinde norme cu caracter de principii iar legea penală specială cuprinde norme de incriminare.

74. **Legi penale cu durată nedeterminată și legi penale temporare.** După durata de timp – legile penale pot fi:

a) Cu durată nedeterminată (permanente) – cum sunt marea majoritate a legilor penale – sunt cele obișnuite.

b) Cu durată predeterminată (temporare). Aceste legi au cuprinse în conținutul lor și o dispoziție care limitează în timp aplicarea lor, până la o dată calendaristică, ori până la data încetării stării care a determinat adoptarea acestora.

Interesul distincției. Legea penală temporară se aplică și după ieșirea ei din vigoare, faptelor săvârșite cât timp era în vigoare (va ultraactiva).

75. **Legi penale ordinare și legi penale excepționale.** După natura necesității care a impus adoptarea legilor acestea pot fi:

a) Legile penale ordinare sau obișnuite. Acestea sunt legile penale adoptate în situații normale, obișnuite, de evoluție a societății;

b) Legi penale extraordinare sau excepționale care sunt adoptate în situații de excepție (ex. calamități naturale, stare de război), determinate de apărarea corespunzătoare a valorilor sociale.

Interesul distincției. Legile excepționale derogă de la legile ordinare.

§ 3. Normele de drept penal

76. **Noțiune:** Normele de drept penal sunt o specie de norme de drept cu un specific, determinate de particularitatea reglementării relațiilor de apărare socială.

Cunoașterea normelor penale, a structurii lor, este importantă și de aceea în doctrina penală structura normei este examinată pornindu-se de la distincția care se face între normele penale generale și normele penale speciale.

77. **Structura normelor penale.** Se apreciază că *norma penală generală* conținând precepte cu valoare de principiu, nu se deosebește, prin structura ei, de alte norme de drept.

Probleme deosebite sub raportul structurii sale ridică *norma penală specială* (incriminatoare)[1] care cuprinde pe de o parte descrierea conduitei interzise, iar pe de altă parte sancțiunea ce urmează să se aplice în cazul nerespectării interzicerii.

Cu privire la structura normei speciale în literatura juridică părerile sunt diferite.

Într-o opinie, se susține că aceasta ar avea o structură trihotomică: ipoteză, dispoziție, sancțiune.

În această opinie se precizează că *ipoteza* constă în descrierea faptei, iar *sancțiunea* constă în pedeapsa prevăzută pentru săvârșirea faptei.

Dispoziția nu este prevăzută explicit, ci rezultă din însăși incriminare, fiind contopită cu ipoteza.

Într-o altă opinie, se consideră că norma penală specială cuprinde numai două elemente: *dispoziția* și *sancțiunea.*

Dispoziția constă în interzicerea unei acțiuni sau inacțiuni.

Sancțiunea constă în pedeapsa ce urmează să se aplice ca urmare a nerespectării dispoziției.

Aceste două elemente sunt necesare și suficiente: *dispoziția* pentru a disciplina conduita indivizilor (destinatarilor legii) și *sancțiunea* pentru a disciplina reacția față de încălcarea dispoziției.

Prevederea faptei și a condițiilor în care aceasta este infracțiune nu este o ipoteză în care intervine obligația, de a respecta regula de conduită, ci este prevederea acestei reguli.

Dispoziția normei de drept penal – regula de conduită (preceptul) nu ar putea fi exprimată altfel decât prin prevederea acțiunii sau inacțiunii interzise.

Săvârșirea faptei interzise nu este ipoteza în care intervine dispoziția, ci însăși înfrângerea dispoziției.

78. **Categorii de norme penale.** Cunoașterea normelor penale, a conținutului acestora, a sferei lor de incidență se realizează observând și diferențierile ce se pot face între diferite norme penale, după anumite criterii.

79. **Norme penale generale și norme penale speciale.** După criteriul conținutului și sferei de incidență, se face distincție între: a) norme penale generale și b) norme penale speciale.

Normele penale generale sunt acele norme care prevăd condițiile în care se nasc, modifică ori sting raporturile juridice penale.

Normele penale speciale sunt acele norme care prevăd condițiile în care o faptă constituie infracțiune, pedeapsa ce se aplică.

[1] **C. Bulai,** *Unele probleme teoretice privind cunoașterea legii penale ca mijloc de prevenire a infracțiunilor,* S.C.J., nr. 3, 1978, p. 229 și urm.

Interesul distincției: normele penale speciale derogă de la normele penale generale.

80. **Norme penale unitare și norme penale divizate.** După criteriul cuprinderii dispoziției și sancțiunii în cadrul aceleiași norme se face distincție între: a) norme penale unitare și b) norme penale divizate.

Normele penale unitare cuprind în conținutul lor atât dispoziția cât și sancțiunea, deci sunt complete. Normele penale divizate sunt norme incomplete, în ce privește conținutul lor.

Normele divizate se împart la rândul lor în:

A. Norme de incriminare cadru (norme în alb);

B. Norme de trimitere și de referire.

81. **Normele de incriminare cadru sau normele penale în alb** au în conținutul lor o dispoziție de incriminare cadru și o sancțiune corespunzătoare acestei incriminări – prevederea faptelor interzise se face ulterior prin alte acte normative. De ex.: art. 281 C.p. (exercitarea fără drept a unei profesii): „Exercitarea fără drept a unei profesii sau a oricărei activități pentru care legea cere autorizație, ori exercitarea acestora în alte condiții decât cele legale, dacă legea prevede că săvârșirea unor astfel de fapte se sancționează potrivit legii penale se pedepsește cu închisoarea de la o lună la 1 an sau cu amendă"

În legi nepenale cu dispoziții penale se pot prevedea astfel de incriminări, ca de exemplu: Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății care prevede în dispozițiile art. 387 alin. 1 *„Practicarea profesiei de medic de către o persoană care nu are această calitate constituie infracțiune și se pedepsește conform Codului penal"* sau în art. 634 din aceeași lege *„Practicarea profesiei de farmacist de către o persoană care nu are această calitate constituie infracțiune și se pedepsește conform Codului penal"*. Un alt exemplu poate fi dat din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat în care conform art. 25: *„Exercitarea oricărei activități de asistență juridică specifică profesiei de avocat și prevăzută la art. 3 de către o persoană fizică sau juridică ce nu are calitatea de avocat înscris într-un barou și pe tabloul avocaților acelui barou constituie infracțiune și se pedepsește potrivit legii penale"*

Normele în alb prezintă avantajul unei economii de norme incriminatoare dar au neajunsuri și se impune renunțarea la folosirea lor.

82. **Normele penale de trimitere și de referire.** După felul în care se face completarea și anume în funcție de natura legăturii între norma ce se completează și norma complinitoare se face deosebirea între norme zise *de trimitere* și norme zise *de referire*[1].

[1] A se vedea **Ion Petcu,** *Folosirea normelor de trimitere în tehnica elaborării actelor normative,* RRD, nr. 10/1972, p. 42 și urm.

Normele de trimitere sunt norme incomplete în ce privește dispoziția ori sancțiunea care se completează de la alte norme la care fac trimitere.

Norma penală de trimitere împrumută dispoziția ori sancțiunea ce îi lipsește și devine independentă față de norma la care s-a trimis. Aceasta presupune că orice modificare în norma de la care s-a împrumutat dispoziția ori sancțiunea nu afectează conținutul normei de trimitere care rămâne completă cu elementele împrumutate, așa cum se găseau acestea în momentul elaborării normei de trimitere.

Normele de referire. Spre deosebire de normele de trimitere, normele de referire *nu devin independente* după ce se completează cu dispoziția ori sancțiunea din norma complinitoare ci își subordonează conținutul față de normele complinitoare, iar modificările acesteia din urmă sunt obligatorii și pentru norma de referire. Spre ex.: Dispozițiile art. 255 al. 1 C.p. – darea de mită – trimit la dispozițiile art. 254 C.p. – luarea de mită în ce privește modurile și scopurile în care se realizează promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase, și anume, „în scopul de a îndeplini, a nu îndeplini, ori a întârzia îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu, sau în scopul de a face un act contrar acestor îndatoriri".

§ 4. Interpretarea legii penale

83. **Noțiune.** Interpretarea legii este o operațiune logico-rațională ce se efectuează cu ocazia aplicării normei de drept și are drept scop aflarea voinței legiuitorului exprimată în acea normă.

În cazul legii penale – interpretarea are ca scop aflarea voinței legiuitorului exprimată în dispozițiile penale pentru a stabili dacă acestea sunt aplicabile cazului concret.

Interpretarea este *necesară* pentru că normele se referă la fapte tipice și trebuie aplicate unor fapte concrete care sunt variate[1].

Unele texte de lege nu sunt suficient de clare, situație ce poate rezulta din folosirea unor termeni sau expresii cu înțelesuri multiple, ori redactării neglijente.

84. **Felurile (genurile) interpretării. Criterii de diferențiere.** În literatura juridică se face distincție între diferite genuri de interpretări:

După organul sau persoana care face interpretarea aceasta poate fi: a) oficială; b) neoficială.

a) *Interpretarea oficială* – făcută de un organ sau subiect oficial și poate fi: autentică sau legală făcută de legiuitor și cauzală sau de caz făcută de organul judiciar la cazul concret.

[1] A se vedea **G. Antoniu**, Reflecții asupra interpretării legii penale din perspectivă europeană (I), R.D.P. nr. 2/2006, p. 9 și urm. și (II) R.D.P. nr. 3/2006, p. 9 și urm.

b) *neoficială* sau doctrinală făcută de oamenii de știință și este materializată în tratate, monografii etc.

Această clasificare poate fi făcută și după forța obligatorie a interpretării. Interpretarea oficială este obligatorie, iar cea neoficială nu are forța obligatorie ce decurge de la un organ oficial.

Interpretarea autentică poate fi la rândul ei:

a) *contextuală* efectuată de legiuitor cu prilejul adoptării legii;

b) *posterioară* – printr-o lege interpretativă – care lege face corp comun cu legea interpretată și se aplică de la intrarea în vigoare a legii pe care o interpretează (deci legea de interpretare se aplică retroactiv).

Interpretarea autentică contextuală este cea mai frecventă. Interpretarea autentică se realizează cu ocazia adoptării normei penale[1].

Exemple de interpretări autentice: În *partea generală* a C.p. art. 140–154 sunt interpretate expresiile ori termenii: *legea penală, teritoriu, infracțiune săvârșită pe teritoriu, săvârșirea unei infracțiuni* etc. În *partea specială* a C.p. art. 208 al. 2, 3, 4 explică noțiunile de: bun mobil, furt al bunului propriu, furt de folosință; art. 218 al. 2 explică termenul de „dezastru" folosit în legătură cu infracțiunea de distrugere; art. 277 C.p. explică termenul „accident" și expresia „catastrofă de cale ferată" etc.

85. **Metodele de interpretare a legii penale.** După metodele folosite interpretarea poate fi[2]:

1. *Interpretarea literală sau gramaticală* constă în aflarea înțelesului normei de drept penal cu ajutorul cuvintelor prin care a fost exprimată. Se analizează textul din punct de vedere etimologic pentru a afla sensul cuvintelor, modul de folosire a acestora în text. Se analizează textul normei din punct de vedere sintactic și stilistic.

Când cuvintele, expresiile sunt susceptibile de un înțeles comun și unul tehnic, teza de la care se pornește este aceea că legiuitorul se adresează destinatarilor legii, deci sensul obișnuit este cel care trebuie avut în vedere față de sensul tehnic[3].

În analiza sintactică a textului, substantivele sunt analizate împreună cu atributele, iar verbele sunt analizate împreună cu complementele lor.

Singularul presupune pluralul și invers (martor, martori).

Masculinul presupune și femininul și invers (minor, minoră, funcționar, funcționară, martor, martoră).

[1] Vezi pe larg **N. Popa**, *Teoria generală a dreptului*, T.U.B., 1992, p. 174 și urm.

[2] Vezi **N. Popa**, *op. cit.*, p. 176; **Leonida Pastor**, *Interpretarea legii penale*, Revista de drept penal, nr. 2, 1994, p. 9–30.

[3] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 101 și urm.

2. *Interpretarea rațională sau logică*[1] – constă în folosirea procedeelor logice, a raționamentelor, pentru a afla voința legiuitorului. Interpretarea logică apare ca o desăvârșire a celorlalte metode.

Cunoașterea scopului legii, a necesităților ce au impus adoptarea legii *(ratio legis)*.

Raționamente folosite[2]:

a) *„A fortiori"* – se bazează – presupune – dacă legea penală interzice *mai puțin*, va interzice și mai mult *(a minori ad majus)* și invers, dacă legea permite mai mult, ea permite și mai puțin *(a majori ad minus)*.

b) *„Per a contrario"* se bazează pe argumentul că dacă o dispoziție cu caracter penal interzice sau sancționează o faptă numai în anumite condiții, ea nu se referă și la alte situații de fapt deci incidența normei este exclusă la situațiile neprevăzute de aceasta.

c) *„Reductio ad absurdum"* presupune că orice altă interpretare decât cea propusă, ar duce la consecințe contrare legii, absurde, inadmisibile.

d) *„A pari"* presupune că pentru situații identice trebuie să existe aceeași soluție juridică *(ubi eadem ratio, ubi idem jus)* deci legea penală este incidentă și în raport cu cazuri neprevăzute în norma interpretată, dar *identice* cu cele care sunt prevăzute (atenție pentru a nu fi o extindere prin analogie).

Argument – legea se referă la modalitatea sau modalitățile cele mai frecvente ale unui caz dar le prevede implicit și pe celelalte. Este vorba despre *modalități ale aceluiași caz și nu despre cazuri asemănătoare.*

3. *Interpretarea istorică* – constă în aflarea înțelesului normei penale prin studierea condițiilor de ordin politic, economic, social, juridic, în care a fost adoptată legea.

Sunt cercetate actele preliminare, proiecte, anteproiecte, expuneri de motive, dezbaterile parlamentare, precedente legislative.

4. *Interpretarea sistematică* este o variantă a metodei raționale sau logice și constă în aflarea voinței exprimată în normă pornind de la corelația normei cu alte norme din aceeași lege sau alte acte normative din cadrul sistemului de drept.

5. *Interpretarea legii prin analogie* – constă în căutarea înțelesului unei norme penale cu ajutorul alteia care prevede un caz asemănător și care este mai clară.

Nu se confundă cu extinderea aplicării legii prin analogie, care nu este admisibilă – conduce la încălcarea principiului legalității.

86. **Interpretarea după rezultat**. După folosirea metodelor de interpretare, interpretul ajunge la o concluzie cu privire la concordanța între voința legiuitorului și exprimarea acesteia în normă[3].

[1] **C. Bulai**, *Drept penal*, 1992, p. 67; **N. Popa**, *op. cit.*, p. 177.
[2] Vezi pe larg **C. Bulai**, *Drept penal*, 1992, p. 67 și urm.
[3] **N. Popa**, *op. cit.*, p. 180; **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 68–69.

a) Interpretarea este declarativă – când există concordanță între voința legiuitorului și exprimarea din normă *„Lex dixit quam voluit"*

b) Interpretarea este extensivă – când legiuitorul a vrut să spună mai mult, dar a exprimat mai puțin *„Lex dixit minus quam voluit"* Interpretul în această situație trebuie să extindă înțelesul normei la voința legiuitorului.

c) Interpretarea este restrictivă – când legiuitorul a vrut să spună mai puțin, dar a exprimat mai mult *„Lex dixit plus quam voluit"* Interpretul în această situație trebuie să restrângă înțelesul normei la voința legiuitorului.

Legea penală este de strictă interpretare.

Secțiunea a II-a

APLICAREA LEGII PENALE ÎN SPAȚIU

§ 1. Considerații generale

87. **Eficiența activă și eficiența reactivă a legii penale.** Eficiența legii penale în apărarea valorilor sociale este reală din momentul intrării în vigoare a acesteia. Respectarea exigențelor legii penale de către marea majoritate a destinatarilor îi conferă legii penale o *eficiență activă*. Față de cei care săvârșesc faptele interzise (infracțiuni) ordinea de drept urmează să se realizeze prin constrângere, iar legea penală va avea o *eficiență reactivă*.

În literatura juridică, aplicarea legii penale este înțeleasă ca o problemă ce privește *eficiența reactivă* a acesteia, adică de realizare prin constrângere a ordinii de drept ce are loc prin intermediul raporturilor juridice penale de conflict.

Eficiența legii penale se raportează la anumite elemente care îi determină limitele de aplicare. Aceste elemente sunt: *spațiul, timpul, persoanele* și *faptele*[1].

Deși cele patru elemente sunt importante în aplicarea legii penale, codul penal român a consacrat principii în legătură numai cu *spațiul* și *timpul*, urmând ca problemele în legătură cu persoanele și faptele să-și găsească rezolvare în cadrul celor dintâi, fără a le minimaliza importanța în aplicarea legii penale[2].

§ 2. Principiile de aplicare a legii penale în spațiu

88. **Cadrul principiilor.** Principiile de aplicare a legii penale în raport cu spațiul trebuie să ofere soluții la problemele ce se ivesc în interacțiunea spațiului cu faptele și persoanele care săvârșesc infracțiuni, adică să dea răspuns

[1] **C. Barbu**, *Aplicarea legii penale în spațiu și în timp*, Editura Științifică, București, 1972, p. 7.
[2] **V. Dongoroz**, *Sinteze asupra noului cod penal*, S.C.J., nr. 1, 1969, p. 13 și urm.

problemelor de aplicare a legii penale atunci când fapta s-a săvârșit în întregime pe teritoriul țării și făptuitorul se află în țară; când fapta s-a săvârșit în parte în țară, ori numai rezultatul s-a produs în țară; când fapta s-a săvârșit în întregime în străinătate, dar făptuitorul este cetățean român sau apatrid cu domiciliul în România; când infracțiunea s-a săvârșit în străinătate de către un cetățean străin ori apatrid care nu domiciliază în România dar împotriva statului român ori cetățenilor români; când fapta s-a săvârșit în străinătate de străini, dar după săvârșirea faptei aceștia s-au refugiat pe teritoriul României.

Pentru a oferi soluții acestor probleme în codul penal (art. 3–9) au fost consacrate reguli cu valoare de principii.

Pentru infracțiunile săvârșite pe teritoriul țării a fost consacrat principiul teritorialității. Pentru situațiile ce privesc săvârșirea infracțiunilor în străinătate au fost consacrate principiile: personalității, realității și universalității.

În sinteză deci problemele privind aplicarea legii penale în spațiu privesc deopotrivă aplicarea legii penale române, infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României cât și în afara teritoriului țării, la care se adaugă și cele ce privesc cooperarea internațională pentru combaterea criminalității.

§ 3. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării

89. **Principiul teritorialității.** Este un principiu de bază al aplicării legii penale în spațiu, consacrat prin dispozițiile art. 3 C.p.: „Legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României"

Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite pe teritoriul țării este *exclusivă și necondiționată,* adică atât calificarea faptei ca infracțiune, condițiile răspunderii penale, aplicarea sancțiunilor ca și executarea acestora se realizează pe baza legii penale române, indiferent de calitatea făptuitorului (cetățean român, cetățean străin, apatrid cu domiciliul în țară sau în străinătate).

Principiul teritorialității legii penale române decurge și dă expresie principiilor suveranității și independenței țării[1]

Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României corespunde nevoilor de apărare socială a valorilor esențiale ale societății noastre democratice și a relațiilor născute în legătură cu aceste valori; este legea cunoscută și care apără în mod egal valorile sociale aflate pe teritoriul țării; este legea cunoscută de cei chemați să o aplice[2].

[1] **V. Dongoroz**, I, p. 52.

[2] În acest sens: **C. Barbu**, *op. cit.*, p. 24–25; **M. Basarab**, *Drept penal*, Partea generală, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 1976, p. 35.

„Legea penală este teritorială fiindcă rostul ei este de a realiza, menține și reintegra ordinea juridică pe teritoriul statului căruia îi aparține"[1].

Cunoașterea sferei de aplicațiune a legii penale teritoriale presupune determinarea noțiunii de teritoriu în sens juridico-penal.

90. **Noțiunea de teritoriu.** Prin dispozițiile art. 142 C.p. s-a precizat că: „Prin termenul «teritoriu» din expresiile «teritoriul României» și «teritoriul țării» se înțelege întinderea de pământ și apele cuprinse între frontiere, cu subsolul și spațiul aerian, precum și marea teritorială cu solul, subsolul și spațiul aerian al acesteia".

În noțiunea de teritoriu sunt cuprinse deci elementele:

a) *întinderea de pământ* sau *suprafața terestră* cuprinsă între frontierele politico-geografice stabilite de statul nostru prin convenții cu statele vecine;

b) *apele interioare,* adică apele cuprinse între frontiere ca: lacuri, bălți, râuri, apele maritime din golfuri.

O clarificare importantă o aduce *Legea nr. 17/1990 privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale, al zonei contigue și al zonei economice exclusive ale României"* (modificată și completată prin Legea nr. 36 din 16 ianuarie 2002 și publicată în M. Of. nr. 77 din 31 ianuarie 2002). *Apele maritime interioare* se situează între țărmul mării și liniile de bază de la care se măsoară marea teritorială (art. 5 din Legea nr. 17/1990). *Liniile de bază* sunt liniile celui mai mare reflux de-a lungul țărmului sau după caz, liniile drepte care unesc punctele cele mai avansate ale țărmului, inclusiv ale țărmului dinspre larg ai insulelor, ale locurilor de acostare, amenajărilor hidrotehnice și ale altor instalații portuare permanente (art. 2 al. 2 din Legea nr. 17/1990).

c) *Marea teritorială* a României cuprinde fâșia de mare adiacentă țărmului ori, după caz apelor maritime interioare pe o lățime de 12 mile marine (22.224 m) măsurată de la liniile de bază. Limita exterioară a mării teritoriale este linia care are fiecare punct situat la o distanță de 12 mile marine, măsurată de la punctul cel mai apropiat al liniilor de bază (art. 2 alin. 4 din Legea nr. 17/1990). Marea teritorială a României se delimitează de marea teritorială a statelor vecine prin înțelegere cu fiecare dintre aceste state, în conformitate cu prevederile și normele dreptului internațional (art. 3 din Legea nr. 17/1990). Limitele exterioare și laterale ale mării teritoriale constituie frontiera de stat maritimă a României (art. 4 din Legea nr. 17/1990)

d) *Subsolul,* corespunzător solului terestru, acvatic, mării teritoriale, fără limite în adâncime (practic până unde poate ajunge omul).

e) *Spațiul aerian* național reprezintă coloana de aer situată deasupra teritoriului de suveranitate al României (suprafeței terestre, apelor interioare,

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 141.

mării teritoriale – s.n.) până la limita inferioară a spațiului extraatmosferic (art. 6 alin.1 din Codul aerian[1]).

91. **Infracțiuni săvârșite pe teritoriul țării.** Înțelesul expresiei *„infracțiuni săvârșite pe teritoriul țării"* îl găsim în Codul penal art. 143: *„prin infracțiuni săvârșite pe teritoriul țării se înțelege orice infracțiune comisă pe teritoriul arătat în art. 143 C.p. sau pe o navă ori aeronavă română"*.

Deci pe lângă teritoriul arătat mai sus, infracțiunea săvârșită pe teritoriu este și cea săvârșită pe o navă ori aeronavă română, aflată în afara granițelor țării (oriunde s-ar afla nava ori aeronava).

Prin dispozițiile art. 143 al. 2 C.p. se precizează că: *„infracțiunea se consideră săvârșită pe teritoriul țării și atunci când pe acest teritoriu, ori pe o navă ori aeronavă română s-a efectuat numai un act de executare ori s-a produs rezultatul infracțiunii"*.

Prin aceste dispoziții se consacră criteriul zis al *ubicuității* sau al *desfășurării integrale* potrivit căruia infracțiunea se consideră săvârșită *pretutindeni* (termenul ubicuitate derivă din adverbul latin *ubique* = pretutindeni), unde s-a săvârșit fie și numai un act de executare ori s-a produs rezultatul infracțiunii. Este astfel competent să judece infracțiunea orice stat pe teritoriul căruia s-a săvârșit un act de executare ori s-a produs rezultatul. Teoria ubicuității a fost preferată altor teorii preconizate (teoria acțiunii, teoria rezultatului, teoria preponderenței sau a actului esențial, teoria ilegalității, teoria voinței infractorului) pentru determinarea locului săvârșirii infracțiunii fiindcă nu restrânge acest loc la teritoriu pe care s-a săvârșit o anumită parte a activității infracționale cu excluderea competenței de jurisdicție a altor state ca în cazul teoriilor enumerate mai sus[2].

Teoria ubicuității, a întrunit adeziunea celor mai mulți autori și a fost adoptată în cele mai multe legislații și oferă soluții problemelor ce privesc: infracțiunile continue, continuate, complexe, în cazul tentativei sau participării la infracțiune ca autor, instigator, complice, când activitatea infracțională se desfășoară în parte și în afara teritoriului țării.

92. **Excepții de la principiul teritorialității.** Sunt restrângeri ale principiului teritorialității și privesc infracțiunile săvârșite de persoanele care se bucură de imunitate de jurisdicție penală, precum și infracțiunile săvârșite de militarii unei armate străine aflate în trecere ori staționate pe teritoriul țării.

[1] Codul aerian a fost adoptat prin O.G. nr. 29/1997 aprobată prin Legea nr. 130/2000. Codul aerian a fost republicat în M. Of. nr. 45 din 26 ian. 2001 și a mai fost completat și modificat prin Legea nr. 399/2005 publicată în M.Of. nr. 22 din 10 ian. 2006.

[2] A se vedea **Rodica Mihaela Stănoiu**, *Noul Cod penal – comentat, vol. 1 (art. 1 - 56)*, coordonator George Antoniu, Ed. CH Beck, București 2006, p. 103 – 104.

Aceste excepții nu știrbesc suveranitatea statului român, ele derivă din convențiile internaționale pe care le-a semnat statul român tocmai pentru că este suveran.

93. **Imunitatea de jurisdicție.** Potrivit art. 8 C.p. legea penală română nu se aplică infracțiunilor săvârșite de reprezentanții diplomatici ai statelor străine, sau de alte persoane care, în conformitate cu convențiile internaționale, nu sunt supuse jurisdicției penale a statului român.

Imunitatea de jurisdicție penală este unanim admisă în legislațiile penale moderne și presupune că infracțiunile săvârșite de reprezentanții diplomatici străini nu vor fi judecate după legea penală a statului unde sunt acreditați. Astfel legea penală română nu se va aplica infracțiunilor comise de reprezentanții diplomatici străini, nici pentru infracțiunile comise pe teritoriul României, nici pentru alte infracțiuni unde legea penală română ar fi incidentă conform principiilor realității ori universalității. S-a recunoscut pentru personalul diplomatic imunitatea de jurisdicție penală a statului unde este acreditat, pentru a-i oferi acestuia condiții depline în îndeplinirea misiunilor încredințate.

Consacrarea în legea penală română a imunității de jurisdicție penală a reprezentanților diplomatici este o reflectare a Convenției de la Viena din 1961 ratificată și de România ca și a altor convenții și tratate încheiate de țara noastră cu alte state[1].

În afară de reprezentanții diplomatici se bucură de imunitate de jurisdicție penală, conform art. 8 C.p., și alte persoane prevăzute în convențiile internaționale care pot fi: șefi de state, șefi de guverne, miniștrii de externe, personalul tehnic și administrativ din cadrul misiunilor diplomatice[2], reprezentanți ONU[3], agenți consulari[4], care au doar o imunitate parțială în legătură cu actele săvârșite în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu consulare.

Strâns legată de imunitatea personalului diplomatic se cuvine menționată și neaplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în localurile și pe terenurile misiunilor diplomatice din România[5]. Și în astfel de situații imunitatea de jurisdicție penală apare ca o excepție de ordin procedural[6], întrucât legea penală română nu poate fi aplicată, deoarece organelor de urmărire penală le este interzis accesul în localurile și terenurile misiunilor diplomatice care se

[1] Vezi: „Relațiile consulare ale României" – culegere de tratate, convenții și acorduri, București, 1975, p. 489–837; **C. Barbu**, *op. cit.*, p. 97 și urm.

[2] *Comentariu I*, p. 42.

[3] Vezi Convenția asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite aprobată de adunarea generală a ONU la 13 februarie 1946 la care a aderat și România prin Decretul nr. 201/1956.

[4] *Comentariu I*, p. 42.

[5] **I. Oancea**, *Drept penal*, 1971, p. 103–104.

[6] *Comentariu I*, p. 41.

bucură de inviolabilitate[1] conform convențiilor internaționale. Dacă șeful misiunii diplomatice încuviințează[2], ori cere autorităților române să intervină, atunci legea penală română se aplică.

Imunitatea de jurisdicție penală recunoscută personalului diplomatic ori altor persoane prin convențiile internaționale nu le pune pe acestea la adăpost de răspunderea penală la care pot fi supuse în statele cărora aparțin.

Statul unde reprezentantul altui stat se bucură de imunitate de jurisdicție penală are la îndemână alte mijloace de drept internațional pentru a atrage atenția statului acreditar asupra activității infracționale a reprezentantului său, declarându-l *„persona non grata"* și obligat să părăsească teritoriul țării[3].

În categoria altor persoane la care se referă dispozițiile art. 8 C.p., ce se bucură de imunitate sunt asimilați în doctrina penală[4], *militarii unei armate străine*, aflate în trecere ori staționate pe teritoriul țării în baza unui acord cu statul român.

Deci infracțiunile săvârșite de personalul acestor armate nu li se aplică legea teritoriului, ci legea statului căruia aparțin aceste trupe.

Regimul juridic al trupelor străine aflate pe teritoriul altor state este reglementat prin convenții. Tot prin convenții se poate prevedea și competența de a judeca infracțiunile săvârșite pe teritoriul țării împotriva militarilor străini și împotriva cetățenilor proprii.

94. **Infracțiunile săvârșite la bordul navelor sau aeronavelor străine aflate pe teritoriul țării noastre.** Problema se rezolvă diferit după cum navele și aeronavele sunt militare ori sunt folosite în scopuri comerciale.

Navele și aeronavele militare ori folosite în scopuri guvernamentale se află pe teritoriul țării cu acordul statului român și reprezintă statul cărora aparțin. Infracțiunile săvârșite la bordul lor nu cad sub incidența legii penale române.

Infracțiunile ce ar fi săvârșite de persoanele care fac parte din echipajul acestor nave sau aeronave pe timpul cât nava sau aeronava s-ar afla în porturi sau aeroporturi românești, ori când nava s-ar afla în apele maritime interioare ori marea teritorială, se judecă tot după legea statului căruia aparține nava ori potrivit convențiilor internaționale.

[1] Vezi art. 22 din Convenția de la Viena din 1961.

[2] **C. Barbu**, *op. cit.*, p. 98.

[3] *Comentariu I*, p. 41; **M. Zolyneak**, *Drept penal*, p. generală, vol. I, Universitatea „Al. I. Cuza", Iași, 1973, p. 164.

[4] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 104; **A. Dincu**, *Drept penal*, p. gen., vol. I., T.U.B., 1976, p. 25; **M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 166; **C. Barbu**, *op. cit.*, p. 104 și urm.

95. **Infracțiunile săvârșite la bordul navelor sau aeronavelor comerciale.** *Navele și aeronavele folosite în scopuri comerciale nu se bucură de același regim.* Infracțiunile săvârșite la bordul lor atâta timp cât se află în porturi ori aeroporturi românești se judecă după legea română.

Legea penală română se aplică și cu privire la orice infracțiune săvârșită pe teritoriul român de către persoane îmbarcate la bordul navelor străine folosite în scopuri comerciale, precum și cu privire la orice infracțiune săvârșită la bordul unei asemenea nave, pe timpul când aceasta se află în porturile românești sau în apele maritime interioare (art. 26 al. 1 din Legea nr. 17/1990).

96. **Infracțiuni săvârșite la bordul navelor comerciale străine aflate în trecere prin marea teritorială.** În cazul infracțiunilor săvârșite la bordul navelor comerciale aflate *în trecere prin marea teritorială* a României, situația este diferită.

În principiu *nu se aplică legea penală română*, deci este o excepție de la principiul teritorialității.

Dar legea penală română se va aplica (art. 26 al. 2 din Legea nr. 17/1990) infracțiunilor săvârșite la bordul navelor comerciale străine aflate în trecere prin marea teritorială dacă:

a) infracțiunea a fost săvârșită de un cetățean român sau de o persoană fără cetățenie care are domiciliul pe teritoriul României;

b) infracțiunea este îndreptată împotriva intereselor României sau împotriva unui cetățean român, ori a unei persoane rezidente pe teritoriul României;

c) infracțiunea este de natură să tulbure ordinea și liniștea publică în țară sau ordinea în marea teritorială;

d) exercitarea jurisdicției române este necesară pentru reprimarea traficului ilicit de stupefiante sau de substanțe psihotrope;

e) asistența autorităților române a fost cerută, în scris, de căpitanul navei ori de un agent diplomatic sau un funcționar consular al statului al cărui pavilion îl arborează nava.

Se cuvine menționat că prin Legea nr. 17/1990 s-a prevăzut (în urma completării prin Legea nr. 36/2002) jurisdicția statului român asupra zonei economice exclusive a României la Marea Neagră privind:

– amplasarea și folosirea de insule artificiale, de instalații și lucrări;

– cercetarea științifică marină;

– protecția și conservarea mediului marin și a faunei marine, în conformitate cu legislația României (art. 10 alin. 1 lit. d) din Legea nr. 17/1990).

Potrivit art. 9 din Legea nr. 17/1990 *„Zona economică exclusivă a României este instituită în spațiul marin al țărmului românesc la Marea Neagră, situat dincolo de limita apelor mării teritoriale și adiacent acestora, în care, România își exercită drepturi suverane și jurisdicția asupra resurselor naturale ale fundului mării, subsolului acestuia și coloana de apă de deasupra, precum*

şi în ceea ce priveşte diferitele activităţi legate de explorarea, exploatarea, protecţia, conservarea mediului şi gestionarea acestora"

Tot prin aceeaşi lege s-a prevăzut că „întinderea zonei economice exclusive a României se stabileşte prin delimitarea pe bază de acord încheiat cu statele vecine ale căror ţărmuri sunt limitrofe sau situate faţă în faţă cu litoralul românesc al Mării Negre, ţinându-se seama de faptul că lăţimea maximă a zonei economice exclusive, în conformitate cu prevederile Convenţiei Naţiunilor Unite asupra dreptului mării ratificată de România prin Legea nr. 110/1996 poate fi de 200 mile marine măsurate de la liniile de bază"

§ 4. Aplicarea legii penale române infracţiunilor săvârşite în afara teritoriului ţării

97. **Cadrul principiilor.** Legea penală română, pentru a acoperi întreaga gamă de situaţii ce se pot ivi în legătură cu locul săvârşirii infracţiunii, se aplică şi infracţiunilor comise în străinătate exercitându-se un rol activ în combaterea criminalităţii pe plan internaţional.

Principiile consacrate în legea penală română ale personalităţii, realităţii şi universalităţii[1], oferă cadrul legal de reprimare al faptelor periculoase oriunde se vor săvârşi şi de către oricine.

98. **Principiul personalităţii legii penale** se mai numeşte al *naţionalităţii active* şi este prevăzut în art. 4 C.p. „Legea penală română se aplică infracţiunilor săvârşite în afara teritoriului ţării, dacă făptuitorul este cetăţean român sau dacă, neavând nici o cetăţenie, are domiciliul în ţară".

Pentru aplicarea legii penale române conform acestui principiu sunt necesare condiţiile:

a) infracţiunea să se săvârşească în străinătate;

b) fapta să fie considerată infracţiune potrivit legii penale române. Nu se cere ca fapta să fie incriminată şi de legea locului unde s-a săvârşit;

c) infractorul în momentul săvârşirii infracţiunii să fie cetăţean român, ori persoană fără cetăţenie, dar cu domiciliul în România.

– Nu este necesară prezenţa infractorului în ţară.

Prin principiul personalităţii se stabileşte competenţa *exclusivă şi necondiţionată* a legii penale române, în sensul că aceasta se va aplica indiferent dacă făptuitorul a fost condamnat în străinătate.

Pedeapsa executată în străinătate se deduce din pedeapsa pronunţată de instanţele române (art. 89 C.p.).

[1] Aceste principii sunt denumite în doctrină: *Subsidiare* (**I. Oancea**, *op. cit.*, p. 104 şi urm.); *complementare* (**M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 167 şi urm.); alţi autori le consideră corect tot *principii* (**C. Bulai**, *op. cit.*, p. 76; **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 13).

De lege ferenda principiul ar putea fi reformulat în sensul că aplicarea legii penale române să fie posibilă numai dacă există dubla incriminare, iar urmărirea şi judecata să fie posibile atât potrivit legii penale străine cât şi legii penale române.

99. **Principiul realităţii.** Este cunoscut şi sub denumirea de *principiul protecţiei reale sau al naţionalităţii pasive* (art. 5 C.p.). Prin acest principiu se consacră aplicarea legii penale române infracţiunilor săvârşite în străinătate, dacă acestea sunt contra statului român, contra vieţii unui cetăţean român sau prin care s-a pricinuit o vătămare gravă integrităţii corporale unui cetăţean român, de către un cetăţean străin ori de un apatrid care nu domiciliază în România.

Condiţii de aplicare a legii penale române conform principiului realităţii.

a) Infracţiunea să se săvârşească în străinătate.

b) Infracţiunea să fie dintre cele arătate expres în art. 5 C.p.: contra siguranţei statului român; contra vieţii unui cetăţean român; prin care s-a pricinuit o vătămare corporală gravă unui cetăţean român.

c) Infractorul să fie cetăţean străin ori apatrid care nu domiciliază în România.

d) Acţiunea penală se pune în mişcare cu autorizarea prealabilă a Procurorului General al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiţie.

Aplicarea legii penale potrivit principiului realităţii este *exclusivă şi necondiţionată.*

Legea penală română se va aplica numai dacă nu se dispune altfel printr-o convenţie internaţională (art. 7 C.p.).

Pedeapsa executată în străinătate se deduce din pedeapsa pronunţată de instanţele române (art. 89 C.p.).

100. **Principiul universalităţii** (art. 6 C.p.). Consacră aplicarea legii penale române infracţiunilor săvârşite în afara teritoriului ţării, altele decât cele arătate la art. 5 C.p., dacă infractorul este cetăţean străin ori apatrid care nu domiciliază în România.

Principiul universalităţii consacră cooperarea României la lupta comună a statelor împotriva criminalităţii.

Aplicarea legii penale române conform principiului universalităţii este *condiţionată* de:

a) Săvârşirea în afara teritoriului ţării a unei infracţiuni, alta decât cea pentru care ar fi incidentă legea penală conform principiului realităţii.

b) Infracţiunea să fie prevăzută ca atare atât în legea penală română cât şi în legea locului unde s-a săvârşit (dubla incriminare).

c) Infractorul să fie cetăţean străin sau dacă nu are cetăţenie să nu aibă domiciliul în România.

d) Infractorul să se afle în România de bună voie, ori dacă s-a obținut extrădarea sa.

Numai în mod excepțional și anume în cazul infracțiunilor îndreptate împotriva intereselor statului român de ex.: infracțiunile de falsificare de monedă, timbre sau alte valori românești (art. 282–283 C.p.), sau contra unui cetățean român – altele decât cele pentru care funcționează principiul realității (art. 5 C.p.), infractorul poate fi judecat în România și atunci când s-a cerut și obținut extrădarea lui (art. 6 al. 2 C.p.).

Aplicarea legii penale române conform principiului universalității este posibilă numai dacă nu se dispune altfel prin convențiile internaționale.

În ce privește urmărirea și judecata se cere ca acestea să fie posibile și potrivit legii țării unde s-a săvârșit infracțiunea, adică să nu existe, potrivit acelei legi, vreo cauză care împiedică punerea în mișcarea sau exercitarea acțiunii penale ori executarea pedepsei (amnistia, prescripția, abrogarea incriminării etc.), iar dacă infractorul a fost judecat și condamnat în străinătate, pedeapsa aplicată să nu fi fost executată ori stinsă executarea prin vreun mod prevăzut de lege.

Pedeapsa executată în străinătate se deduce din pedeapsa pronunțată de instanțele române (art. 89 C.p.).

§ 5. Cooperarea internațională în lupta contra criminalității

101. Necesitatea cooperării internaționale în lupta cu criminalitatea. Creșterea îngrijorătoare a criminalității în lume după primul război mondial, proliferarea formelor organizate de criminalitate pe teritoriul mai multor state în ce privește traficul de stupefiante, traficul de femei, falsificarea de monede, furturi și tâlhării în mijloacele de transport internațional și altele, înlesnite și de dezvoltarea mijloacelor rapide de transport ca și a turismului internațional, au determinat o reacție de solidaritate din partea statelor pentru combaterea acestui fenomen periculos (criminalitatea).

Era necesară, deci, găsirea unor mijloace juridice de cooperare internațională pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional care prin ramificațiile sale devenea internațional.

Începutul cooperării organizate a statelor în lupta contra criminalității este marcat de crearea în 1923, la Viena, cu ocazia primului congres internațional al organelor de poliție criminală, a „Comisiei Internaționale de Poliție Criminală" (C.I.P.C.)[1] cu sarcina de a organiza colaborarea internațională pentru descoperirea autorilor diferitelor infracțiuni.

Cooperarea s-a manifestat și în domeniul dreptului penal și a dreptului procesual penal, prin atragerea statelor, la inițiativa organizațiilor internaționale – Societatea Națiunilor, iar în prezent O.N.U. pentru cooperarea la prevenirea și combaterea unor infracțiuni periculoase pentru întreaga omenire.

Un rol important îl are în acest domeniu și Asociația Internațională de Drept penal în ce privește unificarea dreptului penal[1].

102. Forme ale cooperării internaționale în lupta contra criminalității. Formele pe care le îmbracă cooperarea internațională sunt diverse și se realizează deopotrivă prin mijloace de drept penal și de drept procesual penal.

Ca mijloace de drept penal sunt reținute în literatura de specialitate[2]:

a) Aplicarea legii penale române conform principiului universalității (art. 6 C.p.);

b) Incriminarea și sancționarea în legea internă (Cod penal și legi speciale) a faptelor periculoase, pentru care țara noastră s-a angajat prin tratate internaționale să le incrimineze și sancționeze (așa-numitele *delicta iuris gentium*);

c) Recunoașterea prin normele dreptului intern (penal ori procesual penal) a hotărârilor judecătorești pronunțate în străinătate. (Ex.: Comutarea pedepsei private de libertate executată în străinătate în durata pedepsei pronunțată de instanțele române – art. 89 C.p.; reținerea condamnării pronunțate în străinătate ca prim termen al recidivei – art. 37 al. 2 C.p. ș.a.);

d) Asistența juridică internațională ce se realizează prin extrădare ca și prin alte forme ca de ex: transferul persoanelor condamnate în străinătate pentru a executa pedeapsa în statul al cărui cetățean este – a se vedea Legea nr.302 din 28 iunie 2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, publicată în M. Of. nr. 594 din 1 iulie 2004, modificată și completată prin Legea nr. 224/2006, publicată în M. Of. nr. 534 din 21 iunie 2006.

În ce privește mijloacele de drept procesual penal, folosite în cooperarea internațională acestea sunt prevăzute tot în Legea nr. 302/2004: transferul de proceduri în materie penală, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie penală (recunoașterea și executarea hotărârilor penale străine și executarea hotărârilor penale române în străinătate), comisiile rogatorii, înfățișarea martorilor, expertilor și a persoanelor urmărite, notificarea actelor de procedură care se întocmesc ori se depun într-un proces penal, cazierul judiciar.

103. Cooperarea României la combaterea criminalității internaționale. Cooperarea României la combaterea infracțiunilor ce aduc atingere intereselor comune ale statelor se realizează prin aderarea la convențiile internaționale pentru reprimarea infracțiunilor (*delicta iuris gentium*) și prin incriminarea și sancționarea în legea penală a acestor fapte periculoase.

---

[1] C.I.P.C. a fost reorganizată în 1946, iar din 1956 a devenit Organizația Internațională de Poliție Criminală (O.I.P.C.) cu denumirea cunoscută de *Interpol*.

[1] **Pierre Bouzat, Jean Pinatel**, *Traite de droit penal et de Criminologie*, tom. 1, Dalloz, 1970, p. 57.

[2] Vezi pe larg, **C. Bulai**, *Drept penal*, 1992, p. 82.

Prezentăm mai jos unele convenții internaționale privind infracțiunile internaționale și dispozițiile din codul penal român adoptate în realizarea acestor convenții[1].

1. *Convenția internațională asupra falsificărilor de monedă,* semnată la Geneva la 20 aprilie 1929 și ratificată de România în 1930. În aplicarea acestei convenții prin dispozițiile art. 284 C.p. a fost incriminată falsificarea de monede, timbre sau valori străine.

2. *Convenția pentru prevenirea și reprimarea terorismului internațional,* adoptată la Geneva în 1937. Urmarea acestei convenții a fost adoptată în codul penal, art. 171 – infracțiuni contra reprezentantului unui stat străin.

3. *Convenția pentru reprimarea și abolirea traficului de ființe umane și a exploatării prostituării altuia,* încheiată în 1949 la inițiativa O.N.U. Urmare a acestei convenții a fost incriminat prin dispozițiile art. 329 C.p. proxenetismul, constând între altele și în traficul de femei în scop de prostituție.

4. *Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat,* ratificată de România în 1958, în codul penal, ca urmare a acestei convenții, au fost incriminate prin dispozițiile art. 360 C.p. distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale, ca infracțiuni contra omenirii.

5. *Convenția suplimentară pentru desființarea sclaviei, a traficului de sclavi și a instituțiilor similare sclavajului,* semnată la Geneva în 1956, în cadrul Conferinței O.N.U. privind lupta împotriva sclavajului.

În codul penal român, este incriminată sclavia prin dispozițiile art. 190.

6. *Convenția de la Geneva asupra mării libere din 1958,* care impune statelor semnatare obligația de a lua măsuri legislative pentru incriminarea și sancționarea faptei de rupere sau deteriorare a unui cablu sau a unei conducte în marea liberă, de natură a întrerupe sau împiedica comunicațiile cărora le sunt destinate.

În codul penal român aceste obligații sunt îndeplinite prin incriminarea din art. 217 al. 3 ca variantă agravantă a infracțiunii de distrugere, când are ca obiect echipamente sau instalații de telecomunicații, infracțiune susceptibilă de variante mai grave, art. 219 al. 2.

7. *Convenția asupra mării libere de la Geneva din 1958,* care califică pirateria drept crimă internațională. În codul penal român pirateria este incriminată prin art. 212.

8. *Convenția unică asupra stupefiantelor din 1961* a O.N.U. care a înlocuit convențiile anterioare privitoare la stupefiante, ratificată prin Decretul nr. 626 din 1973.

[1] Vezi pe larg: **R. M. Stănoiu**, *Asistența juridică internațională în materie penală,* Ed. Academiei, București, 1975, p. 150–152; **C. Bulai**, *Drept penal,* 1992, p. 83 și urm.; **M. Zolyneak**, *op. cit.,* p. 194 și urm.

În Codul penal a fost incriminată prin dispoziția art. 312 producția, prelucrarea, traficul și alte acțiuni privitoare la stupefiante. Convenția a fost avută în vedere și la adoptarea Legii nr. 73 din 1969 privind regimul produselor și al substanțelor stupefiante.

În prezent regimul stupefiantelor este reglementat prin Legea nr. 522 din 24 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, care a modificat și completat Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri și care abrogase dispozițiile art. 312 din Codul penal.

9. *Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile* încheiată la Montreal, la 23 septembrie 1971, semnată de Statul român la 10 iulie 1972 și ratificată prin decretul nr. 66/1975, iar ca urmare a fost modificat codul aerian, prin Decretul nr. 60/1975, introducându-se în dispozițiile acestuia, incriminările prevăzute în Convenția de la Montreal.

10. *Convenția internațională contra luării de ostatici,* adoptată la New York la 17 decembrie 1979. România a aderat la această convenție prin Decretul-Lege nr. 111 din 30 martie 1990 al C.P.U.N. (M. Of. nr. 48 din 2 aprilie 1990). Prin Decretul-Lege nr. 112 din 30 martie 1990 al C.P.U.N. a fost modificat art. 189 C.p., introducându-se dispoziții incriminatoare corespunzătoare obligațiilor asumate prin convenția amintită.

11. *Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante,* adoptată la New York la 10 decembrie 1984, la care România a aderat prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990. Prin Legea nr. 20 din 9 octombrie pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală, a fost adăugat un alineat nou, final la art. 117 C.p. privitor la neexpulzarea străinului dacă acesta riscă să fie supus la tortură în statul în care urmează să fie expulzat, iar prin dispozițiile art. 267[1] C.p., a fost incriminată tortura.

Putem remarca deschiderea ce se manifestă în prezent pentru modificarea legislației penale, pe măsura aderării la noi convenții internaționale pentru reprimarea faptelor periculoase pentru omenire.

§ 6. Extrădarea

104. Noțiune și feluri. Extrădarea este un act bilateral între două state în baza căruia un stat pe al cărui teritoriu s-a refugiat un infractor sau un condamnat îl predă la cerere, altui stat pentru a fi judecat ori pus să execute pedeapsa la care fusese condamnat.

La extrădare participă întotdeauna două state:

– *Statul solicitat* – pe teritoriul căruia se găsește infractorul sau condamnatul.

– *Statul solicitant* (care cere) şi care poate fi:

a) statul pe teritoriul căruia s-a săvârşit infracţiunea;

b) statul împotriva intereselor căruia a fost săvârşită infracţiunea;

c) statul al cărui cetăţean este infractorul.

105. **Felurile extrădării.** După poziţia pe care o are statul în realizarea extrădării, aceasta poate fi:

a) *activă* – când se cere extrădarea;

b) *pasivă* – când se acordă extrădarea.

106. **Reglementarea extrădării.** Extrădarea este reglementată cu caracter principial în art. 9 C.p. *„extrădarea se acordă sau poate fi solicitată pe bază de convenţie internaţională, pe bază de reciprocitate şi în lipsa acestora în temeiul legii"*

Prin această reglementare s-a stabilit şi ordinea de prioritate a reglementărilor privind extrădarea:

a) Prin convenţii internaţionale încheiate de România;

b) În lipsa convenţiilor pe bază de reciprocitate (declaraţie de reciprocitate);

c) În temeiul legii interne - Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internaţională în materie penală, publicată în M.Of. nr. 594 din 1 iulie 2004, (modificată şi completată prin Legea nr. 224/2006, publicată în M. Of. nr. 534 din 21 iunie 2006) şi care în titlul II reglementează extrădarea.

În legătură cu dispoziţiile finale ale art. 9 C.p. ce privesc acordarea sau solicitarea extrădării „în temeiul legii" se cuvin unele precizări.

Constituţia României din 1991, revizuită în 2003 în dispoziţiile art. 19 alin. 1 prevede: *„Cetăţeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România"* Prin dispoziţiile alin. 1[1] introduse prin Legea nr. 429 din 23 octombrie 2003 de revizuire a Constituţiei s-a prevăzut: *„Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetăţenii români pot fi extrădaţi în baza convenţiilor internaţionale la care România este parte, în condiţiile legii şi pe bază de reciprocitate"*, iar în alineatul (2) privitor tot la extrădare se mai prevede: *„Cetăţenii străini şi apatrizii pot fi extrădaţi numai în baza unei convenţii internaţionale sau în condiţii de reciprocitate"* Aşadar în Constituţie – legea – nu mai este prevăzută expres ca temei al extrădării. Faţă de aceste precizări constituţionale se pune întrebarea dacă legea internă mai poate constitui temei al extrădării, aşa cum se prevede în art. 9 C.p.?

Răspunsul la această întrebare se desprinde din dispoziţiile Legii privind cooperarea judiciară internaţională în materia penală nr. 302/2004, care consacrând preeminenţa dreptului internaţional în această materie a prevăzut prin dispoziţiile art. 4 al. (1): *„Prezenta lege se aplică în baza şi pentru executarea normelor interesând cooperarea judiciară în materie penală, cuprinsă în instrumentele juridice internaţionale la care România este parte, pe care le completează în situaţiile nereglementate"*, iar în alineatul (2) *„Cooperarea cu un tribunal penal internaţional sau o organizaţie internaţională publică, în conformitate cu dispoziţiile în materie ale unor instrumente internaţionale speciale, cum sunt statutele tribunalelor penale internaţionale, se examinează printr-o procedură legală distinctă, prevederile prezentei legi putând fi aplicate în mod corespunzător, în completare, dacă este necesar"*

Prin dispoziţiile art. 5 din Legea nr. 302/2004 s-a prevăzut curtoazia internaţională şi reciprocitatea, aplicabile oricărei cooperări inclusiv extrădării: *„(1) În lipsa unei convenţii internaţionale, cooperarea judiciară se poate efectua în virtutea curtoaziei internaţionale, la cererea transmisă pe cale diplomatică de către statul solicitant şi cu asigurarea scrisă a reciprocităţii dată de autoritatea competentă a acelui stat.*

*(2) **În cazul prevăzut la alineatul precedent, prezenta lege constituie dreptul comun în materie pentru autorităţile judiciare române.***

(3) Lipsa reciprocităţii nu împiedică să se dea curs unei cereri de asistenţă judiciară internaţională în materie penală dacă aceasta: a) se dovedeşte necesară datorită naturii faptei sau nevoii de a lupta împotriva anumitor forme grave ale criminalităţii; b) poate contribui la îmbunătăţirea situaţiei inculpatului ori condamnatului sau la integrarea sa socială; c) poate servi la clarificarea situaţiei judiciare a unui cetăţean român."

Apreciem, aşadar, că legea internă completează, dezvoltă principii ale cooperării judiciare internaţionale, inclusiv ale extrădării, are caracter subsidiar convenţiilor de extrădare ori declaraţiilor de reciprocitate şi poate constitui dreptul comun în materie pentru autorităţile judiciare române în cooperarea judiciară internaţională în materie penală pe temeiul curtoaziei internaţionale şi reciprocităţii (art. 5 alin. 2 din Legea nr. 302/2004) şi nu temei al extrădării.

De altfel prin dispoziţiile **Noului Cod penal** (art. 16) s-a prevăzut expres şi în deplin acord cu dispoziţiile constituţionale, că: „(1) *Extrădarea poate fi acordată sau solicitată pe bază de convenţie internaţională ori pe bază de reciprocitate.* (2) *Condiţiile în care se acordă ori se solicită extrădarea prevăzute în convenţii internaţionale sau declaraţii de reciprocitate se completează cu cele prevăzute în legea specială.*"

107. **Convenţii încheiate de România privind extrădarea.** România a încheiat convenţii de extrădare cu multe state de pe toate continentele ca de exemplu: Albania 1961; Bulgaria 1959; R.D.P. Coreeană 1972; Grecia 1973; Italia 1973; Iugoslavia 1961; Regatul Maroc 1972; R. P. Mongolă 1973; Polonia 1962; Tunisia 1972; Turcia 1970; Ungaria 1959; Franţa 1975; Belgia 1977; Siria 1979; Algeria 1979; Cuba 1981.

În anul 1997 prin Legea nr. 80, România a ratificat Convenția europeană de extrădare încheiată la Paris la 13 decembrie 1957 și a protocoalelor sale adiționale, încheiate la Strasbourg la 15 octombrie 1975 și la 17 martie 1978. Ratificarea Convenției europene de extrădare și a protocoalelor adiționale s-a făcut de România cu unele declarații ce privesc terminologia și rezerve privind gravitatea minimă a faptelor pentru care se poate cere și acorda extrădarea[1].

Extrădarea va putea fi solicitată și acordată de România față de statele care au ratificat Convenția europeană de extrădare în temeiul acesteia, fiindcă o convenție bilaterală anterioară între România și un astfel de stat și-a încetat activitatea potrivit art. 28 paragraful 1 din Convenția europeană de extrădare.

În prezent România prin ratificarea Convenției europene de extrădare, cooperează în această materie cu 36 state, cu 16 din aceste state avea încheiate convenții bilaterale (Albania, Belgia, Bulgaria, Cehia, Croația, Franța, Grecia, Italia, Marea Britanie, Republica Moldova, Polonia, Slovacia, Slovenia, Turcia, Ucraina și Ungaria), iar cu altele 20 de state s-a extins cooperarea ca urmare a ratificării Convenției europene, deși nu aveam convenții bilaterale de extrădare (de ex.: Austria, Islanda, Letonia, Liechenstein, Lituania, Luxemburg, Malta, Norvegia, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia și Israel – stat extraeuropean)[2].

Se cuvine menționat că față de statele care nu au ratificat Convenția europeană de extrădare și cu care România a încheiat convenții de extrădare cooperarea continuă pe acest temei al convențiilor bilaterale (de exemplu cu: Algeria, Armenia, R. P. Chineză, R.P.D. Coreeană, Cuba, Maroc, Mongolia, Siria, S.U.A., Tunis).

Dispoziții ce privesc extrădarea au fost înscrise în alte convenții internaționale, ratificate de România, convenții ce privesc alte domenii de cooperare internațională ca de ex.: Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală, adoptată la Strasbourg la 20 aprilie 1959, ratificată de România prin Legea nr. 236 din 9 decembrie 1998, publicată în M. Of. nr. 492 din 21 decembrie 1998; Convenția europeană pentru reprimarea infracțiunilor rutiere adoptată la Strasbourg la 30 noiembrie 1964, ratificată prin Legea nr. 183 din 12 noiembrie 1997, publicată în M. Of. nr. 316 din 18 noiembrie 1997; Convenția europeană privind transferul de procedură în materie penală, adoptată la Strasbourg, la 15 mai 1972, ratificată prin Ordonanța nr. 77 din 30 august 1999, publicată în M. Of. nr. 420 din 31 august 1999; Convenția europeană privind imprescriptibilitatea crimelor împotriva umanității și a crimelor de război, adoptată la Strasbourg, la 25 ianuarie 1974, ratificată prin Ordonanța de urgență nr. 91 din 31 august 1999 adoptată prin Legea publicată în M. Of. nr. 192 din 4 mai 2000; Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării, încheiată la Montego Bay (Jamaica) la 10 decembrie 1982, ratificată prin Legea nr. 110 din 10 octombrie 1996, publicată în M. Of. nr. 300 din 21 noiembrie 1996; ș.a.[1].

108. **Condiții în care se poate solicita ori acorda extrădarea.** Din reglementările privitoare la extrădare: Convenția europeană, convențiile bilaterale, legea internă nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, modificată și completată prin Legea nr. 224/2006, se desprind condițiile cu privire la infracțiune, cu privire la infractor, cu privire la urmărirea penală sau executarea pedepsei, cu privire la cererea de extrădare[2].

a) *Condiții cu privire la infracțiune.*

1. Să se fi săvârșit o infracțiune pe teritoriul statului solicitant ori împotriva intereselor acestuia, sau de către un cetățean al acestui stat.

Extrădarea poate fi refuzată atunci când fapta care motivează cererea face obiectul unui proces penal în curs sau atunci când această faptă poate face obiectul unui proces penal în România.

2. Fapta să fie incriminată în legile ambelor state (dubla incriminare) care participă la extrădare (art. 26 din Legea nr. 302/2004). De la această regulă sunt prevăzute excepții prin dispozițiile alin. 2 art. 26 din Legea nr. 302/2004 astfel: *„(2) Prin derogare de la dispozițiile alin. (1) extrădarea poate fi acordată și dacă fapta respectivă nu este prevăzută de legea română, dacă pentru această faptă este exclusă cerința dublei incriminări printr-o convenție internațională la care România este parte."*

3. Infracțiunea săvârșită să atragă potrivit legislației statului solicitant cât și legislației statului român o pedeapsă privativă de libertate de cel puțin un an, iar în vederea executării unei pedepse, numai dacă aceasta este de cel puțin 4 luni (art. 28 din Legea nr. 302/2004, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 224/2006).

În Convenția europeană de extrădare (art. 2 pct. 1) se prevede că vor da loc la extrădare faptele pedepsite de legile părții solicitante și ale părții solicitate cu o pedeapsă privativă de libertate sau cu o măsură de siguranță privativă de libertate

[1] Legea nr. 80/1997 pentru ratificarea Convenției europene de extrădare a fost modificată prin Legea nr. 74/2005 (publicată în M. Of. nr. 324 din 18 aprilie 2005) și prin Legea nr. 224/2006 (publicată în M. Of. nr. 534 din 21 iunie 2006).

[2] Vezi pe larg: **Traian Dima**, *Drept penal*, partea generală, vol. I, Lumina Lex, 2001, p. 106 și urm.

[1] Vezi pe larg: **Pavel Abraham, Ioan Hurdubaie**, *Convenții europene în materie penală*, Editura Național, 2001; **Traian Dima**, *Drept penal*, partea generală, vol. I, Lumina Lex, 2001, p. 107 și urm.; **Gheorghiță Mateuț**, *Convențiile internaționale în materie penală*, Editura Servo-Sat.

[2] A se vedea **Rodica Mihaela Stănoiu** în *Noul Cod penal*, vol. I, art. 1-56, coordonator, G. Antoniu, Ed. CH Beck, București 2006, p. 132 și urm.

de cel puțin 1 an sau cu o pedeapsă mai severă, iar în cazul condamnatului pedeapsa aplicată trebuie să fie pe o durată de cel puțin 4 luni[1].

4. În ce privește gravitatea deosebită a faptelor pentru care se acordă ori cere extrădarea în Legea nr. 302/2004 se prevede că: *„Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu moartea de către legea statului solicitant, extrădarea nu va putea fi acordată decât cu condiția ca statul respectiv să dea asigurări considerate ca îndestulătoare de către statul român că pedeapsa capitală nu se va executa urmând a fi comutată"* (art. 29). Aceste dispoziții sunt în concordanță cu dispozițiile din Convenția europeană de extrădare.

În adevăr, în Convenția europeană de extrădare (art. 11) se prevede expres că *„Dacă fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu pedeapsa capitală de către legea părții solicitante și dacă, în acest caz, această pedeapsă nu este prevăzută de legislația părții solicitate, sau în mod normal aici nu este executată, extrădarea nu va putea să fie acordată decât cu condiția ca partea solicitantă să dea asigurări considerate ca îndestulătoare de către partea solicitată că pedeapsa capitală nu se va executa"*

5. Extrădarea va fi refuzată dacă nu a fost respectat dreptul la un proces echitabil în sensul Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 sau a oricărui alt instrument pertinent în domeniu ratificat de România (art. 24[1] alin. 1 lit. a din Legea nr. 302/2004, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 224/2006.

Aceeași regulă se aplică dacă statul solicitat are motive temeinice de a crede că extrădarea este solicitată în scopul urmăririi sau pedepsirii unei persoane din considerente de rasă, de religie, de sex, de naționalitate, de limbă, de opinii politice sau ideologice ori de apartenență la un grup social (art. 24[1], alin. 1 lit. b), ori că situația acestei persoane riscă să fie agravată pentru unul sau altul din aceste motive (art. 24[1] alin. 1 lit. c).

Extrădarea este refuzată, dacă infracțiunea pentru care este cerută, este considerată de statul solicitat o infracțiune politică sau ca faptă conexă unei asemenea infracțiuni (art. 24[1] alin. 1 lit. e).

În sensul Legii nr. 302/2004 atentatul la viața unui șef de stat sau a unui membru al familiei sale nu va fi considerat infracțiune politică (art. 24[1] alin. 2 lit. a).

Nu sunt considerate infracțiuni politice potrivit art. 24[1] alin. 2 lit. b din Legea nr. 302/2004 crimele împotriva umanității prevăzute de Convenția pentru

[1] Prin dispozițiile art. II din Legea nr. 224/2006 au fost abrogate dispozițiile art. 3 din Legea nr. 80/1997 pentru ratificarea Convenției europene de extrădare, prin care se făcuse o rezervă la această Convenție. Astfel anterior abrogării, prin rezerva făcută, extrădarea putea fi cerută și respectiv acordată de România dacă fapta era sancționată atât în legea statului solicitat cât și în legea statului solicitant cu o pedeapsă privativă de libertate mai mare de 2 ani, iar în cazul condamnatului pedeapsa privativă de libertate aplicată trebuia să fie mai mare de 1 an.

prevenirea și reprimarea crimei de genocid adoptată la 9 decembrie 1948 de Adunarea generală a Națiunilor Unite (art. 9 al. 4 lit. a); infracțiunile prevăzute la art. 50 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie; la art. 51 din Convenția de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate maritime; la art. 130 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la tratamentul prizonierilor de război și la art. 147 din Convenția de la Geneva din 1949 cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război (art. 9 al. 4 lit. b) potrivit dispozițiilor art. 8 alin. 2 lit. b din Legea nr. 302/2004; orice violări similare ale legilor războiului, aplicabile la data intrării în vigoare a Protocolului adițional la Convenția europeană de extrădare (art. 9 al. 4 lit. c) și potrivit dispozițiilor art. 8 alin. 2 lit. b din Legea nr. 302/2004.

Extrădarea motivată de infracțiuni militare care nu constituie infracțiuni de drept comun este exclusă din câmpul de aplicare a Legii nr. 302/2004 (art. 24[1] alin.1 lit. f).

Infracțiunile pentru care nu se acordă extrădarea, prezentate mai sus sunt prevăzute în Convenția europeană de extrădare și Legea nr. 302/2004.

b) *Condiții cu privire la infractor*

1. Când România este stat solicitat, infractorul ori condamnatul trebuie să fie cetățean străin.

2. Nu pot fi extrădați de către România potrivit dispozițiilor art. 23 din Legea nr. 302/2004:

A) cetățenii români, dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 24 din Legea nr. 302/2004: Potrivit dispozițiilor art. 19 alin. 1[1] din Constituția revizuită a României *„Cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate."* În acord cu acest principiu prin Legea nr. 302/2004 s-au prevăzut prin dispozițiile art. 24, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 224/2006 condițiile în care poate avea loc extrădarea cetățenilor români astfel: „(1) Cetățenii români pot fi extrădați din România în baza convențiilor internaționale multilaterale la care aceasta este parte și pe bază de reciprocitate, numai dacă este îndeplinită cel puțin una din următoarele condiții: a) persoana extrădabilă domiciliază pe teritoriul statului solicitant la data formulării cererii de extrădare; b) persoana extrădabilă are și cetățenia statului solicitant; c) persoana extrădabilă a comis fapta pe teritoriul sau împotriva unui cetățean al unui stat membru al Uniunii Europene, dacă statul solicitant este membru al Uniunii Europene (2) În cazul prevăzut la alin. 1 lit. a și c. atunci când extrădarea se solicită în vederea efectuării urmăririi penale și a judecății, o condiție suplimentară este ca statul solicitant să dea asigurări considerate ca suficiente ca, în cazul condamnării la o pedeapsă privativă de libertate printr-o

hotărâre judecătorească definitivă, persoana extrădată va fi transferată în vederea executării pedepsei în România"

B) persoanele cărora li s-a acordat dreptul de azil în România[1] (art. 23 alin. 1 lit. b din Legea nr. 302/2004);

C) persoanele străine care se bucură în România de imunitate de jurisdicție, în condițiile și în limitele conferite prin convenții sau prin alte înțelegeri internaționale (art. 23 alin. 1 lit. c);

D) persoanele străine citate din străinătate în vederea audierii ca părți, martori sau experți în fața unei autorități judiciare române solicitante, în limitele imunităților conferite prin convenție internațională (art. 23 alin. 1 lit. d).

Extrădarea unei persoane poate fi refuzată sau amânată, dacă predarea acesteia este susceptibilă să aibă consecințele de o gravitate deosebită pentru ea, în mod special din cauza vârstei sau a stării sale de sănătate (art. 24^2 alin. 2 din Legea nr. 302/2004 astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 224/2006).

Dispozițiile citate mai sus sunt în concordanță cu dispozițiile Constituției revizuite a României care prevăd expres în art. 19 al. 1^1 condițiile în care „cetățeanul român poate fi extrădat sau expulzat din România" și tot astfel art. 18 al. 2 „dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii".

În Convenția europeană privind extrădarea este prevăzută posibilitatea extrădării și a naționalilor (art. 6), dar se prevede totodată că „orice parte contractantă are dreptul să refuze extrădarea resortisanților săi", făcând o declarație în acest sens cu ocazia ratificării convenției și să definească termenul de resortisant.

Prin Legea nr. 80/1997 de ratificare a Convenției europene de extrădare astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 74/2005 s-au prevăzut sub forma rezervei la Convenție condițiile în care cetățeanul român poate fi extrădat. În esență aceste condiții sunt similare cu cele cuprinse în Legea nr. 302/2004 și la care ne-am referit mai sus.

Menționăm că refuzul extrădării propriului cetățean ori a refugiatului politic obligă statul român ca la cererea statului solicitant să supună cauza autorităților sale judiciare competente, astfel încât să se poată exercita urmărirea penală și judecata, dacă este cazul (art. 25 al. 1 din Legea nr. 302/2004).

c) *Condiții privind urmărirea penală sau executarea pedepsei*

1. Infracțiunea pentru care se cere extrădarea să nu fie dintre acelea pentru care acțiunea penală atât în legislația română cât și în legislația statului solicitant poate fi angajată numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, iar această persoană se opune extrădării (art. 32 din Legea nr. 302/2004).

2. Să nu fi intervenit potrivit legii penale române, ori potrivit legii penale a statului solicitant prescripția răspunderii penale ori prescripția executării pedepselor.

[1] A se vedea **Viorel Paşca**, *Extrădarea apatrizilor*, R.D.P. nr. 3/2000, p. 100 și urm.

3. Extrădarea nu se admite pentru o infracțiune pentru care a intervenit amnistia în România, dacă statul român avea competență să urmărească această infracțiune, potrivit propriei sale legi penale (art. 36 din Legea nr. 302/2004).

4. Extrădarea este inoperantă dacă în statul solicitant s-a acordat grațierea pentru pedeapsa aplicată infractorului (art. 37 din Legea nr. 302/2004).

Când infractorul a cărui extrădare se cere este învinuit ori inculpat pentru săvârșirea altei infracțiuni în fața organelor de urmărire sau de judecată română, ori are de executat o pedeapsă privativă de libertate aplicată de instanțele române – *extrădarea* va putea fi amânată și nu va putea avea loc decât după încetarea procesului, ori executarea pedepsei, după caz (art. 60 din Legea nr. 302/2004).

Se admite *extrădarea temporară* pentru a evita prescripția răspunderii penale (art. 61 din Legea nr. 302/2004).

d) *Condiții privind cererea de extrădare*

Cererea de extrădare, formulată în scris de autoritatea competentă a statului solicitant se adresează Ministerului Justiției din România. Dacă cererea de adresează pe cale diplomatică, ea se transmite Ministerului Justiției.

Cererea de extrădare trebuie să fie însoțită de înscrisuri din care să rezulte temeiurile pentru admiterea extrădării (art. 38 din Legea nr. 302/2004):

– originalul sau copie autentică a mandatului de arestare sau după caz, copie a hotărârii de condamnare;

– o expunere a faptelor pentru care se cere extrădarea. Data și locul săvârșirii lor, calificarea lor juridică și referirile la dispozițiile legale care le sunt aplicabile;

– copie a textelor de lege aplicabile;

– alte date: privind eventuala executare parțială a pedepsei, unde locuiește infractorul etc.

109. **Principiul specialității extrădării.** Acest principiu presupune că persoana extrădată nu poate fi judecată decât pentru infracțiunea ori infracțiunile pentru care a fost extrădată, și tot astfel, nu poate fi pusă să execute decât pedeapsa ori pedepsele pentru care a fost extrădată (art. 73^1 din Legea nr. 302/2004 astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 224/2006). Persoana extrădată este într-un fel sub protecția statului care a acordat extrădarea pentru faptele sale anterioare predării.

Persoana ce a fost extrădată,:

– va fi judecată și pentru alte infracțiuni, anterioare predării, dar cu acordul prealabil al statului ce a acordat extrădarea și în același sens, pentru cazul extrădării condamnatului (art. 73^1 alin. 1 lit. a din Legea nr. 302/2004);

– va putea fi judecată și pentru alte infracțiuni, anterioare predării dacă după executarea pedepsei nu părăsește teritoriul în termen de 45 de zile de la

liberarea sa definitivă sau după ce a părăsit teritoriul statului solicitant revine pe acesta (art. 73[1] alin. 1 lit. b din Legea nr. 302/2004);

– persoana care beneficiază de regula specialității va putea fi judecată și pentru alte infracțiuni, anterioare predării dacă renunță la acest beneficiu, iar această renunțare trebuie să rezulte din declarația dată în fața judecătorului care trebuie să se asigure că persoana a exprimat-o voluntar și pe deplin conștientă de consecințele acțiunii sale, asistată de un apărător ales sau numit din oficiu.

110. **Sisteme de acordare a extrădării.** Sunt cunoscute trei sisteme:

a) *Sistemul zis politic sau guvernamental*, în care extrădarea este un act politic și de aceea se acordă de guvernul statului solicitat, pe baza datelor culese de organele administrative sau judiciare.

b) *Sistemul jurisdicțional*, în care extrădarea este un act exclusiv jurisdicțional și vor decide asupra ei instanțele judecătorești.

c) *Sistemul mixt*, în care se recunoaște extrădării un caracter atât *politic*, cât și *jurisdicțional* la rezolvarea extrădării participând atât organele judiciare care verifică îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege cât și autoritatea guvernamentală, ce decide asupra extrădării.

Sistemul mixt era prevăzut prin dispozițiile Legii nr. 4/1971 privind extrădarea, dar acesta a fost abrogat tacit prin dispozițiile Constituției din 1991.

Potrivit dispozițiilor constituționale și a Legii nr. 302/2004 sistemul de acordare al extrădării *este cel jurisdicțional.*

În adevăr doar instanța de judecată (Curtea de apel) judecă cererea de extrădare și decide acordarea ori respingerea ei.

Aspectele de ordin procedural vor fi examinate la disciplina drept procesual penal – proceduri speciale.

111. **Ordinea de preferință în acordarea extrădării.** Dacă extrădarea este cerută de mai multe state, fie pentru aceeași faptă, fie pentru fapte diferite, partea română hotărăște, ținând seama de toate împrejurările și, în mod deosebit, de gravitatea și de locul săvârșirii infracțiunilor, de datele depunerii cererilor respective, de naționalitatea persoanei reclamate, de existența reciprocității de extrădare în raport cu statul român și de posibilitatea unei extrădări ulterioare către alt stat solicitant.

Despre existența concursului de cereri Ministerul Justiției va înștiința de urgență autoritățile competente ale statelor în relație (art. 41 din Legea nr. 302/2004 astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 224/2006).

Secțiunea a III-a

APLICAREA LEGII PENALE ÎN TIMP

§ 1. Preliminarii

112. **Cadrul principiilor.** Principiile care guvernează aplicarea legii penale în timp sunt menite să ofere soluții problemelor de interacțiune a timpului[1] cu faptele infracționale, adică să determine legea penală aplicabilă:

– când infracțiunea s-a săvârșit și se judecă sub imperiul aceleiași legi;

– când fapta la data când s-a săvârșit nu era infracțiune, dar o lege ulterioară o consideră infracțiune;

– când fapta la data săvârșirii era infracțiune dar până la judecarea ei ori până la executarea pedepsei pronunțate pentru acea infracțiune intervine o lege care scoate în afara ilicitului penal fapta comisă;

– când fapta săvârșită sub o lege este considerată infracțiune, dar până la judecarea ei definitivă intervin una sau mai multe legi, care prevăd fapta ca infracțiune;

– când după aplicarea definitivă a pedepsei pentru o infracțiune, intervine o lege nouă care prevede o pedeapsă mai mică decât cea aplicată sub legea veche ori cu limite mai reduse decât legea veche;

– când infracțiunea se săvârșește sub imperiul unei legi penale temporare și nu este judecată până la ieșirea din vigoare a acesteia.

Răspunsurile la problemele de mai sus le găsim în principiile de aplicare a legii penale în raport cu timpul prevăzute în Codul penal român art. 10–16.

§ 2. Principiul activității

113. **Determinarea legii penale în vigoare.** Principiul activității este un principiu de bază al aplicării legii penale în timp, ce dă expresie și decurge din principiul legalității, ce corespunde nevoilor de apărare socială ca și al apărării drepturilor și libertăților cetățenilor.

Potrivit acestui principiu legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite în timpul cât ea se află în vigoare (art. 10 C.p.).

Legea penală este în vigoare de la intrarea și până la ieșirea ei din vigoare.

Intrarea în vigoare a unei legi penale, *nu* coincide cu publicarea ei în Monitorul Oficial.

---

[1] A se vedea **Ștefania Georgeta Ungureanu, Ricu Ungureanu** *Reflecții asupra implicațiilor penale ale timpului*, R.D.P. nr. 3/2005, p. 60 – 63.

Prin dispozițiile art. 78 din Constituția Revizuită a României s-a precizat intrarea în vigoare a legii: „Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei".

Termenul de 3 zile – numit de grație în literatura de specialitate – oferă posibilitatea destinatarilor legii, persoane fizice, persoane juridice ca și autorităților să intre în posesia Monitorului Oficial și să ia cunoștință de prevederile legii căreia trebuie să i se conformeze. Calculul celor trei zile se face pe zile libere, astfel că ziua în care este publicat Monitorul Oficial nu se ia în calcul, iar prima zi de activitate a legi – când produce efecte juridice – începe după orele 24 ale celei de-a treia zi[1].

Intrarea în vigoare a unei legi penale poate avea loc și la o dată *ulterioară* publicării ei – când se prevede o astfel de dată în respectiva lege. Intrarea în vigoare a legii penale la o dată ulterioară ei poate fi determinată de:

a) necesitatea trecerii unui timp (*vacatio legis* – repausul legii) pentru a putea fi cunoscută atât de destinatari cât și de către organele de aplicare;

b) pentru a da posibilitatea indivizilor să se conformeze noilor exigențe penale.

Exemple de legi penale ce au intrat în vigoare la o dată ulterioară publicării. Codul penal actual a fost adoptat la 21 iunie 1968, iar în vigoare a intrat la 1 ianuarie 1969 potrivit și dispoziției art. 363 C.p. Legea privind economia vânatului și vânătoarea din 12 noiembrie 1976, prevedea în dispoziția din art. 43 al. 1 că va intra în vigoare la 30 de zile de la data publicării; *Noul Cod penal* adoptat prin Legea nr. 301/2004, publicat în Monitorul Oficial nr. 575 din 29 iunie 2004 va intra în vigoare potrivit articolului final 512 la un an de la publicarea în Monitorul Oficial al României. Prin O.U.G. nr. 30 din 28 iunie 2005 s-a prevăzut un nou termen de intrare în vigoare a noului Cod penal, la 1 sept. 2006.

Prin publicare se realizează o mai bună cunoaștere a legii și nimeni nu va putea invoca, în caz de încălcare, că nu au cunoscut-o *(nemo censetur ignorare legem).*

Ieșirea din vigoare are loc prin *abrogare.*

Abrogarea după întinderea ei poate fi *totală* – când întreaga lege este scoasă din vigoare și *parțială,* când doar o parte din lege este scoasă din vigoare.

Abrogarea, după caracterul ei poate fi: *expresă* – și *tacită.* O abrogare este expresă când se prevede în legea de abrogare, ce anume se scoate din vigoare: legea nr. ..., art. ..., al. ..., iar aceasta trebuie să fie regula în dreptul penal. Abrogarea este *tacită* sau *implicită* când aceasta se desprinde din economia legii, ori a normelor ce privesc aceleași relații sociale de apărare, prevăzând aceleași fapte ca infracțiuni, cu aspecte deosebite de legea anterioară în ce privește condițiile de aplicare a unei sancțiuni penale, ori un nou regim de sancționare pentru minori: spre ex.: Decretul nr. 218/1977 în prezent și el abrogat, a abrogat tacit dispozițiile din codul penal privind răspunderea penală a minorilor și unele dispoziții privind executarea pedepsei închisorii prin muncă corecțională.

[1] A se vedea **C. Mitrache** în *Noul Cod penal, vol. I (art. 1-56),* coordonator George Antoniu, Ed. Ch. Beck, București 2006, p. 31 și urm.

Între *intrarea* în vigoare și *ieșirea* din vigoare, legea penală este activă, se aplică faptelor săvârșite în acest interval de timp.

Aplicarea legii penale nu ridică probleme dacă infracțiunea s-a săvârșit și se judecă în timp ce este în vigoare aceeași lege penală.

114. **Concursul de legi penale.** a) Probleme speciale se pun în cazul infracțiunilor ce încep să fie săvârșite sub incidența unei legi și se epuizează sub incidența altei legi. Este cazul infracțiunilor: continui, continuate, de obicei, progresive.

Doctrina penală și practica judiciară sunt unanime în a aprecia că legea aplicabilă infracțiunilor a căror consumare se întinde pe durata a două sau mai multe legi, este cea din momentul epuizării infracțiunii, a producerii ultimului rezultat[1].

Așadar legea penală în vigoare din momentul epuizării infracțiunii este legea ce va fi aplicată.

Aceeași concepție[2] a unității ilicitului penal este adoptată și, în legătură cu actele de participație penală (instigare, complicitate) care vor fi judecate după legea în vigoare din momentul săvârșirii faptei de către autor.

b) Determinarea legii penale aplicabile se va pune și în situația în care la reglementarea aceleiași relații sociale vin în concurs două legi (una generală și una specială), ambele în vigoare. Regula că legea specială derogă de la legea generală va rezolva problema. Când în vigoare sunt două norme care incriminează aceeași faptă dar o normă este în partea specială a codului penal, iar alta într-o lege penală specială ori lege nepenală cu dispoziții penale, se va considera norma din partea specială a codului penal normă generală, iar norma aplicabilă este cea din legea penală specială. Se va păstra deci regula că legea specială derogă de la legea generală.

§ 3. Principiul neretroactivității legii penale

115. **Cadrul legal al principiului.** Este consacrat prin dispozițiile art. 11 C.p. – „Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni".

Principiul neretroactivității legii penale conține regula că legea penală care incriminează (care prevede ca infracțiuni), fapte ce anterior nu erau prevăzute ca infracțiuni *(incriminatio ex novo)* nu se aplică faptelor săvârșite mai

[1] Vezi: **Maria Zolyneak,** *Concepția unității de infracțiune în materia participației și implicațiile ei în cazul succesiunilor în timp a legilor penale,* RRD nr. 10/1971, p. 81 și urm.

[2] A se vedea **I. Oancea,** *op. cit.,* p. 126; **M. Basarab,** *Probleme actuale ale dreptului penal,* R.D.P., serie nouă, anul I, nr. 1/1994, p. 50–51.

înainte de intrarea ei în vigoare. Legea penală dispune numai pentru viitor nu şi pentru trecut când este vorba de incriminarea faptelor.

Principiul neretroactivităţii apare ca un aspect al principiului fundamental al legalităţii.

În adevăr, prin dispoziţiile prevăzute în art. 11 C.p. se consacră regula că nimeni nu poate fi ţinut să răspundă de o faptă care la data săvârşirii ei nu era prevăzută ca infracţiune *(nullum crimen sine lege praevia).*

Dacă principiul legalităţii formulat în art. 2 C.p. ar fi cuprins şi această regulă, a interzicerii retroactivităţii legii penale noi, care incriminează, el ar fi fost complet formulat, iar dispoziţiile din art. 11 C.p. ar fi fost de prisos.

Întrucât principiul legalităţii nu cuprinde şi o astfel de prevedere, de neretroactivitate a legii care incriminează, dispoziţiile art. 11 C.p. sunt necesare şi constituie o completare a principiului legalităţii, o garanţie a libertăţii indivizilor.

§ 4. **Principiul retroactivităţii legii penale**

116. **Cadrul legal al principiului.** Este consacrat în dispoziţiile art. 12 C.p. şi conţine regula că legea nouă care dezincriminează *(abolitio criminis)* se aplică faptelor săvârşite înainte de intrarea ei în vigoare.

Aşadar, principiul retroactivităţii legii penale are în vedere situaţia în care la data când este săvârşită fapta, aceasta este prevăzută de legea în vigoare ca infracţiune, dar ulterior, este adoptată o lege nouă care dezincriminează fapta, o scoate în afara ilicitului penal. Această lege nouă ce dezincriminează se aplică şi faptelor săvârşite înainte de intrarea ei în vigoare.

Fundamentul acestui principiu trebuie observat în legătură cu scopul dreptului penal de apărare socială şi care nu se mai justifică, dacă fapta şi-a pierdut caracterul penal[1].

Legea care a incriminat fapta a fost scoasă din vigoare. Principiul retroactivităţii are în vedere ipoteza dezincriminării faptei prin legea nouă[2] şi nu situaţiile în care fapta continuă să rămână infracţiune sub legea nouă sub altă denumire[3], ori prin abrogarea din legea specială, rămâne ca infracţiune în

[1] Spre ex.: D.L. nr. 1 din 25 decembrie 1989 al C.F.S.N. prin care a fost abrogată incriminarea faptei de provocare ilegală a avortului (art. 185–198 C.p.);

[2] Vezi: **Iosif Fodor**, *Le nouveau Code penal roumain*, în Revue roumaine des sciences sociales, serie de Sciences juridiques, nr. 1, 1969, p. 17 unde se precizează că prin intrarea în vigoare a codului penal din 1969 au fost de fapt dezincriminate aproximativ 70 de fapte prevăzute ca infracţiuni în codul penal anterior ca de ex.: oferta de a săvârşi un omor (art. 469 C.p. anterior); delictul de sinucidere prin tragere la sorţi (art. 166 C.p. anterior).

[3] Spre ex.: infracţiunea de huliganism prevăzută în art. 578[4] C.p. anterior, a continuat să fie incriminată ca infracţiune de ultraj contra bunelor moravuri şi tulburare a liniştii publice prin dispoziţiile art. 321 C.p. actual.

legea penală generală (codul penal)[1] sau ca modalitate de săvârşire a altei infracţiuni[2].

Potrivit principiului retroactivităţii legii penale (art. 12 C.p.), odată cu intrarea în vigoare a legii noi care nu mai prevede fapta ca infracţiune, încetează executarea pedepselor, a măsurilor de siguranţă şi a măsurilor educative pronunţate în baza legii vechi, precum şi toate consecinţele penale ale hotărârilor judecătoreşti privitoare la faptele ce au fost dezincriminate. Faţă de un condamnat pentru o infracţiune ce ulterior a fost dezincriminată va înceta orice interdicţie sau decădere, fiind considerat fără antecedente penale.

Un aspect special de retroactivitate îl reprezintă legea penală interpretativă care este adoptată ulterior legii penale interpretate, dar care explicând voinţa legiuitorului din momentul intrării în vigoare a legii ce o interpretează este firesc să-şi găsească aplicarea din acest moment[3].

În dispoziţiile alineatului 2 din art. 12 C.p. este consacrată retroactivitatea legii penale care prevede măsuri de siguranţă sau măsuri educative şi care se va aplica infracţiunilor care nu au fost definitiv judecate până la intrarea în vigoare a legii noi.

Considerăm că prevederile din acest alineat nu au legătură cu cele prevăzute în al. 1, art. 12 şi care au în vedere dezincriminarea faptei.

De *lege ferenda* considerăm că prevederile al. 2, art. 12 C.p. trebuie să-şi găsească locul în cadrul reglementărilor privind aplicarea legii penale mai favorabile – desigur ca o excepţie de la aceste reglementări.

§ 5. **Principiul ultraactivităţii legii penale temporare**

117. **Cadrul legal al principiului.** Ultraactivitatea este cunoscută numai legilor penale temporare. Este principiul consacrat prin dispoziţia art. 16 C.p.

Legea penală temporară se aplică infracţiunilor săvârşite în timpul cât era în vigoare chiar dacă faptele nu au fost urmărite sau judecate în acel interval de timp.

Necesităţile de apărare socială care determină adoptarea legii penale temporare justifică aplicarea acesteia şi ultraactiv, după ieşirea acesteia din vigoare, *dar numai faptelor săvârşite cât timp era în vigoare,* înlăturând posibilitatea

[1] Spre ex.: Avarierea unui vehicul pe drumurile publice prevăzute ca infracţiune în art. 28 din Decretul nr. 832/1962 nu a mai fost reţinută ca infracţiune în Decretul nr. 328/1966, dar a continuat să fie incriminată ca neglijenţă în serviciu, în măsura în care făptuitorul este funcţionar.

[2] De ex.: Infracţiunea de strămutare a semnelor de hotar prevăzută de art. 556 şi 557 C.p. anterior, poate fi o modalitate sub care se poate comite infracţiunea de tulburare de posesie – art. 220 C.p. în vigoare.

[3] **M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 224–225; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 127 şi urm.; **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 44–45.

pentru făptuitorii care săvârşesc infracţiuni aproape, de ieşirea din vigoare a legii penale temporare, pentru a rămâne nesancţionaţi, ori de a fi sancţionaţi potrivit legii penale mai favorabile.

§ 6. Aplicarea legii penale în situaţii tranzitorii

118. **Noţiunea de situaţii tranzitorii.** Situaţiile tranzitorii, determinate de succesiunea legilor penale, se referă la ipotezele în care de la săvârşirea unei infracţiuni şi până la judecarea ei intervin una sau mai multe legi penale succesive care prevăd fapta ca infracţiune.

În astfel de situaţii s-a pus problema determinării legii penale aplicabile, deoarece legea penală din momentul săvârşirii faptei nu mai este în vigoare la data judecării[1].

Se pune problema, aşadar a „extraactivităţii" uneia dintre legile penale succesive.

Dintre opiniile (ultraactivităţii şi retroactivităţii) care s-au conturat în doctrina penală, una singură s-a impus şi a fost consacrată în legislaţia penală şi priveşte aplicarea *legii penale mai favorabile infractorului,* sau a *„legii penale mai blânde",* ori *„mitior lex".*

Aplicarea legii penale mai favorabile infractorului înlătură neajunsurile celorlalte opinii *(ultraactivitatea* ce propunea aplicarea legii penale din momentul săvârşirii faptei, legea ce era cunoscută de infractor şi dând astfel efect ultraactiv legii vechi; iar *retroactivitatea* propunea aplicarea legii noi ce corespunde nevoilor de apărare socială, legea nouă este în vigoare şi astfel să i se confere efect *retroactiv);* corespunde nevoilor de apărare socială întrucât fapta nu rămâne nesancţionată, indiferent că se aplică legea nouă ori legea veche, iar pentru infractor este legea care îi conferă cea mai favorabilă situaţie.

§ 7. Principiul aplicării legii penale mai favorabile infracţiunilor nedefinitiv judecate

119. **Cadrul legal al principiului.** Este consacrat în art. 13 C.p. şi are în vedere ipoteza în care de la săvârşirea infracţiunii până la judecarea definitivă a cauzei intervin una sau mai multe legi penale succesive, când se va alege dintre acestea, legea mai favorabilă infractorului, ce va fi aplicată[2].

[1] **Dongoroz**, *Drept penal,* 1939, p. 132; **Dongoroz I,** p. 80; **S. Kahane**, *Situaţii tranzitorii în succesiunea legilor penale,* J. N. nr. 11, p. 61; **I. Oancea**, *op. cit.,* p. 129; **L. Biro**, *op. cit.,* p. 47–48; **A. Dincu**, *op. cit.,* p. 49; **M. Giugariu**, *Determinarea legii mai favorabile,* L.P. nr. 1, 1962, p. 31; **M. Petre**, *Unele observaţii cu privire la aplicarea şi modalitatea de stabilire a legii mai blânde,* în L.P. nr. 4, 1957, p. 404 şi urm.: *Comentariu I,* p. 62.

[2] A se vedea **C. Mitrache** în *Noul Cod penal,* vol. I (art. 1 – 56), coordonator G. Antoniu, Ed. CH Beck, Bucureşti 2006, p. 57 şi urm.

120. **Determinarea legii penale mai favorabile.** În determinarea legii penale mai favorabile infractorului, doctrina penală s-a oprit asupra a trei criterii:

a) al condiţiilor de incriminare;

b) al condiţiilor de tragere la răspundere penală;

c) al sancţiunilor penale (pedepsei).

Criteriile de determinare a legii penale mai favorabile trebuie să conducă la aflarea acelei legi ce va permite, în cazul concret la o soluţie mai blândă pentru infractor în cazul concret şi nu la o apreciere generală a legii penale mai favorabile, care desprinsă de fapta concretă, poate conduce la aplicarea art. 11 sau art. 12 C.p.

Pentru determinarea legii penale mai favorabile trebuie comparate legile penale succesive (cea din momentul săvârşirii faptei, cea din momentul judecării faptei, ca şi cele intermediare) în raport cu normele şi instituţiile care guvernează răspunderea penală în cauza concretă dedusă judecăţii.

Prin compararea legilor şi determinarea celei mai favorabile infractorului, nu trebuie să se ajungă la combinarea dispoziţiilor mai favorabile din legile succesive – la o aşa numită *lex tertia*[1]. Legea mai favorabilă, în întregul ei, trebuie aleasă pentru a fi aplicată infractorului, dintre legile penale succesive.

Folosirea criteriilor de determinare a legii penale mai favorabile trebuie să conducă la găsirea acelei legi care oferă soluţia cea mai favorabilă pentru infractor (chiar şi cazul în care s-ar ajunge la nepedepsire) dar nu pentru că fapta nu este infracţiune, ci pentru că nu sunt realizate condiţiile, *în cazul concret,* de incriminare ori de tragere la răspundere penală a făptuitorului.

Criteriul cel mai des folosit de determinare a legii penale mai favorabile este cel al pedepselor principale.

Situaţii:

a) între legile care prevăd fapta ca infracţiune, dacă pedepsele sunt de natură diferită (detenţiunea pe viaţă şi închisoarea) va fi mai favorabilă legea care prevede pedeapsa închisorii. Dacă într-o lege pedeapsa este închisoarea, iar în altă lege, pedeapsa prevăzută este amenda, atunci, de regulă, legea care prevede pedeapsa amenzii este mai blândă. *Excepţia* ar fi în cazul în care, în cauză, s-au constatat circumstanţe atenuante, iar legea care prevede pedeapsa închisorii permite, pe baza circumstanţelor atenuante, aplicarea unei amenzi într-un cuantum mai mic decât cel la care s-ar ajunge când s-ar aplica legea ce prevede pedeapsa amenzii.

b) Când între legile succesive pedepsele sunt de aceeaşi natură (închisoarea sau amenda), dar cu limitele speciale diferite va fi mai favorabilă, într-un caz când minimul este acelaşi, dar maximul diferit, legea care prevede un

[1] *Comentariu I,* p. 73; **L. Biro**, *op. cit.,* p. 50.

maxim mai redus, iar dacă maximul special al pedepsei este același, dar minimul diferit va fi mai favorabilă legea care prevede un minim mai scăzut.

În caz de pedepse asimetrice, legea penală mai favorabilă va fi determinată în concret de judecător și în funcție de împrejurările care atenuează ori agravează pedeapsa, astfel că dacă în cauză sunt circumstanțe de agravare – judecătorul trebuie să aplice o pedeapsă către maximul special și atunci este mai favorabilă legea care prevede o pedeapsă cu un maxim special mai redus, iar dacă fapta s-a săvârșit în circumstanțe de atenuare, judecătorul trebuie să aplice o pedeapsă spre minimul special, ori sub acest minim iar legea mai favorabilă este cea care are un minim special de pedeapsă mai redus.

Legea penală mai favorabilă nu se stabilește în funcție de pedepsele complementare – aceasta din urmă aplicându-se conform principiului *legii mai conforme cu interesele apărării sociale* (care este legea nouă). Acest principiu este consacrat în art. 13 al. 2, care prevede: „Când legea anterioară este mai favorabilă, pedepsele complementare care au corespondent în legea nouă se aplică în conținutul și limitele prevăzute de aceasta, iar cele care nu mai sunt prevăzute în legea nouă nu se mai aplică".

§ 8. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive

121. **Cadrul legal al principiului.** Este un principiu nou, consacrat în codul penal actual, în două variante:

a) aplicarea obligatorie a legii penale mai favorabile (art. 14 C.p.);

b) aplicarea facultativă a legii penale mai favorabile (art. 15 C.p.).

Aplicarea legii penale noi mai favorabile în cazul pedepselor definitive își are justificarea în principiile umanismului și al egalității în fața legii penale.

În adevăr, nu s-ar justifica executarea unui plus de sancțiune[1] prevăzut de legea veche, de către cel care a fost condamnat după această lege, când legiuitorul stabilește prin legea nouă că periculozitatea faptei este mai redusă și sancțiunea prevăzută este mai blândă, față de cel care a săvârșit fapta în aceeași perioadă cu primul, dar care a tergiversat judecata, iar după apariția legii noi va beneficia de legea penală mai favorabilă[2].

122. **Aplicarea obligatorie a legii mai favorabile în cazul pedepselor definitive.** Condițiile de aplicare a legii penale mai favorabile infracțiunilor definitiv judecate sunt arătate în art. 14 C.p. și au în vedere situațiile când legea

[1] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 132; **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 51; **V. Dongoroz** și alții, *Noul cod penal și codul anterior*, prezentare comparativă, București, 1969, p. 19–20.

[2] T. S., sp. nr. 58 din 1972, în *Comentariu*, p. 723; T. S., sp. nr. 1441 din 1971, RRD nr. 9, 1971, p. 148.

nouă prevede pentru aceeași infracțiune o pedeapsă mai ușoară ca natură, ori ca maxim special decât pedeapsa aplicată.[1]

Astfel:

a) Pedeapsa detențiunii pe viață aplicată în baza legii vechi se înlocuiește cu maximul pedepsei închisorii prevăzută de legea nouă (art. 14 al. 2 C.p.);

b) Când în baza legii vechi pedeapsa aplicată prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă este închisoarea, iar legea nouă prevede numai pedeapsa amenzii, se va înlocui pedeapsa închisorii cu amenda, care nu va putea depăși maximul ei special, iar dacă o parte din pedeapsa închisorii a fost executată, se poate înlătura în total sau în parte executarea amenzii (art. 14 al. 3 C.p.);

c) Când pedepsele (cea aplicată prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă și cea prevăzută de legea nouă) sunt de aceeași natură, în cazul pedepsei închisorii, pedeapsa aplicată după legea veche se reduce, la maximul special prevăzut în legea nouă, iar dacă pedeapsa pronunțată în baza legii vechi este amenda, aceasta va fi redusă la maximul special prevăzut în legea nouă (art. 14 al. 1 C.p.).;

d) Efectele legii penale noi mai se întind și asupra pedepselor complementare[2], măsurilor de siguranță și măsurilor educative, în măsura în care nu au fost executate[3] și constau în înlăturarea executării lor dacă nu mai sunt prevăzute în legea nouă, ori în executarea acestora în limitele și conținutul prevăzut de legea nouă (art. 14 al. 4 C.p.);

e) Efectele legii penale noi mai favorabile se întind și asupra pedepselor deja executate ori considerate ca executate până la adoptarea acesteia și constau în considerarea acestora (pedepselor), pentru viitor, ca având natura și limitele reduse conform legii noi (art. 14 al. 5 C.p.). Prevederea este importantă pentru că unele instituții de drept penal fac referire la condamnarea executată. În funcție de natura pedepsei, de durata acesteia, de data când a luat sfârșit executarea ori s-a atins executarea, sunt incidente instituții ca: reabilitarea, starea de recidivă (spre ex.: calcularea termenului de reabilitare se va face în raport de pedeapsa redusă ca urmare a aplicării dispozițiilor art. 14 C.p. și de la data când ar fi luat sfârșit executarea pedepsei astfel redusă) ș.a. Aplicarea obligatorie a legii penale mai favorabile prevăzută în art. 14 C.p., reprezintă cadrul comun de rezolvare a succesiunii legilor penale în timp. Este posibil ca legiuitorul să

[1] A se vedea **C. Mitrache** în *Noul Cod penal, vol. I* (art. 1-56), coordonator G. Antoniu, Ed. CH Beck, București 2006, p. 79 și urm. Vezi, pentru aspecte din practica judiciară: **Dumitru Virgil Diaconu**, *Lege penală mai favorabilă aplicată pedepselor definitive*, RRD nr. 2/2003, p. 56-61.

[2] **M. Cozma**, notă la d.p. nr. 961 din 1969 a T. J. Bihor, RRD nr. 11, 1970, p. 158–61; **C. Barbu**, *op. cit.*, p. 247.

[3] Vezi: **C. Barbu**, *op. cit.*, p. 248–252; **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 63; **D. Pavel**, *Norme tranzitorii privind punerea în aplicare a codului penal și a codului de procedură penală*, RRD 1, 1969, p. 21; Legea nr. 30 din 12 decembrie 1968 de punere în aplicare a Codului penal.

deroge de la aceste dispoziții cum a fost cazul punerii în aplicare a codului penal actual. Derogările sunt de strictă interpretare și aplicare.

123. **Aplicarea facultativă a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive.** Este reglementată prin dispozițiile art. 15 C.p. care prevăd: *„când după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea completă a pedepsei închisorii a intervenit o lege care prevede o pedeapsă mai ușoară, iar sancțiunea aplicată este mai mică decât maximul prevăzut de legea nouă, ținându-se seama de infracțiunea săvârșită, de persoana condamnatului, de conduita acestuia după pronunțarea hotărârii sau în timpul executării pedepsei și de timpul cât a executat din pedeapsă, se poate dispune fie menținerea, fie reducerea pedepsei"*.

Pentru aplicarea facultativă a legii noi mai favorabile este necesar[1]:

a) Să existe o hotărâre de condamnare definitivă la pedeapsa *închisorii* – nu la orice pedeapsă fiindcă dacă ar fi la detențiunea pe viață ar fi aplicabile dispozițiile art. 14 C.p., iar pedeapsa amenzii nu este avută în vedere de legiuitor.

b) Legea nouă este mai favorabilă, aceasta reieșind din limitele mai reduse de pedeapsă față de legea anterioară.

c) Pedeapsa aplicată și rămasă definitivă este mai mică decât maximul prevăzut în legea nouă, ori *cel mult egală cu acest maxim* (situație neprevăzută de lege dar unanim acceptată de doctrina și practica judiciară)[2].

d) Instanța de judecată să aprecieze că este necesară reducerea pedepsei; apreciere ce se va forma în raport cu criteriile oferite în lege (art. 15 al. 1 C.p.): infracțiunea săvârșită; persoana condamnatului; conduita condamnatului după pronunțarea hotărârii sau în timpul executării pedepsei; timpul cât a executat din pedeapsă.

Reducerea pedepsei nu este obligatorie, ci este lăsată la aprecierea instanței de judecată care procedând la o reindividualizare a pedepsei închisorii după criteriile de mai sus, poate să mențină aceeași pedeapsă, ori să o reducă.

În cazul în care instanța de judecată reduce pedeapsa, aceasta nu poate fi coborâtă sub limita ce ar rezulta din reducerea acestei pedepse proporțional cu micșorarea maximului special prevăzut pentru infracțiunea săvârșită (ex.: dacă

[1] **A. M. Cociașu**, *Probleme privind aplicarea legii mai favorabile în cazul pedepselor definitive*, RRD 8, 1969, p. 105–107; **L. Biro**, *op. cit.*, p. 52; *Comentariu, op. cit.*, p. 79; **G. Giurgiu**, *Probleme privind aplicarea legii mai favorabile în cazul condamnărilor definitive*, RRD, nr. 8, 1960, p. 100–101.

[2] În acest sens **V. Dongoroz** și colaboratorii, *Noul cod penal*, p. 22; **M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 254; **Margareta Cora-Thase**, *Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor grațiate*, R.R.D. nr. 10/1970, p. 111 și urm.; în sens contrar, **I. Șerbănescu**, *Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor grațiate*, R.R.D. nr. 10/1970, p. 108 și urm.

pedeapsa aplicată a fost de 3 ani închisoare pentru o infracțiune pedepsită în legea veche cu închisoarea de la 2 la 8 ani, iar noua lege prevede pentru aceeași infracțiune pedeapsa închisorii de la 1 la 4 ani, fiindcă maximul special s-a redus în legea nouă la jumătate, în acest caz pedeapsa aplicată de 3 ani, va putea fi redusă, dar nu mai jos de un an și 6 luni).

De legea nouă mai favorabilă urmează să beneficieze și cei care au executat pedeapsa, ori executarea acesteia s-a stins prin vreun mod prevăzut de lege. În acest caz, pedeapsa aplicată prin hotărârea de condamnare se reduce cu o treime (art. 15 al. 2 C.p.). Această reducere este obligatorie.

În funcție de pedeapsa astfel redusă vor fi incidente unele instituții de drept penal ca reabilitarea, stabilirea stării de recidivă ș.a.

Titlul II

Infracțiunea și sancțiunile de drept penal

CAPITOLUL I

Noțiunea și trăsăturile esențiale ale infracțiunii

Secțiunea I

NOȚIUNEA DE INFRACȚIUNE

§ 1. Preliminarii

124. **Accepțiuni ale conceptului de infracțiune.** Conceptul de infracțiune în știința dreptului penal este folosit sub mai multe accepțiuni.

Într-o accepțiune – infracțiunea este o faptă a omului prin care se încalcă o normă imperativă, se aduce atingere (se vatămă ori se periclitează) unei anumite valori sociale și pentru care cel ce a săvârșit o astfel de faptă urmează să suporte o pedeapsă. În această accepțiune infracțiunea îmbracă forme concrete de: trădare comisă de x, ucidere comisă de y, furt comis de z etc.

Fapta săvârșită în realitatea socială este infracțiune numai în măsura în care corespunde normei (tiparului) prevăzute în legea penală, adică îndeplinește condițiile cerute de norma de incriminare pentru a fi socotită, ca atare (infracțiune).

Într-o altă accepțiune, conceptul de infracțiune, desemnează fapta descrisă[1], prevăzută de legea penală cu elementele sale componente și care definește o anumită infracțiune. Este accepțiunea ce o are în vedere legiuitorul care observând faptele periculoase pentru valorile sociale esențiale ale societății, le interzice sub sancțiuni specifice pentru a preveni săvârșirea lor în viitor[2]

[1] **G. Antoniu**, *Reflecții asupra conceptului de infracțiune*, în S.C.J., nr. 2/1980, p. 143.

[2] A se vedea pe larg **G. Antoniu** în *Noul Cod penal*, vol. I (art. 1-56), Ed. CH Beck, București 2006, p. 146 și urm.

În această accepțiune – de faptă descrisă de legea penală – infracțiunea este prevăzută în partea specială a codului penal, în legile penale speciale și în legile nepenale cu dispoziții penale îmbrăcând forme diferite ca: trădare, spionaj, omor, furt, abandon de familie etc.[1]

În această accepțiune dată conceptului de infracțiune întâlnim un prim grad de abstractizare, de generalizare, fiindcă legiuitorul creează noțiunile diferitelor infracțiuni prin reținerea aspectelor comune și specifice ale faptelor diverse ce se săvârșesc în realitatea socială.

În sfârșit, conceptul de infracțiune este examinat ca instituție fundamentală a dreptului penal care alături de alte două instituții tot fundamentale – răspunderea penală și sancțiunile de drept penal – formează structura dreptului penal, „pilonii" dreptului penal[2]. Instituția infracțiunii, în această accepțiune a fost considerată în doctrina penală, pe bună dreptate, ca „piatră de temelie" a oricărui sistem de drept penal.

Între accepțiunile conceptului de infracțiune nu se poate pune semnul egalității, ele fiind o reflectare a unghiului diferit de abordare a gradului mai restrâns ori mai întins de generalizare.

§ 2. Definiția generală a infracțiunii

125. **Noțiunea legală.** Având în vedere importanța deosebită a instituției infracțiunii în cadrul dreptului penal, legiuitorul a definit pentru prima dată noțiunea generală de infracțiune prin trăsăturile ei esențiale.[3]

Potrivit art. 17 C.p. *„Infracțiunea este fapta care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală"*.

Prin definirea noțiunii generale de infracțiune, legiuitorul nostru pune în evidență aspectele: material, uman, social, moral-politic și juridic ale acesteia, conferă cu alte cuvinte conceptului general de infracțiune un caracter realist, științific.

În adevăr, infracțiunea ca fenomen ce se petrece în realitatea socială, îmbracă aspectele de a fi: *material* în sensul că reprezintă o manifestare exterioară a individului; *uman* pentru că reprezintă o activitate omenească; *social* fiindcă privește, se îndreaptă împotriva relațiilor sociale; *moral-politic,* fiindcă reprezintă atitudinea morală și politică a făptuitorului față de valorile sociale; *juridic* pentru că reprezintă o încălcare a unei norme juridice penale.

[1] Riguros științific în normele penale speciale nu sunt prevăzute infracțiuni ci tipare abstracte în care se pot cuprinde faptele concrete săvârșite în realitate socială și care devin infracțiuni prin îndeplinirea condițiilor cerute de norma de incriminare.

[2] **I. Oancea**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, p. gen., vol. I, Ed. Academiei, București, 1969, p. 99.

[3] **V. Dongoroz**, *Sinteze asupra noului cod penal*, în S.C.J., nr. 1/1969, p. 15.

Prin definirea infracțiunii se stabilește regula de drept[1] potrivit căreia orice faptă care va fi incriminată trebuie să întrunească trăsăturile caracteristice care o deosebesc de alte fapte (contravenții, abateri) care pot fi combătute prin alte mijloace nepenale.

Noțiunea de infracțiune dată prin dispozițiile art. 17 C.p., reprezintă o maximă generalizare la care s-a ajuns prin abstragerea trăsăturilor fiecărei fapte prevăzute în partea specială a codului penal.

În noțiunea de infracțiune se reține ceea ce este esențial pentru faptă: pericolul social, vinovăția și prevederea în lege.

Noțiunea generală de infracțiune dată de codul penal prezintă importanță sub un întreit aspect: a) reprezintă o regulă de drept de care însuși legiuitorul se folosește în stabilirea faptelor care urmează să fie trecute în legea penală (după vinovăție, grad de pericol social) ca infracțiuni, ca și pentru scoaterea din sfera ilicitului penal a acelor fapte care nu mai sunt periculoase ori nu se mai săvârșesc; b) servește la delimitarea infracțiunilor de alte fapte extra penale; c) pentru practician reprezintă un ghid de care se folosește în cadrul activității de aplicare a legii penale observând îndeplinirea (regăsirea), în fapta săvârșită a trăsăturilor esențiale ale infracțiunii, ori lipsa acestora cu consecința neconsiderării faptei respective ca infracțiune.

Instituția infracțiunii are consacrat *Titlul II* din partea generală a Codului penal român (art. 17–51) sistematizat pe 5 capitole astfel: Cap. I, *Dispoziții generale* (art. 17–19); Cap. II, *Tentativa* (art. 20–22); Cap. III, *Participația* (art. 23–31), Cap. IV, *Pluralitatea de infracțiuni* (art. 32–43); Cap. V, *Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei* (art. 44–51).

Secțiunea a II-a

TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRACȚIUNII

§ 1. Fapta care prezintă pericol social

126. **Săvârșirea unei fapte.** O primă trăsătură esențială a infracțiunii ce se degajă din definiția dată în art. 17 C.p., este aceea de a fi o faptă care prezintă pericol social. Această trăsătură esențială a infracțiunii relevă aspectul material și social al infracțiunii.

Fapta este o manifestare a individului în sfera realității, în cadrul relațiilor sociale. Fapta reprezintă o activitate a unui membru al societății în cadrul relațiilor sociale, în cadrul relațiilor cu semenii lui.

[1] **I. Oancea**, în *Explicații teoretice*, vol. I, *op. cit.*, p. 104.

127. **Fapta săvârșită prezintă pericol social.** Din noianul de activități sociale ale individului, pozitive în marea lor majoritate ne interesează numai cele negative prin care se aduce atingerea valorilor sociale, care pun în primejdie valorile sociale. Numai activitățile omenești au această însușire, de a prezenta pericol social, căci numai omul se află în relații sociale. Sub acest aspect subliniem că reacția animalului, evenimentele naturii (cutremur, inundație) care prin consecințele lor sunt periculoase (vătămări, distrugeri, pierderi de vieți omenești), *nu prezintă pericol social,* chiar dacă rezultatul se produce în societate, ci doar *pericol natural.*

Pericol social prezintă orice activitate contrară normelor în vigoare căci împiedică normala desfășurare a relațiilor sociale. Dintre faptele care prezintă pericol social se detașează prin gradul[1] cel mai ridicat de pericol social – *infracțiunea.*

Gradul mai ridicat de pericol social al infracțiunii față de celelalte forme de ilicit juridic (civil, administrativ, disciplinar) conduce la deosebiri calitative între infracțiune și faptele extrapenale (abateri, contravenții).

Fapta care prezintă pericolul social al unei infracțiuni este fapta prin care se periclitează ori se vatămă valorile sociale arătate în art. 1 C.p., și pentru sancționarea căreia este necesară aplicarea unei pedepse.

Cu alte cuvinte, trăsătura esențială a infracțiunii de a fi o faptă ce prezintă pericol social se materializează așa cum se prevede în art. 18 C.p., prin două aspecte: a) prin faptă se aduce atingere unor valori sociale importante, arătate generic în art. 1 C.p.; b) pentru sancționarea unei astfel de fapte este necesară aplicarea unei pedepse.

Prin dispozițiile art. 18 C.p., s-au consacrat criteriile legale de diferențiere a pericolului social al infracțiunii de pericolul social al altor fapte extrapenale.

Pericolul social al infracțiunii este apreciat de legiuitor în funcție de valoarea socială căreia i se aduce atingere, de dinamica faptelor oferită de statistica penală, de împrejurările în care se săvârșesc faptele, de persoana infractorului ș.a. Pericolul social nu este același pentru toate infracțiunile, el diferă în funcție de valoarea socială primejduită prin fapta penală și poate fi diferit pentru aceeași infracțiune în funcție de interesul ocrotirii într-un moment ori altul al dezvoltării sociale.

În doctrina penală[2] pericolul social ca trăsătură a infracțiunii este cunoscut sub două forme: generic sau abstract și concret.

[1] **Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu**, *Înlocuirea răspunderii penale pentru unele infracțiuni cu răspunderea administrativă sau disciplinară*, Ed. Academiei, București, 1957, p. 29–30 și urm

[2] A se vedea **C. Bulai, B. N. Bulai**, *Manual de drept penal partea generală*, Ed. Universul Juridic, București 2007, p. 152; **I. Oancea, A. Dincu**, *Gradul de pericol social al infracțiunii și criteriile de apreciere a lui*, L. P. nr. 10/1961, p. 7 și urm.

128. **Pericolul social generic sau abstract** este apreciat de legiuitor în momentul înscrierii faptei periculoase în legea penală ca infracțiune. Aprecierea pericolului social generic are loc pe baza unor date obiective și subiective ca: însemnătatea valorii sociale ce trebuie ocrotită; gravitatea vătămării ce i se poate aduce valorii sociale, frecvența faptelor ce se pot săvârși, persoana făptuitorului, împrejurările în care se pot săvârși astfel de fapte ș.a. Rezultatul evaluării făcute de legiuitor se materializează în cuprinderea faptei în legea penală și prevederea pedepsei – între anumite limite – necesară pentru combaterea acestei fapte și totodată pentru prevenirea ei în viitor.

129. **Pericolul social concret,** este pericolul ce-l prezintă o faptă concretă săvârșită de o persoană și este apreciat de instanța judecătorească cu prilejul judecării faptei – el se reflectă în sancțiunea penală aplicată.

Aprecierea pericolului social concret al unei fapte are loc în funcție de anumite criterii ce sunt prevăzute în lege[1] și privesc vătămarea adusă sau care putea fi adusă valorii sociale, condițiile în care s-a săvârșit fapta, circumstanțele acesteia, personalitatea făptuitorului ș.a.

Aprecierea gradului concret de pericol social al unei fapte este o operație importantă care poate conduce la concluzia, pe de o parte, că fapta săvârșită nu are gradul concret de pericol social al unei infracțiuni și drept urmare fapta nu este infracțiune, iar pe de altă parte gradul de pericol social este un criteriu legal de individualizare a pedepsei (art. 72 C.p.).

Prevederea pericolului social ca trăsătură esențială a oricărei infracțiuni, în definiția acesteia – are valoarea unei norme juridice ce servește deopotrivă legiuitorului când incriminează fapta cât și judecătorului în aprecierea concretă a pericolului social al faptei comise cu consecințe importante în individualizarea sancțiunilor atunci când pericolul social concret este al unei infracțiuni și cu neconsiderarea faptei ca infracțiune atunci când aceasta nu are gradul necesar de pericol social al unei infracțiuni.

§ 2. Fapta săvârșită cu vinovăție

130. **Noțiune.** O a doua trăsătură esențială a infracțiunii ce se degajă din definiția legală a acesteia în art. 17 C.p., privește săvârșirea faptei cu vinovăție.[2]

[1] Art. 18 C.p., al. 2, „La stabilirea în concret a gradului de pericol social se ține seama de modul și mijloacele de săvârșire a faptei, de scopul urmărit, de împrejurările în care fapta a fost comisă, de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce, precum și de persoana și conduita făptuitorului".

[2] Vezi pe larg, **George Antoniu**, *Vinovăția în perspectiva reformei penale și a aderării la Uniunea Europeană*, R.R.D. nr. 2/2003, p. 9-28.

Vinovăția reflectă aspectul subiectiv al infracțiunii și cuprinde atitudinea psihică[1] a făptuitorului față de fapta săvârșită și de urmările acesteia.

Ca atitudine psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și față de urmările acesteia – vinovăția – este rezultatul interacțiunii a doi factori: *conștiință* și *voință*. În adevăr, vinovăția presupune o atitudine *conștientă* în sensul că făptuitorul își dă seama, are *reprezentarea* acțiunilor sau inacțiunilor sale, al rezultatului acestora, care este periculos și săvârșește cu *voință* aceste acțiuni sau inacțiuni antrenând energia sa fizică spre realizarea rezultatelor urmărite.

În literatura juridică de specialitate se menționează ca o caracteristică a vinovăției „preponderența factorului intelectiv asupra celui volitiv, conștiința răsfrângându-se prin intermediul voinței asupra faptei și asupra urmărilor acesteia"[2]

Voința de a săvârși fapta este determinată, cu alte cuvinte, numai după reprezentarea în conștiința făptuitorului a urmărilor faptei.

Prezența atât a factorului intelectiv cât și a celui volitiv în săvârșirea unei fapte este o condiție esențială a vinovăției.

Vinovăția nu poate exista, cu alte cuvinte, la săvârșirea unei fapte dacă făptuitorul nu a voit acea faptă (fiind constrâns) ori nu a putut avea reprezentarea rezultatului, din cauze neimputabile lui.

131. **Formele vinovăției.** Ca trăsătură esențială a infracțiunii, vinovăția îmbracă două forme principale: *intenția și culpa.* La acestea se mai adaugă și o formă mixtă – *praeterintenția* sau intenția depășită specifică unor infracțiuni.

Intenția și culpa au fost reținute în codul penal și reflectă adoptarea de către legiuitorul penal român, dintre teoriile cunoscute în doctrina penală privind conținutul vinovăției, a teoriei psihologice[3].

Factorul intelectiv al prevederii sau al reprezentării urmărilor faptei cunoaște grade și intensități diferite[4] și oferă criterii de diferențiere între formele vinovăției.

132. **Intenția.** Este o formă principală de vinovăție definită în art. 19 pct. 1 C.p. și reprezintă atitudinea psihică a făptuitorului rezultând din prevederea rezultatului faptei sale și urmărirea acelui rezultat prin săvârșirea faptei, ori numai acceptarea acelui rezuitat.

Intenția este cunoscută în doctrină și în legislație sub două modalități: *directă și indirectă.*

[1] Vezi pe larg: **S. Petrovici**, *Unele aspecte ale noțiunii de vinovăție în dreptul penal*, în S.C.J., nr. 1/1958, p. 295 și urm.; **G. Antoniu**, *Vinovăția penală*, Editura Academiei Române, București, 1995, p. 117 și urm.

[2] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 157.

[3] **G. Antoniu**, *Vinovăția penală*, Editura Academiei Române, București, 1995, p. 27.

[4] Vezi **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 236.

a) *Intenția directă* (prevăzută în art. 19 pct. 1 lit. a C.p.) se caracterizează prin prevederea rezultatului faptei și urmărirea acelui rezultat prin săvârșirea faptei.

Intenția directă cu care se săvârșesc unele infracțiunii se deduce din observarea împrejurărilor în care se săvârșește fapta, voința de a săvârși fapta, urmărirea rezultatului (motivația săvârșirii).

b) *Intenția indirectă* (art. 19 pct. 1 lit. b C.p.) se caracterizează prin prevederea rezultatului de către făptuitor, rezultat care nu mai este urmărit ci acceptată eventualitatea producerii lui[1].

Ca formă a vinovăției intenția indirectă se întâlnește la săvârșirea unei fapte ce poate produce cel puțin două rezultate. Față de un rezultat, poziția psihică a făptuitorului este de urmărire a lui prin realizarea faptei (intenția directă), acest rezultat poate să fie deopotrivă licit ori ilicit; iar față de al doilea rezultat poziția psihică a făptuitorului este de acceptare a posibilității producerii lui (intenție indirectă). Datorită acestui aspect, că rezultatul, al doilea se poate produce, intenția indirectă, se mai numește și *intenție eventuală*. Față de acest rezultat eventual făptuitorul are o atitudine indiferentă – de acceptare a producerii lui, dacă însă, rezultatul prevăzut de făptuitor apare ca inevitabil, intenția cu care se săvârșește o astfel de faptă este directă, chiar dacă nu toate rezultatele sunt urmărite prin săvârșirea faptei. Un exemplu în acest sens: Infractorul dorind să ucidă pe rivalul său, care se afla într-un lift împreună cu alte persoane, provoacă căderea liftului, prin tăierea cablului de susținere. Față de rivalul său acționează evident cu intenția directă, dar nu se poate susține că față de celelalte persoane care se aflau în lift are altă modalitate de vinovăție, fiindcă producerea morții și a celorlalte persoane este inevitabilă, din moment ce toate victimele sunt supuse aceleiași acțiuni criminale. Uciderea și a celorlalte persoane nu este eventuală – ci tot atât de sigură – așadar intenția este directă față de toate victimele[2].

În literatura juridică de specialitate, pe lângă modalitățile normative ale intenției (directă și indirectă) se mai face deosebire între: intenția simplă și intenția calificată; intenția spontană (repentină) și intenția premeditată; intenția unică și intenția complexă; intenția inițială și intenția supravenită. Aceste modalități ale intenției sunt avute în vedere la individualizarea judiciară a pedepsei fiindcă evidențiază grade deosebite de vinovăție cu răsfrângere asupra periculozității infractorului.

133. **Culpa.** Ca formă a vinovăției culpa este definită prin dispozițiile art. 19 pct. 2 C.p. și constă în atitudinea psihică a făptuitorului care prevede rezultatul faptei sale, nu-l acceptă, socotind fără temei că acesta nu se va produce, ori nu prevede rezultatul faptei sale deși putea și trebuia să-l prevadă.

Culpa este cunoscută în doctrină și în legislație sub două modalități: culpa cu prevedere și culpa simplă.

a) *Culpa cu prevedere.* Se caracterizează prin aceea că făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, rezultat pe care nu-l urmărește, nu-l acceptă și consideră fără temei că acesta nu se va produce. Culpa cu prevedere mai este denumită în doctrina penală, culpă cu previziune, sau ușurință ori temeritate[1].

Fapte săvârșite din culpă cu previziune întâlnim foarte des, în practica judiciară, în domeniul circulației pe drumurile publice. Exemplu clasic care se dă pentru ilustrarea culpei cu previziune este fapta conducătorului auto care nu reduce viteza la trecerea pe lângă grupuri de persoane, prevăzând posibilitatea unui accident (vătămarea ori uciderea unei persoane, avarierea autovehiculului etc.) rezultat pe care nu-l acceptă și consideră neîntemeiat că acesta nu se poate produce, dar rezultatul se produce totuși. În astfel de situații conducătorul auto a săvârșit fapta din culpă cu prevedere.

Prevederea rezultatului socialmente periculos, în cazul culpei cu prevedere apropie această formă de vinovăție de intenție (atât directă cât și indirectă). Poziția psihică față de rezultat, diferențiază culpa cu prevedere de intenție, fiindcă dacă la intenția directă este urmărit rezultatul, la intenția indirectă era acceptat, în cazul ușurinței rezultatul nu este acceptat; infractorul a sperat în mod ușuratic că aceasta nu se va produce.

Întrucât deosebirea între intenția indirectă și culpa cu prevedere se prezintă numai sub raportul poziției psihice subiective, de acceptare ori de respingere a rezultatului, vor trebui analizate aspectele obiective care ne pot conduce la stabilirea formei de vinovăție. În doctrina penală[2], pe bună dreptate s-a arătat că în cazul intenției indirecte infractorul față de rezultatul pe care-l prevede, are o atitudine indiferentă de acceptare a acestuia, întrucât acesta nu face nimic pentru preîntâmpinarea rezultatului, rămâne pasiv, iar în cazul culpei cu previziune, rezultatul prevăzut nu este acceptat, neacceptarea rezultând din atitudinea făptuitorului care speră să-l preîntâmpine bazându-se pe elementele obiective ce țin de împrejurările în care are loc activitatea, proprietățile instru-

[1] De ex.: „fapta inculpatului de a fi aplicat victimei, aflată într-o avansată stare de ebrietate, o puternică lovitură cu pumnul, care a proiectat-o într-un bazin cu ape reziduale, căderea ei fiind auzită de inculpat, precum și de a o fi părăsit, în aceste condiții, fără a încerca să o salveze, evidențiază pe plan subiectiv acceptarea rezultatului survenit, constând în decesul victimei, chiar dacă nu l-a dorit" – T.S., s.p., d. nr. 1851/1979, în R.R.D. nr. 5/1980, p. 62.

[2] Vezi în acest sens: **G. Antoniu**, în lucrarea *Codul penal* comentat și adnotat, vol. I, p. gen., Ed. Științifică, București, 1972, p. 93.

[1] În acest sens: **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 185; **A. Dincu**, *Unele aspecte privind culpa penală*, în Analele Universității București, 1966, p. 85 și urm.

[2] **M. Zolyneak**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, 1976, Iași, p. 84.

mentului cu care se acționează (în exemplul citat: vizibilitate bună, aderență bună la carosabil, frâne bune ș.a.) ca și pe elemente subiective (în același exemplu: calități de bun conducător auto, experiență îndelungată în conducere ș.a.). Toate acestea se dovedesc insuficiente, apreciate greșit, fiindcă rezultatul periculos se produce. Fapta este comisă din culpă cu previziune fiindcă făptuitorul a apreciat greșit, superficial, posibilitățile de preîntâmpinare a rezultatului.

b) *Culpa simplă*[1] sau *culpa fără prevedere,* ori *neglijența* sau *greșeala* cum mai este denumită în doctrina penală, se caracterizează prin aceea că făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă.

Culpa simplă este singura formă a vinovăției în care făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale, iar pentru a fi vinovat de producerea rezultatului s-a prevăzut obligația de a prevedea acest rezultat și posibilitatea prevederii acestuia.

Aprecierea vinovăției sub forma culpei urmează a se stabili după observarea criteriilor prevăzute de lege, anume: dacă făptuitorul trebuia să prevadă rezultatul și dacă putea să-l prevadă.

Obligația de prevedere a rezultatului se deduce de cele mai multe ori, din actele normative care reglementează exercitarea anumitor activități[2] (conducător auto, electrician, medic, farmacist ș.a.).

Criteriu obiectiv care se propune în doctrina penală, în stabilirea obligației de prevedere este cel al împrejurărilor în care se săvârșește fapta, pentru a observa dacă orice om normal și atent[3] din categoria făptuitorului[4] (pregătire, experiență de viață) avea în momentul săvârșirii faptei posibilitatea să prevadă rezultatul. Dacă se stabilește că rezultatul nu era previzibil, așadar făptuitorul nu trebuia să-l prevadă, fapta nu mai este considerată săvârșită cu vinovăție (din culpă simplă) ci în caz fortuit. Dacă însă, se stabilește că rezultatul era previzibil, așadar făptuitorul trebuia să-l prevadă, se cercetează în continuare dacă acesta putea să-l prevadă.

Posibilitatea concretă de prevedere a făptuitorului este apreciată în funcție de personalitatea acestuia, experiența de viață, pregătirea profesională, dezvoltare intelectuală ș.a. Dacă în urma observării acestui criteriu subiectiv se stabilește că făptuitorul putea prevedea rezultatul, atunci vinovăția sub forma

[1] Este prevăzută în art. 19 pct. 2 lit. b., „...când infractorul, nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă"

[2] Vezi pe larg: **O. Aug. Stoica, E. Gergely**, *Culpa ca formă a vinovăției în cazul unor infracțiuni de serviciu,* în R.R.D., nr. 5/1972, p. 56 și urm.

[3] **I. Oancea**, în *Explicații teoretice...,* vol. I, p. gen., p. 120.

[4] **C. Bulai, B.N. Bulai**, *Manual de drept penal partea generală,* Ed. Universul Juridic, București 2007, p. 163.

culpei simple există[1]. Dacă rezultatul observării – după criteriul subiectiv de mai sus – este negativ, în sensul că făptuitorul nu a putut prevedea rezultatul – vinovăția sub forma culpei nu poate fi reținută – „datorită imposibilității subiective a făptuitorului de a-l prevedea"[2].

Culpa este cunoscută și sub alte modalități, decât cele prevăzute în art. 19 pct. 2 C.p., care au importanță în individualizarea răspunderii penale. Aceste modalități ale culpei sunt mai degrabă, denumiri ale culpei cuprinse în conținutul unor infracțiuni, ca de ex.: „nebăgare de seamă"; „nedibăcie"; „nesocotință"; „nepricepere"

134. **Intenția depășită (praeterintenția)** este o formă mixtă de vinovăție, ce cuprinde intenția și culpa reunite. Intenția depășită este forma de vinovăție ce se realizează prin săvârșirea unei fapte cu intenție și producerea unui rezultat mai grav decât cel urmărit ori acceptat de făptuitor prin săvârșirea faptei, rezultat ce se impută acestuia sub forma culpei, deoarece nu l-a prevăzut, deși trebuia și putea să-l prevadă. Caracteristică pentru infracțiunile săvârșite cu intenție depășită este, împrejurarea că făptuitorul săvârșește o faptă urmărind un anumit rezultat, dar care rezultat se amplifică, devenind mai grav și realizând conținutul unei alte infracțiuni (ex. loviriile sau vătămările cauzatoare de moarte – art. 183 C.p.), ori o variantă agravată a infracțiunii inițiale (ex.: tâlhăria care a avut ca urmare moartea victimei – art. 211 al. 3 C.p).

Menționăm că în cazul praeterintenției făptuitorul acționează cu *intenție directă* pentru producerea (obținerea) unui anumit rezultat, iar rezultatul mai grav se produce din culpă. Existența acestei forme de vinovăție – culpa – în producerea rezultatului mai grav distinge praeterintenția (intenția depășită) de intenția indirectă sau eventuală pentru că în cazul în care făptuitorul a prevăzut rezultatul mai grav ca posibil și totuși a acționat, infracțiunea mai gravă, realizată nu poate fi săvârșită decât cu intenție indirectă.

§ 3. Prevederea în lege ca trăsătură esențială a infracțiunii

135. **Elementul legal al infracțiunii.** Cea de a treia trăsătură esențială a infracțiunii ce se desprinde din noțiunea dată acesteia prin dispozițiile art. 17 C.p., o reprezintă prevederea acesteia în lege.

Pentru existența oricărei infracțiuni sunt necesare cele trei trăsături esențiale: fapta ce prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de lege, întrunite cumulativ. Lipsa oricăreia din aceste trei trăsături esențiale conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei. Mai mult, putem observa că în conside-

[1] Vezi pentru aspecte din practica judiciară: **Mihaela Mihai**, *Vătămare corporală. Latură subiectivă*, RDP nr. 2, 2003, p. 128-129.

[2] Vezi **George Antoniu**, *Vinovăția în perspectiva reformei penale ..., op. cit.*, p. 13.

rarea unei fapte ca infracțiune se cercetează mai întâi dacă fapta este prevăzută de legea penală și dacă răspunsul este negativ, cercetarea celorlalte trăsături ale faptei (pericol social, vinovăție), nu se mai justifică. Dacă răspunsul este pozitiv, adică fapta este prevăzută de legea penală se vor cerceta și celelalte trăsături esențiale pentru a observa împlinirea lor cumulativă și considerarea faptei ca infracțiune.

Prin prevederea în legea penală, a faptei periculoase ce se săvârșește cu vinovăție se realizează diferențierea infracțiunii de celelalte forme de ilicit juridic.

Această trăsătură esențială – de faptă prevăzută de legea penală – a infracțiunii decurge din principiul fundamental al legalității în dreptul penal consacrat prin dispozițiile art. 2 C.p.

Trăsătura esențială a infracțiunii de a fi o faptă prevăzută de legea penală nu se poate confunda cu infracțiunea, care așa cum am precizat mai sus reprezintă întrunirea cumulativă și a celorlalte trăsături.

Orice infracțiune trebuie să fie prevăzută de legea penală ca atare, dar nu orice faptă prevăzută de legea penală este și infracțiune fiindcă prevederea în lege este doar o trăsătură a acesteia pe lângă celelalte de a prezenta pericol social și de a fi comisă cu vinovăție[1].

[1] În acest sens: **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 152–153.

CAPITOLUL II

Conținutul infracțiunii

Secțiunea I

ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiuni

136. **Noțiunea de conținut a infracțiunii.** Trăsăturile esențiale ale infracțiunii oferă criteriile generale de diferențiere ale acesteia de alte forme de ilicit juridic dar nu pot servi la deosebirea faptelor penale între ele, la cunoașterea particularităților, elementelor ce compun infracțiunea. De aceea în doctrina penală, infracțiunea este cercetată și sub raportul conținutului, al elementelor sale care o particularizează în raport cu alte fapte penale[1].

Conținutul infracțiunii nu se confundă cu trăsăturile esențiale ale acesteia, care își găsesc reflectarea în orice conținut punând în evidență caracterul penal al faptei comise.

Conținutul infracțiunii este prevăzut în norma incriminatoare și poate fi definit ca o totalitate de condiții prevăzute de lege pentru caracterizarea unei fapte ca infracțiune[2].

Prin conținutul infracțiunii prevăzut în norma de incriminare se determină cadrul, tiparul legal în care se vor înscrie faptele concrete săvârșite în realitatea socială.

137. **Aspecte ale conținutului infracțiunii.** Conținutul infracțiunii poate îmbrăca două aspecte[3]: a) *conținutul legal* – cel descris prin norma de incriminare și cuprinde condițiile obiective și subiective în care o faptă devine infracțiune și b) *conținutul concret* – cel al unei fapte determinate, săvârșite în realitatea obiectivă de către o persoană și care se înscrie prin elementele sale în tiparul abstract prevăzut în norma de incriminare.

În doctrina penală se face deosebire între *conținutul juridic* și *conținutul constitutiv* al infracțiunii care ar cuprinde numai condițiile cerute de lege, cu privire la actul de conduită interzis, pe care le realizează infractorul prin săvârșirea faptei ori care devin relevante prin săvârșirea faptei.

[1] În acest sens: **G. Antoniu**, *Din nou despre conținutul infracțiunii*, în R.R.D., nr. 5/1982, p. 31 și urm.

[2] Vezi: **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, 1997, p. 166; **A. Dincu**, *Drept penal*, 1975, p. 120; **I. Oancea**, *Drept penal*, 1971, p. 171.

[3] Vezi **L. Biro**, *Drept penal*, p. gen., Cluj, *op. cit.*, p. 58 și urm.

Conținutul constitutiv, fiind dat întotdeauna în norma de incriminare, nu poate lipsi din conținutul juridic al infracțiunii.

Conținutul juridic al infracțiunii se identifică cu conținutul constitutiv atunci când în norma de incriminare nu sunt trecute decât condiții cu privire la actul de conduită interzis.

Conținutul juridic al infracțiunii poate cuprinde pe lângă conținutul constitutiv, și condiții privitoare la celelalte elemente.

Prin abstragerea condițiilor obiective și subiective din conținuturile legale ale infracțiunilor, în doctrina penală s-a conturat *conținutul generic,* care este cercetat, pentru o mai bună cunoaștere a infracțiunii[1] în partea generală a dreptului penal.

Conținutul generic al infracțiunii ar cuprinde un ansamblu de condiții obiective și subiective, comune conținuturilor infracțiunilor.

Cunoașterea conținutului generic al infracțiunii necesită cunoașterea structurii acestuia, a elementelor componente și a raporturilor dintre ele.

§ 2. Structura conținutului infracțiunii

138. **Elemente în structura conținutului.** În conținutul infracțiunii sunt prevăzute condiții cu privire la anumite elemente ce privesc fapta, făptuitorul (persoana fizică sau persoana juridică), valoarea socială căreia i se aduce atingere împrejurările de timp și de loc în care se săvârșește fapta.

Desigur că nu toate aceste condiții cu privire la elementele enumerate sunt prezente în conținutul infracțiunii și nu toate au aceeași valoare în stabilirea existenței infracțiunii.

Având în vedere că infracțiunea este o faptă, o manifestare în sfera relațiilor sociale a persoanei, s-a susținut că în conținutul acesteia nu poate intra cel ce săvârșește fapta – *subiectul infracțiunii,* după cum nu poate fi cuprinsă nici valoarea socială căreia i se aduce atingere – *obiectul infracțiunii*[2].

Obiectul și subiectul sunt elemente extrinseci conținutului infracțiunii, sunt factori, condiții preexistente oricărei infracțiuni săvârșite.

Într-o altă opinie[3] se susține că în conținutul infracțiunii sunt cuprinse condiții atât cu privire la valoarea socială căreia i se aduce atingere, cât și cu privire la subiectul care săvârșește fapta și care se reflectă în condițiile cerute pentru existența diferitelor infracțiuni.

[1] **V. Dongoroz,** *Drept penal,* 1939, p. 216 și urm.; G. Antoniu, *Din nou..., op. cit.,* p. 33.

[2] **I. Oancea,** *op. cit.,* p. 163 și urm.; **A. Dincu,** *op. cit.,* p. 30 și urm.

[3] În acest sens: **L. Biro,** *op. cit.,* p. 55 și urm., consideră că obiectul, subiectul, latura obiectivă și latura subiectivă sunt elemente analitice ale infracțiunii.

Fără a considera că obiectul și subiectul infracțiunii fac parte din conținutul infracțiunii, trebuie să admitem că anumite trăsături ce caracterizează obiectul și subiectul pot apărea în conținutul legal al unor infracțiuni. Prin aceasta se justifică cercetarea obiectului și subiectului infracțiunii în cadrul structurii conținutului infracțiunii.

Nu trebuie însă neglijată nici un moment ideea că toate elementele sunt strâns legate între ele, într-o interconditionare în configurarea infracțiunii și că studierea lor separată se face doar din considerente metodologice[1].

139. **Clasificări.** Condițiile prevăzute în conținutul diferitelor infracțiuni, se pot clasifica după mai multe criterii:

Un criteriu ar fi acela al elementelor la care se referă și se deosebesc: *condiții cu privire la faptă, cu privire la făptuitor, cu privire la obiectul infracțiunii, cu privire la locul și timpul săvârșirii infracțiunii.*

După acest criteriu se pot face unele distincții între condițiile cu privire la actul de conduită și care desemnează conținutul constitutiv al infracțiunii și condițiile cu privire la celelalte elemente exterioare actului de conduită cu privire la obiectul, la subiectul infracțiunii, la locul și timpul săvârșirii infracțiunii.

140. **Condiții preexistente, concomitente și subsecvente.** După situarea în timp a condițiilor cerute de lege, față de săvârșirea faptei se disting condiții: *preexistente, concomitente și subsecvente.*

După cum arată și denumirea, *condițiile preexistente* se situează în timp, anterior actelor de executare a faptei, și se pot referi atât la obiectul infracțiunii (natura acestuia, situarea lui într-un anumit loc etc.), la subiecții infracțiunii (de ex.: subiectul activ să aibă o anumită calitate – funcționar – pentru a putea săvârși abuz în serviciu; ori subiectul pasiv să aibă o anumită calitate – funcționar deținător al autorității de stat – pentru infracțiunea de ultraj; ori nou născut la infracțiunea de pruncucidere) ori la starea pe care trebuie să se grefeze fapta (de ex.: deținător legal al bunului în cazul infracțiunii de abuz de încredere).

Condițiile concomitente sunt cele în care se săvârșește fapta și pot privi: locul și timpul comiterii actului de conduită (de ex.: drum public, în cazul unor infracțiuni la regimul circulației pe drumurile publice).

Condițiile subsecvente sunt situate în timp după comiterea actului incriminat și pot privi producerea unei anumite urmări (de ex.: producerea unor consecințe grave, ori deosebit de grave – la unele infracțiuni contra patrimoniului.

[1] Vezi **M. Basarab,** *Drept penal,* p. gen., vol. I, Ediția I, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 88 și urm.

141. **Condiții esențiale și condiții circumstanțiale.** În funcție de rolul și importanța lor în caracterizarea faptei ca infracțiune, condițiile pot fi: *esențiale* sau *constitutive* și *accidentale sau circumstanțiale*[1].

Condițiile esențiale sau *constitutive* realizează conținutul infracțiunii, iar neîndeplinirea lor conduce la nerealizarea infracțiunii – deci fapta nu poate fi considerată infracțiune.

Condițiile accidentale sau *circumstanțiale* intră în conținutul calificat (agravat) ori atenuat al infracțiunii. Nerealizarea acestor condiții nu conduce decât la nerealizarea conținutului agravat ori atenuat al infracțiunii, după caz, realizându-se însă conținutul infracțiunii tipice sau de bază (de ex.: nerealizarea condițiilor de agravare ale uciderii din culpă prevăzută în art. 178 al. 2 și al. 3 conduce la realizarea uciderii din culpă în forma tipică).

Secțiunea a II-a
FACTORII INFRACȚIUNII

§ 1. Obiectul infracțiunii

142. **Noțiune.** Infracțiunea ca faptă a individului, ca manifestare a acestuia în sfera relațiilor sociale este periculoasă pentru valorile sociale.

Definind pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii, legiuitorul în art. 18 C.p., a prevăzut că „Fapta care prezintă pericol social în înțelesul legii penale este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere valorilor sociale arătate la art. 1 C.p. și pentru sancționarea căreia este necesară aplicarea unei pedepse".

Valorile sociale arătate în art. 1 C.p., sunt: România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept. Aceste valori și relații sociale create în jurul și datorită acestora, ce sunt ocrotite împotriva infracțiunilor, devin obiect al infracțiunii.

Doctrina penală este unanimă în a considera obiectul infracțiunii ca fiind *valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt periclitate ori vătămate prin fapta infracțională*[2].

---

[1] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 169.

[2] **L. Biro**, *op. cit.*, p. 67; **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 114; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 166; **Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici**, *Drept penal*, partea generală, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1999, p. 110; **M. Basarab**, *Considerații cu privire la obiectul infracțiunii*, în Studia Universitatis „Babeș-Bolyai, Cluj, 1962, p. 36 și urm.; **B. Braunștein**, *Considerații asupra obiectului juridic al infracțiunii în dreptul penal*, Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza", Iași, 1960, p. 177.

Prin infracțiune se vatămă ori se periclitează o valoare socială ocrotită printr-o normă de drept penal. Ocrotirea acestei valori sociale prin normele dreptului penal, conferă obiectului infracțiunii caracterul de obiect juridic.

143. **Aspecte ale obiectului infracțiunii.** În literatura juridică[1] de specialitate obiectul infracțiunii este prezentat sub mai multe aspecte, după gradul mai întins ori mai restrâns de relații sociale născute în legătură cu valoarea socială ocrotită și care este periclitată ori vătămată prin infracțiune.

144. **Obiectul juridic general** este format din totalitatea relațiilor sociale ocrotite prin normele dreptului penal. Se consideră că în ultimă instanță orice infracțiune lezează societatea, ordinea de drept.

S-a reproșat acestei categorii de obiect că este prea generală și nu folosește nici teoriei și nici practicianului. Nu orice infracțiune este îndreptată împotriva societății[2], ci doar împotriva unei relații sociale sau cel mult împotriva unui fascicol, grup de relații sociale.

145. **Obiectul juridic generic** (de grup) este format din fascicolul, grupul, mănunchiul de valori sociale de aceeași natură ocrotite prin normele penale. Obiectul juridic generic este comun pentru un grup de infracțiuni.

Categoria aceasta de obiect al infracțiunii este acceptată de majoritatea autorilor în doctrina penală și stă la baza sistematizării infracțiunilor în partea specială a codului penal.

În adevăr, după grupul de relații sociale ocrotite și cărora li se aduce atingere prin infracțiune, în partea specială a codului penal, infracțiunile se împart pe titluri, capitole, secțiuni, și se disting, spre ex.: infracțiuni contra siguranței statului, infracțiuni contra persoanei, infracțiuni contra patrimoniului, infracțiuni contra înfăptuirii justiției etc.

146. **Obiectul juridic specific** este valoarea socială concretă căreia i se aduce atingere prin infracțiune. Această categorie de obiect servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup[3].

147. **Obiect direct nemijlocit** (material). Infracțiunea fiind o faptă socialmente periculoasă se îndreaptă împotriva unor valori sociale ocrotite penal și nu împotriva aspectului material al obiectului infracțiunii.

---

[1] Vezi pe larg: **M. Basarab**, *Drept penal...*, *op. cit.*, p. 90 și urm.

[2] Spre ex.: Infracțiunea de furt se îndreaptă împotriva relațiilor patrimoniale. Nu se poate susține că hoțul și-a propus să aducă atingere societății prin fapta lui.

[3] De ex.: Infracțiunea de furt are ca obiect specific relațiile sociale privind posesia, detenția, iar această infracțiune este cuprinsă în grupul infracțiunilor contra patrimoniului.

Obiect material[1] nu au toate infracțiunile, ci doar acelea la care valoarea socială este exprimată într-o entitate materială.

Infracțiunile care au obiect material sunt infracțiuni de rezultat[2], iar cele care nu au astfel de obiect material sunt infracțiuni de pericol, de punere în primejdie[3].

Periclitarea sau vătămarea valorii sociale la infracțiunile cu obiect material are loc tocmai prin atingerea adusă acestuia.

Lipsa obiectului, de unde credea infractorul că se află, în momentul săvârșirii faptei conduce la calificarea faptei ca tentativă improprie (art. 20 al. 2 C.p.).

Tot la infracțiunile de rezultat va trebui cercetat și raportul de cauzalitate între acțiune-inacțiune și urmările produse.

Fără a admite deci, că infracțiunea se îndreaptă împotriva obiectului ca entitate materială, considerăm utilă examinarea aspectului material al obiectului infracțiunii atât pentru stabilirea existenței ori inexistenței infracțiunii, cât și pentru corecta calificare juridică a faptei comise.

Mai mult, necesitatea cunoașterii aspectului material al obiectului infracțiunii, este cerută de legiuitor, care prin unele dispoziții se referă la obiectul infracțiunii în sensul lui material[4].

148. **Obiectul juridic complex**[5]. Este specific infracțiunilor complexe și este format dintr-un *obiect juridic principal* (relația socială principală căreia i se aduce atingere) și dintr-un *obiect juridic adiacent, secundar* (relația socială secundară căreia i se aduce atingere prin fapta infracțională). Spre ex.: Infracțiunea de tâlhărie are un obiect juridic complex: pe de o parte obiectul juridic principal format din relațiile sociale privitoare la apărarea avutului privat sau public mai precis relațiile de detenție, de posesie și pe de altă parte un obiect juridic adiacent, secundar, format din relațiile sociale privind ocrotirea persoanei cu viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea sa. După obiectul juridic principal fapta este trecută în cadrul unui grup de infracțiuni sau în altul, în Codul penal.

149. **Importanța cunoașterii obiectului infracțiunii.** Obiectul infracțiunii este un factor preexistent, necesar oricărei infracțiuni. Inexistența acestuia conduce la inexistența infracțiunii.

[1] Avem în vedere „aspectul material" al obiectului infracțiunii, ori de câte ori folosim expresia de „obiect material"

[2] De ex.: omorul, distrugerile, vătămările, furtul etc.

[3] De ex.: amenințarea, denunțarea calomnioasă etc.

[4] Spre ex.: În art. 20 al. 2 C.p. – tentativa improprie se caracterizează prin neproducerea rezultatului „datorită împrejurării că în timpul când s-au săvârșit actele de executare obiectul lipsea de la locul unde făptuitorul credea că se află".

[5] Vezi **M. Basarab**, care consideră că obiectul juridic este complex..., *op. cit.*, p. 93.

În conținutul legal, la multe infracțiuni, lipsesc referirile cu privire la obiectul infracțiunii, acesta deducându-se indirect din descrierea faptei[1].

La infracțiunile în conținutul[2] cărora întâlnim referiri la obiect acestea trebuiesc îndeplinite, pentru ca fapta să fie socotită ca atare (infracțiune).

§ 2. Subiecții infracțiunii

150. **Noțiuni.** Prin noțiunea de *subiecți ai infracțiunii,* se desemnează în doctrina penală, persoanele implicate în săvârșirea unei infracțiuni, fie prin însăși săvârșirea infracțiunii, fie prin suportarea consecințelor acesteia. Sunt așadar, subiecți ai infracțiunii atât *persoana fizică* cât și *persoana juridică*[3] ce nu și-au respectat obligațiile din cadrul raportului juridic penal de conformare și au săvârșit fapta interzisă, pe de o parte, cât și persoana fizică sau persoana juridică beneficiare a ocrotirii juridice penale și care prin săvârșirea infracțiunii au suportat consecințele acesteia, pe de altă parte.

Noțiunea de subiecți ai infracțiunii nu se confundă cu noțiunea de *subiecți de drept penal* ce desemnează persoanele implicate în raporturi de drept penal, fie ca destinatari ai obligației de conformare în cadrul raporturilor juridice penale de cooperare, fie ca beneficiari ai ocrotirii juridice penale. Sub acest aspect se poate lesne observa că sfera noțiunii de subiecți de drept penal este cea mai întinsă, ea cuprinzând și persoanele neimplicate în săvârșirea vreunei infracțiuni, decât sfera noțiunii de subiecți ai infracțiunii. Subiecții de drept penal prin implicarea lor în săvârșirea unei infracțiuni devin subiecți ai infracțiunii. Se poate observa că toți subiecții infracțiunii sunt și subiecți de drept penal, dar nu toți subiecții de drept penal sunt și subiecți ai infracțiunii[4]

[1] Vezi și **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 200; obiectul infracțiunii rezultă din prevederea scopului de făptuitor, de ex.: fapta se săvârșește în scopul de a suprima sau știrbi unitatea, suveranitatea sau independența statului (art. 155 C.p.).

[2] Spre ex.: a) obiectul să constea într-un bun mobil (la infracțiunile de furt, tâlhărie etc.); b) obiectul să se afle într-un anumit loc (în detenția sau posesia altei persoane – în cazul infracțiunilor de furt, tâlhărie ș.a.); c) obiectul să fie de o anumită natură (înscris, registru – în cazul infracțiunilor de fals, distrugere de înscrisuri ș.a.).

[3] A se vedea dispozițiile art. 19[1] C.p. introduse prin Legea nr. 278/2006 care prevăd condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice:" *(1)Persoanele juridice, cu excepția statului, a autorităților publice și a instituțiilor publice care desfășoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat, răspund penal pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice, dacă fapta a fost săvârșită cu forma de vinovăție prevăzută de legea penală. (2)Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit, în orice mod, la săvârșirea aceleiași infracțiuni.*"

[4] În calitate de beneficiari ai ocrotirii penale, toți membri societății sunt subiecți de drept penal; În calitate de destinatari ai obligației de conformare, nu toți membrii societății sunt subiecți de drept penal ci doar cei care au calitatea cerută de lege. Cu atât mai mult nu pot

În funcție de modul în care sunt implicați în săvârșirea infracțiunii, se face distincție între *subiecți activi* sau propriu-ziși ai infracțiunii, care sunt persoanele fizice ce au săvârșit infracțiunea, și *subiecții pasivi* sau persoanele vătămate care suferă răul produs prin infracțiune.

151. **Persoana fizică subiect activ al infracțiunii. Noțiune.** Subiect activ al infracțiunii este persoana fizică ce a săvârșit fapta direct și nemijlocit (în calitate de autor) ori a participat la săvârșirea infracțiunii (în calitate de instigator ori complice). Așa cum s-a arătat mai sus și persoana juridică poate fi subiect activ al infracțiunii.

Persoana care a săvârșit o infracțiune, este infractor. În legislația cât și în doctrina penală se folosește atât noțiunea de *infractor* cât și de *făptuitor* pentru a desemna persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală[1]. Desigur că nu se poate pune semnul egalității între cele două noțiuni, cea de făptuitor este mai întinsă, desemnează persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, care nu este sinonimă cu noțiunea de infracțiune. Infracțiunea, așa cum am arătat mai sus, reprezintă fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și care prezintă pericol social. Lipsa vinovăției ori a pericolului social face ca fapta săvârșită prevăzută de legea penală să nu fie infracțiune, iar persoana care a săvârșit-o să nu fie infractor ci doar *făptuitor*.

Subiectul activ al infracțiunii este așa cum s-a arătat[2], atât o persoană fizică cât și o persoană juridică.

Și în dreptul penal al altor țări[3] se admite că persoana juridică poate fi subiect activ al infracțiunii, prevăzându-se sancțiuni specifice ca: amenda, dizolvarea persoanei juridice, suspendarea persoanei juridice, închiderea localului[4].

Pentru a fi subiect activ al infracțiunii persoana fizică trebuie să îndeplinească anumite condiții generale și speciale.

152. **Condițiile generale de existență ale subiectului activ persoană fizică.** Condițiile generale se desprind din economia dispozițiilor art. 17, art. 46, art. 48, art. 50, art. 99 C.p. și privesc: a) *vârsta;* b) *responsabilitatea;* c) *libertatea de voință și acțiune.*

fi subiecți ai infracțiunii persoanele care nu sunt subiecți de drept penal, ori chiar dacă sunt subiecți de drept penal, dar săvârșind fapta fără vinovăție nu devin subiecți ai infracțiunii.

[1] Spre ex.: În art. 72 C.p., se folosește noțiunea de infractor spre a desemna persoana care a săvârșit o infracțiune, iar în art. 4, art. 6 C.p., se folosește noțiunea de făptuitor spre a desemna persoana care a săvârșit fapta prevăzută de legea penală.

[2] Vezi supra pct. 64 – privitor la subiectele raporturilor juridice penale.

[3] Vezi pe larg: **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 366 și urm.; **R. Merle, A. Vitu**, *Traité de droit criminel*, tom. I, ediția a III-a, Paris 1978, p. 747 și urm.

[4] Astfel de sancțiuni aplicabile persoanei juridice erau prevăzute și în art. 84, art. 85 din Codul penal român anterior.

153. **Vârsta cerută de lege.** Obligația persoanei fizice de a-și conforma conduita exigențelor normelor penale nu se stabilește de la naștere ci mai târziu, când dezvoltarea sa bio-psihică îi permite să-și dea seama de faptele sale, de rezonanța socială a lor, când poate să-și dirijeze conștient acțiunile sau inacțiunile.

Având în vedere particularitățile bio-psihice ale minorului, legiuitorul penal român a stabilit că vârsta de la care poate o persoană să răspundă penal, să devină subiect al infracțiunii este de 14 ani împliniți (art. 99 C.p.)[1].

Până la vârsta de 14 ani se prezumă absolut că minorul nu are discernământ, adică nu are dezvoltarea psiho-fizică necesară pentru a-și da seama de rezonanța socială a faptelor sale, să poată fi stăpân pe ele.

Minoritatea făptuitorului (sub 14 ani) constituie cauza care înlătură caracterul penal al unei fapte (art. 50 C.p.).

Având în vedere că nici după împlinirea vârstei de 14 ani dezvoltarea bio-psihică a persoanei, nu este suficientă întotdeauna, în legislația penală s-a prevăzut că minorul între 14 și 16 ani va răspunde penal numai dacă se dovedește că în săvârșirea faptei concrete a avut discernământ.

Deci și pentru minorul în vârstă de la 14 la 16 ani este prevăzută în lege o prezumție a lipsei de discernământ. De data aceasta prezumția este relativă, care permite dovada contrară, adică se poate dovedi de către acuzare că în săvârșirea faptei concrete minorul a avut discernământ[2].

Întrucât prin discernământ se înțelege capacitatea persoanei de a-și manifesta conștient voința în raport cu o anumită faptă concretă[3] nu este suficientă constatarea că minorul în vârstă de la 14 la 16 ani are capacitatea generală, ci că în raport cu fapta săvârșită a avut discernământ.

Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani este prezumat că are capacitate penală.

Și această prezumție este relativă, putând fi combătută prin proba contrarie.

154. **Responsabilitatea** este cea de a doua condiție generală pentru subiectul activ al infracțiunii.

Responsabilitatea nu este definită în codul penal, ea se poate deduce din interpretarea dispozițiilor art. 48 C.p., care definesc iresponsabilitatea – cauză care înlătură caracterul penal al unei fapte prin înlăturarea trăsăturii esențiale a vinovăției.

[1] *Art. 99 C.p.* Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal.
Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani, răspunde penal, numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.
Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal.

[2] Vezi **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 98.

[3] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 407.

Responsabilitatea este definită în doctrina penală ca fiind aptitudinea persoanei de a-şi da seama de faptele sale (acţiuni sau inacţiuni) de rezonanta (semnificaţia) socială a acestora precum şi de a-şi putea determina şi dirija în mod conştient voinţa în raport cu aceste fapte[1].

După cum se poate observa responsabilitatea se apreciază prin prisma a doi factori: *unul intelectiv* ce presupune capacitatea persoanei de a înţelege semnificaţia acţiunilor sau inacţiunilor ei, a urmărilor acestora şi altul *volitiv* ce presupune capacitatea persoanei de a fi stăpână pe acţiunile sau inacţiunile sale, pe care le dirijează în mod conştient. Lipsa unuia, a celui intelectiv duce la iresponsabilitate, caz în care lipseşte vinovăţia, iar când persoana este constrânsă (lipseşte factorul volitiv).

Responsabilitatea se prezumă, este starea normală a oricărei persoane care a împlinit vârsta de 16 ani. Prezumţia este însă relativă, ea putând fi răsturnată prin dovada contrarie, că persoana nu şi-a dat seama de acţiunile sau inacţiunile sale, ori nu şi le-a putut stăpâni.

155. **Libertatea de voinţă şi acţiune.** Este conditia generală a subiectului activ al infracţiunii, ce presupune că acesta a decis în mod liber asupra săvârşirii faptei şi a avut libertatea de hotărâre şi libertatea de acţiune potrivit propriei sale voinţe.

Dacă făptuitorul a acţionat sub imperiul constrângerii fizice sau constrângerii morale, fapta nu mai este imputabilă acestuia şi fiind săvârşită fără vinovăţie nu este infracţiune (art. 46 C.p.).

156. **Condiţii speciale privind subiectul activ al infracţiunii.** În doctrina penală, pe lângă condiţiile generale privind subiectul activ sunt prezentate şi alte condiţii speciale pentru anumite infracţiuni. Aceste condiţii speciale ale subiectului activ al infracţiunii se referă la anumite calităţi: ca de ex.: *cetăţean*, pentru infracţiunile de trădare; *străin* pentru infracţiunea de spionaj; *funcţionar* pentru infracţiunile de abuz în serviciu, neglijenţă în serviciu ş.a.; *militar*, pentru unele infracţiuni contra capacităţii de apărare a patriei.

Subiectul activ pentru care este necesar îndeplinirea unei condiţii speciale se numeşte subiect activ *calificat* sau *circumstanţiat*.

157. **Persoana juridică subiect activ al infracţiunii.** Din dispoziţiile art. 19[1] C.p. care prevăd că: *„Persoanele juridice, cu excepţia statului, a autorităţilor publice şi a instituţiilor publice care desfăşoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat, răspund penal pentru infracţiunile săvârşite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice, dacă fapta a fost săvârşită cu vinovăţia prevăzută de legea penală”* se deduc condiţiile generale în care o persoană juridică răspunde penal şi astfel poate fi subiect activ al infracţiunii.

Condiţiile în care persoana juridică răspunde penal[1] pot fi grupate în: a) condiţii ce privesc existenţa persoanei juridice; b) condiţii privind sfera persoanelor juridice care răspund penal; c) condiţii privind persoanele fizice care prin faptele lor pot antrena răspunderea penală a persoanei juridice; d) vinovăţia cerută de lege pentru existenţa infracţiunii.

158. **Condiţii privind existenţa persoanei juridice.** Persoana juridică pentru a răspunde penal trebuie să existe în momentul infracţiunii. Sub acest aspect nu poate fi subiect activ al infracţiunii acele entităţi (asociaţii, grupări, etc.) care nu au dobândit personalitate juridică până la data comiterii infracţiunii.

Poate fi subiect activ al infracţiunii persoana juridică aflată în proces de lichidare până la încetarea activităţii.

Apreciem că în situaţia transformării persoanei juridice şi crearea uneia noi, răspunderea penală va subzista având ca temei continuitatea societăţii (de ex. o societate cu răspundere limitată se transformă în societate pe acţiuni). Persoana juridică care după săvârşirea faptei este incorporată (prin absorbţie sau fuziune) într-o altă persoană juridică, fiindcă dispare ca entitate juridică, în lipsa unei prevederi legale exprese, nu mai poate fi subiect activ al infracţiunii şi astfel să răspundă penal. Această soluţie se impune, ca şi în cazul persoanei fizice, neavând loc o transmitere universală de drepturi şi obligaţii la succesori în materia răspunderii penale.

În dreptul penal răspunderea penală are caracter personal.

159. **Condiţiile privind sfera persoanelor juridice care răspund penal.** În principiu răspunderea penală poate interveni pentru orice persoană juridică. De la această regulă, prin lege s-au prevăzut *excepţii* ce privesc persoanele juridic de drept public şi anume: statul, autorităţile publice, instituţiile publice care desfăşoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat. Aceste exceptări sunt justificate fiindcă antrenarea răspunderii penale pentru aceste entităţi nu poate fi concepută sau ar avea consecinţe negative asupra societăţii care trebuie protejată împotriva faptelor periculoase. În cazul statului care este titular al acţiunii penale, acţionând în numele întregii societăţi, nu este de conceput ca acesta să fie în acelaşi timp şi subiect activ al infracţiunii. În celelalte cazuri, s-a apreciat de către legiuitor că sunt suficiente alte mijloace legale de combatere a încălcărilor legii penale

[1] În acest sens: **G. Antoniu**, *Despre infractor, acţiunea infracţională şi vinovăţie*, în R.R.D., nr. 8/1969, p. 80.

[1] A se vedea pe larg **Nicoleta Iliescu** în monografia *„Noul Cod penal comentat”*, coordonator G. Antoniu, Ed. CH Beck, Bucureşti 2006, p. 478 şi urm.

decât prin instituirea răspunderii penale. Prin sancționarea acestor categorii de persoane, datorită importanței deosebite pe care o au s-ar ajunge practic la sancționarea societății care ar avea de suferit ca urmare lipsei unor servicii vitale din partea acestor entități.

În stabilirea entităților juridice (persoane juridice), ce constituie autoritățile publice, instituțiile publice care desfășoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat, criteriul de urmat îl constituie reglementările constituționale, legea contenciosului administrativ, legea proprietății publice, ș.a.

Doctrina penală și practica judiciară vor fi în măsură să delimiteze sfera persoanelor juridice care aparținând excepțiilor enumerate de lege, nu vor putea fi trase la răspundere penală.

160. **Condiții privind persoanele fizice care prin faptele lor pot antrena răspunderea penală a persoanei juridice.** Fapta persoanei juridice nu poate fi concepută în afara faptei persoanei fizice care prin acțiunile sau inacțiunile ei determină conduita persoanei juridice. Dar ce relații sunt necesare între persoana fizică și cea juridică pentru ca fapta celei dintâi să atragă răspunderea penală a celei de-a doua?

Din dispozițiile art. 19[1] C.p., ce reglementează răspunderea penală a persoanei juridice, se desprind relațiile care trebuie să existe între persoana fizică și persoana juridică pentru ca fapta persoanei fizice să antreneze răspunderea penală a persoanei juridice. Se poate susține opinia conform căreia răspunderea penală a persoanei juridice poate fi antrenată de orice persoană fizică din conducerea persoanei juridice, de orice prepus al persoanei juridice, de orice persoană aflată sub autoritatea persoanei juridice și chiar de orice persoană ce are o relație de fapt ori de drept cu persoana juridică și care acționează în realizarea obiectului de activitate ori în interesul persoanei juridice și cu acordul acesteia.

Sfera largă de persoane fizice care prin acțiunea ori inacțiunea lor pot antrena răspunderea penală a persoanei juridice impune o strictă evaluare din partea instanței de judecată pentru a reține doar acele persoane care prin contribuțiile lor au condus la săvârșirea faptei de către persoana juridică, fiindcă nu se poate ajunge la o răspundere penală obiectivă a persoanei juridice. Simpla legătură de fapt ori de drept între persoana fizică și persoana juridică nu poate antrena și răspunderea penală a persoanei juridice pentru fapta persoanei fizice atât timp cât fapta nu a fost comisă în realizarea obiectului de activitate al persoanei juridice, în interesul ori în numele ei și cu acordul persoanei juridice.

161. **Condiții privind forma de vinovăție cerută de lege pentru existența infracțiunii.** În dispozițiile art. 19[1] C.p. s-a prevăzut drept condiție pentru antrenarea răspunderii penale a persoanei juridice săvârșirea faptei cu forma de vinovăție cerută de lege. De la început precizăm că vinovăția ca atitudine psihică față de faptă și urmările acesteia este specifică doar persoanei fizice și prin mecanismele de formare a acesteia nu poate fi extinsă la persoana juridică. Introducerea în lege (art. 19[1] C.p.) a acestei condiții poate fi acceptată doar în sensul de a înlătura răspunderea penală obiectivă a persoanei juridice și de a consacra implicit răspunderea penală subiectivă a acesteia.

În stabilirea vinovăției persoanei juridice la săvârșirea unei infracțiuni se va avea în vedere poziția persoanei fizice față de persoana juridică, astfel că dacă persoana fizică este organul de conducere al persoanei juridice (individual sau colectiv), forma de vinovăție a persoanei fizice în comiterea faptei este și forma de vinovăție a persoanei juridice făptuitoare. Așadar vinovăția persoanei juridice în forma cerută de lege va fi aceeași cu cea reținută în sarcina conducerii acesteia (persoană fizică).

Când există divergențe între voințele diferitelor persoane fizice ce compun conducerea persoanei juridice va trebui stabilit în ce măsură fapta infracțională reflectă voința persoanei juridice, sau doar a unora dintre persoanele fizice cu rol de decizie. În această situație vinovăția persoanei juridice poate să nu existe dacă fiind în minoritate, persoanele fizice ce au comis fapta nu au reușit să se impună.

Dacă persoana fizică ce a comis infracțiunea este un prepus ori un mandatar al persoanei juridice, vinovăția persoanei juridice trebuie stabilită distinct de vinovăția persoanei fizice și urmează a fi reținută numai în măsura în care persoana juridică prin organele ei de conducere a acceptat, tolerat, încurajat ori determinat săvârșirea faptei.

Când indiferent de poziția persoanei fizice față de persoana juridică, persoana fizică a comis fapta în interes propriu, răspunderea penală a persoanei juridice este exclusă.

Formele de vinovăție în care o persoană juridică poate comite o infracțiune sunt, ca și în cazul persoanei fizice intenția sau culpa.

162. **Concursul între răspunderea penală a persoanei juridice și răspunderea penală a persoanei fizice ce a contribuit la comiterea aceleiași infracțiuni.** Conform art. 19[1] alin. 2 C.p. *„răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit, în orice mod, la săvârșirea aceleiași infracțiuni”* Rezultă astfel că răspunderea penală poate fi antrenată pentru o persoană juridică atât în cazul când persoana fizică ce a săvârșit infracțiunea, răspunde penal cât și în cazul când aceasta nu răspunde penal. Răspunderea penală a persoanei fizice poate fi antrenată indiferent dacă persoanei juridice i se stabilește o răspundere penală sau nu. Răspunderea penală a persoanei juridice, fiind pentru fapta ei proprie, se va

stabili indiferent dacă persoana fizică este cunoscută ori nu şi indiferent dacă pentru aceasta este stabilită răspunderea penală.

Prin dispoziţiile art. 19[1] alin. 2 legiuitorul a dorit să excludă posibilitatea folosirii persoanelor juridice drept instrument pentru comiterea de infracţiuni de către persoanele fizice.

163. **Subiectul pasiv al infracţiunii.** În doctrina penală, subiectul pasiv este definit ca fiind persoana fizică sau persoana juridică titulară a valorii sociale ocrotite şi care este vătămată ori periclitată prin infracţiune[1].

Subiectul pasiv al infracţiunii trebuie să îndeplinească şi el anumite condiţii generale şi speciale.

164. **Condiţii generale.** Pentru a fi subiect pasiv al infracţiunii persoana fizică sau persoana juridică trebuie să fie titulara valorii sociale ocrotite penal.

De cele mai multe ori subiectul pasiv al infracţiunii este şi persoana păgubită prin infracţiune (de ex.: în caz de furt, de distrugere, de delapidare etc.). Este posibil ca persoana păgubită să fie alta decât subiectul pasiv al infracţiunii[2] (de ex.: în cazul infracţiunii de omor – subiectul pasiv este victima omorului, iar subiectul păgubit este persoana care se afla în întreţinerea victimei).

165. **Condiţii speciale privind subiectul pasiv** sunt prevăzute în conţinutul unor infracţiuni. Astfel, este necesar de ex.: pentru infracţiunea de ultraj (art. 239 C.p.) ca subiectul pasiv să fie un *funcţionar ce îndeplineşte o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat;* pentru infracţiunea de pruncucidere (art. 177 C.p.) subiectul pasiv trebuie să fie *noul născut* al mamei ucigaşe şi exemplele ar putea continua.

§ 3. Locul şi timpul săvârşirii infracţiunii

166. **Precizări.** Locul şi timpul sunt elemente preexistente infracţiunii, fără de care nu poate fi concepută săvârşirea unei infracţiuni.

În legea penală au fost înscrise dispoziţii cu privire la incidenţa acesteia în raport cu locul de săvârşire a infracţiunii (art. 3–9 C.p.), în raport cu timpul (art. 10–16 C.p.).

În conţinutul celor mai multe infracţiuni nu sunt prevăzute condiţii cu privire la timpul şi locul de săvârşire, aceasta presupunând că se vor realiza infracţiunile respective indiferent de locul şi de timpul săvârşirii lor (de ex.: vătămarea corporală gravă, loviturile cauzatoare de moarte, nu cuprind în conţinutul lor referiri cu privire la locul şi timpul de săvârşire).

Dar locul şi timpul pot apărea[1] în conţinutul unei infracţiuni influenţând existenţa acesteia[2] ori realizând un conţinut calificat al infracţiunii[3].

167. **Locul de săvârşire a faptei – condiţie esenţială.** Locul de săvârşire al unei infracţiuni poate constitui o condiţie esenţială în conţinutul infracţiunii, de îndeplinirea căreia depinde existenţa infracţiunii. Spre exemplu: conducerea unui autovehicul cu tracţiune mecanică fără permis de conducere pentru a fi infracţiune trebuie să se facă pe drumurile publice (art. 86 din O.U.G. nr. 195/2002 privind circulaţia pe drumurile publice).

În astfel de cazuri nerealizarea condiţiei privind săvârşirea faptei într-un anumit loc conduce la inexistenţa respectivei infracţiuni, din lipsa unuia dintre elementele ei constitutive.

168. **Locul de săvârşire a faptei – element circumstanţial.** Locul de săvârşire a infracţiunii poate constitui doar o condiţie ce are rolul de element circumstanţial, de realizarea căruia nu depinde existenţa infracţiunii ci doar realizarea variantei calificate a acesteia. Spre ex.: infracţiunea de furt se realizează în variantă calificată când furtul este săvârşit „într-un loc public" (art. 209 lit. e C.p.); ori „într-un mijloc de transport în comun" (art. 209 lit. f C.p.). În astfel de situaţii, precizăm că nerealizarea condiţiei de loc al săvârşirii infracţiunii nu conduce la inexistenţa infracţiunii, fapta rămâne infracţiune în varianta tip (simplă) dar nu se realizează varianta calificată.

169. **Timpul în care se săvârşeşte fapta – condiţie esenţială.** Timpul în care se săvârşeşte fapta poate constitui o condiţie esenţială de realizarea căreia depinde existenţa infracţiunii. Astfel infracţiunea prevăzută în art. 344 C.p. „Coborârea pavilionului are drept condiţie esenţială realizarea ei în timpul luptei". Dacă coborârea pavilionului nu are loc în timpul luptei, aceasta nu are relevanţă penală (nu se realizează conţinutul infracţiunii).

170. **Timpul în care se săvârşeşte fapta – element circumstanţial.** Timpul în care se săvârşeşte infracţiunea poate să constituie doar o condiţie cu rol de element circumstanţial, de realizarea căreia nu depinde existenţa infrac-

---

[1] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 98.

[2] Vezi **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 206.

[1] A se vedea **Stefania Georgeta Ungureanu, Ricu Ungureanu** *Reflecţii asupra implicaţiilor penale ale timpului*, R.D.P. nr. 3/2005, p. 60 – 63.

[2] Spre ex: cu privire la timp: săvârşirea infracţiunii „în timp de război" (art. 156 C.p.), ori „în timpul luptei" (art. 344 C.p.).

[3] Spre ex.: Furtul devine calificat dacă este săvârşit într-un loc public, ori într-un mijloc de transport în comun (art. 209 al. 1 lit. c şi d); sau în raport de timp: Furtul devine calificat dacă este săvârşit în „timpul nopţii" (art. 209 lit. e C.p.).

țiunii ci doar a variantei calificate a acesteia. Astfel infracțiunea de furt devine calificată: când este săvârșită „în timpul nopții" (art. 209 al. 1 lit. g C.p.), când e săvârșită „în timpul unei calamități" (art. 209 al. 1 lit. h C.p.).

Secțiunea a III-a

CONȚINUTUL CONSTITUTIV AL INFRACȚIUNII

§ 1. Noțiuni

171. **Noțiunea de conținut constitutiv.** Conținutul constitutiv al infracțiunii desemnează totalitatea condițiilor prevăzute în norma de incriminare cu privire la actul de conduită interzis (prohibit) pe care (condiții) le îndeplinește făptuitorul ori devin relevante prin săvârșirea acțiunii sau inacțiunii de către acesta[1].

Conținutul constitutiv are o sferă de cuprindere mai restrânsă decât conținutul juridic al infracțiunii care poate cuprinde și alte condiții privitoare la alte elemente ale infracțiunii[2].

Întrucât conținutul constitutiv nu poate lipsi din conținutul juridic al oricărei infracțiuni, cercetarea acestuia are importanță deosebită în doctrina penală.

Componentă esențială a conținutului constitutiv, acțiunea făptuitorului, interzisă prin normă penală, este cercetată în doctrina penală sub două aspecte: obiectiv și subiectiv.

Aspectul obiectiv sau *latura obiectivă* și aspectul subiectiv sau *latura subiectivă,* consacrate în știința dreptului penal sunt aspecte sau laturi ale aceleiași manifestări (acțiuni ori inacțiuni) voluntar conștiente a făptuitorului în sfera relațiilor sociale.

În cercetarea actului de conduită se va avea tot timpul în vedere că acesta reprezintă un tot indivizibil, o unitate indestructibilă între voință și conștiință, cu care se regăsește și se execută acesta (actul de conduită).

Examinarea actului de conduită voluntar conștient sub aspect obiectiv și sub aspect subiectiv are loc din considerente metodologice.

§ 2. Latura obiectivă

172. **Noțiune.** Aspectul obiectiv sau latura obiectivă a conținutului constitutiv al infracțiunii desemnează totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii.

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 170 și urm.

[2] În conținutul juridic se pot cuprinde condiții privitoare la obiectul infracțiunii, la subiecții infracțiunii, la locul și timpul săvârșirii infracțiunii.

173. **Structura laturii obiective.** Cercetarea laturii obiective a infracțiunii se face prin examinarea elementelor sale componente, recunoscute în doctrina penală ca fiind: a) *elementul material;* b) *urmarea imediată;* c) *legătura de cauzalitate între elementul material și urmarea imediată.*

La aceste elemente se adaugă și anumite condiții, cerințe esențiale cu privire la elementul material[1].

174. **Elementul material.** Elementul material al laturii obiective desemnează actul de conduită interzis prin norma de incriminare. Este sub acest aspect elementul esențial al oricărei infracțiuni dacă avem în vedere că infracțiunea este fapta periculoasă, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de lege.

În norma de incriminare, elementul material este desemnat printr-un cuvânt, printr-o expresie ce arată acțiunea sau inacțiunea interzisă, este așa-numitul *„verbum regens"*

a) *Acțiunea* sub care se poate prezenta elementul material desemnează o atitudine a făptuitorului prin care face ceva, ce legea penală ordonă să nu se facă.

Acțiunea se poate realiza *prin acte materiale* ca: lovire, luare, distrugere, ucidere etc.; ori *prin cuvinte,* proferare de cuvinte la amenințare (art. 193 C.p.), la propagandă pentru război (art. 356 C.p.); sau *prin scris*[2] la denunțare calomnioasă, falsificare, contrafacere, alterare a înscrisului etc.

b) *Inacțiunea* desemnează atitudinea făptuitorului care nu face ceva ceea ce legea penală ordonă să facă.

Inacțiunea nu constituie element material al infracțiunii dacă nu există o obligație legală ori convențională de a nu rămâne în pasivitate, pentru a împiedica o altă energie să producă rezultatul periculos.

Prin inacțiune se comit infracțiuni ca: nedenunțarea (art. 170 C.p.); nedenunțarea unor infracțiuni (art. 262 C.p.); omisiunea de a încunoștința organele judiciare (265 C.p.); omisiunea de a da ajutorul necesar (art. 315 C.p.); lăsarea fără ajutor prin omisiunea de înștiințare (art. 316 C.p.) etc., cazuri în care obligația de a ieși din pasivitate decurge din lege; dar obligația de a ieși din pasivitate și a acționa poate decurge și din contract cum este în cazul unor infracțiuni de serviciu ori în legătură cu serviciul (art. 246, 248, 249 C.p.); ori în cazul unor infracțiuni contra siguranței circulației pe căile ferate (art. 273, 274 C.p.) etc.

Elementul material poate apare în conținutul infracțiunii într-o variantă *unică,* când constă fie într-o acțiune, fie într-o inacțiune; sau în mai multe variante *alternative* când constă din mai multe acțiuni sau inacțiuni (de ex. infracți-

[1] În acest sens: **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice ale Codului penal, român,* vol. III, p. specială, Ed. Academiei, București, 1971, p. 11.

[2] În acest sens vezi: **L. Biro**, *op. cit.*, p. 73.

unea de luare de mită se poate săvârşi de către un funcţionar prin „pretindere", „primire", „acceptare", „nerespingere" de bani sau alte foloase ce nu i se cuvin (art. 254 C.p.).

Distincţia între elementul material, varianta unică şi variante alternative este importantă în ce priveşte încadrarea corectă a faptei comise, căci pentru infracţiunile cu element material alternativ, realizarea acestuia într-una ori mai multe variante nu este de natură să schimbe unicitatea infracţiunii.

Elementul material în variantele alternative poate consta nu numai din acţiuni ori numai din inacţiuni, ci şi dintr-o acţiune şi o inacţiune ca de ex.: abuzul în serviciu (art. 246, 248 C.p.), neglijenţa în serviciu (art. 249 C.p.) şi care se poate realiza prin neîndeplinirea cu ştiinţă sau din culpă, după caz ori prin îndeplinirea defectuoasă a unui act de către un funcţionar în cadrul atribuţiilor de serviciu.

Elementul material poate consta din mai multe acţiuni reunite (ex.: tâlhăria, luarea bunului mobil şi exercitarea violenţei sau ameninţării).

175. **Cerinţe esenţiale.** Strâns legate de elementul material şi pentru întregirea laturii obiective sunt aşa numitele condiţii – cerinţe esenţiale[1].

Cerinţele esenţiale privesc elementul material şi realizarea lor trebuie observată odată cu săvârşirea acestuia, pentru caracterizarea faptei ca infracţiune.

Cerinţele esenţiale se pot referi la *locul săvârşirii faptei* de ex.: pe *drumul public* pentru unele infracţiuni la regimul circulaţiei pe drumurile publice; la *timpul săvârşirii* faptei de ex.: coborârea pavilionului în *timpul luptei* (art. 344 C.p.); părăsirea câmpului de luptă în *timpul luptei* (art. 339 C.p.); uciderea copilului nou-născut *imediat* după naştere (art. 177 C.p.) etc.; sau la modul şi mijloacele de săvârşire a infracţiunii de ex.: împotrivirea la executarea unei hotărâri judecătoreşti prin acte *de violenţă sau ameninţare* (art. 271 C.p.); deschiderea *fără drept* a unei corespondenţe adresate altuia (art. 195 C.p.); falsificarea unui înscris oficial prin *contrafacerea scrierii* ori a *subscrierii* sau prin *alterarea în orice mod* (art. 288 C.p.) etc.

176. **Urmarea imediată.** Prin săvârşirea acţiunii sau inacţiunii împotriva obiectului infracţiunii se produce o vătămare, o periclitare a acestuia.

Vătămarea adusă valorii sociale ocrotite prin fapta interzisă reprezintă tocmai urmarea socialmente periculoasă – element al laturii obiective a conţinutului constitutiv al infracţiunii.

Urmarea produsă prin săvârşirea faptei poate consta fie într-o schimbare a obiectului ori a poziţiei acestuia – când obiectul are un aspect material (ex.: distrugerea unui bun, diminuarea patrimoniului, moartea unui om etc.) sau într-o stânjenire a normalei desfăşurări a relaţiilor sociale născute în legătură şi datorită valorii sociale ocrotite.

[1] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 173.

Urmarea socialmente periculoasă trebuie să fie imediată adică să fie rezultatul nemijlocit al acţiunii sau inacţiunii şi nu un rezultat mijlocit, îndepărtat.

Urmarea imediată este un element necesar al conţinutului constitutiv al infracţiunii pe când celelalte urmări mai îndepărtate (subsecvente)[1] pot fi elemente de circumstanţiere în conţinutul agravat al infracţiunii ex.: producerea de consecinţe deosebit de grave – în cazul infracţiunii de distrugere din culpă (art. 219 al. 3 C.p.).

Uneori în conţinutul infracţiunii se întâlnesc referiri la urmarea produsă prin infracţiune.

Infracţiunile ce au în conţinut referiri la rezultatul produs sunt infracţiuni materiale, de rezultat. Rezultatul este perceptibil şi trebuie constatat pentru calificarea faptei ca infracţiune.

Dacă rezultatul nu s-a produs, atunci infracţiunea nu s-a consumat, a rămas în faza de tentativă. Prin tentativă s-a creat o stare de pericol pentru valoarea socială ocrotită.

Când în conţinutul infracţiunii nu sunt referiri cu privire la rezultat, astfel de infracţiuni se numesc infracţiuni *de pericol, de atitudine, ori infracţiuni formale*[2].

Împărţirea infracţiunilor în infracţiuni de rezultat şi infracţiuni de pericol este controversată în doctrina penală[3].

În cazul infracţiunilor de pericol rezultatul constă într-o stare contrară celei existente anterior, în care este afectată desfăşurarea normală a relaţiilor sociale legate de obiectul ocrotirii penale. Această stare de pericol nu este prevăzută în conţinutul infracţiunii, ea se deduce din însăşi săvârşirea faptei[4].

La infracţiunile ce au în conţinutul lor prevăzută o urmare, sau mai multe urmări este necesară stabilirea legăturii de cauzalitate între elementul material (acţiunea sau inacţiunea) şi urmarea produsă prin fapta infracţională, adică schimbarea în lumea fizică exterioară (perceptibilă).

177. **Legătura de cauzalitate.** Un alt element important al laturii obiective îl constituie legătura de cauzalitate între acţiunea ori inacţiunea făptuitorului şi urmarea imediată.

Legătura de cauzalitate este liantul între elementul material (cauză) şi urmarea imediată (efectul) cerut de lege pentru existenţa infracţiunii.

[1] **V. Dongoroz**, în *Explicaţii teoretice ale codului penal român*, vol. III, Ed. Academiei, Bucureşti, 1971, p. 11.

[2] **G. Antoniu**, *Raportul de cauzalitate în penal*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1968, p. 94 şi urm.

[3] Vezi pe larg: **Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici**, *op. cit.*, p. 125.

[4] Vezi: **G. Antoniu**, *op. cit.*, p. 94 şi urm.

Cu alte cuvinte, existența infracțiunii este condiționată de legătura de cauzalitate dintre actul de conduită interzis și urmarea imediată socialmente periculoasă prevăzută de lege.

Importanța și dificultatea raportului de cauzalitate în drept și în dreptul penal în special a determinat o literatură juridică bogată[1].

Legătura de cauzalitate între elementul material și urmarea imediată, deși nu este prevăzută în conținutul juridic al infracțiunii, caracterizează orice infracțiune. Cercetarea legăturii de cauzalitate este necesară în cazul infracțiunilor așa zise *„materiale"*, adică la infracțiunile în care urmarea imediată se materializează printr-un rezultat, printr-o schimbare în realitatea obiectivă. În cazul infracțiunilor așa zise *„formale"* stabilirea legăturii de cauzalitate nu este necesară ea rezultând din săvârșirea faptei – *„ex re"*

Legătura de cauzalitate este lesne de stabilit în acele cazuri în care rezultatul produs este generat de acțiunea sau inacțiunea unei persoane, de ex.: moartea unei persoane este datorată unei acțiuni de împușcare de către infractor.

În practica judiciară se întâlnesc însă multe cauze în care urmarea periculoasă se datorează acțiunii sau inacțiunii mai multor persoane la care se interpun și anumite împrejurări care au influențat rezultatul produs.

Stabilirea legăturii de cauzalitate este dificilă și pentru că privește fenomene care au avut loc în trecut, iar caracteristicile lor sunt deduse pornind de la rezultatul produs.

Nu trebuie neglijate nici dificultățile de ordin teoretic, generate de aplicarea tezelor filozofice cu privire la raportul de cauzalitate la specificul infracțiunii.

178. **Teorii privitoare la legătura de cauzalitate.** În doctrina penală sunt cunoscute mai multe teorii cu privire la legătura de cauzalitate, teorii ce pot fi grupate în două curente. Un curent susține *teza monistă,* iar altul susține *teza pluralistă* în problema cauzalității.

179. **Teza monistă.** Curentul de idei ce susține *teza monistă* consideră că urmarea imediată are o singură cauză și de aceea în situația unei pluralități de contribuții umane, acestea trebuie considerate ca simple condiții, fără semnificație penală.

Cât privește criteriile de stabilire a contribuției umane care trebuie să fie considerată cauză a rezultatului, în cadrul tezei moniste, părerile autorilor sunt diferite, formulându-se mai multe teorii, ca de ex.:

a) *Teoria cauzei eficiente* propune să fie considerată drept cauză a rezultatului pe *aceea* care a declanșat procesul genetic (de generare) și a creat pentru celelalte condiții aptitudinea de a produce urmarea imediată.

[1] Vezi **G. Antoniu**, *Raportul de cauzalitate în dreptul penal,* Ed. Științifică, București, 1968; **V. Dongoroz**, *Drept penal,* 1939, p. 221 și urm.

b) *Teoria cauzei proxime* consideră drept cauză contribuția umană ce se situează în timp imediat anterior rezultatului.

c) *Teoria cauzei preponderente* consideră cauză a unui anumit rezultat energia care a contribuit cel mai mult la producerea lui.

d) *Teoria cauzei adecvate sau tipice* consideră drept cauză a unui rezultat *pe aceea* care este proprie sau aptă, prin natura ei, să producă acel rezultat[1]. În această teorie se susține că fiecare rezultat își are o cauză tipică, proprie, firească, adecvată. O acțiune sau o inacțiune are deci caracter cauzal numai în măsura în care se înscrie într-o astfel de cauzalitate tipică.

Se reproșează acestei teorii, ca de altfel și celorlalte teorii moniste, că restrânge antecedența cauzală la o singură contribuție umană. S-a mai arătat că este neștiințifică această teorie prin propunerea de a stabili legătura de cauzalitate în raport cu caracterul tipic al acesteia fără observarea legăturii reale dintre fapta și rezultatul produs.

Teoria cauzei adecvate nu oferă soluții în acele situații în care rezultatul este produs prin acțiuni netipice, de ex.: amenințarea unei persoane bolnave de inimă îi provoacă acesteia o criză cardiacă ce are ca rezultat moartea victimei[2].

180. **Teza pluralistă.** *Curentul de idei ce susține teza pluralistă* consideră că producerea rezultatului se poate datora unui concurs de cauze.

Și în cazul tezei pluraliste au fost formulate mai multe teorii, dintre care mai importante sunt considerate a fi: teoria echivalenței condițiilor și teoria condiției necesare.

181. **Teoria echivalenței condițiilor.** Această teorie denumită și *teoria condiției sine qua non* este teoria cu cea mai largă răspândire și a fost formulată încă din anul 1860 de penalistul german Von Buri.

Potrivit acestei teorii sunt considerate cauze ale rezultatului produs, toate condițiile care l-au precedat și fără de care rezultatul nu s-ar fi produs.

Deci orice condiție care a precedat și a avut o legătură cât de mică cu rezultatul este cauză a acestuia, este *echivalentă cu cauza.*

Sunt incluse în această categorie acele condiții ce au fost *„sine qua non"* pentru producerea rezultatului așa cum s-a produs acesta.

Caracterul „sine qua non" al unei condiții se stabilește folosind procedeul eliminării ipotetice a acesteia din antecedența rezultatului și dacă rezultatul nu s-ar fi produs în înfățișarea sa concretă, atunci acea condiție a fost necesară și deci este cauză. Când însă și fără acea condiție rezultatul s-ar fi produs în aceeași configurație și în aceleași proporții, acea condiție nu a fost necesară (sine qua non) și deci nu poate fi socotită cauză a rezultatului.

[1] **G. Antoniu**, *op. cit.*, p. 120.
[2] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 180.

Teoriei echivalenței condițiilor i s-a reproșat că pune pe același plan toate condițiile fără a diferenția contribuția acestora la producerea rezultatului, nu diferențiază cauzele de condiții și nu deosebește diferitele condiții în ce privește rolul acestora în producerea rezultatului.

182. **Teoria condiției necesare.** Această teorie propune să fie considerată drept cauză a rezultatului orice condiție necesară pentru producerea acestuia (rezultatului) ținându-se seama de contribuția concretă adusă de fiecare condiție[1].

Ca și teoria echivalenței condițiilor, teoria condiției necesare recomandă pentru stabilirea legăturii de cauzalitate izolarea temporară și artificială a cauzelor mecanice, chimice, biologice etc., pentru a reține numai actele omenești ce au contribuit la producerea rezultatului.

Fiecare cauză urmează să fie cercetată în parte pentru a i se stabili măsura în care a cauzat (gradul de cauzare), a contribuit la producerea rezultatului.

S-a reproșat acestei teorii că nu aduce nimic nou în problema legăturii de cauzalitate fiindcă post factum toate condițiile par ca necesare după ce rezultatul s-a produs. Această teorie a mai fost criticată și pentru că șterge deosebirile dintre cauze și condiții, putând fi cauză orice condiție necesară pentru producerea rezultatului.

Teoriile prezentate mai sus nu sunt la adăpost de critici și fiecare în parte nu rezolvă problema legăturii de cauzalitate în întregime.

Se apreciază, în doctrina penală[2] că teoria echivalenței condițiilor, oferă cele mai mari posibilități pentru soluționarea legăturii de cauzalitate, stabilind corect sfera contribuțiilor cu legătură de cauzalitate, dar care nu permite stabilirea deosebirilor dintre diferitele contribuții aduse, la producerea aceluiași rezultat periculos, deși legea obligă să se țină seama de contribuția participanților la săvârșirea infracțiunii.

În doctrina penală s-a arătat că modelul teoretic de rezolvare a legăturii de cauzalitate trebuie să ofere criterii de diferențiere între contribuțiile umane la producerea rezultatului, să precizeze aspectul psihic al legăturii de cauzalitate în infracțiune, a valorii cauzale a inacțiunii, a rolului împrejurărilor cu legătura de cauzalitate.

183. **Orientări practice pentru stabilirea legăturii de cauzalitate.** Pe baza precizărilor de mai sus și pornind de la teoria echivalenței condițiilor, stabilirea legăturii de cauzalitate în infracțiune se poate realiza cu observarea următoarelor principii (reguli):

a) *Identificarea în antecedența cauzală a tuturor contribuțiilor umane care ar putea avea legătură cauzală cu acesta,* reținând și eventualele împrejurări cu legătură de cauzalitate. Verificarea legăturii cauzale a contribuțiilor urmează să fie realizată cu ajutorul criteriului „sine qua non", izolându-se ipotetic fiecare contribuție, spre a vedea dacă fără aceasta, rezultatul s-ar fi produs în același fel și în aceleași proporții.

Dacă și fără acea contribuție rezultatul s-ar fi produs în același fel și în aceleași proporții – acea contribuție trebuie eliminată din antecedența cauzală.

În ipoteza pluralității de contribuții va trebui să se constate legătura dintre ele, lanțul lor neîntrerupt având în vedere și faptul că întreruperea nu poate avea loc decât prin intervenția unui nou lanț cauzal.

Când celelalte contribuții ulterioare nu aparțin unui alt lanț cauzal, legătura de cauzalitate nu este întreruptă, de ex.: netratarea la timp, în condiții de spitalizare, a plăgii înjunghiate cauzată victimei de către infractor, nu întrerupe legătura de cauzalitate dintre fapta inculpatului și moartea victimei, chiar dacă decesul s-a datorat stării septice survenite ulterior, stare septică ce are însă, ca punct de plecare, plaga înjunghiată[1].

Când contribuțiile ulterioare aparțin unui alt lanț cauzal, legătura de cauzalitate este întreruptă, de ex.: victima unei răniri ușoare se deplasează pe jos, spre spital, dar este accidentată mortal de un autovehicul, la traversarea corectă a străzii.

b) *Stabilirea aspectului psihic al legăturii de cauzalitate.* Vor fi reținute, din antecedența cauzală a rezultatului numai contribuțiile față de care s-a stabilit atât *aspectul fizic cât și cel psihic* al legăturii de cauzalitate. Verificarea aspectului psihic al legăturii de cauzalitate se face în funcție de vinovăția cerută de lege pentru existența infracțiunii deci diferit, după cum fapta incriminată este săvârșită cu intenție, din culpă ori cu praeterintenție.

Stabilirea legăturii de cauzalitate pe plan psihic între faptă și urmarea socialmente periculoasă nu înseamnă și stabilirea vinovăției ca element subiectiv al infracțiunii[2], deoarece poate exista legătură psihică, deși lipsesc elementul subiectiv și vinovăția în producerea rezultatului. Există, tot astfel, legătură psihică între faptă și rezultat și în cazul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei cum este legitima apărare și starea de necesitate, dar nu există vinovăție.

c) *Delimitarea și determinarea exactă a contribuțiilor esențiale și a contribuțiilor înlesnitoare din antecedența cauzală.* Aceste operațiuni se vor realiza cu ajutorul criteriului, deja cunoscut, din cele de mai sus și anume criteriul „sine qua non". Vor fi supuse verificării toate contribuțiile cu legătură de cauzalitate, pe baza criteriului *„sine qua non"* raportat însă la rezultat în general, în configurația tipică și nu așa cum s-a produs în realitate. Vor fi reținute ca

[1] **G. Antoniu**, *Raportul de cauzalitate...*, p. 157, *op. cit.*, p. 138.
[2] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 182.

[1] Vezi și T.S. s.p. d. 1642, C.D., 1971, p. 373–374.
[2] **G. Antoniu**, *Raportul de cauzalitate...*, *op. cit.*, p. 188.

fiind contribuții esențiale sau cauzal necesare acelea în lipsa cărora rezultatul nu s-ar fi produs în nici un mod și în nici o măsură.

Celelalte contribuții care nu au avut un astfel de rol vor fi considerate înlesnitoare sau operativ necesare, putând atrage și ele răspunderea penală, știut fiind că aceste contribuții sunt specifice instigatorilor și complicilor.

§ 3. Latura subiectivă

184. **Noțiune.** Latura subiectivă ca element al conținutului constitutiv al infracțiunii cuprinde totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea conștiinței și voinței infractorului față de faptă și urmările acesteia, pentru caracterizarea faptei ca infracțiune.

185. **Structura laturii subiective.** În doctrina penală, cercetarea laturii subiective a infracțiunii se face prin prisma elementelor sale componente. Se consideră, pe bună dreptate, că un element important, *esențial,* al laturii subiective în constituie *elementul subiectiv (vinovăția).*

Alături de elementul subiectiv, uneori se mai adaugă și una sau mai multe condiții – cerințe esențiale (mobiluri, scopuri etc.).

186. **Vinovăția ca element subiectiv.** *Elementul subiectiv* reprezintă atitudinea psihică a persoanei care a săvârșit o faptă, față de aceasta și urmările acesteia, atitudine exprimată în vinovăția cerută de lege pentru existența acelei infracțiuni.

În doctrina penală se face distincție între vinovăția ca trăsătură esențială a infracțiunii și vinovăția ca element al conținutului unei anumite infracțiuni[1].

Vinovăția ca trăsătură a infracțiunii este exprimată în formele și modalitățile prevăzute de art. 19 C.p. și există ori de câte ori se constată îndeplinirea uneia dintre aceste modalități.

Ca element al conținutului infracțiunii vinovăția va exista numai atunci când elementul material al infracțiunii a fost săvârșit cu forma de vinovăție cerută de lege.

Distincția este necesară pentru că existența vinovăției ca trăsătură esențială, nu presupune întotdeauna și existența vinovăției ca element al conținutului infracțiunii. Aceasta înseamnă că poate exista vinovăție ca trăsătură esențială a infracțiunii, fără să existe vinovăție ca element subiectiv al infracțiunii, de ex.: în cazul săvârșirii unei fapte din culpă se realizează vinovăția ca trăsătură esențială a infracțiunii, dar poate lipsi ca element subiectiv, dacă legiuitorul incriminează acea faptă numai dacă este săvârșită cu intenție.

[1] Vezi pe larg: **I. Oancea,** în *Dongoroz I,* p. 120.

Este posibil, de asemenea să existe vinovăție ca element al conținutului infracțiunii (fapta se săvârșește cu vinovăția cerută de lege) fără a exista ca trăsătură esențială a infracțiunii, cum este cazul faptelor comise în stare de legitimă apărare, stare de necesitate, constrângere fizică și constrângere morală etc.

187. **Formele vinovăției.** Vinovăția ca element al conținutului infracțiunii se poate prezenta sub una din formele prevăzute de art. 19 C.p. și prezentate mai sus, la trăsăturile esențiale ale infracțiunii. Deci vinovăția ca element subiectiv poate fi prevăzută sub forma intenției, culpei sau praeterintenției (intenției depășite).

Ca element al conținutului infracțiunii vinovăția trebuie prevăzută în conținutul juridic al fiecărei infracțiuni. Deci în norma de incriminare a faptei, este necesară prevederea și a vinovăției cu care fapta săvârșită devine infracțiune.

În codul penal au fost trecute în conținutul diferitelor infracțiuni și forma de vinovăție cu care trebuie comise faptele pentru a fi considerate ca atare, de ex.: uciderea din culpă (art. 178 C.p.), distrugerea din culpă (art. 219 C.p.), neplata cu rea-credință a pensiei de întreținere (art. 305 lit. c C.p.), neîndeplinirea cu știință a îndatoririlor de serviciu (art. 246 C.p.) ș.a.

Sistemul prevederii în conținutul normei de incriminare a formei de vinovăție cu care trebuie săvârșită fapta pentru a fi considerată infracțiune, este greu de realizat și poate împieta asupra clarității textelor, de aceea legiuitorul penal român a stabilit în partea generală a codului penal reguli cu caracter de principiu după care se poate determina forma de vinovăție necesară pentru existența unei anumite infracțiuni.

Mai precizăm că deși sunt menționate doar intenția și culpa ca forme ale vinovăției sub care se poate prezenta elementul subiectiv, în conținutul unor infracțiuni ca și în cadrul regulilor generale stabilite în partea generală a codului penal, acestea presupun toate modalitățile cunoscute ale vinovăției. Deci elementul subiectiv prevăzut a se realiza prin intenție presupune atât intenția directă cât și intenția indirectă, după cum în cazul culpei sunt presupuse ambele modalități (culpa cu prevedere și culpa simplă).

188. **Reguli de determinare a formei de vinovăție.** Regulile după care se determină forma de vinovăție necesară pentru existența unei anumite infracțiuni sunt stabilite în art. 19 al. 2 și al. 3 C.p. În adevăr legiuitorul a prevăzut două reguli generale, una privitoare la infracțiunile comisive și alta privitoare la infracțiunile omisive.

189. **Elementul subiectiv în cazul infracțiunilor comisive.** Fapta constând într-o acțiune săvârșită din culpă este infracțiune numai dacă se prevede expres în conținutul juridic al infracțiunii. Așadar, faptele ce constau în acțiune

sunt întotdeauna infracțiuni când se săvârșesc cu intenție, iar din culpă numai dacă se prevede expres acestea[1].

190. **Elementul subiectiv în cazul infracțiunilor omisive.** Fapta constând în inacțiune constituie infracțiune fie că se săvârșește cu intenție fie din culpă, afară de cazul când legiuitorul restrânge sancționarea ei numai când se săvârșește din intenție. Așadar, legiuitorul a instituit regula că faptele de inacțiune se pot săvârși atât cu intenție cât și din culpă, iar când legiuitorul vrea să limiteze sancționarea faptelor săvârșite numai atunci când sunt săvârșite cu intenție trebuie să prevadă expres această limitare.

Incriminarea faptelor de inacțiune, numai dacă se săvârșesc cu intenție se deduce din tehnica legislativă folosită de legiuitor, prin prevederea expresiilor „neîndeplinirea cu știință" (art. 246 și 249 C.p.), ori „neplata cu rea credință" (art. 305 lit. c C.p.).

191. **Cerințe esențiale în conținutul laturii subiective.** Pe lângă elementul subiectiv (vinovăția) în conținutul unor infracțiuni sunt prevăzute și anumite condiții – cerințe esențiale – care întregesc elementul subiectiv și pot privi mobilul sau scopul cu care săvârșesc faptele.

192. **Mobilul în conținutul laturii subiective.** *Mobilul* sau cauza internă a actului de conduită desemnează acel sentiment (dorință, tendință, pasiune) ce a condus la nașterea în mintea făptuitorului a ideii săvârșirii unei anumite fapte. Existența mobilului în săvârșirea faptelor infracționale este apreciată ca un indiciu de normalitate psihică a făptuitorului. Lipsa unui mobil, a unei motivații a faptei, este un indiciu de anormalitate psihică a făptuitorului ce impune cercetarea responsabilității acestuia.

Mobilul săvârșirii infracțiunii constituie un element necesar pentru cunoașterea actului de conduită și a periculozității infractorului cu consecințe pe planul adaptării sancțiunilor penale față de acesta, chiar dacă pentru existența infracțiunii nu se cere un anumit mobil.

Sunt și cazuri, dar cu titlu de excepție, în care pentru întregirea laturii subiective, pe lângă intenție ca element subiectiv să se prevadă în conținutul infracțiunii și un anumit *mobil* sau *motiv,* spre ex.: infracțiunea de abuz în serviciu prin îngrădirea unor drepturi (art. 247 C.p.) presupune ca îngrădirea abuzivă a unor drepturi să se facă *pe temei de naționalitate, rasă, sex sau religie.*

Mobilul faptei poate apărea ca element circumstanțial în conținutul calificat al unei infracțiuni, de ex.: omorul devine calificat când este săvârșit din interes material (art. 175 lit. b C.p.) ș.a.

[1] Spre ex.: Uciderea din culpă (art. 178 C.p.), distrugerea din culpă (art. 217 C.p.); vătămarea corporală din culpă (art. 184 C.p.), ș.a.

Mobilul săvârșirii faptei poate constitui circumstanță agravantă generală, fiind cuprins în denumirea generală de „motive josnice" (art. 75 lit. d C.p. – lăcomia, ura, răzbunarea, gelozia ș.a.) și conduc la agravarea facultativă a sancțiunilor penale față de cei care au săvârșit fapta din motive josnice.

193. **Scopul în conținutul laturii subiective.** *Scopul* sau țelul urmărit prin săvârșirea faptei întregește elementul subiectiv al infracțiunii și presupune reprezentarea clară a rezultatului faptei, de către făptuitor.

Scopul apare în conținutul juridic al infracțiunii, dar destul de rar și desemnând o finalitate ce se situează în afara infracțiunii. Va fi îndeplinită această cerință esențială când făptuitorul a urmărit realizarea scopului prevăzut de lege, indiferent dacă acest scop a fost atins sau nu prin săvârșirea faptei, elementul subiectiv luând forma intenției calificate prin scop. Spre ex.: trădarea (art. 155 C.p.) se face în scopul de a suprima ori știrbi unitatea, suveranitatea sau independența statului; înșelăciunea (art. 215 C.p.) inducerea în eroare se face în scopul obținerii unui folos material injust ș.a.

Sunt și cazuri în care scopul ca cerință esențială este atașat elementului obiectiv al infracțiunii și trebuie privit ca atare, este cazul infracțiunilor în care „scopul" este folosit cu înțelesul de destinație (de ex.: deținerea de secrete în *scopul* transmiterii acestora unei organizații străine (art. 157 C.p.); deținerea de valori falsificate în scopul punerii lor în circulație (art. 282 C.p.).

Scopul poate apare și ca element circumstanțial în conținutul calificat al unor infracțiuni (de ex.: art. 175 lit. g C.p. – omorul săvârșit pentru a se sustrage ori pentru a sustrage pe altul de la urmărire, arestare sau executarea pedepsei; art. 176 lit. d C.p. – săvârșirea omorului pentru a săvârși sau ascunde săvârșirea unei tâlhării sau piraterii) ș.a.

Cunoașterea scopului urmărit de infractor este importantă în individualizarea sancțiunilor de drept penal.

CAPITOLUL III

Înlăturarea caracterului penal al faptei

Secțiunea I

ASPECTE GENERALE

§ 1. Preliminarii despre înlăturarea caracterului penal al faptei

194. **Noțiunea de caracter penal al faptei.** Caracterul penal sau infracțional al unei fapte este definit în doctrina penală[1], ca o „însușire sintetică a faptei ce decurge din întrunirea trăsăturilor esențiale ale infracțiunii"

Prin definirea noțiunii generale de infracțiune în art. 17 C.p., legiuitorul a stabilit trăsăturile esențiale necesare ale unei fapte pentru a fi considerată infracțiune.

Caracterul infracțional sau penal al unei fapte concrete este consecința, rezultatul întrunirii trăsăturilor prevăzute de lege prin care acea faptă este caracterizată ca infracțiune și în care se vor regăsi desigur trăsăturile esențiale ale infracțiunii prevăzute în art. 17 al. 1 C.p.

Caracterul infracțional al faptei este exclus atunci când nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în textul incriminator pentru calificarea faptei respective ca infracțiune, lipsindu-i ultima analiză o trăsătură esențială a infracțiunii – vinovăția, pericolul necesar, prevederea în lege.

Întrucât caracterul penal al faptei este stabilit prin lege, stările, situațiile, împrejurările care conduc la excluderea caracterului penal – prin nerealizarea unei trăsături esențiale a infracțiunii nu pot avea acest efect decât dacă sunt prevăzute de lege[2].

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei constau din anumite situații, stări, împrejurări existente în momentul săvârșirii faptei, care împiedică realizarea unei trăsături esențiale a infracțiunii și prin aceasta exclud caracterul penal al faptei[3].

Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei înlătură pe cale de consecință și răspunderea penală, care nu poate avea alt temei decât săvârșirea unei infracțiuni (art. 17 al. 2 C.p.).

[1] **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, 1997, p. 217.

[2] **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, p. gen., vol. I, Ed. Academiei, București, 1969, p. 332.

[3] **V. Dongoroz**, în *Explicații...*, *op. cit.*, p. 332.

195. **Diferențieri ale cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei de alte instituții de drept penal cu care se aseamănă.** Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei nu se confundă cu cauzele generale care înlătură răspunderea penală[1] (amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților) cazuri în care fapta este infracțiune și doar consecința ei – răspunderea penală este înlăturată.

Cauzele care înlătură caracterul penal al unei fapte nu se confundă nici cu cauzele de nepedepsire (de impunitate) care sunt cauze speciale, subiective ce au în vedere conduita făptuitorului în timpul și după săvârșirea infracțiunii și care înlătură aplicarea pedepsei, fapta fiind infracțiune și doar consecința ei – răspunderea penală este înlăturată.

Cauzele de impunitate pot fi *generale* când au efecte mai întinse și sunt prevăzute în partea generală a codului penal (de ex.: desistarea și împiedicarea producerii rezultatului – art. 22 C.p., împiedicarea de către participant a consumării faptei – art. 30 C.p.) și *speciale* prevăzute pentru anumite infracțiuni ca de ex.: denunțarea faptei (art. 167 al. ultim C.p.), retragerea mărturiei mincinoase (art. 260 al. 2 C.p.), denunțarea mitei (art. 255 al. 3 C.p.).

§ 2. Cadrul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei

196. **Criterii de clasificare.** În literatura juridică[2] cauzele care înlătură caracterul penal al faptei au fost clasificate după diferite criterii care privesc: trăsăturile esențiale ale infracțiunii, sfera de aplicare, caracterul acestora.

197. **Criteriul trăsăturilor esențiale.** După criteriul trăsăturii esențiale a infracțiunii asupra căreia se răsfrânge în principal conducând la nerealizarea acesteia, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei se pot împărți în: a) cauze care privesc pericolul social; b) cauze care privesc vinovăția; c) cauze care privesc prevederea în legea penală a faptei.

Această clasificare, s-a subliniat[3] în doctrina penală, după criteriul trăsăturilor esențiale, are caracter convențional, deoarece în realitate, înlăturarea unei trăsături esențiale influențează existența și a celorlalte trăsături. Astfel când este înlăturat pericolul social datorită unor cauze, este înlăturată implicit și trăsătura prevederii în lege sau când o cauză de înlăturare a caracterului penal privește în principal vinovăția, aceasta se va răsfrânge și asupra pericolului social căci dacă este săvârșită fără vinovăție fapta nu poate fi socialmente periculoasă.

[1] Cauzele care înlătură răspunderea penală sunt: amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile, retragerea plângerii prealabile, împăcarea părților.

[2] **Gh. Dărîngă**, în *Comentariu*, p. 329, **V. Dongoroz**, *op. cit.*, p. 334–335.

[3] În acest sens: **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 335.

198. **Criteriul sferei de aplicare.** Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei se mai clasifică după sfera de aplicare în cauze generale şi cauze speciale[1].

a) *Cauzele generale* care înlătură caracterul penal al faptei îşi au sediul de reglementare în partea generală a codului penal şi sunt aplicabile oricăror cauze concrete, de ex.: cauzele care înlătură vinovăţia (art. 44–51 C.p.), abrogarea incriminării (art. 12 C.p.), lipsa de pericol social (art. 18[1] C.p.).

b) *Cauzele speciale* au o aplicaţiune mai restrânsă la cazurile anume prevăzute de lege. Sediul de reglementare poate fi atât în partea generală cât şi în partea specială a codului penal, de ex.: lipsa dublei incriminări (art. 6 al. 1 C.p.), constrângerea la darea de mită (art. 255 C.p.).

199. **Cauze reale şi cauze personale care înlătură caracterul penal al faptei.** După caracterul lor cauzele care înlătură caracterul infracţional al faptei pot fi: reale şi personale[2].

a) *Cauzele* reale sunt cele privitoare la faptă şi care se răsfrâng cu efectele lor asupra tuturor participanţilor, de ex.: lipsa pericolului social, lipsa prevederii în legea penală.

b) *Cauzele personale* sunt cele privitoare la persoana făptuitorului şi produc efecte numai în raport cu persoana care s-ar afla în astfel de situaţii în momentul comiterii faptei.

În codul penal român sub denumirea de *cauze care înlătură caracterul penal al faptei* – în Titlul II, Cap. V – sunt grupate numai cauzele care înlătură vinovăţia, dar sfera acestor cauze se poate întregi cu cele ce privesc lipsa prevederii în legea penală şi lipsa pericolului social concret al unei infracţiuni[3], cauze care vor fi examinate separat[4].

[1] Vezi **I. Oancea**, *Drept penal*, 1971; **Gh. Dărîngă**, în *Comentariu I, op. cit.*, p. 330.

[2] Vezi **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 220–221.

[3] A se vedea **G. Antoniu**, *Sistemul cauzelor care înlătură vinovăţia*, Revista de drept penal nr. 2, 1994, p. 31–43.

[4] Vezi în acest sens: sect. III şi IV din prezentul capitol.

Secţiunea a II-a

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI PRIN ÎNLĂTURAREA VINOVĂŢIEI

Subsecţiunea I

LEGITIMA APĂRARE

§ 1. Noţiune şi caracterizare

200. **Noţiune şi natură juridică.** Legitima apărare este o cauză care exclude caracterul penal al faptei, datorită lipsei de vinovăţie în condiţiile în care aceasta este săvârşită.

Potrivit art. 44 Cp.: „(1) *Nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală, săvârşită în stare de legitimă apărare.*

(2) *Este în stare de legitimă apărare acela care săvârşeşte fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat şi injust îndreptat împotriva sa, a altuia sau împotriva unui interes obştesc şi care pune în pericol grav persoana şi drepturile celui atacat ori interesul obştesc.*

(2[1]: *„Se prezumă că este în legitimă apărare, şi acela care săvârşeşte fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violenţă, viclenie, efracţie sau prin alte asemenea mijloace, într-o locuinţă, încăpere, dependinţă sau loc împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare"* [1]

(3) *Este de asemenea în legitimă apărare şi acela care din cauza tulburării sau temerii a depăşit limitele unei apărări proporţionale cu gravitatea pericolului şi cu împrejurările în care s-a produs atacul"*

Legitima apărare apare ca o ripostă pe care o dă o persoană împotriva unui atac ce pune în pericol grav persoana, drepturile acesteia ori interesul public, ripostă determinată de necesitatea apărării valorilor sociale periclitate.

Cel ce ripostează împotriva atacului pentru a salva valorile sociale periclitate săvârşeşte o faptă prevăzută de legea penală. Această faptă nu este săvârşită cu vinovăţie deoarece făptuitorul nu a acţionat cu voinţă liberă ci constrâns de necesitatea apărării valorilor sociale ameninţate grav prin atacul periculos. Acesta este şi temeiul înlăturării vinovăţiei şi al caracterului penal al faptei săvârşite în legitimă apărare[2].

[1] Alin. (2[1]) din art. 44 a fost introdus prin Legea nr. 169 din 2002 şi modificat prin Legea nr. 247 din 19 iulie 2005 privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei precum şi unele măsuri adiacente – titlul IX (M. of. nr. 653 din 22 iulie 2005).

[2] În doctrina penală sunt cunoscute mai multe teorii privitoare la înlăturarea caracterului

§ 2. Condițiile legitimei apărări

201. **Clasificarea condițiilor.** Considerarea unei fapte prevăzute de legea penală ca fiind săvârșită în legitimă apărare impune cercetarea condițiilor desprinse din dispozițiile art. 44 C.p. privitoare pe de o parte la atac și pe de altă parte privitoare la apărare.

202. **Condițiile atacului.** Atacul sau agresiunea este o comportare violentă a omului, o atitudine ofensivă[1] ce se materializează de regulă într-o acțiune îndreptată împotriva valorilor sociale ocrotite.

În literatura juridică s-a argumentat că și inacțiunea reprezintă un atac împotriva căruia se poate riposta legitim. *Inacțiunea* reprezintă un atac numai dacă există obligația de a acționa și agentul nu iese din pasivitate. Activitatea de apărare menită să-l determine la acțiune pe cel obligat nu va fi considerată infracțiune dacă vor fi îndeplinite și celelalte condiții, căci a fost îndreptată împotriva atacului ce constă în inacțiune, de ex.: pentru a determina pe acar să-și îndeplinească obligația de serviciu, de a schimba acele și a evita o catastrofă feroviară iminentă, șeful stației îl vatămă, îl amenință.

Pentru a da naștere unei apărări legitime atacul trebuie să îndeplinească mai multe condiții:

1. Atacul trebuie să fie material, direct, imediat și injust.

2. Atacul să fie îndreptat împotriva unei persoane, a drepturilor acesteia sau împotriva unui interes public.

3. Atacul să pună în pericol grav valorile sociale ocrotite.

1. a) *Atacul să fie material.* Un atac este material când se obiectivizează prin acțiuni fizice, menite să pericliteze în substanța lor fizică valorile sociale ocrotite.

Atacul este material când pentru realizarea lui se folosește forța fizică ori instrumente, mijloace care sunt în măsură să producă o modificare fizică a valorilor ocrotite.

Și inacțiunea poate reprezenta un atac material, căci permite altor forțe să pericliteze fizic valorile ocrotite.

Condiția atacului de a fi material este subliniată pentru a-l deosebi de un atac verbal sau scris (insultă, calomnie, amenințare, șantaj, denunțare calomnioasă etc.), prin care se poate aduce atingere valorilor sociale dar care nu poate fi respins pe căi de fapt.

Un atac verbal nu dă dreptul unei riposte legitime. Fapta prevăzută de legea penală comisă pentru respingerea unui atac verbal este infracțiune, săvârșită eventual cu reținerea circumstanței atenuante a provocării prevăzută în art. 73 lit. b C.p.

1. b) *Atacul să fie direct.* Atacul este direct când se îndreaptă și creează un pericol nemijlocit pentru valoarea socială ocrotită.

Atacul este direct, s-a susținut în literatura juridică, și atunci când vizează una din valorile sociale apărate chiar dacă nu are un contact nemijlocit cu acea valoare[1].

Condiția atacului de a fi direct vizează raportul în spațiu între atac și valoarea ocrotită[2]. Atacul nu este direct dacă între agresor și victimă se află un obstacol (poartă închisă, ușă închisă, zid, gard etc.), care face ca atacul să nu creeze un pericol pentru valoarea socială ocrotită[3].

Atacul nu este direct dacă între agresor și valoarea ocrotită există o distanță mai mare în spațiu, de ex.: nu este un atac direct atacul dezlănțuit de la o distanță de 100 m cu o secure.

1. c) *Atacul să fie imediat.* Atacul este imediat când pericolul pe care-l reprezintă pentru valoarea socială s-a ivit, este actual sau este pe cale să se ivească (pericol iminent). Deci atacul este imediat atunci când este dezlănțuit sau este pe cale să se dezlănțuie. Caracterul imediat al atacului vizează raportul în timp între atac și obiectul vizat[4].

Caracterul imediat al atacului este reliefat de intervalul scurt între începutul atacului și momentul ivirii pericolului. Când intervalul este mare și există posibilitatea înlăturării pericolului prin alte mijloace, atacul nu mai este imediat și nu se justifică săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală[5].

penal al faptei săvârșite în stare de legitimă apărare, *teorii subiective* (teoria instinctului de conservare și teoria constrângerii morale) și *teorii obiective* (a negației injustului, a retribuției răului prin rău, a coliziunii de drepturi și obligații, a apărării subsidiare, a utilității sociale, a exercițiului funcției publice a dreptului subiectiv cu caracter public) – vezi pe larg aceste teorii în lucrarea lui Victor Ionescu, *Legitima apărare și starea de necesitate,* Ed. Științifică, București, 1972, p. 37–49.

[1] **C. Mitrache**, *Considerații privind legitima apărare,* Analele Universității București, Științe Juridice, nr. 1/1969, p. 92.

[1] Spre ex.: atacul este direct și atunci constă în turnarea unei substanțe otrăvitoare în mâncare ce urmează să fie servită victimei – vezi și **V. Dongoroz**, în *Explicații..., op. cit.,* p. 351. Tot un atac direct se realizează și prin încercarea de a distruge o barcă în care se găsește o persoană care nu știe să înoate, iar barca se află pe apă. Vezi și **Gh. Dărângă**, în *Codul penal comentat și adnotat,* Ed. Științifică, București, 1972, p. 332 și urm.

[2] Vezi **I. Oancea**, *op. cit.,* p. 247.

[3] Obstacolul care împiedică atacul să fie direct trebuie să fie și eficient, trebuie să împiedice periclitarea valorilor sociale. Sub acest aspect considerăm că este importantă și natura atacului. Astfel un atac cu o armă de foc este direct și atunci cand între agresor și victimă se află o poartă închisă. În acest sens și T.S., col. pen., d. nr. 212/1966 în C.D., 1966, p. 33.

[4] **I. Oancea**, *op. cit.,* p. 247.

[5] **V. Dongoroz**, *op. cit.,* p. 352.

Caracterul imediat al atacului presupune atât iminența lui (când este pe cale să se dezlănțuie) cât și declanșarea lui. Atacul iminent trebuie să fie real, obiectiv și presupune că acesta este pe cale să se dezlănțuie[1]

Atacul imediat este atacul din momentul declanșării și până în momentul consumării acestuia, perioadă în care apărarea este legitimă.

După consumarea atacului, apărarea nu mai este legitimă, deoarece nu se mai desfășoară împotriva unui atac imediat[2].

În desfășurarea atacului sunt posibile anumite întreruperi scurte, în care agresorul se reînarmează pentru intensificarea atacului, perioadă care nu echivalează cu încetarea atacului în care apărarea făcută este tot legitimă[3].

Momentul final al atacului, până când acesta fiind actual permite și o apărare legitimă, nu este același pentru toate infracțiunile.

În doctrina penală[4] și în practica judiciară se face distincție între infracțiunile care prin consumarea lor creează un prejudiciu ireparabil și infracțiunile care prin consumare produc un prejudiciu ce poate fi înlăturat sau micșorat printr-o atitudine pozitivă chiar după consumarea infracțiunii.

Pentru infracțiunile care produc un prejudiciu ireparabil, consumarea acesteia înseamnă și consumarea atacului și deci o ripostă după consumarea atacului nu se mai admite ca legitimă.

Pentru infracțiunile care prin consumare produc un prejudiciu ce poate fi înlăturat sau micșorat printr-o atitudine pozitivă, consumarea nu înseamnă și încetarea atacului și permit o apărare legitimă chiar după consumarea infracțiunii[5].

1. d) *Atacul să fie injust,* adică să nu aibă temei legal în baza căruia se efectuează.

Atacul este just și nu poate da naștere unei apărări legitime dacă constă dintr-o activitate prevăzută sau permisă de lege (spre ex.: nu reprezintă un atac injust împotriva libertății, arestarea unei persoane pe baza mandatului de arestare).

Atacul permis sau ordonat de lege își păstrează caracterul just atâta timp cât este efectuat în limitele prevăzute de lege. O acțiune, ce poate prezenta un

[1] Vezi T.S., col. pen., dec. nr. 310/1961 în C.D., 1961, p. 427.

[2] Vezi T.S., s.p. nr. 757/1977 în C.D., 1977, p. 292.

[3] În acest sens vezi: **I. Dobrinescu**, *Condițiile atacului și apărării în materie de legitimă apărare,* în J.N. nr. 4/1957, p. 641 și urm.

[4] **L. Biro**, *op. cit.*, p. 175.

[5] Vezi în acest sens: **L. Biro**, *Cu privire la posibilitatea invocării legitimei apărări atunci când atacul îndreptat împotriva patrimoniului constă, într-un furt consumat*, nota la dec. nr. 133/2 februarie 1960, Col. I penal, T. reg. Cluj în L.P. nr. 3/1961, p. 86–87; **O. A. Stoica**, *Considerații referitoare la infracțiunea de ultraj cu violență precum și asupra legitimei apărări cu privire la avutul obștesc*, notă la dec. nr. 241/4 martie 1960 a Col. I pen. a T. reg. Cluj în L.P. nr. 8/1960, p. 88 și urm.

atac provenit din partea autorității care are un vădit caracter ilegal poate da naștere unei apărări legitime[1].

Riposta împotriva unui atac injust nu trebuie să fie exagerată căci se transformă în contrariul ei, din legitimă, riposta devine un atac injust care să permită o apărare legitimă.

Deși este o condiție a atacului de a fi injust, ni se pare corectă opinia[2] potrivit cu care această condiție a atacului trebuie apreciată și din punctul de vedere al celui care face apărarea. În adevăr, nu se vor rezolva în același fel situațiile când cel ce face apărarea își dă seama de caracterul just ori injust al agresiunii pe care o respinge.

Împotriva unui atac dezlănțuit de un iresponsabil se va riposta în stare de necesitate, dacă cel ce ripostează cunoaște starea de iresponsabilitate a agresorului și deci va trebui să comită fapta prevăzută de legea penală numai dacă nu putea înlătura altfel pericolul.

Dacă cel ce face apărarea nu cunoaște starea de iresponsabilitate a agresorului ei va riposta în legitimă apărare înlăturând pericolul prin mijloacele pe care le consideră eficiente, nefiind obligat să caute o soluție mai puțin periculoasă. În acest caz legitima apărare va veni în concurs și cu eroarea de fapt.

2. *Atacul să fie îndreptat împotriva persoanei care se apără, ori împotriva altei sau împotriva unui interes obștesc.* Atacul se îndreaptă împotriva persoanei, a drepturilor acesteia susceptibile de a fi atacate direct, material, imediat și injust. Aceste drepturi ale persoanei pot privi: viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea, onoarea, averea.

Împotriva unui atac periculos poate riposta victima agresiunii și oricare altă persoană care este prezentă la desfășurarea atacului. Nu se cere ca între persoana care intervine să respingă atacul și victima agresiunii să existe vreun grad de rudenie sau înțelegere prealabilă. Nu are importanță de asemenea dacă victima putea să înlăture singură atacul sau nu, ori dacă victima dorea sau nu să se apere împotriva atacului.

Atacul îndreptat împotriva unui interes obștesc justifică o apărare legitimă. Interesul obștesc poate consta într-o stare, situație, relație, activitate ce interesează o organizație publică.

3. *Atacul să pună în pericol grav persoana celui atacat ori interesul obștesc.* Caracterul grav al pericolului care ar amenința valorile ocrotite se apreciază în funcție de intensitatea acestuia, de urmările ireparabile ori greu de remediat care s-ar produce în cazul în care nu s-ar interveni[3] (spre ex.: pierderea vieții, cauzarea unei vătămări corporale, distrugerea unor bunuri importante etc.).

[1] În acest sens **V. Dongoroz**, *Drept penal,* 1939, p. 451.

[2] Vezi **M. Basarab**, *Drept penal,* 1976, *op. cit.*, p. 255.

[3] T.S., s.p., d. nr. 325/1974 în C.D. 1974, p. 323.

Având în vedere că împotriva atacului care a generat pericolul grav se ripostează cu o faptă prevăzută de legea penală şi cum între atac şi apărare trebuie să existe o proporţionalitate, se poate afirma că atacul are caracter penal[1], deşi nu întotdeauna ar reprezenta o infracţiune[2].

203. **Condiţiile apărării.** Pentru a fi legitimă, apărarea trebuie să îndeplinească mai multe condiţii: să se realizeze printr-o faptă prevăzută de legea penală, să fie precedată de atac, să fie îndreptată împotriva agresorului, să fie necesară pentru înlăturarea atacului, să fie proporţională cu atacul[3].

a) *Apărarea se realizează printr-o faptă prevăzută de legea penală.* Dacă s-a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală se cercetează condiţiile în care aceasta a avut loc, dacă sunt îndeplinite condiţiile cu privire la atac pentru a putea decide dacă a fost săvârşită în legitimă apărare.

b) *Apărarea să fie precedată de atac.* Această condiţie are în vedere desfăşurarea apărării după începutul atacului când acesta devine actual. Simpla presupunere că agresorul va dezlănţui un atac nu dă dreptul la o apărare legitimă.

c) *Apărarea să se îndrepte împotriva agresorului* pentru a înceta atacul şi a salva valorile periclitate.

Apărarea se poate îndrepta împotriva vieţii, sănătăţii, libertăţii agresorului, dar nu împotriva bunurilor sale.

Apărarea îndreptată din eroare împotriva altei persoane decât a agresorului va duce la înlăturarea caracterului penal al faptei şi pe cauza erorii de fapt[4] coroborată cu legitima apărare.

d) *Apărarea să fie necesară pentru înlăturarea atacului.* Necesitatea apărării se apreciază atât sub raportul *întinderii* în care aceasta poate fi făcută cât şi sub raportul *intensităţii.*

Apărarea este necesară sub raportul întinderii când are loc după ce atacul a devenit iminent sau actual şi până în momentul când acesta a încetat prin dezarmarea agresorului, imobilizarea acestuia.

Apărarea este necesară şi atunci când infracţiunea s-a consumat, dar există posibilitatea înlăturării ori diminuării efectelor. Astfel, în cazul infracţiunii de furt atacul îndreptat împotriva avutului nu încetează prin luarea bunurilor din

[1] În acest sens: **C. Mitrache**, *Consideraţii privind legitima apărare,* în A.U.B. nr. 1/1969 p. 93; În acest sens contrar **M. Basarab**, *Drept penal,* 1976, p. 256.

[2] Spre ex.: atacul desfăşurat de un irresponsabil.

[3] În literatura juridică condiţiile apărării sunt grupate şi apar mai puţine, astfel: apărarea să se realizeze printr-o faptă prevăzută de legea penală şi fapta săvârşită să fie proporţională cu gravitatea pericolului şi cu împrejurările în care s-a produs atacul – **Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici**, *Drept penal,* partea generală, Ed. Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1999, p. 266 şi urm.

[4] T.S., col. pen., dec. nr. 888/1963 în J.N. nr. 1/1963, p. 173.

detenţia sau posesia persoanei vătămate, ci durează şi în timpul cât hoţul se îndepărtează cu lucrul furat de la locul comiterii infracţiunii, iar în timpul cât infracţiunea este flagrantă, apărarea este necesară pentru restabilirea situaţiei anterioare, pentru prinderea hoţului şi predarea lui organelor penale[1].

Apărarea este necesară sub raportul intensităţii cât a condus la înlăturarea atacului şi nu a depăşit gravitatea pericolului care ameninţa valorile sociale.

Caracterul necesar al apărării trebuie analizat nu numai în raport cu gravitatea atacului ci şi cu posibilităţile celui atacat de a-l înfrunta[2].

Necesitatea actului în apărare nu presupune exclusivitatea acestuia.

În doctrina penală s-a decis întemeiat că există legitimă apărare şi atunci când cel atacat se putea salva prin fugă, ascunderea din faţa agresorului[3].

e) *Apărarea să fie proporţională cu gravitatea pericolului şi cu împrejurările în care s-a produs atacul.* Această condiţie ce priveşte proporţionalitatea dintre atac şi apărare se degajă din dispoziţiile art. 44 al. 3 C.p. Proporţionalitatea dintre apărare şi atac nu este de ordin matematic şi nu presupune echivalenţa mijloacelor. Proporţionalitatea apărării cu gravitatea atacului are în vedere respectarea unei echivalenţe între actul de apărare şi cel de atac, astfel că la un atac îndreptat împotriva integrităţii corporale se poate ripresta cu o faptă de apărare ce priveşte integritatea corporală a agresorului.

Dacă apărarea este vădit disproporţionată faţă de gravitatea atacului şi de împrejurările în care acesta a avut loc, fapta este săvârşită cu depăşirea limitelor legitimei apărări.

204. **Depăşirea limitelor legitimei apărări.** Depăşirea limitelor legitimei apărări poate constitui tot legitimă apărare când se întemeiază pe tulburarea sau temerea în care se găsea făptuitorul în momentul comiterii faptei. Este aşa numitul *exces justificat.*

Pentru existenţa excesului justificat se cer îndeplinite condiţiile cu privire la atac, condiţiile cu privire la apărare pentru existenţa legitimei apărări[4], cu deosebire că fapta în apărare a depăşit marginile unei apărări proporţionale cu intensitatea şi gravitatea atacului, depăşire întemeiată pe tulburarea sau temerea în care se găsea făptuitorul.

Determinarea stării de tulburare sau temere implică cercetarea tuturor împrejurărilor de fapt în care s-a produs atacul, condiţia psihofizică a celui ce face apărarea[5].

[1] **C. Mitrache**, *Consideraţii privind legitima apărare,* în A.U.B. nr. 1/1969, p. 95.

[2] T.S., s.p., d. nr. 571/1970 în C.D. 1980, p. 244.

[3] **V. Ionescu**, *op. cit.,* p. 97–98.

[4] T.S., s.p., d. nr. 424/1969 în C.D. 1969, p. 437; CSJ, s.pen. d. 3594/2001, RDP nr. 1, p. 176-177.

[5] Vezi **L. Biro**, *Consideraţii referitoare la depăşirea limitelor legitimei apărări,* în R.R.D., nr. 3/1970, p. 110 şi urm.

Dacă depășirea limitelor legitimei apărări nu se întemeiază pe tulburare sau temere, fapta nu mai este considerată săvârșită în legitimă apărare ci este infracțiune săvârșită în circumstanța atenuantă prevăzută de art. 73 lit. a C.p. Excesul de data aceasta este *scuzabil*[1].

205. **Prezumția de apărare legitimă.** Prin Legea nr. 169/2002 și apoi prin Legea nr. 247/2005, dispozițiile art. 44 Cod Penal privind legitima apărare au fost completate cu un nou alineat „2[1]" ce instituie o prezumție de apărare legitimă pentru cel care săvârșește fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violență, viclenie, efracție sau alte asemenea mijloace într-o locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare.[2]

Prin aceste dispoziții noi, se particularizează o apărare legitimă într-un anumit domeniu și se derogă întrucâtva de la cadrul general, atât în ce privește atacul, cât și apărarea.

Într-adevăr, atacul reprezintă pătrunderea fără drept prin violență, viclenie, efracție sau alte asemenea mijloace într-o locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare[3], iar apărarea este prezumată *legitimă* dacă se realizează printr-o faptă pentru a respinge un astfel de atac.[4]

Prezumția instituită prin dispozițiile art. 44 alin. 2[1] Cod penal nu poate fi decât relativă, fiindcă ar fi de neconceput acceptarea ca fiind legitimă orice apărare vădit disproporționată față de gravitatea încălcării dreptului la inviolabilitate al domiciliului. Desigur, revine organului judiciar sarcina aprecierii în concret a situațiilor în care apărarea este legitimă.

206. **Efectele legitimei apărări.** Fapta săvârșită în stare de legitimă apărare nu este infracțiune pentru că îi lipsește trăsătura esențială a vinovăției. Făptuitorul a fost constrâns de necesitatea înlăturării agresiunii care punea în pericol grav valorile sociale ocrotite și nu a acționat cu voință liberă.

Fapta săvârșită în legitimă apărare nu este infracțiune și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală a făptuitorului.

În general, se apreciază că fapta săvârșită în legitimă apărare propriu-zisă nu are caracter ilicit și nu poate atrage nici o altă răspundere juridică.

În cazul excesului justificat (art. 44 al. 3 C.p.) răspunderea civilă nu este înlăturată întotdeauna[5].

[1] Dacă fapta a fost săvârșită după încetarea atacului ce se situează în afara apărării, Trib. jud. Hunedoara, d.p. nr. 620/1977 în R.R.D. nr. 5/1978, p. 62.

[2] Dispozițiile art. 44 alin. 21 C.p. au fost modificate prin Legea nr. 247 din 19 iulie 2005 (M. of. nr. 653 din 22 iulie 2005).

[3] A se vedea: **Cristian Mitrache,** *Reflecții privind legitima apărare,* Dreptul nr. 3/2008, p. 153 și urm.

[4] Vezi **Ilie Pascu,** *Legitima apărare în noua reglementare,* R.D.P. nr. 1, 2003, p. 30-38.

[5] În acest sens: **C. Bulai,** *op. cit.,* p. 241.

Când legitima apărare vine în concurs cu alte cauze care înlătură caracterul penal al faptei, răspunderea civilă poate interveni, tocmai pentru astfel de cauze.

Subsecțiunea a II-a

STAREA DE NECESITATE

207. **Noțiune și caracterizare.** Starea de necesitate este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Potrivit dispozițiilor art. 45 C.p.: *„Este în stare de necesitate acela care săvârșește fapta pentru a salva de la un pericol iminent și care nu putea fi înlăturat altfel, viața, integritatea corporală, sau sănătatea sa, a altuia sau un bun important al său ori al altuia sau un interes obștesc"*

Fapta săvârșită în stare de necesitate nu este infracțiune deoarece nu este săvârșită cu vinovăție. Făptuitorul a fost constrâns la săvârșirea faptei de necesitatea apărării împotriva unui pericol iminent, care nu putea fi înlăturat altfel, a anumitor valori sociale, expres arătate de lege.

Se consideră fapte săvârșite în stare de necesitate: spargerea unui zid, a unei încuietori pentru a salva o persoană imobilizată într-o încăpere care este incendiată, ori distrugerea unui pod de lemn peste râu care împreună cu obiectele aduse de ape au format un baraj în calea apelor și astfel prezintă un pericol iminent de inundare a unei localități, a unei uzine etc., sau se sustrage un autovehicul pentru a transporta de urgență la spital pe o persoană accidentată.

Pericolul care amenință valorile sociale ocrotite în cazul stării de necesitate este generat de diferite întâmplări: inundații, cutremure, incendii, reacții ale animalelor etc. și nu de atacul unei persoane ca în cazul legitimei apărări[1].

208. **Condițiile stării de necesitate.** Condițiile în care o faptă prevăzută de legea penală este considerată ca fiind săvârșită în stare de necesitate sunt prevăzute în art. 45 C.p. și privesc pe de o parte pericolul, iar pe de altă parte fapta săvârșită pentru salvarea valorilor sociale ocrotite.

209. **Condiții privitoare la pericol.** Geneza pericolului, care poate determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, este cel mai adesea un eveniment întâmplător (un cutremur, o inundație, un incendiu provocat de fulger, alunecare de teren etc.), dar poate fi creat și prin activități omenești, imprudente ori intenționate (un incendiu declanșat de un individ).

Sursa pericolului poate consta chiar în comportarea victimei ce urmează a fi salvată (de ex.: o persoană lucrează într-o încăpere cu substanțe inflamabile, provoacă un incendiu în care se accidentează grav și pentru transportarea ei de urgență la spital se ia fără drept un autovehicul).

[1] T.S., s.p., d. nr. 3112/1974 în R.R.D. nr. 7/1975, p. 73.

Pericolul pentru înlăturarea căruia se săvârşeşte o faptă prevăzută de legea penală în stare de necesitate trebuie să îndeplinească condiţiile:

a) *Să fie iminent.* Pericolul este iminent când este pe cale să se producă. Iminenţa se situează în anticamera actualului, ceea ce presupune că este îndeplinită această condiţie de a fi iminent când pericolul este deja actual.

Iminenţa pericolului nu presupune că acesta ar fi instantaneu, fiindcă nu ar mai permite o faptă pentru înlăturarea lui. Deci este posibil ca pericolul iminent să permită luarea unor măsuri de salvare mai înainte ca el să devină actual[1].

b) *Pericolul iminent să ameninţe valorile sociale arătate în art. 45 al. 2 C.p.* O faptă este considerată săvârşită în stare de necesitate când a fost necesară pentru a salva de la un pericol iminent valorile sociale: *viaţa, integritatea corporală, sănătatea persoanei,* un bun *important al acesteia ori un interes obştesc.*

Pericolul poate ameninţa şi un bun important al său sau al altuia.

Prin *„bun important"* trebuie înţeles acel bun care prin valoarea sa deosebită artistică, ştiinţifică, istorică ori afectivă legitimează acţiunea de salvare din faţa pericolului[2].

În sfârşit pericolul iminent poate ameninţa şi interesul obştesc a cărui salvare constituie şi o îndatorire civică pentru orice persoană[3].

c) *Pericolul să fie inevitabil*[4], adică să nu poată fi înlăturat în alt mod decât prin săvârşirea faptei prevăzute de legea penală.

Aprecierea caracterului inevitabil al pericolului se face în concret prin luarea în considerare a tuturor împrejurărilor în care persoana a fost nevoită să acţioneze sub ameninţarea pericolului. Vor fi avute în vedere, de asemenea, particularităţile psihofizice ale persoanei ce a acţionat, pentru a decide dacă aceasta putea să prevadă şi altă posibilitate de salvare, eventual mai puţin dăunătoare.

210. **Condiţiile acţiunii de salvare.** Acţiunea de salvare a valorilor sociale arătate în art. 45 al. 2 C.p. pentru a fi considerată săvârşită în stare de necesitate trebuie să îndeplinească condiţiile:

a) *Să se realizeze prin comiterea unei fapte prevăzute de legea penală;*

b) *Acţiunea de salvare prin săvârşirea faptei prevăzută de legea penală să fi constituit singurul mijloc de înlăturare a pericolului.*

Acţiunea de salvare este considerată necesară când se efectuează între momentul în care pericolul a devenit iminent şi până la încetarea acestuia.

[1] **V. Dongoroz,** în *Explicaţii..., op. cit.,* p. 365.

[2] Sunt considerate bunuri importante de ex.: clădirile, muzeele, tablourile, obiectele de artă, colecţiile etc.

[3] Vezi pe larg: **V. Dongoroz,** în *Explicaţii..., op. cit.,* p. 365.

[4] **V. Dongoroz,** în *Explicaţii..., op. cit.,* p. 366.

Dacă făptuitorul avea posibilitatea să înlăture pericolul prin alte mijloace fără a săvârşi fapta prevăzută de legea penală, era *obligat la aceasta*[1].

În aprecierea posibilităţilor de înlăturare a pericolului în alt mod decât prin fapta prevăzută de legea penală se ţine seama de condiţiile de fapt şi de persoana celui care desfăşoară acţiunea de salvare.

Acţiunea de salvare poate fi desfăşurată atât de persoana expusă pericolului cât şi de altă persoană.

c) *Prin acţiunea de salvare să nu se cauzeze urmări vădit mai grave decât acelea care s-ar fi produs dacă pericolul nu era înlăturat.* Acţiunea de salvare a valorilor sociale împotriva pericolului iminent este necesară numai dacă nu produce urmări mai grave decât s-ar fi produs dacă pericolul nu era înlăturat.

În acest sens în art. 45 al. 3 C.p. s-a prevăzut că *„nu este în stare de necesitate persoana care în momentul când a săvârşit fapta şi-a dat seama că pricinuieşte urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat"*.

Persoana care acţionează pentru salvarea valorilor sociale de la pericolul iminent trebuie să aibă reprezentarea atât a gravităţii pericolului, ale urmărilor acestuia cât şi ale urmărilor faptei de salvare.

Dacă prin faptă s-au cauzat urmări mai grave, dar făptuitorul nu şi-a dat seama în momentul săvârşirii faptei că urmările vor fi mai grave, fapta urmează a fi considerată tot în stare de necesitate.

Când însă făptuitorul şi-a dat seama că pricinuieşte urmări vădit mai grave prin săvârşirea faptei decât dacă pericolul nu era înlăturat, atunci fapta nu mai este săvârşită în stare de necesitate, ci este infracţiune şi atrage răspunderea penală a făptuitorului, recunoscându-se eventual în favoarea acestuia circumstanţa atenuantă a depăşirii limitelor stării de necesitate prevăzută de art. 73 lit. a C.p. (spre ex.: nu va fi în stare de necesitate persoana care, pentru a salva de la inundaţie grădina sa de legume, distruge un baraj de o valoare mult mai mare).

d) *Fapta să nu fie săvârşită de către sau pentru a salva o persoană care avea obligaţia de a înfrunta pericolul.* Există anumite profesii[2] care prin natura lor obligă pe profesionist să înfrunte pericolul. Cel care are obligaţia să înfrunte pericolul nu poate invoca stare de necesitate pentru a se apăra de răspundere în cazul în care nu acţionează pentru a înlătura pericolul (spre ex.: pompierul nu poate invoca starea de necesitate în neîndeplinirea ordinului de a localiza

[1] În practică s-a apreciat că „nu poate fi considerată ca fiind săvârşită în stare de necesitate fapta inculpatului care a condus pe drumurile publice, fără permis, un autovehicul, spre a transporta la gară un prieten din altă localitate, venit la el în vizită şi a cărui locuinţă şi bunuri personale erau expuse pericolului de inundaţie, câtă vreme exista şi alte posibilităţi pentru a transporta la gară în timp util pe cel interesat. (T.j. Timiş, d.p. nr. 973/1970 în R.R.D. nr. 4/1971, p. 144).

[2] Spre ex.: medicii umani, medicii veterinari, militarii, pompierii ş.a.

incendiul ori medicul nu poate invoca starea de necesitate pentru a nu-şi îndeplini obligaţiile de a merge într-o zonă contaminată şi a asigura îngrijirea bolnavilor).

211. **Efecte juridice.** Fapta săvârşită în stare de necesitate nu are un caracter infracţional, căci nu este săvârşită cu vinovăţie.

Fapta de salvare a fost comisă sub imperiul constrângerii, al ameninţării pericolului iminent. Făptuitorul nu a acţionat cu voinţa liberă ci sub ameninţarea pericolului şi de aceea nu este vinovat.

Fapta săvârşită în stare de necesitate nu este infracţiune şi pe cale de consecinţă nu atrage răspunderea penală. Starea de necesitate nu are drept consecinţă şi înlăturarea răspunderii civile căci de cele mai multe ori prejudiciul este adus unei persoane nevinovate de ivirea pericolului.

Repararea prejudiciului cauzat prin fapta de apărare în stare de necesitate poate reveni persoanei salvate când ivirea pericolului ce a generat starea de necesitate se datorează unui eveniment (cutremur, inundaţie etc.).

Când pericolul s-a produs prin fapta persoanei vătămate atunci este înlăturată şi răspunderea civilă[1].

Subsecţiunea a III-a

CONSTRÂNGEREA FIZICĂ ŞI CONSTRÂNGEREA MORALĂ

§ 1. Constrângerea fizică

212. **Noţiune şi caracterizare.** Constrângerea fizică este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Constrângerea fizică este presiunea pe care o forţă căreia nu i se poate rezista o exercită asupra energiei fizice a unei alte persoane în aşa fel încât aceasta comite o faptă prevăzută de legea penală fiind în imposibilitatea fizică să acţioneze altfel.

Sub imperiul constrângerii fizice sau forţei majore cum mai este denumită în doctrina penală, persoana este împiedicată să acţioneze (spre ex.: militarul sechestrat nu se poate prezenta la unitate, acarul este imobilizat de răufăcători şi nu poate schimba macazul la calea ferată etc.).

În practica judiciară cele mai multe fapte prevăzute de legea penală săvârşite sub imperiul constrângerii fizice sunt fapte de inacţiune. Făptuitorul este împiedicat să-şi îndeplinească obligaţiile legale.

[1] Spre ex.: Dacă o persoană vătămată a uitat un aparat electric în priză care a declanşat un incendiu şi pentru stingerea acestuia s-au distrus uşi, ferestre, obiecte din apartament.

Pot fi săvârşite şi fapte de acţiune când făptuitorul este un simplu instrument la comanda unei energii străine[1] (spre ex.: o persoană este împiedicată şi cade peste un copil vătămându-l ori alunecă pe gheaţă şi cade într-o vitrină, distrugând-o).

213. **Condiţiile constrângerii fizice**[2]

a) *Să existe o constrângere asupra fizicului unei persoane.* Acţiunea de constrângere asupra fizicului unei persoane poate proveni din partea altei persoane (imobilizare, sechestrare); constrângerea poate fi şi din partea unui animal (un câine dresat care imobilizează făptuitorul) ori din partea unui eveniment (inundaţie, viscol, cutremur etc.) care răpeşte libertatea de mişcare a făptuitorului în sensul că îl opreşte de la acţiune, ori îl împinge la o activitate ca pe un simplu instrument (căderea pe gheaţă, leşinul, epilepsia etc.).

b) *Constrângerea la care a fost supusă persoana să nu i se fi putut rezista.* Această condiţie are în vedere natura constrângerii căreia nu i s-a putut opune o rezistenţă eficace. Cel constrâns nu a putut rezista constrângerii săvârşind în acest fel fapta.

Dacă exista posibilitate de a rezista constrângerii, cel constrâns era obligat la aceasta (de ex.: militarul sechestrat într-o încăpere, la parterul unei locuinţe avea posibilitatea să se elibereze prin fereastra care era deschisă).

Posibilitatea de a rezista constrângerii fizice se apreciază la cazul concret ţinând seama deopotrivă de natura şi de intensitatea forţei de constrângere ca şi de capacitatea şi starea psihică a persoanei constrânse.

c) *Sub imperiul constrângerii fizice persoana să săvârşească o faptă prevăzută de legea penală.*

Este condiţia care determină cercetarea îndeplinirii şi a celorlalte condiţii. Dacă cel constrâns fizic nu a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală nu sunt incidente dispoziţiile ce prevăd constrângerea fizică.

214. **Efecte juridice.** Fapta săvârşită sub imperiul constrângerii fizice nu este infracţiune, nu are caracter penal pentru că îi lipseşte vinovăţia. Vinovăţia nu poate exista când făptuitorul nu are libertatea de acţiune.

Fapta nefiind infracţiune, pe cale de consecinţă nu atrage răspunderea penală. Răspunderea civilă este înlăturată şi ea în principiu.

§ 2. Constrângerea morală

215. **Noţiune şi caracterizare.** Constrângerea morală este o cauză care înlătură caracterul infracţional al unei fapte.

[1] **Gh. Dărângă**, *Comentariu în codul penal, op. cit.*, p. 349.
[2] Vezi **C. Butai**, *op. cit.*, p. 249.

Constrângerea morală constă în presiunea exercitată prin amenințarea cu un pericol grav, pentru persoana făptuitorului ori a altuia și sub imperiul căreia cel amenințat săvârșește o faptă prevăzută de legea penală.

Sub imperiul amenințării cu pericolul grav cel amenințat nu mai are libertate de voință și săvârșește o faptă prevăzută de legea penală (spre ex.: sub amenințarea cu pistolul funcționarul întocmește un act fals).

216. **Condițiile constrângerii morale.** Pentru a exista constrângere morală sub imperiul căreia se săvârșește o faptă prevăzută de legea penală trebuie să fie îndeplinite condițiile:

a) Să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală sub imperiul unei constrângeri exercitată prin amenințare.

b) Să existe o acțiune de constrângere exercitată prin amenințare cu un pericol grav.

Acțiunea de constrângere executată prin amenințare cu un pericol grav creează persoanei amenințate un sentiment de teamă sub imperiul căreia săvârșește fapta prevăzută de legea penală.

Sub imperiul amenințării persoana are de ales între: să sufere răul grav cu care este amenințată sau să săvârșească fapta ce i se pretinde.

Amenințarea poate fi făcută oral sau în scris.

Pericolul grav cu care se amenință, dacă nu se săvârșește fapta pretinsă poate privi viața, integritatea corporală, libertatea, demnitatea, averea celui amenințat ori a altei persoane.

În practică s-a decis, pe bună dreptate, că „nu există constrângere morală dacă inculpatul – complice la delapidare – a dat ajutor autorului să comită infracțiunea, datorită temerii pe care i-au inspirat-o amenințările acestuia că îl va îndepărta din serviciu deoarece este recidivist"[1].

c) Pericolul grav cu care se amenință să nu poată fi înlăturat altfel decât prin săvârșirea faptei pretinse – care este o faptă prevăzută de legea penală.

Această condiție desprinsă din dispozițiile art. 46 al. 2 C.p., presupune că făptuitorul să fi recurs la săvârșirea faptei numai dacă nu avea altă posibilitate de a înlătura pericolul provenit din amenințare[2].

Dacă făptuitorul putea înlătura pericolul printr-o faptă neprevăzută de legea penală era obligat să săvârșească o astfel de faptă.

[1] T.S., s.p., d. nr. 3334/1971, în R.R.D. nr. 10/1973, p. 178.

[2] În practica judiciară s-a decis că: „Deși textul nu condiționează înlăturarea caracterului penal al faptei săvârșite de existența vreunei proporții între pericolul cu care era amenințat făptuitorul și cel rezultat din comiterea faptei, totuși această cerință rezultă implicit din celelalte condiții ce caracterizează constrângerea morală" (T.S., s.p., d. nr. 2052/1976 în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu alfabetic al practicii judiciare în materie penală pe anii 1976–1980*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 78.

Stabilirea evitabilității ori inevitabilității pericolului pe altă cale este o problemă ce se rezolvă în concret ținând seama atât de împrejurările în care a avut loc cât și de persoana făptuitorului.

217. **Efecte juridice.** Fapta săvârșită sub imperiul unei constrângeri morale nu este infracțiune, fiind săvârșită fără vinovăție.

Nu poate exista vinovăție când lipsește libertatea de voință a făptuitorului.

Nefiind infracțiune fapta săvârșită sub imperiul constrângerii morale nu atrage nici răspunderea penală a făptuitorului.

Subsecțiunea a IV-a

CAZUL FORTUIT

218. **Noțiune și caracterizare.** Cazul fortuit este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Cazul fortuit desemnează situația, starea, împrejurarea în care acțiunea sau inacțiunea unei persoane a produs un rezultat pe care acea persoană nu l-a conceput și nici urmărit și care se datorează unei energii a cărei intervenție nu a putut fi prevăzută. Un exemplu clasic ce se dă în literatura juridică[1]: un tractorist în timp ce ara cu tractorul, atinge cu plugul un obuz, rămas neexplodat în pământ din timpul războiului, care explodează și rănește un muncitor agricol.

Peste acțiunea tractoristului de a ara se suprapune o altă energie a cărei intervenție este imprevizibilă (explozia obuzului), care produce rezultatul social-mente periculos – vătămarea corporală a muncitorului agricol.

Specific deci pentru cazul fortuit este faptul că acțiunea sau inacțiunea unei persoane produce un rezultat social-mente periculos datorită intervenției unei forțe a cărei apariție nu a putut fi prevăzută și care produce în fapt acel rezultat.

Imposibilitatea de prevedere în cazul fortuit a intervenției forței străine (energiei străine) care a determinat producerea rezultatului social-mente periculos, este generală și obiectivă, ține de limitele generale omenești ale posibilității de prevedere.

Sursa împrejurărilor fortuite poate fi[2]:

a) *fenomenele naturii* (cutremure, furtuni, trăsnete, alunecări de teren, invazia unor insecte, etc.) a căror producere în timp nu poate fi prevăzută;

b) *tehnicizarea activităților umane* (defectarea unui mecanism, uzura prematură a unei piese, etc.)[3].

[1] Vezi **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 387.

[2] Vezi pe larg **V. Dongoroz**, în *Explicații..., op. cit.*, p. 384–385.

[3] În practica judiciară se întâlnesc cauze „Accidentul nu s-a datorat culpei conducătorului auto ci unei împrejurări imprevizibile și care nu a putut fi preîntâmpinat – pivotul inferior de la roata din stânga față, datorită unei defecțiuni de construcție s-a rupt. Fapta s-a săvârșit în caz fortuit – T.S., s.p., d. nr. 1023/1980 în C.D., 1980, p. 246–247.

c) *conduita imprudentă a unei persoane* (apariția bruscă, în fața unui autovehicul în viteză, a unei persoane);

d) *starea maladivă a unei persoane* (epilepsie, leșin, atac de cord etc.).

Împrejurarea neprevizibilă poate fi anterioară, concomitentă sau subsecventă acțiunii făptuitorului.

219. **Condiții de existență.** O faptă se consideră săvârșită în caz fortuit când sunt îndeplinite condițiile:

a) Rezultatul social-periculos al faptei să fie consecința intervenției unei împrejurări străine de voința și conștiința făptuitorului.

Între împrejurarea neprevăzută și rezultatul produs trebuie să existe legătură de cauzalitate.

Dacă nu există legătură de cauzalitate în sensul că rezultatul s-ar fi produs ca urmare a acțiunii sau inacțiunii făptuitorului și fără intervenția neprevăzută a energiei străine, nu există caz fortuit.

b) Făptuitorul să fi fost în imposibilitatea de a prevedea intervenția împrejurării (forței străine) care a produs rezultatul.

Imprevizibilitatea se referă la intervenția împrejurării, a momentului de apariție al acestei împrejurări și nu la rezultatul care poate fi general previzibil.

c) În sfârșit pentru a fi cercetată existența cazului fortuit, se cere ca fapta care a produs un rezultat social-periculos datorat intervenției imprevizibile a unei energii străine, să fie prevăzută de legea penală.

220. **Efecte juridice.** Fapta prevăzută de legea penală săvârșită în caz fortuit nu este infracțiune, îi lipsește trăsătura esențială a vinovăției.

Vinovăția făptuitorului este exclusă fiindcă acesta s-a aflat în imposibilitatea de a prevedea intervenirea împrejurării ce a produs rezultatul social-periculos.

Imposibilitatea prevederii intervenției energiei străine este generală și obiectivă și datorită acestui aspect efectele cazului fortuit operează *in rem* adică se vor răsfrânge asupra tuturor participanților.

Cazul fortuit înlăturând caracterul penal al faptei, înlătură pe cale de consecință și răspunderea penală.

Răspunderea civilă[1] este de asemenea înlăturată numai dacă nu vine în concurs cu alte cauze de înlăturare a caracterului infracțional al faptei.

[1] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 256.

Subsecțiunea a V-a

IRESPONSABILITATEA

221. **Noțiune și caracterizare.** Irresponsabilitatea făptuitorului este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Irresponsabilitatea este starea de incapacitate psiho-fizică a unei persoane care nu poate să-și dea seama de semnificația socială a acțiunilor sau inacțiunilor sale ori nu poate fi stăpână pe ele.

Irresponsabilitatea privește incapacitatea psihică a persoanei atât *sub raport intelectiv*, când aceasta nu-și poate da seama de semnificația socială a acțiunilor sau inacțiunilor ei cât și *sub raport volitiv* când nu-și poate determina și dirija în mod normal voința.

Incapacitatea psihică a unei persoane se poate datora: unor anomalii care împiedică dezvoltarea facultăților psihice (idiotenia, infantilism, cretinism, debilitate mintală), unor maladii neuropsihice (somn natural, somn hipnotic, lipotimie etc.), unor tulburări psihice provocate prin intoxicații (stări de inconștiență ce pot avea cauza în consumul de alcool, substanțe stupefiante, alimente alterate etc.)[1].

Incapacitatea psihică poate fi permanentă ori temporară, congenitală sau survenită.

Pentru a duce la înlăturarea caracterului penal al faptei săvârșite, starea de irresponsabilitate a făptuitorului trebuie să existe în momentul săvârșirii faptei și să fie totală.

Constatarea existenței incapacității psihice a persoanei se face de către medicii specialiști, care vor stabili dacă în momentul comiterii faptei, persoana avea capacitatea psihică de a înțelege sensul și valoarea acțiunii sale și dacă putea să-și dirijeze voința în mod conștient[2].

Pe baza concluziilor medicale organele judiciare stabilesc dacă făptuitorul răspunde sau nu penal pentru fapta săvârșită.

222. **Condițiile stării de irresponsabilitate.** Irresponsabilitatea făptuitorului înlătură caracterul penal al faptei dacă sunt îndeplinite condițiile:

[1] **V. Dongoroz**, *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 393.

[2] În practica judiciară s-a decis că „pentru corecta stabilire a stării de responsabilitate ori irresponsabilitate a inculpatului, de către comisia medico-legală competentă, nu este suficientă simpla lectură a actelor dosarului de către membrii comisiei, ci se impune – așa cum prevede art. 117 C. proc. pen. – internarea inculpatului într-un institut de specialitate, unde să poată fi examinat într-un mod corespunzător". T. j. Arad, d.p. nr. 381/1969, în R.R.D. nr. 12/1969, p. 181.

a) Făptuitorul să aibă incapacitatea psihică intelectivă şi volitivă cu privire la acţiunile sau inacţiunile lui[1]. Făptuitorul, cu alte cuvinte, nu are capacitatea de a înţelege caracterul penal al faptei (nu are discernământ ori este în stare de inconştienţă) sau nu are capacitate de a-şi determina şi dirija manifestările de voinţă (este stăpânit de o impulsivitate irezistibilă ori de un indiferentism total[2]).

b) Starea de incapacitate psihică să existe în momentul săvârşirii faptei.

Este îndeplinită această condiţie şi atunci când, după săvârşirea faptei, făptuitorul şi-a recăpătat capacitatea intelectivă şi volitivă.

Nu poate fi considerat în stare de iresponsabilitate cel care şi-a provocat o astfel de stare ori care a acceptat să i se provoace o stare de inconştienţă (spre ex.: făptuitorul a acceptat să fie hipnotizat, ori narcotizat pentru a invoca această stare în apărarea sa ori şi-a provocat starea de inconştienţă – s-a culcat şi a adormit în timpul serviciului şi astfel nu şi-a îndeplinit obligaţiile de pază, de asigurare a asistenţei medicale de urgenţă etc.).

Dacă în momentul săvârşirii faptei, făptuitorul avea capacitatea psiho-fizică intelectivă şi volitivă, dar şi-a pierdut-o după săvârşirea faptei, aceasta nu va duce la înlăturarea caracterului penal al faptei.

c) Incapacitatea psiho-fizică a făptuitorului să se datoreze alienaţiei mintale ori altor cauze. Sursa incapacităţii psiho-fizice poate fi deci atât în alienaţia mintală cât şi în alte cauze, în afară de cele care provin din stări oarecum normale (minoritatea) ori care limitează unele aptitudini ale capacităţii psihice (ignoranţa, eroarea) – cauze care sunt distinct reglementate în codul penal[3].

d) Fapta săvârşită în stare de incapacitate psiho-fizică intelectivă ori volitivă (în stare de iresponsabilitate) să fie prevăzută de legea penală, pentru că numai în această condiţie se poate vorbi de înlăturarea caracterului penal al faptei.

[1] În practică s-a decis „Împrejurarea că – aşa cum rezultă din raportul de expertiză medico-legală – inculpatul prezintă o stare reactivă neurotiformă pe fond de etilism cronic, care doar îi reduce posibilitatea de inhibiţie şi autocontrol, conferindu-i un discernământ scăzut nu poate duce la concluzia că el a comis fapta de delapidare în stare de iresponsabilitate". T.S., s.p., d. nr. 1959/1976 în **V. Papadopol** şi **M. Popovici**, *Repertoriu..., op. cit.*, p. 215.

[2] Vezi **Dongoroz**, *Explicaţii teoretice..., op. cit.*, p. 394.

[3] În acest sens şi practica judiciară a decis că „Pentru a fi aplicabil art. 48 C.p. – se cere existenţa unei incapacităţi psihice, datorită alienaţiei mintale ori altor cauze asemănătoare acesteia, proprii a determina în afara limitelor unei stări normale această incapacitate". Aşadar, prin alte cauze „se înţeleg tot maladiile ce alterează psihicul făptuitorului, punându-l în situaţia de a nu mai putea funcţiona, prin facultăţile sale sau prin una din ele, discernământul şi factorul volitiv". Tulburarea din partea victimei nu duce la iresponsabilitate (T.S., s.p., dec. nr. 1636/1976; C.D., 1976, p. 283).

223. **Efecte juridice.** Fapta săvârşită în stare de iresponsabilitate nu este infracţiune pentru că nu este săvârşită cu vinovăţie. Făptuitorul iresponsabil nu are capacitatea psihică intelectivă şi volitivă cu privire la acţiunile sau inacţiunile lui.

Iresponsabilitatea este o cauză personală, produce efecte numai faţă de persoana care a săvârşit fapta în această stare şi nu se răsfrânge asupra participanţilor.

Iresponsabilitatea înlătură caracterul penal al faptei şi înlătură pe cale de consecinţă răspunderea penală. Faţă de făptuitorul iresponsabil se pot lua măsuri de siguranţă cu caracter medical (art. 113–114 C.p.).

Iresponsabilitatea făptuitorului nu înlătură răspunderea civilă.

Subsecţiunea a VI-a

BEŢIA

224. **Noţiune.** Beţia reprezintă o stare psiho-fizică anormală a persoanei datorată efectelor pe care le au asupra organismului şi facultăţilor psihice ale persoanei, anumite substanţe excitante ori narcotice consumate ori introduse în corpul său.

Substanţele alcoolice ori narcotice introduse în corpul persoanei provoacă devieri de la starea normală psiho-fizică a acesteia, de la diminuarea până la anihilarea completă a capacităţii psiho-fizice intelective şi volitive în determinarea atitudinii faţă de faptele pe care le săvârşeşte în această stare.

Interesând capacitatea psiho-fizică a persoanei starea de beţie influenţează răspunderea penală a acesteia în cazul săvârşirii unei fapte prevăzute de legea penală, în această stare.

225. **Felurile stării de beţie.** În doctrina penală se face deosebirea între diferite forme de beţie, de care sunt legate şi consecinţe juridice distincte.[1]

A. După atitudinea persoanei care a dorit sau nu să ajungă în stare de beţie, se face distincţie între beţia accidentală şi beţia voluntară.

a) *beţia accidentală,* involuntară sau fortuită este beţia în care a ajuns o persoană independent de voinţa ei (spre ex.: o persoană lucrează într-un mediu cu vapori de alcool şi fără să-şi dea seama inhalează astfel de vapori şi ajunge în stare de beţie ori persoana este constrânsă să consume băuturi alcoolice sau consumă substanţe aparent inofensive fără să-şi dea seama de efectul lor).

b) *beţia voluntară* este starea în care ajunge o persoană care consumă voit băuturi alcoolice, ori substanţe al căror efect ebriant îl cunoaşte. În doctrina pe-

[1] Vezi **V. Dongoroz** în *Explicaţii.... op. cit.*, p. 400.

naiă beţia voluntară este cunoscută sub două forme: beţie voluntară *simplă* şi beţie *preordinată*. Importanţa acestei distincţii constă în consecinţele juridice pe care le poate avea asupra răspunderii penale.

Beţia preordinată sau premeditată este totdeauna o circumstanţă agravantă a răspunderii penale deoarece persoana şi-a provocat anume această stare pentru a avea mai mult curaj în săvârşirea faptei ori pentru a o invoca drept scuză a săvârşirii faptei.

Beţia simplă, poate fi dimpotrivă şi o circumstanţă atenuantă deoarece făptuitorul în momentul când şi-a provocat această stare nu avea intenţia să săvârşească o faptă prevăzută de legea penală.

B. După gradul de intoxicaţie cu alcool ori alte substanţe, beţia poate fi: *completă* sau *incompletă.*

Beţia completă se caracterizează prin paralizarea aproape completă a energiei fizice şi o întunecare a facultăţilor psihice. În această stare persoana este incapabilă de a înţelege caracterul acţiunii ori inacţiunii sale şi de a fi stăpân pe ea.

Beţia incompletă, după cum arată şi denumirea se caracterizează prin aceea că intoxicaţia cu alcool ori alte substanţe ebriante este într-o fază incipientă, manifestată de regulă, prin excitabilitate şi impulsivitate. În această stare capacitatea persoanei de a înţelege şi de a voi nu este abolită ci doar slăbită.

Influenţa stării de beţie asupra răspunderii penale este diferită după felul în care aceasta este realizată şi după gradul de intoxicare.

Beţia poate fi: cauză care înlătură caracterul penal al unei fapte (art. 49 al. 1. C.p.); circumstanţă agravantă (art. 75 al. 1 lit. e C.p.), circumstanţă atenuantă sau agravantă după caz (art. 49 al. 2 C.p.).

În această subsecţiune vom analiza starea de beţie, cauză care înlătură caracterul penal al faptei prevăzută la art. 49 al. 1 C.p.[1], adică beţia accidentală completă produsă de alcool sau de alte substanţe.

226. **Condiţiile stării de beţie.** Pentru existenţa acestei cauze care înlătură caracterul penal al faptei se cer îndeplinite condiţiile:

a) În momentul săvârşirii faptei, făptuitorul să se fi găsit în stare de beţie produsă prin alcool ori alte substanţe.

b) Starea de beţie în care se găsea făptuitorul să fie accidentală, involuntară, fortuită.

c) Starea de beţie să fi fost completă.

d) Fapta comisă în această stare de beţie accidentală şi completă să fie prevăzută de legea penală, pentru că numai astfel îşi găsesc incidenţa dispoziţiile art. 49 C.p.

[1] Art. 49 al. 1 „Nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală dacă făptuitorul în momentul săvârşirii faptei, se găsea, datorită unor împrejurări independente de voinţa sa în stare de beţie completă produsă de alcool sau de alte substanţe"

227. **Efecte juridice.** Fapta săvârşită în stare de beţie accidentală completă nu este infracţiune, fiind săvârşită fără vinovăţie.

Făptuitorul, în momentul săvârşirii faptei, s-a aflat, din cauze independente de voinţa sa, în imposibilitatea de a-şi da seama de acţiunile sau inacţiunile sale şi de a fi stăpân pe ele, săvârşind fapta fără vinovăţie.

Când beţia accidentală nu este completă, atunci caracterul penal al faptei nu este înlăturat, iar starea de beţie poate constitui o circumstanţă atenuată.

Subsecţiunea a VII-a

MINORITATEA FĂPTUITORULUI

228. **Noţiune şi caracterizare.** Minoritatea făptuitorului este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Minoritatea este starea în care se găseşte făptuitorul minor, care în momentul săvârşirii faptei prevăzute de legea penală nu împlinise vârsta răspunderii penale[1].

Capacitatea psiho-fizică a persoanei de a-şi da seama de semnificaţia socială a acţiunilor sau inacţiunilor sale şi de a şi le dirija în mod voit nu există din momentul naşterii, ci se formează odată cu dezvoltarea acesteia.

Având în vedere particularităţile dezvoltării biopsihice a persoanei, în dreptul penal, s-a impus cu necesitate stabilirea unei limite de vârstă sub care să fie exclusă răspunderea penală a minorului. Până la o anumită vârstă minorul este deci, prezumat ca fiind lipsit de *capacitate penală* deoarece nu are reprezentarea semnificaţiei sociale a acţiunilor sau inacţiunilor lui.

Prin dispoziţiile art. 99 al. 1 din codul penal s-a stabilit că „minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal", iar în al. 2 al aceluiaşi articol s-a stabilit că „minorul care are vârsta între 14 şi 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedeşte că a săvârşit fapta cu discernământ".

Minoritatea făptuitorului – cauză care înlătură caracterul penal al faptei – priveşte atât pe minorul care nu a împlinit 14 ani cât şi pe minorul între 14 şi 16 ani care a săvârşit fapta fără discernământ.

Pentru minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani se prezumă absolut că nu are responsabilitate penală. Minorul care are vârsta între 14 şi 16 ani este prezumat relativ că nu are discernământul faptelor sale. Această prezumţie fiind relativă se poate răsturna prin dovada că la săvârşirea faptei concrete a avut discernământ.

Dovada discernământului în săvârşirea faptei concrete revine acuzării, în favoarea minorului existând prezumţia relativă a lipsei discernământului.

[1] Vezi art. 50 C.p., „Nu constituie infracţiune fapta prevăzută de legea penală, săvârşită de un minor care la data comiterii acesteia nu îndeplineşte condiţiile legale pentru a răspunde penal"

229. **Condițiile stării de minoritate.** Minoritatea făptuitorului înlătură caracterul penal al faptei dacă sunt îndeplinite condițiile:

a) să se săvârșească o faptă prevăzută de legea penală;

b) făptuitorul, la data săvârșirii faptei, să nu îndeplinească condițiile legale pentru a răspunde penal (art. 50 C.p.).

Această condiție privește așadar situația că la data săvârșirii faptei minorul să nu aibă împlinită vârsta de 14 ani (art. 99 al. 1 C.p.). Condiția este îndeplinită și atunci când minorul avea vârsta între 14 și 16 ani și nu se constatase săvârșirea faptei cu discernământ.

Înlăturarea caracterului penal al faptelor care se prelungește în timp (infracțiuni continui, continuate) după împlinirea vârstei de 14 ani va fi posibilă numai dacă nu se dovedește existența discernământului în săvârșirea acțiunilor ori inacțiunilor ce au fost comise după împlinirea vârstei de 14 ani.

În cazul infracțiunilor progresive, este înlăturat caracterul penal dacă în momentul comiterii acțiunii făptuitorul era minor sub 14 ani, chiar dacă rezultatul se produce după împlinirea acestei vârste[1].

230. **Efecte juridice.** Fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal, nu este infracțiune, fiind săvârșită fără vinovăție. Făptuitorul nu îndeplinea condițiile de dezvoltare biopsihică care să-i permită înțelegerea caracterului acțiunilor sau inacțiunilor lui și să le dirijeze în mod conștient.

Minoritatea este o cauză personală și nu se răsfrânge asupra participanților la săvârșirea faptei.

Când minorul care nu răspunde penal a săvârșit fapta fiind determinat ori sprijinit cu intenție de alți participanți se realizează condițiile participației improprii (art. 31 al. 2 C.p.).

Starea de minoritate înlătură caracterul penal al faptei și pe cale de consecință și răspunderea penală. Răspunderea civilă nu este înlăturată pentru persoanele care l-au avut sub îngrijire ori supraveghere pe minor, dacă se reține culpa acestora.

Față de minorul care nu răspunde penal și care săvârșește fapte prevăzute de legea penală se ia una dintre măsurile de protecție specială a copilului prevăzute în Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului[2].

Potrivit dispozițiilor din Legea nr. 272/2004 față de minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspunde penal se poate lua una dintre cele două măsuri speciale de protecție: *supravegherea specializată* și respectiv *plasamentul*.

[1] Decizia de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem nr. 9/1972, în C.D., 1972, p. 58.

[2] Legea nr. 272/2004 a fost publicată în M. Of. Nr. 557 din 23 iunie 2004.

Alegerea uneia dintre aceste măsuri de protecție specială o realizează când există acordul părinților sau al reprezentantului legal Comisia pentru Protecția Copilului, iar în lipsa acestui acord, instanța de judecată, în funcție de anumite criterii prevăzute de Legea nr. 272/2004 și de Hotărârea Guvernului României nr. 1439 din 2 septembrie 2004 prin care s-a reglementat „Serviciile specializate destinate protecției copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal"[1].

Subsecțiunea a VIII-a

EROAREA DE FAPT

231. **Noțiune și caracterizare.** Eroarea este definită în doctrina penală ca „reprezentarea greșită de către cel ce săvârșește o faptă prevăzută de legea penală a realității din momentul săvârșirii faptei, reprezentare determinată de necunoașterea sau cunoașterea greșită a unor date ale realității"[2]

Reprezentarea greșită a realității din momentul săvârșirii faptei are influență asupra vinovăției făptuitorului, putând chiar s-o înlăture.

Existența vinovăției în săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală este condiționată de cunoașterea de către făptuitor a tuturor împrejurărilor în care acționează și care cunoaștere îi permite acestuia să prevadă ori să poată prevedea rezultatul faptei sale.

Dacă în momentul săvârșirii faptei, făptuitorul nu a cunoscut ori a cunoscut greșit anumite date ale realității care sunt de natură să confere faptei un caracter socialmente periculos, eroarea în care se află îl lipsește de posibilitatea de a prevedea rezultatul faptei sale și implicit de a-și determina în mod conștient voința[3].

Spre deosebire de celelalte cauze care înlătură caracterul penal al faptei analizate mai sus, unde vinovăția era înlăturată datorită constrângerii la care era supus făptuitorul (legitimă apărare, stare de necesitate, constrângere fizică și constrângere morală) ori datorită incapacității psiho-fizice a acestuia (iresponsabilitate, minoritate) în cazul erorii de fapt, făptuitorul are capacitatea psiho-

[1] A se vedea pe larg: **Costică Bulai, Bogdan N. Bulai,** *Manual de drept penal – partea generală*, Ed. Universul Juridic, București 2007, p. 272 și urm.; **Florin Streteanu,** *Tratat de drept penal, partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București 2008, p. 558 și urm.

[2] **V. Dongoroz**, *op. cit.*, p. 415; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 296; **Gh. Dărîngă**, în *Comentariu*, p. 371.

[3] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 265.

fizică normală, dar voința și conștiința lui s-au format pe date greșite ale realității săvârșind o faptă prevăzută de legea penală.

232. **Felurile erorii.** În doctrina penală[1] și legislație eroarea se diferențiază în raport de: obiectul asupra căruia poartă, factori care au determinat-o, posibilitatea de evitare și întinderea consecințelor.

A. După obiectul asupra căruia poartă, se disting: eroarea de fapt și eroarea de drept.

a) *eroarea de fapt* există atunci când necunoașterea sau cunoașterea greșită poartă asupra unor date ale realității (stări, situații, împrejurări etc.).

b) *eroarea de drept* sau *de normă* constă în necunoașterea sau cunoașterea greșită a unei norme juridice.

Deosebirea între eroarea de fapt și eroarea de drept prezintă importanță sub raportul consecințelor juridice pe care le generează fiecare.

Eroarea de fapt poate constitui o cauză care înlătură caracterul infracțional al faptei. Eroarea de drept penal nu înlătură niciodată caracterul penal al faptei, dar când eroarea privește o normă extrapenală poate duce și la înlăturarea caracterului penal al faptei.

În codul penal român au fost înscrise dispoziții cu privire la efectele ce le produc cele două feluri de eroare.

B. După factorii care determină eroarea, aceasta poate fi:

a) eroarea prin *necunoaștere* sau *ignoranță* cum mai este denumită în literatura juridică și reprezintă o stare psihică determinată de regulă de lipsa de cultură.

b) *amăgirea* sau *inducerea în eroare* care reprezintă o stare psihică provocată de acțiunea de înșelare exercitată de o persoană asupra alteia.

C. După consecințele ce le poate avea, eroarea poate fi:

a) *eroare esențială* când reprezintă pentru făptuitorul aflat în eroare o justificare a activității lui și exclude vinovăția.

b) *eroarea este neesențială* când apare ca o scuză pentru făptuitorul aflat în eroare, iar pe planul consecințelor juridice – reprezintă o circumstanță atenuantă.

D. Tot în raport de criteriul de mai sus completat cu cel al obiectului asupra căruia poartă, eroarea poate fi:

a) *eroare principală* când aceasta privește date de fapt referitoare la elementele constitutive ale infracțiunii, de care depinde însăși existența infracțiunii.

b) *eroarea secundară* când aceasta privește o stare, o situație, împrejurare ce reprezintă o circumstanță agravantă de săvârșire.

Această clasificare în eroare principală și secundară este importantă sub raportul consecințelor: eroarea principală poate conduce la inexistența infracțiunii, iar eroarea secundară nu conduce decât la înlăturarea circumstanței agravante nu și la înlăturarea infracțiunii în forma tip[1]

E. După posibilitatea de evitare[2] a erorii, aceasta poate fi:

a) eroare de *neînlăturat* sau *invincibilă* când se datorează completei necunoașteri a realității și care nu ar fi putut fi înlăturată oricâtă diligență ar fi depus făptuitorul.

b) *eroare vincibilă* sau *înlăturabilă* care, cum arată și denumirea, ar fi putut fi înlăturată dacă făptuitorul era mai atent, mai diligent.

Sub raportul consecințelor juridice se cuvine subliniat că eroarea invincibilă înlătură caracterul penal al faptei, iar eroarea vincibilă nu înlătură caracterul penal al faptei afară de cazul când faptele sunt incriminate numai dacă se săvârșesc cu intenție.

233. **Eroarea de fapt – caracterizare.** Dintre multiplele feluri, sub care se poate prezenta eroarea, un interes deosebit pentru dreptul penal prezintă eroarea de fapt care reprezintă o cauză care înlătură caracterul penal al faptei și ale cărei efecte și condiții sunt prevăzute în art. 51 C.p.[3].

Din reglementarea legală se observă că eroarea poate privi:

a) o stare, o situație, o împrejurare de fapt de care depinde caracterul penal al faptei, caz în care fapta nu are caracter penal;

b) o circumstanță agravantă a infracțiunii, situație în care este înlăturată această circumstanță, fapta rămânând infracțiune în varianta tip[4]

234. **Condițiile erorii de fapt.** Eroarea de fapt înlătură caracterul penal al faptei săvârșite dacă sunt îndeplinite condițiile:

a) să se fi comis o faptă prevăzută de legea penală, deoarece eroarea de fapt înlătură vinovăția, ori problema vinovăției, se pune numai în legătură cu o faptă prevăzută de legea penală;

---

[1] Vezi pe larg **V. Dongoroz** în *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 416.

[1] Spre ex.: În cazul infracțiunii de omor dacă infractorul nu a cunoscut calitatea de rudă a victimei, fiind în eroare cu privire la această circumstanță de agravare, va răspunde penal pentru infracțiunea de omor varianta tip (simplă).

[2] **V. Dongoroz**, *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 17; **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 266.

[3] Art. 51 C.p., „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, când făptuitorul, în momentul săvârșirii acesteia, nu cunoștea existența unei stări, situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei.

Nu constituie o circumstanță agravantă împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii.

Dispozițiile alin. 1 și 2 se aplică și faptelor săvârșite din culpă pe care legea penală le pedepsește, numai dacă necunoașterea stării, situației sau împrejurării respective nu este ca însăși rezultatul culpei.

Necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale nu înlătură caracterul penal al faptei".

[4] Vezi **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 295.

b) în momentul săvârşirii faptei, făptuitorul să nu fi cunoscut existenţa unor stări, situaţii sau împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei. Obiectul erorii poartă deci asupra stării, situaţiei, împrejurării de care depinde caracterul penal al faptei (art. 51 al. 1 C.p.). În doctrina penală s-au conturat diferite sensuri pentru aspectele prevăzute în dispoziţiile art. 51 al. 1 C.p., astfel[1]: *„starea"* desemnează modul în care se prezintă o *persoană* (spre ex.: starea civilă, pregătirea intelectuală, starea de minoritate, starea de sănătate etc.), ori un *bun* (valoarea economică, stare de uzură etc.), ori o *instituţie* (utilare tehnică, sarcinile ce-i revin etc.); *„situaţia"* priveşte poziţia pe care o are o *persoană* (căsătorită, rudă apropiată etc.), ori un bun (aparţine avutului personal sau avutului public, bun ce provine din săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală etc.); prin *„împrejurare"* se desemnează o circumstanţă în care are loc săvârşirea faptei (timpul nopţii, timp de război, loc public etc.);

c) starea, situaţia sau împrejurarea care nu au fost cunoscute pot să reprezinte un element constitutiv al infracţiunii ori o circumstanţă a acesteia.

Când starea, situaţia, împrejurarea necunoscută de făptuitor este o condiţie de existenţă, a infracţiunii, atunci caracterul penal al faptei este înlăturat[2].

Dimpotrivă nu va fi înlăturat caracterul penal al faptei când eroarea poartă asupra identităţii persoanei – în cazul unor infracţiuni contra persoanei *(error in persona)*[3] sau asupra obiectului material al infracţiunii[4].

Eroarea care priveşte un element constitutiv al infracţiunii pentru a conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei trebuie să subziste pe tot parcursul executării acţiunii, în situaţiile în care fapta presupune o durată în timp (infracţiuni continui, continuitate).

Eroarea nu se confundă cu îndoiala care presupune că făptuitorul este conştient că nu poate să-şi reprezinte realitatea, caz în care ar trebui să nu treacă la acţiune.

Când în pofida acestei îndoieli a trecut la executarea acţiunii, va răspunde pentru fapta comisă deoarece a acceptat producerea unui rezultat socialmente periculos, a acţionat cu vinovăţie – forma intenţiei indirecte – de regulă[5].

---

[1] Vezi pe larg: **C. Bulai**, *Eroarea de fapt în teoria şi practica dreptului penal*, în J.N. nr. 10/1965, p. 52 şi urm.

[2] Spre ex.: la vânătoare, un vânător, crezând că într-un boschet se află vânatul, trage, dar acolo se află un om pe care îl răneşte, ori ucide.

[3] Practica judiciară este unanimă în a considera că eroarea asupra identităţii subiectului pasiv nu are nici o semnificaţie, căci legea penală ocroteşte viaţa oricărei persoane. În acest sens: T.S., col. gen. dec. nr. 1903/1968 în R.R.D. nr. 12/1968, p. 177

[4] Spre ex.: Infractorul dorind să incendieze gospodăria concubinei lui, din cauza intunericului şi a stării de beţie în care ajunsese, incendiază gospodăria vecinului concubinei. În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 100/1980 în C.D., 1980, p. 278.

[5] În acest sens a se vedea I.C.C.J. st.p nr. 3033 din 11 mai 2006 în Dreptul nr. 5/2007, p. 293 – 294.

Când starea, situaţia, împrejurarea necunoscută de făptuitor reprezintă o circumstanţă agravantă a infracţiunii, eroarea va duce la înlăturarea acesteia, a răspunderii penale pentru forma agravantă, dar el va răspunde penal pentru infracţiunea în varianta tip.

235. **Efectele erorii de fapt – diferenţieri.** Eroarea de fapt are efecte diferite după cum poartă asupra unui element al infracţiunii ori unei circumstanţe agravante şi după cum faptele prevăzute de legea penală, săvârşite din eroare, sunt incriminate numai când sunt săvârşite cu intenţie sau sunt incriminate şi atunci când sunt săvârşite din culpă.

236. **Efectele erorii de fapt când aceasta priveşte un element constitutiv al infracţiunii.**

a) Eroarea de fapt în cazul faptelor săvârşite cu intenţie.

Fapta prevăzută de legea penală săvârşită în eroare de fapt cu privire la o stare, situaţie sau împrejurare care sunt prevăzute de lege ca elemente constitutive ale infracţiunii, nu este infracţiune şi pe cale de consecinţă nu atrage răspunderea penală (art. 51 al. 1 C.p.).

Fapta este săvârşită fără vinovăţie, deoarece făptuitorul, datorită necunoaşterii ori cunoaşterii greşite a unei stări, situaţii sau împrejurări, de care depinde caracterul penal al faptei, nu a avut reprezentarea caracterului periculos al acesteia.

b) Dacă fapta este incriminată atât atunci când este săvârşită cu intenţie, cât şi atunci când este săvârşită din culpă, eroarea de fapt va înlătura vinovăţia şi deci caracterul penal al faptei şi atunci când este săvârşită din culpă, numai dacă se constată că eroarea nu este ea însăşi rezultatul culpei (art. 51 al. 3 C.p.).

Aşadar pentru a înlătura caracterul penal al faptei săvârşite din culpă, eroarea de fapt nu trebuie să fie ea însuşi imputabilă făptuitorului.

Dacă făptuitorul acţionează din grabă şi neatenţie, fără să cunoască existenţa unei stări, situaţii, împrejurări care constituie element al unei infracţiuni din culpă, eroarea nu mai conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei, fiind imputabilă făptuitorului, care trebuia să acţioneze mai diligent.

237. **Efectele erorii de fapt asupra circumstanţelor.** Şi în cazul când eroarea de fapt priveşte o stare, o situaţie, o împrejurare ce constituie element de circumstanţiere, efectele acesteia sunt diferenţiate după cum fapta este incriminată când este săvârşită cu intenţie, ori şi din culpă, sau numai din culpă.

Regula este aceeaşi, eroarea de fapt înlătură agravarea când poartă asupra unor circumstanţe de agravare ale unei infracţiuni intenţionate, iar când poartă asupra unei circumstanţe agravante la o infracţiune incriminată şi atunci când este săvârşită din culpă va duce la înlăturarea ei numai dacă necunoaşterea sau cunoaşterea greşită a stării, situaţiei, împrejurării ce constituie circumstanţă de agravare nu este ea însăşi rezultatul culpei.

238. **Eroarea de drept penal.** Necunoaşterea ori cunoaşterea greşită a unei norme juridice are efecte diferite după cum ea poartă asupra unei norme penale sau norme extrapenale.

Eroarea cu privire la o normă penală sau *eroarea de drept penal* nu înlătură caracterul penal al faptei (art. 51 al. 4 C.p.). Este consecinţa firească a faptului că legea penală trebuie cunoscută de toţi destinatarii care trebuie să-şi conformeze conduita exigenţelor ei.

În doctrina penală este unanim admis principiul că „nu se poate invoca necunoaşterea legii", fiindcă nimeni nu poate fi presupus că o ignoră *„nemo censetur legem ignorare"*[1]

239. **Eroarea de drept extrapenal.** Eroarea cu privire la o normă extrapenală are aceleaşi efecte ca şi eroarea de fapt, adică înlătură caracterul infracţional al faptei.

Eroarea cu privire la o normă extrapenală este posibilă cel mai adesea în situaţiile în care normele incriminatoare prevăd ca element constitutiv al unei infracţiuni condiţia săvârşirii unei fapte *„pe nedrept"*[2] sau *„contra dispoziţiilor legale"*

Secţiunea a III-a

ÎNLĂTURAREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTEI PRIN LIPSA PERICOLULUI SOCIAL

§ 1. Preliminarii

240. **Noţiune şi cadru.** Lipsa pericolului social, ca trăsătură esenţială a infracţiunii, conduce la înlăturarea caracterului infracţional al faptei săvârşite.

[1] **G. Antoniu,** *Eroarea de drept penal,* Revista de drept penal, Anul I, nr. 1, 1994, Serie nouă, p. 13–23.

[2] **V. Dongoroz,** *op. cit.,* p. 421. În practică s-a decis întemeiat că necunoaşterea instrucţiunilor Ministerului Sănătăţii în care este cuprinsă lista produselor stupefiante – fiind un act normativ extrapenal – care completează dispoziţiile Codului penal (art. 312) va conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei. În acest sens: T. j. Constanţa, d.p. nr. 1625/1970 cu notă I de **E. Niculae** şi nota II de **Şt. Daneş**, în R.R.D. nr. 3/1993, p. 149 şi urm. În sens contrar, vezi T.j. Bacău, d. nr. 662/1979 în R.R.D. nr. 7/1980, p. 55 care a considerat furt luarea de către soţ a bunurilor pe care le individualizase, de acord cu celălalt soţ ca fiind ale sale, căci art. 36 alin. 2 din codul familiei interzice partajarea bunurilor în timpul căsătoriei aceasta fiind permisă decât prin hotărâre judecătorească pentru motive temeinice. Cei doi soţi procedând la împărţirea bunurilor prin convenţia intervenită între ei s-au aflat în eroare cu privire la norma extrapenală – codul familiei, iar sustragerea de către soţ a bunurilor ce-i reveneau după împărţire, fără consimţământul celuilalt nu poate fi considerată infracţiune.

Ca şi în cazul celorlalte cauze care înlătură caracterul penal al faptei şi pentru lipsa pericolului social, stările, situaţiile, împrejurările care conduc la lipsa de pericol social trebuie să fie prevăzute prin lege.

Spre deosebire de cauzele ce privesc vinovăţia şi cele ce privesc prevederea în lege, în care înlăturarea caracterului penal al faptei conducea pe cale de consecinţă la înlăturarea răspunderii penale, uneori şi a altor forme de răspundere juridică[1], înlăturarea caracterului penal al faptei prin lipsa de pericol social prezintă particularitatea că nu înlătură de regulă alte forme de răspundere juridică, deoarece un anumit grad de pericol social – e drept nepenal – mai prezintă fapta.

Considerăm că lipsa pericolului social care conduce la înlăturarea caracterului penal al unei fapte priveşte mai multe aspecte:

a) Pericolul social ca trăsătură esenţială a infracţiunii lipseşte în anumite situaţii, stări, cazuri sau împrejurări prevăzute de lege.

b) Pericolul social caracteristic infracţiunii lipseşte în cazul faptelor concrete şi pentru care nu este necesară aplicarea unei pedepse.

§ 2. Lipsa pericolului social, ca trăsătură esenţială a infracţiunii

241. **Stări, situaţii, împrejurări în care pericolul este înlăturat.** Pericolul social ca trăsătură esenţială a infracţiunii este înlăturat în anumite stări, situaţii, împrejurări prevăzute de lege.

a) Pericolul social este înlăturat pentru anumite fapte determinate prin legea care prevede atât fapta al cărui pericol este înlăturat cât şi împrejurarea în care este înlăturat pericolul social.

Sunt astfel considerente ca fiind lipsite de pericol social: arestarea învinuitului sau inculpatului, percheziţia domiciliară, etc.[2]

b) Pericolul social este înlăturat pentru anumite acte inerente desfăşurării unor activităţi permise de lege (spre exemplu: nu sunt considerate periculoase penal actele de lovire, vătămare a integrităţii corporale care se produc în cazul practicării boxului sau altor activităţi sportive, ori în cazul operaţiilor chirurgicale).

c) Sunt considerate ca lipsite de pericol social şi faptele comise din culpă, dacă legiuitorul le-a incriminat numai atunci când sunt săvârşite cu intenţie.

Tot astfel este lipsită de pericol social tentativa la unele infracţiuni, la care nu este pedepsită.

d) Pericolul social ca trăsătură esenţială a infracţiunii este înlăturat, pe cale de consecinţă când fapta este săvârşită fără vinovăţie.

Efecte. Fapta care nu prezintă pericolul social al infracţiunii nu este infracţiune şi pe cale de consecinţă nu atrage răspunderea penală.

[1] Răspunderea civilă nu este înlăturată în toate cazurile.

[2] Vezi pe larg: **V. Dongoroz,** în *Explicaţii teoretice..., op. cit.,* p. 342.

§ 3. Lipsa pericolului social concret al faptei prevăzută de legea penală

242. **Preliminarii.** Caracterul penal al faptei este înlăturat dacă fapta concretă nu prezintă gradul de pericol necesar al unei infracțiuni.

Pericolul social al infracțiunii, stabilit în abstract de legiuitor în momentul incriminării faptei trebuie să existe, să se verifice prin fiecare faptă săvârșită, pentru a caracteriza fapta respectivă ca infracțiune.

Este posibil ca în concret fapta săvârșită, deși formal să îndeplinească toate trăsăturile pentru a fi caracterizată ca infracțiune, adică este prevăzută de legea penală, este săvârșită cu vinovăția cerută de lege, dar pericolul social să nu evidențieze o periclitare a valorilor sociale ocrotite, să fie minim, să nu fie suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune.

Este posibil, cu alte cuvinte, ca în concret fapta săvârșită să fie lipsită de importanță prin pericolul social minim pe care-l prezintă, iar pentru combaterea ei, nu este necesară aplicarea unei pedepse. În astfel de situații, când pericolul social concret al faptei săvârșite este minim, când nu este suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune – este înlăturat caracterul infracțional al faptei și pe cale de consecință este înlăturată și răspunderea penală. Cum însă, la incriminarea unei fapte legiuitorul ia în considerare printre altele și pericolul social ce-l reprezintă fapta, tot legiuitorul trebuie să prevadă în ce condiții fapta concretă nu are gradul de pericol social necesar al unei infracțiuni.

Posibilitatea pentru organele de aplicare a legii penale de a aprecia în concret gradul de pericol social a fost prevăzută în legislațiile penale ca o reflectare a concepției materiale, științifice în materia infracțiunii.

În legislațiile penale sunt înscrise dispoziții potrivit cu care fapta lipsită de pericolul social concret necesar al unei infracțiuni nu este infracțiune și nu atrage astfel răspunderea penală.

O astfel de dispoziție a fost înscrisă în codul penal român anterior în art. 1 al. 3 prin modificarea adusă în anul 1960, prevăzându-se: „nu constituie totuși infracțiune fapta incriminată prin lege, dacă prin conținutul ei concret și prin condițiile în care a fost săvârșită nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, fiind lipsită în mod vădit de importanță".

Prin această dispoziție s-a oferit organelor de aplicare a legii penale posibilitatea să aprecieze gradul de pericol social concret al faptei săvârșite și dacă acesta era minim, iar fapta lipsită astfel în mod vădit de importanță să nu fie considerată infracțiune[1].

[1] Vezi pe larg: **V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, S. Petrovici,** *Modificările aduse codului penal și codului de procedură penală prin actele normative din anii 1956–1960,* Ed. Academiei, București, 1962, p. 25–28.

Codul penal român adoptat în 1968 nu a mai prevăzut o astfel de dispoziție care ar fi fost incompatibilă cu principiul legalității în dreptul penal.

Prin definiția dată pericolului social în art. 18 C.p.[1], se stabilea regula că asupra pericolului social al faptei se pronunță numai legiuitorul.

Cu alte cuvinte, pericolul social fiind apreciat de legiuitor ca fiind suficient pentru caracterizarea faptei ca infracțiune, din momentul incriminării ei[2], organele de aplicare a legii penale, ori de câte ori constatau că formal, erau întrunite trăsăturile unei fapte pentru a fi infracțiune, aplicarea unei pedepse era obligatorie.

Aceasta a condus în practica judiciară la aplicarea pedepsei și pentru fapte mărunte, lipsite de gravitate și importanță, a condus la o extindere artificială a sferei ilicitului penal, la o statistică penală care nu reflecta real fenomenul infracțional ceea ce nu era de natură să orienteze just politica represivă și activitatea de perfecționare a mijloacelor de drept penal pentru combaterea faptelor grave care sunt cu adevărat infracțiuni[3]. Necesitatea unei modificări a codului penal, ca însuși acesta să ofere posibilitatea organelor penale să aprecieze, gradul de pericol social concret și să stabilească astfel dacă fapta prezintă pericolul social necesar al unei infracțiuni, sau nu, era evidentă[4].

Față de situația ivită, legiuitorul român prin Legea nr. 6/1973 a modificat dispozițiile art. 18 prevăzând: „Fapta care prezintă pericol social în înțelesul legii penale este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere uneia dintre valorile arătate în art. 1 și pentru sancționarea căreia *este necesară aplicarea unei pedepse"* (sub. ns. C.M.) oferind implicit posibilitatea organelor de aplicare a legii să aprecieze pericolul social concret al faptei și să decidă dacă este necesară ori nu aplicarea unei pedepse.

Prin modificarea art. 18 C.p. în sensul celor de mai sus a fost posibilă introducerea în codul penal a art. 18[1] care prevede înlăturarea caracterului penal al faptei prevăzută de legea penală care nu prezintă în concret gradul de pericol social necesar al unei infracțiuni.

[1] Art. 18 C.p., „Fapta care prezintă pericol social în înțelesul legii penale este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere uneia dintre valorile arătate în art. 1 și pentru sancționarea căreia *legea a prevăzut* (sub nr. C.M.) că este necesară aplicarea unei pedepse".

[2] Noul cod penal și codul anterior – prezentare comparativă – București, 1968, p. 14.

[3] **I. Poenaru**, *Modificarea codului penal,* Ed. Științifică, București, 1973, p. 20.

[4] **I. Dobrinescu**, *O propunere „de lege ferenda" cu privire la înlăturarea răspunderii,* p. 90–94

243. Înlăturarea caracterului penal al faptei prevăzută de legea penală care nu prezintă în concret gradul de pericol social al unei infracțiuni.

a) *Noțiune și caracterizare.* Prin modificarea art. 18 C.p. și introducerea art. 18[1] C.p. s-a creat cadrul legal de rezolvare a problemei ce privește lipsa de pericol social infracțional al faptei prevăzută de legea penală.

În art. 18[1] C.p. se prevede că „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă prin atingerea minimă adusă uneia dintre valorile apărate de lege și prin conținutul ei concret, fiind lipsită în mod vădit de importanță, nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni".

Prin aceste dispoziții, așa cum am arătat mai sus se stabilește pentru organul de aplicare a legii sarcina de a stabili pe baza unor criterii legale prevăzute în art. 18[1] al. 2 C.p. dacă fapta săvârșită prezintă sau nu gradul de pericol social necesar pentru caracterizarea acesteia ca infracțiune.

Când pericolul social concret nu este suficient pentru caracterizarea faptei ca infracțiune, caracterul penal al faptei este înlăturat, iar făptuitorului i se aplică o sancțiune cu caracter administrativ prevăzută de art. 91 C.p.

Menționăm că, prin aprecierea ce o fac asupra pericolului social concret al faptei săvârșite și prin constatarea lipsei acestuia, organele de aplicare a legii penale nu fac operă de dezincriminare a faptei, activitate ce este de atributul exclusiv al legiuitorului, ci doar de aplicare a legii în limitele stabilite de aceasta.

b) *Natură juridică.* Problema naturii juridice a instituției prevăzute în art. 18[1] C.p. este larg discutată în literatura juridică de specialitate[1]

Într-o opinie s-a susținut că prin introducerea art. 18[1] C.p., s-a creat posibilitatea dezincriminării judiciare în cadrul căreia organele judiciare au obligația de a examina pericolul social concret al faptei pentru a stabili dacă aceasta prezintă un grad de periculozitate atât de pronunțat încât să atribuie faptei caracterul unei infracțiuni[2].

O astfel de opinie a fost respinsă, pe bună dreptate, fiindcă dezincriminarea este o activitate specifică și exclusivă a legiuitorului, iar în cazul aplicării art. 18[1] C.p., organele judiciare nu procedează la o dezincriminare, pentru că nu este posibil să se dezincrimineze ceea ce legiuitorul nu a voit să fie incriminat[3].

Concluzia la care ajung organele de aplicare a legii penale, că fapta nu prezintă gradul concret de pericol social necesar al unei infracțiuni reprezintă, o consecință, a lipsei trăsăturii esențiale a pericolului social al faptei.

[1] **A. Dincu**, *Drept penal*, p. gen., vol. I, T.U.B., 1975, p. 81–98.

[2] **T. Gradea**, *Probleme legate de răspunderea penală pentru faptele care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni*, în R.R.D., nr. 4/1974, p. 57.

[3] **I. Poenaru**, *Modificarea codului penal*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 22 și urm.

Fapta nu este infracțiune prin voința legiuitorului care a stabilit că dacă aceasta nu are pericolul social al unei infracțiuni să nu fie socotită ca atare și nu prin voința judecătorului ori procurorului care nu au dreptul că statueze în domeniul legislativ.

Pusă astfel problema, considerăm că nu se împietează asupra principiului legalității incriminării statornicit în legislația noastră.

În literatura juridică s-a subliniat întemeiat că sancțiunile aplicabile pentru fapta lipsită de pericolul social concret al unei infracțiuni nu trebuie să conducă la concluzia că instituția juridică prevăzută de art. 18[1] C.p. reprezintă o formă de înlocuire a răspunderii penale.

În cazul înlocuirii răspunderii penale, fapta este și rămâne infracțiune, se înlocuiește doar răspunderea penală proprie infracțiunii, cu altă formă a răspunderii juridice – răspunderea administrativă.

În cazul instituției prevăzute la art. 18[1] C.p., fapta nu este infracțiune și astfel nu poate antrena pe cale de consecință răspunderea penală dar prezentând un oarecare grad de pericol social se impune sancționarea acesteia cu o sancțiune prevăzută la art. 91 C.p., care este specifică formei de înlocuire a răspunderii penale cu o sancțiune cu caracter administrativ, așa cum am arătat mai sus.

Prin această trimitere, ca tehnică legislativă nu s-a conferit instituției prevăzute de dispozițiile art. 18[1] C.p. o natură juridică similară formei de înlocuire a răspunderii penale.

Fapta prevăzută de legea penală lipsită de pericolul social concret al infracțiunii nu poate fi socotită nici contravenție[1], de care s-ar apropia, dar care își are sediu de reglementare în alte acte normative decât legea penală.

În literatura juridică[2] s-a mai arătat că prin instituția prevăzută de dispozițiile art. 18[1] C.p. nu s-a reglementat o cauză care înlătură caracterul penal al faptei, deoarece nu a fost trecută în capitolul privind cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, iar în codul de procedură penală a fost prevăzută o cauză specială care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale (art. 10 al. 1 lit. b C. pr. pen.).

Considerăm că instituția introdusă prin dispozițiile art. 18[1] C.p. reprezintă, în ultima analiză, tot *o cauză care înlătură caracterul penal al faptei*, prin înlăturarea trăsăturii esențiale a pericolului social.

Faptul că nu a fost trecută (instituția prevăzută în art. 18[1] C.p.) în rândul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei (art. 44–51) C.p. nu împietează

[1] Contravenția este fapta săvârșită cu vinovăție și care prezintă pericol social mai mic decât infracțiunea și este prevăzută ca atare în legi, decrete sau prin alte acte normative ale organelor indicate de lege (art. 1 din Legea nr. 32/1968 privind contravențiile, abrogată în prezent).

[2] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 228.

asupra naturii sale juridice, fiindcă în Capitolul V (art. 44–51 C.p.) au fost grupate numai cauzele care înlătură trăsătura esențială a vinovăției, așadar a uneia singure, dintre cele trei trăsături esențiale ale infracțiunii.

Instituția prevăzută în art. 18[1] C.p. este așadar o cauză care înlătură caracterul penal al faptei prin neîntrunirea gradului de pericol social necesar al unei infracțiuni[1].

Deși are aceeași natură juridică ca și celelalte cauze care înlătură caracterul penal al faptei, nu trebuie neglijată particularitatea acestei instituții, ce se degajă din natura trăsăturii esențiale a infracțiunii asupra căreia poartă, pericolul social – și care presupune antrenarea unei răspunderi juridice, aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ dintre cele prevăzute de art. 91 C.p.

Datorită acestei particularități – antrenarea unei răspunderi cu caracter administrativ – a fost necesară prevederea specială a acesteia în codul de procedură penală [art. 10 al. 1 lit. b[1] și nu era suficientă prevederea art. 10 lit. e C. pr. pen. care se referă doar la cauzele cuprinse sub această denumire (art. 44–51 C.p.)].

244. **Condiții în care fapta prevăzută de legea penală nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni.** Fapta prevăzută de legea penală care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, potrivit art. 18[1] C.p. este o faptă lipsită în mod vădit de importanță, concluzie ce rezultă din atingerea minimă adusă valorilor ocrotite de legea penală și din conținutul ei concret.

Așadar, fapta prevăzută de legea penală lipsită de pericol social are ca trăsături caracteristice o atingere minimă adusă valorii sociale ocrotite penalicește și prin aceasta reliefează o lipsă vădită de importanță.

Instituția prevăzută în art. 18[1] C.p. are un caracter general în sensul că este aplicabilă în principiu în cazul tuturor faptelor prevăzute de legea penală indiferent de natura lor și de pedeapsa prevăzută pentru ele.

Cu tot caracterul său general instituția prevăzută în art. 18[1] C.p. nu va putea fi incidentă în cazul unor fapte grave cum este omorul fiindcă prin valoarea deosebită a obiectului ocrotirii penale nu s-ar putea susține că atingerea este minimă.

245. **Criterii de apreciere a gradului concret de pericol social.**

Înlăturarea caracterului penal al faptei prevăzute de legea penală ca urmare a constatării lipsei de pericol social concret are loc cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege.

[1] În sprijinul acestei opinii ar putea fi invocată și terminologia redactării art. 18[1] C.p. asemănătoare cu cea folosită la cauzele care înlătură vinovăția „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală".

Prevederea condițiilor în care o faptă prevăzută de legea penală nu are caracter penal asigură cadrul legal în care organele de aplicare a legii penale evaluează pericolul social concret cu evitarea arbitrariului, subiectivismului, abuzurilor.

La stabilirea în concret a gradului de pericol social – potrivit dispozițiilor art. 18[1] al. 2 C.p. – se ține seama de: modul și mijloacele de săvârșire a faptei, de scopul urmărit de făptuitor, de împrejurările în care fapta a fost comisă, de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce, de persoana și conduita făptuitorului.

Criteriile prevăzute în lege se folosesc împreună pentru a stabili gradul de pericol social al faptei comise și necesitatea ori inutilitatea pedepsei în cazul concret.

a) Modul și mijloacele de săvârșire pot reliefa un pericol social concret suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune, când au fost folosite mijloacele de săvârșire periculoase (explozii, otrăvirea apei ori a alimentelor care urmează să fie servite mai multor persoane) ori prin numărul mare de acte comise[1].

b) După scopul urmărit de făptuitor pericolul social poate fi scăzut când fapta a fost comisă pentru satisfacerea unei trebuințe (cumpărarea unui medicament pentru cineva bolnav din familie cu banii sustrași din gestiune). Când infracțiunea a fost comisă pentru înlesnirea ori acoperirea altei infracțiuni, pericolul social de data aceasta este ridicat și suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune[2].

c) Împrejurările în care fapta a fost comisă sunt relevante pentru cunoașterea pericolului social al acesteia și al periculozității făptuitorului. Dacă fapta a fost comisă în împrejurări agravante (noaptea[3]) ori profitând de situația creată de o calamitate, pericolul social este ridicat, iar fapta poate fi infracțiune. Dimpotrivă fapta comisă în împrejurări nefavorabile pentru făptuitor (o suferință, starea de ebrietate în care a ajuns întâmplător etc.) pot reliefa un pericol social scăzut.

d) După urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce. Când prin faptă s-a produs un prejudiciu foarte mic, fapta după acest criteriu nu are pericolul

[1] Vezi T.S., s.p., d. nr. 1754/1978, în C.D., 1978, p. 317.

[2] Acoperirea sustragerilor repetate din gestiune prin fals, ori faptele repetate de falsificare a unor acte de gestiune și de folosire a acestora, în scopul de a ajuta pe un gestionar să ascundă o parte din lipsa existentei în gestiunea lui, prezintă pericolul social al unei infracțiuni. În acest sens: Trib. Supr., sect. pen., dec. nr. 1727/1976 în C.D., 1975, p. 274.

[3] În acest sens T.j. Bistrița-Năsăud, d.p. nr. 266/1973 în R.R.D., nr. 6/1974, p. 54.

social suficient al unei infracțiuni[1]. Dacă prin faptă s-ar fi putut produce prejudicii mari, fapta are pericolul social al unei infracțiuni.

e) Persoana și conduita făptuitorului este examinată de asemenea pentru a stabili gradul de pericol social al faptei comise de acesta. Se ține seama fără îndoială de atitudinea făptuitorului înainte de săvârșirea faptei, după săvârșirea acesteia, de antecedentele penale, de orice circumstanțe personale ale acestuia.

În practica judiciară[2], s-a decis în mod corect că antecedentele penale ale făptuitorului nu exclud de principiu incidența art. 18' C.p.

Antecedentele penale ale inculpatului își relevă importanța în caracterizarea gradului de pericol social al faptei numai dacă sunt examinate în contextul împrejurărilor în care fapta a fost comisă, al rezultatelor acesteia și a celorlalte date privind persoana făptuitorului[3].

246. **Efecte juridice.** Fapta lipsită de pericolul social concret caracteristic infracțiunii nu are caracter penal și deci nu atrage pe cale de consecință răspunderea penală pentru această faptă.

Întrucât fapta prezintă totuși un pericol social, ea va atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ prevăzută de legea penală.

Potrivit dispozițiilor art. 18' al. ultim C.p. în cazul faptelor prevăzute de legea penală care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, procurorul sau instanța de judecată aplică una din sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute de art. 91 C.p. care pot fi: *mustrarea, mustrarea cu avertisment, amenda de la 10 lei noi la 1.000 lei noi.*

Aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ este *obligatorie*[4] ori de câte ori se constată că pericolul social concret al faptei săvârșite nu este suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune, fiindcă fapta are un anumit pericol social. Dacă făptuitorul a comis mai multe fapte, considerate fiecare în parte ca fiind lipsite de pericol social se va aplica o singură sancțiune cu caracter administrativ prevăzută de legea penală[1].

[1] În practica judiciară s-a decis că „Nu prezintă pericolul social a unei infracțiuni fapta care prin conținutul ei concret, împrejurările în care a fost comisă și urmările minime produse este lipsită în mod vădit de importanță", T.S., s.p., d. nr. 740/1977 în C.D., p. 215–217). Sustragerea de către inculpat a unor șipci de brad în valoare de 39 lei prin atingerea minimă adusă avutului obștesc și prin conținutul său concret, fiind lipsită în mod vădit de importanță nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni (T.j. Brașov, d.p. nr. 759/1974 în R.R.D., nr. 5/1975, p. 70).

[2] T.j. Timiș, dec. pen. nr. 534/1976 în R.R.D. nr. 8/1976, p. 60.

[3] T.S., S.p., nr. 740/1977 în C.D. 1977, p. 215–217.

[4] În acest sens **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 230; În sens contrar **I. Poenaru**, *op. cit.*, p. 28 și **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 98 care consideră că procurorul sau instanța judecătorească pot constata lipsa oricărui pericol social și înlătura aplicarea sancțiunilor prevăzute de art. 91, opinie criticabilă pentru că din economia dispozițiilor art. 18' C.p. se desprinde concluzia că dacă pericolul social al faptei prevăzute de legea penală nu este suficient pentru a caracteriza fapta ca infracțiune, el este suficient pentru a justifica o sancțiune cu caracter administrativ prevăzută de legea penală.

Secțiunea a IV-a

LIPSA PREVEDERII ÎN LEGEA PENALĂ

§ 1. Noțiune și cadru

247. **Noțiune.** Între cauzele care înlătură caracterul infracțional al faptei prin lipsa unei trăsături esențiale, un loc aparte ocupă neprevederea faptei în legea penală. Este de altfel trăsătura esențială care se verifică mai întâi pentru constatarea caracterului penal al faptei. Rezultatul negativ obținut în urma acestei verificări, în sensul că fapta nu este prevăzută de legea penală conduce la neconsiderarea faptei ca infracțiune și implicit face de prisos cercetarea celorlalte trăsături esențiale.

Lipsa prevederii faptei în legea penală este așadar o situație, o împrejurare în care o faptă care aparent întrunește trăsăturile esențiale ale infracțiunii nu are în realitate caracter penal deoarece nu este ori nu mai este prevăzută de legea penală ca infracțiune în modalitatea în care s-a săvârșit ori îi lipsește un element constitutiv pentru ca aceasta să constituie o anumită infracțiune[2].

Trăsătura esențială a prevederii în lege se realizează atunci când fapta este caracterizată ca infracțiune într-o lege.

248. **Cadru.** Trăsătura esențială a infracțiunii de prevedere în legea penală lipsește în situațiile:

a) Dezincriminarea faptei sau abrogarea incriminării care se realizează prin scoaterea în afara ilicitului penal al faptei considerată infracțiune până la o anumită dată. Prin abrogarea legii care prevedea fapta ca infracțiune, această faptă nu mai este socotită pe viitor ca infracțiune.

Abrogarea incriminării are efect înlăturarea trăsăturii esențiale a prevederii în lege a faptei indiferent de momentul în care intervine față de săvârșirea faptei.

Orice faptă comisă după abrogarea incriminării nu va mai fi considerată infracțiune. Nu vor mai fi considerate infracțiuni nici cele comise anterior abrogării, iar consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la aceste fapte încetează odată cu abrogarea incriminării (art. 12 C.p.).

[1] În acest sens a se vedea I.C.C.J. - secțiile unite, D. nr. XXXV din 6 noiembrie 2006, publicată în M. Of. nr. 368 din 30 mai 2007; Curierul Judiciar nr. 7-8/2007, p. 5-6.

[2] Vezi T.j. Dorohoi, stp nr. 160/1976 cu o notă critică de D. Chelariu și o notă aprobativă de C. Ionescu în R.R.D. nr. 10/1976, p. 58.

b) O altă situație în care lipsește prevederea în legea penală a faptei privește cazul *neîndeplinirii de către fapta concretă a unui element constitutiv al infracțiunii.* Este situația în care fapta concretă săvârșită nu îndeplinește unul sau mai multe elemente constitutive prevăzute în norma de incriminare. Lipsește cu alte cuvinte, o condiție cerută de lege pentru caracterizarea faptei ca infracțiune și astfel fapta concretă săvârșită nu este prevăzută de legea penală[1].

c) Trăsătura esențială a prevederii în legea penală este înlăturată și atunci când lipsește dubla incriminare.

În cazurile de aplicare a legii penale române conform principiului universalității (art. 6 al. 1 lit. a C.p.), se cere dubla incriminare a faptei, deci atât legea penală română cât și legea penală străină de la locul unde s-a săvârșit fapta să o prevadă ca infracțiune.

Dacă fapta nu este infracțiune și în legea locului unde a fost săvârșită, acest aspect echivalează cu neprevederea faptei ca infracțiune și legea penală română nu va putea fi aplicată conform principiului universalității.

§ 2. **Efecte juridice**

249. **Efecte.** Neîndeplinirea de către fapta concretă, săvârșită a trăsăturii esențiale a prevederii în legea penală are drept efect înlăturarea caracterului penal al faptei și pe cale de consecință înlăturarea și a răspunderii penale.

Această cauză de înlăturare a caracterului infracțional al faptei are caracter obiectiv, real și se răsfrânge asupra tuturor participanților la comiterea acesteia.

[1] Spre ex.: În cazul faptelor putative, ele există ca infracțiuni numai în concepția făptuitorului pentru că în realitate, nu sunt infracțiuni deoarece le lipsește un element esențial – obiectul ocrotirii penale; ori încercarea de a determina mărturia mincinoasă prin rugăminți, nu este infracțiune fiindcă incriminarea este condiționată de corupere sau constrângere (art. 261 C.p.). Vezi **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 337.

Aspecte generale privind sancțiunile de drept penal

– *Secțiunea I*

PRELIMINARII PRIVIND SANCȚIUNILE DE DREPT PENAL

§ 1. **Noțiunea și caracterele sancțiunilor de drept penal**

250. **Noțiune.** Orice normă juridică cuprinde în conținutul ei consecința nerespectării dispoziției, adică sancțiunea la care este expus cel care a nesocotit această dispoziție[1].

Sancțiunile de drept penal reprezintă consecințe ale încălcării normelor penale.

Realizarea normelor de drept penal are loc, după cum se știe prin respectarea de bună voie de către marea majoritate a indivizilor a preceptelor penale. Pentru cei ce respectă normele penale, care își conformează conduita preceptelor penale din convingere că respectarea acestora este în interesul lor și al întregii societăți, sancțiunile penale din normele respective evidențiază doar importanța valorilor sociale ocrotite prin incriminarea faptelor care ar aduce atingere acestor valori.

Față de cei care își conformează conduita dispozițiilor din normele penale, din teama de a nu fi sancționați, sancțiunile penale reprezintă amenințarea cu anumite privațiuni și suferințe inevitabile în cazul încălcării normelor penale. Prin prevederea sancțiunilor în normele penale se realizează prevențiunea generală, se atrage atenția tuturor destinatarilor, că în apărarea valorilor sociale este interesată întreaga societate, iar întinderea sancțiunilor sunt o reflectare a importanței acordate valorilor sociale respective apărute prin normele penale.

Față de cei care, cu toată amenințarea sancțiunilor din normele penale, au săvârșit faptele interzise, au încălcat dispozițiile din normele penale, sancțiunile: sunt consecințele inevitabile ale conduitei lor periculoase, sunt menite să asigure atât constrângerea cât și reeducarea celor care au comis fapte interzise prin normele penale.

[1] Sancțiunea juridică reprezintă măsura pe care o normă de drept o statornicește drept consecință pentru cazul în care dispoziția normei va fi nesocotită. Sancțiunea juridică reprezintă factorul care imprimă caracter de obligativitate dispoziției normei, mijlocul prin care se reintegrează ordinea juridică (**L. Biro**, *Drept penal*, p. gen., Centrul de multiplicare al Universității Babeș-Bolyai, Cluj, 1971, p. 205).

Prin aplicarea sancțiunilor de drept penal, se restabilește ordinea de drept, se realizează atât prevenirea săvârșirii de infracțiuni din partea celui sancționat, cât și prevenirea săvârșirii de către alții de fapte interzise prin normele penale.

Sancțiunile de drept penal reprezintă o instituție de bază a dreptului penal care alături de instituția infracțiunii și instituția răspunderii penale formează pilonii oricărui sistem de drept penal.

Reglementarea sancțiunilor de drept penal este importantă pentru întreaga reglementare penală, înscriindu-se ca aspect esențial al principiului fundamental al legalității și contribuind așa cum s-a arătat, la realizarea ordinii de drept atât prin conformare cât și prin constrângerea exercitată față de cei care au nesocotit dispozițiile normelor penale[1].

Sancțiunea penală este consecința stabilirii răspunderii penale a făptuitorului, iar la rândul ei, răspunderea penală este consecința săvârșirii unei infracțiuni.

251. **Caracterele sancțiunilor de drept penal.** Prin trăsăturile caracteristice sancțiunile de drept penal se deosebesc[2] de celelalte sancțiuni juridice, astfel:

a) Sancțiunile de drept penal sunt prevăzute în norme penale și se aplică ori se iau numai de către organele penale;

b) Sancțiunile de drept penal au caracter retributiv, represiv, implică o restrângere a drepturilor, o privațiune, o suferință (caracter aflictiv). Astfel de caractere au prin excelență pedepsele;

c) Sancțiunile de drept penal au ca scop prevenirea săvârșirii de noi fapte periculoase atât de cel căruia i se aplică sancțiunea cât și prin exemplaritate față[3] de ceilalți indivizi care ar fi tentați să săvârșească fapte prevăzute de legea penală;

d) Sancțiunile de drept penal sunt necesare pentru apărarea valorilor sociale și sunt inevitabile atunci când s-a stabilit răspunderea penală a făptuitorului.

§ 2. Felurile sancțiunilor de drept penal

252. **Categorii de sancțiuni de drept penal.** În lupta împotriva infracționalității, măsurile de apărare socială s-au diversificat, rod al dezvoltării științelor penale (criminologia, știința penitenciară) care au evidențiat necesitatea găsirii celor mai eficiente măsuri de restabilire a ordinii de drept încălcate, de prevenire a săvârșirii acestora în viitor.

[1] **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, partea generală, Ed. All, 1997, p. 276.
[2] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Did. și Ped., București, 1971, p. 308–309.
[3] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 576.

Corespunzător acestor cerințe, în legislațiile penale, pe lângă pedepse considerate mult timp singurele sancțiuni de drept penal eficiente în lupta împotriva infracționalității, au fost introduse și alte sancțiuni de drept penal cu rol preponderent preventiv, educativ.

În codul penal român sunt prevăzute trei categorii de sancțiuni de drept penal: pedepsele, măsurile de siguranță și măsurile educative[1].

253. **Pedepsele** sunt singurele sancțiuni penale, celelalte: măsurile de siguranță și măsurile educative, sunt sancțiuni de drept penal

Distincția este importantă deoarece pedepsele sunt singurele care îndeplinesc un rol complex de constrângere, de reeducare, de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni[2]

În adevăr pedepsele sunt sancțiuni specifice dreptului penal și sunt cele mai grele sancțiuni juridice, cu caracter aflictiv și care sunt menite să împiedice făptuitorul să comită noi fapte periculoase, să-l determine pe acesta să-și schimbe atitudinea sa antisocială prin acțiunea modelatoare coercitivă și educativă ce o exercită pedeapsa asupra lui.

Pedeapsa se aplică ori de câte ori s-a stabilit răspunderea penală a infractorului, având un caracter inevitabil.

254. **Măsurile educative** sunt sancțiuni de drept penal care se iau față de minori care au săvârșit infracțiuni.

Spre deosebire de pedepse care în principal au un rol de constrângere, măsurile educative au un rol preponderent educativ, de refacere sau corectare a procesului educativ al minorilor.

Măsurile educative, ca orice sancțiuni de drept penal, nu sunt lipsite de un caracter coercitiv fiindcă implică anumite restrângeri ale libertății persoanei (de ex. internarea într-un centru de reeducare art. 101 lit. c) C.p.) ele neavând însă un caracter represiv care este specific numai pedepselor.

255. **Măsurile de siguranță** sunt sancțiuni de drept penal care se iau față de persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală pentru a înlătura o stare de pericol și a preveni săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală.

Măsurile de siguranță spre deosebire de pedepse nu au caracter represiv, ci preventiv, ele luându-se pentru a împiedica săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală.

Măsurile de siguranță se iau numai dacă făptuitorul a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă acestuia i se aplică ori nu o pedeapsă.

[1] **V. Dongoroz**, *Sinteze asupra noului cod penal*, în SCJ, nr. 1/1969, p. 26 și urm.
[2] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 10.

256. **Alte sancțiuni în dreptul penal.** Pe lângă cele trei categorii principale de sancțiuni de drept penal, în legislațiile penale se mai întâlnesc și alte sancțiuni care se aplică în anumite cazuri, pentru soluționarea unor conflicte de drept penal și care pentru a fi deosebite de sancțiunile de drept penal s-a propus să se numească „sancțiuni în dreptul penal"[1]. Astfel de sancțiuni sunt sancțiunile cu caracter administrativ, sancțiunile civile ce constau în restituiri și despăgubiri[2].

Sancțiuni cu caracter administrativ sunt prevăzute și în codul penal român actual (art. 91) care sunt aplicate de organele penale (procurorul sau instanța de judecată) în anumite cazuri. Deși sunt aplicate de organele penale, ele nu devin sancțiuni de drept penal pentru că nu antrenează nici o consecință pe planul dreptului penal, de aceea sunt denumite sancțiuni extrapenale.

Secțiunea a II-a

SANCȚIUNILE DE DREPT PENAL ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ ROMÂNĂ ACTUALĂ

§ 1. Principiile sancțiunilor de drept penal

257. **Cadrul principiilor.** În stabilirea și aplicarea sancțiunilor de drept penal se disting idei diriguitoare, principii instituționale care corespund de altfel principiilor fundamentale ale dreptului penal, dar care acționează într-un mod specific.

În literatura juridică sunt considerate principii ale sancțiunilor de drept penal: legalitatea sancțiunilor de drept penal, stabilirii unor sancțiuni compatibile cu conștiința morală și juridică a societății, stabilirii unor sancțiuni revocabile, individualizării sancțiunilor de drept penal, al personalității sancțiunilor de drept penal.

258. **Principiul legalității sancțiunilor de drept penal.** Principiul legalității sancțiunilor de drept penal este un aspect al principiului fundamental al dreptului penal, ca de altfel a întregului nostru sistem de drept. Acest principiu presupune că numai prin lege se pot stabili sancțiunile de drept penal[3]. Legalitatea sancțiunilor de drept penal este cerută de natura acestora fiind cele mai grave sancțiuni juridice, și astfel numai legiuitorul este îndrituit să le stabilească.

Principiul legalității, așa cum s-a arătat[1], are și o consacrare în art. 2 din codul penal, unde, pe lângă legalitatea infracțiunii și a răspunderii penale, este prevăzută și legalitatea sancțiunilor de drept penal prin dispozițiile: „legea prevede ... pedepsele ce se aplică infractorilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte"

Se poate aprecia că legiuitorul a consacrat expres principiul legalității nu numai a pedepsei, ci și a celorlalte sancțiuni de drept penal. Sub acest aspect, pe bună dreptate s-a subliniat în literatura juridică de specialitate[2] că adagiul *„nulla poena sine lege"*, ar trebui completat, extins și la celelalte sancțiuni și astfel să devină *„nulla sanctio poenalis sine lege"*

259. **Principiul stabilirii unor sancțiuni compatibile cu conștiința juridică și morală a societății.** Acest principiu este un aspect al principiului fundamental al umanismului dreptului penal și presupune că sancțiunile de drept penal să fie acceptate de conștiința juridică și morală a societății, adică sancțiunile de drept penal să nu conducă la înjosirea persoanei umane[3].

Acest principiu presupune că nu se vor admite sancțiuni care provoacă suferințe fizice, care înjosesc persoana umană (ca de ex.: bătaia, însemnarea pe corp, legarea la stâlpul infamiei etc., sancțiuni cunoscute în istoria dreptului penal).

Principiul își găsește consacrarea și în codul penal român în art. 52 unde se arată că: *„executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului"*

260. **Principiul stabilirii unor sancțiuni revocabile.** Acest principiu este determinat de natura coercitivă a sancțiunilor de drept penal și presupune stabilirea unor sancțiuni care să poată fi retrase, remise în caz de eroare, în caz de iertare etc., care să nu aibă efecte definitive odată aplicate.

261. **Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal.** Acest principiu presupune că sancțiunile de drept penal să fie astfel stabilite încât să permită o adaptare, o gradare a lor în funcție de periculozitatea făptuitorului și de pericolul social al faptei.

Principiul individualizării sancțiunilor de drept penal privește deopotrivă *stabilirea* cât și *aplicarea* acestor sancțiuni.

---

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 574 și urm.

[2] În codul penal român anterior (1937) în Titlul V (art. 92–94) erau inscrise dispoziții cu privire la restituiri și despăgubiri – sancțiuni extrapenale. O astfel de reglementare nu a fost trecută în codul penal în vigoare. Restituirile și despăgubirile nu au mai fost trecute în codul penal actual, ele și-au găsit rezolvare în codul de procedură penală și în codul civil.

[3] Prin lege, urmează să se înțeleagă ceea ce a prevăzut legiuitorul prin dispozițiile art. 141 C.p., „orice dispoziție cu caracter penal cuprins în legi sau decrete"

[1] Vezi Titlul I, Cap. I, Secțiunea a II-a, Paragraful II din prezentul curs.

[2] În acest sens: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 280.

[3] În acest sens: **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., 1971, p. 131.

În stabilirea sancțiunilor de drept penal se urmărește găsirea acelor sancțiuni care permit o individualizare, o adaptare a acestora în funcție de gradul de pericol social al faptei, al periculozității făptuitorului.

Corespunzător acestui principiu în legislația penală română au fost înscrise sancțiuni de drept penal relativ determinate, care permit adaptarea acestora, astfel: *pedeapsa închisorii* este prevăzută în partea generală între anumite limite, numite limite generale, de la 15 zile la 30 de ani, iar pentru infracțiunile din partea specială între limite speciale (minim special și maxim special); *pedeapsa amenzii* are stabilite prin lege limite generale (de la 100 lei noi la 50.000 lei noi) și limite speciale pentru infracțiunile la care este prevăzută (minim special și maxim special). Și celelalte sancțiuni de drept penal sunt astfel reglementate încât permit o adaptare, o gradare la scopul și funcțiile prevăzute de lege pentru acestea.

262. **Principiul personalității sancțiunilor de drept penal.** Acest principiu presupune că sancțiunile de drept penal se stabilesc și se aplică numai celor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Personalitatea răspunderii penale se răsfrânge și presupune personalitatea sancțiunilor de drept penal. Cu alte cuvinte, principiul personalității sancțiunilor de drept penal presupune că sancțiunea se răsfrânge numai asupra celui care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Sancțiunea nu trebuie să se răsfrângă asupra altor persoane. Chiar și atunci când sancțiunea de drept penal privește patrimoniul făptuitorului, aceasta trebuie astfel stabilită și aplicată ca să nu se răsfrângă asupra persoanelor aflate în întreținerea făptuitorului[1].

Ca o consecință a caracterului personal al sancțiunilor de drept penal, în caz de deces al făptuitorului, acestea nu se transmit altor persoane (moștenitori) chiar dacă sunt pecuniare (amenda), ci încetează.

§ 2. Cadrul sancțiunilor de drept penal în codul penal român

În legislația penală română sunt prevăzute toate cele trei sancțiuni de drept penal: *pedepsele, măsurile educative, măsurile de siguranță.*

În codul penal sunt cuprinse astfel norme prin care sunt stabilite sancțiunile de drept penal, limitele lor generale, condițiile de aplicare sau de luare, modalitățile de executare, consecințele juridice ale acestora.

263. **Pedepsele.** Dispozițiile privitoare la pedepse sunt grupate în principal în Titlul III al părții generale a codului penal, între art. 52–89

Titlul III este structurat pe 5 capitole, corespunzător principalelor aspecte ale instituției pedepsei. Astfel în Capitolul I intitulat, „Dispoziții generale" sunt prevăzute scopul și funcțiile pedepsei (art. 52); în Capitolul II sunt cuprinse dispozițiile privind categoriile și limitele generale ale pedepselor (art. 53–53^2); în Capitolul III sunt reglementate problemele privind pedepsele principale aplicabile persoanei fizice (art. 53^3–63^1); în Capitolul IV sunt prevăzute pedepsele complementare și accesorii aplicabile persoanei fizice (art. 64–71); în Capitolul IV^1 sunt reglementate pedepsele aplicabile persoanei juridice (art. 71^1 – art. 71^7), iar Capitolul V este consacrat dispozițiilor privind individualizarea pedepselor (art. 72–89).

Problematica pedepselor nu este epuizată în Titlul III, ci anumite aspecte privind executarea, înlăturarea executării ori a înlăturării consecințelor condamnării se găsesc și în Titlul VII (art. 120 – grațierea; art. 125, 127, 128 – prescripția executării pedepsei; reabilitarea – art. 133–139 C.p.).

264. **Măsurile educative** sunt prevăzute în Titlul V al codului penal intitulat „Minoritatea" art. 99–109 și acestea sunt: a) mustrarea; b) libertatea supravegheată; c) internarea într-un centru de reeducare; d) internarea într-un institut medical educativ. Condițiile în care se pot lua aceste măsuri educative și conținutul lor sunt prevăzute în art. 101–108 C.p.

Apreciem că o mai bună înțelegere a problematicii măsurilor educative se poate realiza prin examinarea lor în cadrul unui capitol distinct, ce privește răspunderea penală a minorilor, din cuprinsul Titlului privitor la răspunderea penală.

265. **Măsurile de siguranță** au sediu de reglementare în Titlul VI al părții generale a codului penal (art. 111–118 și 118^1). Pe lângă aceste categorii principale de sancțiuni de drept penal, în Codul penal român mai sunt prevăzute și sancțiunile cu caracter administrativ care se aplică de organele penale în cazul înlocuirii răspunderii penale (art. 90) cât și în cazul constatării lipsei de pericol social concret necesar unei infracțiuni (art. 18^1 C.p.).

Sancțiunile cu caracter administrativ sunt prevăzute în art. 91 C.p.

[1] În acest sens sunt și dispozițiile art. 63 al. ultim. C.p.

CAPITOLUL V

Pedepsele

Secțiunea I
ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiunea și caracterizarea pedepsei

266. **Noțiunea de pedeapsă.** În cadrul sancțiunilor de drept penal un loc important îl ocupă pedeapsa care este singura sancțiune penală și este menită să asigure restabilirea ordinii de drept ce a fost încălcată prin săvârșirea de infracțiuni.

Pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare, prevăzută de lege, aplicată de instanța judecătorească infractorului în scopul prevenirii săvârșirii de infracțiuni[1].

Trăsăturile pedepsei reținute în definiția de mai sus se regăsesc și în definiția legală dată acesteia prin dispozițiile art. 52 C.p., unde se prevede că „Pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare a condamnatului. Scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni".

267. **Trăsăturile caracteristice ale pedepsei.** Din noțiunea pedepsei se desprind trăsăturile caracteristice ale acesteia.

a) Pedeapsa este o măsură de constrângere, o măsură de represiune, de privațiune pentru cel care a nesocotit dispozițiile imperative ale normei penale și a comis fapta incriminată.

Ca măsură de constrângere, pedeapsa implică deci, o suferință (aflictiune), o privațiune sau o restrângere de drepturi civice, o privațiune de bunuri, o privațiune de libertate, uneori în cazuri excepționale chiar de viață în unele țări.

Prin caracterul său de constrângere pedeapsa se diferențiază de celelalte sancțiuni de drept penal și de orice sancțiuni juridice.

b) Pedeapsa este un mijloc de reeducare. Prin aplicarea pedepsei nu se urmărește doar reprimarea infractorului ci și formarea la acesta a unei noi atitudini față de valorile sociale.

Față de persoanele care nu au săvârșit infracțiuni, pedeapsa prevăzută în lege exercită un rol preventiv. Când, cu toată amenințarea ce a exercitat-o pedeapsa prevăzută în legea penală, o persoană a săvârșit infracțiunea, pedeapsa pe lângă constrângerea ce o presupune are și un rol de reeducare în sensul că

[1] În acest sens: **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, 1997, p. 283.

prin aplicarea și prin executarea ei se urmărește formarea unei conștiințe noi condamnatului, astfel ca acesta să nu mai săvârșească infracțiuni în viitor.

Între cele două fațete ale pedepsei, de a fi o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare, există o concordanță deplină: „Constrângerea apare ca mijloc sau instrument de continuare în condiții speciale a procesului educativ"[1]

c) Pedeapsa este prevăzută în lege. Prin prevederea în lege a pedepsei se dă expresie deplină principiului legalității în dreptul penal și se exprimă implicit caracterul de constrângere-statală ce se realizează prin pedeapsă.

d) Pedeapsa este aplicată numai de instanțele judecătorești. Prin aceasta se realizează importanța deosebită a pedepsei în cadrul sancțiunilor de drept penal, faptul că aplicarea acesteia este de atributul exclusiv al unor organe specializate ale statului – instanțele judecătorești – care vor aplica pedeapsa numai dacă se stabilește răspunderea penală a infractorului.

e) Pedeapsa are caracter personal. Ea se aplică deci numai celui care a săvârșit ori a participat la săvârșirea unei infracțiuni în calitate de autor, instigator ori complice, în sensul pe care-l prevăd dispozițiile art. 144 C.p.[2].

f) Pedeapsa se aplică în scopul prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni.

Prin această trăsătură pedeapsa realizează împiedicarea făptuitorului să mai comită alte fapte prevăzute de legea penală, determinând o schimbare de atitudine, o atenționare cu privire la inevitabilitatea pedepsei în caz de săvârșirea de noi infracțiuni.

Prin aplicarea pedepsei se atenționează și alți indivizi care ar fi tentați să săvârșească infracțiuni, făcându-i să se convingă că pedeapsa li se va aplica și lor avertizându-i implicit să-și conformeze conduita dispozițiilor normelor penale.

§ 2. Scopul și funcțiile pedepsei

268. **Scopul pedepsei.** Scopul pedepsei este consacrat în dispozițiile art. 52 al. 1 din Codul penal unde se arată că „Scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni"

Prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se realizează atât pentru cel căruia i se aplică o pedeapsă care este menită să asigure constrângerea și reeducarea infractorului, așa numita *„prevenție specială"* cât și pentru ceilalți destinatari ai legii penale care sub amenințarea cu pedeapsa prevăzută în

[1] **G. Antoniu**, *Sancțiunea penală – concept și orientări*, în R.R.D., nr. 10/1981, p. 5 și urm.

[2] Art. 144 C.p.: Prin „săvârșirea unei infracțiuni" sau „comiterea unei infracțiuni" se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice.

norma penală își conformează conduita exigențelor acesteia, așa numita *„prevenție generală"*[1]

Prevenția specială și generală constituie scopul *imediat al pedepsei*, scop care este determinat de aplicarea concretă a pedepsei pentru săvârșirea de infracțiuni.

Scopul mediat al pedepsei care este tot prevenirea săvârșirii de infracțiuni se realizează prin incriminarea unor fapte periculoase și prevederea pedepsei corespunzătoare. Deci prin amenințarea cu pedeapsa, se realizează prevenirea săvârșirii de infracțiuni chiar din momentul incriminării faptei periculoase.

269. **Funcțiile pedepsei.** Funcțiile pedepsei reprezintă mijloace de realizare a scopului acesteia adică prevenirea săvârșirii de infracțiuni.

Aplicarea pedepsei constituie totodată un avertisment pentru alți indivizi care ar fi tentați să săvârșească infracțiuni, fiindcă răspunderea penală și aplicarea pedepsei sunt de neînlăturat.

În literatura juridică penală se consideră că pedeapsa îndeplinește următoarele funcții:

a) *Funcția de constrângere*[2], este unanim recunoscută în literatura juridică și consacrată expres în definiția legală a pedepsei (art. 52 C.p.) „pedeapsa este o măsură de constrângere".

Funcția de constrângere a pedepsei este de esența acesteia[3] implicând o privațiune de drepturi, de bunuri, o restrângere a acestora. Condamnatul este forțat să suporte privațiunile, restricțiile prevăzute ca pedeapsă, ca răspuns la conduita lui periculoasă prin care a nesocotit dispozițiile legii penale.

Deși îndeplinește o funcție de constrângere de reprimare, pedeapsa nu trebuie să provoace suferințe fizice sau să înjosească persoana condamnatului[4] (art. 52 al. 2 C.p.).

b) *Funcția de reeducare*, este funcția pedepsei evidențiată în doctrina penală și consacrată legislativ (art. 52 C.p.)[5].

[1] A se vedea **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. I, Ediția a II-a, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 140. **V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca**, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, p. gen., vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, p. 11–12; **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Did. și Ped., București, 1971, p. 317–318; **Doru Pavel**, *Pedeapsa în lupta contra infracționismului. Atribute și rol*, Revista de drept penal, Anul I, serie nouă, nr. 1, 1994, p. 33–48.

[2] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 139; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 318; **D. Popescu**, *Comentariu în Codul penal comentat și adnotat*, p. gen., Ed. Științifică, București, 1972, p. 383

[3] **G. Antoniu**, *Sancțiunea penală – concept și orientări*, în R.R.D. nr. 10/1981, p. 8.

[4] Vezi și explicațiile de la principiile dreptului penal (principiul umanismului) ca și cele de la principiile sancțiunilor de drept penal.

[5] În art. 52 al. 2 C.p., se prevede că „prin executarea pedepsei se urmărește formarea unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de convietuire socială.

Pedeapsa pe lângă funcția de constrângere ce o exercită asupra condamnatului îndeplinește și funcția de reeducare a acestuia, fiindcă pedeapsa în dreptul penal încetează de a mai fi o pură retribuție (rău pentru rău), ci este menită să determine înlăturarea deprinderilor antisociale ale condamnatului[1].

Funcția de reeducare a pedepsei se poate observa în înrâurirea pe care o exercită asupra conștiinței condamnatului pe parcursul procesului penal, din momentul judecății, al aplicării pedepsei cât mai ales în timpul executării pedepsei unde măsurile de reeducare sunt adaptate în funcție de gravitatea pedepsei și personalitatea infractorului (în cazul pedepsei închisorii).

Pe lângă funcțiile de constrângere și reeducare ale pedepsei care servesc în principal prevenirii speciale, în doctrina penală mai sunt examinate funcțiile de exemplaritate și de eliminare care, ar îndeplini în principal prevenția generală.

c) *Funcția de exemplaritate* a pedepsei se manifestă și decurge din caracterul ei inevitabil atunci când a fost săvârșită o infracțiune.

Funcția de exemplaritate a pedepsei nu se poate restrânge la exemplaritatea pedepsei aplicate, în sensul de gravitate, ce ar viza maximul pedepsei prevăzute pentru respectiva infracțiune.

Fermitatea, promptitudinea, intransigența cu care este pedepsit infractorul exercită o influență pozitivă asupra altor indivizi care vor fi determinați astfel să nu săvârșească infracțiuni deoarece pedeapsa este inevitabilă.

d) *Funcția de eliminare.* Constă în înlăturarea temporară sau definitivă a condamnatului din cadrul societății. În codul nostru penal această funcție a pedepsei se realizează în ambele forme: izolarea temporară a infractorului când i se aplică pedeapsa închisorii care întotdeauna este pe timp mărginit și eliminarea definitivă, când în cazuri excepționale, se aplică pedeapsa detențiunii pe viață.

§ 3. Felurile pedepselor

Principalele sancțiuni de drept penal – pedepsele – sunt cunoscute în legislații într-o diversitate de forme.

În doctrină și în legislații se fac diferite clasificări în funcție de diferite criterii și care ajută la o mai bună cunoaștere a pedepselor.

A. După rolul și importanța atribuită pedepsei se disting[2]:

a) pedepse principale;

b) pedepse complementare;

c) pedepse accesorii.

[1] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 287.

[2] Vezi **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 325.

270. **Pedepsele principale** sunt de sine stătătoare, au rol principal în sancționarea infractorului. De aceea pentru orice faptă incriminată, este prevăzută în lege, în mod obligatoriu pedeapsa principală aplicabilă în cazul săvârșirii acesteia. Este pedeapsa care, cu alte cuvinte, se poate aplica singură infractorului, fără a fi condiționată de aplicarea altor sancțiuni de drept penal.

271. **Pedepsele complementare** sunt acele pedepse care au rolul de a complini, completa represiunea și sunt aplicabile numai pe lângă o pedeapsă principală.

Pedepsele complementare nu pot ființa de sine stătător de aceea mai sunt numite și pedepse secundare sau alăturate.

272. **Pedepsele accesorii** după cum se desprinde și din denumire, sunt un accesoriu al pedepsei principale, decurg din pedeapsa principală.

B. După obiectul asupra căruia poartă sancțiunea, se disting[1]:

a) pedepse privative de viață;
b) pedepse corporale;
c) pedepse privative de libertate;
d) pedepse privative sau restrictive de drepturi;
e) pedepse morale;
f) pedepse pecuniare.

273. **Pedepse privative de viață** prin care se ridică viața infractorului – pedeapsa cu moartea[2];

274. **Pedepse corporale** care privesc corpul persoanei, provocarea unei suferințe fizice[3] (bătaia, ciuntirea etc.);

275. **Pedepse privative de libertate** care privesc lipsirea de libertate a infractorului pe timp determinat, ori perpetuu;

276. **Pedepse privative ori restrictive de drepturi** care privesc interzicerea exercitării unor drepturi politice sau civile;

[1] Vezi **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 326–327.

[2] În literatura juridică pedeapsa cu moartea este clasificată ca pedeapsă corporală. Credem că pedeapsa cu moartea nu aduce atingere în principal corpului persoanei ci vieții, și de aceea am menționat-o ca o categorie aparte de pedeapsă. Vezi și **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 288; **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1942, p. 546; **I. Fodor**, *Explicații teoretice ale codului penal român*, p. gen., vol. II, Ed. Academiei, București, 1970, p. 25.

[3] Pedepsele corporale nu mai sunt prevăzute în legile penale moderne. În legislația noastră nu sunt acceptate astfel de pedepse.

277. **Pedepse morale** care se adresează moralului infractorului prin care se manifestă dezaprobarea publică a infractorului pentru fapta comisă, neimplicând alte restrângeri de drepturi;

278. **Pedepse pecuniare** care privesc patrimoniul condamnatului (amenda, confiscarea averii).

Clasificarea pedepselor după obiectul asupra căruia poartă poate permite și o altă grupare, decât cea prezentată mai sus[1] fiindcă specificul pedepsei este de a restrânge, de a lipsi pe infractor de anumite drepturi.

Astfel toate pedepsele sunt privative de drepturi: de dreptul la viață, de dreptul la integritate corporală (în cazul pedepselor corporale unde mai există în lume), de dreptul la libertate, de drepturi patrimoniale etc.

C. După gradul de determinare a pedepselor prin lege, se disting: pedepse determinate și pedepse nedeterminate.

279. **Pedepsele determinate** se caracterizează prin prevederea acestora în lege atât în natura lor cât și în cuantum. La rândul lor, pedepsele determinate pot fi: absolut determinate și relativ determinate.

Pedepsele absolut determinate presupun prevederea în lege a duratei, a cuantumului fix în care se aplică respectiva pedeapsă (de ex.: 3 ani închisoare, 1.000.000. lei amendă, detențiunea pe viață, etc.).

Pedepsele relativ determinate sunt acelea pentru care prin lege sunt prevăzute limitele între care, astfel de pedepse, pot fi aplicate.

Determinarea pedepsei poate avea loc prin: a) prevederea unei limite maxime și minime între care pedeapsa se poate aplica; b) prin prevederea doar a minimului pedepsei, caz în care maximul pedepsei este cel general; c) prin prevederea maximului până la care se poate aplica pedeapsa, caz în care limita minimă este aceeași cu minimul general.

Sistemele pedepselor relativ determinate este cel mai folosit în legislații.

280. **Pedepsele nedeterminate** presupun prevederea în lege doar a naturii lor, fără a fi determinate limitele acestora între care pot fi aplicate pentru săvârșirea de infracțiuni.

Din cauza neajunsurilor ce pot apărea în urma aplicării pedepselor nedeterminate (putând duce la arbitrariu și abuzuri de tot felul) aceste pedepse nu au fost acceptate în legislațiile penale moderne.

D. În literatura juridică se mai disting: pedepse *unice* și pedepse *multiple* după cum pentru sancționarea infracțiunii este prevăzută o singură pedeapsă sau mai multe.

[1] **L. Biro**, *Drept penal*, 1971, p. 211; **I. Oancea**, *Drept penal*, 1971, p. 328–329.

281. **Pedepsele unice sau singulare** sunt prevăzute câte una pentru fapta incriminată.

282. **Pedepsele multiple** la rândul lor se caracterizează prin prevederea pentru aceiași infracțiune a mai multor pedepse de natură diferită.

Pedepsele multiple pot fi: *cumulative* când se aplică toate pentru sancționarea făptuitorului și *alternative* când din cele două sau trei pedepse prevăzute pentru aceeași infracțiune instanța alege doar una.

În dreptul nostru penal, pentru aceeași infracțiune cumularea este posibilă între pedeapsa principală și cele complementare, nu însă și între pedepsele principale. Pedepsele principale multiple sunt prevăzute numai sub formă de pedepse alternative, conferind astfel instanței judecătorești posibilități largi de individualizare a pedepsei.

În alte legislații, pedepsele se mai clasifică după natura infracțiunilor care sunt împărțite în crime, delicte și contravenții, de drept comun ori politice și pentru fiecare din acestea sunt prevăzute pedepse de natură diferită.

Secțiunea a II-a

PEDEPSELE PRINCIPALE APLICABILE PERSOANEI FIZICE

§ 1. Preliminarii privind pedepsele principale

283. **Noțiune**[1]. Pedepsele principale sunt acele pedepse care au rolul important în sancționarea infractorului, sunt prevăzute în lege pentru orice infracțiune, se pot aplica singure sau însoțite de alte pedepse complementare, accesorii și de alte sancțiuni de drept penal (de ex.: măsuri de siguranță).

284. **Felurile pedepselor principale care se aplică persoanei fizice.** Pedepsele principale în codul penal român sunt prevăzute expres în art. 53 C.p. care consacră implicit o scară a acestora.

Sunt astfel pedepse principale:

a) detențiunea pe viață;

b) închisoarea de la 15 zile la 30 de ani;

c) amenda de la 100 lei la 50.000 lei.

Pedepsele principale din legislația română în ordinea gravității lor sunt: detențiunea pe viață, închisoarea și amenda.

[1] Vezi și: **L. Biro**, *op. cit.*, p. 210; Vezi și: **M. Basarab**, *Probleme actuale ale dreptului penal*, Revista de drept penal, serie nouă, anul I, 1994, p. 51.

§ 2. Regimul de executare a pedepselor principale privative de libertate

285. **Reguli generale ale executării pedepselor principale privative de libertate.** Regimul de executare a pedepselor privative de libertate a făcut obiect de cercetare pentru științele penale începând cu sec. XVIII.

În general, sunt cunoscute în legislații mai multe regimuri de executare a pedepselor privative de libertate: regimul deținerii în comun, regimul izolării celulare (philadelphian sau pensilvanian), regimul mixt (auburnian), regimul progresiv (irlandez) și regimul deschis sau pe încredere[1].

În dreptul penal român, regimul de executare a pedepselor privative de libertate ținând de esența și funcționalitatea acestora este reglementat principial în codul penal.

Conform art. 53^3 C.p. executarea pedepselor privative de libertate în dreptul nostru penal se bazează pe sistemul progresiv, condamnații având posibilitatea de trece dintr-un regim de executare în altul în condițiile prevăzute de legea privind executarea pedepselor. Pedepsele privative de libertate se execută în unul din următoarele *regimuri*: a) regimul de maximă siguranță; b) regimul închis; c) regimul semideschis; d) regimul deschis.

Cunoașterea regimului de executare a pedepsei închisorii ajută la o bună individualizare a acesteia, la asigurarea legalității în aplicarea și executarea ei[2]. Normele principiale din codul penal (art. 53^3–57) se completează cu dispozițiile Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Regimul de executare a pedepselor privative de libertate se stabilește la primirea persoanei condamnate în primul penitenciar în care aceasta urmează să execute pedeapsa, de către o *comisie pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate* (art. 25 din Legea nr. 275/2006).

Conform Legii privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal: - *regimul de maximă siguranță* se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață și a celor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani; - *regimul închis* se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 15 ani; - *regimul semideschis* se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani; - *regimul deschis* se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii de cel mult un an. În primele trei cazuri, în mod excepțional, ținând

[1] Vezi pe larg: **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 605 și urm.. Vezi și **Ioan Chiș**, *Începuturile activității penitenciare în țara noastră de la începuturi și până în secolul al XVIII-lea*, Revista de drept penal nr. 2, 1994, p. 77–82.

[2] **I. Fodor**, *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 32.

cont de natura şi modul de săvârşire a infracţiunii, precum şi de persoana condamnatului se poate opta pentru includerea acestuia în regimul de executare imediat inferior ca grad de severitate.

Regimul executării pedepselor privative de libertate se întemeiază pe:

- *posibilitatea* condamnaţilor de a presta, cu acordul lor, o muncă utilă, dacă sunt apţi pentru muncă;
- acţiunea educativă ce se desfăşoară cu condamnaţii;
- respectarea de către aceştia a ordinii interioare a locurilor de detinere;
- stimularea şi recompensarea celor stăruitori în muncă, disciplinaţi şi care dau dovezi temeinice de îndreptare.

După cum se poate observa, din economia dispoziţiilor art. 53^3 C.p., regimul executării pedepsei închisorii este întemeiat în principal pe posibilitatea condamnaţilor de a presta o muncă utilă. În adevăr, această posibilitate a condamnaţilor permite obţinerea unei pregătiri (calificări) astfel ca la terminarea executării pedepsei, aceştia să se integreze cât mai uşor în societate.

Posibilitatea de a presta o muncă o au condamnaţii apţi pentru a munci şi care şi-au dat *acordul* pentru aceasta.

După împlinirea vârstei de 60 de ani pentru bărbaţi şi 55 de ani pentru femei, condamnaţii pot presta o muncă numai la cererea acestora, dacă sunt apţi pentru muncă.

Pentru reeducarea condamnaţilor trebuie folosite toate mijloacele pe care codul penal şi legea privind executarea pedepselor le stabilesc în legătură cu regimul de executare a pedepselor[1].

286. **Regimul de muncă.** Munca de reeducare nu se bazează numai pe stimulente şi recompense ci implică şi sancţiuni atunci când este cazul şi toate îşi găsesc consacrarea în legea privind executarea pedepselor.

Având în vedere rolul esenţial al muncii în cadrul regimului de executare a pedepselor privative de libertate, ca mijloc important de reeducare a condamnaţilor în codul penal şi cu deosebire în legea privind executarea pedepselor au fost înscrise dispoziţii cu privire la desfăşurarea acesteia (art. 57 – art. 63 din Legea nr. 275/2006).

Munca prestată de condamnaţi este remunerată, cu excepţia muncii cu caracter gospodăresc, necesare locului de detinere, şi a celei prestate în caz de calamitate (art. 53^4 alin. 1 C.p.).

Munca se desfăşoară cu respectarea normelor de protecţie a muncii şi a celor ce privesc concediul de maternitate. Aceasta înseamnă că drepturile acordate salariaţilor privind protecţia muncii sunt prevăzute şi pentru condamnaţi

[1] Art. 53^3 al. ultim C.p. „Toate mijloacele folosite în cadrul regimului executării pedepselor privative de libertate trebuie să contribuie la reinegrarea în societate a celor condamnaţi şi la prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni de către aceştia".

(ca de ex.: timp de lucru mai redus în locurile de muncă periculoase, echipament de protecţie, antidoturi etc., iar femeile însărcinate, cele care au născut şi au în îngrijire copii de până la un an, precum şi minorii condamnaţi la pedepse privative de libertate nu vor putea presta o muncă în locuri de muncă vătămătoare, periculoase ori care prezintă un grad de risc pentru integritatea persoanelor condamnate ori pentru dezvoltarea minorilor condamnaţi).

Durata muncii prestate este de 8 ore pe zi şi nu mai mult de 40 de ore pe săptămână.

Retribuirea muncii condamnaţilor se face după cantitatea şi calitatea acesteia, potrivit normelor stabilite din ramura de activitate unde aceştia muncesc. Din retribuţia cuvenită pentru munca prestată 30% revine condamnatului, iar restul de 70 % revine Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor constituind venituri proprii, ce se utilizează potrivit dispoziţiilor legale privind finanţele publice.

Din partea de retribuţie care revine condamnatului 90% poate fi folosită de acesta pe durata executării pedepsei, iar 10% se consemnează pe numele său, urmând să fie încasată împreună cu dobânda aferentă în momentul punerii în libertate (art. 62 din Legea nr. 275/2006).

287. **Regimul de detinere.** Executarea pedepsei privative de libertate se face în locuri de detinere anume destinate, numite penitenciare.

Regimul de executare este cel al detinerii în comun. Condamnatele femei execută pedeapsa separat de condamnaţii bărbaţi (art. 57 al. 2 C.p.). Condamnaţii mai sunt separaţi la locurile de detinere după natura infracţiunii săvârşite, durata pedepsei, starea de recidivă precum şi în funcţie de comportarea şi receptivitatea acestora la acţiunile de reeducare.

Condamnaţii minori execută pedeapsa închisorii (singura pedeapsă privativă de libertate aplicabilă minorilor – s.n.) separat de condamnaţii majori sau în locuri de detinere speciale asigurându-li-se posibilitatea de a continua învăţământul general obligatoriu şi de a dobândi o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile lor (art. 57 alin. 3 C.p.).

§ 3. Detenţiunea pe viaţă

288. **Noţiune şi caracterizare.** Detenţiunea pe viaţă este pedeapsa cea mai severă din legislaţia penală actuală. Constă în lipsirea de libertate a condamnatului pentru restul vieţii lui.

Detenţiunea pe viaţă *se execută* în penitenciare anume destinate pentru aceasta sau în secţii speciale ale celorlalte penitenciare în regim de maximă siguranţă.

Pedeapsa detenţiunii pe viaţă este privativă de libertate, dar nu cu un caracter temporar cum este închisoarea, ci cu un caracter perpetuu (permanent).

Detenţiunea pe viaţă a fost introdusă prin Decretul-Lege nr. 6 din 7 ianuarie 1990 înlocuind pedeapsa cu moartea.

În adevăr, potrivit dispoziţiilor art. 1 din Decretul-Lege nr. 6 din 7 ianuarie 1990 al Consiliului F.S.N. „Pedeapsa cu moartea prevăzută pentru unele infracţiuni din codul penal şi legile speciale este abolită şi se înlocuieşte cu pedeapsa detenţiunii pe viaţă" Potrivit dispoziţiilor art. 2 din acelaşi Decret-Lege toate dispoziţiile privind pedeapsa cu moartea din codul penal şi codul de procedură penală şi alte acte normative sunt considerate că se referă la pedeapsa detenţiunii pe viaţă.

Detenţiunea pe viaţă este o pedeapsă principală, prevăzută în Codul penal art. 53 lit. a; art. 54; art. 55 şi art. 55[1].

În partea specială a codului penal şi în legile penale speciale sunt prevăzute faptele deosebit de grave pentru care se poate aplica pedeapsa detenţiunii pe viaţă.

În codul penal pedeapsa cu detenţiunea pe viaţă este prevăzută spre ex.: pentru infracţiunile grave contra siguranţei statului (art. 155–163 şi art. 167 C.p.), pentru infracţiunile de omor deosebit de grav (art. 176 C.p.), pentru infracţiunile grave contra siguranţei transporturilor (distrugerea şi semnalizarea falsă care a avut ca urmare o catastrofă de cale ferată art. 276 al. 3 C.p.), pentru unele infracţiuni grave contra capacităţii de apărare (capitularea, art. 338 C.p.; părăsirea câmpului de luptă, art. 339 C.p.) pentru unele infracţiuni contra păcii şi omenirii.

Pedeapsa cu detenţiunea pe viaţă este prevăzută şi în legile penale speciale pentru fapte deosebit de grave, de ex. art. 110 din Codul Aerian care prevede această pedeapsă pentru infracţiunile care au avut ca urmare decesul uneia sau mai multor persoane.

Pedeapsa cu detenţiunea pe viaţă este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii de până la 25 de ani pentru marea majoritate a infracţiunilor foarte grave oferind largi posibilităţi de individualizare judiciară prin recurgerea la pedeapsa cu detenţiunea pe viaţă numai în cazuri extreme.

Pedeapsa cu detenţiunea pe viaţă nu este alternativă cu închisoarea ci unică în două cazuri: pentru infracţiunea de genocid săvârşită în timp de război (art. 357 al. 2 C.p.) şi pentru infracţiunea de tratamente neomenoase săvârşite în timp de război (art. 358 al. 4 C.p.).

Spre deosebire de pedeapsa cu moartea, detenţiunea pe viaţă are avantajul că poate fi retrasă în caz de eroare judiciară.

Detenţiunea pe viaţă este o pedeapsă absolut determinată şi sub acest aspect nu poate fi adaptabilă.

289. **Neaplicarea pedepsei detenţiunii pe viaţă.** Detenţiunea pe viaţă deşi prevăzută pentru infracţiunea săvârşită, nu va putea fi aplicată dacă infractorul, la data pronunţării hotărârii de condamnare a împlinit vârsta de 60 de ani (art. 55 C.p.). În astfel de cazuri în locul pedepsei detenţiunii pe viaţă se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 25 de ani şi pedeapsa interzicerii unor drepturi pe durata ei maximă.

Pedeapsa detenţiunii pe viaţă nu se aplică nici infractorului minor (art. 109 al. 2 C.p.) acestuia aplicându-i-se pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani.

Având în vedere că pentru majoritatea infracţiunilor pentru care se prevede pedeapsa detenţiunii pe viaţă este prevăzută şi pedeapsa alternativă a închisorii între 15 şi 25 de ani, considerăm că aplicarea pedepsei pe 25 de ani în cazul prevăzut de art. 55 C.p. ori a pedepsei închisorii între 5 şi 20 de ani în cazul prevăzut de art. 109 al. 2 C.p. pentru minori se va putea dispune numai dacă iniţial instanţa optase, între cele două pedepse alternative, pentru pedeapsa detenţiunii pe viaţă, pedeapsă pe care nu o poate aplica.

A decide altfel, ar însemna să se creeze de la început o situaţie mai grea pentru infractorul în vârstă de peste 60 de ani la data condamnării faţă de care s-ar aplica o pedeapsă absolut determinată, de 25 de ani închisoare, fără a ţine seama de eventualele circumstanţe atenuante şi care circumstanţe ar fi determinat instanţa să aleagă dintre cele două pedepse alternative, pe cea care prevede închisoarea între 15–25 de ani;

Aceleaşi raţiuni pot fi invocate şi în cazul prevăzut de art. 109 al. 2 C.p. – când instanţa alegând pedeapsa închisorii, dintre cele alternative, ar putea aplica minorului pedeapsa închisorii între 5 şi 12 ani şi 6 luni (art. 109 al. 1) faţă de situaţia când alegând pedeapsa detenţiunii pe viaţă, pe care nu o poate aplica, va aplica pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani.

290. **Înlocuirea pedepsei detenţiunii pe viaţă.** Pedeapsa detenţiunii pe viaţă se înlocuieşte în cazul în care persoana condamnatului împlineşte în timpul executării acesteia vârsta de 60 de ani. Pedeapsa cu care se înlocuieşte este închisoarea pe 25 de ani.

Dispoziţiile art. 55 alin. 2 C.p. care reglementează înlocuirea sunt laconice şi nu prevăd nicio condiţie în plus, în afară de vârsta de 60 de ani pe care ar trebui să o îndeplinească persoana condamnată. Spre deosebire de cazul de neaplicare a pedepsei detenţiunii pe viaţă prevăzut în art. 55 alin. 1 C.p. ce are în vedere pe acela care la data pronunţării hotărârii de condamnare a împlinit vârsta de 60 de ani, dispoziţiile art. 55 alin. 2 apar ca o favoare pentru cel condamnat căruia nu i se mai aplică pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi pe durată maximă. Această inegalitate de tratament penal a fost criticată pe bună dreptate în doctrina penală[1].

[1] **F. Streteanu**, în Noul Cod penal vol. II (art. 57-171), coordonator George Antoniu, Editura C.H. Beck, Bucureşti 2008, p. 63.

Prin dispozițiile noului Cod penal (Legea nr. 286/2009) s-a prevăzut expres în art. 58 că *înlocuirea poate avea loc, deci nu mai este obligatorie,* iar condamnatului în caz de înlocuire a pedepsei detențiunii pe viață îi este aplicată și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă.

Se cuvin anumite precizări cu privire la înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii, astfel cum este reglementată în *noul Cod penal:* pedeapsa detențiunii pe viață se poate înlocui cu *închisoarea pe 30 de ani* dacă în timpul executării pedepsei cel condamnat a împlinit vârsta de 65 de ani; înlocuirea *nu mai este obligatorie, ci facultativă;* înlocuirea o poate decide instanța dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în lege și anume: a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei, a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească și a făcut progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale (art. 58 C.p. nou); în caz de înlocuire a detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii instanța aplică obligatoriu și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durată maximă.

§ 4. Închisoarea

291. **Noțiune și caracterizare.** Închisoarea este o pedeapsă principală, privativă de libertate și constă în lipsirea condamnatului de libertate prin plasarea lui într-un mediu închis unde este supus unui regim de viață și de muncă impus.

Conținutul pedepsei[1] închisorii constă în izolarea condamnatului de societate, de familie, scoaterea acestuia din mediul său de viață, pe o perioadă determinată prin hotărârea de condamnare și supunerea acestuia unui regim de viață ordonat, sever, pentru a determina o schimbare în conștiința și atitudinea sa față de valorile sociale.

Pedeapsa închisorii, datorită calităților sale de a fi adaptabilă, revocabilă precum și că îmbină constrângerea cu reeducarea, este prevăzută ca sancțiune aproape pentru toate infracțiunile.

Pedeapsa închisorii este prevăzută în legislația penală de cele mai multe ori singură, și într-o anumită măsură ca pedeapsă alternativă cu amenda ori cu pedeapsa detențiunii pe viață.

În legislația penală română limitele generale ale pedepsei închisorii sunt prevăzute între 15 zile și 30 de ani (art. 53 pct. 1 lit. b C.p.).

În partea specială a codului penal pedeapsa închisorii este prevăzută în limite speciale: limita minimă specială este de o lună, limită ce poate fi coborâtă până la minimul general de 15 zile în cazul reținerii circumstanțelor atenuante (art. 76 lit. d și e C.p.) și în limita maximă specială de 25 de ani, care poate fi depășită până la maximul general de 30 de ani, în prezența cauzelor și circumstanțelor de agravare (art. 80 al. 3 C.p.).

[1] **I. Fodor**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol. II, p. gen., *op. cit.*, p. 32.

§ 5. Amenda

292. **Noțiune și caracterizare.** Amenda este pedeapsa principală pecuniară ce constă în suma de bani pe care condamnatul este constrâns să o plătească în contul statului.

Amenda ca sancțiune juridică este cunoscută în legislație atât ca sancțiune penală cât și ca sancțiune administrativă, disciplinară, civilă, fiscală, procedurală.

Amenda penală se deosebește de toate celelalte prin caracterul său specific coercitiv. În adevăr, pedeapsa amenzii ca orice pedeapsă principală se aplică numai de către instanța judecătorească ca urmare a stabilirii răspunderii penale a infractorului pentru fapta comisă.

Amenda ca sancțiune penală se trece în cazierul judiciar și constituie un antecedent penal al persoanei condamnate.

Datorită caracteristicilor sale de a fi adaptabilă, remisibilă, amenda este frecvent prevăzută pentru sancționarea faptelor care prezintă un pericol social redus.

Funcția de constrângere a pedepsei amenzii se realizează prin micșorarea patrimoniului condamnatului și implicit o îngreunare a vieții acestuia, iar în cazul persoanei juridice condamnată la amendă o diminuare a profitului și a posibilității de dezvoltare.

Pentru a asigura caracterul personal al pedepsei amenzii în cazul persoanei fizice și a limita răsfrângerea acesteia asupra familiei condamnatului, prin dispozițiile art. 63 al. ultim C.p. s-a prevăzut că la adaptarea amenzii se va ține seama de criteriile generale de individualizare a pedepsei prevăzută în art. 72 C.p., amenda stabilindu-se într-un cuantum care să nu pună pe infractor în situația de a nu-și îndeplini îndatoririle privitoare la întreținerea, creșterea, învățătura și pregătirea profesională a persoanelor față de care are aceste obligații legale.

293. **Cadrul și limitele amenzii care se aplică persoanei fizice.** Pedeapsa amenzii este prevăzută în partea generală a codului penal în art. 63 și 63[1]. Amenda este prevăzută în dreptul penal român numai ca pedeapsă principală. Ea este prevăzută ca pedeapsă unică pentru un număr foarte mic de infracțiuni, și în legile nepenale cu dispoziții penale (de ex.: în Codul silvic). Pedeapsa amenzii este prevăzută alternativ cu pedeapsa închisorii de până la 2 ani, aproape pentru toate infracțiunile.

Limitele generale ale amenzii sunt stabilite prin dispozițiile art. 53 pct. c C.p. între 100 lei și 50.000 lei.

294. **Limitele speciale ale amenzii care se aplică persoanei fizice.** Limitele speciale ale amenzii sunt stabilite pentru fiecare infracțiune în parte, limite care se cuprind între limitele generale. Este posibil ca legiuitorul să nu prevadă limitele speciale ale amenzii, ci doar că infracțiunea se pedepsește cu amendă.

În astfel de situații sunt aplicabile dispozițiile din partea generală a codului penal (art. 63 al. 2 și 3) care prevăd: *„ori de câte ori legea prevede că o infracțiune se pedepsește numai cu amendă, fără a-i arăta limitele, minimul special al acesteia este de 150 lei, iar maximul de 10.000 lei.*

Când legea prevede pedeapsa amenzii fără a-i arăta limitele, alternativ cu pedeapsa închisorii de cel mult un an, minimul special al amenzii este de 300 lei și maximul special de 15.000 lei, iar când prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii mai mare de un an, minimul special este de 500 lei și maximul special de 30.000 lei"

Limitele generale ale amenzii nu pot fi depășite în cazul aplicării cauzelor de agravare sau de atenuare (art. 63 al. 4 C.p.).

295. **Executarea pedepsei amenzii.** Pedeapsa amenzii aplicată, trebuie executată. Condamnatul trebuie să depună la instanța de executare recipisa de plată integrală a amenzii, în termen de trei luni de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Când cel condamnat se găsește în imposibilitate de a achita integral amenda instanța de executare, la cererea motivată a condamnatului, poate eșalona plata amenzii în rate lunare pe cel mult 2 ani (art. 425 alin.2 C.p.p.).

Dacă în raport de cuantumul amenzii și de veniturile celui condamnat, rezultă că amenda nu poate fi achitată în întregime în termen de 2 ani, executarea acesteia se face și asupra altor bunuri ale condamnatului.

Neplata amenzii în termenul de trei luni ca și neplata ratelor în cazul în care plata amenzii a fost eșalonată pe o perioadă de timp, atrage executarea silită a hotărârii de condamnare.

Executarea pedepsei amenzii în cazul nerespectării termenului de achitare integrală a acesteia sau a unei rate, când plata amenzii a fost eșalonată, se face potrivit dispozițiilor privind executarea silită a creanțelor bugetare și cu procedura prevăzută de aceste dispoziții (art. 7 din Legea nr. 275/2006)

Dacă și de la executarea silită condamnatul se sustrage cu rea credință, pentru a asigura autoritatea hotărârii judecătorești de condamnare și realizarea funcției coercitive și preventive a pedepsei, în codul penal a fost prevăzută posibilitatea înlocuirii amenzii cu închisoarea (art. 63[1] C.p.).

296. **Înlocuirea pedepsei amenzii.** Prin înlocuirea amenzii cu închisoarea, instanța judecătorească reindividualizează sancțiunea penală prevăzută

pentru infracțiunea săvârșită. Aceasta presupune că înlocuirea amenzii cu închisoarea este posibilă numai în cazul infracțiunilor la care închisoarea este alternativă cu amenda și nu la acele infracțiuni, la care pedeapsa amenzii este prevăzută ca pedeapsă unică.

În caz de înlocuire a pedepsei amenzii cu închisoarea, limitele speciale ale acesteia sunt cele prevăzute de lege. La stabilirea pedepsei închisorii se va ține seama și de partea din pedeapsa amenzii care a fost executată.

În doctrina penală[1] s-a subliniat întemeiat că înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea se rezolvă diferit după cum amenda a fost stabilită ca efect al circumstanțelor atenuante și în funcție de minimul special al pedepsei închisorii prevăzută pentru acea infracțiune ca pedeapsă unică ori alternativă cu amenda.

Când amenda a fost stabilită ca efect al reținerii circumstanțelor atenuante iar pedeapsa prevăzută de lege este amenda alternativ cu închisoarea ori numai închisoarea ce avea un minim de 3 luni ori mai mare atunci este posibilă înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea ce va avea ca limite speciale, potrivit art. 76 lit. e teza I C.p., minimul special al pedepsei închisorii prevăzut pentru infracțiunea respectivă și minimul general al închisorii (15 zile).

Când amenda a fost stabilită ca efect al circumstanțelor atenuante, iar pedeapsa pentru infracțiune era închisoarea alternativă cu amendă, ori numai închisoarea al cărei minim special era mai mic de 3 luni, înlocuirea nu mai este posibilă fiindcă odată recunoscute circumstanțele atenuante prin hotărârea de condamnare, rămân dobândite și nu pot fi înlăturate.

În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, pedeapsa ce se stabilește de instanță nu poate fi decât cu executare efectivă[2].

Așadar instanța de judecată înlocuind pedeapsa amenzii cu închisoarea potrivit art. 63[1] C.p. nu va putea în continuare să dispună suspendarea condiționată ori suspendarea executării sub supraveghere ori executarea acesteia la locul de muncă.

Secțiunea a III-a

PEDEPSELE COMPLEMENTARE ȘI PEDEPSELE ACCESORII APLICABILE PERSOANEI FIZICE

§ 1. Aspecte generale privind pedepsele complementare

297. **Noțiune.** Pedepsele complementare sunt menite să completeze represiunea instituită prin pedeapsa principală. Pedepsele complementare sunt

[1] A se vedea și D.Î. nr. 9 a Plenului T.S., din 1973, C.D., p. 58.

[2] A se vedea I.C.C.J., D. Secțiilor Unite nr. I.(50) din 4 iunie 2007, în *Jurisprudența secției penale pe anul 2007*, vol. I, *Recursuri în interesul legii în materie penală*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 252-254.

prevăzute de lege, aplicate de instanța judecătorească numai pe lângă o pedeapsă principală.

Ca sancțiune penală și pedepsele complementare îndeplinesc alături de pedepsele principale funcții de constrângere, de reeducare și de exemplaritate.

Prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni ca scop al pedepsei se realizează și prin aplicarea pedepselor complementare[25].

298. **Felurile pedepselor complementare.** După obiectul asupra căruia poartă constrângerea ce o instituie, pedepsele complementare sunt privative de drepturi (interzicerea unor drepturi și degradarea militară).

În dreptul penal român pedepsele complementare sunt de două feluri: interzicerea unor drepturi și degradarea militară.

Pedepsele complementare sunt reglementate în texte distincte în partea generală a codului penal și sunt prevăzute de cele mai multe ori în partea specială a codului penal și în legile speciale pe lângă pedeapsa principală.

§ 2. Interzicerea unor drepturi

299. **Noțiune.** Interzicerea unor drepturi este pedeapsa complementară ce constă în interzicerea pe o perioadă de timp a exercițiului anumitor drepturi ale condamnatului.

Interzicerea unor drepturi se pronunță de instanța de judecată, pe lângă pedeapsa principală a închisorii dacă sunt îndeplinite și alte condiții ce privesc durata pedepsei pronunțate, aprecierea necesității acesteia de către instanță ș.a.

300. **Conținutul interzicerii unor drepturi.** Potrivit art. 53 pct. 2 lit. a și a art. 64 C.p., pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea pe o perioadă cuprinsă între unu și zece ani a unuia sau a mai multor drepturi din cele prevăzute de lege. Se pot interzice ca pedeapsă complementară:

1) *Dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții elective publice* (art. 64 lit. a C.p.).

Se interzice de exemplu condamnatului dreptul de a participa la alegerile de deputați și de a candida pentru a fi ales deputat.

2) *Dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat* (art. 64 lit. b C.p.).

Pedeapsa privește interzicerea dreptului de a ocupa funcții în aparatul de stat care implică pentru îndeplinirea lor exercițiul autorității de stat, adică dreptul de a da dispoziții obligatorii și de a controla îndeplinirea lor (de ex.: funcția de secretar de stat, ministru, prefect).

Interzicerea acestui drept este condiționată de interzicerea și a dreptului prevăzut la art. 64 lit. a (art. 64 al. 2 C.p.).

Față de aceste precizări făcute de legiuitor (art. 64 al. 2 C.p.) se pune firesc întrebarea dacă interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. a C.p. se poate aplica fără a se pronunța și interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. b C.p.

În practica judiciară răspunsul a fost afirmativ, în sensul că s-a aplicat numai interzicerea dreptului prevăzut la art. 64 lit. a, soluție criticată, pe bună dreptate, în doctrina penală fiindcă apare de neconceput ca un condamnat la pedeapsa închisorii de cel puțin 2 ani, după executarea ori stingerea executării unei astfel de pedepse, să poată ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat – adică funcții publice și totodată să-i fie interzis exercițiul drepturilor de a alege și de a fi ales în autoritățile publice, sau în funcții elective publice.

De lege ferenda s-ar putea prevedea că „interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. a și b se poate dispune numai împreună.

3) *Dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie ori de a desfășura o activitate*[1] *de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii* (art. 64 lit. c C.p.).

Interzicerea acestui drept este determinată de periculozitatea condamnatului care s-a folosit de funcția, de profesia sa pentru a săvârși infracțiunea. Prin săvârșirea infracțiunii folosindu-se de funcția, de profesia sa, condamnatul este socotit nedemn să o mai exercite în continuare, pe o anumită perioadă de timp, stabilită de instanță. Spre exemplu: se interzice exercitarea profesiei de învățător dacă acesta a fost condamnat pentru infracțiunea de vătămare corporală a unui elev aflat în supravegherea sa ș.a.

4) *Drepturile părintești* (art. 64 lit. d C.p.). Sunt interzise drepturile părintești acelora care au calitatea de părinți, pentru infracțiunile comise în legătură cu exercitarea acestor drepturi (de ex.: rele tratamente aplicate minorului – art. 306 C.p.; incest – art. 203 C.p.; proxenetism – art. 329 C.p.).

Prin săvârșirea unor astfel de infracțiuni părinții sunt nedemni să mai exercite drepturile părintești, iar prin interzicerea acestor drepturi ca pedeapsă complementară, este ocrotit minorul.

În aplicarea pedepsei complementare a interzicerii drepturilor părintești, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că trebuie să se țină seama în primul rând de interesele copilului și că doar un comportament deosebit de nedemn poate determina privarea unei persoane de drepturile părintești[2].

---

[1] O.U.G. nr. 93 din 20 iunie 2002 pentru modificarea și completarea Codului penal, M. Of. nr. 453 din 27 iunie 2002.

[2] C.E.D.O. Hotărârea din 7 august 1996, cauza Johansen contra Norvegiei; C.E.D.O. Hotărârea din 19 septembrie 2000 cauza Gnahore contra Franței, citate de **V. Pașca** în

5) *Dreptul de a fi tutore sau curator* (art. 64 lit. e C.p.). Şi interzicerea acestor drepturi este determinată de nedemnitatea infractorului care prin infracţiunile săvârşite a demonstrat că nu prezintă garanţii morale să exercite drepturile prevăzute în codul familiei pentru tutore (art. 113–145 C. fam.) sau curator (art. 152–157 C. fam.).

301. **Condiţii de aplicare.** Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi se aplică de instanţa judecătorească pe lângă pedeapsa închisorii de cel puţin 2 ani.

Din economia dispoziţiilor art. 65 al. 1 C.p. rezultă că interzicerea unor drepturi se aplică numai pe lângă o pedeapsă principală stabilită pentru o infracţiune. Aceasta înseamnă că interzicerea unor drepturi nu va putea fi aplicată pe lângă o pedeapsă rezultantă, în caz de pluralitate de infracţiuni, dacă nu a fost mai întâi aplicată pe lângă o pedeapsă stabilită pentru infracţiunile ce au format pluralitatea[1].

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi este obligatorie ori de câte ori este prevăzută în lege, cu condiţia ca pedeapsa principală stabilită să fie închisoarea de cel puţin 2 ani.

În practica judiciară s-a decis corect, în sensul că dacă instanţa a aplicat inculpatului pedeapsa detenţiunii pe viaţă, aplicarea pedepsei interzicerii unor drepturi este obligatorie dacă legea o prevede, fiindcă, în anumite cazuri, cel condamnat la această pedeapsă poate fi eliberat condiţionat sau pedeapsa detenţiunii pe viaţă poate fi înlocuită cu închisoarea pe timp mărginit ori gratiată sau comutată.[2]

Pedeapsa complementară a interzicerii drepturilor prevăzute de art. 64 lit. a şi b nu poate fi aplicată inculpaţilor cetăţeni străini, chiar dacă aceasta este prevăzută în lege pentru infracţiunea săvârşită şi pedeapsa principală aplicată este mai mare de 2 ani, s-a decis în practica judiciară[3]. Soluţia nu a fost împărtăşită de alte instanţe, care au decis în sens contrar, astfel că Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a statuat ca urmare a admiterii recursului în interesul legii că pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi prevăzută în conţinutul art. 64 C.p. se aplică în condiţiile art. 65 din acelaşi cod şi inculpaţilor străini[4].

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi este facultativă în cazurile în care nu este prevăzută pentru infracţiunea respectivă, dar

---

Codul penal comentat vol. I partea generală, autori: Matei Basarab, Viorel Paşca, Gheorghiţă Mateuţ, Constantin Butiuc, Editura Hamangiu, Bucureşti 2007, p. 374.

[1] T.J. Suceava, d.p. nr. 1095 din 1970, R.R.D. 3, 1971, p. 145.

[2] CSJ s.pen. d. 4056/2001, RDP nr. 2/2003, p. 163–164.

[3] Vezi: C.A. Bucureşti, Sect. I. pen., d. nr. 144/2000, *Culegere de practică judiciară în materie penală*, 2000, p. 81–83.

[4] A se vedea Decizia I.C.C.J. nr. XXIV din 16 aprilie 2007.

instanţa apreciază motivat că faţă de natura şi gravitatea infracţiunii, împrejurările cauzei şi persoana făptuitorului, este necesară aplicarea acesteia (art. 65 al. 1 C.p.). Şi în cazul aplicării facultative a interzicerii unor drepturi este necesar ca pedeapsa principală stabilită să fie închisoarea de cel puţin 2 ani.

302. **Executarea pedepsei.** Potrivit dispoziţiilor art. 66 C.p., interzicerea unor drepturi se execută după executarea pedepsei principale, după graţierea totală sau a restului de pedeapsă ori după prescripţia executării pedepsei, deci întotdeauna după stingerea executării pedepsei principale prin modurile prevăzute de lege.

§ 3. Degradarea militară

303. **Noţiune şi caracterizare.** Degradarea militară este pedeapsa complementară ce constă în pierderea gradului militar şi a dreptului de a purta uniforma (art. 67 al. 1 C.p.).

Potrivit naturii sale, degradarea militară este o pedeapsă privativă de drepturi, care se poate aplica numai acelor condamnaţi care au calitatea de militari activi sau rezervişti.

Degradarea militară ca pedeapsă complementară privativă de drepturi se deosebeşte de interzicerea unor drepturi unde exercitarea drepturilor este numai temporar interzisă (între 1 şi 10 ani), prin aceea că gradul militar şi dreptul de a purta uniformă sunt pierdute pentru totdeauna, pedeapsa constând tocmai în pierderea acestora.

304. **Condiţii de aplicare.** Degradarea militară se aplică numai condamnaţilor militari activi sau rezervişti şi sub acest aspect sfera subiecţilor cărora li se poate aplica este mai restrânsă decât în cazul interzicerii unor drepturi.

Degradarea militară se aplică în mod obligatoriu în cazul infracţiunilor grave care au atras aplicarea pedepsei cu închisoarea mai mare de 10 ani sau detenţiunea pe viaţă (art. 67 al. 2 C.p.).

Degradarea militară se poate aplica, fiind facultativă, când pedeapsa aplicată de instanţă este închisoarea de cel puţin 5 ani şi cel mult 10 ani şi a fost pronunţată pentru o infracţiune săvârşită cu intenţie (art. 67 al. 3 C.p.).

Deoarece este condiţionată de durata pedepsei închisorii aplicate, prevederea în partea specială, a infracţiunilor pentru care se aplică degradarea militară, nu a mai fost necesară.

305. **Executarea degradării militare.** Pedeapsa complementară a degradării militare se execută, se aduce la îndeplinire după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

§ 4. Pedepsele accesorii

306. **Noțiune și conținut.** Pedepsele accesorii sunt pedepse alăturate, secundare, accesorii ale pedepselor principale, închisoarea și detențiunea pe viață și constau în interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. a) - c) C.p. ce fac obiectul pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi, pe durata executării pedepsei, până la grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori până la împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei [art. 71 alin. (2) C.p.].

Pedeapsa accesorie decurge din executarea pedepsei privative de libertate și presupune că în timpul executării acesteia, condamnatului îi sunt interzise drepturile prevăzute la art. 64 alin. 1 lit. a) – c) C.p. Deși în lege [art. 71 alin. (2) C.p.] se prevede expres „Condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață sau a închisorii atrage de drept interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. a) – c)..." Înalta Curte de Casație și Justiție a decis ca dispozițiile de mai sus trebuie interpretate „în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la art. 3 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, pedeapsa accesorie privind interzicerea dreptului de a alege, prevăzută în art. 71 alin. (1) raportat la art. 64 alin. (1) lit. a) C.p., nu se aplică în mod automat, ci numai în baza unei hotărâri judecătorești definitive de condamnare, dacă instanța constată că, în raport cu gravitatea infracțiunii comise, interzicerea dreptului de a alege respectă principiul *proporționalității*[1].

În același sens și cu argumente suplimentare s-au pronunțat și alte instanțe de judecată subliniind că „dispozițiile art. 71 alin. (2) C.p., conform cărora condamnarea la pedeapsa închisorii atrage de drept interzicerea drepturilor prevăzute dea art. 64 lit. a) – c) C.p., trebuie aplicate în concordanță cu dispozițiile art. 52 C.p. privind pedeapsa și scopul acesteia, precum și a dispozițiilor art. 72 C.p. referitoare la criteriile de individualizare a pedepselor, astfel încât instanțele să înlăture caracterul automat și absolut al aplicării pedepsei accesorii exercitând controlul judecătoresc asupra necesității și pertinenței aplicării acestei categorii de pedeapsă, raportat la interesul prezervării ordinii publice și la tipul infracțiunilor reținute în sarcina inculpaților[2]

Interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. d) și e) C.p. (drepturile părintești, respectiv dreptul de a fi tutore sau curator) se aplică ținându-se seama de natura și gravitatea infracțiunii săvârșite, de împrejurările cauzei, de

[1] I.C.C.J., S.p., d. nr. 623 din 2 februarie 2007, Î.C.C.J. – *Jurisprudența secției penale pe anul 2007*, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 3-8.

[2] Curtea de Apel Timișoara – S.p., d. nr. 346/R din 27 martie 2008, Buletinul Curților de Apel nr. 3/2008, Ed. C.H. Beck, 2008, p. 69; în același sens vezi d. nr. 74 din 5 noiembrie 2007, Secțiile reunite ale I.C.C.J.

persoana infractorului și de interesele copilului ori persoanei aflate sub tutelă sau curatelă [art. 71 alin. (2) C.p.].

Spre deosebire de pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi care putea consta și în interzicerea unuia sau a mai multor drepturi, pedeapsa accesorie constă în interzicerea, drepturilor prevăzute în art. 64 alin. 1 lit. a) – c) C.p., fără a fi nevoie de îndeplinirea vreunei condiții. Aceasta înseamnă că sunt interzise pe timpul executării pedepselor, drepturile prevăzute la art. 64 alin. 1 lit. a) – c) C.p., ca pedeapsă accesorie, chiar dacă unele din aceste drepturi nu ar fi putut fi interzise ca pedeapsă complementară[1].

Rațiunea instituirii pedepsei accesorii trebuie observată în incompatibilitatea exercitării drepturilor prevăzute la art. 64 alin. 1 lit. a) – c) C.p., pe timpul executării pedepselor privative de libertate.

În cazul în care executarea pedepsei cu închisoarea este suspendată condiționat sau suspendată sub supraveghere, se suspendă și executarea pedepselor accesorii [art. 71 alin. (5) C.p.].

307. **Aplicarea pedepsei accesorii.** Cu toate că pedeapsa accesorie decurge de drept din pedeapsa principală a închisorii și aplicarea ei în principiu nu este necesară, prin dispozițiile art. 357 al. 3 C.p.p., s-a prevăzut obligația menționării în dispozitivul hotărârii de condamnare că persoana condamnată este lipsită de drepturile arătate în art. 71 C.p., pe durata prevăzută de lege.

Menționarea pedepsei accesorii în dispozitivul hotărârii de condamnare este necesară pentru punerea în executare a hotărârii sub aspectul interzicerii drepturilor electorale.

Menționăm de asemenea că de la aplicarea și executarea pedepsei accesorii sunt prevăzute și alte excepțări, mai precis din reglementarea cuprinsă în art. 86^8 al. 2 C.p. în care se prevede că „pe durata executării pedepsei condamnatului *i se interzice dreptul electoral de a fi ales*", de unde se desprinde soluția că dreptul *de a alege* nu i se interzice condamnatului. Această soluție se întemeiază pe specificul executării pedepsei la locul de muncă, în libertate, iar interzicerea exercitării drepturilor prevăzute la art. 64 C.p., fără diferențiere, nu a fost în intenția legiuitorului care a făcut precizarea că doar dreptul electoral de a fi ales i se interzice condamnatului (art. 86^8 al. 2 C.p.).

Tot o excepțare de la aplicarea și executarea pedepselor accesorii se desprinde și din dispozițiile art. 86^8 al. 1 lit. f C.p. unde se prevede că „pe durata executării pedepsei la locul de muncă în raport cu fapta săvârșită, condamnatul nu poate ocupa funcții care implică exercițiul autorității de stat" lăsând loc concluziei că instanța de judecată poate să nu interzică condamnatului exercitarea unei funcții ce implică exercițiul autorității de stat, dacă fapta pentru care a fost

[1] **N. Iliescu**, *Dongoroz II*, p. 113.

condamnat nu a avut legătură cu exercițiul autorității de stat ori nu a fost o faptă care să-l facă nedemn ocupării unei astfel de funcții.

În practica judiciară s-a pus problema dacă pedeapsa accesorie poate fi aplicată și în cazul inculpaților minori condamnați la pedeapsa închisorii având în vedere că potrivit dispozițiilor art. 109 alin. (4) din Codul penal „condamnările pronunțate pentru fapte săvârșite în timpul minorității nu atrag incapacități sau decăderi"

Înalta Curte de Casație și Justiție a decis, în mod corect, că „pedeapsa accesorie prevăzută de art. 71 raportat la art. 64 lit. a) și b) și art. 71 alin. (3) cu referire la art. 64 lit. d) din Codul penal este aplicabilă și inculpaților minori, pedeapsă a cărei executare va începe la împlinirea vârstei de 18 ani, atunci când minorul urmează să devină major în cursul procesului penal sau în timpul executării pedepsei"[1].

Așadar este aplicabilă pedeapsa accesorie și minorului condamnat la pedeapsa închisorii, pedeapsă accesorie care începe să se execute după ce condamnatul împlinește vârsta de 18 ani, și nu odată cu rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa privativă de libertate cum este în cazul condamnaților majori.

308. **Executarea pedepsei accesorii.** Potrivit dispozițiilor art. 71 al. 2 C.p., condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață sau a închisorii atrage de drept interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit. a) – c) C.p. din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până la terminarea executării pedepsei ori stingerea pedepsei prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă ori până la împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei.

Pedeapsa accesorie se execută între momentul când hotărârea judecătorească de condamnare a rămas definitivă și momentul când executarea condamnării s-a stins.

Executarea pedepsei principale a închisorii nu coincide întotdeauna cu executarea pedepsei accesorii. Pedeapsa accesorie poate avea o durată mai scurtă decât pedeapsa închisorii când condamnatul a executat o parte din pedeapsă prin deținerea preventivă[2].

Cel mai adesea pedeapsa accesorie are o durată mai lungă decât pedeapsa închisorii, fiindcă pedeapsa accesorie începe să fie executată de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, iar executarea pedepsei închisorii poate începe mai târziu prin încarcerarea celui condamnat, ori prin prezentarea la

[1] Vezi pe larg d. nr. LI(51) din 4 iunie 2007 a Secțiilor Unite ale I.C.C.J. în Jurisprudența Secției penale pe anul 2007, vol. I, *Recursuri în interesul legii în materie penală*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 254–257 și în M. Of. nr. 769 din 13 noiembrie 2007.

[2] **N. Iliescu**, *Dongoroz II*, p. 60.

unitatea unde urmează să execute închisoarea la locul de muncă, sau executarea pedepsei închisorii poate fi amânată în cazurile prevăzute de lege sau întreruptă.

Executarea pedepsei accesorii durează până la executarea pedepsei ori stingerea executării prin modalitățile prevăzute de lege, așadar durează și în timpul liberării condiționate ca și al întreruperii executării pedepsei, al încetării condiționate a executării pedepsei închisorii la locul de muncă ori al evadării.

În cazul prescripției executării pedepsei închisorii, pedeapsa accesorie are durata termenului de prescripție.

Secțiunea a IV-a

FELURILE PEDEPSELOR CARE SE APLICĂ PERSOANEI JURIDICE

§ 1. Pedepsele principale și pedepsele complementare

309. **Felurile pedepselor care se aplică persoanei juridice.**

Art. 53[1] - Pedepsele sunt principale și complementare.

Pedeapsa *principală* este amenda de la 2.500 la 2.000.000 lei.

Pedepsele *complementare* sunt:

a) dizolvarea persoanei juridice;

b) suspendarea activității persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la un an sau suspendarea uneia dintre activitățile persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;

c) închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice pe o perioadă de la 3 luni la 3 ani;

d) interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o durată de la unu la 3 ani;

e) afișarea sau difuzarea hotărârii de condamnare.

§ 2. Pedeapsa amenzii aplicate persoanei juridice

310. **Conținut.** Conform art. 71[1] C.p. pedeapsa amenzii constă în suma de bani pe care persoana juridică este condamnată să o plătească.

Când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani sau amenda, minimul special al amenzii pentru persoana juridică este de 5.000 lei, iar maximul special al amenzii este de 600.000 lei.

Când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, minimul special al amenzii pentru persoana juridică este de 10.000 lei, iar maximul special al amenzii este de 900.000 lei.

§ 3. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice

311. **Conținutul pedepsei complementare a dizolvării persoanei juridice (art.71[2] C.p.).** Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice se aplică atunci când persoana juridică a fost constituită în scopul săvârșirii de infracțiuni sau când obiectul său de activitate a fost deturnat în scopul săvârșirii de infracțiuni.

În caz de neexecutare, cu rea-credință, a uneia din pedepsele complementare prevăzute în art. 53[1] alin. 3 lit. b) - d), instanța dispune dizolvarea persoanei juridice.

Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice are ca efect deschiderea procedurii de lichidare, potrivit legii, iar o copie după dispozitivul hotărârii definitive de condamnare prin care s-a aplicat această pedeapsă va fi comunicată, de îndată, instanței civile competente, care va proceda la desemnarea lichidatorului.

Această pedeapsă complementară se aplică și ca *o sancțiune* pentru întârzierea peste un anumit termen (stabilit de instanță, dar nu mai mult de 3 luni) a punerii în executare a pedepsei complementare a afișării sau difuzării hotărârii de condamnare, în condițiile art. 71[3] alin. 3 C.p.

312. **Conținutul pedepsei complementare a suspendării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice (art. 71[3] C.p.).** Pedeapsa complementară a suspendării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice constă în interzicerea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea.

Această pedeapsă complementară se aplică și ca *o sancțiune* pentru neexecutarea cu rea-credință a unei alte pedepse complementare. Astfel potrivit art. 71[3] alin. 2 C.p. în caz de neexecutare, cu rea-credință, a pedepsei complementare prevăzute în art. 53[1] alin. 3 lit. e) C.p. (pedeapsa complementară a afișării sau difuzării hotărârii de condamnare), instanța dispune suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice până la punerea în executare a pedepsei complementare, dar nu mai mult de 3 luni.

Dacă nici până la împlinirea acestui termen (de cel mult 3 luni) pedeapsa complementară (cea prevăzută în art. 53[1] alin. 3 lit. e) C.p.) nu a fost pusă în executare instanța dispune dizolvarea persoanei juridice.

313. **Excepțări de la aplicarea pedepsei complementare a dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice (art. 71[4] C.p.).** Pedepsele complementare prevăzute în art. 53[1] alin. 3 lit. a) și b) C.p. nu pot fi aplicate partidelor politice, sindicatelor, patronatelor și organizațiilor religioase ori aparținând minorităților, constituite potrivit legii.

Dispozițiile arătate mai sus se aplică și persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

314. **Conținutul pedepsei complementare a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice (art. 71[5] C.p.).** Această pedeapsă complementară constă în închiderea unuia sau a mai multora dintre punctele de lucru aparținând persoanei juridice cu scop lucrativ, în care s-a desfășurat activitatea în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea.

Și cu privire la această pedeapsă complementară legea prevede o *excepțare*. Persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei nu li se va putea aplica pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru.

315. **Conținutul pedepsei complementare a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice (art. 71[6] C.p.).** Aceasta constă în interzicerea de a participa, direct sau indirect, la procedurile pentru atribuirea contractelor de achiziții publice, prevăzute de lege, pe o durată de la unu la 3 ani.

316. **Conținutul pedepsei complementare a afișării sau difuzării hotărârii de condamnare (art. 71[7] C.p.).** *Afișarea* hotărârii de condamnare se realizează în extras, în forma și locul stabilite de instanță. Durata acestei afișări este stabilită de instanță pe o perioadă cuprinsă între o lună și 3 luni.

Difuzarea hotărârii de condamnare se realizează în extras, în forma stabilită de instanță prin intermediul presei scrise sau audiovizuale ori prin alte mijloace de comunicare audiovizuală, desemnate de instanță. Numărul aparițiilor nu poate fi mai mare de 10, în cazul în care difuzarea se face prin presa scrisă sau audiovizuală. În cazul difuzării prin alte mijloace audiovizuale, durata acesteia nu poate depăși 3 luni.

317. **Aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice (art. 53[2] C.p.).** *Aplicarea* uneia sau mai multor pedepse complementare se dispune atunci când instanța constată, că față de natura și gravitatea infracțiunii, precum și față de împrejurările în care a fost săvârșită, aceste pedepse sunt necesare.

Aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare se face pe lângă pedeapsa principală a amenzii indiferent de cuantumul acesteia.

Aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare este *obligatorie* când legea prevede această pedeapsă și *facultativă* în rest.

Din economia dispozițiilor la care ne referim nu reiese cu claritate care sunt acele cazuri în care legea prevede și aplicarea unei pedepse complementare persoanei juridice (caz de aplicare obligatorie). Persoana juridică poate

răspunde penal, din punct de vedere teoretic, pentru toate infracțiunile pentru care poate răspunde persoana fizică. În cazul persoanei fizice legea prevede în cazul unor infracțiuni și aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi. Credem că legiuitorul a avut în vedere aplicarea obligatorie a unei pedepse complementare persoanei juridice ori de câte ori, în cazul persoanei fizice, legea prevede și aplicarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi. Odată stabilită obligativitatea aplicării unei pedepse complementare persoanei juridice, rămâne la aprecierea instanței care dintre cele 5 pedepse complementare aplicabile persoanei juridice este necesară în cauză.

Cele 5 pedepse complementare nu se pot aplica cumulativ. Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice poate fi aplicată doar singură. Conform art. 53^2 alin. 3 C.p. doar pedepsele complementare prevăzute în art. 53^1 alin. 3 lit. b) – e) se pot aplica în mod cumulativ. Acest lucru este firesc deoarece aplicarea pedepsei complementare a dizolvării persoanei juridice (prevăzuta în art. 53^1 alin. 3 lit. a C.p.) face imposibilă aplicarea celorlalte 4 pedepse complementare (prevăzute în art. 53^1 alin. 3 lit. b - e C.p.).

Executarea pedepselor complementare începe după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. Astfel în cazul persoanelor juridice după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare începe atât executarea pedepsei principale a amenzii cât și pedeapsa complementară.

CAPITOLUL VI

Măsurile de siguranță

Secțiunea I
ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiune și caracterizare

318. **Noțiune.** Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal menite să lărgească gama de sancțiuni necesare prevenirii fenomenului infracțional.

Prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, se pun în evidență anumite împrejurări din realitatea socială, care sunt implicate în cauzalitatea acesteia și care dacă nu sunt combătute, există pericolul săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală, de ex.: starea de nepregătire profesională a făptuitorului care a comis infracțiuni din culpă datorită acestei nepregătiri, poate constitui sursa unor noi fapte prevăzute de legea penală; ori săvârșirea unor infracțiuni a fost favorizată de prezența infractorului în anumite localități și există pericolul săvârșirii de noi infracțiuni prin prezența lui în aceste localități[1] etc.

Combaterea acestor stări de pericol nu se poate realiza prin pedepse căci astfel de stări își au izvorul în realități ce nu reprezintă încălcări ale legii penale, ci prin măsuri specifice preventive – măsuri de siguranță[2]. Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal, preventive, prevăzute de lege, care se iau de instanța de judecată față de persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală pentru a înlătura o stare de pericol generatoare de noi fapte prevăzute de legea penală[3].

319. **Caracterizare.** Din noțiune se desprind trăsăturile caracteristice ale măsurilor de siguranță: a) sunt sancțiuni de drept penal prevăzute în legea penală; b) se iau față de persoanele care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală, dar nu ca o consecință a săvârșirii unei infracțiuni, acest rol revenind pedepselor; c) luarea măsurilor de siguranță este determinată de necesitatea prevenirii repetării de fapte periculoase în viitor[4].

---

[1] În acest sens vezi pe larg: **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, București, 1997, p. 584.

[2] În acest sens vezi pe larg: **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, p. gen., vol. II, Editura Academiei, București, 1970, p. 273 și urm.

[3] **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, p. 136 și urm.; **L. Biro**, *Drept penal*, p. gen., Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj, 1971, p. 226 și urm.; **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 346.

[4] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 347.

Măsurile de siguranță, spre deosebire de pedepse nu sunt consecințe ale răspunderii penale și nu depind de gravitatea faptei săvârșite, ele putând fi luate chiar dacă făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă, fiindcă luarea acestor măsuri este provocată de existența stării de pericol pe care o reprezintă în special persoana făptuitorului[1]. Fiind menite să combată starea de pericol pusă în evidență prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală și să prevină săvârșirea de noi infracțiuni, măsurile de siguranță se iau de regulă[2] pe durată nedeterminată (atâta timp cât durează starea de pericol) și indiferent dacă făptuitorului i se aplică ori nu o pedeapsă.

320. **Condiții generale în care se pot lua măsurile de siguranță.** Măsurile de siguranță având ca scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni prin înlăturarea stării de pericol, se pot lua dacă sunt îndeplinite condițiile: a) făptuitorul să fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală; b) prin săvârșirea faptei să se fi dat în vileag o stare de pericol a făptuitorului care poate constitui în viitor sursa săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală; c) combaterea stării de pericol să nu fie posibilă doar prin aplicarea de pedepse ci prin luarea de măsuri de siguranță.

Luarea măsurilor de siguranță este lăsată la aprecierea instanței în acele cazuri unde legiuitorul folosește expresia „*se poate lua*". În cazul măsurii de siguranță a confiscării speciale, unde legiuitorul folosește expresia „*sunt supuse confiscării speciale*", odată ce se constată că bunurile respective fac parte din categoria celor arătate de lege (art. 118 C.p.) instanța ia obligatoriu măsura confiscării acelor bunuri.

§ 2. Cadrul măsurilor de siguranță

321. **Măsurile de siguranță: enumerare și clasificări.** Măsurile de siguranță sunt prevăzute în codul penal în Titlul VI, art. 111–118[1]

Sunt prevăzute în acest titlu dispoziții ce privesc scopul măsurilor de siguranță, conținutul fiecărei măsuri și condițiile în care se poate lua fiecare măsură de siguranță.

Potrivit dispozițiilor art. 112 C.p. măsurile de siguranță sunt:

a) obligarea la tratament medical;

b) internarea medicală;

[1] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 274.

[2] Cu unele excepții și anume: măsura de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități prevăzute la art. 112 lit. d și măsura de siguranță a interdicției de a reveni în locuința familiei prevăzută la art. 112 lit. g C.p.

c) interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie, o meserie ori o altă ocupație;

d) interzicerea de a se afla în anumite localități;

e) expulzarea străinilor;

f) confiscarea specială;

g) interdicția de a reveni în locuința familiei pe o durată determinată.

După natura lor măsurile de siguranță se pot împărți în:

– *măsuri cu caracter medical* (obligarea la tratament medical și internarea medicală);

– *măsuri restrictive de drepturi* (interzicerea unei funcții sau profesii, interzicerea de a se afla în anumite localități, interdicția de a reveni în locuința familiei pe o durată determinată și expulzarea;

– *măsuri restrictive de bunuri* (confiscarea specială).

Cunoașterea deplină a măsurilor de siguranță, a conținutului acestora, precum și a condițiilor în care se pot lua, implică examinarea dispozițiilor care le reglementează pe fiecare în parte (art. 113–118 și 118[1] C.p.).

Secțiunea a II-a
MĂSURILE DE SIGURANȚĂ ÎN SPECIAL

§ 1. Obligarea la tratament medical

322. **Noțiune.** Obligarea la tratament medical este o măsură de siguranță cu caracter medical și constă în obligarea făptuitorului, care din cauza intoxicării cronice, prin alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe, prezintă pericol pentru societate, de a se prezenta în mod regulat la tratament medical până la însănătoșire[1]. Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a obligării la tratament medical o reprezintă starea anormală a făptuitorului, care din cauza unei boli, ori a intoxicării cu alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe prezintă pericol pentru societate, adică prezintă pericol de a săvârși din nou fapte prevăzute de legea penală.

Măsura de siguranță a obligării la tratament medical va putea fi luată dacă se apreciază că periculozitatea făptuitorului, ce rezultă din starea patologică sau intoxicația acestuia, poate fi înlăturată prin această măsură.

323. **Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.**

a) Măsura obligării la tratament medical se ia numai față de făptuitor adică față de o persoană care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, indiferent dacă fapta este sau nu infracțiune;

[1] În acest sens: **C. Bulai**, *Manual de drept penal, op. cit.*, p. 588.

b) Făptuitorul să prezinte pericol pentru societate din cauza unei boli, ori a intoxicării cronice prin alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe;

c) Instanța să aprecieze că prin obligarea făptuitorului la tratament medical, starea anormală a acestuia va înceta și nu va mai săvârși fapte prevăzute de legea penală.

Măsura obligării la tratament medical se poate lua indiferent dacă făptuitorului i se aplică ori nu o pedeapsă.

Pentru a putea fi luată măsura de siguranță a obligării la tratament medical nu este nevoie ca fapta să se datoreze stării anormale a făptuitorului, ce ar rezulta din cauza unei boli, ori a intoxicării cu alcool, stupefiante ori alte asemenea substanțe, ci este suficient să se constate că această stare anormală a făptuitorului prezintă pericol pentru societate[1]

324. **Conținutul măsurii de siguranță.** Obligarea la tratament medical constă în obligația impusă făptuitorului, pe cale judiciară de a urma tratamentul medical stabilit de medicii specialiști, prin prezentarea în mod regulat la locul și datele stabilite pentru efectuarea tratamentului. Dacă făptuitorul obligat la tratament medical nu se prezintă în mod regulat la tratament, instanța judecătorească poate înlocui această măsură cu internarea medicală (art. 113 al. 2 C.p.).

Când măsura de siguranță însoțește pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii, tratamentul medical se efectuează și în timpul executării pedepsei (art. 113 al. 3 C.p.).

Având în vedere cauza care determină luarea măsurii de siguranță – starea de boală ori intoxicație a făptuitorului și pericolul de a săvârși fapte prevăzute de legea penală – în lege s-a prevăzut posibilitatea luării acestei măsuri cu caracter *provizoriu* în timpul urmăririi penale și al judecății (art. 113 al. ultim C.p.).

Cu ocazia judecății, instanța, poate confirma măsura luată cu caracter provizoriu și astfel măsura devine definitivă, ori o poate infirma dacă constată că nu sunt îndeplinite condițiile.

325. **Durata măsurii de siguranță.** Obligarea la tratament medical se ia pe o durată nedeterminată. Măsura de siguranță durează cât durează cauza care a determinat luarea acesteia, până la însănătoșirea făptuitorului.

Când se constată că a intervenit însănătoșirea, măsura de siguranță se revocă.

Când tratamentul medical a fost efectuat în timpul detenției și nu a intervenit însănătoșirea până la terminarea executării pedepsei, tratamentul medical va continua în libertate, fostul condamnat urmând să se prezinte cu regularitate la unitatea sanitară pentru efectuarea tratamentului.

Într-o astfel de situație, s-a decis în practica judiciară, nu se schimbă natura măsurii ci numai modul de executare a ei[1]

§ 2. Internarea medicală

326. **Noțiune.** Internarea medicală este măsura de siguranță ce constă în internarea făptuitorului, care este bolnav mintal sau toxicoman și care se află într-o stare care prezintă pericol pentru societate, într-o instituție medicală de specialitate până la însănătoșire (art. 114 C.p.).

Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a internării medicale o reprezintă starea de pericol pentru societate ce decurge din starea psiho-fizică anormală a făptuitorului care este bolnav mintal ori toxicoman și care prezintă pericolul de a săvârși noi fapte prevăzute de legea penală.

327. **Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.**

a) Internarea medicală se poate lua numai față de făptuitor adică față de o persoană care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Atâta timp cât persoana bolnavă mintal sau toxicomană nu a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, față de ea nu se poate lua o măsură de siguranță. Față de o persoană bolnavă mintal ori toxicomană care nu a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se pot lua măsuri de ocrotire prevăzute în Legea sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487 din 11 iulie 2002[2].

b) Făptuitorul să fie bolnav mintal ori toxicoman și să se afle într-o stare care prezintă pericol pentru societate.

Pentru luarea măsurii de siguranță nu este suficient deci să se constate deci că făptuitorul este bolnav mintal ori toxicoman ci trebuie să se mai constate că se află într-o stare care prezintă pericol social[3].

Starea de pericol a făptuitorului bolnav mintal ori toxicoman se deduce din legătura cauzală ce există între fapta săvârșită și starea de boală a făptuitorului adică făptuitorul a comis fapta tocmai datorită bolii mintale sau toxicomaniei de care suferă[4].

---

[1] Spre ex.: Măsura de siguranță a obligării la tratament medical va putea fi luată față de făptuitor care a săvârșit o faptă oarecare și care suferă de o boală molipsitoare (boală venerică) și există pericolul contaminării și a altor persoane.

[1] T.S., s.p., d. nr. 2/1977, în C.D., 1977, p. 240.

[2] Legea a fost publicată în M. Of. nr. 589 din 8 august 2002.

[3] Vezi: **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 292. În același sens și: T.S., s.p., d. nr. 905/1973, în C.D., 1973, p. 387; T.S., s.p., d. nr. 948/1972, în C.D., 1972, p. 317; T.j. Timiș, d.p. nr. 140/1978, în R.R.D. nr. 9/1978, p. 65.

[4] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 292.

Internarea medicală nu se poate lua față de făptuitorul care nu era irresponsabil ci doar prezenta tulburări de comportament ce constituie simple elemente de individualizare a pedepsei[1].

Internarea medicală se poate lua și față de făptuitorul responsabil care nu a respectat obligațiile ce-i reveneau în cazul obligării la tratament medical sau față de care tratamentul medical s-a dovedit ineficient, iar starea de pericol s-a agravat[2].

c) Internarea medicală se va lua dacă instanța de judecată apreciază că starea de pericol a făptuitorului bolnav mintal ori toxicoman poate fi înlăturată prin această măsură de siguranță.

328. **Conținutul măsurii.** Internarea medicală constă în internarea forțată a făptuitorului bolnav mintal sau toxicoman și care se află într-o stare care prezintă pericol social într-o instituție de specialitate unde este supus unui tratament medical obligatoriu până la însănătoșire.

Măsura de siguranță a internării medicale implică și restrângerea libertății făptuitorului.

Internarea medicală poate fi luată cu caracter provizoriu și în timpul urmăririi penale de către procuror ori în timpul judecății de instanța judecătorească pentru aceleași rațiuni ca și în cazul obligării la tratament medical.

329. **Durata măsurii.** Internarea medicală se ia pe o durată nedeterminată și durează până la însănătoșirea făptuitorului când se revocă.

Dacă în timpul internării medicale se observă o ameliorare se poate înlocui măsura de siguranță a internării medicale cu măsura de siguranță a obligării la tratament medical[3].

§ 3. Interzicerea unei funcții sau profesii

330. **Noțiune.** Interzicerea unei funcții sau profesii este măsura de siguranță ce se poate lua față de făptuitorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală datorită incapacității, nepregătirii sau altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei anumite funcții ori pentru exercitarea unei profesii, meserii sau alte ocupații, pentru a împiedica săvârșirea altor asemenea fapte în viitor.

Cauza care determină luarea măsurii de siguranță prevăzută la art. 115 C.p. o reprezintă starea de pericol ce izvorăște din condițiile necorespunzătoare

[1] T.S., s.p., d. nr. 2677/1979, în C.D., 1979, p. 372–373.
[2] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 293.
[3] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 293.

și primejdioase în care făptuitorul exercită funcția, profesia, ocupația sau meseria în îndeplinirea căreia el a comis fapta prevăzută de legea penală[1].

Cu alte cuvinte cauza care generează starea de pericol social constă în inaptitudinea făptuitorului de a-și exercita funcția, profesia, meseria ori ocupația în exercitarea căreia a comis fapta prevăzută de legea penală.

Starea de pericol ce își are izvorul în inaptitudinea făptuitorului așa cum am arătat mai sus se poate datora: *nepregătirii* (ignoranță, lipsă de experiență, superficialitate etc.); *incapacității psiho-fizice* (boală, infirmitate etc.); *lipsei de cunoștințe necesare; nepăsării față de regulile și cerințele de care depinde buna desfășurare a activității*[2]

Măsura de siguranță a interzicerii unei funcții sau profesii se deosebește de pedeapsa complementară prevăzută la art. 64 lit. c. C.p. (interzicerea dreptului de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii) atât prin natura ei juridică cât și prin finalitate.

În adevăr, pedeapsa complementară prevăzută la art. 64 lit. c. C.p., își are cauza în nedemnitatea infractorului de a mai exercita funcția sau profesia de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii, pe când măsura de siguranță prevăzută la art. 115 C.p. își are cauza în starea de pericol ce rezultă din nepregătirea, incapacitatea făptuitorului de a exercita funcția sau profesia, în exercitarea căreia a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală[3].

Având în vedere natura și finalitatea diferită a celor două sancțiuni de drept penal, incidența lor concomitentă este posibilă[4].

Măsura de siguranță prevăzută la art. 115 C.p. se poate lua indiferent dacă făptuitorului i se aplică ori nu o pedeapsă.

Luarea măsurii de siguranță a interzicerii funcției sau profesiei nu exclude luarea și altor măsuri de siguranță.

331. **Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.**

a) Interzicerea unei funcții sau profesii, meserii sau ocupații se poate lua numai față de persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;

b) Fapta prevăzută de legea penală să fi fost săvârșită în exercitarea funcției sau profesiei, meseriei sau ocupației făptuitorului;

c) Săvârșirea faptei să se datoreze incapacității, nepregătirii ori altor cauze care îl fac impropriu pentru ocuparea unei funcții, exercitarea unei profesii, meserii sau ocupații;

[1] Vezi C.A. București, Sect. I pen., d.p. nr. 767/2000 în *Culegere de practică judiciară în materie penală*, 2000, C.A. București, p. 78–79.
[2] Vezi pe larg: **V. Dongoroz**, în *Explicații..., op. cit.*, p. 296.
[3] Vezi mai sus, în detaliu, cauza care determină luarea măsurii de siguranță.
[4] În acest sens: **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 301.

d) Existența acestor cauze, care îl fac impropriu pe făptuitor pentru exercitarea funcției, profesiei, meseriei, ocupației creează o stare de pericol prin posibilitatea comiterii altor fapte în viitor;

e) Instanța să aprecieze că înlăturarea stării de pericol și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se poate realiza prin luarea măsurii de siguranță prevăzută de art. 115 C.p.

332. **Conținutul măsurii.** Măsura de siguranță a interzicerii funcției sau profesiei, constă în interdicția impusă făptuitorului de a mai ocupa funcția ori de a exercita profesia, meseria, ocupația în exercitarea căreia a săvârșit fapta prevăzută de legea penală.

Nerespectarea interdicției atrage răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectare a hotărârilor judecătorești (art. 271 al. 4 C.p.).

333. **Durata măsurii.** Fiind instituită pentru a înlătura o stare de pericol și a preveni săvârșirea de noi fapte, ca de altfel orice măsură de siguranță și interzicerea unei funcții sau profesii se ia pe timp nedeterminat și durează cât durează starea de inaptitudine a făptuitorului.

Încetarea cauzei care a determinat luarea măsurii, face posibilă revocarea acesteia.

Revocarea se face la cerere, după trecerea unui termen de cel puțin 1 an, dacă se constată că temeiurile care au impus luarea măsurii de siguranță au încetat (art. 115 al. 2 Teza I C.p.).

Dacă cererea de revocare a măsurii de siguranță este respinsă o nouă cerere nu poate fi făcută decât după trecerea unui termen de cel puțin un an de la data respingerii cererii anterioare (art. 115 al. II Teza a II-a C.p.).

§ 4. Interzicerea de a se afla în anumite localități

334. **Noțiune.** Măsura de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități constă în interzicerea condamnatului de a se afla o anumită perioadă de timp în localitatea sau localitățile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Cauza care determină luarea acestei măsuri constă în starea de pericol pe care o relevă prezența infractorului în anumite localități. Deci cauza rezidă pe de o parte în personalitatea infractorului care datorită simptomelor sale puse în evidență prin săvârșirea de infracțiuni, prezintă pericolul de a săvârși altele noi, iar pe de altă parte în condițiile specifice ale unor localități care ar favoriza săvârșirea de infracțiuni[1].

[1] **Gh. Dărângă**, *Comentariu I*, p. 594.

335. **Condiții pentru luarea măsurii.**

a) Măsura interzicerii de a se afla în anumite localități se poate lua numai față de infractor. Spre deosebire de alte măsuri de siguranță unde luarea măsurii presupunea doar calitatea de făptuitor, interzicerea de a se afla în anumite localități se ia numai față de un infractor adică față de o persoană care a săvârșit o infracțiune.

b) O a doua condiție privește durata condamnării și natura infracțiunii pentru care a fost pedepsit infractorul. Astfel este necesar ca infractorul să fie pedepsit la pedeapsa închisorii de cel puțin un an și anterior să mai fi fost condamnat (art. 116 al. 1 C.p.). Această condiție ca infractorul să mai fi fost anterior condamnat nu mai este necesară dacă pentru infracțiunea săvârșită instanța pronunță o condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani (art. 116 al. 2 C.p.).

Condamnarea anterioară nu mai este necesară dacă infractorul este condamnat pentru o infracțiune de: furt, tâlhărie, speculă, ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice, cerșetorie, prostituție, viol, perversiune sexuală, când măsura de siguranță, a interzicerii de a se afla în anumite localități se poate lua oricare ar fi pedeapsa aplicată, durata sau cuantumul acesteia (art. 116 al. 4 C.p.)[1].

c) O altă condiție privește aprecierea instanței că prezența infractorului în localitate unde a săvârșit infracțiunea ori în alte localități prezintă pericol grav pentru societate.

Constatarea instanței de judecată că prezența infractorului în localitatea unde a săvârșit infracțiunea prezintă un pericol grav și este deci necesară interzicerea aflării acestuia în acea localitate poate fi desprinsă din: numărul de infracțiuni comise (furturi repetate); gravitatea infracțiunii (un omor comis prin cruzimi care a produs o indignare generală iar prezența infractorului în această localitate ar reprezenta o sursă de conflicte, determinată de răzbunarea rudelor victimei); modul în care a acționat infractorul profitând de aglomerația din orașul respectiv.

Interzicerea de a se afla și în alte localități decât aceea, ori acelea în care a săvârșit infracțiuni este determinată de natura infracțiunilor comise, de frecvența acestora. Astfel prezența infractorului în centre aglomerate (localități, stațiuni balneoclimaterice), localități de frontieră, poate constitui un pericol grav pentru comiterea de infracțiuni ca: furturi din buzunare, vagabondaj, cerșetorie, prostituție, speculă, contrabandă etc.

Practica judiciară este constantă în a aprecia că luarea măsurii de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități, trebuie dispusă numai atunci când

[1] Alin. 4 al art. 116 a fost introdus prin Legea nr. 6/1973, vezi și C.S.J., Sect. pen., d. nr. 231/2001 în *Culegere de practică...*, *op. cit.*, p. 77–78.

se apreciază că prezența infractorului într-o anumită localitate prezintă un pericol grav și prin luarea măsurii se împiedică săvârșirea de noi infracțiuni.

336. **Conținutul măsurii.** Măsura de siguranță prevăzută la art. 116 C.p., constă în interzicerea condamnatului de a se afla în localitățile anume prevăzute prin hotărârea judecătorească.

Nerespectarea acestei interdicții atrage răspunderea penală a infractorului pentru infracțiunea prevăzută la art. 271 al. 4 C.p. de nerespectare a hotărârilor judecătorești.

337. **Durata măsurii.** Interzicerea de a se afla în anumite localități se poate lua pe o durată de până la 5 ani, iar dacă pericolul subzistă, instanța poate prelungi măsura, dar prelungirea nu poate depăși durata măsurii luată inițial (art. 116 al. 3 C.p.).

Este o măsură care se ia pe o durată determinată de către instanța de judecată și implică restrângerea libertății condamnatului care nu se poate afla în localitățile interzise prin hotărârea de condamnare.

Măsura de siguranță se execută după executarea pedepsei ori stingerea executării pedepsei prin grațiere totală sau a restului de pedeapsă.

Când condamnatul execută pedeapsa închisorii la locul de muncă și față de el s-a luat și măsura interzicerii de a se afla în anumite localități, firesc este ca interdicția să opereze și în timpul executării pedepsei. Interdicția de a se afla în anumite localități va opera și în cazul amânării ori întreruperii executării pedepsei, ca și în cazul în care condamnatul se sustrage de la executarea pedepsei închisorii[1].

Executarea măsurii de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități poate fi amânată sau întreruptă pentru cauză de boală ori alt motiv în condițiile prevăzute de art. 436 al. 3 C.p.p.

Măsura de siguranță poate fi revocată la cerere ori din oficiu când se apreciază că a încetat starea de pericol ce a determinat luarea acesteia dar nu mai devreme de un an de la data când a fost luată.

Când cererea de revocare a fost respinsă o nouă cerere poate fi făcută după trecerea unui termen de cel puțin un an de la data respingerii cererii anterioare (art. 116 al. ultim C.p.).

Prin prevederea termenului după care se poate cere revocarea interzicerii de a se afla în anumite localități de cel puțin 1 an, se deduce că limitele speciale între care se poate lua măsura de siguranță sunt între un an și 5 ani.

[1] Vezi pe larg **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 308.

§ 5. Expulzarea

338. **Noțiune.** Expulzarea este măsura de siguranță ce constă în scoaterea în afara teritoriului țării a cetățeanului străin ori a persoanei fără cetățenie care nu domiciliază în România, dacă a săvârșit o infracțiune și se apreciază că rămânerea acestuia pe teritoriul României prezintă pericol social.

Cauza care impune luarea acestei măsuri o reprezintă periculozitatea cetățeanului străin ori a persoanei fără cetățenie, care a săvârșit o infracțiune ce se judecă de instanțele române și care dacă ar rămâne pe teritoriul țării noastre ar putea comite noi infracțiuni.

339. **Condiții în care se poate lua măsura de siguranță.**

a) Expulzarea se poate lua față de infractorul cetățean străin ori față de o persoană fără cetățenie care nu are domiciliul în România.

b) Cetățeanul străin ori persoana fără cetățenie și fără domiciliu în România să fi săvârșit o infracțiune de competența instanțelor penale române. Această condiție este îndeplinită atât atunci când infracțiunea este săvârșită pe teritoriul țării noastre cât și atunci când este săvârșită în afară, dar se judecă de instanțele române conform principiilor realității ori universalității legii penale[1].

c) Instanța de judecată să aprecieze că rămânerea infractorului pe teritoriul țării prezintă pericol social. Aprecierea că prezența infractorului în România este periculoasă se poate desprinde din complexul datelor ce privesc infracțiunea săvârșită, personalitatea infractorului;

d) Expulzarea nu va putea fi luată[2] dacă există motive serioase de a se crede că persoana, față de care este incidentă această măsură, riscă să fie supusă la tortură în statul în care urmează a fi expulzată (art. 17. al. 4 introdus prin Legea nr. 20 din 10 octombrie 1990 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din codul penal și codul de procedură penală).

340. **Conținutul măsurii.** Expulzarea constă în îndepărtarea silită a infractorului străin de pe teritoriul României.

Expulzarea străinului se face de regulă către țara al cărui cetățean este, ori dacă nu are cetățenie, în țara unde își are domiciliul. În orice caz expulzarea se face cu o destinație precisă, într-o anumită țară și nu doar prin scoaterea în afara granițelor țării.

Expulzarea se poate lua singură sau însoțind o pedeapsă, caz în care se va aduce la îndeplinire după executarea pedepsei (art. 117 al. 3 C.p.) ori stingerea pedepsei prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă. Împrejurarea că pedep-

[1] În acest sens: **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 312.

[2] Vezi d. nr. 5304 din 4 decembrie 2001, a Secției penale, CSJ în revista Pandectele române nr. 2/2003, p. 57-58.

sele aplicate inculpatului cetățean străin au fost grațiate nu are influență asupra măsurii de siguranță a expulzării ce a fost dispusă în cauză, s-a decis corect în practica judiciară[1].

341. **Durata măsurii.** Măsura expulzării se ia pe durată nedeterminată. În lege nu se prevede posibilitatea revocării ei, dar aceasta nu înseamnă că este pentru totdeauna, putând fi revocată, și astfel fostul expulzat poate reveni în România.

Nerespectarea interzicerii de a se reîntoarce în țară de către expulzat va constitui infracțiune pentru care va fi pedepsit și din nou expulzat după executarea pedepsei[2].

§ 6. Confiscarea specială

342. **Noțiune**. Confiscarea specială constă în trecerea silită și gratuită în proprietatea statului a anumitor bunuri ce aparțin persoanei care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, a căror deținere de către făptuitor datorită naturii lor ori datorită legăturii acestora cu săvârșirea faptei prezintă pericolul săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală.

Cauza care determină luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale o reprezintă starea de pericol ce decurge din deținerea unor bunuri ce au legătură cu săvârșirea faptei prevăzute de legea penală ori care ar putea fi folosite la săvârșirea de fapte prevăzute de legea penală în viitor.

343. **Condiții de luare a măsurii confiscării speciale.**

a) Confiscarea specială se ia numai față de persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală (art. 111 al. 2 C.p.);

Cu privire la două categorii de bunuri supuse confiscării speciale este necesar ca acestea să fi fost folosite la săvârșirea unei *infracțiuni* (bunurile prevăzute în art. 118 alin. 1 lit. b și c C.p.). Chiar și în aceste două cazuri pentru luarea măsurii confiscării nu este necesară aplicarea unei pedepse.

b) Confiscarea specială se ia cu privire la anumite bunuri care au legătură cu săvârșirea faptei prevăzută de legea penală ori a căror deținere este contrară legii;

c) Instanța de judecată să aprecieze că prin luarea măsurii de siguranță este anihilat pericolul social, ce decurge prin deținerea anumitor bunuri, de a săvârși noi fapte prevăzute de legea penală.

Odată identificate bunurile ca făcând parte din categoria acelora supuse confiscării, luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale este obligatorie.

[1] Vezi C.A. București, Sect. a II-a pen., d. nr. 1403/2000, în *Culegere de...*, *op. cit.*, p. 54–56.

[2] A se vedea **Gh. Dărângă** în Comentariu I, p. 600.

Cu toate acestea luarea măsurii confiscării speciale este lăsată la aprecierea instanței, care *poate să nu dispună confiscarea* bunului dacă acesta face parte din mijloacele de existență, de trebuință zilnică ori de exercitare a profesiei infractorului sau a persoanei asupra căreia ar putea opera măsura confiscării speciale (art. 118 alin. ultim C.p).

344. **Conținutul măsurii.** Confiscarea specială este o sancțiune de drept penal și constă în scoaterea forțată din patrimoniul celor care le dețin și trecerea în patrimoniul statului a bunurilor anume determinate prin lege (art. 118 C.p.).

Măsura confiscării speciale luându-se cu privire la anumite bunuri are caracter *„in rem"* și produce efecte față de orice persoană la care s-ar găsi lucrurile confiscate, care va trebui să le predea organelor competente[1].

345. **Categoriile de bunuri supuse confiscării speciale.** Prin dispozițiile art. 118 C.p. s-au determinat categoriile de bunuri supuse confiscării speciale.

a) *Bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzută de legea penală* (art. 118 alin. lit. a C.p.). Prin bunuri produse prin fapta prevăzută de legea penală se înțeleg acele lucruri care au luat ființă prin săvârșirea faptei, care nu au existat înainte de săvârșirea faptei ca: bancnote false, titluri de credit false, alimente falsificate, arme confecționate, materiale explozive, medicamente falsificate etc.

Nu este necesar ca fapta prin care s-a produs bunul respectiv să fie *infracțiune*, fiind suficient să fie o faptă prevăzută de legea penală. De exemplu, autorul faptei prin care s-a produs bunul, ce urmează a fi confiscat, este un minor care nu răspunde penal. În acest caz bunul se confiscă chiar dacă a fost produs printr-o faptă ce nu îndeplinește condițiile pentru a fi infracțiune.

În literatura juridică[2] s-a susținut întemeiat, că sunt asimilate cu bunurile produse prin fapta prevăzută de legea penală, bunurile care au căpătat prin săvârșirea faptei o astfel de stare (de ex.: bunurile introduse în țară prin contrabandă).

b) *Bunurile care au fost folosite în orice mod, la săvârșirea unei infracțiuni, dacă sunt ale infractorului sau dacă aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor.* (art. 118 lit. b C.p.).

Din economia textului se desprind condițiile ce trebuiesc îndeplinite pentru a se lua a măsura de siguranță a confiscării speciale cu privire la această categorie de bunuri: - bunurile supuse confiscării să fie folosite la săvârșirea *infracțiunii*; - aceste bunuri să aparțină infractorului; - dacă bunurile nu aparțin infractorului ci altei persoane este necesar ca aceasta să știe că infractorul folosește bunurile sale pentru săvârșirea unei infracțiuni.

[1] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 318.

[2] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 319–320.

Este necesar, aşadar ca bunurile să fi fost folosite pentru comiterea unei *infracţiuni*. În cazul în care bunurile au fost folosite la săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală, acestea nu vor putea fi confiscate. Bunurile care au fost folosite la săvârşirea infracţiunii pot fi de ex: cuţitul sau arma cu care s-a comis omorul.

În practica judiciară s-a decis corect că nu pot fi confiscate autovehiculele cu care inculpaţii s-au deplasat în localitatea unde au vândut drogurile şi nici telefoanele mobile cu ajutorul cărora aceştia au comunicat între ei, întrucât aceste bunuri nu au fost folosite pentru săvârşirea infracţiunii, fapta putând fi comisă şi fără folosirea acestora, deci nu erau determinante pentru realizarea activităţii infracţionale.[1]

Este supusă confiscării speciale conform art. 118 alin. 1 lit. b C.p. şi arma de vânătoare folosită de inculpat în comiterea infracţiunii de braconaj[2]

Dacă bunurile nu pot fi confiscate deoarece nu sunt ale infractorului, iar persoana căreia îi aparţin nu a cunoscut scopul folosirii lor, se confiscă echivalentul în bani al acestora (art. 118 alin. 3 C.p.).

Dacă valoarea bunurilor supuse confiscării este vădit disproporţionată faţă de natura şi gravitatea infracţiunii, se dispune confiscarea în parte, prin echivalent bănesc, ţinând seama de urmarea infracţiunii şi de contribuţia bunului la producerea acesteia (art. 118 alin. 2 C.p.)

Legea prevede şi o *excepţie* şi anume că nu poate fi dispusă această măsură în cazul infracţiunilor săvârşite prin presă (art. 118 alin. 1 lit. b teza a II-a C.p.). Nu se pot confisca prin urmare bunurile folosite de ziarişti pentru săvârşirea infracţiunii cum ar fi: calculatoare, aparate foto, aparate video şi alte asemenea bunuri. Odată cu abrogarea infracţiunilor de insultă şi calomnie frecvenţa cu care se pot comite infracţiuni prin intermediul presei s-a redus foarte mult astfel încât foarte rar, probabil, se va pune problema invocării acestei prevederi legale pentru a nu fi confiscate bunurile respective.

c) *Bunurile produse, modificate sau adaptate în scopul săvârşirii unei infracţiuni, dacă au fost utilizate la comiterea acesteia şi dacă sunt ale infractorului. Când bunurile aparţin altei persoane confiscarea se dispune dacă producerea, modificarea sau adaptarea a fost efectuată de proprietar ori de infractor sau cu ştiinţa proprietarului* (art. 118 alin. 1 lit. c C.p.).

Bunurile *produse* în scopul săvârşirii unei infracţiuni sunt acelea care nu au avut o existenţă anterioară au fost create în scopul comiterii de infracţiuni şi au fost folosite pentru comiterea infracţiunii. Intră în această categorie de exemplu o armă care a fost confecţionată artizanal pentru comiterea infracţiunii de braconaj sau omor, etc.

[1] C.A. Alba Iulia d.p. nr. 295 din 2003, R.D.P. nr. 3/2005, p. 141.

[2] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 1822/1979, în C.D., 1979, p. 464.

Bunurile *modificate* sau *adaptate* în scopul săvârşirii unei infracţiuni sunt acelea care au existat şi anterior, dar asupra cărora s-a intervenit tocmai pentru a putea fi folosite la săvârşirea infracţiunii. Putem da ca exemplu la această categorie o maşină al cărei rezervor de combustibil a fost special modificat pentru a fi mai încăpător (peste necesităţile unei folosiri normale a acelei maşini) şi a ajuta astfel la transportul combustibilului sustras dintr-un depozit.

În toate cazurile este necesar ca cel în defavoarea căruia se dispune această măsură să ştie de cel puţin una dintre cele trei acţiuni descrise mai sus, întreprinse în scopul săvârşirii de infracţiuni: fie că proprietarul este însuşi infractorul, fie că aceste acţiuni au fost făcute de proprietar, fie că au fost făcute de infractor, dar cu ştiinţa proprietarului.

Dacă bunurile nu pot fi confiscate deoarece nu sunt ale infractorului, iar persoana căreia îi aparţin nu a cunoscut scopul folosirii lor, se confiscă echivalentul în bani al acestora (art. 118 alin. 3 C.p.).

Şi cu privire la această categorie de bunuri, la fel cu cea de la art. 118 alin. 1 lit. b C.p. bunurile trebuie să fi fost utilizate la săvârşirea unei *infracţiuni*. Dacă aceste bunuri au fost folosite la săvârşirea doar a unei fapte prevăzute de legea penală nu se vor putea confisca.

d) *Bunurile care au fost date pentru a determina săvârşirea unei fapte sau pentru a răsplăti pe făptuitor* (art. 118 alin.1 lit. d. C.p.). În această categorie intră sumele de bani ori alte bunuri ce au fost date infractorului pentru a-l determina să săvârşească infracţiunea (de ex.: mărturie mincinoasă, trafic de influenţă etc.).

Sunt supuse confiscării speciale bunurile care au fost date pentru a determina pe infractor să comită fapta atât atunci când acesta a săvârşit infracţiunea în formă consumată, cât şi atunci când a realizat doar o tentativă, ca şi atunci când a săvârşit o altă faptă.

În literatura juridică s-a subliniat întemeiat că vor fi confiscate bunurile şi atunci când instigatul nu a trecut la săvârşirea faptei, ori a denunţat oferta ce i s-a făcut în cazul infracţiunii prevăzută la art. 255 al. 4 raportat la art. 254 al. 2 C.p.[1]

Nu este necesar pentru confiscarea acestor categorii de bunuri să se fi săvârşit o infracţiune ci este suficientă comiterea unei fapte prevăzute de legea penală.

e) *Bunurile dobândite prin săvârşirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate şi în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia* (art. 118 alin. 1 lit. e C.p.). Bunurile dobândite prin săvârşirea faptei sunt acelea care au fost însuşite, care au ajuns în mod direct ori indirect în stăpânirea ilegală a unor persoane.

[1] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 322.

Spre deosebire de bunurile „produse" prin fapta prevăzută de legea penală (prevăzute la art. 118 alin. 1 lit. a C.p.), care nu aveau o existență anterioară săvârșirii faptei, bunurile „dobândite" prin săvârșirea faptei prevăzută de legea penală au o existență anterioară săvârșirii faptei. Sunt astfel bunuri dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală: bunurile furate, delapidate, bunurile obținute prin înșelăciune, prin amenințare etc.

Confiscarea specială a bunurilor dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală va putea fi luată numai în măsura în care bunurile nu sunt restituite persoanei vătămate ori nu servesc la despăgubirea acesteia.

Dacă persoana vătămată nu este cunoscută, ori nu cere să fie despăgubită, bunurile sunt supuse confiscării.

Când bunurile dobândite prin fapta prevăzută de legea penală au fost înstrăinate, sumele ori bunurile obținute iau locul celor dobândite prin fapta prevăzută de legea penală și confiscarea specială a acestora se poate dispune de asemenea, numai când nu servesc la despăgubirea persoanei vătămate[1].

Dacă făptuitorul a realizat din vânzarea bunului furat o sumă mai mare decât acea pe care a fost obligat să o plătească părții civile, diferența trebuie să fie confiscată[2].

Când bunul dobândit prin fapta prevăzută de legea penală a fost înstrăinat unui dobânditor de bună-credință, atunci, s-a decis just în practica judiciară, că bunul nu poate fi confiscat, dar făptuitorul este obligat la plata sumei obținută prin înstrăinarea bunului supus confiscării speciale[3].

f) *Bunurile a căror deținere este interzisă de lege* (art. 118 alin. 1 lit. f C.p.). Intră în această categorie lucrurile a căror deținere constituie o faptă prevăzută de legea penală, și deci implicit, ca oricе faptă prevăzută de legea penală prezintă pericol social (de ex. deținerea de arme și muniții – art. 279 C.p.; deținerea de instrumente în vederea falsificării de valori – art. 285 C.p. etc.).

346. **Reguli comune privind luarea măsurii confiscării speciale.** Dacă bunurile supuse confiscării speciale nu se găsesc, în locul lor se confiscă bani și bunuri până la concurența valorii acestora. De asemenea se confiscă bunurile și banii obținuți din exploatarea sau folosirea bunurilor supuse confiscării, cu excepția bunurilor prevăzute la art. 118 alin. 1 lit. b și c C.p. (art. 118 alin. 5 C.p.)

Așa cum am mai arătat, instanța poate să nu dispună confiscarea bunului dacă acesta face parte din mijloacele de existență, de trebuință zilnică ori de

[1] Vezi: C.A. București, Secț. a II p., d.p. nr. 1565/2000 în *Culegere de practică judiciară în materie penală*, 2000, p. 27.

[2] În acest sens: T.S., s. militară, d. nr. 31/1978, în C.D. 1978, p. 362.

[3] T.S., s.p., d. nr. 2209/1971, în R.R.D. nr. 12/1971, p. 151; T.S., s.p., d. nr. 4167/1971, în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu I*, p. 97.

exercitare a profesiei infractorului sau a persoanei asupra căreia ar putea opera măsura confiscării speciale (art. 118 alin. ultim C.p).

§ 7. Interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată

347. **Noțiune.** Interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată este măsura de siguranță ce se poate lua pe o durată de până la 2 ani față de persoana condamnată la pedeapsa închisorii de cel puțin un an pentru lovirі sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice, săvârșite asupra membrilor de familie, dacă instanța constată că prezența acesteia în locuința familiei constituite un pericol grav pentru ceilalți membri ai familiei.

Cauza care a determinat luarea acestei măsuri de siguranță o reprezintă periculozitatea infractorului, pusă în evidență prin lovirea sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice săvârșite asupra membrilor familiei.

Măsura de siguranță a fost introdusă în Codul penal român prin Legea nr. 197 din 15 noiembrie 2000.[1]

348. **Condiții în care se poate lua măsura de siguranță:**

a) Interdicția de a reveni în locuința familiei se poate lua numai împotriva infractorului, condamnat la pedeapsa închisorii de cel puțin un an, pentru lovirі sau orice alte acte de violență cauzatoare de suferințe fizice și psihice, săvârșite asupra membrilor familiei. Înțelesul expresiei „membru de familie" este cel prevăzut în dispozițiile art. 149[1] Cod penal, introdus prin aceeași lege modificatoare nr. 197/2000 și care privește *„soțul sau ruda apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul"*

b) Instanța de judecată să aprecieze că prezența persoanei condamnate în locuința familiei constituie un pericol grav pentru ceilalți membri ai familiei.

c) Măsura interzicerii de a reveni în locuința familiei se poate lua numai la cererea părții vătămate.

349. **Conținutul măsurii.** Măsura de siguranță constă în interdicția pronunțată de instanța judecătorească față de condamnat de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată. În lege nu sunt prevăzute alte dispoziții care să precizeze noțiunile, astfel apreciem că interdicția presupune nu numai locuirea efectivă, ci și aflarea în trecere pe la locuința familiei, pentru a fi realizat

[1] Legea nr. 197/2000 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 568 din 15 noiembrie 2000. Prin lege a fost introdusă la art. 112 din Codul penal, lit. g), interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată, precum și art. 118[1] privitor la condițiile în care poate fi luată această măsură de siguranță.

scopul luării măsurii – înlăturarea pericolului ce ar rezulta din prezența condamnatului la locuința familiei.

350. **Durata măsurii.** Măsura de siguranță se ia pe o perioadă determinată de până la 2 ani[1]. Limita minimă nu este fixată, dar ea nu poate fi redusă – apreciem – la o durată care ar face imposibilă realizarea finalității acesteia.

În lege nu s-a prevăzut posibilitatea ca durata măsurii să poată fi redusă, dar considerăm că, având în vedere întreaga reglementare a măsurilor de siguranță, ca și a celei de care ne ocupăm (art. 118[1] C.p.), măsura se poate revoca dacă au încetat cauzele care au determinat luarea măsurii, iar persoana vătămată care a cerut luarea măsurii poate să-și manifeste voința și în sensul retragerii acesteia.

În lege s-au prevăzut consecințele nerespectării acestei măsuri de siguranță de către cel condamnat; fapta constituind o modalitate de săvârșire a infracțiunii de nerespectare a hotărârilor judecătorești, prevăzută în art. 271 al. 4 C.p.[2]

Măsura de siguranță se execută după executarea pedepsei principale a închisorii și după stingerea executării acesteia prin modalitățile prevăzute de lege.

[1] Vezi Legea nr. 278/2006.

[2] Vezi și **Ilie Pascu**, *Interdicția de a reveni în locuința familiei*, RDP nr. 4, 2002, p. 44-48; **Florin Streteanu**, *Modificări recente ale legii penale*, RDP nr. 2, 2001, p. 98-100.

CAPITOLUL VII

Formele infracțiunii

Secțiunea I

CONSIDERAȚII GENERALE

§ 1. Desfășurarea activității infracționale

351. **Perioade în desfășurarea activității infracționale.** Infracțiunea este o manifestare a omului în sfera relațiilor sociale. Ca act de conduită exterior, infracțiunea presupune o desfășurare în spațiu și timp.

Desfășurarea activității infracționale spre rezultatul socialmente periculos cunoaște mai multe etape, momente, care sunt cercetate de doctrina penală, întrucât de ele se leagă consecințe juridice.

Doctrina penală este unanimă în a distinge două perioade în care se desfășoară activitatea infracțională: *perioada internă și perioada externă*[1].

352. **Perioada internă.** Perioada internă sau psihică este tărmurită de două momente: al încolțirii ideii de a săvârși o infracțiune (ca moment inițial) și luarea hotărârii de a săvârși infracțiunea (ca moment final). Între cele două momente se situează deliberarea sau lupta motivelor.

În perioada internă se disting trei momente: a) al nașterii, al conceperii ideii de a săvârși o infracțiune – motivația acestei idei interesează pe criminolog și deopotrivă pe judecător, acesta din urmă având de individualizat pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită; b) următorul moment este cel al deliberării în care persoana cântărește motivele pro și contra ideii de a săvârși o infracțiune; c) cel de al treilea moment este cel al deciziei, al hotărârii de a săvârși o infracțiune moment ce finalizează perioada *internă, subiectivă, psihică,* perioadă care este întâlnită numai la infracțiunile intenționate.

Întrucât luarea hotărârii de a săvârși și infracțiunea nu depășește forul interior al persoanei, există doar în conștiința acesteia, perioada nu are relevanță penală.

Luarea hotărârii de a săvârși o infracțiune nu este incriminabilă deoarece nu este o manifestare a individului în sfera relațiilor sociale. Gândul criminal nu reprezintă un pericol (o amenințare) câtă vreme nu s-a realizat într-o faptă.

Atât în legiuirile din vechime cât și în dreptul penal modern simpla cugetare *(muda cogitatio)* nu a fost și nu este sancționată *(cogitationis poenam nemo patitur)*[2].

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 256.

[2] **V. Dongoroz**, *op. cit.*, p. 256.

Se cuvine subliniată ideea că faza internă, psihică, precede faza externă chiar şi în situaţiile în care timpul de la luarea hotărârii până la executarea infracţiunii este foarte scurt[1].

Aşa cum s-a subliniat în doctrina penală, perioada internă poate avea uneori şi o latură externă, atunci când hotărârea de a săvârşi infracţiunea a fost luată în comun de către mai multe persoane. Tot în perioada internă, dar ca fază adiacentă externă, doctrina penală mai distinge aşa numita *fază oratorie* în care cel ce a luat hotărârea de a săvârşi infracţiunea o face cunoscută altor persoane[2]. Este deci o manifestare exterioară a gândului infracţional. Întrucât în această fază nu se întreprinde nimic pentru realizarea hotărârii infracţionale, se apreciază că nu poate fi considerată infracţiune şi pe cale de consecinţă nu atrage răspunderea penală a celui ce a luat hotărârea infracţională[3]. Dacă însă, comunicarea hotărârii de a săvârşi o infracţiune este făcută cu scopul de a atrage şi pe alţii la săvârşirea infracţiunii, ori de a ajunge la cunoştinţa viitoarei victime, această activitate este periculoasă şi poate îmbrăca o formă a pluralităţii de infractori (de ex.: complot – art. 167 C.p.; asocierea pentru săvârşirea de infracţiuni – art. 323 C.p.) ori o infracţiune de sine stătătoare (sui generis) cum ar fi de ex.: ameninţarea – art. 193 C.p.

353. **Perioada externă.** Perioada externă sau de executare este tărmurită pe de o parte de actele şi activităţile persoanei, efectuate în vederea pregătirii şi realizării infracţionale şi obţinerea rezultatului periculos, uneori la unele infracţiuni a ultimei evoluţii a acestui rezultat.

În perioada externă a activităţii infracţionale se disting mai multe momente, etape în realizarea hotărârii infracţionale, ce se succed spre obţinerea rezultatului socialmente periculos. Aceste momente, etape, în desfăşurarea activităţii infracţionale pe drumul infracţional *„iter criminis"* capătă relevanţă penală pe măsură ce se apropie de realizarea rezultatului socialmente periculos.

În perioada externă a activităţii infracţionale se disting ca faze: *faza actelor de pregătire, faza actelor de executare* şi *faza urmărilor.*

Astfel de faze sunt posibile la orice infracţiune, intenţionată însă nu sunt obligatorii toate. Poate, de exemplu, lipsi faza de pregătire a infracţiunii, la infracţiunile ce se comit cu intenţie repentină.

354. **Faza de pregătire.** Faza actelor de pregătire sau a actelor preparatorii, cum mai este denumită în doctrina penală, se caracterizează prin desfăşurarea unor activităţi menite să pregătească executarea hotărârii infracţionale. În

[1] În acest sens: **N. Iliescu**, în *Dongoroz I, op. cit.*, p. 113.

[2] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 256.

[3] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *Drept penal*, p. gen., Editura Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1999, p. 143.

această fază de pregătire se procură date, informaţii, se procură şi se adaptează mijloacele ce vor fi folosite la comiterea faptei. În această fază nu se execută acţiuni, activităţi ce intră în actul de conduită interzis (elementul material al laturii obiective), ci doar acele activităţi menite să pregătească executarea.

355. **Faza de executare.** În această fază se trece la executarea hotărârii infracţionale adică se îndeplinesc acţiuni, activităţi prin care este realizat actul de conduită interzis prevăzut în norma penală.

În faza de executare se disting momente care capătă individualitate şi semnificaţie pe planul dreptului penal. Este posibil astfel ca activitatea de executare să se întrerupă ori să fie dusă până la capăt, dar rezultatul cerut de lege pentru întregirea laturii obiective a infracţiunii să nu se producă.

Când rezultatul prevăzut de lege se realizează, se trece în ultima etapă, fază a perioadei externe, faza urmărilor.

356. **Faza urmărilor** se caracterizează prin producerea urmărilor socialmente periculoase prevăzute în latura obiectivă a infracţiunii. Această fază este tărmurită de executarea în întregime a acţiunii pe de o parte şi producerea urmărilor imediate pe de altă parte.

§ 2. Formele infracţiunii după fazele de desfăşurare a activităţii infracţionale

357. **Precizări.** Perioada externă a activităţii infracţionale în care se realizează latura obiectivă a infracţiunii este susceptibilă de etape, faze. Aceste etape se autonomizează printr-un anumit grad de realizare a hotărârii infracţionale şi de periculozitate socială[1]. Întrucât şi aceste faze în care se poate afla activitatea infracţională, prezintă pericol social, s-a pus, în literatura juridică şi în legislaţie, problema incriminării şi sancţionării lor[2], ca şi necesitatea stabilirii formelor ce le poate avea infracţiunea în raport cu gradul de realizare a laturii obiective şi a periculozităţii sociale.

În doctrina penală prin forme ale infracţiunii se înţeleg formele pe care aceasta le poate avea în funcţie de fazele de desfăşurare a activităţii infracţionale.

În literatura juridică de specialitate se admite că pot exista atâtea forme de infracţiune câte faze are activitatea infracţională. Se disting astfel: 1) forma actelor preparatorii; 2) forma tentativei; 3) forma faptului consumat; 4) forma faptului epuizat.

[1] **M. Zolyneak**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, Iaşi, 1976, p. 117.

[2] **N. Iliescu**, *Problema incriminării şi sancţionării actelor preparatorii*, în Studii juridice, Ed. Academiei, Bucureşti, 1960, p. 485 şi urm.

Secțiunea a II-a

ACTELE PREPARATORII

§ 1. Noțiune și feluri

358. **Noțiune.** Actele de pregătire sau preparatorii reprezintă prima fază a perioadei externe a activității infracționale și constau în anumite acte, activități de procurare de date, informații ori adaptare a mijloacelor sau instrumentelor ce vor fi folosite la comiterea infracțiunii ca și de crearea condițiilor favorabile săvârșirii acesteia[1].

Actele de pregătire fiind comise în vederea realizării unei hotărâri infracționale sunt posibile numai la infracțiunile intenționate.

Pentru a fi considerate acte de pregătire a infracțiunii, activitățile desfășurate trebuie să îndeplinească anumite condiții[2]:

a) Din conținutul activității să rezulte neîndoielnic că aceasta este efectuată pentru săvârșirea infracțiunii. Să aibă cu alte cuvinte un caracter univoc.

b) Actul preparator să se concretizeze într-o activitate obiectivă de creare a condițiilor pentru săvârșirea infracțiunii (spre ex.: procurarea de instrumente, de date, de informații în legătură cu locul și timpul unde urmează să fie săvârșită infracțiunea etc.);

c) Activitatea de pregătire să nu cuprindă acte ce intră în conținutul elementului material al laturii obiective, să nu facă parte din actele de executare;

d) Actele de pregătire să fie intenționate.

359. **Felurile actelor de pregătire.** După natura și conținutul lor actele de pregătire se pot împărți în: *acte de pregătire materială* și *acte de pregătire morală.*

Actele de pregătire materială, după cum arată și denumirea, constau în pregătirea materială pentru săvârșirea infracțiunii ca: procurarea de instrumente, de mijloace, în adaptarea acestora pentru comiterea infracțiunii (spre ex.: procurarea unui cuțit, a unei substanțe otrăvitoare, a unei frânghii, a unei scări, a cheilor pentru deschiderea încuietorilor, asigurarea mijloacelor de transport, înlăturarea unor obstacole etc.).

Actele de pregătire morală constau în culegerea de date, informații cu privire la locul și timpul în care urmează să se săvârșească infracțiunea, în atragerea de complici. Prin actele de pregătire morală sau intelectuală cum se mai numesc, se creează condiții psihice favorabile comiterii infracțiunii.

[1] **N. Iliescu**, în *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 132–134.

[2] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 143.

§ 2. Regimul actelor preparatorii

360. **Concepții în doctrina penală privind incriminarea actelor preparatorii.** În doctrina penală s-au conturat două teze principale în legătură cu incriminarea actelor preparatorii: teza incriminării actelor preparatorii și teza neincriminării acestor acte.

361. **Teza incriminării actelor preparatorii.** Adepții acestei teze susțin necesitatea încriminării actelor preparatorii ca fază de desfășurare a activității infracționale[1]. În motivarea acestei teze se aduc argumente ce privesc periculozitatea socială a unor acte de pregătire ce reiese din: crearea condițiilor favorabile pentru comiterea infracțiunii, inserarea lor în antecedența cauzală a infracțiunii. Este necesară incriminarea actelor de pregătire – s-a susținut – pentru a opri de la început activitatea infracțională. Neincriminarea actelor de pregătire ar putea fi interpretată de infractori ca o încurajare la pregătirea cu răbdare și perseverență a infracțiunii[2].

În cadrul acestei teze a incriminării actelor preparatorii se disting două variante: a) a incriminării nelimitate a actelor de pregătire ce presupune incriminarea acestora la toate infracțiunile unde sunt posibile și b) teoria incriminării limitate a actelor de pregătire, adică incriminarea acestora numai la infracțiunile periculoase.

Tot în legătură cu teza incriminării actelor de pregătire se cuvin menționate și opiniile privind sancționarea actelor preparatorii la paritate cu infracțiunea consumată ori sancționarea diferită față de infracțiunea consumată.

362. **Teza neincriminării actelor preparatorii.** Susținătorii acestei teze aduc ca argumente: echivocitatea marii majorități a actelor de pregătire, situarea acestora în afara acțiunii tipice a elementului material, în raportul de cauzalitate actele de pregătire reprezintă doar condiții care nu pot genera niciodată rezultatul socialmente periculos, lipsa lor de pericol social evident, situarea în timp departe de rezultatul socialmente periculos.

Neincriminarea actelor de pregătire înseamnă o „încurajare pentru cel ce s-a pregătit să săvârșească o infracțiune, de a renunța cât nu este prea târziu"[3]. Dacă s-ar incrimina actele de pregătire implicit făptuitorul este îndemnat să continue, să treacă la executare, dacă tot este pedepsit.

[1] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 199.

[2] **N. Iliescu**, *Problema incriminării și sancționării actelor preparatorii*, în Studii juridice, Ed. Academiei, București, 1960, p. 485 și urm.

[3] **N. Iliescu**, *Problema incriminării și sancționării actelor preparatorii..., op. cit.*, p. 485.

363. **Regimul actelor de pregătire în dreptul penal român actual.** Legiuitorul penal român a îmbrățișat principial teza neincriminării actelor preparatorii ca fază de desfășurare a activității infracționale.

Examinând legislația penală română se poate constata că pe cale de excepție actele preparatorii la unele infracțiuni sunt incriminate dar nu ca fază de desfășurare a activității infracționale ci ca tentativă, ori ca infracțiuni de sine stătătoare ori ca acte de complicitate anterioară când sunt săvârșite de altă persoană.

a) Actele preparatorii sunt asimilate tentativei și pedepsite ca atare la unele infracțiuni grave prin folosirea expresiei *„Se consideră tentativă și producerea sau procurarea mijloacelor ori instrumentelor..."*. De ex.: art. 173 al. 2 C.p. privind sancționarea tentativei, la infracțiunile contra siguranței statului, art. 189 al. ultim C.p. privind lipsirea de libertate în mod ilegal, art. 13 al. 2 din Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, unde se prevede: *„Se consideră tentativă și producerea sau procurarea mijloacelor ori instrumentelor, precum și luarea de măsuri în vederea comiterii infracțiunilor prevăzute la al. 1"*

b) Actele preparatorii sunt incriminate ca infracțiuni autonome[1] (de sine stătătoare) atunci când periculozitatea lor este evidentă, când caracterul lor este univoc (spre ex.: art. 285 C.p., deținerea de instrumente în vederea falsificării de valori ș.a.).

c) Actele de pregătire săvârșite de altă persoană decât autorul (de ex.: culegerea de date, informații, procurarea de mijloace, de instrumente pentru săvârșirea infracțiunii) atunci când autorul a săvârșit o infracțiune consumată ori tentativă pedepsibilă, constituie acte de complicitate anterioară.

Secțiunea a III-a

TENTATIVA

§ 1. Aspecte generale

364. **Noțiune.** Tentativa este forma de infracțiune care se situează în faza de executare a infracțiunii, între începutul executării acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective și producerea rezultatului socialmente periculos.

[1] **A. Dincu**, *Drept penal*, partea generală, vol. I, T.U.B., 1975, p. 232.

Tentativa este definită în doctrină ca formă a infracțiunii ce constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care a fost întreruptă ori nu și-a produs efectul deși executarea a fost efectuată în întregime[1].

Tentativa este o formă a infracțiunii deoarece întotdeauna rezultatul nu se va produce fie datorită întreruperii actului de executare, fie datorită altor împrejurări, când actul de executare a fost efectuat în întregime.

365. **Condițiile tentativei.** Din noțiunea dată tentativei rezultă condițiile pe care aceasta trebuie să le îndeplinească și care o deosebesc de actele preparatorii și de infracțiunea consumată. Condițiile privesc: a) existența unei hotărâri sau rezoluții de a săvârși o infracțiune; b) rezoluția infracțională să fie pusă în executare; c) executarea să fie întreruptă ori să nu-și producă rezultatul.

366. **Existența hotărârii infracționale.** O primă condiție se referă la existența unei hotărâri de a săvârși infracțiunea. Această condiție se deduce din dispozițiile art. 20 C.p., care prevăd că „tentativa constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea..."

Hotărârea de a săvârși o infracțiune se manifestă numai prin intenție ca formă a vinovăției care poate fi directă[2] sau indirectă[3], fiind exclusă în cazul culpei cu prevedere, în cazul culpei simple ca și în cazul praeterintenției[4].

În practica judiciară s-a decis corect că lovirea unei persoane în cap cu o coadă de topor având ca urmare o fractură craniană cu pierdere de substanță osoasă, infirmitate fizică permanentă și invaliditate constituie tentativă la infracțiunea de omor, existând intenția de a ucide.[5]

367. **Punerea în executare a hotărârii infracționale.** A doua condiție a tentativei privește începerea executării hotărârii infracționale, adică a realizării acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective. Prin începerea acțiunii se declanșează procesul cauzal spre producerea rezultatului urmărit ori acceptat de făptuitor, se marchează trecerea de la actele de pregătire la etapa următoare a actelor de executare.

Delimitarea actelor de pregătire de cele de executare este o problemă importantă a dreptului penal[6].

[1] **V. Papadopol**, în volumul *Codul penal, comentat și adnotat*, vol. I, p. gen., Ed. Științifică, București, 1972, p. 116–117.

[2] **N. Iliescu**, în *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 142.

[3] Majoritatea autorilor consideră că intenția poate fi indirectă, în acest sens: **T. Pop**, *Drept penal comparat* partea generală, Cluj, 1923, p. 701.

[4] T.S., col. p., d. nr. 365/1966, în C.D. 1966, p. 322.

[5] I.C.C.J. s.p. d. nr. 6002/2004, R.D.P. nr. 1/2006, p. 163-164.

[6] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 262 și urm.

În doctrina penală sunt cunoscute mai multe teorii cu ajutorul cărora pot fi delimitate actele de pregătire de cele de executare, teorii ce pot fi sistematizate după criteriile de soluționare pe care le propun în: teorii subiective, teorii obiective și teorii formale.

368. **Teoriile subiective.** În cadrul acestor teorii se consideră că o anumită activitate este de executare dacă prin ea însăși, singură ori corelată cu alte împrejurări scoate în evidență, dă în vileag hotărârea infracțională în vederea căreia a fost realizată. Actele de executare pun în evidență, trădează rezoluția în vederea cărora s-au realizat – *sunt univoce.* Actele de pregătire sunt de regulă echivoce, nu pun în evidență rezoluția în vederea cărora au fost realizate.

Când activitatea desfășurată de o persoană capătă caracter univoc, acea activitate a devenit de executare, a marcat trecerea la actul de executare (spre ex.: procurarea unei substanțe otrăvitoare reprezintă un act de pregătire pentru că nu dă în vileag rezoluția în vederea căreia a fost realizată; când însă, otrava a fost pusă în mâncarea ce urmează să fie servită unei persoane, această activitate are un caracter univoc și este o activitate de executare).

S-a reproșat teoriilor subiective că extind sfera actelor de executare și acolo unde acestea sunt doar de pregătire. Este dat ca exemplu luarea amprentei unei chei de la o casă de bani și care punând în evidență intenția de a fura poate fi socotită activitate de executare, ori în realitate rămâne doar o activitate de pregătire.

369. **Teoriile obiective.** În cadrul teoriilor obiective, criteriul de distincție între actele de pregătire și actele de executare este cel al poziției acestora în procesul dinamic ce duce la săvârșirea faptei.

Între teoriile obiective, reprezentativă este teoria zisă a *cauzalității inerte* în care se consideră ca acte de executare acelea care au primit o orientare precisă în cadrul activității infracționale, adică acele acte care sunt îndreptate împotriva obiectului infracțiunii. Câtă vreme actele făptuitorului nu au o astfel de orientare, spre obiectul infracțiunii, rămân acte de pregătire. Actele de executare, fiind îndreptate împotriva obiectului infracțiunii sunt în măsură prin ele însele, fără a fi nevoie de alte acte ulterioare să realizeze elementul material al laturii obiective a infracțiunii. Când însă actele comise de făptuitor, pentru a realiza elementul material al laturii obiective au nevoie de alte acte ulterioare, atunci acele acte sunt de pregătire. Sunt considerate acte de pregătire, potrivit teoriilor obiective: procurarea unui cuțit, a unor chei, a unei substanțe otrăvitoare, obiecte și respectiv substanțe ce ar putea fi folosite la săvârșirea unor infracțiuni (omor, furt) fiindcă acestea nu realizează elementul material al laturii obiective a infracțiunii; vor fi însă acte de executare, acelea care au primit o orientare spre obiectul infracțiunii, când, în exemplele de mai sus otrava a fost

pusă în mâncarea ce urmează să fie servită unei persoane, când cuțitul a fost ridicat pentru a lovi victima, când cheia a fost introdusă în încuietoare pentru a fi deschisă ușa, poarta, seiful etc.

370. **Teoriile formale.** În cadrul acestor teorii criteriul de distincție are în vedere identitatea între actul comis de făptuitor și acțiunea interzisă prin legea penală și care reprezintă elementul material al laturii obiective. Când actul comis de o persoană se înscrie în cadrul acțiunii prevăzute de *verbum regens,* atunci acel act este de executare. Potrivit teoriilor formale, procurarea unui cuțit, a unui sac, a unei chei, sunt activități de pregătire fiindcă acestea nu se înscriu în cadrul acțiunii interzise (lovirea sau uciderea cu cuțitul ori de luarea în cazul faptelor de furt). Când făptuitorul a fost surprins pe când își umplea sacul cu grâu din magazia unei unități economice[1] ori cu porumb de pe terenul altuia[2] acestea sunt acte de executare deoarece corespund acțiunii tipice *„de luare"* prevăzută în norma penală care incriminează furtul.

Teoriilor formale li s-a reproșat că restrâng sfera actelor de executare, lăsând în afara lor acte ce nu corespund formal acțiunii prevăzute în *verbum regens,* dar care sunt în realitate acte de executare. Este edificator în acest sens următorul exemplu: o persoană care a fost surprinsă noaptea în curtea unui gospodar, lângă cotețul cu păsări, pe care intenționa să le sustragă[3]. Acțiunea de luare nu a început, deci fapta, potrivit teoriilor formale, nu este act de executare ci doar de pregătire. O astfel de soluție înfrânge însă realitatea, activitatea făptuitorului este de executare.

371. **Recomandări practice.** De remarcat că fiecare teorie luată în parte nu este pe deplin satisfăcătoare, nu oferă criterii precise de delimitare între actele de pregătire și cele de executare și de aceea în doctrina penală, într-o opinie[4] s-a propus să se folosească toate criteriile oferite de teoriile analizate mai sus, iar într-o altă opinie[5] s-a propus să fie folosite numai criteriile din teoriile formale și obiective.

În cadrul primei opinii s-a propus să se pornească de la teoriile formale, iar când acestea sunt nesatisfăcătoare să fie completate cu teoriile echivocității și a cauzalității inerte.

În cadrul celei de a doua opinii se propune completarea criteriilor oferite de teoriile formale cu cele din teoriile obiective. În teoriile formale, așa cum s-a arătat mai sus se consideră că un act este de executare sau de pregătire după cum acesta se integrează ori nu în acțiunea ce constituie elementul material al

[1] Vezi: T.j. Dolj, dp. nr. 830 din 1970, R.R.D. 12, 1970, p. 157.
[2] Vezi: T.j. Timiș, dp. nr. 930 din 1971, R.R.D. 6, 1972, p. 167.
[3] Vezi: T.S., col. p., d. nr. 1402 din 1964, C.D., p. 292.
[4] **V. Dongoroz**, *Drept penal,* 1939, p. 226; **N. Iliescu**, în *Dongoroz I,* p. 112.
[5] **V. Papadopol**, *Comentariu I,* p. 113.

laturii obiective desemnat prin *„verbum regens"* şi care criteriu restrânge sfera actelor de executare; dar care se completează cu criteriile obiective ce permit cuprinderea în categoria actelor de executare şi acele activităţi care se plasează în timp înainte de începutul acţiunii tipice ori concomitent cu acestea şi care se leagă nemijlocit sub raportul continuităţii de această acţiune iar pentru realizarea căreia nu este necesară o activitate ulterioară distinctă.

Potrivit acestui criteriu mixt vor fi considerate acte de executare nu numai acelea ce se înscriu în acţiunea tipică ci şi cele care sunt legate nemijlocit de aceasta prin aceeaşi orientare împotriva obiectului infracţiunii[1].

În sprijinul acestei soluţii se pot invoca şi dispoziţiile art. 20 C.p. în care se arată că tentativa constă în *„punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracţiunea"*, ce permite deci cuprinderea în acte de executare şi a acelor acţiuni angajate direct în săvârşirea faptei. Dacă legiuitorul ar fi restrâns tentativa numai la executarea acţiunii tipice ar fi prevăzut în lege că aceasta ar consta în începutul de executare. Practica judiciară a îmbrăţişat acest criteriu mixt de delimitare a actelor de executare de cele de pregătire, considerând că săvârşeşte o tentativă de furt acela care urmărind să sustragă grâu dintr-o magazie este surprins în timp ce îşi umplea sacul[2] sau care a fost găsit de ciobanul care păzea oile, ţinând în braţe un miel pe care urmărea să-l sustragă[3] ori a fost surprins într-o cameră în faţa şifonierului având în braţe mai multe haine[4] sau făptuitorul a fost surprins în timp ce ridicase autoturismul pe un cric în vederea sustragerii unei roţi[5].

372. **Întreruperea executării ori neproducerea rezultatului.** Cea de a treia condiţie a tentativei priveşte întreruperea executării şi neproducerea rezultatului pentru o formă a tentativei, ori executarea este dusă până la capăt şi rezultatul nu se produce, pentru alte forme ale acesteia.

Prin această condiţie se marchează limita superioară a tentativei şi o delimitează de infracţiunea consumată.

Întreruperea executării şi neproducerea rezultatului, chiar dacă executarea a fost integral realizată sunt datorate unor împrejurări independente de voinţa făptuitorului[6] ori ţin de voinţa acestuia.

[1] Vezi pe larg: **V. Papadopol**, *Tentativa în reglementarea noului cod penal*, R.R.D. 4, 1969, p. 10; **M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 136; Colectiv: *Probleme de practică judiciară examinate în lumina prevederilor noului cod penal*, R.R.D. 11, 1968, p. 116–117.

[2] T.S., s.p., d. nr. 2945 din 1970, R.R.D. 4, 1974, p. 141.

[3] T.j. Timiş, dp. nr. 18 din 1972, R.R.D. 4, 1973, p. 178.

[4] T.m. Bucureşti, S. II p., d. nr. 597 din 1981, R 3, p. 53.

[5] T.j. Timiş, dp. nr. 1195 din 1976, R.R.D. 2, 1977, p. 67.

[6] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 202.

§ 2. Felurile tentativei

373. **Criterii de clasificare.** Din definiţia dată conţinutului tentativei prin art. 20 C.p., reiese că acesta[1] se poate realiza sub mai multe forme. Aceste forme se disting între ele după: a) gradul de realizare a acţiunii ce constituie elementul material al laturii obiective a infracţiunii; b) după cauzele care determină neproducerea rezultatului, legate fie de mijloacele folosite de făptuitor, fie de obiectul material al infracţiunii.

După criteriul gradului de realizare a acţiunii se disting în doctrină: *tentativa întreruptă sau imperfectă* şi *tentativa terminată sau perfectă.*

După cel de al doilea criteriu al cauzelor care determină neproducerea rezultatului se disting: *tentativa proprie* şi *tentativa improprie.*

Modalităţile tentativei, după criteriile de mai sus nu sunt exclusive: astfel tentativa întreruptă poate fi atât proprie cât şi improprie iar tentativa terminată poate fi atât proprie cât şi improprie.

În examinarea modalităţilor tentativei vom ţine seama de ambele criterii de clasificare şi de reglementarea dată conţinutului acesteia prin dispoziţiile art. 20 C.p.

374. **Tentativa întreruptă.** Se mai numeşte şi tentativa *simplă, neterminată, imperfectă, îndepărtată.* Se caracterizează prin punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracţiunea, executare care se întrerupe şi rezultatul nu se produce.

Cauza care determină neproducerea rezultatului este întreruperea executării şi se situează în timp, deci după începutul executării, putând fi de natură umană[2] (acţiunea altei persoane) ori neumană (obstacole care nu pot fi depăşite), (spre ex.: infractorul este imobilizat de o altă persoană şi împiedicat să lovească victima ori este prins şi imobilizat în timpul sustragerii sau furtul nu poate fi consumat din cauza rezistenţei încuietorilor).

Întrucât mijloacele de executare pe care le foloseşte făptuitorul se presupune că sunt suficiente să conducă la rezultatul periculos urmărit – tentativa poate fi şi proprie după celălalt criteriu de clasificare. Când astfel de mijloace sunt insuficiente pentru producerea rezultatului, tentativa ar fi şi improprie, dar acest aspect nu se mai cercetează din moment ce acţiunea a fost întreruptă şi în codul penal nu se prevede un tratament penal diferenţiat pentru felurile tentativei.

[1] Art. 20 C.p.: „tentativa constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracţiunea, executare care a fost întreruptă sau nu şi-a produs efectul. Există tentativă şi în cazul în care consumarea infracţiunii nu a fost posibilă datorită insuficienţei sau defectuozităţii mijloacelor folosite, ori datorită împrejurării că în timpul când s-au săvârşit actele de executare, obiectul lipsea de la locul unde făptuitorul credea că se află".

[2] Spre ex.: infractorul este imobilizat de o altă persoană şi nu poate aplica lovitura; ori făptuitorul este prins şi imobilizat în timpul sustragerii etc.

375. **Tentativa perfectă.** Se mai numeşte şi tentativă *terminată, fără efect, fără rezultat, completă*[1] şi constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârşi o infracţiune, executare care a fost dusă până la capăt, iar rezultatul nu se produce. Exemplu clasic din literatura juridică: se trage cu arma în direcţia victimei, dar aceasta se fereşte şi nu este ucisă.

Tentativa terminată poate fi atât proprie cât şi improprie după criteriul cauzelor care determină neproducerea rezultatului. Întrucât legiuitorul, în art. 20 al. 2 C.p. a reglementat distinct tentativa improprie, vom examina distinct şi noi această modalitate a tentativei.

Tentativa terminată este şi proprie întrucât mijloacele folosite sunt idonee, suficiente să producă rezultatul socialmente periculos.

Pentru tentativa terminată proprie, cauza care determină neproducerea rezultatului se poate situa în orice moment, dar desigur până la producerea rezultatului – când infracţiunea ar deveni consumată. Cauza neproducerii rezultatului poate fi anterioară începutului executării (spre ex.: infractorul nu este bun ţintaş în cazul încercării de ucidere a victimei prin împuşcare); concomitentă executării (spre ex.: victima se fereşte şi lovitura mortală nu este receptată); sau după executare (spre ex.: după ce victima a ingerat otrava oferită de infractor, este dusă la spital şi salvată). De altfel, cum bine se precizează în literatura juridică[2], nu interesează cauza care determină neproducerea rezultatului tentativei proprii terminate.

Tentativa proprie terminată este posibilă numai la infracţiunile aşa zise materiale. La infracţiunile formale (de pericol) odată cu executarea acţiunii în întregime, fapta se consumă fără să fie necesară producerea vreunei vătămări materiale[3].

376. **Tentativa improprie.** Se caracterizează ca orice tentativă prin punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracţiunea, executare care este realizată în întregime, dar producerea rezultatului nu a fost posibilă datorită insuficienţei sau defectuozităţii mijloacelor folosite, ori datorită împrejurării că în timpul când s-au săvârşit actele de executare, obiectul lipsea de la locul unde făptuitorul credea că se află.

Întrucât în cazul tentativei improprii acţiunea ce constituie elementul material este dusă până la capăt, tentativa este şi terminată, după criteriul gradului de realizare a activităţii infracţionale.

Cauza care împiedică producerea rezultatului (consumarea infracţiunii) se situează în timp anterior începutului executării acţiunii. Insuficienţa, defectuozitatea mijloacelor, ca şi lipsa obiectului infracţiunii de la locul ştiut de făptuitor, sunt preexistente.

[1] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 206–207.
[2] **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 239.
[3] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 156.

Se poate susţine că de la început *„ab initio"*, soarta consumării infracţiunii este pecetluită în sensul că nu va avea loc deoarece cauza este preexistentă începutului de executare. Această imposibilitate de consumare a infracţiunii cum corect se subliniază în doctrina penală este relativă, deoarece mijloacele sunt prin natura lor proprii, să producă rezultatul, iar în cazul şi împrejurările în care hotărârea a fost pusă în executare, se dovedesc insuficiente, defectuoase[1]. Este şi motivul pentru care tentativa improprie este incriminată.

Un mijloc este insuficient când, sub raport cantitativ, în cazul concret nu poate produce rezultatul, de ex.: otrava pusă în mâncarea victimei este insuficientă pentru uciderea acesteia ori cantitatea de explozibil amplasată sub imobilul ce urma să fie distrus este insuficientă pentru a provoca dărâmarea edificiului[2].

Un mijloc este defectuos când în cazul concret nu funcţionează (spre ex.: o armă de foc defectă nu poate produce expulzarea glontelui). În practica judiciară s-a considerat ca mijloc defectuos şi prezentarea unui certificat medical falsificat grosolan pentru obţinerea unui concediu medical[3].

Tentativa improprie astfel cum a fost examinată mai sus este cunoscută şi sub denumirea de *tentativă relativ improprie.*

377. **Tentativa absolut improprie.** Tentativa absolut improprie sau *tentativa absurdă* cum mai este denumită în doctrina penală se caracterizează prin punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracţiunea, executare care este dusă până la sfârşit, dar rezultatul nu se produce datorită modului greşit de concepere al infracţiunii.

De fapt, nici nu ne găsim în prezenţa unei tentative, deoarece tentativa este o formă atipică de infracţiune. Legiuitorul penal a prevăzut în art. 20 al. 3 C.p., că *„nu există tentativă atunci când imposibilitatea de consumare a infracţiunii este datorită modului cum a fost concepută executarea"*

Întrucât în doctrina penală s-a consacrat expresia de *tentativă absurdă,* o vom folosi şi noi, cu precizarea făcută mai sus.

În cazul tentativei absurde neconsumarea infracţiunii se datorează modului greşit de concepere al săvârşirii infracţiunii. Făptuitorul are o imagine deformată asupra posibilităţii de realizare a faptei sale, crede astfel că poate produce moartea cuiva prin farmece, rugi, vrăji, ori oferindu-i o substanţă total inofensivă[4] (un pahar cu apă, o bucată de zahăr) ori că poate comite o înşelăciune cu ajutorul unui fals grosolan care poate fi observat de oricine.

[1] T.S., col. p., d. nr. 663 din 1966, C.D., p. 320.
[2] **N. Iliescu**, în *Explicaţii teoretice..., op. cit.*, p. 153.
[3] Vezi: **A. Verdeş**, note la st. p. nr. 1529 din 1972 a j. Sector 8, Bucureşti, R.R.D. 3, 1974, p. 129.
[4] **M. Cozma**, *Delimitarea tentativei proprii de tentativa improprie*, notă în J.N,., nr. 8, 1965, p. 149.

Deosebirea dintre tentativa relativ improprie şi cea absurdă este importantă[1], întrucât tentativa relativ improprie este o formă atipică de infracţiune şi antrenează răspunderea penală a făptuitorului, pe când tentativa absurdă poate pune în discuţie responsabilitatea făptuitorului care în nici un caz nu va putea fi tras la răspundere penală.

378. **Infracţiunea putativă.** În doctrina penală[2] se mai face distincţie între *tentativa absurdă* şi *infracţiunea putativă* în care fapta săvârşită are caracter penal numai în mintea făptuitorului, lipsindu-i acest caracter în realitate (de ex.: însuşirea unui bun găsit fără ca infractorul să cunoască împrejurarea că bunul era abandonat ori încheierea unei noi căsătorii de către o persoană ce se consideră căsătorită, fără să ştie că vechea căsătorie încetase prin moartea soţului acesteia).

Considerăm că fapta *putativă* trebuie deosebită şi de tentativa relativ improprie la care consumarea infracţiunii nu este posibilă datorită lipsei obiectului de unde credea făptuitorul că se află în momentul săvârşirii faptei. În cazul tentativei relativ improprii lipsa obiectului este accidentală, obiectul există în materialitatea lui, dar în alt loc. Există, aşadar relaţia de ocrotire penală cu privire la acest obiect. În cazul faptei putative lipsa obiectului este totală, definitivă, lipseşte cu alte cuvinte obiectul ocrotirii penale.

Fapta de a trage cu arma într-un cadavru, de a încheia o nouă căsătorie cu o persoană ce se credea căsătorită, nu este infracţiune, ci faptă putativă din cauză că prin astfel de fapte nu se mai poate aduce atingere obiectului, deoarece nu mai există o relaţie socială de ocrotire. Viaţa persoanei încetase mai înainte, căsătoria încetase prin moartea celuilalt soţ.

§ 3. Infracţiuni la care tentativa nu este posibilă

379. **Imposibilitatea tentativei.** Din conţinutul tentativei, definit prin art. 20 Cod penal, se desprinde concluzia că aceasta nu este posibilă la toate infracţiunile, fie din cauza elementului subiectiv, fie a celui material[3].

380. **Imposibilitate datorită elementului subiectiv.** Tentativa nu este posibilă în raport cu elementul subiectiv, la infracţiunile ce se săvârşesc din *culpă*

[1] Vezi: **Gh. Dărângă**, *Criterii de diferenţiere între tentativa relativ improprie şi absolut improprie*, L.P. nr. 9, 1960, p. 84–91; Trib. Supr., s.p., dec. nr. 2698/1969, în C.D. 1969, p. 362.

[2] **Avram Filipaş**, *Despre convertirea faptului putativ în tentativă în materia infracţiunii de omor*, R.D.P. nr. 2/1994, p. 54–56. A se vedea şi **Florin Streteanu**, *Tratat de drept penal partea generală*, vol. I, Ed. CH Beck 2008, p. 639 şi urm.

[3] **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 242 şi urm.

şi nici la cele *praeterintenţionate*. În adevăr, tentativa presupune punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracţiunea, deci presupune intenţia ca formă a vinovăţiei, în ambele modalităţi ale acesteia (intenţie directă şi indirectă). Tentativa există şi la infracţiunile ce se săvârşesc cu intenţie indirectă fiindcă şi în cazul acestei modalităţi a intenţiei, făptuitorul pune în executare hotărârea de a săvârşi fapta chiar cu riscul producerii rezultatului prevăzut ca posibil.

Tentativă nu au infracţiunile săvârşite din culpă în oricare din cele două modalităţi (simplă şi cu prevedere) fiindcă nu există o rezoluţie infracţională şi astfel nu se poate susţine că ne aflăm în faţa unei puneri în executare a hotărârii de a săvârşi o infracţiune care este esenţială pentru tentativă.

Infracţiunea săvârşită din culpă devine periculoasă prin rezultatul său, deci prin consumare.

Tentativă nu au nici infracţiunile praeterintenţionate fiindcă în cazul acestora se produce un rezultat mai grav decât cel urmărit ori acceptat de infractor, dar acest rezultat imputabil făptuitorului este realizat din culpă.

De altfel producerea rezultatului mai grav decât cel urmărit face ca fapta să fie consumată şi nu rămasă în faza de tentativă.

381. **Imposibilitate datorită elementului obiectiv.** Tentativa nu este posibilă, în raport cu elementul material, la o infracţiune de *inacţiune* deoarece aceasta se consumă în momentul neîndeplinirii obligaţiei cerute prin norma de incriminare.

Tentativă nu au, tot după criteriul elementului material, infracţiunile ce nu permit o desfăşurare în timp a acţiunii, cum sunt aşa-numitele infracţiuni cu *executare promptă*[1], spre exemplu infracţiunile săvârşite oral, prin cuvinte *(verbis)* cum este de ex. mărturia mincinoasă.

Nu au, de asemenea, tentativă infracţiunile *de obicei* care presupun repetarea acţiunii tipice de mai multe ori, astfel încât să rezulte obişnuinţa, îndeletnicirea.

În legătură cu această infracţiune în doctrină părerile sunt împărţite, susţinându-se şi opinia că tentativa ar fi posibilă[2].

§ 4. Incriminarea şi sancţionarea tentativei

382. **Justificarea incriminării.** Reprezentând un început de executare ori o executare integrală a acţiunii ce constituie elementul material al laturii obiective, tentativa este periculoasă şi este incriminată în legislaţia penală. Tentativa

[1] **V. Papadopol, D. Pavel**, *Formele unităţii infracţionale în dreptul penal român*. Casa de Editură şi Presă „Şansa" S.R.L., Bucureşti, 1992, p. 87 şi urm., 270 şi urm.

[2] **V. Papadopol**, *Comentariu în Codul ..., op. cit.*, p. 120.

este o formă atipică de infracțiune datorită împrejurării că latura obiectivă a acesteia nu se realizează în întregime (acțiunea este întreruptă, ori deși realizată în întregime consumarea infracțiunii nu are loc).

Latura subiectivă a tentativei se realizează integral prin punerea în executare a hotărârii infracționale (a intenției de a săvârși infracțiunea).

383. **Conținutul tentativei.** Ca formă atipică de infracțiune conținutul tentativei este format din totalitatea condițiilor cerute de lege pentru ca o faptă să constituie tentativă, condiții ce se degajă din reglementarea prevăzută în partea generală privind tentativa și din dispozițiile părții speciale care prevăd sancționarea tentativei la acele infracțiuni.

Conținutul tentativei este examinat în doctrina penală ca orice conținut de infracțiune[1] sub raportul condițiilor preexistente și al conținutului constitutiv.

384. **Întinderea incriminării tentativei.** În doctrina penală și în legislație sunt cunoscute două concepții privind incriminarea tentativei: a *incriminării nelimitate* și a *incriminării limitate.*

Legiuitorul penal român a adoptat sistemul incriminării limitate a tentativei, numai la infracțiunile grave, unde și tentativa prezintă un pericol social ridicat.

Prin dispozițiile art. 21 al. 1 C.p., s-a prevăzut că tentativa se pedepsește numai când legea prevede expres aceasta. Așadar în partea specială a codului penal și în legile speciale ori legile nepenale cu dispoziții penale pentru a fi pedepsită tentativa la infracțiunile prevăzute se impune o prevedere concretă în acest sens. Ca modalitate tehnică de incriminare a tentativei legiuitorul a prevăzut după fiecare incriminare[2] a infracțiunii că „tentativa se pedepsește;", ori prevederea aceasta este inserată după un grup de infracțiuni aflate într-o secțiune, capitol, din legea penală[3].

385. **Sancționarea tentativei.** Teoriile cunoscute în doctrina penală[4] privind sancționarea tentativei sunt: teoria *parificării pedepsei* pentru tentativă cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată și teoria *diversificării pedepselor.* Legiuitorul penal român a adoptat pe cea a *diversificării pedepsei,* în raport cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată. Astfel, potrivit dispozițiilor art. 21 al. 2 C.p.: „pedeapsa pentru tentativa

[1] **L. Biro**, *op. cit.*, p. 112; **A. Dincu**, *op. cit.*, p. 233–238.

[2] Spre ex: în codul penal, art. 174 al. 2, art. 175 al. ultim, art. 176 al. ultim, art. 185 al. ultim.

[3] Spre ex.: art. 173 C.p.: „Tentativa infracțiunilor prevăzute în prezentul titlu se pedepsește"; ori art. 222 C.p.: „Tentativa infracțiunilor prevăzute în art. 208–212, 215, 217 și 218 se pedepsește.

[4] În doctrina penală sunt cunoscute teoria parificării pedepsei pentru tentativă cu pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea consumată și teoria diversificării.

la o infracțiune este cuprinsă între jumătatea minimului special și jumătatea maximului special prevăzute de lege pentru infracțiunea consumată, fără ca minimul să fie mai mic decât minimul general". Dacă pedeapsa pentru infracțiunea consumată este detențiunea pe viață, pedeapsa pentru tentativă va fi închisoarea de la 10 la 25 de ani.

În cazul în care pentru infracțiunea consumată sunt prevăzute pedepse alternative, în mod constant s-a decis în practica judiciară, că instanța trebuie mai întâi să se fixeze asupra uneia dintre pedepse și apoi să aplice pedeapsa pentru tentativă[1].

386. **Sancționarea tentativei în cazul persoanei juridice.** Prin legea de modificare a Codului penal[2] la art. 21, după alineatul 2, s-a introdus un nou alineat 3, cu următorul cuprins:

„În cazul persoanei juridice, tentativa se sancționează cu amendă cuprinsă între minimul special și maximul special al amenzii prevăzute de lege pentru infracțiunea consumată, reduse la jumătate. La această pedeapsă se poate adăuga una sau mai multe pedepse complementare"

Așadar în cazul persoanei juridice sancționarea tentativei este asemănătoare sistemului prevăzut pentru persoana fizică.

§ 5. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului

387. **Noțiuni.** Întreruperea executării acțiunii ca și împiedicarea producerii rezultatului în cazul în care executarea a fost dusă până la capăt, *din proprie inițiativă a făptuitorului,* au pe planul dreptului penal valoarea unor cauze de nepedepsire.

Desistarea reprezintă renunțarea de bună voie din partea făptuitorului la continuarea acțiunii ce constituie elementul material al laturii obiective a infracțiunii.

Împiedicarea producerii rezultatului constă în zădărnicirea din partea făptuitorului, de bună voie, a apariției rezultatului faptei sale care a fost realizată în întregime.

Atât desistarea cât și împiedicarea producerii rezultatului sunt cauze de nepedepsire, reprezintă o încurajare a făptuitorului de a renunța la continuarea executării faptei, ori la producerea rezultatului împiedicând apariția acestuia și drept consecință rezultatul socialmente periculos nu se produce, valoarea socială ocrotită nu mai este vătămată.

[1] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 168 din 1974, în R.R.D. nr. 7, 1974, p. 64–65.

[2] A se vedea Legea nr. 278/2006.

Spre deosebire de tentativa întreruptă unde întreruperea executării era independentă de voința făptuitorului, desistarea constă în renuntarea de bună voie a făptuitorului la continuarea executării activității infracționale. Având o atitudine activă, de oprire a executării, cel ce se desistă va beneficia de nepedepsire pentru infracțiunea în vederea căreia începuse săvârșirea actului de executare.

Și în cazul împiedicării producerii rezultatului, făptuitorul are o atitudine activă, pozitivă, de zădărnicire a consumării infracțiunii.

388. **Condițiile desistării.** Pentru a constitui cauză de nepedepsire desistarea făptuitorului trebuie să îndeplinească anumite condiții[1]

a) Să existe un început de executare a faptei, adică să înceapă realizarea acțiunii ce reprezintă elementul material al laturii obiective a infracțiunii.

b) Executarea faptei să fie întreruptă. Ca urmare a întreruperii executării faptei rezultatul nu se produce. Nu reprezintă o întrerupere faptul că inculpatul nu a repetat lovitura aplicată victimei cu intenția de a ucide, iar victima a scăpat cu viață, s-a decis corect în practica judiciară[2].

c) Întreruperea să fie expresia voinței libere a făptuitorului, adică să fie realizată întreruperea acțiunii de bunăvoie, din proprie inițiativă. Este îndeplinită această condiție când făptuitorul nu a voit să continue executarea faptei, deși avea posibilitatea să o facă. Această condiție nu se realizează când infractorul și-a întrerupt activitatea infracțională pentru că nu a putut să o continue din cauza unui obstacol de netrecut (de ex.: nu a putut deschide o ușă ori de a escalada un gard) sau de teamă de a fi denunțat[3].

389. **Condițiile împiedicării producerii rezultatului.** Pentru ca împiedicarea producerii rezultatului să constituie o cauză de nepedepsire se cer îndeplinite următoarele condiții:

a) Făptuitorul să fi executat în întregime acțiunea ce reprezintă elementul material al laturii obiective a infracțiunii;

b) Făptuitorul, după executarea faptei, să împiedice producerea rezultatului. Această împiedicare a producerii rezultatului este posibilă numai la așa-zisele infracțiuni materiale ce presupun producerea unui anumit rezultat, nu și în cazul infracțiunilor zise formale, care se consumă o dată cu săvârșirea acțiunii infracționale prin crearea stării de pericol pentru valoarea socială ocrotită;

c) Împiedicarea producerii rezultatului să fie făcută de făptuitor din proprie inițiativă, de bunăvoie;

[1] **N. Iliescu**, în *Explicații...*, *op. cit.*, p. 170 și urm.

[2] T.S., col. p., dec. nr. 2238/1968, în C.D. 1968, p. 235–238.

[3] **V. Papadopol**, *Comentariu în Codul...*, *op. cit.*, p. 135.

d) Împiedicarea producerii rezultatului să aibă loc mai înainte de descoperirea faptei. Condiția privește deopotrivă descoperirea faptei de organele de urmărire penală, ca și de către orice persoană[1].

Împiedicarea producerii rezultatului este posibilă la infracțiunile la care producerea rezultatului se situează în timp ulterior executării activității infracționale (spre ex.: este posibilă împiedicarea morții victimei care a fost otrăvită, prin administrarea de către făptuitor a unui antidot și internarea victimei într-o unitate sanitară[2]).

Restituirea bunurilor sustrase nu valorează cu o împiedicare a producerii rezultatului deoarece infracțiunea s-a consumat din momentul sustragerii. Activitatea inculpatului de restituire a bunurilor poate constitui o circumstanță atenuată (art. 74 lit. c C.p.).

390. **Efectele desistării și împiedicării producerii rezultatului.** Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului sunt cauze de nepedepsire, de impunitate. Făptuitorul care se găsește într-una din aceste situații nu va fi pedepsit pentru tentativă la infracțiunea în vederea căreia începuse executarea ori împiedicase rezultatul.

Dacă până în momentul desistării și împiedicării producerii rezultatului activitățile îndeplinite realizează conținutul unei alte infracțiuni, făptuitorul urmează să răspundă penal pentru infracțiunea realizată[3].

Actele executate până în momentul desistării sau al împiedicării producerii rezultatului, fiind susceptibile de a primi o calificare distinctă sunt cunoscute în doctrină ca *acte de executare calificate*[4]. Când tentativa se pedepsește, aceste acte de executare calificată se înglobează în conținutul acesteia.

[1] **G. Antoniu**, *Considerații asupra unor instituții de drept penal general: desistarea voluntară, participația, infracțiunea continuă, confiscarea specială*, în R.R.D. nr. 11/1968, p. 98–100.

[2] Spre ex.: Făptuitorul nu va fi tras la răspunderea penală pentru tentativa de omor, dacă după ce a servit otrava victimei, a împiedicat producerea rezultatului oferind antidot acesteia și a transportat-o la spital, iar victima a fost astfel salvată.

[3] În ex. dat anterior, făptuitorul va răspunde pentru infracțiunea de vătămare a integrității corporale, deoarece art. 22 al 2 C.p. prevede: „Dacă actele îndeplinite până în momentul desistării sau împiedicării producerii rezultatului, constituie o altă infracțiune, se aplică pedeapsa pentru acea infracțiune". Practica judiciară este în același sens; T.S., s.p., d. nr. 2965/1970, în R.R.D. nr. 3/1971, p. 133.

[4] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 298.

Secțiunea a IV-a

INFRACȚIUNEA CONSUMATĂ

§ 1. Noțiune și caracterizare

391. **Noțiunea infracțiunii fapt consumat.** Ultima fază a desfășurării activității infracționale o reprezintă faza urmărilor. Faza urmărilor presupune că a fost realizată în întregime acțiunea ce reprezintă elementul material al laturii obiective și s-a produs rezultatul periculos, s-a realizat, cu alte cuvinte, o concordanță deplină între latura subiectivă și latura obiectivă. S-a realizat infracțiunea în configurație tipică, infracțiunea consumată așa cum este descrisă în norma de incriminare.

Infracțiunea consumată reprezintă forma tipică sau perfectă a infracțiunii în raport cu fazele desfășurării activității infracționale[1]. Este forma infracțiunii care are cel mai ridicat grad de periculozitate față de celelalte forme anterioare întâlnite în *„iter-criminis"* – actele de pregătire și tentativa.

Infracțiunea consumată atrage întotdeauna răspunderea penală.

Deși în partea generală a codului penal nu întâlnim dispoziții privind infracțiunea consumată se poate aprecia că întreaga reglementare are în vedere infracțiunea formă consumată, iar normele penale speciale prevăd tipuri de infracțiuni numai în formă consumată.

Există unele infracțiuni care după momentul consumării cunosc urmări noi fie datorită amplificării rezultatului inițial, fie datorită activității infracționale care continuă. În astfel de cazuri se distinge un moment al epuizării, al producerii ultimului rezultat care este diferit de momentul consumării infracțiunii.

În doctrina penală, după acest aspect se face distincție între infracțiunea fapt consumat și infracțiunea fapt epuizat.

392. **Infracțiunea fapt consumat – caracterizare.** Infracțiunea fapt consumat este infracțiunea al cărui rezultat se produce odată cu executarea în întregime a elementului material al laturii obiective. Infracțiunea consumată înglobează și tentativa acelei infracțiuni.

În funcție de rezultatul faptei care poate fi o vătămare materială, ori o stare de pericol, infracțiunile se consideră consumate după executarea activității infracționale și producerea rezultatului în cazul infracțiunilor de rezultat, iar în cazul infracțiunilor de pericol, infracțiunea se consumă din momentul executării în întregime a activității ce constituie elementul material al laturii obiective.

[1] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 188.

Cunoașterea momentului consumării infracțiunii are importanță pentru determinarea legii penale aplicabile în raport cu spațiul și timpul, incidența actelor de clemență, calcularea termenului de prescripție etc.

§ 2. Infracțiunea fapt epuizat

393. **Noțiunea de infracțiune fapt epuizat.** Specificul infracțiunii fapt epuizat constă în prelungirea în timp a infracțiunii după momentul consumării. Prelungirea se poate datora deopotrivă amplificării rezultatului inițial ori continuării activității infracționale.

Infracțiunea fapt epuizat este o formă atipică de infracțiune, mai gravă decât cea tipică, deoarece acumulările cantitative (amplificarea urmării, continuarea activității) conduc la salturi calitative pentru infracțiunile fapt epuizat antrenând și o răspundere penală mai grea pentru această formă de infracțiune.

Infracțiunea fapt epuizat este posibilă la infracțiunile: *continui, continuate, progresive și la infracțiunile din obicei sau obișnuință*[1]. Cunoașterea infracțiunii fapt epuizat mai precis a momentului epuizării, al producerii ultimului rezultat este importantă pentru că în raport de acest moment sunt incidente unele instituții de drept penal: aplicarea legii penale în spațiu și timp, incidența actelor de clemență, calculul termenului de prescripție a răspunderii penale ș.a.

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 301.

CAPITOLUL VIII

Unitatea de infracțiune

Secțiunea I

CONSIDERAȚII GENERALE

394. **Noțiunea de unitate de infracțiune.** Calificarea juridică a unei fapte sau activități antisociale, ca formând o singură infracțiune sau, dimpotrivă două sau mai multe infracțiuni produce consecințe juridice importante, fiindcă în primul caz, făptuitorul urmează să răspundă pentru o singură infracțiune, pe când în cel de-al doilea caz urmează să răspundă pentru două sau eventual pentru mai multe infracțiuni[1]. Când fapta sau activitatea săvârșită formează o singură infracțiune există unitate de infracțiune, iar când fapta sau activitatea formează două sau mai multe infracțiuni există pluralitate de infracțiuni. Distincția între unitatea și pluralitatea de infracțiuni se face cu ajutorul conținutului infracțiunii ce reprezintă baza de evaluare. Există unitate de infracțiune în cazul în care fapta sau activitatea săvârșită corespunde conținutului unei singure infracțiuni și există, dimpotrivă pluralitate atunci când în fapta ori activitatea săvârșită se identifică conținutul a două ori mai multe infracțiuni.

Prin unitatea de infracțiune se desemnează activitatea infracțională formată dintr-o singură acțiune ori inacțiune ce decurge din natura faptei sau din voința legiuitorului, săvârșită de o persoană și în care se identifică conținutul unei singure infracțiuni[2]

§ 1. Felurile unității de infracțiune

Unitatea de infracțiune este cunoscută în doctrina penală și în legislație sub două forme: unitatea naturală și unitatea legală.

395. **Unitatea naturală** de infracțiune este definită în doctrina penală[3] ca forma de unitate infracțională, determinată de unitatea acțiunii sau inacțiunii, de

[1] Vezi pe larg **Vasile Papadopol, Doru Pavel**, *Formele unității infracționale în dreptul penal român*, Casa de Editură și Presă, „Șansa" S.R.L., București, 1992.

[2] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 216; **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1999, p. 211.

[3] **Traian Pop**, *Drept penal*, p. gen., Cluj, 1923, p. 601; **V. Dongoroz**, *Dreptul penal*, 1939, p. 326.

unicitatea rezultatului ca și de unicitatea formei de vinovăție cu care este săvârșită infracțiunea.

În cazul unității naturale, unitatea juridică este determinată de unitatea de fapt, adică situației din realitatea obiectivă îi corespunde conținutul unei singure infracțiuni.

În literatura juridică de specialitate unitatea naturală de infracțiuni este cunoscută sub trei forme: infracțiunea simplă, infracțiunea continuă și infracțiunea deviată.

396. **Unitatea legală.** În cazul acestei forme, unitatea nu este dată de realitatea obiectivă în care se săvârșește fapta ci de voința legiuitorului care reunește în conținutul unei singure infracțiuni, două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni ce ar putea realiza fiecare în parte conținutul unor infracțiuni distincte.

Reunirea în conținutul legal al unei infracțiuni a două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni cu semnificație penală proprie este determinată de considerente de politică penală și are la bază legătura strânsă între aceste acțiuni ori inacțiuni prin elementul subiectiv care le unește[1].

Unitatea legală este creată prin voința legiuitorului și din considerente de tehnică legislativă.

Unitatea legală de infracțiuni se prezintă sub mai multe forme unele consacrate chiar în partea generală a codului penal: infracțiunea continuată și infracțiunea complexă, iar altele consacrate implicit în partea specială: infracțiunea progresivă și infracțiunea din obicei.

Secțiunea a II-a

UNITATEA NATURALĂ DE INFRACȚIUNE

397. **Infracțiunea simplă.** Ca formă a unității naturale infracțiunea simplă se caracterizează sub raport obiectiv printr-o singură acțiune sau inacțiune, printr-un singur rezultat, iar subiectiv printr-o singură formă de vinovăție.

Această formă de infracțiune – simplă – este des întâlnită în legislația penală și în practica judiciară.

Infracțiunea simplă nu trebuie înțeleasă ca fiind rezultatul unei singure acțiuni (o singură lovitură în cazul infracțiunii de vătămare corporală) ea putând îngloba mai multe acte de executare care nu au însă semnificație proprie, cuprinzându-se în activitatea unică. Astfel, omorul tot infracțiune unică va fi considerat dacă este provocat printr-o singură lovitură de cuțit, ori prin mai multe lovituri de cuțit, aplicate succesiv de infractor.

[1] **M. Zolyneak**, *Drept penal*, vol. II, 1976, p. 191.

Actele de executare multiple, în exemplele de mai sus se integrează în mod natural în activitatea infracțională și nu pun în discuție unicitatea celorlalte elemente (obiect, subiect pasiv, forma de vinovăție).

Când însă printr-o singură acțiune se aduce atingere mai multor persoane nu se mai realizează conținutul unei singure infracțiuni ci o pluralitate de infracțiuni, fiindcă se aduce atingere mai multor titulari de valori sociale ocrotite. Așadar în cazul infracțiunilor contra persoanei, cu excepția celor contra vieții, pluralitatea de persoane vătămate printr-o singură activitate infracțională va determina o pluralitate de infracțiuni, vor fi tot atâtea infracțiuni câte persoane au fost vătămate în drepturile lor.

În cazul infracțiunilor contra vieții, din pluralitatea de victime ucise printr-o activitate unică, legiuitorul a creat o singură infracțiune complexă – omorul deosebit de grav când este săvârșit „asupra a două sau mai multor persoane" (art. 176 lit. b C.p.) și uciderea din culpă în varianta calificată dacă prin fapta săvârșită s-a cauzat moartea a două sau mai multor persoane, la maximul pedepselor prevăzute în alineatele precedente se poate adăuga un spor de 3 ani (art. 178 al. 5 C.p.).

Considerăm că în cazul infracțiunilor contra patrimoniului, altele decât tâlhăria, pirateria, pluralitatea de persoane păgubite printr-o singură activitate infracțională nu determină o pluralitate de infracțiuni ci o infracțiune unică fiindcă se aduce atingere unei valori sociale unice, care este patrimoniul.

Când însă infracțiunile contra patrimoniului sunt cele complexe – tâlhăria și pirateria – pluralitatea de persoane asupra cărora se exercită violențe sau amenințări, ori sunt puse în stare de inconștiență sau neputință de a se apăra împotriva unei activități de sustragere a bunurilor, va determina realizarea unei pluralități de infracțiuni sub forma concursului fiindcă infracțiunile respective au un obiect juridic complex fiind ocrotite pe lângă relațiile sociale privind patrimoniul și relațiile sociale privind persoanele care au fost amenințate ori, asupra cărora s-a executat violența[1].

Tot astfel, în cazul infracțiunii de ultraj (art. 239 C.p.) pluralitatea de persoane ultragiate printr-o singură activitate infracțională va conduce la realizarea unei pluralități de infracțiuni fiindcă și în acest caz, infracțiunea de ultraj este complexă, se aduc atingeri atât autorității cât și titularilor de valori sociale ocrotite care sunt persoanele fizice deținătoare ale autorității de stat ce au fost insultate, amenințate ori lovite.

În practica judiciară s-a decis corect că lovirea mai multor funcționari publici, aflați într-o activitate ce implică exercițiul autorității de stat, în aceeași împrejurare constituie tot atâtea infracțiuni de ultraj câte persoane au fost lezate săvârșite în concurs.[1]

În exemplele de mai sus pluralitatea de infracțiuni, realizată printr-o singură activitate infracțională este determinată de pluralitatea de persoane ale căror drepturi au fost primejduite ori vătămate.

398. **Infracțiunea continuă.** Ca formă a unității naturale, infracțiunea continuă se caracterizează prin prelungirea în chip natural a acțiunii sau inacțiunii, ce constituie elementul material al laturii obiective, după consumare, până la intervenția unei forțe contrare[2]

Epuizarea infracțiunii continue este dată de momentul intervenției unei forțe contrare care poate avea ca sursă: voința făptuitorului însuși, intervenția autorității, intervenția altei persoane. În practica judiciară s-a decis pe bună dreptate, că o activitate infracțională continuă poate fi curmată, autonomizată și printr-o hotărâre judecătorească de condamnare, chiar dacă este nedefinitivă[3].

În codul penal nu sunt consacrate dispoziții speciale privind infracțiunea continuă ci doar o singură referire în art. 122 al. 2 C.p., unde se prevede că termenul de prescripție a răspunderii penale pentru astfel de infracțiuni curge din momentul încetării acțiunii sau inacțiunii.

399. **Identificarea infracțiunii continue în legea penală.** Infracțiunea continuă, se identifică în legislația penală după elementul material al laturii obiective ce presupune o acțiune ori o inacțiune ce durează în timp[4], ca: „deținerea", „reținerea", „rămânerea", „purtarea", „conducerea unui autovehicul" etc.

400. **Infracțiuni continue permanente și continue succesive.** Activitatea infracțională la unele infracțiuni continue este susceptibilă de întreruperi care sunt determinate de natura activității infracționale (spre ex.: portul ilegal de uniformă poate fi întrerupt noaptea și reluat dimineața). Aceste întreruperi sunt firești, țin de natura activității și nu afectează unitatea infracțiunii continue, deoarece reluarea portului ilegal de uniformă nu presupune o nouă hotărâre infracțională. Astfel de infracțiuni sunt cunoscute în doctrina penală sub denumirea de infracțiuni *continue succesive.*

---

[1] În acest sens: **C. Mitrache**, *Pluralitatea de victime în cazul tâlhăriei*, în R.D.P. nr. 2, 1995, p. 119–121 și în acest sens contrar: **Doru Pavel**, *Tâlhărie săvârșită împotriva mai multor subiecți pasivi*, în R.D.P. nr. 2, 1995, p. 116–118.

[1] C.S.J. s.p. d. nr. 1126 din 6 martie 2003, R.D. nr. 7/2004, p. 267-268.

[2] **V. Papadopol, D. Pavel**, *Formele unității infracționale în dreptul penal român*, 1992, p. 60 și urm.; **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 326; **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, Ed. a II-a, Ed. Fundația Chemarea, Iași, 1995, p. 350.

[3] Trib. Supr., s. pen., dec. nr. 2004/1974 în C.D., 1974, p. 436; T.S., sp., d. nr. 2042 din 1974, C.D., p. 352; I. Dobrinescu, notă la st. p. nr. 605 din 1969 a J. Câmpulung, R.R.D., 5, 1970, p. 150.

[4] Spre ex.: lipsirea de libertate în mod ilegal (art. 189 C.p.), furtul de curent electric (art. 208 C.p.), abandonul de familie (art. 305 C.p.) ș.a.

Spre deosebire de infracțiunile continue succesive, în doctrina penală se cunoaște și o altă categorie de infracțiuni *continue permanente* pentru care este caracteristică desfășurarea activității infracționale fără întrerupere, și care nu necesită intervenția făptuitorului pentru prelungirea activității infracționale.

Împărțirea infracțiunilor continue în *permanente* și *succesive* este importantă fiindcă orice întrerupere în cazul infracțiunilor permanente are valoarea unei epuizări a infracțiunii, iar reluarea activității infracționale înseamnă săvârșirea unei noi infracțiuni continue[1].

401. **Data comiterii infracțiunii continue.** Cunoașterea infracțiunii continue are importanță în incidența cu alte instituții de drept penal. Astfel, legea penală aplicabilă în timp va fi legea în vigoare din momentul epuizării acesteia, moment de la care se calculează și termenul de prescripție a răspunderii penale, moment în funcție de care se stabilește incidența unui act de clemență (amnistie, grațiere). Tot în funcție de desfășurarea activității infracționale continue se va stabili legea penală aplicabilă în spațiu, fiind cunoscută incidența legii penale române chiar dacă numai o parte din infracțiune sau rezultatul s-a produs pe teritoriul țării (principiul ubicuității).

Dacă activitatea infracțională continuă este desfășurată de o persoană în diferite etape ale vârstei sale, are importanță și stabilirea vârstei făptuitorului astfel activitatea continuă începută înainte de împlinirea vârstei de 14 ani nu va fi luată în seamă (nu va intra în infracțiunea continuă), iar dacă infracțiunea continuă începută în timp ce făptuitorul era minor se desfășoară și după ajungerea acestuia la majorat, conform regulei unicității ilicitului penal se va considera că întreaga activitate infracțională s-a desfășurat cât timp infractorul era major. Într-o astfel de situație la individualizarea sancțiunii pentru infractorul major se va ține seama că activitatea infracțională continuă a început în timp ce era minor.

402. **Infracțiunea deviată.** Este o formă a unității naturale de infracțiune și desemnează infracțiunea săvârșită prin devierea acțiunii de la obiectul sau persoana împotriva cărora era îndreptată, datorită greșelii făptuitorului, la alt obiect sau persoană pe de o parte, sau prin îndreptarea acțiunii – din eroare a făptuitorului – asupra altei persoane ori altui obiect decât acela pe care vrea făptuitorul să-l vatăme, pe de altă parte.

403. **Modalități sub care se poate săvârși infracțiunea deviată.** Din noțiune se desprind două modalități sub care se poate săvârși infracțiunea deviată.

[1] Ex. de infracțiuni continue permanente: lipsirea de libertate în mod ilegal, furtul de curent electric ș.a

a) Infracțiunea deviată se poate realiza prin devierea acțiunii (greșeala făptuitorului în executarea acțiunii) spre un alt obiect sau altă persoană – așa zisa – *„aberratio ictus"*, (spre ex.: făptuitorul urmărește să lovească o persoană care se află într-un grup și manevrând greșit corpul contondent, lovitura este aplicată altei persoane).

b) Cea de a doua situație privește săvârșirea faptei asupra altei persoane ori asupra altui obiect datorită erorii făptuitorului, cu privire la persoana ori obiectul vizat – așa zisa *„error in persona"*, (spre ex.: infractorul vrea să ucidă pe rivalul său și noaptea pe întuneric îl confundă cu o altă persoană pe care o ucide).

Infracțiunea deviată a fost creată în doctrina penală pentru a răspunde situațiilor de natura celor exemplificate mai sus, considerând că în realitate s-a comis o singură infracțiune și nu două infracțiuni – o tentativă la infracțiunea pentru care infractorul luase hotărârea și infracțiunea realizată prin devierea acțiunii.

În opinia dominantă în literatura juridică de specialitate[1] și îmbrățișată de practica judiciară[2], se susține că în cazul infracțiunii deviate în orice modalitate, ne găsim în prezența unei infracțiuni unice cu motivarea că, legea penală apără în mod indeterminat valorile sociale (viața și bunurile oricărei persoane)[3].

Într-o altă opinie se propune ca soluția infracțiunii unice deviate, să nu fie admisă în cazul devierii acțiunii *(aberratio ictus)* când se realizează și o tentativă pedepsită pe lângă infracțiunea consumată, când tentativa nu mai poate fi absorbită în infracțiunea consumată, (spre ex.: infractorul dorind moartea rivalului său descarcă un foc de armă asupra acestuia care se află într-un grup și nu-l nimerește dar ucide o altă persoană). În această ipoteză corect este să se rețină pe lângă infracțiunea de omor consumat și tentativa de omor asupra rivalului, deci două infracțiuni în concurs.

O astfel de opinie este preferabilă pentru că ține seama de realitatea obiectivă și de faptul că legea nu apără viața unei anumite persoane, ci apără viața oricărei persoane[4]

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 423; **Traian Pop**, *Drept comparat*, p. gen., vol. II, Cluj, 1923, p. 469; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 220–221.

[2] T. S., col. pen., dec. nr. 1903/1968 în C.D., 1968, p. 314; T.S., s.p., d. nr. 783 din 1975, C.D., p. 329.

[3] Vezi **C. Bulai**, *Eroarea de drept în teoria și practica dreptului penal*, în J.N., nr. 10/1965 și urm.; unde se exprimă opinia că tentativa pedepsibilă, nu mai este absorbită în infracțiunea consumată, în cazul devierii acțiunii.

[4] **C. Bulai**, *Drept penal*, 1992, p. 473.

Secțiunea a III-a

UNITATEA LEGALĂ DE INFRACȚIUNE

§ 1. Infracțiunea continuată

404. **Noțiune.** Infracțiunea continuată este forma unității legale de infracțiune caracterizată prin săvârșirea de către aceeași persoană, la intervale de timp diferite, în realizarea aceleiași hotărâri infracționale a unor acțiuni sau inacțiuni care prezintă fiecare în parte conținutul aceleiași infracțiuni[1].

Exemplu de infracțiune continuată: furtul unor materiale de construcție de pe un șantier, prin acte repetate de sustragere de către același infractor.

Unitatea infracțiunii continuate este creația legiuitorului care din rațiuni de tehnică legislativă și de politică penală, pe baza legăturilor reale dintre acțiunile infracționale ale unei singure persoane, le-a reunit pe toate în cadrul unei singure infracțiuni.

Din noțiunea legală a infracțiunii continuate dată prin art. 41 al. 2 C.p., rezultă condițiile de existență ale acesteia de a fi formată dintr-o pluralitate de acte de executare unite între ele sub trei aspecte: unitate de subiect, unitate de hotărâre sau rezoluție infracțională și unitate de conținut al infracțiunii (în sensul că fiecare acțiune realizează conținutul aceleiași infracțiuni)[2].

405. **Unitate de subiect activ.** O primă condiție de existență a infracțiunii continuate privește unitatea de subiect activ, adică aceeași persoană săvârșește mai multe acțiuni sau inacțiuni.

Este îndeplinită condiția și atunci când aceeași persoană săvârșește unele acte în calitate de autor, iar altele în calitate de complice[3].

---

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 324–331; **N. Buzea**, *Infracțiunea penală și culpabilitatea*, Alba Iulia, 1944, p. 44–71; **V. Dongoroz, I. Oancea**, *op. cit.*, p. 222–226; **V. Rămureanu**, *Comentariu I*, p. 306–311; **I. Fodor**, *Infracțiunea continuată ca formă a unității infracționale*, S.C.J., nr. 4, 1965, p. 649 și urm.; **J. Grigoraș**, *Caractere specifice ale infracțiunii continuate*, R.R.D. 11, 1967, p. 33 și urm.; **I. Mureșan, I. Petcu**, *În legătură cu delimitarea dintre unitatea infracțională naturală și infracțiunea continuată*, R.R.D. 10, 1970, p. 114–117; **V. Papadopol**, *Aspecte ale raporturilor dintre infracțiunea continuată și formele de participație*. J.N. nr. 5, 1965, p. 29 și urm.; T.S., s.p., d. nr. 1670 din 1971, C.D., p. 246–248; T.m. București, S. II p., d. nr. 2583 din 1975, R.R.D. 11, 1976, p. 63; **Vasile Papadopol, Doru Pavel**, *Formele unității infracționale în dreptul penal român*, Casa de Editură și Presă „Șansa" – SRL, București, 1992, p. 111–184.

[2] **V. Rămureanu**, *Comentariu I*, p. 307.

[3] **V. Papadopol**, *Aspecte ale raporturilor dintre infracțiunea continuată și formele de participație*, în J.N., nr. 5/1964, p. 29 și urm.; T.S., s.p., d. nr. 1670/1971, în C.D. 1971, p. 246–248; **V. Papadopol, D. Pavel**, *Formele unității infracționale..., op. cit.*, p. 116.

406. **Pluralitatea actelor de executare.** A doua condiție privește pluralitatea de acte de executare (acțiuni sau inacțiuni) săvârșite la intervale de timp. Este îndeplinită această condiție când se săvârșesc mai multe acte de executare, ce au forma faptului consumat, iar altele au rămas în faza de tentativă[1].

Actele de executare trebuie săvârșite la intervale de timp, nici prea scurte, nici prea lungi. În cazul în care actele de executare se succed la intervale scurte, infracțiunea ar putea fi socotită simplă, spre ex.: lovirea unei persoane de mai multe ori cu aceeași ocazie, sau săvârșirea mai multor acte de furt în aceeași împrejurare care pot caracteriza tot infracțiunea simplă, numită impropriu și infracțiunea colectivă[2]. În acest sens și în practica judiciară s-a decis corect că „fapta inculpatului de a fura, dintr-un apartament învecinat cu cel pe care îl locuia, bunurile colocatarului lipsă din domiciliu, pe care însă neputându-le duce toate o dată în locuința sa, le-a transportat într-o succesiune neîntreruptă în câteva rânduri", nu constituie o infracțiune continuată – ci o infracțiune unică – formă a unității naturale deoarece transporturile făcute de inculpat, deși multiple au fost efectuate la intervale de timp nesemnificative sub aspectul aplicării dispozițiilor privind infracțiunea continuată[3].

Un timp mai îndelungat scurs între actele de executare poate conduce la caracterizarea lor ca infracțiuni distincte[4] deoarece este posibilă schimbarea hotărârii infracționale.

407. **Unitatea de rezoluție.** O altă condiție privește unitatea de rezoluție infracțională. Este condiția esențială pentru unirea tuturor acțiunilor în cadrul aceleiași hotărâri infracționale, inițiale, cu care infractorul săvârșește actele de executare.

Rezoluția infracțională unică pentru toate actele de executare implică atât prevederea rezultatelor actelor de executare cât și urmărirea ori acceptarea acestora ceea ce caracterizează numai intenția[5], ca formă de vinovăție pentru infracțiunea continuată.

---

[1] T.S., s.p., d. nr. 1974/1969 în C.D., 1969, p. 294.

[2] **V. Rămureanu**, *Concursul de infracțiuni în reglementarea noului cod penal*, în R.R.D., nr. 9/1968, p. 20.

[3] T. j. Hunedoara, d.p. nr. 494 din 1977, 10, 1977, p. 63.

[4] **I. Fodor**, *Infracțiunea continuată, formă a unității infracționale*, în S.C.J., nr. 3/1964 p. 136; T.j. Brașov, d.p. nr. 98 din 1978 în *Repertoriu II*, p. 190.

[5] **M. Basarab**, *op. cit.*, vol. II, p. 353; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 225; **L. Biro**, *Drept penal*, 1971, *op. cit.*, p. 157; În sens contrar: **I. C. Vurdea**, *Infracțiunea din culpă continuată*, J.N. nr. 2, 1961, p. 345 și urm.

Rezoluția infracțională trebuie să fie anterioară activității infracționale și să se mențină în linii generale pe parcursul executării actelor ce compun acea activitate[1].

Unitatea de rezoluție este păstrată și în cazul în care a început procesul penal pentru actele de executare săvârșite anterior, iar autorul continuă săvârșirea altor acte în baza aceleiași rezoluții infracționale inițiale[2] ca și atunci când în executarea unor acte ulterioare ce intră în conținutul aceleiași infracțiuni autorul este nevoit să execute în alt mod actele, să schimbe modul de executare datorită unei situații ivite, (spre ex.: după două sustrageri dintr-un șantier folosind pentru ieșire o spărtură în zidul înconjurător, infractorul continuă sustragerea de bunuri din acel șantier prin escaladarea zidului, deoarece ieșirea fusese blocată). Rezoluția infracțională unică, condiție a infracțiunii continuate nu presupune reprezentarea de către infractor în detalii a tuturor actelor de executare[3], dar nici nu este suficientă dacă este prea generală, indeterminată, (spre ex.: hotărârea luată de făptuitor de a fura de la cine va putea în mijlocul de transport în care călătorește, ori să înșele cât mai mulți indivizi pe care îi va întâlni). În astfel de situații rezoluția infracțională este prea generală și nu poate fi comună tuturor actelor de executare, de aceea se consideră că de fiecare dată când se ivește ocazia, infractorul va lua o nouă hotărâre.

Pentru a uni toate actele de executare, rezoluția infracțională trebuie să fie suficient de determinată, în sensul că infractorul are imaginea de ansamblu a activității sale ulterioare ce o va desfășura[4] prin acte de executare separată, iar cu fiecare executare, hotărârea se concretizează[5].

Dintre elementele ce pot concura, alături de alte împrejurări, la stabilirea unității de rezoluție vor fi avute în vedere unitatea obiectului infracțiunii, a locului, a persoanei vătămate, precum și unitatea de timp[6].

Alături de aceste elemente instanțele vor analiza și alte împrejurări care pot conduce la stabilirea unității de rezoluție infracțională ca: folosirea aceloraș procedee în săvârșirea actiunilor componente ale activității infracționale[7], timpul scurs între actele de executare etc.

[1] **M. Zolyneak**, *Drept penal*, vol. II, p. gen., *op. cit.*, p. 206–207; **I. Fodor** în *Dongoroz I*, p. 284.

[2] Trib. Supr., sect. pen., dec. nr. 3886/1971, în C.D., 1971, p. 248.

[3] Vezi *Dongoroz I*, p. 284; C. Bulai, *op. cit.*, p. 213.

[4] Trib. Supr., sect. pen., dec. nr. 3886/1971, în C.D., 1971, p. 248.

[5] **G. Antoniu**, *Considerații asupra unor instituții de drept penal general: desistarea voluntară, participația, infracțiunea continuată, confiscarea specială*, în R.R.D. nr. 11/1968, p. 105.

[6] Vezi D. de îndrumare nr. 1/1963 a Plenului Trib. Supr., în C.D. 1963, p. 52.

[7] În acest sens: T.j. Bacău, d.p. nr. 2865 din 1962, J.N. nr. 5, 1963, p. 167. T. reg. Ploiești, d.p. nr. 43 din 1964, în J.N. nr. 7, 1964; În sens contrar: T.j. Brașov, d.p. nr. 974 din 1969 cu notă critică de I. Gorgăneanu, în R.R.D. 6, 1971, p. 135.

Așa cum s-a stabilit în literatura juridică, nici unul din elementele enumerate mai sus nu reprezintă criterii de determinare sigură a rezoluției infracționale unice, dar împreună, toate împrejurările de fapt și condițiile în care s-au săvârșit actele separate – pot conduce la concluzia existenței rezoluției unice[1].

408. **Unitate de calificare juridică.** Actele de executare de același fel trebuie să prezinte fiecare în parte conținutul aceleiași infracțiuni. Deci prin fiecare act de executare ce constă într-o acțiune sau inacțiune se realizează conținutul juridic al aceleiași infracțiuni.

Actele de executare nu trebuie să fie identice ci doar fiecare să realizeze conținutul aceleiași infracțiuni. Așa cum s-a arătat este îndeplinită această condiție și atunci când actele de executare nu reprezintă toate infracțiuni consumate – unele putând rămâne în faza de tentativă[2], ca și atunci când actele de executare sunt realizate în variantele alternative ale elementului material al infracțiunii[3].

În practica judiciară s-a decis, întemeiat, că vor forma o unitate sub forma infracțiunii continuate și actele de executare care realizează unele variante tip, iar altele varianta calificată a acelei infracțiuni[4], cu îndeplinirea desigur și a celorlalte condiții.

409. **Data săvârșirii infracțiunii continuate.** Stabilirea caracterului continuat al unei infracțiuni săvârșită de o persoană prezintă importanță sub mai multe aspecte: a) de la momentul epuizării începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale (art. 122 al. ultim C.p.); b) tot în funcție de momentul epuizării se stabilește incidența unui act de clemență; c) aplicarea legii penale în timp va fi cea în vigoare din momentul epuizării; d) dacă actele de executare se situează pe teritorii diferite, legea penală română va fi incidentă, dacă o parte ori rezultatul infracțiunii s-a produs pe teritoriul României – conform principiului ubicuității (art. 143 C.p.); e) tot în funcție de momentul epuizării se stabilește incidența legii penale în raport cu vârsta făptuitorului, astfel că, dacă făptuitorul a început executarea mai înainte de împlinirea vârstei de 14

[1] În acest sens, *Comentariu la Decizia de îndrumare nr. 1/1963 a Plenului Tribunalului Suprem*, în **G. Antoniu, V. Papadopol, M. Popovici, B. Ștefăcenscu**, *Îndrumările date de Plenul Tribunalului Suprem și noua legislație penală*, Decizii de îndrumare din anii 1952–1968, Ed. Științifică, București, 1971, p. 23–24; T.S., sp., d. nr. 2870 din 1987 din *Repertoriu I*, p. 215.

[2] În acest sens: **I. Fodor**, *Explicații...*, *op. cit.*, p. 284; T.S., s.p., dec. nr. 1974/1969, în C.D. 1969, p. 294.

[3] Spre ex.: delapidarea prevăzută la art. 215[1] C.p., se poate comite în trei variante alternative: însușire, folosire, traficare.

[4] Trib. Supr., sect. pen., dec. nr. 241/1971, în C.D. 1971, p. 243.

ani, aceste acte de executare nu se iau în considerare[1] ci numai cele după împlinirea vârstei de 14 ani dacă au fost săvârşite cu discernământ, iar dacă infracţiunea continuată a început să fie comisă mai înainte de împlinirea vârstei de 18 ani şi a continuat şi după aceasta infractorul va răspunde penal ca major. În cadrul individualizării judiciare se va ţine seama că o parte din actele de executare au fost săvârşite când infractorul era minor[2]

410. **Tratamentul penal al infracţiunii continuate săvârşite de persoana fizică.** Dintre toate formele unităţii legale, infracţiunea continuată este o cauză reală, de agravare facultativă a pedepsei pentru acea infracţiune. Dispoziţiile legale privind tratamentul penal al infracţiunii continuate (art. 42 C.p.) trimit la tratamentul penal al concursului de infracţiuni (art. 34 C.p.).

Întrucât infracţiunea continuată este unică, aplicarea pedepsei se va face *într-o singură etapă,* dintr-o dată, pedeapsa, urmând să fie aplicată spre maximul special şi dacă acesta este considerat neîndestulător să poată fi depăşit cu până la 5 ani când pedeapsa este închisoarea. Când pedeapsa este amenda, aceasta se aplică spre maximul special, iar dacă acesta este neîndestulător se poate adăuga un spor de până la jumătate din acel maxim al amenzii.

Menţionăm că pedeapsa pentru infracţiunea continuată se aplică într-o singură etapă (fără a fi evidenţiat sporul) şi va avea ca limită minimă, minimul special al pedepsei prevăzut de lege pentru infracţiunea săvârşită, iar ca maxim special, pedeapsa la care se poate ajunge prin depăşirea maximului special cu până la 5 ani când pedeapsa este închisoarea sau cu până la jumătate din maximul special când pedeapsa este amenda.

411. **Tratamentul penal al infracţiunii continuate săvârşite de o persoană juridică.** Şi în cazul persoanei juridice dispoziţiile privind tratamentul penal al infracţiunii continuate trimit la dispoziţiile privind tratamentul penal al concursului de infracţiuni săvârşite de persoana juridică (art. 40^1 alin. 1 C.p.). Aceste dispoziţii prevăd aplicarea amenzii (singura pedeapsă principală în cazul persoanei juridice) spre maximul special al acesteia, iar dacă acest maxim este neîndestulător, se poate aplica un spor de până la o treime din acest maxim.

Menţionăm că şi în cazul infracţiunii continuate, săvârşite de o persoană juridică, pedeapsa se aplică tot într-o singură etapă (dintr-o dată) între limitele ce rezultă din lege, adică între minimul special al pedepsei amenzii şi maximul ei special depăşit cu o treime.

[1] Vezi Decizia de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem, nr. 9/16 decembrie 1972, în C.D. 1972, p. 57.

[2] **V. Rămureanu,** *Comentariu I, op. cit.,* p. 311.

412. **Recalcularea pedepsei pentru infracţiunea continuată.** Dacă după condamnarea definitivă, sunt descoperite alte acţiuni sau inacţiuni, ce fac parte din conţinutul aceleiaşi infracţiuni, pedeapsa se recalculează în funcţie de întreaga activitate infracţională, instanţa putând aplica o pedeapsă mai aspră, ori să menţină pedeapsa aplicată anterior, în nici un caz nu va putea aplica o pedeapsă mai mică decât cea stabilită anterior (art. 43 C.p.). Aceste dispoziţii sunt aplicabile în cazul infracţiunii continuate indiferent dacă aceasta a fost săvârşită de o persoană fizică ori de o persoană juridică.

413. **Infracţiuni ce nu se pot săvârşi în mod continuat[1].** Infracţiunea continuată nu este posibilă la infracţiunile din culpă, la infracţiunile al căror obiect nu este susceptibil de divizare[2] şi nici la cele care presupun repetarea activităţii pentru a realiza conţinutul infracţiunii (infracţiunile din obicei).

§ 2. Infracţiunea complexă

414. **Noţiune şi caracterizare.** Alături de infracţiunea continuată, infracţiunea complexă este definită în codul penal[3] ca fiind infracţiunea ce cuprinde în conţinutul său ca element constitutiv sau ca o circumstanţă agravată o acţiune sau o inacţiune care constituie prin ea însăşi o faptă prevăzută de legea penală[4].

Infracţiunea complexă cuprinde deci în conţinutul ei pe de o parte ca *element,* iar pe de altă parte *ca o circumstanţă agravantă,* o acţiune sau o inacţiune care constituie prin ea însăşi o faptă prevăzută de legea penală.

Infracţiunea complexă este creaţia legiuitorului determinată de necesităţi de politică penală, de tehnică legislativă şi nu în ultimul rând de legăturile strânse între acţiunile ori inacţiunile ce intră în conţinutul acesteia, legături uneori de la mijloc la scop şi care pun în evidenţă pericolul sporit al faptelor comise în această legătură faţă de situaţia când astfel de fapte ar fi comise separat, fără legătură între ele. Pericolul sporit al faptei pune în evidenţă periculozitatea făptuitorului faţă de care reacţia represivă trebuie să fie mai energică.

[1] A se vedea **M. Zolyneak,** *op. cit.,* p. 215; **I. Oancea,** *op. cit.,* p. 225.

[2] Spre ex.: infracţiunea de omor nu se poate săvârşi în mod continuat, nici chiar în situaţia în care săvârşirea uciderii ar fi precedată de mai multe tentative de omor.

[3] Art. 41 al. 3 C.p., „Infracţiunea este complexă când în conţinutul său intră, ca element sau ca o circumstanţă agravantă, o acţiune sau o inacţiune care constituie prin ea însăşi o faptă prevăzută de legea penală"

[4] **I. Dobrinescu,** *Reglementarea infracţiunii complexe în noul cod penal,* în R.R.D. nr. 7/1969, p. 23 şi urm.; **V. Papadopol, D. Pavel,** *Formele unităţii infracţionale..., op. cit.,* p. 188.

415. **Formele infracțiunii complexe**[1]. Având în vedere rolul îndeplinit de acțiunea sau inacțiunea ce intră în conținutul infracțiunii complexe ca element ori ca o circumstanță agravantă, în literatura juridică se face distincție între: a) infracțiunea complexă forma tip și b) infracțiunea complexă ca variantă agravantă.

416. **Infracțiunea complexă formă tip** sau infracțiunea complexă propriu-zisă se caracterizează prin aceea că în conținutul ei intră ca element o acțiune sau inacțiune ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni. Deci infracțiunea complexă în această formă este formată din reunirea de către legiuitor a două infracțiuni distincte și crearea unei a treia deosebite de cele înglobate.

Exemplu tipic[2] pentru această formă este infracțiunea de tâlhărie care este formată din reunirea a două infracțiuni distincte: furt-și amenințare, ori furt și lovire sau alte violențe. Această reunire a infracțiunilor și crearea celei de a treia nu este arbitrară, ea este determinată de legătura strânsă între acțiunea de luare și acțiunea de lovire sau alte violențe ori de amenințare, legătură de la mijloc la scop. Pentru a asigura luarea bunului, infractorul folosește amenințarea ori exercită violența evidențiind o periculozitate sporită față de cei care ar săvârși aceste fapte (furt și lovire) distinct fără vreo legătură între ele.

În literatura juridică[3] se consideră că există și o altă formă a infracțiunii complexe în forma tip și anume când în conținutul acesteia intră ca element o acțiune ce formează conținutul unei alte infracțiuni fără a forma o a treia infracțiune distinctă, de ex.: infracțiunea de *atentat care pune în pericol siguranța statului* (art. 160 C.p.) în conținutul căreia sunt cuprinse conținuturile infracțiunilor de lovire sau alte violențe (art. 180 al. 2 C.p.), vătămarea corporală (art. 181 C.p.), vătămarea corporală gravă (art. 182 C.p.), și de omor (art. 174 C.p.), sau în cazul infracțiunii de *ultraj* (art. 239 al. 1 C.p.) în conținutul căreia este cuprins și conținutul infracțiunii de amenințare (art. 193 C.p.).

417. **Infracțiunea complexă ca variantă agravantă.** Cea de a doua formă a infracțiunii complexe este cea care cuprinde în conținutul său, ca pe un element circumstanțial agravant o acțiune sau inacțiune ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni. Infracțiunea complexă este o variantă calificată a unor infracțiuni simple, creată prin absorbirea în conținutul său a unor fapte ce reprezintă conținutul unor alte infracțiuni.

În partea specială a codului penal întâlnim multe situații în care infracțiunea calificată este rezultatul unei absorbții în conținutul acesteia, ca circumstanță, a unor acțiuni sau inacțiuni ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni.

[1] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 363.

[2] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 219; L. Biro, *op. cit.*, p. 160, *Dongoroz I*, p. 288.

[3] **I. Fodor**, în *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 288–289.

[spre ex.: violul care a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei (art. 197 al. 3 C.p.)].

Nu orice infracțiune calificată este și o infracțiune complexă, (spre ex.: furtul săvârșit într-un loc public, într-un mijloc de transport în comun, în timpul nopții este calificat fără a fi și o infracțiune complexă). Furtul calificat, devine infracțiune complexă când este săvârșit prin efracție (cuprinde și distrugerea, degradarea încuietorilor care poate constitui infracțiune distinctă).

Infracțiunea complexă ca variantă agravantă poate fi rezultatul unei infracțiuni complexe forma tip care cuprinde în conținutul ei ca circumstanță agravantă conținutul unei alte infracțiuni, de ex.: tâlhăria care a avut ca urmare vătămarea integrității corporale, ori moartea persoanei (art. 211 al. 2 și 3 C.p.), pirateria (art. 212 al. 2 și 3 C.p.).

418. **Structura infracțiunii complexe.** Infracțiunea complexă cuprinde în conținutul său elementele infracțiunilor reunite sau absorbite.

În *elementul material* al infracțiunii complexe sunt reunite acțiunile ce constituie elementul material al infracțiunilor absorbite. Se poate deslușî spre exemplu acțiunea ce reprezintă elementul material al infracțiunii scop (luarea) și acțiunea ce reprezintă elementul material al infracțiunii mijloc (exercitarea violenței sau amenințării) în cazul infracțiunii de tâlhărie.

Cu privire la *obiectul* infracțiunii complexe se deosebește, pe de o parte, un obiect juridic principal și pe de altă parte, un obiect juridic adiacent. Deci obiectul infracțiunii complexe este și el complex.

După obiectul juridic principal, infracțiunea complexă este cuprinsă într-un grup de infracțiuni, aparține unei categorii de infracțiuni, (spre ex.: tâlhăria este cuprinsă în grupul infracțiunilor contra patrimoniului, ultrajul în categoria infracțiunilor contra autorității etc.).

Forma de vinovăție pentru infracțiunea complexă tip, este intenția, deoarece făptuitorul prevede rezultatul acțiunilor sale și urmărește ori acceptă rezultatul acestora. Spre deosebire de forma tip, în cazul infracțiunii complexe varianta calificată vinovăția poate fi și praeterintenția, dar și culpa.

419. **Natura juridică a infracțiunii complexe.** Cunoașterea infracțiunii complexe are importanță pentru doctrina și practica penală.

În adevăr, fiind formă a unității legale de infracțiuni, infracțiunea complexă reunește în conținutul ei, conținutul altor infracțiuni, care își pierd autonomia, iar incidența celorlalte instituții de drept penal se apreciază în raport de unitatea legală complexă.

Infracțiunea se consumă la realizarea acțiunilor sau inacțiunilor ce reprezintă elementul material al laturii obiective și producerea rezultatelor prevăzute în conținutul infracțiunii.

Nerealizarea sub raport obiectiv a conținutului infracțiunii poate conduce la calificarea faptei ca tentativă a acelei infracțiuni complexe, (spre ex.: în cazul infracțiunii de tâlhărie dacă se consumă amenințarea, însă deposedarea victimei nu a fost posibilă, infracțiunea rămâne în fază de tentativă).

Nerealizarea conținutului constitutiv al infracțiunii complexe (sub alte aspecte decât obiectiv) conduce la desfacerea unității legale[1], faptele își recapătă autonomia infracțională. De exemplu nu se va realiza infracțiunea complexă de ultraj dacă amenințarea s-a comis față de un funcționar deținător al autorității de stat dar care nu se afla în exercițiul atribuțiilor de serviciu, ori le exercita în mod abuziv, ori fapta de amenințare nu s-a realizat în legătură cu atribuțiile de serviciu ale funcționarului respectiv ci din alte motive personale. Într-o astfel de situație fapta de amenințare își recapătă autonomia, se realizează așadar numai conținutul unei infracțiuni (amenințare) contra persoanei și nu infracțiunea complexă de ultraj care este o infracțiune contra autorității.

420. **Pedeapsa pentru infracțiunea complexă.** Infracțiunea complexă nu reprezintă o cauză de agravare a răspunderii penale așa că sancțiunea aplicabilă este cea prevăzută de lege.

Este posibil ca după ce s-a aplicat pedeapsa pentru infracțiunea complexă, să se descopere acțiuni sau inacțiuni, care fac parte din infracțiunea complexă. În acest caz condamnatul va fi judecat și pentru acestea iar pedeapsa anterioară se va recalcula în funcție de întreaga infracțiune complexă. Pedeapsa se poate agrava față de cea inițială ori poate rămâne în aceleași limite, legea oprește doar aplicarea unei pedepse mai ușoare decât cea stabilită anterior (art. 43 C.p.).

421. **Complexitatea naturală.** În doctrina penală[2], pe lângă complexitatea legală, creată de legiuitor este menționată și complexitatea naturală ce rezultă din absorbirea în chip natural de către infracțiunea fapt consumat a tentativei la acea infracțiune, ori în cazul unor infracțiuni contra persoanei absorbirea unor infracțiuni mai ușoare în altele mai grave. De exemplu infracțiunea de omor consumat cuprinde în mod natural și tentativa acestei infracțiuni după cum cuprinde și elementele infracțiunilor mai puțin grave (lovirea, vătămarea corporală).

În astfel de cazuri, de complexitate naturală, se păstrează unitatea infracțiunii simple ce cuprinde în elementul său material și elementul material al altei infracțiuni simple mai puțin grave. Interesul cunoașterii complexității naturale are o importantă practică fiindcă nerealizarea conținutului infracțiunii mai grave, va atrage răspunderea infractorului pentru infracțiunea mai puțin gravă.

[1] T.S. s. p., d. nr. 2408/1976 în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu alfabetic* (1975–1980), *op. cit.*, p. 392.

[2] **V. Papadopol, D. Pavel**, *Formele unității infracționale...*, *op. cit.*, p. 189.

§ 3. Infracțiunea progresivă

422. **Noțiune și condiții.** Infracțiunea progresivă este definită în doctrina penală ca fiind acea infracțiune care după atingerea momentului consumativ corespunzător unei anumite infracțiuni, fără intervenția făptuitorului își amplifică progresiv rezultatul, ori se produc urmări noi corespunzător unor infracțiuni mai grave[1].

Infracțiunea realizată, corespunzător rezultatului mai grav amplificat, absoarbe în conținutul său conținuturile infracțiunilor mai ușoare realizate anterior. Absorbția este legală întrucât în lege sunt prevăzute ca infracțiuni de sine stătătoare etapele de amplificare a rezultatului. Exemplul clasic de infracțiune progresivă îl întâlnim în cazul infracțiunilor contra vieții, integrității corporale și sănătății, când este posibil, ca urmare a unei acțiuni de lovire, să se producă ca prim rezultat o suferință fizică (art. 180 al. 1 C.p.), ori rezultatul să se agraveze, vătămarea necesitând pentru vindecare îngrijiri medicale de până la 20 de zile, realizându-se conținutul infracțiunii de lovire calificată (art. 180 al. 2 C.p.), apoi și acest rezultat se poate agrava, vătămarea necesitând pentru vindecare îngrijiri medicale de până la 60 de zile realizându-se conținutul unei infracțiuni mai grave – vătămarea corporală (art. 181 C.p.), iar dacă vătămarea se amplifică și necesită îngrijiri medicale mai mari de 60 de zile, ori se produce un rezultat specific, pierderea unui simț sau organ, încetarea funcționării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, sluțirea, avortul ori punerea în primejdie a vieții persoanei – se realizează conținutul infracțiunii de vătămare corporală gravă (art. 182 C.p.), când vătămarea a dus la moartea victimei s-a produs un rezultat și mai grav, iar prin fapta respectivă s-a realizat conținutul infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (art. 183 C.p.). Deci fapta inițială care a produs un anumit rezultat, susceptibilă de o anumită încadrare juridică, datorită amplificării rezultatului, va primi noi calificări (încadrări juridice) în funcție de rezultatul atins până în acel moment.

Calificarea faptei (încadrarea juridică) în funcție de rezultatul mai grav absoarbe calificările anterioare ce au în vedere rezultate mai puțin grave.

Infracțiunea progresivă, cunoaște un moment al consumării, apoi o amplificare a urmărilor și deci un moment al epuizării țărmurit de ultimul rezultat la care s-a ajuns. Privită sub acest aspect și infracțiunea progresivă este o formă atipică de infracțiune.

423. **Data săvârșirii infracțiunii progresive.** Ca și infracțiunile continui, continuate, pentru infracțiunea progresivă este importantă determinarea mo-

[1] **V. Papadopol, D. Pavel**, *Formele unității infracționale...*, *op. cit.*, p. 279 și urm.

mentului epuizării, al producerii ultimului rezultat amplificat în funcție de care devin incidente celelalte instituții de drept penal[1].

Dacă s-a aplicat o pedeapsă pentru infracțiunea corespunzătoare unui anumit rezultat iar acesta se amplifică, se va stabili o pedeapsă pentru infracțiunea corespunzătoare noului rezultat[2].

§ 4. Infracțiunea de obicei

424. **Noțiune.** Prin infracțiune de obicei sau de obișnuință se înțelege infracțiunea al cărui conținut se realizează prin repetarea faptei de un număr de ori din care să rezulte obișnuința, îndeletnicirea făptuitorului[3].

Caracteristic pentru infracțiunea de obicei este repetarea faptelor de același fel de un număr suficient de mare din care să rezulte îndeletnicirea. Fiecare faptă luată separat nu are semnificație penală, ci doar împreună reliefează obișnuința făptuitorului de a săvârși infracțiunea și pericolul social ce poate caracteriza infracțiunea[4].

Desemnarea infracțiunii de obicei în legislația penală se face prin prevederea în conținutul ei a repetării actelor de executare ca îndeletnicire, spre ex.: îndeletnicirea ori repetarea faptei constituie o cerință esențială, specifică, implicită infracțiunilor numite de parazitism social, de ex.: cerșetoria (art. 326 C.p.), prostituția (art. 328 C.p.) etc.

425. **Consecințe juridice.** Întrucât și în cazul infracțiunii de obicei este posibilă repetarea faptei, după consumare, se distinge pe lângă momentul consumării și un moment al epuizării, corespunzător ultimului act de executare.

Importanța cunoașterii infracțiunii de obicei este strâns legată de aspectele ce privesc consumarea și epuizarea acesteia. În adevăr, în funcție de momentul epuizării sunt incidente celelalte instituții de drept penal[5].

Infracțiunea de obicei nu poate avea tentativă și nici nu poate fi comisă în coautorat.

Infracțiunea de obicei nu trebuie confundată cu infracțiunea continuată unde fiecare act de executare realizează conținutul infracțiunii și care acte sunt reunite de legiuitor având în vedere rezoluția infracțională unică, comună, pentru aceste acte de executare. În cazul infracțiunilor de obicei, așa după cum am arătat mai sus, fiecare act de executare, nu realizează conținutul infracțiunii ci mai multe luate împreună desemnează obișnuința și o periculozitate socială necesară infracțiunii.

[1] Vezi pe larg efectele juridice ale infracțiunii continuate.
[2] T.j. Iași, dec. pen. nr. 720/1972, în R.R.D., nr. 2/1973, p. 160.
[3] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 230–231; **M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 126.
[4] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 223.
[5] Vezi pe larg consecințele juridice ale infracțiunii continuate, din prezentul capitol.

CAPITOLUL IX

Pluralitatea de infracțiuni

Secțiunea I

GENERALITĂȚI PRIVIND PLURALITATEA DE INFRACȚIUNI

§ 1. Conceptul și caracterizarea pluralității de infracțiuni

426. **Noțiune.** În dreptul penal prin pluralitate de infracțiuni este desemnată situația în care o persoană săvârșește mai multe infracțiuni înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele cât și situația în care o persoană săvârșește din nou o infracțiune după ce a fost condamnată definitiv pentru o altă infracțiune.

În codul penal român în vigoare, pluralitatea de infracțiuni este reglementată în titlul privind infracțiunea (art. 32–40). Includerea pluralității de infracțiuni în titlul privind infracțiunea reflectă concepția legiuitorului penal român de a acorda prioritate problemelor de stabilire a situațiilor în care există pluralitate de infracțiuni[1].

De altfel instituția pluralității de infracțiuni aparține deopotrivă și răspunderii penale[2], deoarece aplicarea pedepsei pentru ansamblul infracțional ridică problema găsirii celor mai adecvate sisteme de sancționare care să corespundă periculozității sociale reliefate prin săvârșirea mai multor infracțiuni de către aceeași persoană.

§ 2. Formele pluralității de infracțiuni

427. **Criteriile de distincție între formele pluralității de infracțiuni.** Activitatea infracțională a unei persoane concretizată în săvârșirea mai multor infracțiuni îmbracă forme diferite, după cum pentru vreuna din infracțiuni a intervenit ori nu o condamnare definitivă.

Formele pluralității de infracțiuni prevăzute în Codul penal român sunt: *concursul de infracțiuni, recidiva și pluralitatea intermediară.*

Concursul de infracțiuni este forma pluralității de infracțiuni ce presupune săvârșirea mai multor infracțiuni, de către aceeași persoană, mai înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele.

[1] **I. Fodor** în *Dongoroz I*, p. 254; **V. Rămureanu** în *Comentarii I*, p. 219.
[2] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., 1971, p. 275; **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Fundația Chemarea, Iași, 1999, p. 226.

Recidiva ca formă a pluralității de infracțiuni presupune săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care a mai fost condamnată definitiv și eventual a executat pedeapsa pentru o infracțiune săvârșită anterior.

Concursul de infracțiuni și recidiva sunt formele de bază ale pluralității de infracțiuni (art. 32 C.p.). Alături de acestea în art. 40 C.p. s-a prevăzut și forma pluralității intermediare prin stabilirea unor reguli pentru sancționarea infractorului care săvârșește o nouă infracțiune după o condamnare definitivă, mai înainte de executarea pedepsei sau stingerea executării acesteia fără a fi îndeplinite condițiile prevăzute pentru recidivă.

În astfel de situații nefiind îndeplinite condițiile stării de recidivă și nici ale concursului de infracțiuni deoarece a intervenit o condamnare definitivă pentru infracțiunea anterioară, se creează o stare intermediară, o pluralitate intermediară[1] între concursul de infracțiuni și starea de recidivă.

Secțiunea a II-a

CONCURSUL DE INFRACȚIUNI

§ 1. Noțiune și condiții

428. **Noțiune.** Prin concurs de infracțiuni în doctrină și legislația penală este desemnată forma pluralității de infracțiuni ce constă din săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni de către aceeași persoană mai înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele[2].

429. **Condițiile de existență ale concursului de infracțiuni.**

a) Prima condiție se referă la săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni[3].

Infracțiunile săvârșite pot fi de natură și gravitate deosebite, pot fi prevăzute în codul penal ori în legile speciale sau în legile nepenale cu dispoziții penale, pot fi consumate ori rămase în faza de tentativă pedepsibilă, ori asimilate tentativei (ex.: art. 173 al. 2 C.p.) și pedepsite ca atare.

Condiția este îndeplinită indiferent de forma de vinovăție cu care sunt comise infracțiunile. Nu are importanță de asemenea, pentru existența concursului de infracțiuni dacă infracțiunile sunt de aceeași natură ori nu. Nu are importanță pentru existența concursului de infracțiuni dacă infracțiunile sunt: simple, continui, deviate, continuate, complexe, progresive, de obicei[4]. Condiția

[1] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 226; **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 488.

[2] *Dongoroz I*, p. 258; *Comentariu I*, p. 221; **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 331; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 236.

[3] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 228.

[4] Vezi și C.S.J., s.p., d. nr. 784, Revista de drept penal nr. 2, 1994, p. 175.

este îndeplinită și atunci când infracțiunile sunt săvârșite toate în țară, toate în străinătate, ori unele în țară și altele în străinătate[1].

b) *Infracțiunile să fie săvârșite de aceeași persoană.* Unitatea de subiect este de esența concursului de infracțiuni. Este îndeplinită condiția și atunci când infractorul are calitatea de autor ori de participant la infracțiunile comise.

Este îndeplinită condiția și atunci când infractorul a comis unele infracțiuni în timpul minorității[2] și altele după împlinirea vârstei de 18 ani.

c) A treia condiție privește săvârșirea infracțiunilor mai înainte de condamnarea definitivă a infractorului pentru vreuna din ele.

Condiția are în vedere inexistența unei condamnări definitive pentru vreuna din infracțiunile comise de aceeași persoană. Va fi îndeplinită această condiție chiar dacă infractorul a fost condamnat pentru o infracțiune săvârșită anterior, dar hotărârea nu era definitivă[3] la data comiterii noii infracțiuni, ori hotărârea de condamnare deși definitivă a fost desființată printr-o cale extraordinară de atac[4].

d) În sfârșit o ultimă condiție a existenței concursului de infracțiuni are în vedere ca infracțiunile comise, ori cel puțin două dintre ele să poată fi supuse judecății[5]. Această condiție nu se degajă din definiția legală a concursului de infracțiuni, ci este dedusă din întreaga reglementare a concursului de infracțiuni.

Concursul de infracțiuni ia naștere prin săvârșirea de infracțiuni și se stabilește cu ocazia judecății. Este posibil ca o persoană să săvârșească mai multe infracțiuni, dar să nu poată fi judecate deoarece pot exista cauze care înlătură răspunderea penală, care eventual sunt incidente pentru vreuna din infracțiunile comise cum ar fi: amnistia, lipsa plângerii prealabile, împlinirea termenului de prescripție a răspunderii penale ori sunt incidente alte cauze ce atrag nepedepsirea infractorului ca: denunțarea de către mituitor a luării de mită (art. 255 al. 3 C.p.), retragerea mărturiei mincinoase (art. 260 al. 2 C.p.).

În astfel de situații, dacă infractorul este trimis în judecată numai pentru o infracțiune, deoarece pentru celelalte sunt incidente cauzele de înlăturare a răspunderii penale ori cauze de impunitate – nu este îndeplinită condiția de existență a concursului de infracțiuni[6]. Considerăm că această condiție apare mai degrabă ca o condiție de sancționare a concursului de infracțiuni, decât de

[1] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 229.

[2] T.S., s.p., d. nr. 502 din 1979, C.D., p. 340.

[3] T.S., s.p., d. nr. 3008/1973, R.R.D. 3, 1974, p. 147.

[4] *Comentariu I*, p. 225; **M. Zolyneak**, *op. cit.*, p. 252.

[5] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 491; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 238–239.

[6] **I. Fodor** în *Dongoroz I*, p. 263; **V. Rămureanu**, *Comentariu I*, p. 224; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 238–239.

existență a acestuia, dar cum problema principală a concursului este cea privind sancționarea, desigur că o astfel de condiție trebuie socotită de existență a concursului.

§ 2. Formele concursului de infracțiuni

430. **Forme posibile.** Concursul de infracțiuni este cunoscut în doctrina penală și în legislație sub două forme: concursul real și concursul formal[1].

431. **Concursul real de infracțiuni.** *Concursul real* se mai numește și concurs material ori concurs prin mai multe acțiuni sau inacțiuni[2].

Concursul real de infracțiuni este acea formă ce se realizează prin săvârșirea mai multor infracțiuni ca urmare a mai multor acțiuni sau inacțiuni distincte.

Această caracteristică a concursului real se deduce implicit din dispozițiile art. 33 lit. b. C.p. care reglementează concursul ideal sau formal prevăzând că există concurs, „când o acțiune sau inacțiune săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs întrunește elementele mai multor infracțiuni".

Infracțiunile săvârșite de o persoană pot fi de aceeași natură și concursul devine omogen, iar când infracțiunile sunt de natură diferită, concursul este eterogen.

Între infracțiunile aflate în concurs se pot stabili anumite legături interne, obiective, pe lângă cea subiectivă (același infractor).

În funcție de legăturile care există între infracțiunile aflate în concurs se disting două modalități ale concursului: concursul real simplu și concursul real calificat.

432. **Concursul real simplu.** *Concursul real simplu* se caracterizează prin aceea că între infracțiunile săvârșite nu există o altă legătură decât cea personală (săvârșite de aceeași persoană).

433. **Concursul real calificat.** *Concursul real calificat* sau *caracterizat*[3] sau cu *conexitate* se caracterizează prin existența anumitor legături conexiuni între infracțiunile săvârșite de aceeași persoană. Sunt menționate astfel de conexiuni în literatura juridică: *conexiunea topografică* – ce presupune o legătură de spațiu, de loc, între infracțiunile comise; *conexitatea cronologică*, ce presupune comiterea infracțiunilor simultan sau succesiv; *conexitatea consecvențională* în care o infracțiune este săvârșită pentru a ascunde comiterea altei infracțiuni; *conexitatea etiologică* în care o infracțiune este săvârșită pentru a înlesni comiterea altei infracțiuni.

Dintre formele posibile de conexitate ce pot exista între infracțiunile aflate în concurs, în legea penală (art. 33 lit. a C.p.) au fost reținute doar două: conexitatea etiologică și conexitatea consecvențională.

Prin prevederea în dispozițiile art. 33 lit. a. C.p., a conexității etiologice și a conexității consecvențiale legiuitorul penal român a statornicit, de altfel, existența concursului de infracțiuni și în cazul unor legături foarte strânse între respectivele infracțiuni. Precizarea era necesară pentru a evita reiterarea discuțiilor născute în doctrina penală[1] ca și soluțiile contradictorii din practica judiciară de sub imperiul codului penal anterior, după care prin comiterea unei infracțiuni pentru a înlesni săvârșirea altei infracțiuni nu se realizează un concurs de infracțiuni ci o singură infracțiune – infracțiunea scop. Infracțiunea mijloc se susținea că nu ar avea autonomie și ar fi absorbită în infracțiunea scop. O astfel de susținere a fost de la început combătută în literatura juridică[2], fiindcă nu ținea seama de realitatea practică (se săvârșeau două infracțiuni distincte) iar legiuitorul nu le reunea în cadrul unei unități legale – ca infracțiune complexă. Mai mult, o astfel de soluție a unității de infracțiune nu se poate justifica în ipotezele în care infracțiunea mijloc era mai gravă decât infracțiunea scop, (spre ex.: uciderea grănicerului – infracțiune mijloc – pentru trecerea frauduloasă a frontierei – infracțiune scop)[3].

434. **Concurs cu conexitate etiologică.** *Conexitatea etiologică* presupune o legătură mijloc-scop între infracțiunile comise, adică o infracțiune este comisă pentru a înlesni săvârșirea altei infracțiuni. Atât infracțiunea mijloc cât și infracțiunea scop sunt comise cu intenție iar hotărârea de a fi săvârșite este anterioară comiterii ambelor infracțiuni[4]. (spre ex.: pentru a înlesni delapidarea, funcționarul falsifică evidențele de intrare a bunurilor din gestiune).

---

[1] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 231.

[2] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 237.

[3] *Dongoroz I, op. cit.*, p. 263; **I. Fodor**, *Concursul cu conexitate* (caracterizat), S.C.J. nr. 2/1969, p. 243 și urm.

[1] **I. Fodor** în *Dongoroz I, op. cit.*, p. 264–265; **V. Rămureanu**, în *Comentariu I, op. cit.*, p. 225

[2] Vezi pe larg; **O. Stoica**, *Considerații privitoare la problema falsului în acte ca mijloc de săvârșire sau înlesnire a săvârșirii unei infracțiuni*, în L.P. nr. 2/1960, p. 25 și urm.

[3] **M. Zolyneak**, *În legătură cu concursul real de infracțiuni*, în Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza", Iași, 1963, p. 203.

[4] **I. Fodor**, *Concursul cu conexitate, op. cit.*, p. 243–247; Vezi și **C. Bulai**, *Tâlhăria și lipsirea de libertate în mod ilegal: infracțiune unică sau concurs de infracțiuni*, revista de Drept penal nr. 2, 1994, p. 134–135.

Tot un concurs de infracțiuni cu conexitate etiologică[1] săvârșește și persoana care pătrunde fără drept într-o locuință de unde sustrage un bun, realizându-se conținutul atât al infracțiunii de violare de domiciliu cât și al infracțiunii de furt.

435. **Concurs cu conexitate consecvențională.** *Conexitatea consecvențională* presupune o legătură de la cauză la efect[2] sau de la antecedentă la consecință[3] între infracțiunile aflate în concurs, adică se comite o infracțiune pentru a acoperi săvârșirea altei infracțiuni, (spre exemplu, pentru a acoperi săvârșirea unui omor se ucide martorul ori pentru a împiedica descoperirea unei delapidări se falsifică actele de evidență[4]).

Infracțiunea efect în această conexitate consecvențională este comisă întotdeauna cu intenție, iar infracțiunea cauză poate fi săvârșită atât cu intenție cât și din culpă. Hotărârea de a săvârși infracțiunea efect este luată după comiterea infracțiunii cauză, (spre ex.: pentru a împiedica descoperirea unei uciderii din culpă comisă într-un accident de circulație, conducătorul auto părăsește locul accidentului).

436. **Concursul ideal de infracțiuni.** *Concursul ideal sau formal* de infracțiuni ori concursul printr-o singură acțiune cum se mai numește în literatura juridică[5], există potrivit dispozițiilor art. 33 lit. b. atunci când „o acțiune sau inacțiune săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs, întrunește elementele mai multor infracțiuni".

În mod constant, s-a decis în practica judiciară, că există concurs ideal de infracțiuni când prin fapta conducătorului unui autocamion se distruge din culpă un alt vehicul și se provoacă totodată rănirea gravă a unei persoane[6] ori

[1] A se vedea în acest sens **G. Antoniu, C. Bulai** coordonatori – *Practica judiciară penală, vol. I*, Ed. Academiei, București 1998, p. 125; **C. Mitrache**, *Furt și violare de domiciliu*, R.D.P. nr. 1/1995, p. 124; **C. Butiuc**, *Furt prin efracție, violare de domiciliu*, R.D.P. nr. 1/1997, p. 46; **Simona Cristea**, *Furt prin efracție și violare de domiciliu*, R.D.P. nr. 4/1997, p. 92; **C. Duvac**, *Violare de domiciliu și furt calificat*, R.D.P. nr. 4/1998, p. 85 și **în sens contrar** o opinie care susține absorbția infracțiunii de violare de domiciliu în infracțiunea de furt **Costel Căşuneanu**, *Noi argumente privind absorbirea infracțiunii de violare de domiciliu în infracțiunile de furt și tâlhărie*, Dreptul nr. 9/2004, p. 177-181; **V. Papadopol**, *Culegere de practică judiciară în materie penală a Curții de Apel București pe anul 1998*, p. 140; **Cristina Vlădescu**, *Infracțiunea continuată. Furt și violare de domiciliu*, R.D.P. nr. 4/1997, p. 88; **C. Turianu, Fr. Gârbaci**, *Furt calificat și violare de domiciliu*, Dreptul nr. 1/1997, p. 96; C.S.J. s.p. d. nr. 1016/1995, R.D.P. nr. 2/1998, p. 120.

[2] T.S., s.p., d. nr. 316 din 1975, în *Repertoriu II*, p. 99.

[3] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 232.

[4] În acest sens, Pleul fostului Tribunal Suprem, d.î. nr. 1/1960, C.D., p. 40.

[5] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 331–332.

[6] T. reg. Constanta, dp. nr. 1654 din 1956, în L.P. nr. 4, 1957, p. 444 și urm.

prin încălcarea normelor legale de protecția muncii (o infracțiune) se produce și o vătămare corporală gravă a unei persoane[1] sau în cazul în care violențele întrebuințate la săvârșirea infracțiunii de tâlhărie au fost îndreptate împotriva unui funcționar care îndeplinea o funcție ce implică exercițiul autorității de stat aflat în exercițiul funcțiunii, în care activitatea ilicită întrunește elementele constitutive ale infracțiunilor de tâlhărie și ultraj[2].

Infracțiunile săvârșite în concurs ideal pot fi de aceeași natură, concursul fiind și omogen ori de natură diferită concursul fiind eterogen.

Va exista deci concurs ideal de infracțiuni și atunci când prin aceeași acțiune ori inacțiune se realizează conținutul mai multor infracțiuni de același fel, [spre ex.: dacă prin conducerea imprudentă a unui autovehicul sunt rănite grav două persoane se realizează conținutul a două infracțiuni[3] de vătămare corporală din culpă (art. 184 C.p.), deoarece în materia infracțiunilor contra persoanei – altele decât cele contra vieții, unde legiuitorul dintr-o pluralitate de victime a creat o unitate legală (art. 176 lit. b și art. 178 al. 5) sub forma infracțiunii complexe – pluralitatea subiecților pasivi determină chiar în cazul unității de acțiune sau inacțiune o pluralitate de infracțiuni[4]].

Infracțiunile săvârșite în concurs ideal de cele mai multe ori sunt de natură diferită, (spre ex.: conducând fără permis, în stare de ebrietate, infractorul provoacă un accident de circulație în care este vătămată grav integritatea corporală a unei persoane și uciderea din culpă a alteia).

Sub raport subiectiv infracțiunile aflate în concurs ideal pot fi săvârșite cu: intenție directă[5], cu intenție directă unele și altele cu intenție indirectă, cu intenție unele și altele din culpă, după cum toate pot fi săvârșite din culpă[6].

§ 3. Tratamentul penal al concursului de infracțiuni

437. **Sisteme de sancționare.** Săvârșirea mai multor infracțiuni de către aceeași persoană, demonstrează, cel mai adesea, o perseverență pe calea infracțională a acesteia și față de care sunt necesare sisteme de sancționare adecvate pentru asigurarea constrângerii și reeducării.

În doctrina penală și în legislația penală sunt cunoscute trei sisteme de sancționare pentru concursul de infracțiuni: sistemul cumulului aritmetic, sistemul absorbției și sistemul cumulului juridic.

[1] T.S., s.p., d. nr. 335 din 1972, C.D., p. 294.

[2] T.S., s.p., d. nr. 1504 din 1973, C.D., p. 357.

[3] T.S., s.p., d. nr. 1097 din 1971 cu notă de M. Zolyneak, R.R.D. nr. 5, 1972, p. 141; în același sens, T.j. Galați, d.p. nr. 346 din 1970 în R.R.D. nr. 10, 1970, p. 166.

[4] T.j. Hunedoara, d.p. nr. 877 din 1976, R.R.D. nr. 9, 1977, p. 63.

[5] T.S., s.p., d. nr. 239, 1972, C.D., p. 325.

[6] Trib. Supr., sect. pen., dec. nr. 1504/1973, în C.D., 1973, p. 137.

438. **Sistemul cumulului aritmetic.** *Sistemul cumulului aritmetic*[1] sau sistemul adiționării pedepselor presupune adunarea pedepselor stabilite pentru fiecare infracțiune din concurs *(quot delicte tot poenae)* și executarea pedepsei rezultate din adunarea lor.

S-a reproșat acestui sistem că este rigid și în cazul pedepselor privative de libertate conduce la pedepse ce depășesc durata de viață a omului, se transformă într-o privațiune pe viață a condamnatului, depășind limitele generale ale pedepsei în cadrul cărora trebuie să aibă loc represiunea[2].

S-a mai reproșat[3] acestui sistem de sancționare că prin adunarea pedepselor se creează un plus de suferință care nu ar exista când pedepsele ar fi executate cu intermitențe, sau că „adunarea pedepselor nu corespunde rațiunii de a fi a represiunii care nu reprezintă o pură retribuire (rău pentru rău) ci urmărește o anumită finalitate – constrângerea și reeducarea pentru realizarea cărora, pedepsele nu trebuie să depășească o limită normală.

Sistemul adiționării pedepselor nu poate fi primit nici în cazul pedepselor pecuniare, fiindcă uneori ar conduce la o confiscare generală.

439. **Sistemul absorbției.** *Sistemul absorbției* presupune aplicarea pedepsei stabilite pentru infracțiunea cea mai gravă care va absorbi pedepsele stabilite pentru celelalte infracțiuni mai ușoare.

Acest sistem al absorbției pedepselor mai ușoare în pedeapsa cea mai gravă *(major poena absorbet minorem)* are mai multe neajunsuri decât sistemul adiționării, deoarece creează pentru infractor impresia de impunitate[4] pentru infracțiunile mai puțin grave, poate reprezenta o încurajare pentru infractorul ce a săvârșit o infracțiune gravă, de a săvârși și alte infracțiuni mai puțin grave pentru care pedepsele vor fi absorbite în pedeapsa pentru infracțiunea mai gravă.

Sistemul absorbției pedepselor creează dificultăți în aplicarea actelor de clemență, când acestea ar privi pedeapsa aplicată pentru infracțiunea cea mai grea.

440. **Sistemul cumulului juridic.** *Sistemul cumulului juridic*, sau al contopirii pedepselor este un sistem intermediar între cel al adiționării și cel al absorbției și presupune aplicarea pedepsei celei mai grave, dintre cele stabilite pentru fiecare infracțiune, la care se poate adăuga un spor.

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 339; **N. T. Buzea**, *Infracțiunea penală și culpabilitatea*, Ed. Ardealul, Alba Iulia, 1944; **I. Tanoviceanu**, *Drept penal*, vol. I, 1912, p. 352.

[2] **I. Fodor** în *Dongoroz I, op. cit.*, p. 267.

[3] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 339.

[4] **V. Dongoroz**, *op. cit.*, p. 339.

Acest sistem adoptat și de Codul penal român în vigoare, are avantajul că elimină inconvenientele semnalate în celelalte sisteme, iar obiecțiile ce i se pot aduce sunt de mai mică importanță.

441. **Aplicarea pedepselor principale în caz de concurs de infracțiuni săvârșite de persoana fizică.** Sistemul cumulului juridic, sau al cumulului adaptabil[1] se prezintă ca un sistem unitar, închegat, suplu, ce oferă un cadru legal de adaptare a pedepsei, multiplelor situații ce se ivesc în practică.

Potrivit art. 34 C.p. aplicarea pedepsei pentru concursul de infracțiuni parcurge *două etape*. Mai întâi *se stabilește* pedeapsa pentru fiecare dintre infracțiunile săvârșite și apoi, în etapa a doua, *se aplică* (se dă spre executare) pedeapsa cea mai grea care poate fi sporită în limitele prevăzute de lege.

442. **Stabilirea pedepsei** reprezintă activitatea de individualizare a răspunderii penale pentru o singură infracțiune care se află în pluralitatea de infracțiuni săvârșită de infractor, făcându-se abstracție de existența celorlalte infracțiuni.

443. **Aplicarea pedepsei** reprezintă o etapă următoare stabilirii pedepsei concrete pentru fiecare infracțiune, când apreciindu-se ansamblul activității infracționale a infractorului, se aplică, adică se dă spre executare o pedeapsă pentru întreg ansamblul, care reflectă de data aceasta pericolul social rezultat din comiterea infracțiunilor concurente[2]

Preocuparea legiuitorului penal român pentru crearea cadrului unitar de sancționare a concursului de infracțiuni se reflectă în prevederea ipotezelor posibile prin dispozițiile art. 34 C.p., la care se poate ajunge după stabilirea pedepsei în primă etapă și determinarea pedepsei aplicabile pentru întreaga activitate infracțională în a doua etapă.

444. **Când pentru vreuna din infracțiunile concurente s-a stabilit pedeapsa detențiunii pe viață.** Când s-a stabilit o pedeapsă cu detențiunea pe viață și una sau mai multe pedepse cu închisoarea ori cu amendă, se aplică pedeapsa detențiunii pe viață.

Prin dispozițiile art. 34 lit. a C.p. se consacră, numai în acest caz, sistemul absorbției, sistem care se justifică prin caracterul pedepsei – absolut determinate – care este detențiunea pe viață și care pedeapsă nu mai poate fi agravată.

445. **Aplicarea pedepsei când s-au stabilit numai pedepse cu închisoarea.** Când s-au stabilit numai pedepse cu închisoarea se aplică pedeapsa cea

[1] **V. Rămureanu**, *Concursul de infracțiuni în reglementarea noului cod penal*, în R.R.D., nr. 9/1968, p. 23; **L. Biro**, op. cit., p. 250.

[2] **I. Fodor**, în *Dongoroz I, op. cit.*, p. 269.

mai grea, care poate fi sporită până la maximul ei special, iar când acest maxim nu este îndestulător se poate adăuga un spor de până la 5 ani (art. 34 lit. b C.p.).

Dintre soluțiile preconizate de legiuitor instanța se poate opri, deci, la pedeapsa cea mai grea, dintre cele stabilite, pe care o aplică pentru întreg concursul dacă apreciază că este suficientă pentru constrângerea și reeducarea infractorului. Prin această soluție se ajunge, de altfel, la sistemul absorbției.

Dacă pedeapsa cea mai grea nu este îndestulătoare pentru sancționarea infractorului aceasta se poate spori (agrava) până la maximul ei special, iar dacă și acest maxim nu este îndestulător se poate aplica un spor de până la 5 ani.

Menționăm că orice adaos la pedeapsa cea mai grea dintre cele stabilite este un spor și reprezintă un echivalent al pedepselor ce nu se mai execută. Sporul ce se poate adăuga la pedeapsa cea mai grea, când aceasta a fost stabilită la maximul special prevăzut de lege pentru respectiva infracțiune, este de până la 5 ani.

Când pedeapsa cea mai grea stabilită de instanță pentru una din infracțiunile concurente este mai mică decât maximul special prevăzut de lege pentru respectiva infracțiune, atunci sporul cu care se poate agrava pedeapsa se compune din diferența până la maximul special, la care se poate adăuga până la 5 ani.

Precizăm că pedeapsa cea mai grea poate fi sporită cu o durată ce se poate cuprinde până la maximul special al acesteia cât și cu depășirea acestui maxim cu o durată de până la 5 ani.

Alegerea pedepsei celei mai grele, nu întotdeauna, este ușor de făcut, atunci când de ex.: s-au stabilit pedepse cu aceeași durată deși maximul lor special pentru infracțiunile concurente este diferit. În astfel de situații în literatura juridică de specialitate, s-a susținut, corect, că pedeapsa cea mai grea este cea stabilită pentru infracțiunea ce are un maxim mai ridicat și care permite o agravare într-un cuantum, durată mai mare[1].

În cazul în care pedeapsa cea mai grea nu a fost stabilită pentru infracțiunea cea mai gravă, atunci sporirea acesteia (a pedepsei stabilite) poate avea loc până la maximul special prevăzut de lege pentru respectiva infracțiune ce a permis stabilirea pedepsei celei mai grele și care maxim special poate fi depășit cu o durată de până la 5 ani.

Maximul special al pedepsei la care se poate ajunge prin sporirea pedepsei celei mai grele stabilite în prima etapă este cel prevăzut pentru infracțiunea consumată ori pentru tentativă, după caz.

Dacă pentru una sau unele dintre pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente este incidentă grațierea, aceste pedepse nu intră în contopire.

[1] **L. Biro**, *Considerații asupra tratamentului sancționator la concursul de infracțiuni*, în R.R.D. nr. 9/1973, p. 79.

Dispozițiile referitoare la contopire se aplică numai cu privire la pedepsele executabile ce nu au făcut obiectul grațierii sau care au fost grațiate parțial[1].

446. **Limitele pedepsei rezultante.** Aplicarea sporului la pedeapsa cea mai grea spre maximul special al pedepsei prevăzute de lege pentru respectiva infracțiune (ca și peste maximul special, este tărmurită de totalul pedepselor stabilite ce sunt contopite[2] (art. 34 al. 2 C.p.). ca și de maximul general al pedepsei închisorii care este de 30 de ani[3].

În cazul aplicării sporului, instanța este obligată să determine întinderea lui și să motiveze necesitatea aplicării acestuia[4].

447. **Aplicarea pedepsei când pentru infracțiunile concurente s-au stabilit numai pedepse cu amendă.** Când toate pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente sunt pedepse cu amendă, atunci se va aplica amenda cea mai mare care poate fi sporită până la maximul ei special, iar dacă și acest maxim nu este îndestulător se poate adăuga un spor de până la jumătate din acel maxim (art. 34 lit. c C.p.).

448. **Aplicarea pedepsei când pentru infracțiunile concurente s-au stabilit o pedeapsă cu închisoarea și o pedeapsă cu amendă.** O altă ipoteză este cuprinsă de art. 34 alin.1 lit. d C.p., ce prevede aplicarea pedepsei pentru concurs când s-au stabilit pedepse de natură diferită respectiv o pedeapsă cu închisoare și o pedeapsă cu o amendă. În acest caz se aplică pedeapsa cu închisoarea la care se poate adăuga în totul sau în parte amenda.

449. **Aplicarea pedepsei când pentru infracțiunile concurente s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoarea și mai multe pedepse cu amendă.** În sfârșit, dacă între pedepsele stabilite pentru un concurs sunt mai multe cu închisoarea și mai multe cu amenda se va alege, pentru aplicare pedeapsa rezultantă a închisorii (aplicată potrivit regulilor prezentate la pct. 443) la care se poate adăuga în total sau în parte amenda rezultantă (aplicată potrivit regulilor arătate mai sus la pct. 445) (art. 34 alin.1 lit. e C.p.).

[1] A se vedea D. nr. X din 24 oct. 2005 a I.C.C.J. – secțiile unite, publicată în M. Of. nr. 123 din 9 feb. 2006.

[2] Vezi art. 34, al. ultim. C.p., „Prin aplicarea dispozițiilor din alineatele precedente nu se poate depăși totalul pedepselor stabilite de instanță pentru infracțiunile concurente"

[3] Art. 80 al. 3 C.p. „În cazul aplicării concomitente a dispozițiilor cu privire la circumstanțele agravante, recidivă și la concurs de infracțiuni, pedeapsa nu poate depăși 25 de ani dacă maximul special pentru fiecare infracțiune este de 10 ani sau mai mic și 30 ani, dacă maximul special pentru cel puțin una dintre infracțiuni este mai mare de 10 ani".

[4] Trib. reg. Suceava, dec. pen. nr. 2120/1966, în R.R.D. nr. 4/1967, p. 166.

În ipoteza, de mai sus, se pot distinge diferite situații care vor avea aceeași rezolvare. Astfel dacă pentru infracțiunile concurente au fost stabilite mai multe pedepse cu închisoarea și o singură pedeapsă cu amendă, instanța va contopi pedepsele cu închisoarea și va ajunge la o pedeapsă rezultantă *pe care o va aplica* și la care *poate aplica* în întregime ori în parte pedeapsa amenzii. Când au fost stabilite pentru infracțiunile concurente mai multe pedepse cu amenda și o singură pedeapsă cu închisoarea, instanța va aplica pedeapsa închisorii la care va putea aplica în totul ori în parte amenda rezultantă din contopirea pedepselor cu amenda stabilite de instanță.

450. **Aplicarea pedepselor complementare în cazul concursului de infracțiuni.** Pedepsele complementare pentru infracțiunile concurente se vor aplica pe lângă pedeapsa principală rezultantă a concursului după distincțiile prevăzute în art. 35 C.p.

451. **Cazul unei singure pedepse complementare.** Dacă s-a stabilit o singură pedeapsă complementară pentru una din infracțiunile concurente aceasta se va aplica pe lângă pedeapsa rezultantă aplicată concursului de infracțiuni, chiar dacă această pedeapsă complementară nu a fost stabilită pe lângă pedeapsa cea mai grea și care a fost aplicată, eventual cu agravări ca rezultantă a concursului.

452. **Pedepse complementare de natură diferită.** În cazul în care s-au stabilit mai multe pedepse complementare de natură diferită pentru infracțiunile concurente, se vor aplica toate[1].

453. **Pedepse complementare de aceeași natură.** Dacă pedepsele complementare stabilite sunt de aceeași natură[2], dar cu un conținut diferit se vor aplica toate, iar dacă pedepsele complementare stabilite sunt de aceeași natură și cu același conținut se va aplica cea mai grea.

454. **Luarea măsurilor de siguranță în cazul concursului de infracțiuni.** Având în vedere scopul măsurilor de siguranță de a înlătura o stare de pericol și de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni (art. 111 C.p.) s-a prevăzut în alineatul 4 al art. 35 C.p. cumularea măsurilor de siguranță de natură diferită sau care sunt de aceeași natură, dar cu un conținut diferit luate în cazul infracțiunilor concurente.

[1] Spre ex.: Dacă au fost stabilite pedepsele complementare: degradarea militară și interzicerea unor drepturi prevăzute la art. 64 lit. a, b și c, se vor aplica toate.

[2] Spre ex.: dacă au fost stabilite pedepsele complementare privind interzicerea unor drepturi prevăzute de art. 64 lit. a și b, art. 64 lit. c, art. 64 lit. e, fiind de aceeași natură, dar cu un conținut diferit se vor aplica toate.

Este posibilă, așadar cumularea măsurilor de siguranță chiar de aceeași natură, dar cu un conținut diferit, fiindcă finalitatea lor este diferită; de ex.: în cazul măsurii de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități (art. 116 C.p.), dacă această măsură a fost luată de mai multe ori pentru infracțiunile din concurs, pe durate și localități diferite se vor lua toate cu privire la toate localitățile și pe termenele stabilite fiindcă măsurile au conținut diferit.

Când măsurile de siguranță luate în cazul infracțiunilor concurente au aceeași natură și același conținut, dar pe durate diferite, se ia măsura de siguranță cu durata cea mai lungă (art. 35 alin. 5 teza I C.p.).

În cazul măsurilor de siguranță de aceeași natură și cu același conținut, luate conform art. 118 C.p. (confiscarea specială) , acestea se cumulează (art. 35 alin. 5 teza a II-a C.p.). Cumularea măsurilor de siguranță luate pentru infracțiunile concurente conform art. 118 C.p. este justificată fiindcă privesc bunuri diferite, bunuri în legătură cu care s-a reținut starea de pericol ce ar rezulta din deținerea acestora.

§ 4. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente săvârșite de persoana fizică

455. **Situații în care se impune contopirea.** Sistemul cumulului juridic cu spor facultativ în două trepte consacrat pentru sancționarea concursului de infracțiuni funcționează indiferent dacă infracțiunile sunt judecate concomitent de aceeași instanță, ori de instanțe diferite și la date diferite.

Contopirea pedepselor stabilite pentru infracțiunile concurente se pune în următoarele ipoteze (art. 36 C.p.).

456. **Judecarea ulterioară a unei infracțiuni concurente.** Infractorul condamnat definitiv pentru o infracțiune este judecat ulterior pentru o infracțiune concurentă. În astfel de situații se vor compara pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente și se va aplica cea mai grea care poate fi sporită în două trepte (vezi precizările de mai sus – art. 34 C.p.).

457. **Condamnări pentru infracțiuni concurente.** Cea de a doua ipoteză are în vedere situația în care, după ce o hotărâre de condamnare a rămas definitivă, se constată că cel condamnat suferise și o altă condamnare definitivă pentru o infracțiune concurentă. Pedepsele stabilite vor fi comparate și se va alege cea mai grea care va fi sporită în două etape, după precizările de mai sus.

458. **Condamnare anterioară pentru un concurs de infracțiuni.** Este posibil ca infractorul să fi fost anterior condamnat pentru un concurs de infracțiuni și pedeapsa rezultantă să cuprindă și un spor, iar ulterior să fie judecat de

aceeași ori de altă instanță pentru o infracțiune concurentă. În această situație *se vor contopi pedepsele stabilite pentru infracțiuni concurente* și nu rezultanta pentru o parte din infracțiunile concurente cu pedeapsa stabilită pentru infracțiunea concurentă judecată ulterior[1]

Deci întotdeauna contopirea ale loc între pedepsele stabilite pentru fiecare infracțiune concurentă și nu între pedepsele rezultante ale unor infracțiuni săvârșite în concurs.

459. **Sporul de pedeapsă aplicat anterior.** Dacă pedeapsa rezultantă stabilită inițial pentru concurs cuprinde și un spor, acesta nu va putea fi înlăturat în cazul contopirii pedepselor pentru infracțiunile concurente, deoarece dacă era necesar sporul când se cunoștea doar o parte dintre infracțiunile comise, el este cu atât mai necesar când în activitatea infractorului se cuprind și alte infracțiuni. În astfel de situații sporul ce se poate adăuga pentru întreg concursul va fi în cuantum, durată obligator cu cel stabilit anterior și care poate fi majorat până la limitele stabilite de art. 34 al. ultim și art. 80 al. 3 C.p.[2].

Alta va fi soluția când pentru una dintre pedepsele ce se contopesc, instanța prin hotărâre definitivă, a adăugat un spor, deoarece condamnatul era recidivist, când în contopire această pedeapsă intră ca o pedeapsă unică indivizibilă, fără posibilitatea ca instanța judecătorească să înlăture ori să reducă sporul[3].

460. **Pedepse executabile.** În contopire vor fi cuprinse numai pedepsele ce urmează a fi executate, nu și cele pentru care a intervenit o cauză legală de neexecutare[4]

Aceasta presupune că o pedeapsă grațiată condiționat[5], nu va putea fi contopită cu pedepsele executabile.

Dacă însă, până în momentul contopirii o parte din pedeapsa grațiată condiționat a fost executată, ori condamnatul a fost arestat preventiv pentru acea infracțiune s-a decis, în practica judiciară[6], că durata pedepsei executate ca și durata arestării preventive să se deducă din pedeapsa aplicată pentru concursul de infracțiuni.

461. **Deducerea pedepsei executate.** Contopirea pedepselor pentru concursul de infracțiuni (art. 36 al. 3 C.p.) se va face și în situația în care condamnatul a executat în totul ori în parte condamnarea, cu precizarea că se va scade din durata pedepsei aplicate pentru tot concursul, ceea ce s-a executat[1].

462. **Detențiunea pe viață comutată.** În ultimul alineat al art. 36 C.p. se prevede ca dispozițiile privitoare la aplicarea pedepsei în caz de concurs de infracțiuni se aplică și în cazul în care condamnarea la pedeapsa cu detențiunea pe viață a fost comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii.

463. **Influența actelor de clemență.** Incidența actelor de clemență privește fiecare pedeapsă stabilită în cadrul concursului de infracțiuni astfel că pedeapsa rezultantă va fi desfăcută. Dacă în urma descontopirii și a aplicări actelor de clemență rămâne de executat numai o pedeapsă stabilită pentru o infracțiune, înlăturarea sporului ce fusese aplicat este obligatorie[2].

Dacă în urma aplicării actelor de clemență au rămas de executat cel puțin două pedepse, înlăturarea sporului ce fusese inițial stabilit pe lângă pedeapsa de bază nu mai este obligatorie[3] ci facultativă pentru instanță, care îl poate menține, reduce sau chiar înlătura.

§ 5. Pedeapsa în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică

464. **Aplicarea pedepsei în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică.** Sistemul de sancționare al concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică este asemănător cu sistemul prevăzut pentru concursul de infracțiuni săvârșite de persoana fizică. Astfel, mai întâi instanța de judecată stabilește câte o pedeapsă cu amenda pentru fiecare infracțiune concurentă și apoi va dispune aplicarea celei mai mari, care va putea fi sporită până la maximul ei special, iar dacă acest maxim este neîndestulător se va putea adăuga un spor de până la o treime din acel maxim[4].

Deși în lege nu se mai face precizarea, apreciem că sporirea amenzii celei mai mari dintre cele stabilite de instanță pentru infracțiunile concurente nu poate conduce la o pedeapsă rezultantă care să depășească totalul amenzilor stabilite. Soluția se impune fiindcă principul contopirii pedepselor pentru infracțiunile concurente are o astfel de limitare consacrată prin dispozițiile art. 34 alin. 2 C.p. pentru concursul de infracțiuni săvârșite de persoana fizică, iar prin definiție, sistemul cumulului juridic nu poate fi mai sever decât sistemul adițiunării pedepselor și care reprezintă maximul de agravare posibilă pentru sancționarea concursului de infracțiuni.

---

[1] **V. Papadopol și M. Popovici**, în *Repertoriu alfabetic* (1976–1980), *op. cit.*, p. 68.
[2] T.S., complet militar, d. nr. 74/1972 în C.D., 1972, p. 473.
[3] T.S., s.p., d. nr. 1935/1970 în C.D., 1970, p. 295.
[4] T.S., col. pen., d. nr. 719/1955 în C.D., 1955, vol. II, p. 12 și urm.
[5] T.S., col. pen., d. nr. 779/1965, în C.D., 1965, p. 308.
[6] T.S., s.p., d. nr. 113/1969 în R.R.D. 4/1969, p. 182; T.S., s.p., d. nr. 3895/1970 în V. Papadopol și M. Popovici, *Repertoriu (1969–1976), op. cit.*, p. 110.

[1] T.S., s.p., d. nr. 2319/1977, în C.D., 1977, p. 225.
[2] T.S., col. pen., d. nr. 737/1960, în L.P. nr. 4/1981, p. 88.
[3] T.S., s.p., d. nr. 947/1974, în *Repertoriu alfabetic (1969–1976), op. cit.*, p. 196.
[4] A se vedea art. 40[1] alin. 1 C.p.

465. **Contopirea pedepselor pentru infracțiunile concurente săvârșite de persoana juridică.** Și în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică contopirea pedepselor se impune indiferent dacă infracțiunile sunt judecate concomitent de aceeași instanță sau de instanțe diferite ori la date diferite.

Prin dispozițiile art. 40[1] alin. 2 C.p. introdus prin Legea nr. 278/2006, s-au precizat situațiile în care se impune contopirea pedepselor astfel: *„Dispozițiile alin. (1) se aplică și în cazul în care persoana juridică condamnată definitiv este judecată ulterior pentru o infracțiune concurentă, precum și atunci când după ce o hotărâre de condamnare a rămas definitivă, se constată că persoana juridică suferise și o altă condamnare definitivă pentru o infracțiune concurentă. În aceste cazuri, partea din amenda executată se scade din amenda aplicată pentru infracțiunile concurente"*

466. **Pedepsele complementare și măsurile de siguranță în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică.** Aplicarea pedepselor complementare ca și luarea măsurilor de siguranță în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică au aceeași reglementare ca și în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana fizică. Legiuitorul a prevăzut expres prin dispozițiile art. 40[1] alin. 3 C.p. că: *„dispozițiile art. 35 se aplică în mod corespunzător"*, astfel că trimitem la explicațiile de mai sus.

Secțiunea a III-a
RECIDIVA

§ 1. Aspecte generale

467. **Noțiunea și caracterizarea recidivei.** Ca formă a pluralității de infracțiuni recidiva constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care anterior a mai fost condamnată definitiv pentru o altă infracțiune.

Deosebirea între concursul de infracțiuni și recidivă nu se reduce la aspectul formal, existența unei condamnări definitive pentru infracțiunea comisă mai înainte, ci reflectă o periculozitate mai mare a celui care săvârșește infracțiunile în stare de recidivă, perseverează pe calea infracțională care, cu alte cuvinte, în disprețul avertismentului primit din partea societății prin condamnarea definitivă, săvârșește din nou infracțiuni.

În literatura juridică s-a apreciat că reluarea activității infracționale după ce a fost condamnat definitiv pentru o altă infracțiune săvârșită anterior, reprezintă un indice de incorigibilitate, de nărăvire a infractorului[1] și care duce la o reacție represivă mai energică și la înlăturarea recidivistului de la beneficiul unor acte de clemență[2].

468. **Noțiunea și structura recidivei.** Având în vedere elementele de diferențiere față de concursul de infracțiuni, ca formă a pluralității de infracțiuni, recidiva constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană care a fost condamnată definitiv sau a și executat o pedeapsă pentru o infracțiune. Din noțiune rezultă că pluralitatea de infracțiuni sub forma recidivei este condiționată pe de o parte de existența unei condamnări definitive pentru o infracțiune comisă anterior și pe de altă parte, de săvârșirea unei noi infracțiuni. Așadar: condamnarea pentru o infracțiune și comiterea unei noi infracțiuni sunt elementele stării de recidivă, elementele pluralității de infracțiuni sub forma recidivei.

În literatura juridică[3], aceste elemente, condamnarea definitivă pentru infracțiunea anterioară și noua infracțiune comisă au fost denumite termeni ai recidivei. *Primul termen* al recidivei constă întotdeauna într-o condamnare definitivă la o pedeapsă privativă de libertate iar cel de al *doilea termen* constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni.

§ 2. Modalitățile recidivei

469. **Noțiune și criterii de clasificare.** Modalitățile recidivei[4] sunt formele pe care aceasta le poate avea în funcție de variațiunile celor doi termeni.

470. **Recidivă postcondamnatorie și recidivă postexecutorie.** În funcție de momentul săvârșirii noii infracțiuni după condamnarea anterioară, mai înainte de executarea pedepsei sau după executarea pedepsei, recidiva este cunoscută sub două forme: recidivă postcondamnatorie și respectiv postexecutorie.

---

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 350; **I. Tanoviceanu**, V. Dongoroz, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. II, p. 358; **N. T. Buzea**, *Infracțiunea penală și culpabilitatea*, 1944, p. 678; **T. Pop**, *Drept penal comparat*, vol. II, 1923, p. 619; **P. Bouzat, J. Pinatel**, *Traité de droit penal et de criminologie*, tom. I, Paris, 1963, p. 584.

[2] Vezi pe larg: **Iulian Poenaru**, *În legătură cu conceptul de „Recidivist prin condamnări anterioare"*, R.R.D. nr. 12, 1982, p. 34-38; pentru aspecte din practica judiciară: **Victor Nicolescu**, *Recidivă. Grațiere*, R.R.D. nr. 2, p. 136-138.

[3] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 504; **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, Ed. a II-a, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1997, p. 320; **L. Biro**, *Drept penal*, 1971, p. 130; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 246; *Dongoroz I, op. cit.*, p. 300; **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 266.

[4] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 321 și urm.; **L. Biro**, *op. cit.*, p. 151 și urm.

1. *Recidiva postcondamnatorie*[1] presupune comiterea unei noi infracțiuni după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracțiunea anterioară și mai înainte de executarea în întregime a pedepsei pronunțate pentru acea infracțiune.

2. *Recidiva postexecutorie* presupune săvârșirea unei noi infracțiuni după executarea pedepsei sau stingerea executării pedepsei prin grațiere, prescripție, pronunțate pentru infracțiunea anterioară.

În Codul penal român sunt consacrate atât recidiva postcondamnatorie cât și recidiva postexecutorie.

471. **Recidivă generală și recidivă specială.** După natura infracțiunilor ce compun pluralitatea sub forma recidivei se disting: recidiva generală și recidiva specială.

Recidiva este generală când existența ei nu este condiționată de natura infracțiunilor comise, putând fi de natură diferită ori de aceeași natură.

Recidiva este specială când existența ei este condiționată de săvârșirea unor infracțiuni de același fel, de aceeași natură (spre ex.: după o condamnare definitivă pentru furt, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune de furt). Recidiva este specială și atunci când existența ei este condiționată de asemănări între infracțiunile ce formează termenii acesteia, cu privire la sursa legislativă[2] (de ex.: ambele infracțiuni sunt prevăzute în aceeași lege specială).

În codul penal român întrucât nu au fost prevăzute condiții cu privire la natura infracțiunilor săvârșite recidiva este generală, care poate îngloba și recidiva specială.

[1] Recidiva postcondamnatorie sau recidiva după condamnare, mai este cunoscută în doctrina penală și sub denumirea de recidivă „fictivă" sau recidivă „formală" spre a se deosebi de recidiva după executarea denumită și recidivă „reală". Deosebirile pretinse între recidiva reală (postexecutorie) și recidiva fictivă (postcondamnatorie) sub raportul gradului de incorigibilitate al infractorului apar cu atât mai neînsemnate dacă analizăm unele ipoteze în care pot lua naștere cele două forme ale recidivei. Spre ex.: un condamnat la pedeapsa închisorii de 6 ani, în timpul executării pedepsei, evadează și comite o nouă infracțiune. Legal se îndeplinesc condițiile unei recidive postcondamnatorii fiindcă noua infracțiune s-a comis mai înainte de executarea pedepsei pronunțate. Aceasta este o recidivă fictivă, deoarece condamnatul nu a fost corijat prin executarea în întregime a pedepsei. Dimpotrivă recidiva va fi reală, de exemplu, dacă după o condamnare la pedeapsa închisorii de 3 ani, grațiată total, fostul condamnat săvârșește o nouă infracțiune. Se poate susține în acest al doilea exemplu, că pedeapsa ce, de altfel, nici nu a fost executată, a fost în măsură să-l corijeze pe infractor? Desigur că nu. Iată că, denumirile de recidivă fictivă, formală nu sunt justificate.

[2] Vezi: **C. Bulai**, *Recidiva în dreptul penal român*, în SCJ, nr. 1/1966, p. 80–81.

472. **Recidivă mare și recidivă mică, recidivă absolută și relativă.** În funcție de gravitatea condamnării pentru prima infracțiune, recidiva poate fi absolută și relativă, mare și mică.

1. *Recidiva este absolută,* când existența ei nu este condiționată de gravitatea primei condamnări. Va exista deci starea de recidivă prin comiterea noii infracțiuni, indiferent de gravitatea condamnării pronunțată pentru infracțiunea anterioară deoarece orice condamnare cât de mică, constituie un avertisment pentru condamnat, de a nu săvârși din nou infracțiuni[1].

2. *Recidiva este relativă,* când existența ei este condiționată de o anumită gravitate a condamnării pronunțată pentru infracțiunea anterioară. Recidiva relativă va lua naștere deci prin săvârșirea unei noi infracțiuni, numai după o condamnare definitivă, de o anumită gravitate (ex.: pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni) pronunțată pentru infracțiunea anterioară. Codul penal român a reținut prin dispozițiile sale recidiva relativă.

3. *Recidiva mare* este condiționată de existența unei condamnări pentru prima infracțiune de o anumită gravitate (spre ex.: în codul penal român s-a prevăzut condiția ca pedeapsa să fie închisoarea mai mare de 6 luni).

4. *Recidiva mică* presupune săvârșirea unei noi infracțiuni de către aceeași persoană care anterior a mai fost condamnată la pedepse privative de libertate de o gravitate redusă. În cazul recidivei mici primul termen este multiplu, este format din mai multe condamnări la pedepse cu închisoarea și prin care se dovedește perseverența infractorului în comiterea de infracțiuni.

În legislația penală română au fost reținute atât recidiva mare cât și recidiva mică.

473. **Recidivă permanentă și recidivă temporară.** În funcție de timpul scurs între executarea pedepsei pentru infracțiunea anterioară și săvârșirea noii infracțiuni recidiva poate fi *permanentă* și *temporară.*

Recidiva este permanentă[2] sau perpetuă când existența acesteia nu este condiționată de săvârșirea noii infracțiuni într-un anumit termen. Cu alte cuvinte, va exista starea de recidivă prin comiterea noii infracțiuni indiferent de timpul scurs de la condamnarea sau executarea pedepsei pronunțate pentru infracțiunea anterioară.

Recidiva este temporară când existența ei este condiționată de comiterea noii infracțiuni numai într-un anumit termen de la condamnarea sau de la executarea pedepsei pronunțate pentru infracțiunea anterioară.

În codul penal român a fost reținută doar recidiva temporară.

[1] **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 273.

[2] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., *op. cit.*, p. 249; **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 351.

474. **Recidivă teritorială şi recidivă internaţională.** După criteriul locului unde s-a aplicat pedeapsa definitivă ce formează primul termen al recidivei, se disting: recidiva naţională şi recidiva internaţională.

Recidiva este *naţională sau teritorială* când primul termen constă într-o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii pronunţată de o instanţă română.

Recidiva este *internaţională* când condamnarea definitivă ce formează primul termen al recidivei este pronunţată de o instanţă străină[1].

În codul penal român a fost reţinută recidiva internaţională numai în cazul recidivei mari. Reţinerea în legislaţia penală română a recidivei internaţionale reprezintă o consacrare a principiului colaborării internaţionale în domeniul combaterii fenomenului infracţional[2].

475. **Recidivă cu efect unic şi recidivă cu efecte progresive.** După criteriul tratamentului sancţionator al recidivei, acesta poate fi cu efect unic, cu efect progresiv, cu regim sancţionator uniform, cu regim sancţionator diferenţiat.

Recidiva cu *efect unic* presupune aplicarea aceluiaşi tratament penal atât pentru infractorul la prima recidivă cât şi pentru cel care a perseverat în recidivă (multirecidivist).

Recidiva cu *efecte progresive* presupune agravarea pedepsei recidivistului cu fiecare nouă recidivă.

Recidiva cu *regim sancţionator uniform* presupune acelaşi regim de sancţionare pentru toate modalităţile recidivei.

Recidiva cu *regim de sancţionare diferenţiat* care presupune un regim de sancţionare diferit pentru modalităţile recidivei.

476. **Modalităţile recidivei în codul penal în vigoare.** Aşa cum s-a arătat mai sus, unele modalităţi ale recidivei sunt consacrate şi în codul penal român actual, astfel:

– recidiva mare postcondamnatorie în art. 37 lit. a;
– recidiva mare postexecutorie în art. 37 lit. b;
– recidiva mică postcondamnatorie în art. 37 lit. c;
– recidiva mică postexecutorie în art. 37 lit. c;
– recidiva internaţională – se deduce din dispoziţiile art. 37 al. ultim;
– recidiva temporară – se deduce din dispoziţiile art. 38 alin. ultim;
– recidiva generală – se desprinde din întreaga reglementare;
– recidivă cu efect unic – se desprinde din regimul sancţionator;
– recidivă cu regim sancţionator diversificat – se desprinde din sistemul de sancţionare diferit al recidivei postcondamnatorii de cel al recidivei postexecutorii;

[1] Vezi: T.j. Covasna, d.p. nr. 55/1971, în R.R.D. nr. 12/1971, p. 157; T.S., sp., d. nr. 2751 din 1985, C.D., p. 251.

[2] **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 278.

- recidivă postcondamnatorie în cazul persoanei juridice (art. 40^2 alin.1 lit. a C.p.);
- recidivă postexecutorie în cazul persoanei juridice (art. 40^2 alin.1 lit. b C.p.).

§ 3. Recidiva mare postcondamnatorie în cazul persoanei fizice

477. **Noţiune.** Recidiva mare postcondamnatorie sau recidiva mare după condamnare, există, potrivit dispoziţiilor art. 37 lit. a C.p., atunci *„când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, cel condamnat săvârşeşte din nou o infracţiune cu intenţie, înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracţiune este închisoarea mai mare de un an"*.

Există recidivă şi în cazurile în care după condamnarea la detenţiunea pe viaţă înainte de începerea executării, în timpul executării acesteia ori în stare de evadare cel condamnat săvârşeşte din nou o infracţiune cu intenţie şi pentru care legea prevede o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 1 an ori detenţiunea pe viaţă.

Din examinarea dispoziţiilor art. 37 al. 1 lit. a şi al. 2 C.p., reies condiţiile de existenţă ale recidivei mari postcondamnatorii.

478. **Condiţii cu privire la primul termen.** Primul termen al recidivei mari postcondamnatorii îl formează o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii ori detenţiunii pe viaţă. Condiţia definitivării condamnării este cerută atât pentru a evidenţia caracterul cert al avertismentului dat infractorului, cât şi pentru a delimita recidiva de concursul de infracţiuni.

Condamnarea definitivă să privească o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 6 luni ori pedeapsa detenţiunii pe viaţă. Este îndeplinită această condiţie când pedeapsa a fost pronunţată pentru o singură infracţiune ori ca pedeapsă rezultantă pentru un concurs de infracţiuni[1]. Pedeapsa poate fi pronunţată şi de o instanţă judecătorească străină[2], dacă această hotărâre a fost recunoscută potrivit dispoziţiilor art. 115 – 121 din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internaţională în materie penală[3].

Condamnarea definitivă să fie pronunţată pentru o infracţiune intenţionată. O astfel de condiţie se degajă din dispoziţiile art. 38 lit. a[1] C.p. – potrivit cu care la stabilirea stării de recidivă nu se ţine seama de condamnările privi-

[1] **C. Bulai**, în *Dongoroz I, op. cit.*, p. 301; **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 257, **Gr. Oprică**, notă la d.p. nr. 64/1968 a T.j. Galaţi, R.R.D. 3, 1969, p. 159–161.

[2] Vezi art. 37 al. 2 C.p.

[3] Publicată în M. Of. nr. 594 din 1 iulie 2004.

toare la infracțiunile săvârșite din culpă. Este îndeplinită condiția pentru primul termen al recidivei și atunci când condamnarea privește o infracțiune săvârșită cu praeterintenție[1].

479. **Condițiile negative privind primul termen.** Condamnarea să nu fie dintre acelea de care, potrivit legii, nu se ține seama la stabilirea stării de recidivă[2].

La stabilirea stării de recidivă potrivit dispozițiilor art. 38 C.p. nu se ține seama de:

a) *Condamnările pentru infracțiunile săvârșite în timpul minorității (art. 38 lit. a C.p.).* O astfel de dispoziție apare ca o protecție a minorului de a fi degrevat pentru viitor de consecințele unor fapte săvârșite în timpul minorității, când personalitatea lui era în formare, când unele întâmplări nefericite l-au condus la săvârșirea de infracțiuni[3].

b) *Condamnările pentru infracțiunile săvârșite din culpă (art. 38 lit. a¹ C.p.).* O astfel de dispoziție a fost introdusă în codul penal prin Legea nr. 6/1973 și reflectă concepțiile moderne din criminologie potrivit cu care perseverența infracțională a infractorului recidivist nu poate fi probată decât prin intenția cu care acesta săvârșește infracțiunile[4]

c) *Condamnările pentru infracțiuni amnistiate (art. 38 lit. b C.p.).* Excluderea sau înlăturarea stării de recidivă prin intervenția amnistiei pentru primul termen al recidivei își are motivarea în ideea că infracțiunile ce intră în compunerea pluralității trebuie să aibă relevanță penală[5], adică să fie susceptibile de a produce consecințe juridice. Cum însă amnistia are drept efect stingerea răspunderii penale, ea înlătură consecințele infracțiunii și deci pluralitatea de infracțiuni nu mai este prezentă.

d) *Condamnările pentru fapte care nu mai sunt prevăzute ca infracțiuni (art. 38 lit. c C.p.).* Pentru a forma primul termen al recidivei fapta trebuie să-și păstreze relevanța penală să poată forma cu noua infracțiune o pluralitate, ori potrivit art. 12 C.p., în cazul în care legea nouă nu mai prevede ca infracțiune o faptă incriminată de legea veche, toate consecințele penale privitoare la aceste fapte încetează prin intrarea în vigoare a legii noi. Încetând consecințele penale ale faptei dezincriminate, încetează și relevanța ei de a intra în pluralitate, de a forma primul termen al recidivei.

[1] În acest sens: T.j. Prahova, s.p. nr. 102/1973, cu notă de N. Cornea, în R.R.D., nr. 2/1975, p. 62–65.

[2] V. Rămureanu, *Recidiva în reglementarea noului cod penal*, în R.R.D. nr. 6/1969, p. 8 și urm.

[3] **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 283; *Dongoroz I, op. cit.*, p. 305.

[4] **I. Poenaru**, *Modificarea codului penal. Legea nr. 6/1973*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 35.

[5] **C. Bulai**, în *Dongoroz I, op. cit.*, p. 306.

480. **Condiții cu privire la cel de al doilea termen al recidivei mari postcondamnatorii.** Cel de al doilea termen al recidivei mari postcondamnatorii constă, ca de altfel la toate modalitățile recidivei, în săvârșirea unei noi infracțiuni intenționate, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an. Condițiile celui de al doilea termen al recidivei privesc așadar:

Săvârșirea unei noi infracțiuni, în sensul pe care îl dau acestei expresii dispozițiile art. 144 C.p. (Prin „săvârșirea unei infracțiuni" sau „comiterea unei infracțiuni" se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice). Nu are importanță asupra existenței stării de recidivă faptul că infracțiunea comisă din nou este prevăzută în codul penal, ori într-o lege penală specială, după cum nici dacă infracțiunea este de aceeași natură ori de natură diferită cu prima infracțiune, deoarece codul penal român a adoptat așa-numita recidivă generală.

Cel de al doilea termen al recidivei pentru toate modalitățile, constă în săvârșirea unei singure infracțiuni[1], iar dacă infractorul săvârșește mai multe infracțiuni, fiecare în parte va forma cel de al doilea termen al unei recidive distincte, cu îndeplinirea, de bună seamă, a condițiilor prevăzute prin dispozițiile art. 37 și 38 C.p.

Noua infracțiune să fie săvârșită cu intenție. Prin această condiție se subliniază ideea că perseverarea pe cale infracțională a infractorului recidivist se probează prin intenția cu care săvârșește infracțiunile.

Intenția cu care se cere comisă noua infracțiune poate fi deopotrivă directă și indirectă ca și intenția depășită (praeterintenția)[2].

Pedeapsa prevăzută de lege pentru noua infracțiune să fie mai mare de un an. Prin această condiție, legiuitorul a urmărit să restrângă sfera situațiilor de recidivă numai la infracțiunile ce prezintă o anumită gravitate reflectată în pedeapsa prevăzută de lege. Sub acest aspect menționăm că este cu prisosință îndeplinită condiția gravității infracțiunii săvârșite din nou când pedeapsa pentru aceasta este detențiunea pe viață[3].

Prin *pedeapsa prevăzută de lege* se înțelege pedeapsa arătată în textul care incriminează fapta săvârșită în formă consumată fără luarea în considerare a cauzelor de reducere a pedepselor[4].

Este îndeplinită această condiție și atunci când infracțiunea a rămas în faza de tentativă pedepsibilă, iar pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea con-

[1] **A. Dincu**, *Drept penal*, p. gen. T.U.B., 1975, p. 331; **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 276.

[2] **D. Pavel**, *Comentariu I*, p. 577.

[3] Vezi art. 37 al. 2 C.p.

[4] A se vedea D. nr. XXVIII din 18 sept. 2006 a I.C.C.J. – secțiile unite, publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007.

sumată este mai mare de 1 an, ca şi atunci când pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea mai mare de 1 an, alternativ cu pedeapsa amenzii.

Noua infracţiune trebuie să fie săvârşită în intervalul de timp după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru infracţiunea anterioară şi până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei. Momentele în care noua infracţiune se poate comite pentru a da naştere unei recidive postcondamnatorii sunt delimitate în art. 37 lit. a C.p. ca fiind:

a) *înainte de începerea executării pedepsei.* Nu are importanţă dacă hotărârea definitivă s-a pus sau nu în executare, dacă infractorul s-a sustras de la executare, ori a obţinut amânarea pedepsei în condiţiile art. 453, C.p.p. ori dacă executarea pedepsei a fost suspendată prin exercitarea unei căi extraordinare de atac[1]

b) *în timpul executării pedepsei,* care poate cuprinde următoarele momente: în timpul executării pedepsei într-un loc de detinere; în timpul întreruperii executării pedepsei în condiţiile art. 455 C.p.p.; în timpul executării pedepsei într-o închisoare militară (art. 62 al. 1 C.p.); în timpul liberării condiţionate şi mai înainte de împlinirea duratei pedepsei (art. 61 şi 62 al. 4 C.p.)[2]; în timpul executării pedepsei închisorii la locul de muncă (art. 86^7 C.p.); în timpul de la încetarea executării pedepsei la locul de muncă până la împlinirea duratei pedepsei (art. 86^{11} al. 2 C.p.).

c) *în stare de evadare.* Comiterea unei noi infracţiuni în stare de evadare, va da naştere unei recidive postcondamnatorii.

Şi infracţiunea de evadare poate forma cel de al doilea termen al recidivei[3]. Infracţiunea de evadare este o infracţiune săvârşită în timpul executării pedepsei.

---

[1] **A. Dincu,** *op. cit.,* p. 370.

[2] **C. Bulai,** în *Dongoroz I, op. cit.,* p. 302.

[3] Cu privire la infracţiunea de evadare dacă formează al doilea termen al recidivei postcondamnării sau nu opiniile sunt diferite:

Într-o opinie se susţine că evadarea nu poate forma al doilea termen al recidivei, deoarece infracţiunea ce formează al doilea termen al recidivei trebuie să aibă caracter independent faţă de prima condamnare, ceea ce nu este realizat în cazul infracţiunii de evadare. Alte argumente sunt luate din tratamentul penal diferit pentru evadare (art. 269 al. 3 şi 39 al. 3 C.p.).

Într-o altă opinie, se susţine dimpotrivă că evadarea formează al doilea termen al unei recidive postcondamnatorii, deoarece infracţiunea este intenţionată şi este pedepsită cu închisoarea mai mare de 1 an. Tratamentul penal deosebit de cel al recidivei pentru evadare, nu este suficient pentru a justifica opinia că evadarea nu formează al doilea termen al recidivei, deoarece şi în ale situaţii, tratamentul penal este distinct de cel de al recidivei şi starea de recidivă nu este pusă în discuţie (de ex.: săvârşirea unei noi infracţiuni în termenul de încercare al suspendării condiţionate a executării pedepsei, art. 83 C.p.).

d) Deşi nu reprezintă momente ale executării pedepsei, menţionăm situaţiile în care comiterea unei noi infracţiuni conduce la reţinerea stării de recidivă postcondamnatorie, de bună seamă cu îndeplinirea şi a celorlalte condiţii prevăzute de art. 37 şi 38 C.p. Astfel, comiterea unei noi infracţiuni în termenul de încercare al suspendării condiţionate[1] a executării pedepsei sau în termenul de încercare al suspendării executării pedepsei sub supraveghere, ori în termenul de încercare al graţierii condiţionate[2], va da naştere unei recidive postcondamnatorii.

§ 4. Recidiva mare postexecutorie în cazul persoanei fizice

481. **Noţiune.** Recidiva postexecutorie sau recidiva după executare, potrivit dispoziţiilor art. 37 lit. b. există: *„Când după executarea unei pedepse cu închisoarea mai mare de 6 luni, după graţierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după împlinirea termenului de prescripţie a executării unei asemenea pedepse, cel condamnat săvârşeşte din nou o infracţiune cu intenţie pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an"*

482. **Condiţiile cu privire la primul termen.** Primul termen al recidivei mari postexecutorii îl formează o condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, pedeapsă care a fost executată. Nu are importanţă modul de executare al pedepsei.

Primul termen al recidivei mari postexecutorii mai poate consta într-o pedeapsă în închisoarea mai mare de 6 luni ce a fost executată sau a cărei executare s-a stins prin graţierea totală sau a restului de pedeapsă ori pentru care s-a împlinit termenul de prescripţie a executării pedepsei[3], după cum poate consta şi din pedeapsa detenţiunii pe viaţă din executarea căreia condamnatul a fost liberat condiţionat şi pedeapsa se consideră executată potrivit dispoziţiilor art. 55^1 al. 3 C.p., ori a cărei executare s-a stins prin prescripţie potrivit art. 126 lit. a C.p.

Pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, executată ori considerată ca executată trebuie să fi fost pronunţată pentru o infracţiune săvârşită cu intenţie sau praeterintenţie cum s-a susţinut, în mod întemeiat, în literatura juridică şi practica judiciară[4].

---

[1] **V. Rămureanu,** *Comentariu I, op. cit.,* p. 267; **C. Bulai,** *Examen teoretic al practicii judiciare în dreptul penal. Probleme ale pluralităţii de infracţiuni,* în SCJ nr. 1/1965, p. 134.

[2] T.S., s.p., d. nr. 6751/1970 în R.R.D. nr. 6/1971, p. 155.

[3] **C. Mitrache,** *Unele consideraţii privind recidiva postexecutorie,* în Analele Universităţii Bucureşti, XII/1970, p. 93.

[4] T.j. Prahova, d.p. nr. 102, 1973, cu notă de N. Cornea, R.R.D. nr. 2, 1975, p. 62–65.

483. **Condiții negative privind primul termen al recidivei postexecutorii.** Condamnarea să nu fie dintre acelea de care nu se ține seama la stabilirea stării de recidivă (art. 38 C.p.).

La cazurile în care condamnarea anterioară nu poate forma primul termen al recidivei postcondamnatorii și care sunt incidente și pentru primul termen al recidivei postexecutorii se mai adaugă cele prevăzute în art. 38 al. 2 C.p. Astfel, nu se va ține seama, la stabilirea stării de recidivă de condamnările pentru care a intervenit reabilitarea sau s-a împlinit termenul de reabilitare.

Având în vedere efectele reabilitării, care fac să înceteze pentru viitor interdicțiile și decăderile, ca și incapacitățile ce decurg dintr-o condamnare, este firesc ca o astfel de condamnare, lipsită de efecte, să nu mai poată constitui primul termen al recidivei.

Reabilitarea avută în vedere de dispozițiile art. 38 C.p. este atât cea de drept, obținută în condițiile art. 134, 86, 86^6 și 62 al. 6 C.p., cât și reabilitarea judecătorească obținută în condițiile art. 135 și urm. C.p.

Considerând că starea de recidivă nu se poate întemeia pe infracțiuni ce sunt săvârșite la intervale mari de timp, când perseverența pe calea infracțională nu se poate proba, în art. 38 al. final C.p., s-a prevăzut că împlinirea termenului de reabilitare pentru condamnarea anterioară să aibă drept efect, neluarea în considerare a acestei condamnări la stabilirea stării de recidivă.

Termenele de reabilitare la care se face referire în dispozițiile art. 38 C.p., sunt cele prevăzute pentru reabilitarea judecătorească (art. 135 C.p.).

Împlinirea termenului de reabilitare, pentru a produce efecte, adică pentru a putea să creeze vocația obținerii reabilitării și înlăturării primului termen al recidivei, trebuie să fie însoțită de buna conduită a condamnatului, exprimată prin aceea că fostul condamnat nu a săvârșit alte infracțiuni în această perioadă. Prin dispozițiile din art. 38 C.p., așa cum s-a mai arătat, s-a consacrat în legislația penală română – *recidiva temporară.*

Atât obținerea reabilitării cât și împlinirea termenului de reabilitare se situează în timp mai înainte de săvârșirea noii infracțiuni ce constituie al doilea termen al recidivei și sunt numai cauze de excludere a recidivei.

484. **Condițiile cu privire la cel de al doilea termen al recidivei mari postexecutorii.** Așa cum s-a arătat mai sus, cel de al doilea termen al recidivei, trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca pentru orice modalitate a acesteia, respectiv să constea în săvârșirea unei infracțiuni cu intenție, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an.

Este îndeplinită condiția gravității infracțiunii săvârșite din nou și atunci când pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață (art. 37 al. 2 C.p.).

Noua infracțiune, pentru a forma cel de al doilea termen al recidivei postexecutorii, trebuie să fie săvârșită după executarea pedepsei, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă[1], ori după prescrierea executării pedepsei ce constituia primul termen al recidivei mari postexecutorii.

§ 5. Recidiva mică în cazul persoanei fizice

485. **Noțiune.** În dispozițiile art. 37 lit. c C.p., a fost reglementată recidiva mică atât în modalitatea postcondamnatorie cât și în modalitatea postexecutorie.

Va exista deci mica recidivă atunci *„când după condamnarea la cel puțin trei pedepse cu închisoare până la 6 luni, sau după executare, după grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori după prescrierea executării a cel puțin trei asemenea pedepse, cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an"*

486. **Recidiva mică postcondamnatorie. Condiții de existență cu privire la primul termen.** Primul termen al recidivei mici postcondamnatorii este compus din trei condamnări la pedeapsa închisorii de până la 6 luni, definitive, succesive și susceptibile de a fi executate separat sau contopite într-o pedeapsă rezultantă de cel mult 6 luni închisoare. Este îndeplinită condiția și atunci când cele trei condamnări definitive sunt de 6 luni ori numai unele au această durată, iar altele sunt mai mici.

În practica judiciară, rar se poate întâlni o situație în care cele trei condamnări să fie definitive și susceptibile de a fi executate separat deoarece devin incidente dispozițiile art. 36 C.p., privind contopirea pedepselor pentru infracțiunile săvârșite în concurs, sau dispozițiile privind aplicarea pedepsei în situații intermediare (art. 40 C.p.).

Cele trei condamnări definitive ce formează primul termen al recidivei mici să fie pronunțate pentru infracțiuni intenționate, demonstrând și prin aceasta perseverența infracțională.

Pentru nici una din cele trei condamnări să nu fie incidentă vreo cauză dintre cele prevăzute în art. 38 C.p.

487. **Condiții cu privire la cel de al doilea termen al recidivei mici.** Cel de al doilea termen al recidivei mici postcondamnatorii trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca pentru orice modalitate a recidivei, respectiv să constea din săvârșirea din nou a unei infracțiuni cu intenție și pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an.

[1] Grațierea avută în vedere poate fi deopotrivă atât condiționată cât și necondiționată.

Momentul în care se săvârșește noua infracțiune, în raport cu primul termen al recidivei poate fi înainte de începerea executării pedepselor contopite (iar rezultanta este de cel mult 6 luni), în timpul executării acesteia, ori în stare de evadare.

Este posibil ca una sau două dintre cele trei pedepse să fi fost executate ori considerate ca executate și mai înainte de începerea executării pedepsei pentru cea de a treia infracțiune, care este o pedeapsă tot de 6 luni ori mai mică, în timpul executării acesteia sau în stare de evadare; să se comită noua infracțiune intenționată și pentru care legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de un an, și astfel să ia naștere recidiva mică postcondamnatorie.

488. **Recidiva mică postexecutorie. Condiții de existență cu privire la primul termen.** Primul termen al recidivei mici postexecutorii este format din trei condamnări la pedeapsa închisorii de până la 6 luni, pedepse care au fost executate ori pentru care a intervenit grațierea totală sau a restului de pedeapsă ori pentru care s-a împlinit termenul de prescripție a executării pedepsei. Va fi îndeplinită această condiție atât atunci când pedepsele au fost executate separat, cât și atunci când au fost executate cumulat, dar rezultanta a fost de 6 luni sau mai mică.

Sunt îndeplinite condițiile primului termen al recidivei mici postexecutorii și atunci când executarea pedepselor s-a stins prin grațiere, prin prescripție, cauze care au fost incidente pentru o condamnare, pentru două, ori chiar pentru toate cele trei condamnări.

Cele trei pedepse executate sau a căror executare s-a stins prin grațiere ori prescripție, trebuie să fie pronunțate pentru infracțiuni intenționate.

Pentru nici una din cele trei condamnări să nu fie incidentă vreo cauză dintre cele prevăzute la art. 38 C.p., care să ducă la neluarea ei în seamă la stabilirea stării de recidivă.

489. **Condiții privind al doilea termen al recidivei mici postexecutorii.** Cel de al doilea termen al recidivei mici trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca pentru orice modalitate a recidivei.

Noua infracțiune, ce formează al doilea termen al micii recidive postexecutorii, se săvârșește de ex.: după executarea celei de a treia pedepse când pedepsele se execută separat ori pe rând ori după executarea unei pedepse rezultante de până la 6 luni când în aceasta sunt contopite 3 pedepse cu închisoarea, după grațierea totală a celor trei pedepse sau grațierea ultimei pedepse ori a restului de pedeapsă a ultimei condamnări, după prescrierea celor trei pedepse ori a ultimei condamnări din cele trei.

§ 6. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei fizice

490. **Generalități.** Prin săvârșirea din nou a unei infracțiuni după o condamnare definitivă la pedeapsa închisorii, pentru care a și executat eventual pedeapsa, infractorul dovedește o periculozitate sporită și de aceea față de el reacția represivă trebuie să fie mai energică.

În codul penal român au fost înscrise dispoziții privind aplicarea pedepsei în cazul recidivei din care se desprinde caracterul acesteia de cauză generală de agravarea facultativă a pedepsei.

Caracterul de cauză de agravare facultativă a pedepsei, pe care îl are recidiva rezultă din sistemul de sancționare prevăzut în codul penal, care precizează că este posibilă agravarea pedepsei pentru cel ce săvârșește infracțiuni în stare de recidivă.

491. **Aplicarea pedepsei principale în cazul recidivei mari postcondamnatorii.** Prin dispozițiile art. 39 al. 1 C.p. s-a consacrat, ca sistem de sancționare pentru recidiva postcondamnatorie, sistemul cumulului juridic cu spor facultativ, sistem prevăzut pentru concursul de infracțiuni prin dispozițiile art. 34 și 35 C.p. și la care se face expres trimitere.

Trebuie să se facă distincție în aplicarea pedepsei pentru starea de recidivă postcondamnatorie după momentul săvârșirii din nou a infracțiunii: a) înainte de începerea executării pedepsei; b) în timpul executării pedepsei; c) în stare de evadare.

492. **Săvârșirea unei infracțiuni înainte de începerea executării pedepsei anterioare.** Când cel condamnat săvârșește din nou o infracțiune înainte de a începe executarea pedepsei ce formează primul termen, se stabilește o pedeapsă pentru infracțiunea săvârșită din nou care se contopește cu pedeapsa ce formează primul termen al recidivei, după regulile prevăzute pentru concursul de infracțiuni[1]. În cazul recidivei, sporul ce se poate adăuga în a doua treaptă, adică la maximul special al pedepsei celei mai grele este de până la 7 ani (art. 39 al. 1 C.p.).

Când pedeapsa aplicată pentru primul termen al recidivei este rezultantă a unui concurs aceasta se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune[2], iar dacă pedeapsa pentru primul termen este mai grea aceasta va putea fi sporită până la maximul ei special[3] (în prima treaptă) iar dacă acest maxim era deja atins prin agravarea inițială datorită concursului și agravarea este necesară, se poate trece în treapta a doua, prin adăugarea unui spor de până la 7 ani.

---

[1] Vezi tratamentul penal al concursului de infracțiuni, din secțiunea II.

[2] În acest sens: T.j. Timiș, dec. nr. 559/1978 în R.R.D. nr. 3/1979, p. 65.

[3] **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 283; **L. Biró**, *Considerații asupra tratamentului sancționator al concursului de infracțiuni*, R.R.D. 9, 1973, p. 78 și urm.

Dacă după o condamnare definitivă şi mai înainte de a începe executarea pedepsei, condamnatul săvârşeşte mai multe infracţiuni, ţinându-se seama că fiecare nouă infracţiune este săvârşită în stare de recidivă, se va da eficienţă mai întâi regulilor de aplicare a pedepsei în caz de recidivă după care se vor aplica regulile de la concursul de infracţiuni[1].

493. **Săvârşirea noii infracţiuni în timpul executării pedepsei anterioare.** Când noua infracţiune se săvârşeşte în timpul executării pedepsei ce formează primul termen, deci după ce condamnatul a executat deja o parte din pedeapsa pronunţată pentru infracţiunea anterioară, contopirea are loc între pedeapsa stabilită pentru noua infracţiune şi restul de pedeapsă rămas neexecutat din condamnarea anterioară[2] (art. 39 al. 2 C.p.). O astfel de soluţie prevăzută de lege, s-a arătat în literatura juridică[3], este menită sa împiedice pe condamnatul aflat în executarea unei pedepse grele ca la sfârşitul executării pedepsei să comită alte infracţiuni mai uşoare pentru care s-ar ajunge la impunitate prin contopirea pedepsei mai grele, deja executată cu pedepsele mai uşoare stabilite pentru aceste infracţiuni.

Calcularea restului de pedeapsă ce era de executat se face de la data comiterii noii infracţiuni când a luat naştere starea de recidivă postcondamnatorie şi nu de la data hotărârii de condamnare pentru această infracţiune[4].

Partea din pedeapsă ce se execută după data săvârşirii noii infracţiuni până la data hotărârii definitive de condamnare pentru această infracţiune reprezintă o executare anticipată a pedepsei ce va rezulta din contopire, astfel că aceasta se va deduce din pedeapsa rezultantă, ce devine executabilă, după cum se cunoaşte, după rămânerea ei definitivă.

494. **Săvârşirea noii infracţiuni în stare de evadare.** Dacă noua infracţiune s-a săvârşit în stare de evadare, pedepsele ce se vor contopi vor fi pe de o parte, *pedeapsa pentru primul termen al recidivei* care este compusă din restul rămas neexecutat din pedeapsa ce se executa când a evadat la care se adună pedeapsa pentru evadare şi pe de altă parte *pedeapsa pentru al doilea termen* al recidivei care este pedeapsa stabilită pentru infracţiunea săvârşită în stare de evadare (art. 39 al. 3 C.p.)[5].

[1] **C. Bulai**, în *Explicaţii teoretice..., op. cit.*, p. 312; **V. Rămureanu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 293–294; T.S., sp., d. nr. 333 din 1971, R.R.D. 8, 1971, p. 163.

[2] T.S., s.p., d. nr. 1802/1971, în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu alfabetic* 1969–1975, *op. cit.*, p. 362–363.

[3] T.S., s.p., d. nr. 6027/1970, în C.D., 1970, p. 21.

[4] T.S., s.p., d. nr. 1088/1973 în R.R.D., nr. 2/1974, p. 167.

[5] În acest sens: T.S., s.p., complet militar, d. nr. 82/1972 în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu alfabetic...*, 1969–1975, *op. cit.*, p. 361.

Când condamnatul aflat în executarea unei pedepse privative de libertate – ce îndeplineşte condiţiile pentru a constitui primul termen al recidivei mari postcondamnatorii – *evadează*, pedeapsa stabilită pentru infracţiunea de evadare se adaugă la restul rămas neexecutat (art. 269 al. 3 C.p.), reţinându-se totodată şi starea de recidivă postcondamnatorie a condamnatului, chiar dacă agravarea decurgând din această stare nu mai are loc, fiindcă prin adiţionarea pedepselor s-a realizat cel mai sever sistem de sancţionare posibil şi la care cu totul excepţional se putea ajunge prin contopirea pedepselor în cazul pluralităţii de infracţiuni.

Întrucât aplicarea pedepsei în cazul recidivei postcondamnatorii, potrivit dispoziţiilor art. 39 al. 1 C.p., se face prin contopirea pedepselor, contopire ce este reglementată prin dispoziţiile art. 34 şi 35 C.p., la care de altfel se şi face trimitere, precizăm că pedeapsa rezultantă nu poate depăşi totalul pedepselor supuse contopirii potrivit art. 34 al. 2, în oricare din situaţiile examinate mai sus.

495. **Aplicarea pedepselor complementare în cazul recidivei mari postcondamnatorii**[1]. În cazul în care au fost stabilite şi pedepse complementare pentru infracţiunile ce formează pluralitatea sub forma recidivei postcondamnatorii, acestea se vor aplica toate când sunt de natură diferită ori de aceeaşi natură dar cu un conţinut diferit iar când sunt de aceeaşi natură şi cu acelaşi conţinut se aplică cea mai grea dintre acestea potrivit dispoziţiilor art. 35 C.p. la care se face trimitere prin dispoziţiile art. 39 al. 1 C.p.

496. **Luarea măsurilor de siguranţă,** în cazul recidivei mari postcondamnatorii, este determinată de scopul şi funcţiile ce le au de îndeplinit acestea, astfel că se vor adiţiona cele de natură diferită sau de aceeaşi natură dar cu un conţinut diferit[2].

497. **Aplicarea pedepsei principale în cazul recidivei mari postexecutorii.** Pedeapsa pentru infracţiunea comisă în stare de recidivă postexecutorie se stabileşte, ţinându-se seama de această stare, între limitele speciale prevăzute de lege pentru respectiva infracţiune, putând fi chiar maximul special. Dacă acest maxim este neîndestulător se poate aplica un spor de până la 10 ani, în cazul închisorii, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult două treimi din maximul special (art. 39 al. 4 C.p.).

În mod corect s-a susţinut în literatura juridică şi decis în practica judiciară[3] că aplicarea pedepsei nu are loc în două etape, întâi stabilirea pedepsei în-

[1] Vezi pe larg aplicarea pedepselor complementare în cazul concursului de infracţiuni.

[2] Vezi pe larg luarea măsurilor de siguranţă în cazul concursului de infracţiuni.

[3] **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Did. şi Ped., Bucureşti, 1983, p. 133; T.S., s.p., d. 962 din 1977 în *Repertoriu II*, p. 343.

tre limitele speciale, făcându-se abstracție de starea de recidivă după executare și apoi adăugarea unui spor, ci de la început se aplică o pedeapsă având în vedere starea de recidivă și care este cuprinsă între minimul special al pedepsei prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită și maximul la care se poate ajunge, adăugând la maximul special al pedepsei un spor de până la 10 ani când pedeapsa este închisoarea sau prin adăugarea unui spor de până la două treimi din maximul special al pedepsei, când aceasta este amenda.

Când pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă postexecutorie sunt prevăzute pedepse alternative, instanța de judecată alege una dintre pedepse, iar limitele acesteia se stabilesc după precizările de mai sus[1].

Desigur că, sporurile prevăzute prin dispozițiile art. 39 al. 4 C.p. sunt posibile numai dacă pedepsele alternative sunt închisoarea și amenda. În cazul în care pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață alternativ cu închisoarea, iar instanța alege pedeapsa detențiunii pe viață, această pedeapsă nu mai poate fi agravată.

498. **Săvârșirea mai multor infracțiuni în stare de recidivă.** Dacă în stare de recidivă postexecutorie sunt săvârșite mai multe infracțiuni, la stabilirea pedepsei se ține seama de starea de recidivă pentru fiecare infracțiune comisă în această stare, după care se aplică dispozițiile privitoare la concursul pe infracțiuni.

499. **Aplicarea pedepselor complementare și luarea măsurilor de siguranță.** Pedepsele complementare, ca și măsurile de siguranță stabilite pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă postexecutorie se vor aplica și executa toate. Dacă în stare de recidivă s-au comis mai multe infracțiuni pentru care s-au stabilit pedepse complementare și măsuri de siguranță distincte, atunci, regula enunțată privind adiționarea celor de natură diferită ori de aceeași natură dar cu un conținut diferit ca și aplicarea celei mai grele dintre cele de aceeași natură și cu același conținut este valabilă și în cazul recidivei postexecutorii.

500. **Aplicarea pedepsei în cazul recidivei mici.** Aplicarea pedepsei în cazul recidivei mici după condamnare sau după executare se face în aceleași condiții ca și pentru recidiva mare postcondamnatorie ori postexecutorie, după caz (art. 39 al. 5 C.p.).

În cazul recidivei mici postcondamnatorii, când pedepsele ce compun primul termen nu au fost executate, acestea se contopesc după regulile prevăzute la concursul de infracțiuni (art. 34 C.p.) după care rezultanta se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, după regulile prevăzute pentru aplicarea pedepsei în caz de recidivă mare postcondamnatorie.

[1] T. reg. Banat, d. nr. 426/1963, în J.N. nr. 10/1963, p. 170.

Dacă în stare de recidivă mică postcondamnatorie s-au săvârșit mai multe infracțiuni, se va stabili pedeapsa pentru fiecare nouă infracțiune săvârșită în stare de recidivă apoi se aplică dispozițiile privind aplicarea pedepsei pentru concursul de infracțiuni.

501. **Descoperirea ulterioară a stării de recidivă.** Este posibil ca după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare să se descopere că infractorul, la data comiterii infracțiunii noi, ce a atras condamnarea, se afla în stare de recidivă. Într-o astfel de situație, se impune recalcularea pedepsei pentru starea de recidivă.

Descoperirea ulterioară a stării de recidivă presupune *aflarea, luarea la cunoștință,* existența stării de recidivă în privința căreia nu existau probe la dosar la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Dacă la dosar existau probe din care se putea deduce starea de recidivă a infractorului, iar instanța din eroare nu a reținut recidiva, această eroare va putea fi îndreptată pe calea unui recurs extraordinar și nu pe calea recalculării pedepsei[1] prevăzute de art. 39 al. 5 C.p.

Recalcularea pedepsei, pentru recidivă este condiționată de descoperirea acesteia după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, descoperire care trebuie să aibă loc mai înainte de executarea în întregime a pedepsei sau de stingere a executării pedepsei prin grațiere totală ori a restului de pedeapsă ori prescrierea executării unei astfel de pedepse definitive la aplicarea căreia nu s-a reținut starea de recidivă[2].

Recalcularea pedepsei pentru descoperirea ulterioară a stării de recidivă se face în conformitate cu art. 39 al. 6 C.p., aplicându-se după caz dispozițiile art. 39 al. 1 în cazul recidivei mari postcondamnatorii sau art. 39 al. 4 în cazul recidivei mari postexecutorii.

Dispozițiile privind recalcularea pedepsei, ca urmare a descoperirii ulterioare a stării de recidivă sunt aplicabile și în cazul comutării pedepsei cu detențiunea pe viață în pedeapsa închisorii (art. 39 al. 7 C.p.).

Reținerea stării de recidivă a condamnatului căruia i s-a comutat ori i s-a înlocuit pedeapsa cu detențiunea pe viață este importantă pentru incidența altor instituții ce țin de executarea pedepsei, a actelor de clemență chiar dacă nu mai poate conduce la agravarea pedepsei (când aceasta reprezintă maximul general al pedepsei închisorii).

Reținerea stării de recidivă a condamnatului căruia i s-a comutat ori i s-a înlocuit pedeapsa cu detențiunea pe viață, prevăzută de art. 39 al. 7 C.p., este condiționată de descoperirea ulterioară a stării de recidivă. Aceasta înseamnă că vor fi aplicate dispozițiile art. 39 al. 7 C.p., numai dacă în momentul condamnării la detențiune pe viață nu se cunoștea starea de recidivă a inculpatului.

[1] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 383/1971, în R.R.D. nr. 8/1971, p. 163.
[2] **M. Basarab**, *Drept penal*, 1976, *op. cit.*, p. 238, 345.

Secțiunea a IV-a

RECIDIVA ÎN CAZUL PERSOANEI JURIDICE

Și în cazul persoanei juridice recidiva ca formă a pluralității de infracțiuni constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către o persoană juridică după ce aceasta fusese condamnată definitiv pentru comiterea unei alte infracțiuni.

Recidiva în cazul persoanei juridice cunoaște două modalități: recidiva postcondamnatorie și recidiva postexecutorie. Criteriul distincției între cele două modalități îl reprezintă executarea sau neexecutarea pedepsei definitive aplicată pentru infracțiunea anterioară până la săvârșirea din nou a unei infracțiuni.

§ 1. Recidiva postcondamnatorie în cazul persoanei juridice

Această modalitate a recidivei este prevăzută prin dispozițiile art. 40^2 alin.1 lit. a C.p. și există *când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare, persoana juridică săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, iar amenda pentru infracțiunea anterioară nu a fost executată.*

Din aceste dispoziții ce privesc recidiva postcondamnatorie se deduc condițiile de existență ale acesteia.

502. **Condiții cu privire la primul termen.** Primul termen al recidivei postcondamnatorii constă într-o condamnare definitivă la pedeapsa amenzii (singura pedeapsă principală ce poate fi aplicată persoanei juridice).

Infracțiunea ce a atras condamnarea definitivă poate fi comisă cu intenție ori cu praeterintenție (intenție depășită).

Pedeapsa definitivă aplicată să nu fie executată ori să nu fie executată în întregime până la săvârșirea noii infracțiuni. Legiuitorul a avut în vedere și ipoteza neexecutării integrale a pedepsei aplicată pentru infracțiunea anterioară pentru existența recidivei postexecutorii, dar nu în dispozițiile art. 40^2 alin.1 lit. a C.p. ci în dispozițiile alineatului 3 ale aceluiași articol.

Deși în lege nu mai sunt menționate condamnările de care nu se ține seama la stabilirea stării de recidivă în cazul persoanei juridice, cum sunt prevăzute în cazul persoanei fizice, apreciem că unele din cauzele enumerate la art. 38 C.p. își pot avea incidența cum ar fi: condamnările pentru fapte amnistiate, condamnări pentru fapte care nu mai sunt prevăzute ca infracțiuni de legea penală, condamnări pentru infracțiuni săvârșite din culpă. Desigur nu este aplicabil cazul ce privește condamnări pentru infracțiuni săvârșite în timpul minorității – caz specific doar pentru persoana fizică.

503. **Condiții cu privire la cel de-al doilea termen.** Cel de-al doilea termen al recidivei postcondamnatorii constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni de către persoana juridică. Noua infracțiune trebuie să fie săvârșită *mai înainte* ca pedeapsa amenzii pentru infracțiunea anterioară să fi fost executată.

Noua infracțiune trebuie să fie comisă cu *intenție*, condiție expres prevăzută prin dispozițiile art. 40^2 alin.1 lit. a C.p. Se evidențiază astfel perseverența persoanei juridice în activitatea infracțională fiindcă după o avertizare printr-o condamnare definitivă pentru o infracțiune, în dispretul acesteia, persoana juridică comite o infracțiune intenționată. Când noua infracțiune nu este intenționată nu sunt îndeplinite condițiile recidivei postcondamnatorii, ci ale unei pluralități intermediare nereglementată prin dispozițiile art. 40^2 C.p., iar asemănările cu situația reglementată pentru persoana fizică prin dispozițiile art. 40 C.p. fac ca acestea să fie aplicabile printr-o interpretare sistematică.

§ 2. Recidiva postexecutorie în cazul persoanei juridice

504. Această modalitate a recidivei este reglementată prin dispozițiile art. 40^2 alin. 1 lit. b C.p. care prevăd că există recidivă *când după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare, persoana juridică săvârșește din nou o infracțiune cu intenție, iar amenda pentru infracțiunea anterioară a fost executată sau considerată ca executată.*

Potrivit acestor dispoziții pentru existența recidivei postexecutorii (după executare) se cer îndeplinite anumite condiții ce privesc condamnarea anterioară (primul termen) și infracțiunea săvârșită din nou (al doilea termen).

505. **Condiții cu privire la primul termen.** Primul termen al recidivei postexecutorii în cazul persoanei juridice îl constituie existența unei condamnări definitive pentru săvârșirea unei infracțiuni. Forma de vinovăție cu care a fost săvârșită infracțiunea ce a atras condamnarea definitivă, putând fi intenția ori intenția depășită.

Condamnarea definitivă la pedeapsa amenzii să fie executată ori considerată ca executată până la comiterea noii infracțiuni. Pedeapsa amenzii este considerată ca executată atunci când executarea ei s-a stins prin vreunul din modurile prevăzute de lege - de ex. prin prescripție (art. 126 alin. 1^1 C.p.). Apreciem că grațierea totală sau a restului de pedeapsă din pedeapsa amenzii pot face ca aceasta să fie executată sau considerată ca executată, deși în legătură cu această cauză – grațierea - nu există dispoziții exprese ale stingerii executării pedepsei amenzii aplicate persoanei juridice. Acest lucru este posibil fiindcă

dispozițiile art. 120 C.p. sunt de generală aplicabilitate – ca acte de clemență – pentru pedepsele principale aplicate atât persoanei fizice cât și persoanei juridice.

Deși în lege nu se prevede expres considerăm că o condamnare la pedeapsa amenzii aplicată persoanei juridice executată ori considerată ca executată și pentru care a intervenit reabilitarea de drept potrivit art. 134 alin. 2 C.p. până la săvârșirea din nou a unei infracțiuni, nu mai poate fi luată în calcul la stabilirea stării de recidivă. Soluția se impune fiindcă o condamnare la pedeapsa amenzii pentru care a intervenit reabilitarea de drept este lipsită în viitor de efecte; reabilitarea face să înceteze decăderile, interdicțiile precum și incapacitățile care rezultă din condamnare (art. 133 alin. 1 C.p.).

Apreciem că și o condamnare definitivă la pedeapsa amenzii care a fost executată ori considerată ca executată, pentru o infracțiune ce ulterior a fost amnistiată nu mai poate forma primul termen al recidivei postexecutorii fiindcă prin amnistie este înlăturată răspunderea penală. Tot astfel și o condamnare pentru o faptă ce ulterior a fost dezincriminată nu mai poate forma primul termen al recidivei postexecutorii.

În concluzie apreciem că deși dispozițiile art. 38 C.p. nu mai sunt reiterate expres pentru recidiva postcondamnatorie ori postexecutorie în cazul persoanei juridice, o parte din cazurile la care se referă aceste dispoziții își găsesc incidența fiind de generală aplicare cum este cazul: condamnărilor pentru infracțiuni amnistiate, condamnări pentru fapte ce ulterior au fost dezincriminate, condamnări pentru infracțiunile săvârșite din culpă, condamnări pentru care a intervenit reabilitarea de drept (unică formă de reabilitare în cazul persoanei juridice – s.n.)

506. **Condiții cu privire la cel de-al doilea termen.** Cel de-al doilea termen al recidivei postexecutorii constă în săvârșirea din nou a unei infracțiuni, dar *după* ce amenda pentru infracțiunea anterioară a fost executată sau considerată ca executată.

Noua infracțiune trebuie să fie săvârșită cu intenție atât directă ori indirectă cât și cu intenție depășită (praeterintenție).

Când se săvârșesc din nou mai multe infracțiuni de către persoana juridică iau naștere tot atâtea stări de recidivă, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții.

§ 3. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei juridice

507. **Aplicarea pedepsei principale în cazul recidivei postcondamnatorii.** Regulile prevăzute pentru tratamentul penal al recidivei postcondamnatorii în cazul persoanei fizice sunt valabile și pentru tratamentul penal al recidivei postcondamnatorii în cazul persoanei juridice. Astfel, instanța va

stabili o pedeapsă cu amenda pentru noua infracțiune care se va contopi cu amenda aplicată pentru infracțiunea anterioară, adică va fi aleasă pentru aplicare amenda cea mai mare care poate fi sporită până la maximul ei special, iar dacă acesta este neîndestulător se poate adăuga un spor de până la jumătate din acest maxim (art. 40^2 alin. 2 C.p. ce trimite la art. 40^1 alin. 1 C.p.).

Dacă amenda aplicată pentru infracțiunea anterioară a fost executată în parte, contopirea se face între amenda ce a mai rămas de executat și amenda aplicată pentru infracțiunea săvârșită ulterior (art. 40^2 alin. 3 C.p.).

Dacă persoana juridică săvârșește din nou mai multe infracțiuni cu intenție, fiecare nouă infracțiune va da naștere unei stări de recidivă postcondamnatorii, iar în aplicarea pedepsei pentru o astfel de ipoteză se va da prioritate regulilor de la recidivă și apoi celor de la concursul de infracțiuni. Se vor contopi amenda neexecutată aplicată în urma condamnării ce constituie primul termen al recidivei postcondamnatorii cu amenda stabilită pentru fiecare infracțiune săvârșită din nou. După aceea va urma o nouă contopire, de data aceasta a pedepselor rezultante, aceasta făcându-se conform regulilor de la concursul de infracțiuni.[1]

Se cuvine subliniată precizarea făcută la contopirea pedepselor pentru infracțiunile concurente și anume că fiind vorba de o contopire de pedepse aplicabile în cazul pluralității de infracțiuni fie concurs, fie recidivă, dispozițiile art. 34 alin. 2 C.p. care limitează agravarea pedepsei rezultante la cel mult totalul pedepselor supuse contopirii își păstrează valabilitatea indiferent de forma pluralității de infracțiuni și indiferent dacă infracțiunile sunt săvârșite de persoana fizică sau juridică.

508. **Aplicarea pedepselor complementare și a măsurilor de siguranță în cazul recidivei postcondamnatorii.** Prin dispozițiile art. 40^2 alin. 2 C.p. s-a prevăzut că aplicarea pedepselor complementare și luarea măsurilor de siguranță în cazul recidivei după condamnare pentru persoana juridică se face ca și în cazul persoanei fizice ce săvârșește o infracțiune în stare de recidivă postcondamnatorie, astfel că dispozițiile art. 35 sunt aplicabile (a se vedea *supra*. pct. 498)

509. **Aplicarea pedepsei principale în cazul recidivei postexecutorii.** Aplicarea pedepsei principale pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă postexecutorie pentru persoana juridică se face după aceleași reguli ca și în cazul persoanei fizice. Așadar pentru infracțiunea săvârșită din nou se va aplica pedeapsa amenzii spre maximul ei special, iar dacă acest maxim nu este îndestulător se poate adăuga un spor de până la două treimi din acel maxim.

[1] A se vedea pe larg tratamentul penal al recidivei postcondamnatorii în cazul persoanei fizice.

Menționăm că fiind cazul sancționării unei singure infracțiuni comisă în stare de recidivă postexecutorie pedeapsa urmează a fi aplicată într-o singură etapă, în limitele pe care le stabilesc dispozițiile art. 40^2 alin. 4 C.p. și anume între minimul special al amenzii prevăzut de lege pentru infracțiunea săvârșită și maximul la care la care s-ar putea ajunge prin depășirea maximului special cu două treimi.

Dacă după executarea pedepsei amenzii ori stingerea executării acesteia prin grațiere ori prescripție, persoana juridică săvârșește din nou mai multe infracțiuni cu intenție, cu fiecare nouă infracțiune va lua naștere o stare de recidivă postexecutorie. Aplicarea pedepsei în astfel de situații presupune stabilirea pedepsei pentru fiecare infracțiune cu reținerea stării de recidivă postexecutorie pentru fiecare infracțiune în parte. Pedepsele aplicate și agravate ca urmare a reținerii stării de recidivă vor fi apoi contopite potrivit regulilor de la concursul de infracțiuni (conform art. 40^1 alin. 1 C.p.) întrucât noile infracțiuni sunt concurente între ele.

510. **Aplicarea pedepselor complementare și luarea măsurilor de siguranță în cazul recidivei postexecutorii.** Când pentru infracțiunea săvârșită din nou de către o persoană juridică în stare de recidivă postexecutorie au fost aplicate și pedepse complementare ori au fost luate măsuri de siguranță, acestea se vor aplica toate pe lângă pedeapsa principală. Dacă au fost săvârșite mai multe infracțiuni de către persoana juridică în stare de recidivă postexecutorie, pedepsele complementare aplicate pe lângă pedepsele principale stabilite pentru infracțiunile comise se vor aplica pe lângă pedeapsa principală rezultantă potrivit dispozițiilor prevăzute de art. 35 C.p. care se aplică în mod corespunzător.

511. **Descoperirea ulterioară a stării de recidivă în cazul persoanei juridice.** Prin dispozițiile art. 40^2 alin. 5 C.p. au fost prevăzute soluții pentru situația în care după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și mai înainte ca amenda să fi fost executată sau considerată ca executată se descoperă că persoana juridică condamnată se afla în stare de recidivă fie postcondamnatorie, fie postexecutorie. În acest caz instanța va face aplicarea regulilor de sancționare a modalității recidivei în cauză.

Pentru a face aplicarea dispozițiilor art. 40^2 alin. 5 instanța trebuie să constate: a) existența unei hotărâri definitive la pedeapsa amenzii; b) mai înainte de executarea sau stingerea executării acestei pedepse să se descopere că persoana juridică mai suferise anterior o condamnare definitivă; c) hotărârea de condamnare anterioară să fi rămas definitivă până la săvârșirea noii infracțiuni, astfel că persoana juridică se afla în stare de recidivă postcondamnatorie; d) dacă amenda aplicată prin hotărârea de condamnare

anterioară rămasă definitivă a fost executată sau considerată ca executată până la comiterea noii infracțiuni, persoana juridică se află în stare de recidivă postexecutorie.

Fiindcă sunt realizate condițiile unei stări de recidivă, tratamentul penal urmează a fi cel specific fiecărei modalități - recidivei postcondamnatorii ori postexecutorii după caz.

Menționăm că recalcularea pedepsei în cazul descoperirii ulterioare a stării de recidivă este posibilă numai dacă descoperirea stării de recidivă a avut loc mai înainte ca pedeapsa amenzii pentru infracțiunea săvârșită din nou să fie executată sau considerată ca executată.

Secțiunea a V-a

PLURALITATEA INTERMEDIARĂ DE INFRACȚIUNI

§ 1. Noțiune și condiții

512. **Noțiune.** Prin pluralitate intermediară de infracțiuni este desemnată situația în care o persoană fizică , după ce a fost condamnată definitiv pentru o infracțiune, săvârșește o nouă infracțiune, înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării pedepsei sau în stare de evadare și nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute pentru recidiva postcondamnatorie (art. 40 C.p.). În cazul persoanei juridice pluralitate intermediară există când după condamnarea definitivă la pedeapsa amenzii, dar neexecutată este săvârșită din nou o infracțiune și nu sunt îndeplinite condițiile de la recidivă.

Pluralitatea este denumită intermediară, în literatura juridică[1], pentru că desemnează o pluralitate de infracțiuni ce nu poate fi considerată concurs deoarece s-a interpus o condamnare definitivă pentru una din infracțiunile comise de aceeași persoană și nu sunt îndeplinite nici condițiile recidivei postcondamnatorii, deci privește o situație de mijloc între cele două forme principale ale pluralității de infracțiuni.

Modificarea dispozițiilor din codul penal în ce privește recidiva, prin Legea nr. 6/1973, condiționând existența acesteia de vinovăția sub forma intenției cu care trebuie să fie săvârșite infracțiunile, ca și de gravitatea noii infracțiuni, a condus la îngustarea sferei situațiilor de recidivă și implicit la lărgirea sferei situațiilor prevăzute de dispozițiile art. 40 C.p. (a pluralității intermediare).

513. **Condițiile pluralității intermediare în cazul persoanei fizice.** Pluralitatea intermediară se apropie de recidiva postcondamnatorie prin

[1] **V. Rămureanu**, *Recidiva în reglementarea noului cod penal*, în R.R.D. nr. 6/1969, p. 20.

existența unei condamnări definitive și săvârșirea din nou a unei infracțiuni înainte de începerea executării pedepsei, în timpul executării pedepsei sau în stare de evadare, dar nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute pentru recidivă ori cu privire la forma de vinovăție a infracțiunilor comise ori cu privire la gravitatea acestora, spre ex.: nu vor fi îndeplinite condițiile recidivei postcondamnatorii și se vor realiza condițiile pluralității intermediare dacă: a) condamnarea definitivă este la pedeapsa închisorii de 6 luni sau mai mică ori este la amendă; b) condamnarea definitivă este pronunțată pentru o infracțiune săvârșită din culpă; c) pedeapsa prevăzută de lege pentru noua infracțiune săvârșită este amenda sau închisoarea mai mică de un an; d) noua infracțiune este săvârșită din culpă[1]. Neîndeplinirea condițiilor prevăzute pentru recidiva postcondamnatorie, atât cu privire la primul termen cât și cu privire la al doilea termen, conduce la realizarea unei pluralități intermediare.

514. **Condițiile pluralității intermediare în cazul persoanei juridice.** Și în cazul persoanei juridice pluralitatea intermediară se apropie de recidiva postcondamnatorie, fapt care rezultă din prevederile art. 40 alin. 2 C.p. ce se referă la *neîndeplinirea* condițiilor prevăzute de art. 40^2 alin.1 lit. a C.p. adică cele cerute pentru existență recidivei postcondamnatorii în cazul persoanei juridice. De exemplu nu vor fi îndeplinite condițiile recidivei postcondamnatorii dacă noua infracțiune săvârșită de persoana juridică este comisă din culpă.

§ 2. Tratamentul penal al pluralității intermediare de infracțiuni

515. **Stabilirea și aplicarea pedepsei în cazul persoanei fizice.** Prin dispozițiile art. 40 C.p. s-au stabilit nu numai situațiile în care există pluralitate intermediară, dar și sistemul sancționator al acesteia care este împrumutat de la concursul de infracțiuni.

Aceasta presupune că se va stabili pedeapsa pentru noua infracțiune care va fi contopită cu pedeapsa definitivă pronunțată mai înainte, chiar dacă o parte din aceasta a fost executată ori considerată ca executată. Partea din pedeapsă deja executată se va deduce din pedeapsa rezultantă[2].

Dacă noua infracțiune din pluralitatea intermediară este comisă în stare de evadare, pedeapsa pentru evadare se adaugă la pedeapsa din executarea căreia condamnatul a evadat, mai precis la restul de pedeapsă rămas neexecutat[3] (art. 269 alin. 3 C.p.) apoi această pedeapsă rezultantă din cumularea aritmetică, se va contopi cu pedeapsa stabilită pentru infracțiunea comisă în stare de evadare.

516. **Stabilirea și aplicarea pedepsei în cazul persoanei juridice.** Și în cazul persoanei juridice tratamentul penal al pluralității intermediare este cel de la concursul de infracțiuni. Potrivit dispozițiilor art. 40 alin. 2 C.p. dacă nu sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 40^2 alin.1 lit. a (pentru existența recidivei postexecutorii – s.n.) pedeapsa se aplică potrivit regulilor de la concursul de infracțiuni în cazul persoanei juridice, adică potrivit dispozițiilor art. 40^1 C.p.

[1] În acest sens: **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 258.

[2] În acest sens: Trib. Municipiului București, sect. II pen., dec. nr. 37/1978, în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu II*, (1976–1980), *op. cit.*, p. 87–88

[3] A se vedea I.C.C.J.- secțiile unite, Decizia nr. LXXXI (81) din 10 decembrie 2007, publicată în M. Of. nr. 780 din 21.11.2008.

CAPITOLUL X

Pluralitatea de infractori

Secțiunea I

ASPECTE GENERALE PRIVIND PLURALITATEA DE INFRACTORI

§ 1. Noțiune și caracterizare

517. **Noțiune.** Prin pluralitate de infractori este desemnată situația în care mai multe persoane săvârșesc o singură infracțiune[1].

Pluralitatea de infractori presupune contribuții efective ce țin de latura obiectivă a infracțiunii și voința comună de a coopera la săvârșirea unei infracțiuni.

518. **Caracterizare.** Pluralitatea de infractori se caracterizează prin cooperarea mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni.

Nu orice faptă comisă de mai multe persoane presupune și o pluralitate de infractori.

În adevăr, pluralitatea de infractori presupune cooperarea mai multor persoane, cu vinovăție la săvârșirea unei infracțiuni. Dacă nici o persoană nu a acționat cu vinovăție la comiterea faptei nu se poate reține o pluralitate de infractori, ci o pluralitate de făptuitori, iar fapta fiind săvârșită fără vinovăție nu este infracțiune.

Dacă dintre persoanele care au săvârșit fapta numai una a acționat cu vinovăție, fapta este infracțiune, iar pluralitatea de făptuitori devine și o pluralitate de infractori.

§ 2. Formele pluralității de infractori

În doctrina penală pluralitatea de infractori este cunoscută sub trei forme: pluralitatea naturală, pluralitatea constituită și pluralitatea ocazională.

519. **Pluralitatea naturală.** Pluralitatea naturală sau pluralitatea necesară[2] este forma pluralității de infractori în care cooperarea mai multor persoane

[1] **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, București, 1997, p. 424; **V. Dongoroz**, *Dongoroz I*, p. 183.

[2] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 477; **L. Biró**, *Drept penal*, 1971, p. 126; **V. Dongoroz**, în *Dongoroz I*, p. 180; **V. Papadopol**, *Comentariu I*, p. 142.

la comiterea faptei este cerută de însăși natura acesteia. Așadar, există anumite fapte prevăzute de legea penală care nu pot fi săvârșite de o singură persoană ci presupun cooperarea mai multor.

Unele infracțiuni presupun cooperarea a două persoane și de aceea se mai numesc și *infracțiuni bilaterale* ca de exemplu infracțiunile de: bigamie (art. 303 C.p.), incest (art. 203 C.p.). Alte infracțiuni presupun cooperarea a mai multor persoane ca de ex.: subminarea puterii de stat (art. 162 C.p.), încăierarea (art. 322 C.p.).

Pluralitatea naturală de infractori are ca specific considerarea ca autor a fiecărui participant și drept urmare răspunderea penală a fiecăruia se stabilește în funcție de rezultatul produs[1].

Nu este de esența pluralității naturale, atât în cazul infracțiunilor bilaterale cât și a celor ce presupun cooperarea mai multor persoane la săvârșirea faptei ca toți făptuitorii să fie infractori, adică să răspundă penal, fiind suficient, așa cum am arătat mai sus ca unul dintre făptuitori să acționeze cu vinovăție, (spre ex.: va exista infracțiunea de bigamie și în cazul în care unul din subiecții infracțiunii săvârșește fapta fără vinovăție, fiind în eroare (art. 51 C.p.), cu privire la starea civilă a celuilalt, ori în cazul celorlalte infracțiunii bilaterale când unul dintre subiecți este constrâns (art. 46 C.p.) și sub imperiul acestei constrângeri săvârșește fapta).

520. **Pluralitatea constituită.** Este forma pluralității de infractori, ce presupune gruparea mai multor persoane pentru săvârșirea de infracțiuni. Prin asocierea mai multor persoane în vederea comiterii de infracțiuni se realizează pluralitatea constituită, care datorită scopului ei antisocial este incriminată ca infracțiune de sine stătătoare.

Pluralitatea constituită nu este reglementată în partea generală a codului penal ci în partea specială, gruparea mai multor persoane devine infracțiune și prin aceasta sunt evidențiate condițiile pluralității constituite de infractori.

În adevăr, prin dispozițiile care incriminează complotul (art. 167 C.p.) ca și asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni (art. 323 C.p.) sunt prevăzute condițiile cu privire la gruparea de persoane, la scopul urmărit – săvârșirea de infracțiuni – la organizarea acesteia de durată pentru a reprezenta o infracțiune, pentru a realiza pluralitatea constituită, [spre ex.: infracțiunea de complot constă în „inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii uneia dintre infracțiunile prevăzute în art. 155–165, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări" (art. 167 al. 1 C.p.); iar asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni constă în „fapta de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii uneia sau mai multor in-

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, p. 478.

fracțiuni, altele decât cele arătate în art. 167, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asocieri" (art. 323 al. 1 C.p.)].

În practica judiciară s-a decis că simpla conlucrare între inculpați pentru a găsi persoane dispuse să meargă într-o altă țară pentru a se prostitua nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de asociere pentru săvârșirea de infracțiuni (art. 323 alin. 1 C.p.) în concurs cu infracțiunea de proxenetism (art. 329 C.p.), deoarece conlucrarea lor nu s-a realizat pe baza unei înțelegeri de a lucra o perioadă de timp, conform unui plan bine stabilit, cu atribuții pentru fiecare făptuitor[1]

Pluralitatea constituită există indiferent dacă s-au săvârșit sau nu fapte infracționale dintre cele care și le-au propus cei care s-au constituit.

Când s-au săvârșit infracțiuni pentru care se inițiase sau constituise asociația sau gruparea sunt aplicabile dispozițiile privind concursul de infracțiuni, dispozițiile art. 167 al. 4 C.p. și art. 323 al. 2 C.p. fiind exprese în aceste cazuri.

Și în cazul pluralității constituite fiecare persoană este considerată că a săvârșit infracțiunea și va răspunde penal pentru aceasta ca autor.

521. **Pluralitatea ocazională** sau *participația penală* este forma pluralității de infractori în care, la comiterea faptei prevăzută de legea penală participă un număr mai mare de persoane decât era necesar.

Așadar la săvârșirea faptei prevăzută de legea penală au participat un număr mai mare de persoane decât era necesar potrivit naturii faptei. Aceasta înseamnă că dacă o faptă putea fi comisă de o singură persoană datorită naturii ei, la săvârșire au participat două sau mai multe persoane, iar dacă potrivit naturii ei fapta putea fi comisă de două persoane la săvârșirea ei au participat trei sau mai multe. Prin această caracteristică se subliniază posibilitatea existenței unei pluralități ocazionale la o pluralitate naturală și la o pluralitate constituită de infractori.

Existența unei pluralități ocazionale la o pluralitate constituită este controversată în literatura juridică. Se susține că pluralitatea ocazională ar fi posibilă numai la săvârșirea infracțiunilor ce și le-au propus cei care s-au constituit[2]. Nu este posibilă participația penală la constituire, când prin actele de sprijinire, înlesnire a unei pluralități constituite, se intră într-o astfel de pluralitate constituită. Într-o altă opinie, „participația penală este posibilă în cazul depășirii numărului de făptuitori necesari pentru existența pluralității constituite"[3]

Spre deosebire de pluralitatea naturală și de pluralitatea constituită, în cazul pluralității ocazionale de infractori fiecare participant este considerat că a

[1] C.A. Alba Iulia, d.p. nr. 495/2003, R.D.P. nr. 3/2005, p. 140.

[2] În acest sens: **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. I, ediția a II-a, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 237.

[3] **V. Papadopol**, *Comentariu în Codul penal comentat..., op. cit.*, p. 143.

contribuit cu o parte la săvârșirea infracțiunii și va răspunde penal în funcție de contribuția adusă la săvârșirea infracțiunii.

Secțiunea a II-a
PARTICIPAȚIA PENALĂ

§ 1. Aspecte generale privind participația penală

522. **Noțiune.** Participația penală sau pluralitatea ocazională de infractori desemnează situația în care la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală au participat mai multe persoane decât era necesar potrivit naturii acelei fapte.

523. **Condițiile participației penale.** Participația penală există atunci când sunt îndeplinite condițiile[1]

a) Să se fi comis o faptă prevăzută de legea penală, faptă ce poate fi consumată ori rămasă în faza de tentativă pedepsibilă.

b) La comiterea faptei să-și fi adus contribuția mai multe persoane decât era necesar potrivit naturii faptei. Este îndeplinită această condiție și atunci când numai unul dintre făptuitori acționează cu intenție și îndeplinește condițiile generale pentru a fi subiect activ al infracțiunii (infractor).

Contribuția făptuitorilor la săvârșirea faptei poate fi prin acte de executare directă și nemijlocită – *de autor* ori prin înlesnire, sprijinire materială și morală – *de complice* sau de determinare la săvârșirea infracțiunii – de *instigator*. În orice modalitate în care participanții își aduc contribuția la săvârșirea faptei este îndeplinită condiția privind cooperarea mai multor persoane la comiterea faptei.

c) O altă condiție a participației penale privește legătura subiectivă între participanți, mai precis, toți participanții trebuie să fie animați de aceeași voință comună de a săvârși fapta prevăzută de legea penală.

d) În sfârșit, existența participației este condiționată de calificarea faptei comise prin contribuția mai multor persoane ca *infracțiune*. Aceasta presupune ca fapta să fie săvârșită de către cel puțin unul dintre participanți cu vinovăția cerută de lege.

524. **Felurile participației penale.** În literatura juridică de specialitate și în legislație se face deosebire între diferite genuri și feluri de participație penală folosindu-se diferite criterii:

[1] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 237; **V. Dongoroz** în *Dongoroz I*, p. 189; **A. Dincu**, *Drept penal*, 1975, p. 270–272; **V. Papadopol**, *Considerații generale ale participației penale*, R.R.D., nr. 5/1970, p. 38 și urm.; *Comentariu I*, p. 143 și urm.

A. După criteriul atitudinii psihice față de rezultatul faptei comise cu voința comună de a coopera se disting: participația proprie și participația improprie.

525. **Participația proprie** se mai numește și participația propriu-zisă sau perfectă și se caracterizează prin aceea că toți participanții la săvârșirea infracțiunii acționează cu aceeași formă a vinovăției – intenție sau culpă. În literatura juridică se susține că există participație proprie și atunci când toți participanții acționează din culpă la comiterea unei infracțiuni, dar numai prin acte de executare directă și nemijlocită[1], deci prin acte de coautorat[2].

526. **Participația improprie** sau imperfectă se caracterizează prin aceea că participanții nu acționează cu aceeași formă a vinovăției: unii cu intenție și alții din culpă sau unii cu intenție și alții fără vinovăție.

Cele două forme ale participației, proprie și improprie sunt consacrate în codul penal român.

Cele două forme ale participației: proprie și improprie pot fi întâlnite. În practică cel mai adesea, separate, dar nimic nu împiedică coexistența lor în cazul săvârșirii unei singure infracțiuni, (spre exemplu: la comiterea unei infracțiuni își aduc contribuția mai mulți participanți care acționează cu forme diferite de vinovăție).

B. După natura contribuției participanților la comiterea infracțiunii se face deosebirea între:

a) activitatea de executare directă și nemijlocită a faptei – activitate specifică *autorului și coautorilor;*

b) activitatea de determinare la comiterea unei fapte – activitate proprie *instigatorului;*

c) activitate de înlesnire, de ajutare la săvârșirea faptei – activitate de *complice.*

Aceste forme de participație sunt importante și au căpătat reglementare amănunțită în legislația penală.

C. După importanța contribuției participanților la săvârșirea faptei și producerea rezultatului se face deosebire între forme principale de participație și forme secundare de participație.

527. **Participația este principală** când prin contribuția participantului se realizează conținutul infracțiunii. Este contribuție specifică autorilor și coautorilor.

528. **Participația este secundară** când contribuțiile participanților nu se înscriu în realizarea acțiunii sau inacțiunii ce reprezintă fapta incriminată. Este contribuția specifică instigatorilor și complicilor[1]. Această împărțire este importantă fiindcă este unanim admis în doctrina penală și în practica judiciară că formele principale ale participației absorb pe cele secundare.

Sunt considerate forme principale de participație: *coautoratul* față de celelalte forme de participație (respectiv instigarea și complicitatea) și *instigarea* față de complicitate.

Participarea unei persoane la săvârșirea unei infracțiuni nu poate fi calificată și instigare și coautorat ci numai coautorat, chiar dacă contribuțiile sale puteau fi calificate atât instigare cât și coautorat[2]. Tot astfel s-a decis în practica judiciară că participarea la săvârșirea aceleiași infracțiuni prin două activități deosebite, una specifică instigării, iar cealaltă complicității, nu constituie un concurs de infracțiuni, ci se pedepsește numai potrivit textului de lege care sancționează forma de participație principală a *instigării* (sub C.M.), care absoarbe pe cea secundară a complicității[3].

§ 2. Autoratul și coautoratul

529. **Autoratul. Noțiune și condiții.** *Noțiune.* Autoratul este forma de participație penală în care o persoană săvârșește prin acte de executare fapta prevăzută de legea penală.

Când o persoană săvârșește singură, direct și nemijlocit o infracțiune pentru care a luat singur hotărârea infracțională și nu a fost sprijinit la executarea infracțiunii de nici o persoană, este *autorul* acelei infracțiuni. Nu se poate susține că el a săvârșit fapta în autorat.

Autoratul, ca formă de participație presupune cooperarea și a altor persoane la comiterea infracțiunii în calitate de instigatori, de complici.

Autoratul este forma de participație esențială și necesară, fără de care nu pot exista celelalte forme de participație: instigarea și complicitatea.

Sub raport subiectiv, autorul acționează întotdeauna cu intenție – în cazul participației proprii, iar în cazul participației improprii acționează din culpă sau fără vinovăție.

530. **Coautoratul. Noțiune și condiții.** Coautoratul este forma de participație în care, la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, și-au adus contribuția în mod nemijlocit două sau mai multe persoane.

Coautoratul nu presupune existența și a altor participanți – instigatori, complici – dar nici nu îi exclude, fiind deci deopotrivă posibilă participația sub

[1] În acest sens, **V. Dongoroz,** în *Dongoroz I,* p. 236–237.
[2] **M. Basarab,** *op. cit.,* p. 239.

[1] T.j. Galați, s.p., d. nr. 266/1969 în R.R.D., nr. 11, 1969, p. 177.
[2] T.S., s.p., d. nr. 275/1974, C.D., 1974, p. 308–309.
[3] **V. Dongoroz,** în *Explicații teoretice..., op. cit.,* p. 191.

forma coautoratului fără alți participanți cât și atunci când alături de coautori la săvârșirea aceleiași infracțiuni și-au adus contribuția și alți participanți – instigatori și complici.

531. **Condițiile coautoratului.** a) Coautoratul presupune contribuția a cel puțin două persoane la comiterea faptei, contribuții ce reprezintă elementul material al laturii obiective a infracțiunii.

Activitățile coautorilor de executare nemijlocită a infracțiunii nu trebuie să fie identice, ci să se completeze într-o activitate unică[1]. În mod constant s-a decis în practica judiciară că sunt acte de coautorat loviturile aplicate de mai multe persoane victimei, în cadrul unei hotărâri infracționale comune, de omor, chiar dacă nu toate au fost mortale[2].

Tot acte de executare – de coautorat – s-a decis în practica judiciară, sunt și cele prin care se contribuie indirect la comiterea faptei, cum sunt actele prin care se face imposibilă rezistența, apărarea victimei, care obstaculează energiile ce tind să combată producerea rezultatului[3].

În cazul infracțiunii complexe, coautoratul se poate realiza prin acte de executare diferite, corespunzător acțiunilor ce constituie elementul material al laturii obiective al acestei infracțiuni. Vor fi deci, coautori ai infracțiunii complexe de tâlhărie, doi participanți care și-au împărțit rolurile în comiterea faptei: unul din inculpați a amenințat cu cuțitul, iar celălalt a deposedat victima de bunurile ce le avea asupra sa[4].

Contribuția coautorilor la săvârșirea infracțiunii poate fi concomitentă sau succesivă. Sub acest aspect se poate susține că nu influențează existența coautoratului momentul când își aduc contribuțiile coautorii la săvârșirea faptei.

b) Sub raport subiectiv coautoratul ca formă a participației proprii presupune săvârșirea actelor de executare de către toți participanții cu aceeași formă de vinovăție: fie *intenția,* fie *culpa.* În literatura juridică se susține și opinia că în cazul infracțiunilor din culpă nu poate exista coautorat, făptuitorii care acționează din culpă sunt autori ai unor infracțiuni distincte[5].

532. **Infracțiuni ce nu pot fi comise în coautorat.** După elementul material al infracțiunii, nu pot fi comise în coautorat infracțiunile ce presupun *inacțiunea,* când obligația de a îndeplini o acțiune, o activitate de a ieși din pasivitate, este personală, (spre ex.: *nedenunțarea* – art. 170 C.p.).

Nu pot fi comise în coautorat infracțiunile ce presupun un subiect calificat (gestionar, funcționar), decât dacă făptuitorii au calitatea cerută de lege. În astfel de situații când contribuția tuturor participanților este realizată prin acte de executare directă, fapta va fi încadrată după calitatea subiectului calificat, iar ceilalți participanți neavând calitatea cerută de lege vor fi considerați complici.

Coautoratul nu este posibil nici în cazul infracțiunilor ce se comit în *persona propria,* (spre ex.: mărturia mincinoasă, dezertarea, contaminarea venerică ș.a.). Caracteristică pentru astfel de infracțiuni este împrejurarea că acțiunea tipică, în materialitatea ei, nu poate fi comisă decât de o singură persoană în același timp.

Infracțiunile care nu permit coautoratul ca formă a participației penale, permit însă celelalte forme de participație – instigarea și complicitatea, care de altfel, nu cunosc restrângeri.

§ 3. Instigarea

533. **Noțiune și condiții.** Instigarea este forma participației penale ce constă în fapta de determinare cu intenție, prin orice mijloace de către o persoană numită instigator a altei persoane numită instigat, să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală.

Instigatorului îi aparține hotărârea de a săvârși o infracțiune, hotărâre pe care o transmite altei persoane numită instigat, care va săvârși infracțiunea.

Datorită aspectului că hotărârea de a săvârși infracțiunea aparține instigatorului, acesta mai este denumit și *autor moral* al infracțiunii spre a-l deosebi de instigat care este autorul material al infracțiunii.

534. **Condițiile instigării.** Pentru existența instigării ca formă a participației penale se cer îndeplinite condițiile:

a) Efectuarea unei activități de determinare din partea unei persoane, instigator, față de o altă persoană numită instigat. Determinarea presupune o operație de transplantare, de inoculare în conștiința instigatului a hotărârii de a săvârși o faptă prevăzută de legea penală.

Determinarea presupune și însușirea hotărârii de a săvârși fapta prevăzută de legea penală de către instigat.

Dacă în urma activității de instigare nu s-a reușit să se determine instigatul să-și însușească hotărârea de a săvârși infracțiunea, nu va exista o instigare perfectă ci o instigare fără efect sau neizbutită[1], nu se va realiza de altfel nici condiția participației penale.

---

[1] Vezi pe larg: *Practica judiciară,* I, p. 5; vezi și C.S.J. s.pen., d.n. 5161/2001, R.D.P. nr. 2, p. 157-158.

[2] **V. Dongoroz**, în *Explicații..., op. cit.,* p. 193; V. Papadopol în *Comentariu I,* p. 187; T.S., sp., d. nr. 1278/1976, R.R.D. 11, 1976, p. 64.

[3] T.S., sp., d. nr. 4065 din 1971 în R.R.D. nr. 7, 1971, p. 16; Vezi și **Stelian Ivan**, *Unele criterii de delimitare a coautoratului de complicitate la infracțiunea de tâlhărie,* Revista de Drept penal, nr. 2, 1994, p. 57–60.

[4] În acest sens: **V. Papadopol**, *Comentariu I,* p. 164; Practica judiciară, I, p. 91.

[5] **M. Basarab**, *op. cit.,* p. 251.

[1] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz I,* p. 197; **I. Oancea**, *op. cit.,* p. 392.

Mijloacele prin care se obține determinarea instigatorului pot fi dintre cele mai diverse, de la rugăminți, îndemnuri, promisiuni, oferire de cadouri, până la constrângerea acestuia[1].

Instigarea fiind posibilă la toate faptele prevăzute de legea penală, înseamnă că și activitatea de determinare nu cunoaște restrângeri cu privire la nici o infracțiune[2].

Activitatea de determinare trebuie să se situeze în timp anterior luării hotărârii de a săvârși fapta de către autor.

Când activitatea de determinare la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală are loc față de o persoană care luase deja hotărârea să săvârșească acea infracțiune se realizează o complicitate morală, o întărire a hotărârii infracționale luate anterior[3].

b) Activitatea de determinare să privească săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Nu este îndeplinită această condiție când determinarea privește pe un instigat, care nu are calitatea cerută de lege pentru comiterea faptei la care este determinat, (spre ex.: nu va fi o determinare la comiterea infracțiunii de dezertare, dacă instigatul nu are calitatea cerută de lege – de militar).

Determinarea trebuie să privească săvârșirea unei fapte concrete prevăzută de legea penală și să se facă în așa fel încât instigatul să înțeleagă intenția instigatorului.

c) Instigatorul să acționeze cu intenție. Activitatea de determinare se desfășoară deci, sub raport subiectiv, numai cu intenție, atât directă cât și indirectă[4].

Comiterea faptei și de către instigat cu intenție, realizează condițiile unei instigări proprii sau perfecte, iar când instigatul săvârșește fapta din culpă sau fără vinovăție sunt realizate condițiile unei instigări improprii sau imperfecte.

d) Instigatul să fi săvârșit fapta la care a fost instigat ori să fi realizat cel puțin o tentativă pedepsibilă. Condiția este îndeplinită și atunci când instigatul a început săvârșirea faptei la care a fost determinat, dar ulterior s-a desistat sau a împiedicat producerea rezultatului.

Dacă instigatul nu a trecut la săvârșirea faptei, atunci nu este îndeplinită condiția ce o analizăm și nu se realizează forma de participație a instigării, iar activitatea instigatorului poate îmbrăca forma unei infracțiuni distincte.

535. **Felurile instigării.** Instigarea poate îmbrăca diferite forme în funcție de vinovăția cu care instigatul săvârșește fapta, în funcție de modul și mijloacele folosite de instigator, în funcție de persoanele instigate sau care instigă, în funcție de rezultatul obținut în activitatea de determinare ș.a.

[1] T.S., s.p., complet militar, d. nr. 126/1971, în R.R.D., nr. 11/1972, p. 171.
[2] T.S., s.p., d. nr. 7357 din 1970, R.R.D. nr. 4, 1971, p. 176.
[3] T.S., s.p., d. nr. 216/1970, în C.D. 1970, p. 382.
[4] **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 196; **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 190–191; **V. Papadopol**, *Comentariu I*, p. 170.

536. **Instigare proprie și instigare improprie.** După forma de vinovăție cu care instigatul (autorul) săvârșește fapta se disting:

a) *Instigare proprie sau perfectă* ce se caracterizează prin realizarea unei concordanțe sub raport subiectiv între instigator și instigat, în care cu alte cuvinte și instigatul săvârșește fapta cu intenție;

b) *instigare improprie sau imperfectă* este caracterizată prin lipsa coeziunii psihice între instigator și instigat. Instigatul săvârșește fapta din culpă sau chiar fără vinovăție (art. 31 C.p.).

537. **Instigare simplă și instigare calificată.** După mijloacele folosite de instigator pentru determinarea instigatului să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală se disting:

a) *instigarea simplă,* când mijloacele de determinare sunt simple, obișnuite, ca de ex.: rugăminți, îndemnuri etc.;

b) *instigarea calificată,* când pentru determinarea instigatului se folosesc mijloace deosebite ca: oferirea de daruri, exercitarea de presiuni etc.

538. **Unitate și pluralitate de instigatori.** După numărul persoanelor ce desfășoară activitatea de instigare se disting:

a) *instigarea cu un singur instigator;*

b) *coinstigarea* care presupune cooperarea mai multor persoane la determinarea unei sau unor persoane să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală[1]. Coinstigarea poate fi făcută concomitent sau succesiv. Când coinstigarea este făcută succesiv, trebuește dovedit că toți instigatorii au avut în intenție determinarea instigatului să săvârșească aceeași faptă prevăzută de legea penală.

Considerăm că nu vor fi îndeplinite condițiile unei coinstigări când activitatea de determinare are loc succesiv, iar instigatul a luat hotărârea de a săvârși infracțiunea după ce a fost determinat de primul instigator fiindcă activitatea celorlalți nu mai are rol în determinare ci doar în întărirea hotărârii infracționale – activitate specifică complicelui.

Dacă mai mulți instigatori, fără a se cunoaște, desfășoară separat activități de determinare asupra aceleiași persoane se realizează un concurs de instigări[2].

539. **Instigare individuală și instigare colectivă.** După numărul persoanelor față de care se desfășoară activitatea de instigare se disting:

a) *instigarea individuală* când activitatea de determinare se desfășoară asupra unei persoane sau asupra mai multor persoane determinate;

[1] **V. Dongoroz**, *op. cit.*, p. 196.
[2] **V. Papadopol**, *Comentariu în codul penal..., op. cit.*, p. 172, 176.

b) *instigarea colectivă* ce se caracterizează prin instigarea unui număr nedeterminat de persoane să săvârşească o infracţiune sau infracţiuni. Datorită caracterului său periculos, dedus din modul de realizare, instigarea colectivă este incriminată distinct ca infracţiune de sine stătătoare sub denumirea de instigare publică şi apologia infracţiunilor (art. 324 C.p.).

Deci instigarea colectivă nu mai reprezintă o formă de participaţie ce ar fi condiţionată de săvârşirea de către instigat a infracţiunii fapt consumat ori cel puţin a unei tentative pedepsibile.

540. **Instigare imediată şi instigare mediată.** După modul de acţiune al instigatorului pentru determinarea instigatului la săvârşirea faptei prevăzute de legea penală se disting:

a) *instigarea imediată* în care instigatorul se adresează nemijlocit instigatorului pentru determinarea acestuia la săvârşirea infracţiunii;

b) *instigarea mediată,* când determinarea are loc prin intermediul altei persoane. Dacă mediatorul transmite hotărârea infracţională şi se limitează doar la acest rol el devine complice la săvârşirea infracţiunii[1], iar când la determinarea instigatului, mediatorul are şi o contribuţie personală el devine coinstigator.

541. **Instigare evidentă şi instigare ascunsă.** După modul deschis ori ascuns în care acţionează instigatorul pentru determinarea instigatului să săvârşească o faptă prevăzută de legea penală, instigarea poate fi:

a) instigare *evidentă* sau *deschisă* sau *explicită* în care instigatorul expune deschis scopul său, de a-l convinge la săvârşirea faptei pe instigat;

b) instigare *insidioasă* sau *ascunsă* când instigatorul nu dă în vileag rolul său, când obţine determinarea instigatului, fără ca acesta să realizeze caracterul infracţional al faptei sale, la care a fost determinat.

542. **Instigare izbutită şi instigare neizbutită.** După rezultatul obţinut în determinarea instigatului la săvârşirea faptei prevăzută de legea penală se disting:

a) *instigarea cu efect pozitiv, reuşită,* când instigatorul a reuşit să determine pe instigat să accepte hotărârea de a săvârşi infracţiunea;

b) *instigarea cu efect negativ,* în care instigatorul nu a reuşit să determine pe instigat să ia hotărârea de a săvârşi infracţiunea. În această situaţie nu sunt îndeplinite condiţiile instigării, iar persoana care a încercat determinarea nu este un participant[2].

În cazul instigării cu efect pozitiv se pot distinge diferite stadii ale realizării activităţii instigatului.

[1] **V. Papadopol**, *Comentariu în codul penal..., op. cit.*, p. 173.
[2] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 395–396.

Când instigatul a săvârşit fapta la care a fost instigat, sunt îndeplinite condiţiile unei instigări perfecte, reuşite.

Când instigatul a început săvârşirea faptei, dar s-a desistat ori a împiedicat producerea rezultatului – sunt realizate condiţiile instigării dar consecinţele juridice ale activităţii instigatorului şi instigatului sunt diferite. Instigatul va beneficia de cauza de impunitate a desistării şi împiedicării producerii rezultatului (art. 22 C.p.), dar instigatorul va răspunde penal după regulile prevăzute în art. 29 al. 1 C.p. – pentru instigare neurmată de executare.

Când instigatorul a reuşit să-l determine pe instigat să ia hotărârea de a săvârşi infracţiunea, dar ulterior acesta s-a răzgândit şi nu a trecut la săvârşirea faptei[1] ori a trecut la săvârşirea faptei şi a realizat doar o tentativă nepedepsibilă, nu sunt realizate condiţiile participaţiei deoarece nu s-a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală. Fapta instigatorului este o infracţiune de sine stătătoare şi pedepsită tot după regulile cuprinse în dispoziţiile din art. 29 al. 1 C.p. şi sub aceeaşi denumire de instigare neurmată de executare.

§ 4. Complicitatea

543. **Noţiune**[2]. Complicitatea este forma participaţiei penale ce constă în fapta unei persoane care cu intenţie înlesneşte sau ajută în orice mod la comiterea unei fapte prevăzută de legea penală ori promite, înainte sau în timpul săvârşirii faptei, că va tăinui bunurile provenite din aceasta sau că va favoriza pe infractor, chiar dacă, după săvârşirea faptei, promisiunea nu este îndeplinită.

Spre deosebire de celelalte forme de participaţie – coautorat şi instigare – complicitatea reprezintă o contribuţie indirectă, mediată la săvârşirea infracţiunii, de aceea este considerată formă de participaţie secundară în raport cu celelalte[3]

544. **Condiţiile complicităţii.**

a) Fiind formă de participaţie secundară, complicitatea presupune drept condiţie de bază a existenţei sale comiterea de către autor a unei fapte prevăzute de legea penală[4]. Este îndeplinită condiţia şi atunci când autorul a săvârşit doar o tentativă pedepsibilă.

b) O altă condiţie priveşte săvârşirea de către complice a unor activităţi menite să înlesnească, să ajute, pe autor la săvârşirea infracţiunii.

[1] **L. Biró**, *Cu privire la natura juridică şi sancţionarea instigării neizbutite*, în L.P., nr. 1/1960, p. 31 şi urm.
[2] **V. Dongoroz**, *Explicaţii teoretice..., op. cit.*, p. 202; **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 194.
[3] **V. Papadopol**, *Comentariu în codul penal comentat şi adnotat, op. cit.*, p. 179.
[4] T.j. Hunedoara, d.p. nr. 54/1974, în R.R.D., nr. 5/1975.

Activitatea complicelui, potrivit legii penale, poate consta atât în *ajutor* sau *înlesnire* la săvârşirea faptei prevăzute de legea penală, cât şi în *promisiunea* de tăinuire a bunurilor provenite din infracţiune ori de favorizare a infractorului.

Contribuţiile complicelui la săvârşirea infracţiunii de către autor sunt mediate, prin ele nu se realizează elementul material al infracţiunii.

Sub acest aspect se cuvine subliniată ideea că actele de complicitate nu sunt indispensabile comiterii faptei de către autor.

În literatura juridică de specialitate[1] se face deosebire între contribuţiile complicelui care constau în activităţi de înlesnire sau de ajutor la săvârşirea infracţiunii ori de promisiune de tăinuire sau favorizare a infractorului, ca momente distincte în raport de săvârşirea infracţiunii.

„Înlesnirea" priveşte activităţile complicelui desfăşurate anterior comiterii infracţiunii care se situează în faza de pregătire a săvârşirii infracţiunii. Înlesnirea poate consta atât în activităţi materiale de procurare a mijloacelor, a instrumentelor, adaptarea acestora pentru săvârşirea infracţiunii ca de ex.: procurarea armei, a cuţitului, a cheilor ce vor fi folosite etc., cât şi în activităţi ce reprezintă o contribuţie morală ca: procurarea de informaţii cu privire la locul şi timpul unde urmează să fie săvârşită infracţiunea, întărirea hotărârii infracţionale prin sfaturi etc.

„Ajutorul" dat de complice priveşte activităţile desfăşurate de acesta în timpul executării faptei de către autor[2], ajutor ce poate consta în oferirea armei cu care se săvârşeşte infracţiunea, deschiderea unei uşi prin care autorul poate fugi de la locul faptei, îndemnul de a continua săvârşirea faptei[3], asigurarea pazei[4] pentru a da alarma în caz de descoperire a faptei etc.

„Promisiunea de tăinuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului" are loc înainte de comiterea infracţiunii sau cel mai târziu până în momentul comiterii infracţiunii şi reprezintă o încurajare a autorului în comiterea faptei, indiferent dacă promisiunea se realizează sau nu.

Neîndeplinirea de către complice a promisiunii de tăinuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului, nu înlătură caracterul de complicitate al promisiunii făcute şi care a reprezentat pentru autor o încurajare, o întărire a hotărârii de a comite infracţiunea.

---

[1] **V. Papadopol**, *Comentariu în codul penal..., op. cit.*, p. 181.

[2] În sens contrar, vezi C.S.J. s.pen. d. 5161 din 2001, R.D.P. nr. 2/2003, p. 157-158 prin care s-a decis că: „Sustragerea, într-o aglomeraţie de persoane, a portofelului din buzunarul părţii vătămate şi transmiterea deîndată a acestuia celui de-al doilea făptuitor, cu scopul de a asigura însuşirea lucrului, fără riscul descoperirii, constituie, şi pentru cel din urmă, coautorat la acţiunea de furt, iar nu complicitate la acesta".

[3] T.S., s.p., d. nr. 7357/1970, în R.R.D., nr. 10/1971, p. 176.

[4] T.S., s.p., d. nr. 4728/1971, R.R.D., nr. 7/1972, p. 157.

În literatura de specialitate s-a susţinut corect că reprezintă o promisiune de tăinuire sau favorizare şi deci – complicitate – promisiunea de nedenunţare făcută de persoana care potrivit legii, ar avea obligaţia să denunţe săvârşirea faptei, deoarece şi prin aceasta se încurajează, într-un fel autorul să comită infracţiunea pentru care luase hotărârea[1].

c) În sfârşit, o ultimă condiţie de existenţă a complicităţii priveşte săvârşirea actelor de ajutor sau de înlesnire *numai cu intenţie* directă, indirectă sau chiar intenţie depăşită. Participarea sub forma complicităţii este posibilă în cazul infracţiunilor praeterintenţionate dacă se dovedeşte că în raport de rezultatul mai grav, complicele a avut o poziţie subiectivă similară, aceleia a autorului[2].

Vinovăţia sub forma intenţiei este necesară pentru existenţa complicităţii numai pentru complice nu şi pentru autorul infracţiunii care poate săvârşi fapta atât cu intenţie, în acest caz complicitatea este proprie sau perfectă art. 26 C.p., cât şi din culpă sau fără vinovăţie, când participaţia este improprie sau imperfectă (art. 31 C.p.).

545. **Felurile complicităţii.** Complicitatea poate fi de mai multe feluri care se diferenţiază în raport cu natura ajutorului dat la săvârşirea faptei prevăzute de legea penală, după modul şi momentul în care se acordă sprijinul, după aspectul dinamic al contribuţiei complicelui, după forma de vinovăţie cu care autorul sprijinit de complice, săvârşeşte fapta. După aceste criterii complicitatea cunoaşte ca modalităţi:

a) complicitatea materială şi morală;

b) complicitate prin ajutorare sau înlesnire ori prin promisiune de tăinuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului;

c) complicitatea la pregătirea şi la executarea faptei;

d) complicitate nemijlocită şi mediată;

e) complicitate prin acţiune şi prin inacţiune;

f) complicitate proprie şi improprie.

546. **Complicitate materială şi complicitate morală.** După natura ajutorului dat la săvârşirea infracţiunii complicitatea poate fi: *materială* şi *morală*.

a) *Complicitatea materială* constă în realizarea de acte de sprijin material ca: procurarea de instrumente, de mijloace, adaptarea instrumentelor sau mijloacelor pentru săvârşirea infracţiunii, înlăturare de obstacole etc.

b) *Complicitatea morală* constă în acte de sprijin moral, în vederea realizării laturii subiective a infracţiunii ca: promisiunea de tăinuire a bunurilor şi de

---

[1] **D. V. Zlătescu**, *Infracţiunea de omisiune a denunţării*, în J.N. nr. 6, 1968, p. 1038.

[2] T.S., col. p., d. nr. 1966/1968, în C.D., 1968, p. 247–248; T.S., col. p.,d. nr. 211 din 1967, R.R.D. 5, 1967, p. 167

favorizare a infractorului, procurarea de date, informații cu privire la locul, timpul unde urmează să fie săvârșită infracțiunea întărirea și menținerea hotărârii infracționale etc.

547. **Complicitate prin înlesnire sau ajutor la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală și complicitate prin promisiunea de tăinuire a bunurilor sau de favorizare a infractorului.** Aceste modalități sunt prevăzute în dispozițiile art. 26 C.p. și reprezintă totodată contribuții ale complicelui la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală ce se diferențiază între ele după natura contribuției, momentul în care se realizează contribuția (vezi mai sus pct. 510 condițiile complicității lit. b).

548. **Complicitate prin acte de pregătire și complicitate prin acte de executare.** După momentul în care se acordă ajutorul la comiterea infracțiunii complicitatea poate fi:

a) Complicitate la pregătirea infracțiunii și privește activitățile complicelui pentru pregătirea infracțiunii, acte care pot fi la rândul lor de natură morală sau materială. Complicitatea la pregătirea infracțiunii mai este cunoscută și sub denumirea de *complicitate anterioară.*

b) Complicitate la executarea infracțiunii privește actele executate de complice prin care se dă sprijin autorului, în momentul săvârșirii infracțiunii ca de ex.: încurajarea infractorului, deschiderea unei uși, oferirea unei arme etc.

Când contribuția complicelui privește ajutorul dat la executarea infracțiunii, complicitatea se mai numește și *concomitentă*[1].

549. **Complicitate nemijlocită și complicitate mediată.** După modul direct sau indirect în care se realizează contribuția complicelui la săvârșirea infracțiunii se disting:

a) *complicitatea nemijlocită* în care complicele acordă sprijin direct autorului:

b) *complicitatea mediată* când sprijinul este dat prin intermediul altui participant (instigator sau alt complice).

550. **Complicitate prin acțiune și complicitate prin inacțiune.** După aspectul dinamic[2] al contribuției complicelui la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală se disting:

a) *complicitatea prin acțiune* (comisivă), când complicele acordă ajutor prin acțiune ca de ex.: adună informații, oferă instrumente etc.;

[1] **V. Dongoroz**, *Explicații teoretice...*, *op. cit.*, p. 206. Vezi și **Stelian Ivan**, *Unele criterii de delimitare a coautoratului de complicitate la infracțiunea de tâlhărie*, Revista de Drept penal, nr. 2, 1994, p. 57–60.

[2] **Dongoroz I**, *op. cit.*, p. 206.

b) *complicitate prin inacțiune,* când ajutorul complicelui constă în neîndeplinirea unor obligații legale ca: neînchiderea unei ferestre prin care autorul să pătrundă într-o încăpere pentru a fura ș.a.

551. **Complicitate proprie și complicitate improprie.** După forma de vinovăție cu care autorul săvârșește fapta, complicitatea poate fi:

a) *proprie,* când autorul săvârșește fapta cu intenție, când se realizează coeziunea psihică între complice și autor;

b) *improprie,* când autorul săvârșește fapta din culpă sau fără vinovăție.

§ 5. Participația improprie

552. **Noțiune și caracterizare.** Participația improprie sau imperfectă este acea formă a participației penale la care persoanele care săvârșesc cu voință comună o faptă prevăzută de legea penală nu acționează toate cu aceeași formă de vinovăție[1].

În cazul participației improprii contribuțiile participanților la comiterea faptei prevăzute de legea penală sunt realizate sub diferite forme de vinovăție, unii acționează din intenție, alții din culpă iar alții chiar fără vinovăție[2].

Participația improprie este posibilă la toate formele de participație, adică poate exista sub forma coautoratului, a instigării și a complicității.

Spre deosebire de participația proprie în care participanții acționau cu intenție – iar în cazul coautoratului și din culpă – în cazul participației improprii din intenție acționează obligator *instigatorul* sau *complicele,* iar autorul poate acționa din culpă sau fără vinovăție.

Reglementarea în legislația penală română a participației improprii este o reflectare a concepției realiste, științifice, din doctrină, potrivit cu care unitatea în raport cu care se apreciază contribuțiile mai multor persoane este *fapta prevăzută de legea penală,* la săvârșirea căreia participanții pot acționa cu intenție, alții din culpă și alții fără vinovăție.

În codul penal anterior (1937) ca și în legislațiile penale ale altor țări, precum și în literatura de specialitate română și străină, participația penală a fost concepută ca o contribuție la comiterea unei infracțiuni, indiferent că se numea crimă sau delict (s.n.), concepție care impunea ca fapta să fie calificată infracțiune în raport cu autorul ei. Când autorul săvârșea fapta fără vinovăție, nu era infracțiune, nu îi era imputabilă, dar nu putea să fie imputabilă nici eventualilor participanți (instigatori, complici) a căror contribuție trebuia să fie la comiterea unei infracțiuni.

[1] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 279.

[2] **A. Dincu**, *Drept penal*, p. gen., vol. I, T.U.B., 1995, p. 269.

Pentru a ieşi din acest impas, în doctrina penală română (Prof. Vintilă Dongoroz) şi în Codul penal actual s-a oferit soluţia ştiinţifică, aşa cum s-a arătat mai sus, a conceperii participaţiei penale ca o contribuţie la săvârşirea unei ***fapte prevăzute de legea penală*** şi în raport cu care participanţii pot avea forme diferite de vinovăţie ori participa chiar fără vinovăţie. Contribuţia participanţilor este aşadar la comiterea faptei prevăzute de legea penală, care faptă poate fi infracţiune în raport cu fiecare participant, depinde de vinovăţia fiecăruia, ori poate fi infracţiune doar în raport cu instigatorul ori cu complicele, dar nu şi cu autorul faptei care poate săvârşi fapta chiar fără vinovăţie.

Aşadar, participaţia penală potrivit Codului penal actual şi a noului Cod penal nu mai este condiţionată de calificarea faptei comisă de autor ca infracţiune.

Prin reglementarea participaţiei improprii s-au dat soluţii diferitelor situaţii ivite în practică, înlăturându-se totodată ficţiunile la care s-a recurs în doctrina penală[1] a *„autorului mediat"* pentru a face posibilă sancţionarea instigatorului care a determinat cu intenţie pe instigat să săvârşească o faptă prevăzută de legea penală iar acesta a săvârşit fapta fără vinovăţie.

Teza *„autorului mediat"*, a autorului de la distanţă, a autorului de mână lungă *(longa manus)* cum mai este cunoscută în doctrina penală, presupune în esenţă considerarea ca autor mediat al infracţiunii pe instigatorul care determină cu intenţie pe o altă persoană să săvârşească o infracţiune şi care săvârşeşte acea faptă, dar fără vinovăţie fiind: iresponsabil, minor sub 14 ani, în stare de beţie accidentală completă ori în eroare de fapt. Cum fapta nu era infracţiune în raport cu autorul ei şi instigatorul nu putea fi participant decât la o infracţiune, s-a propus soluţia că instigatorul să fie considerat autorul mediat, care s-a folosit de autorul adevărat ca de un instrument. Această teorie a „autorului mediat" are şi inconveniente în cazul instigării la o infracţiune ce presupune un subiect calificat (rudă, soţ) şi care ar săvârşi fapta fără vinovăţie, (spre ex.: instigarea unui iresponsabil să comită un incest şi dacă incestul s-a săvârşit ar urma să fie considerat autor mediat instigatorul care nu se află în raporturi de rudenie cu persoanele respective).

553. **Modalităţile participaţiei improprii.** După natura contribuţiei la săvârşirea faptei prevăzute de legea penală şi în raport cu vinovăţia celui care îşi aduce contribuţia se pot distinge următoarele modalităţi ale participaţiei improprii:

[1] **V. Papadopol**, *Participaţia improprie*, în R.R.D., nr. 3/1971, p. 37; **V. Dongoroz**, în *Dongoroz I*, p. 238–239.

a) modalitatea *intenţie şi culpă* în care contribuţia participantului este dată cu intenţie la fapta săvârşită de autor din culpă;

b) modalitatea *intenţie şi lipsă de vinovăţie* în care contribuţia participantului este dată cu intenţie la fapta săvârşită de autor fără vinovăţie;

c) modalitatea *culpă şi intenţie* în care contribuţia participantului este din culpă la fapta săvârşită de autor cu intenţie;

d) modalitatea *lipsă de vinovăţie şi intenţie* în care contribuţia participantului este fără vinovăţie la fapta săvârşită de autor cu intenţie.

În legislaţia penală au fost reţinute numai primele două ca forme de participaţie, iar ultimele două sunt de cele mai multe ori lipsite de semnificaţie juridică, iar alteori găsindu-şi rezolvare în cadrul altor instituţii de drept penal, fără a fi considerate forme de participaţie.

554. **Modalitatea intenţie şi culpă.** În această modalitate, participaţia improprie, constă potrivit dispoziţiilor art. 31 al. 1 C.p., în determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod cu intenţie, la săvârşirea din culpă de către o altă persoană a unei fapte prevăzute de legea penală.

După cum lesne se poate observa, activităţile de determinare sunt specifice instigării, iar cele de înlesnire sau ajutare sunt specifice complicităţii şi se desfăşoară cu intenţie, iar autorul săvârşeşte fapta din culpă.

Participaţia improprie în această formă îmbracă două forme: *instigare improprie şi complicitate improprie.*

Modalitatea coautoratului în care unii coautori au acţionat cu intenţie şi alţii din culpă nu are nevoie de reglementare, deoarece fiecare autor răspunde pentru fapta sa, potrivit cu vinovăţia sa[1].

Dacă fapta săvârşită de autor nu este incriminată când este săvârşită din culpă, participaţia improprie nu este înlăturată, ci doar autorul nu se pedepseşte, instigatorul şi complicele se pedepsesc cu pedeapsa prevăzută pentru infracţiunea intenţionată la care şi-au adus contribuţia, [spre ex.: determinarea, înlesnirea ori ajutarea unei persoane să comită o violare de domiciliu şi dacă autorul comite această faptă din culpă, fapta acestuia (autorului), nu este infracţiune fiindcă violarea de domiciliu se comite numai cu intenţie].

555. **Modalitatea intenţie şi lipsă de vinovăţie.** În această modalitate participaţia improprie constă potrivit dispoziţiilor art. 31 al. 2 C.p. în determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod, cu intenţie la săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală, de către o persoană care comite acea faptă fără vinovăţie.

[1] **V. Dongoroz**, *Explicaţii teoretice, op. cit.*, p. 240.

Şi în această modalitate a participaţiei improprii ca de altfel în orice formă de participaţie instigatorul şi complicele îşi aduc contribuţia la săvârşirea faptei cu *intenţie,* dar autorul comite fapte *fără vinovăţie,* găsindu-se în acel moment în eroare de fapt (art. 51 C.p.) ori sub imperiul unei constrângeri fizice sau morale (art. 46 C.p.) ori în stare de beţie accidentală completă (art. 49 al. 1 C.p.) sau făptuitorul era minor (art. 50 C.p.) sau iresponsabil (art. 48 C.p.).

Determinarea, înlesnirea, ajutarea în orice mod la săvârşirea unei fapte prevăzute de legea penală, cu intenţie, de către persoane care săvârşesc fapta unele cu intenţie, altele din culpă, iar altele fără vinovăţie, realizează atât forma participaţiei proprii când autorii au acţionat cu intenţie, cât şi forma participaţiei improprii, când autorul ori autorii au acţionat din culpă ori fără vinovăţie.

Deci participaţia improprie poate fiinţa alături de o participaţie proprie[1].

§ 6. Tratamentul penal al participaţiei

556. **Preliminarii.** Stabilirea sistemului de sancţionare a participanţilor la săvârşirea unei infracţiuni a format obiect de controversă în literatura juridică, generată de preponderenţa, care ar trebui acordată aspectului subiectiv sau obiectiv, al contribuţiei participantului la săvârşirea acesteia.

Într-o opinie considerând preponderent criteriul subiectiv adică coeziunea subiectivă dintre participanţii care au urmărit realizarea aceleiaşi fapte, aceluiaşi tel, s-a susţinut necesitatea *parificării pedepselor participanţilor,* adică toţi participanţii indiferent de felul contribuţiei (autori, instigatori, complici), să fie sancţionaţi cu aceeaşi pedeapsă prevăzută de lege[2]. Parificarea pedepselor participanţilor nu înseamnă aplicarea aceleiaşi pedepse pentru toţi ci doar între aceleaşi limite – maxim special şi minim special prevăzute de lege.

S-a reproşat sistemului parificării că nu ţine seama de realitate, fiindcă realizarea sub raport subiectiv a infracţiunii nu este de aceeaşi intensitate în cadrul diferitelor contribuţii ale participanţilor. Mai mult, sistemul parificării nu oferă soluţii în cazul participaţiei improprii când elementul subiectiv este diferit de participanţi.

În altă opinie[3], dându-se preponderenţă elementului obiectiv material al participaţiei, deosebirii cantitative şi calitative ale contribuţiilor participanţilor, s-a susţinut sistemul *diversificării sancţiunilor pentru participanţi.* Diversificarea pedepselor pentru participanţi urmează a se face pornind de la pedeapsa prevăzută de lege pentru autor.

[1] **V. Papadopol**, *Comentariu în Codul penal, op. cit.*, p. 217.

[2] **V. Dongoroz**, *Explicaţii teoretice..., op. cit.*, p. 210 şi urm.; **V. Papadopol**, *Comentariu I*, p. 194.

[3] **V. Papadopol**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 195 şi urm.

S-a reproşat, printre altele, sistemului diversificării, că porneşte de la o bază formală în ierarhizarea contribuţiilor la săvârşirea infracţiunilor care în abstract poate fi justificată, dar în cazuri concrete se dovedeşte nerealistă.

Dintre sistemele preconizate în literatura juridică şi cunoscute în legislaţiile penale, în codul român a fost consacrat sistemul parificării pedepselor cu corectivul diferenţierii sancţiunilor în funcţie de contribuţiile aduse la săvârşirea infracţiunii.

557. **Aplicarea pedepselor în cazul participaţiei proprii.** Pentru sancţionarea participanţilor la săvârşirea unei fapte, cu aceeaşi formă a vinovăţiei, în codul penal român a fost consacrat sistemul parificării pedepselor, adică toţi participanţii vor fi sancţionaţi cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea comisă de autor.

Ţinând seama că la săvârşirea unei infracţiuni, contribuţiile participanţilor sub raport obiectiv sunt totuşi distincte, prin lege s-a prevăzut *obligativitatea* ca la stabilirea pedepsei să se aibă în vedere contribuţia participanţilor la săvârşirea infracţiunii şi criteriile generale de individualizare prevăzute în dispoziţiile art. 72 C.p.

Luarea în considerare a contribuţiei participanţilor la săvârşirea infracţiunii cu ocazia stabilirii pedepsei concrete de către instanţa judecătorească nu apare numai ca o consecinţă a individualizării pedepselor ci şi o obligaţie expresă[1], stabilită prin dispoziţiile art. 27 C.p. care prevăd stabilirea pedepsei în caz de participaţie.

558. **Aplicarea pedepsei în cazul coautoratului.** Parificarea pedepselor pentru participanţi nu presupune nici chiar în cazul coautoratului aplicarea aceleiaşi pedepse pentru toţi autorii, fiind deopotrivă obligatorii criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 72 C.p., cât şi cele prevăzute în art. 27 C.p.

559. **Aplicarea pedepsei în cazul instigării.** Instigatorul, potrivit sistemului parificării, se pedepseşte cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor (art. 27 C.p.). Între limitele de pedeapsă (minim şi maxim) prevăzute de lege pentru autor se stabileşte pedeapsa pentru instigator ţinând seama de criteriile generale de individualizare prevăzute în art. 72 C.p. şi de contribuţia acestuia la săvârşirea faptei.

560. **Aplicarea pedepsei în cazul complicităţii.** Şi în cazul complicităţii proprii sistemul de sancţionare este prevăzut de art. 27 C.p. (al parificării pedepselor). Pedeapsa pentru complice urmează a se stabili între limitele de

[1] **V. Dongoroz**, *Explicaţii teoretice..., op. cit.*, p. 212.

pedeapsă prevăzute de lege pentru infracțiunea respectivă, ținându-se seama de contribuția acestuia la săvârșirea infracțiunii și de criteriile generale de individualizare a pedepsei.

Deși în general contribuția complicelui la săvârșirea infracțiunii este mai mică decât a autorului sau a instigatorului acesta nu ar justifica prevederea unui tratament penal mai blând pentru acesta (complice) fiindcă în realitate se pot ivi situații în care activitatea complicelui poate apare ca deosebit de periculoasă, când aplicarea unei pedepse aspre, mai mari decât pentru autor este necesară, (spre ex.: complicele prezent la săvârșirea unui omor, fără înțelegere anterioară strecoară în mâna unui minor cuțitul cu care acesta ucide victima). Activitatea acestuia, a complicelui este periculoasă, dacă presupunem că infractorul și victima erau neînarmați și se loveau reciproc cu pumnii și palmele.

561. **Circumstanțele personale și circumstanțele reale. Noțiuni.** Circumstanțele sunt împrejurările în care are loc comiterea faptei prevăzute de lege, împrejurări ce constau în stări, situații, întâmplări, calități, însușiri și orice alte date ale realității sau date susceptibile să particularizeze fapta sau pe făptuitor[1]

După cum circumstanțele privesc fapta sau pe făptuitor, se clasifică în circumstanțe reale și circumstanțe personale.

Împărțirea circumstanțelor în reale și personale este importantă în stabilirea pedepsei pentru participanți la săvârșirea unei infracțiuni.

În adevăr, prin dispozițiile art. 28 C.p., s-a prevăzut că circumstanțele privitoare la persoana unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți, iar circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut. Cum în legislație nu sunt prevăzute care anume împrejurări sunt circumstanțe reale și care sunt personale, această sarcină a revenit științei juridice penale.

562. **Circumstanțele personale.** *Circumstanțele personale,* s-a subliniat în doctrina penală, privesc făptuitorul și pot fi în legătură cu atitudinea psihică a acestuia față de fapta prevăzută de legea penală la care a contribuit, situație în care circumstanțele personale sunt *subiective.* Dacă circumstanțele personale privesc particularitățile personalității participantului (calitatea de funcționar, militar, starea civilă, antecedentele penale ș.a.) aceste circumstanțe sunt de *individualizare.*

Împărțirea circumstanțelor personale în subiective și de individualizare are importanță deoarece circumstanțele de individualizare pot intra în conținutul legal al infracțiunii și își pierd calitatea de circumstanțe personale, devin

[1] **V. Dongoroz**, *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 220.

element constitutiv al infracțiunii și sub acest aspect radiază (se răsfrâng) față de toți participanții, în măsura în care le-au cunoscut sau le-au prevăzut.

563. **Circumstanțele reale.** *Circumstanțele reale*[1] sunt legate de împrejurări anterioare, concomitente sau posterioare săvârșirii faptei și privesc conținutul atenuat sau agravat al faptei legat de mijloacele folosite, de împrejurările de loc, de timp în care fapta s-a săvârșit, de rezultatul produs.

Necunoașterea circumstanței reale de către un participant are drept efect neproducerea agravării răspunderii penale ca urmare a acestei circumstanțe.

Comiterea de către autor a unei infracțiuni mai grave decât cea la care a fost instigat sau la care a fost sprijinit, va atrage răspunderea penală a instigatorului și complicelui la infracțiunea realizată, numai în măsura în care rezultatul mai grav a fost prevăzut de aceștia.

Dacă însă, autorul comite o faptă mai puțin gravă decât cea la care a fost instigat, ori sprijinit, de această împrejurare reală vor profita toți, (spre ex.: autorul a fost instigat la tâlhărie, dar a realizat numai un furt).

Când autorul comite o altă faptă decât cea la care a fost instigat ori sprijinit de un complice, această împrejurare nu se răsfrânge asupra participanților deoarece nu s-a realizat de fapt o participație. În acest caz instigatorul va răspunde eventual pentru fapta de instigare neurmată de executare (art. 29 C.p.).

564. **Tratamentul penal al instigării neurmată de executare.** După cum se știe existența instigării ca formă de participație este condiționată de executarea faptei ori realizarea unei tentative pedepsibile de către autorul infracțiunii.

Sub denumirea de instigare neurmată de executare sunt prevăzute în art. 29 C.p. două situații distincte și anume: a) instigarea neurmată de un început de executare și b) instigarea neurmată de o executare pedepsibilă.

În prima situație instigatul deși determinat să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală nu trece la executare (se răzgândește) ori începe executarea și realizează o tentativă nepedepsibilă.

Într-o astfel de situație nu sunt îndeplinite condițiile participației – nu s-a comis o faptă prevăzută de legea penală. Instigatorul însă va fi pedepsit pentru activitatea lui, dar nu ca participant ci ca autor al unei infracțiuni distincte cu o pedeapsă distinctă după regulile prevăzute de art. 29 C.p.

Întrucât instigatorul devine autor al unei fapte distincte, eventualii complici ai acestuia vor fi trași la răspundere penală, după regulile participației penale[2].

[1] **V. Dongoroz**, *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 222 și urm.
[2] **V. Papadopol**, *Comentariu în Codul penal..., op. cit.*, p. 205.

În cea de a doua situație când instigatorul a început executarea și s-a desistat ori a împiedicat producerea rezultatului sunt realizate condițiile instigării. Instigatul nu va fi pedepsit pentru că beneficiază de impunitatea prevăzută de art. 22 C.p. (desistarea și împiedicarea producerii rezultatului), dar instigatorul va fi pedepsit ca participant, dar tot după dispozițiile art. 29 C.p. care prevăd sancționarea instigatorului în formele de instigare neurmată de executare cu o pedeapsă cuprinsă între minimul special prevăzut pentru infracțiunea la care s-a instigat și minimul general. Dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață atunci se aplică pedeapsa închisorii de la 2 ani la 10 ani.

Sancționarea actelor de instigare neurmate de executare are loc numai dacă infracțiunea la care s-a instigat este sancționată cu o pedeapsă mai mare de 2 ani, dacă este, cu alte cuvinte o infracțiune de o anumită gravitate.

Dacă prin actele executate de autor până în momentul desistării sau al împiedicării producerii rezultatului se realizează conținutul unei alte infracțiuni, răspunderea penală atât a instigatorului, cât și a instigatului urmează să se stabilească după regula parificării pentru infracțiunea realizată chiar dacă sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea la care s-a instigat este închisoarea de 2 ani sau mai mică (art. 29 al. 2 C.p.).

565. **Împiedicarea de către participant a săvârșirii faptei.** Prin dispozițiile art. 30 C.p., s-a instituit o cauză de nepedepsire, de impunitate a participantului la săvârșirea unei infracțiuni dacă în cursul executării, dar înainte de descoperirea faptei, împiedică consumarea acesteia. Prin această dispoziție se încurajează participanții, oferindu-li-se impunitate dacă împiedică consumarea infracțiunii.

Pentru ca împiedicarea săvârșirii faptei de către participant să constituie cauză de impunitate se cer îndeplinite condițiile: a) să fi început executarea faptei de către autor; b) după începerea executării, participantul să fi intervenit eficient, împiedicând consumarea infracțiunii; c) intervenția participantului care a dus la neconsumarea infracțiunii trebuie să aibă loc mai înainte de descoperirea faptei.

Cauza de impunitate prevăzută în art. 30 C.p. pentru participant are în vedere nepedepsirea acestuia pentru tentativa realizată până în momentul intervenției lui care a împiedicat consumarea infracțiunii.

Dacă cel care împiedică consumarea infracțiunii este însuși autorul el va fi apărat de pedeapsă, și împreună cu el și complicele. Instigatorul însă, va răspunde penal după dispozițiile art. 29 C.p.

În cazul în care la săvârșirea faptei participă mai mulți coautori și numai unul ori unii împiedică consumarea, de această cauză de nepedepsire vor beneficia numai ei, ceilalți participanți – coautori, complici, instigatori, vor răspunde penal pentru tentativa la infracțiunea respectivă.

Dacă instigatorul împiedică consumarea faptei, ei beneficiază de impunitate cu privire la contribuția dată ca participant, dar va răspunde cu pedeapsa proprie (art. 29 C.p.), iar ceilalți participanți vor răspunde penal pentru tentativa realizată.

În fine, când împiedicarea consumării infracțiunii este realizată de complice, el va beneficia de impunitate, dar autorul, coautorii, instigatorul, vor răspunde penal pentru tentativa realizată.

Când tentativa realizată nu se pedepsește, de aceasta vor profita autorii și complicii, iar instigatorul va răspunde cu pedeapsa proprie (art. 29 C.p.).

566. **Pedeapsa în cazul participației improprii.** În cazul participației improprii modalitatea *intenție și culpă* pentru sancționarea participanților s-a consacrat prin dispozițiile art. 31 al. 1 C.p., sistemul diversificării pedepselor.

Întrucât instigatorul și complicele contribuie cu intenție la săvârșirea faptei urmează să fie sancționați cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă cu intenție, iar autorul deoarece a comis fapta din culpă va fi sancționat cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă din culpă. Dacă fapta săvârșită din culpă nu este incriminată autorul nu va fi pedepsit.

În modalitatea *intenție și lipsa de vinovăție* a participației improprii instigatorul și complicele care au contribuit cu intenție la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală vor fi sancționați cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea intenționată. Deci, va fi același tratament ca în cazul participației improprii modalitatea intenție și culpă.

Deoarece autorul a acționat fără vinovăție, el nu va fi tras la răspundere penală – lipsind temeiul acesteia, săvârșirea unei infracțiuni (art. 17 al. 2 C.p.).

Și în cazul participației improprii sunt incidente dispozițiile prevăzute în art. 28–32 C.p. privitoare la circumstanțele reale și personale, privitoare la instigarea neurmată de executare și cele privitoare la împiedicarea de către participant a săvârșirii faptei (art. 31 al. final C.p.).

Titlul III

Răspunderea penală

CAPITOLUL I

Răspunderea penală – instituție fundamentală a dreptului penal

Secțiunea I

CONSIDERAȚII GENERALE

567. **Noțiunea de răspundere penală.** Răspunderea penală este instituția juridică fundamentală a dreptului penal care alături de instituția infracțiunii și instituția sancțiunilor formează pilonii oricărui sistem de drept penal[1].

Așa cum s-a arătat în Titlul II privind infracțiunea[2], între cele trei instituții fundamentale există o strânsă interdependență. Infracțiunea ca faptă periculoasă, interzisă prin norma penală atrage prin săvârșirea ei răspunderea penală, infracțiunea fiind temeiul unei răspunderi penale (art. 17 al. 2 C.p.), iar răspunderea penală fără sancțiune (pedeapsă) ar fi lipsită de obiect. Corelația este și inversă, adică aplicarea pedepsei nu poate fi justificată decât de existența răspunderii penale a infractorului, iar răspunderea penală nu se poate întemeia decât pe săvârșirea unei infracțiuni[3].

Răspunderea penală este o formă a răspunderii juridice și reprezintă consecința nesocotirii dispoziției normei juridice penale.

În adevăr, realizarea ordinii de drept în general, ca și a ordinii de drept penal presupune din partea tuturor destinatarilor legii, o conduită conformă cu dispozițiile legii, pentru normala desfășurare a relațiilor sociale.

Realizarea ordinii de drept penal are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor legii penale a dispozițiilor sale, în cadrul raporturilor

[1] **I. Oancea**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, p. gen., vol. I, Ed. Academiei, București, 1969, p. 99.

[2] Vezi explicațiile din Titlul II, Capitolul I din prezentul curs.

[3] **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, București, 1997, p. 310.

de conformare. Pentru cei care nu-și conformează conduita dispozițiilor normelor penale săvârșind fapte interzise, restabilirea ordinii de drept încălcate și realizarea implicit a ordinii de drept are loc prin constrângere în cadrul unui raport juridic penal de conflict.

Răspunderea penală apare, așadar, ca fiind însăși raportul juridic de conflict, de constrângere, raport juridic complex, așa cum s-a arătat, cu drepturi și obligații specifice pentru subiectele participante[1].

În același sens este definită răspunderea penală și în doctrina penală recentă, ca fiind: „raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii între stat, pe de o parte, și infractor pe de altă parte, raport complex al cărui conținut îl formează dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurării autorității legii".

Întrucât unicul temei al răspunderii penale îl formează săvârșirea unei infracțiuni, în cadrul raportului juridic penal de conflict, urmează să se stabilească: existența faptului care dă naștere răspunderii penale, adică a faptei interzise; sancțiunea corespunzătoare ce urmează să fie aplicată infractorului și executată de acesta.

În legislația penală în vigoare răspunderea penală este prevăzută atât pentru persoana fizică cât și pentru persoana juridică.

Secțiunea a II-a

PRINCIPIILE RĂSPUNDERII PENALE

§ 1. Noțiunea și cadrul principiilor răspunderii penale

568. **Noțiune.** Prin principii ale răspunderii penale se înțeleg acele idei de bază, diriguitoare, ce se regăsesc în normele de reglementare a răspunderii penale.

Ca instituție fundamentală a dreptului penal și răspunderea penală este străbătută de principiile fundamentale ale dreptului penal care capătă un caracter specific în raport cu aceasta.

569. **Cadrul principiilor.** În doctrina penală[2], nu există unanimitate cu privire la numărul și cadrul principiilor răspunderii penale.

[1] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Editura Științifică și Pedagogică, București, 1971, p. 419.

[2] Vezi: **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 420–421.

Într-o opinie, sunt reținute ca principii fundamentale ale reglementării răspunderii penale: infracțiunea unic temei al răspunderii penale, legalitatea răspunderii penale, individualizarea judiciară a răspunderii penale.

În altă opinie[1], întemeiat, este lărgită sfera principiilor, adăugându-se: principiul umanismului răspunderii penale, personalității răspunderii penale, inevitabilității răspunderii penale, unicității răspunderii penale, prescriptibilității răspunderii penale.

Desigur că unele din aceste principii nu sunt numai ale răspunderii penale, ci pot fi ale dreptului penal ca și ale întregului sistem de drept dar capătă în domeniul răspunderii penale un caracter particular, specific.

§ 2. Principiile răspunderii penale în special

570. **Principiul legalității răspunderii penale.** Principiul legalității, după cum se știe, este un principiu fundamental al întregului sistem de drept și al dreptului penal. În domeniul răspunderii penale principiul legalității presupune că apariția, desfășurarea ca și soluționarea raportului penal are loc pe baza legii și în strictă conformitate cu aceasta.

Legalitatea răspunderii penale presupune legalitatea incriminării și legalitatea sancțiunilor de drept penal.

571. **Infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale.** Este principiul care își găsește deplină consacrare în dispozițiile art. 17 al. 2 C.p. și presupune că răspunderea penală se întemeiază numai pe săvârșirea unei infracțiuni, adică a unei fapte prevăzute de legea penală, săvârșită cu vinovăția cerută de lege și care prezintă pericolul social concret al unei infracțiuni.

572. **Principiul umanismului.** În domeniul răspunderii penale principiul umanismului își găsește expresie în condițiile și conținutul constrângerii juridice, care intervine în cazul săvârșirii infracțiunii ca și prin prevederea pentru destinatarii legii penale a unor exigențe cărora aceștia li se pot conforma.

573. **Principiul răspunderii penale personale.** Acest principiu a fost examinat și în cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal, ca o garanție a libertății persoanei[2].

Principiul răspunderii penale personale presupune că răspunderea penală revine numai persoanei care a săvârșit ori a participat la săvârșirea unei infracțiuni. Răspunderea penală nu poate interveni pentru fapta altuia, după cum nu poate fi colectivă, adică pentru fapta unei persoane să răspundă un colectiv, grup (familie, etnie etc.).

[1] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 316 și urm.

[2] Vezi și explicațiile din Titlul I, Capitolul I din prezentul curs.

574. **Principiul unicității răspunderii penale.** În conformitate cu acest principiu, răspunderea penală pentru o faptă săvârșită este unică, adică se stabilește o singură dată, iar dacă raportul juridic de răspundere penală se stinge, aceasta nu mai poate acționa în viitor.

În legislația penală română, corespunzător acestui principiu, pentru săvârșirea unei infracțiuni, răspunderea penală se stabilește și atrage o singură pedeapsă principală, ori o singură măsură educativă[1].

575. **Principiul inevitabilității răspunderii penale.** Acest principiu presupune că oricine săvârșește o infracțiune trebuie să răspundă penal. Răspunderea penală este o consecință inevitabilă a săvârșirii unei infracțiuni.

Înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege (amnistie, lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților, prescripție ș.a.) nu diminuează importanța principiului care corespunde și principiului egalității tuturor persoanelor în fața legii penale.

Principiul inevitabilității răspunderii penale este realizat de principiul oficialității acțiunii penale în vederea tragerii la răspundere penală a infractorului și care funcționează pentru marea majoritate a infracțiunilor[2].

576. **Principiul individualizării răspunderii penale.** Potrivit acestui principiu răspunderea penală trebuie să fie diferențiată în funcție de gravitatea infracțiunii, de persoana infractorului pentru a asigura atât sancționarea corectă a infractorului cât și realizarea prevențiunii generale și speciale.

Individualizarea răspunderii penale are loc în conformitate cu legea care consacră dispoziții speciale privitoare la individualizarea pedepsei (art. 72–89 C.p.) care constituie obiectul răspunderii penale.

577. **Principiul prescriptibilității răspunderii penale.** Răspunderea penală, ca mijloc de realizare a ordinii de drept prin constrângere, pentru a fi eficientă, trebuie să intervină prompt, cât mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii. În acest fel se realizează atât prevențiunea specială cât și generală, se creează sentimentul de securitate a valorilor sociale, se restabilește ordinea de drept încălcată, se întărește încrederea în autoritatea legii.

Cu cât răspunderea penală intervine mai târziu, față de data săvârșirii infracțiunii cu atât eficiența ei scade, rezonanța socială a infracțiunii se stinge treptat iar stabilirea răspunderii penale pentru infracțiunea care aproape a fost

[1] Pe lângă pedepsele principale se pot aplica și pedepse complementare, pedepse accesorii ori se pot lua măsuri de siguranță fără ca prin aceasta să se aducă atingere principiului unității răspunderii penale.

[2] Principiul oficialității acțiunii penale nu funcționează la infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

uitată, ale cărei urmări au putut fi reparate, înlăturate sau șterse prin trecerea timpului nu mai apare ca necesară. Pe lângă aceste aspecte nu trebuie neglijată nici situația infractorului care s-a aflat în tot acest interval sub amenințarea răspunderii penale, care s-a putut îndrepta și deci nu mai este necesară stabilirea răspunderii penale și a pedepsei. Iată argumente care justifică o limitare în timp a răspunderii penale.

Dacă răspunderea penală nu a fost stabilită într-un anumit termen de la săvârșirea infracțiunii, aceasta se prescrie, adică se stinge dreptul de a mai fi stabilită răspunderea penală.

În legislația penală română au fost prevăzute dispoziții prin care este stabilită prescripția răspunderii penale[1] pentru aproape toate infracțiunile, excepție făcând doar infracțiunile contra păcii și omenirii, pentru care s-a prevăzut imprescriptibilitatea atât a răspunderii penale cât și a executării pedepsei (art. 121 al. 2 și art. 125 al. 2 C.p.).

§ 3. Principiile răspunderii penale a persoanei juridice

578. **Cadrul principiilor.** Principiile răspunderii penale prezentate mai sus sunt aplicabile deopotrivă persoanei fizice cât și persoanei juridice.

Apreciem că în legătură cu răspunderea penală a persoanei juridice se pot desprinde din economia reglementărilor acesteia și alte principii care nu vin în contradicție cu cele examinate ci le particularizează.

Astfel ar putea fi considerate principii ale răspunderii penale a persoanei juridice:

579. **Răspunderea penală a persoanei juridice poate interveni pentru orice infracțiune.** Prin reglementarea răspunderii penale a persoanei juridice introdusă în C.p. prin Legea nr. 278/2006 s-a consacrat *sistemul răspunderii penale generale*, adică persoanele juridice au o capacitate penală similară cu persoanele fizice[2]. Sistemul bazat pe principiul specialității impune ca în partea specială legiuitorul să prevadă expres dacă pentru o faptă prevăzută de legea penală se instituie și răspunderea penală a persoanei juridice.

Considerăm că sistemul răspunderii penale generale pentru persoana juridică este cuprinzător întemeiat și realist fiindcă lasă posibilitatea organelor penale să observe în raport cu realitățile concrete dacă la comiterea faptei a contribuit și persoana juridică.

[1] În Codul penal dispozițiile privind prescripția răspunderii penale și a executării pedepsei sunt înscrise în art. 121–130.

[2] A se vedea **Nicoleta Iliescu**, Comentariu în *Noul Cod penal, vol. I* (art. 1-56), coordonator **G. Antoniu**, Ed. C.H. Beck, București 2006, p. 490-492.

580. **Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice ce a contribuit la comiterea infracțiunii.** Sfera persoanelor fizice care răspund penal și care antrenează și răspunderea penală a persoanei juridice cuprinde: persoanele fizice din conducerea persoanei juridice, cei care acționează ca prepuși ai persoanei juridice, cei care au o relație de fapt ori de drept cu persoana juridică și care săvârșesc fapta în realizarea obiectului de activitate ori în interesul persoanei juridice și cu încuviințarea acesteia.

Răspunderea penală a persoanei juridice nu este condiționată de răspunderea penală a persoanei fizice care a săvârșit fapta prevăzută de legea penală.

581. **Răspunderea penală nu intervine pentru persoanele juridice de drept public.** Nu răspund penal: statul, autoritățile publice și instituțiile publice care desfășoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat. Excepțiile prevăzute de lege privind persoanele juridice care nu răspund penal sunt pe deplin întemeiate și menite să asigure cadrul legal de desfășurare a activităților necesare oricărui stat de drept.

CAPITOLUL II

Înlocuirea răspunderii penale

Secțiunea I

CONSIDERAȚII GENERALE

582. **Noțiunea de înlocuire a răspunderii penale și caracterizare.** Săvârșirea unei infracțiuni are drept consecință răspunderea penală a infractorului și sancționarea acestuia.

Caracterul inevitabil al răspunderii penale, în cazul săvârșirii de infracțiuni nu trebuie înțeles ca fiind absolut, fiindcă este posibil, prin voința legiuitorului, în anumite situații, stări, împrejurări (amnistie, lipsa plângerii prealabile, împăcarea părților, prescripție) să fie înlăturată răspunderea penală pentru fapta săvârșită, apreciindu-se că nu mai este necesară tragerea la răspundere penală a infractorului.

Tot prin voința legiuitorului se poate înlocui răspunderea penală cu o altă formă a răspunderii juridice, dacă se apreciază că restabilirea ordinii de drept penal este mai eficientă prin stabilirea unei alte forme de constrângere juridică[1].

Înlocuirea răspunderii penale corespunde principiilor de politică penală și ale dreptului penal, privind stabilirea unei concordanțe între gradul de pericol social al faptelor săvârșite și natura răspunderii juridice ce urmează a fi stabilită.

Prin înlocuirea răspunderii penale se realizează o diversificare a constrângerii juridice de realizare a ordinii de drept penal. Astfel, ordinea de drept penal se realizează nu numai prin aplicarea de pedepse ori luarea de măsuri educative ci și prin aplicarea unor sancțiuni extrapenale[2]

Înlocuirea răspunderii penale poate fi definită ca fiind instituția juridică în baza căreia instanța de judecată înlocuiește, în condițiile prevăzute de lege, răspunderea penală cu altă formă de răspundere juridică ce atrage o sancțiune cu caracter administrativ.

[1] **Ștefan Daneș**, *Înlocuirea răspunderii penale*, Ed. Științifică, București, 1970, p. 12–13.

[2] **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Editura All, București, 1997, p. 323; Șt. Daneș, *Unele aspecte teoretice ale instituției înlocuirii răspunderii penale*, R.D.P. nr. 2, 1994, p. 44–48; G. Antoniu, *Reflecții asupra instituției înlocuirii răspunderii penale*, RDP nr. 2, 1994, p. 49–53; Gh. Nistoreanu Molnar, *Înlocuirea răspunderii penale în actuala reglementare*, R.D.P. nr. 2, 1994, p. 97–105.

Înlocuirea răspunderii penale este posibilă, potrivit legii, pentru infracțiunile care prezintă un grad generic de pericol social scăzut, reliefat printr-o pedeapsă prevăzută de lege de cel mult un an închisoare, ori în cazul altor infracțiuni expres prevăzute de lege dacă valoarea pagubei este redusă și a fost reparată integral până la pronunțarea hotărârii, iar din atitudinea făptuitorului după săvârșirea infracțiunii rezultă că acesta regretă fapta; și instanța apreciază că sunt suficiente date ca făptuitorul să se îndrepte fără a i se aplica o pedeapsă, ș.a.

Atât *răspunderea înlocuitoare* ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ, cât și *răspunderea penală* au ca temei săvârșirea unei infracțiuni, adică a unei fapte ce prezintă pericolul social concret al unei infracțiuni, care este săvârșită cu vinovăția cerută de lege și care este prevăzută de legea penală. Fapta săvârșită este și rămâne infracțiune, doar consecințele ei sunt schimbate, în sensul că răspunderea penală este înlocuită cu o altă formă a răspunderii juridice.

Înlocuirea răspunderii penale nu se confundă cu înlăturarea răspunderii penale în cazurile prevăzute de lege când consecința săvârșirii infracțiunii – răspunderea penală – este înlăturată, pe când în caz de înlocuire a răspunderii penale, se înlocuiește aceasta, în locul ei se stabilește o altă formă de răspundere juridică ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ.

583. **Cadrul juridic al înlocuirii răspunderii penale.** Înlocuirea răspunderii penale ca instituție a dreptului penal este reglementată prin dispozițiile art. 90, 91 și art. 98 din codul penal unde sunt stabilite condițiile în care se poate dispune și sancțiunile extrapenale aplicabile.

Actuala reglementare, restrânsă sub aspectul numărului de articole este mult mai extinsă sub raportul cazurilor în care este posibilă înlocuirea răspunderii penale decât în reglementarea inițială.

În adevăr, inițial în codul penal, înlocuirii răspunderii penale îi erau consacrate dispoziții între art. 90 și 98, dar cazurile la care erau aplicabile erau restrânse, față de reglementarea actuală care cuprinde doar 3 articole (90, 91 și 98) iar cazurile de înlocuire a răspunderii penale sunt mai multe.

Secțiunea a II-a

REGLEMENTAREA INSTITUȚIEI ÎNLOCUIRII RĂSPUNDERII PENALE

584. **Condiții în care se poate dispune înlocuirea răspunderii penale.** Așa cum s-a arătat mai sus, înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ se poate dispune de

către instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de dispozițiile art. 90 C.p. condiții ce privesc pe de o parte infracțiunea iar pe de altă parte pe infractor.

585. **Condițiile privitoare la infracțiune.** *Condițiile cu privire la infracțiune,* prevăzute de lege sunt următoarele:

a) pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de cel mult un an sau amendă, ori s-au săvârșit infracțiunile prevăzute în art. 208, 213, 215 al. 1, 215[1] al. 1, 217 al. 1, 219 al. 1C.p. dacă valoarea pagubei nu depășește 10 lei sau infracțiunea prevăzută în art. 249 dacă valoarea pagubei nu depășește 50 lei;

După cum lesne se poate observa în dispozițiile de mai sus sunt prevăzute condiții distincte pentru diferite infracțiuni.

1. Înlocuirea răspunderii penale va putea fi dispusă pentru acele infracțiuni la care pedeapsa prevăzută de lege este de cel mult un an, sau amendă indiferent de paguba pricinuită.

Pedeapsa prevăzută de lege la care se referă dispoziția de mai sus are în vedere pedeapsa pentru infracțiunea fapt consumat și nu pedeapsa pentru forma atipică a infracțiunii. Deci dacă fapta săvârșită a rămas în fază de tentativă, ce este pedepsită cu o pedeapsă de cel mult un an, nu este îndeplinită condiția ce o examinăm, dacă pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea consumată este mai mare de un an.

2. Cea de a doua grupă de infracțiuni pentru care este posibilă înlocuirea răspunderii penale privește infracțiunile precis delimitate în lege și anume: cele contra patrimoniului: furtul (art. 208); abuzul de încredere (art. 213); înșelăciunea (art. 215); delapidarea art. 215[1] al. 1; distrugerea art. 217 al. 1; și distrugerea din culpă (art. 219 al. 1), dacă pentru aceste infracțiuni valoarea pagubei nu depășește 10 lei noi sau dacă infracțiunea săvârșită este neglijența în serviciu (art. 249 al. 1) dacă valoarea pagubei nu depășește 50 lei noi.

Precizăm că pentru infracțiunile arătate mai sus pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea mai mare de un an, dar infracțiunea concretă nu este socotită gravă fiindcă paguba produsă este redusă.

Așadar pentru această grupă de infracțiuni sunt necesare ambele condiții pentru a se putea înlocui răspunderea penală și anume să se săvârșească una din aceste infracțiuni, iar paguba pricinuită să nu depășească 10 lei.

În sfârșit tot în legătură cu această condiție prevăzută la art. 90 al. 1 lit. a, observăm că este posibilă înlocuirea răspunderii penale și pentru infracțiunea de neglijență în serviciu dacă valoarea pagubei nu depășește 50 lei.

b) O altă condiție ce trebuie îndeplinită pentru înlocuirea răspunderii penale se referă la fapta care în conținutul ei concret și în împrejurările în care a fost săvârșită prezintă un grad de pericol social redus și nu a produs urmări grave.

Gradul de pericol social scăzut al faptei nu se va deduce numai din paguba sub 10 lei ori 50 lei în cazul infracțiunii de neglijență, fiindcă acea condiție este distinctă ci, și din alte împrejurări concrete în care s-a săvârșit fapta ce privește deopotrivă pe făptuitor, conduita sa, nevoile de sănătate, de hrană ale lui ori ale familiei sale, ca și din împrejurarea că fapta nu a produs urmări grave.

c) Cea de a treia condiție, în ordinea prevăzută de dispozițiile art. 90 al. 1 se referă la repararea integrală a pagubei pricinuite prin infracțiune până la pronunțarea hotărârii. Fiind o condiție distinctă trebuie realizată până la data soluționării cauzei de către instanța de judecată. Paguba ce trebuie reparată integral poate fi cauzată atât prin infracțiunile prevăzute expres prin dispozițiile art. 90 al. 1 lit. a, cât și prin orice infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult un an.

d) O altă condiție se referă la atitudinea făptuitorului după săvârșirea infracțiunii din care să rezulte că acesta regretă fapta.

Regretul faptei săvârșite trebuie să rezulte din conduita făptuitorului ulterioară săvârșirii infracțiunii de căință activă și nu se poate reduce la o simplă declarație de regret.

e) În sfârșit, ultima condiție, prevăzută în art. 90 al. 1, lit. e C.p., dar nu ultima ca importanță, privește aprecierea instanței de judecată că „sunt suficiente date că făptuitorul poate fi îndreptat fără a i se aplica o pedeapsă".

Prin această condiție se pune în evidență faptul că îndeplinirea condițiilor prevăzute în art. 90 C.p., nu creează pentru infractor un drept la înlocuire a răspunderii penale ci doar o *vocație,* la acest mijloc de individualizare a răspunderii juridice pentru fapte infracționale.

586. **Condiții cu privire la făptuitor.** Pentru a avea vocație la înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ, făptuitorul trebuie să nu mai fi fost anterior condamnat ori să i se fi aplicat de două ori sancțiuni cu caracter administrativ.

Are vocație la înlocuirea răspunderii penale și infractorul care anterior a mai fost condamnat, dar acea condamnare se situează în unul din cazurile prevăzute de art. 38 C.p.

Deci conduita bună a infractorului, anterior comiterii infracțiunii este necesară și se probează prin lipsa antecedentelor penale și a sancțiunilor cu caracter administrativ.

Condiția cu privire la infracțiune și cu privire la infractor se cer îndeplinite cumulativ pentru a conduce la înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ.

587. **Sancțiunile cu caracter administrativ aplicabile în caz de înlocuire a răspunderii penale.** Instanța de judecată, constatând că sunt îndeplinite

condițiile pentru înlocuirea răspunderii penale, dispune înlocuirea și aplică una dintre sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute de art. 91 C.p.:

a) mustrarea;

b) mustrarea cu avertisment;

c) amenda de la 10 la 1.000 lei.

Conținutul acestor sancțiuni cu caracter administrativ nu este arătat de lege dar se poate desprinde ușor din denumirea acestora și prin asociere cu alte sancțiuni juridice.

Considerăm că înlocuirea răspunderii penale în condițiile prevăzute de dispozițiile art. 90 C.p. se poate face și în cazul concursului de infracțiuni, dacă pentru fiecare infracțiune sunt îndeplinite condițiile.

Întrucât în lege se prevede că înlocuirea răspunderii penale poate fi dispusă și în cazul concursului de infracțiuni, dacă pentru fiecare infracțiune aflată în concurs sunt îndeplinite condițiile de înlocuire a răspunderii penale, considerăm că nu este posibilă înlocuirea răspunderii penale pentru o singură infracțiune când aceasta se află în concurs cu altele, fiindcă ar apare ca non sens ca același făptuitor să se poată îndrepta în parte fără aplicarea unei pedepse, prin înlocuirea răspunderii penale cu răspunderea ce atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ pentru o infracțiune iar pentru altă infracțiune infractorul să se îndrepte prin executarea unei pedepse.

Înlocuirea răspunderii penale se poate dispune și în caz de participație dar numai pentru acei făptuitori față de care sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 90 C.p. (art. 98 al. 1 C.p.).

CAPITOLUL III

Cauzele care înlătură răspunderea penală

Secțiunea I

ASPECTE GENERALE

588. **Preliminarii despre cauzele care înlătură răspunderea penală.** Ordinea de drept se înfăptuiește prin respectarea de bună voie de către marea majoritate a destinatarilor legii a prevederilor acesteia. Pentru cei care nu-și conformează conduita exigențelor legii penale – săvârșind infracțiuni – intervine răspunderea penală.

Prin aplicarea de sancțiuni celor vinovați de săvârșirea unor infracțiuni se restabilește ordinea de drept încălcată, se realizează constrângerea și reeducarea infractorilor, se realizează prevențiunea specială și generală.

Există totuși, situații, stări, împrejurări ulterioare săvârșirii infracțiunii care conduc la concluzia că tragerea la răspunderea penală a infractorului nu mai este necesară ori nu mai poate avea loc. Răspunderea penală a infractorului nu mai este necesară dacă: s-a scurs un timp îndelungat de la săvârșirea faptei și făptuitorul nu a fost pedepsit; ori fapta comisă a privit anumite relații dintre infractor și victimă; ori anumite schimbări social-politice a determinat pe legiuitor să intervină pentru înlăturarea răspunderii penale ș.a.[1]

Aceste stări, situații, împrejurări care conduc la neaplicarea pedepsei infractorului, recunoscute de legiuitor și reglementate prin instituții distincte sunt cauze care înlătură răspunderea penală.

589. **Cauzele care înlătură răspunderea penală.** *Noțiune.* Cauzele care înlătură răspunderea penală sunt anumite stări, situații, împrejurări, posterioare săvârșirii infracțiunii, reglementate de lege, în prezența cărora se stinge raportul juridic penal de conflict, se stinge dreptul statului de a aplica o sancțiune infractorului și obligația acestuia de a executa acea sancțiune.

Cadru. În știința dreptului penal se face distincție între cauzele generale care înlătură răspunderea penală și cauzele speciale.

590. **Cauze generale.** Cauzele generale sunt situate în partea generală a codului penal și privesc orice infracțiune, sunt incidente cu alte cuvinte pentru

[1] Vezi **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, București, 1997, p. 325.

orice infracțiune. Acestea sunt: amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților. Aceste cauze înlătură efectul săvârșirii unei infracțiuni, adică răspunderea penală. Fapta a fost, este și rămâne infracțiune, doar consecința ei – răspunderea penală este înlăturată datorită intervenției ulterioare a unei astfel de cauze.

Prin această caracteristică se deosebesc cauzele care înlătură răspunderea penală de cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (cauze care fac ca fapta să nu aibă caracter penal – art. 44–51 C.p.) când în aceste cazuri fapta nu mai este infracțiune și răspunderea penală nu va mai interveni pentru acest considerent.

591. **Cauze speciale.** *Cauzele speciale* care înlătură răspunderea penală se mai numesc și *cauze de nepedepsire* ori *cauze de impunitate* și se găsesc reglementate atât în partea generală cât și în partea specială a codului penal. Aceste cauze speciale de nepedepsire sunt subiective, au în vedere conduita făptuitorului în timpul săvârșirii infracțiunii.

Cauzele speciale de nepedepsire prevăzute în partea generală au o sferă întinsă de incidență și sunt: desistarea și împiedicarea producerii rezultatului (art. 22 C.p.) și împiedicarea săvârșirii faptei de către participant (art. 30 C.p.).

Spre deosebire de acestea, cauzele de impunitate prevăzute în partea specială sunt mult mai numeroase și sunt prevăzute în legătură cu anumite infracțiuni. Și aceste cauze sunt subiective, legate de conduita făptuitorului după comiterea faptei. Sunt cauze speciale de nepedepsire spre ex.: denunțarea faptei de către mituitor (art. 255 al. 3 C.p.); retragerea mărturiei mincinoase (art. 260 al. 2 C.p.) ș.a.

Secțiunea a II-a
AMNISTIA

§ 1. Noțiune, caracterizare și feluri

592. **Noțiune.** Amnistia este actul de clemență al Parlamentului României care prin legea organică, potrivit Constituției României *[art. 73 alin. (3) lit. i)]* din considerente de politică penală este înlăturată răspunderea penală pentru infracțiuni comise anterior adoptării acestei legi de amnistie.

Potrivit dispozițiilor art. 119 C.p. „Amnistia înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită. Dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării[1]. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie".

[1] În acest sens: **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 467.

Amnistia ca manifestare de clemență a legiuitorului reprezintă „un fel de uitare aruncată asupra infracțiunilor săvârșite"[1].

593. **Caracterizare.** Amnistia este o cauză care înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită, înlătură consecința săvârșirii unei infracțiuni – aplicarea și executarea pedepsei.

Amnistia nu înlătură, caracterul penal al faptei, care a fost și rămâne infracțiune. Orice faptă de același fel comisă după adoptarea legii de amnistie atrage răspunderea penală.

Amnistia, în principiu are un caracter general și obiectiv în sensul că se referă la infracțiunile săvârșite și nu la făptuitor[2]. Efectele amnistiei se produc „in rem" și se răsfrâng asupra tuturor participanților la comiterea faptei amnistiate.

Când actul de amnistie leagă beneficiul acesteia de anumite condiții privind pe infractor, amnistia capătă caracter mixt, operând nu numai „in rem" ci și „in personam".

594. **Felurile amnistiei.** În doctrina penală se face deosebire între diferite feluri ale amnistiei, determinate de: întinderea acesteia; condițiile de acordare; după stadiul procesual în care se găsesc infracțiunile.

a) După aria de cuprindere, de întindere, amnistia poate fi *generală* când privește orice infracțiune indiferent de gravitate, natura sau sediul de incriminare al faptei (codul penal și legi speciale) și *specială* când privește anumite infracțiuni, particularizate prin cuantumul pedepsei, natura lor, ori calitatea infractorilor (minor, femei gravide, bătrâni etc.).

b) După condițiile în care amnistia devine incidentă se disting:

– *amnistia necondiționată numită pură și simplă* – când incidența ei nu este subordonată îndeplinirii vreunei condiții speciale;

– *condiționată* – când incidența acesteia este subordonată îndeplinirii anumitor condiții ca de ex.: prin infracțiune să nu se fi produs un prejudiciu, ori dacă s-a produs, să fi fost reparat, ori să nu depășească un anumit cuantum; sau condiții cu privire la infractor: să nu mai fi fost anterior condamnat, să fi împlinit o anumită vârstă etc. Condițiile pot privi și alte aspecte exterioare infracțiunii și infractorului ca: locul săvârșirii, timpul săvârșirii infracțiunii (ex.: timp de război, în timpul unei calamități etc.).

c) După stadiul procesului în care se găsește infracțiunea amnistiată se disting:

[1] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 721.

[2] Vezi **V. Rămureanu**, *Legea nr. 25/1967 privind amnistierea unor infracțiuni, grațierea și reducerea unor pedepse*, în R.R.D. nr. 1/1968, p. 3 și urm.

– amnistia înainte de condamnare – *anticondamnatorie*[1] sau *proprie;*
– amnistia după condamnare – *post condamnatorie* sau *improprie.*
Ambele forme sunt prevăzute în art. 119 C.p.

595. **Obiectul amnistiei.** Amnistia priveşte infracţiunile săvârşite anterior adoptării ei şi pe cele care sunt anume prevăzute în legea prin care este acordată.

Determinarea sferei de cuprindere a infracţiunilor ce sunt amnistiate se face prin legea de acordare şi poate privi: indicarea textelor de lege care incriminează faptele ce sunt amnistiate, ori cel mai adesea se indică gravitatea infracţiunilor prin arătarea maximului special de pedeapsă prevăzută în textul incriminator, sau se prevede natura infracţiunilor (spre ex.: la regimul fondului forestier; la regimul băuturilor alcoolice etc.).

Delimitarea sferei de incidenţă a actului de amnistie este condiţionată uneori de vârsta infractorului (ex.: minor, persoană în vârstă de peste 70, 80 ani etc.); de antecedentele penale ale infractorului (ex.: să nu fie recidivist, să nu mai fi fost condamnat etc.); de prejudiciul cauzat prin infracţiune (ex.: până la 30.000 lei[2], ori 50.000 lei[3]); de forma de vinovăţie cu care sunt săvârşite infracţiunile (ex.: infracţiunile din culpă).

În determinarea obiectului amnistiei legiuitorul foloseşte criterii variate.

Când în textul legii de amnistie sunt indicate infracţiunile prin pedeapsa prevăzută de lege, se are în vedere maximul special prevăzut pentru infracţiunea fapt consumat[4] din momentul acordării actului de amnistie şi nu din momentul comiterii faptei[5].

Amnistia priveşte infracţiunile săvârşite până în ziua adoptării legii prin care este acordată ca regulă, dar poate fi prevăzută şi altă dată[6] până la care infracţiunile sunt amnistiate în orice caz data nu poate fi ulterioară adoptării actului de clemenţă.

Infracţiunile comise în ziua adoptării legii de amnistie nu cad sub incidenţa acesteia[7].

[1] **V. Rămureanu**, *Comentariu I*, p. 610.

[2] În acest sens: Art. 3 din Decretul nr. 110/1974 privind amnistierea unor infracţiuni, şi în practica judiciară: Trib. Supr., sect. pen. nr. 3195/1974 în C.D. 1974, p. 347.

[3] Vezi: Art. 8 lit. e din Decretul nr. 591/1969.

[4] Incidenţa legii de amnistie, când este condiţionată de un maxim al pedepsei prevăzută de lege, pentru infracţiunea săvârşită, are în vedere pedeapsa pentru infracţiunea consumată şi nu pedeapsa care s-ar cuveni tentativei la acea infracţiune – în acest sens: T.S. s. p. d. nr. 2743/1974 în C.D. 1974, p. 353.

[5] În acest sens: T.S., col. pen., dec. nr. 928/1960 în C.D. 1960, p. 484.

[6] T.S., col. pen., d. nr. 80/1960 în J.N. nr. 6/1964, p. 167.

[7] **I. Oancea**, în *Dongoroz II*, p. 343.

În cazul infracţiunilor continui, continuitate[1], progresive, amnistia este incidentă dacă acestea s-au epuizat până la adoptarea legii de amnistie, respectiv a încetat acţiunea ori inacţiunea continuă, a luat sfârşit ultimul act de executare ori s-a produs ultimul rezultat.

§ 2. Efectele amnistiei

Efectele amnistiei sunt deosebite după cum aceasta este anterioară ori posterioară condamnării.

596. **Amnistia anterioară condamnării.** *Amnistia înainte de condamnare* înlătură răspunderea penală pentru infracţiunea săvârşită. Aceasta înseamnă că dacă nu s-a pornit procesul penal, nu se va mai porni, iar dacă s-a pornit acesta va înceta indiferent dacă se găseşte în faza de urmărire ori de judecată (art. 10 al. 1 lit. g C. proc. pen).

Amnistia are caracter obligatoriu, efectele ei nu pot fi refuzate de beneficiar.

Pentru a nu crea o situaţie defavorabilă învinuitului sau inculpatului s-a prevăzut în legea procesuală (art. 13 C. proc. pen.) posibilitatea pentru acesta de a cere continuarea procesului penal, pentru a-şi dovedi nevinovăţia şi a obţine achitarea[2].

Prin cererea de continuare a procesului penal nu se pierde beneficiul amnistiei, astfel că dacă inculpatul este găsit vinovat, va fi amnistiat, iar dacă se va dovedi nevinovăţia se dispune scoaterea de sub urmărire penală în faza de urmărire, ori se va pronunţa achitarea în faza de judecată.

Dreptul de a cere continuarea procesului penal, pentru a dovedi nevinovăţia aparţine numai învinuitului sau inculpatului şi poate fi exercitat în orice fază a procesului, chiar şi în căile extraordinare de atac.

Amnistia nu are efect asupra drepturilor persoanei vătămate (art. 119 al. 3 C.p.), adică nu înlătură răspunderea civilă pentru pagubele provocate persoanei vătămate prin săvârşirea infracţiunii.

Amnistia nu are efect nici asupra măsurilor de siguranţă[3] şi a măsurilor educative (art. 119 al. 3 C.p.).

597. **Amnistia după condamnare.** Dacă amnistia intervine după condamnarea inculpatului, are ca efect înlăturarea răspunderii penale şi pe cale de

[1] *Ibidem.*

[2] Vezi şi **I. Neagu**, *Drept procesual penal – Tratat*, Ed. Global Lex, Bucureşti, 2002, p. 243–244.

[3] Măsura confiscării speciale a banilor ce au format obiectul traficului de influenţă, trebuie luată chiar dacă s-a constatat că infracţiunea este amnistiată.

consecință se înlătură executarea pedepsei. Ca urmare a amnistierii nu va mai fi pusă în executare hotărârea de condamnare, iar dacă a început executarea pedepsei aceasta va înceta. Nu se vor mai executa nici pedepsele complementare ce au fost eventual stabilite și aplicate.

Amnistia înlătură și celelalte consecințe ale condamnării (ca și instituția reabilitării) făcând să înceteze interdicțiile, incapacitățile, decăderile prevăzute în alte legi penale ori extrapenale.

Astfel o condamnare pentru care a intervenit amnistia nu formează primul termen al recidivei (art. 38 lit. c. C.p.) ori o astfel de condamnare nu împiedică aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei pentru o infracțiune ulterioară (art. 81 lit. b. C.p.).

Cu toate acestea amnistia nu are aceleași efecte depline ca și reabilitarea, căci este posibil ca într-o lege extrapenală să se prevadă că efectele unei condamnări pentru o infracțiune amnistiată nu vor fi înlăturate imediat[1].

Amnistia după condamnare nu are efect asupra pedepsei amenzii deja încasate, în sensul că acesta nu va fi restituită ca efect al amnistiei.

Amnistia nu are ca efect o repunere în situația anterioară, ea nu reprezintă o *restitutio in integrum*.

Amnistia nu are efect asupra măsurilor de siguranță, măsurilor educative (art. 119 al. 3 C.p.) care se vor executa. Rațiunea unor astfel de excepții trebuie observată în scopul preponderent preventiv al acestor sancțiuni de drept penal luate și în interesul făptuitorului.

Secțiunea a III-a

PRESCRIPȚIA RĂSPUNDERII PENALE

§ 1. Caracterizare și noțiune

598. **Caracterizare.** Eficacitatea combaterii și prevenirii infracțiunilor este strâns legată de promptitudinea cu care organele specializate ale statului intervin și trag la răspundere penală pe cei vinovați de săvârșirea de infracțiuni.

Cu cât stabilirea răspunderii penale și aplicarea de sancțiunii este mai aproape de momentul săvârșirii infracțiunii, cu atât scopul legii penale este mai eficient realizat.

[1] Conform art. 4 al. 3 teza I din Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții și răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor agenților economici, autorităților sau instituțiilor publice: „Dacă în cursul urmăririi penale, al judecății sau după condamnare a intervenit amnistia, cel care a săvârșit vreuna dintre infracțiunile prevăzute în lista anexă *nu poate fi gestionar timp de 2 ani* de la data intervenirii amnistiei".

Realitatea socială învederează și situații în care răspunderea penală nu poate fi stabilită cu promptitudine deoarece, fapta nu este, descoperită, ori făptuitorul reușește să se sustragă de la urmărirea penală, astfel că de la săvârșirea infracțiunii se poate scurge un timp ce poate fi uneori îndelungat.

Pentru a nu lăsa nesoluționate astfel de situații, pentru a nu lăsa să treneze raporturi juridice de conflict, având în vedere aspectele evidențiate privind eficacitatea prevenirii și combaterii infracțiunilor care se realizează numai într-un anumit termen, în legislații penale s-a prevăzut posibilitatea înlăturării răspunderii penale pentru situațiile în care de la săvârșirea infracțiunii a trecut o anumită perioadă de timp, prin instituția prescripției[1].

În literatura juridică[2] s-a subliniat pe bună dreptate, că justificarea prescripției este strâns legată de rațiunea represiunii penale și de aceea, după trecerea unui timp îndelungat de la săvârșirea infracțiunii aplicarea sau executarea devine ineficientă în raport cu scopul sancțiunilor de drept penal, nu se mai realizează preventțiunea generală fiindcă, rezonanța socială a faptei a scăzut considerabil, iar infractorul asupra căruia a planat tot timpul amenințarea sancțiunii, s-a putut îndrepta. S-a mai arătat, de asemenea, că datorită scurgerii timpului, în care organele penale nu au acționat probele de vinovăție ori nevinovăție s-au pierdut ori denaturat[3] atât în materialitatea lor cât și în memoria martorilor[4].

599. **Noțiune.** Prescripția răspunderii penale constă în stingerea raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un anumit termen prevăzut de lege.

Prin prescripție se stinge răspunderea penală, adică se stinge dreptul statului de a stabili răspunderea penală și de a aplica pedeapsa ori măsura educativă prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă și se stinge totodată obligația infractorului de a mai suporta consecințele săvârșirii infracțiunii (răspunderea penală).

Așa cum s-a arătat în cadrul principiilor, răspunderea penală se prescrie pentru orice infracțiune cu excepția infracțiunilor contra păcii și omenirii, a căror gravitate deosebită manifestată în cel de al doilea război mondial, au impus declararea lor ca imprescriptibile (art. 121 al. 2 C.p.)[5].

[1] Prescripția apare în dreptul penal atât ca o cauză care înlătură răspunderea penală în situația în care raportul juridic penal de conflict n-a fost soluționat într-o perioadă de timp, cât și cauză de înlăturare a executării pedepsei când aceasta nu a fost executată într-un anumit termen. Având în vedere efectele distincte ale prescripției executării pedepsei, aceasta va fi prezentată în cadrul cauzelor care înlătură executarea pedepsei.

[2] **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 715; **V. Papadopol**, *Comentariu I*, p. 633.

[3] **V. Papadopol**, *Comentariu I*, p. 633.

[4] **C. Bulai**, *op.cit.*, p. 331.

[5] A se vedea și **Iosif Ionescu**, *Prescripția răspunderii penale*, R.D.P. nr. 3/2005, p. 95-97, care propune imprescriptibilitatea răspunderii penale și pentru infracțiunile de

§ 2. Termenele de prescripție a răspunderii penale

600. **Durata termenelor de prescripție.** Un element al reglementării prescripției îl constituie stabilirea termenelor la împlinirea cărora răspunderea penală este înlăturată.

Termenele de prescripție a răspunderii penale sunt determinate în funcție de natura și gravitatea pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile comise.

Potrivit dispozițiilor art. 122 al. 1 C.p., termenele de prescripție a răspunderii penale pentru ***persoana fizică*** sunt:

a) 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani;

b) 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 15 ani;

c) 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

d) 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani;

e) 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

Potrivit dispozițiilor art. 122 al. 1[1] C.p. termenele de prescripție a răspunderii penale pentru ***persoana juridică*** sunt:

a) 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani;

b) 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani sau amendă;

Termenele de prescripție a răspunderii penale se determină în raport cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată, chiar dacă infracțiunea săvârșită a rămas în faza tentativei[1].

violentă extremă cum sunt: omorul, cele legate de terorism în formele sale cele mai periculoase, fiindcă nu numai infracțiunile contra păcii și omenirii lasă amintiri de neșters în memoria societății sau a grupului social în care s-au comis ci și infracțiunile enumerate mai sus care lasă amintiri de neuitat în memoria victimei, a rudelor acesteia, a colectivității din care face parte victima.

[1] În acest sens: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 334; A se vedea D. nr. XXVIII din 18 sept. 2006 a I.C.C.J. – secțiile unite, publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007; în sens contrar, adică termenele de prescripție a răspunderii penale pentru infracțiunea rămasă în faza tentativei să se calculeze în funcție de limitele de pedeapsă pentru tentativă: **V. Papadopol**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 637; **Pavel Boscăneanu, Liviu Herghelegiu (I)** și **Cornel Turianu (II)**, *Modul de calcul al termenului de prescripție a răspunderii penale în cazul infracțiunilor rămase în stare de tentativă*, Dreptul nr. 1/2003, p. 115-120.

Termenele de prescripție se determină în funcție de pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea tip ori pentru infracțiunea calificată comisă de infractor, fără a lua în considerare circumstanțele de atenuare ori de agravare ce au influență asupra limitelor pedepsei prevăzute de lege[1]. În caz de participație termenele de prescripție sunt aceleași pentru toți participanții, indiferent de contribuția acestora la săvârșirea infracțiunii[2].

Dacă pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedeapsa amenzii alternative cu închisoarea, termenul de prescripție se determină în raport cu maximul special al pedepsei închisorii. Când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este detențiunea pe viață sau închisoarea, termenul de prescripție se determină în funcție de pedeapsa cu detențiunea pe viață (art. 122 lit. a C.p.).

Termenele de prescripție a răspunderii penale pentru infracțiunile comise de minori se reduc la jumătate (art. 129 C.p.). Față de dispozițiile Decretului nr. 218/1977 (în prezent abrogat) prin care s-au instituit pentru minori numai măsuri educative, în cazul săvârșirii de infracțiuni, s-a pus problema în practica judiciară[3]. Dacă dispozițiile art. 129 C.p. mai erau în vigoare? Răspunsul a fost, pe bună dreptate afirmativ, pentru că răspunderea penală se determină în funcție de durata pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile comise (art. 122 C.p.) și nu de modul în care se va concretiza răspunderea penală a infractorului[4] prin aplicarea unei pedepse, luarea unei măsuri educative ori prin înlocuirea răspunderii penale. Astfel ca și pentru minori termenele de prescripție reduse la jumătate față de cele prevăzute pentru majori se determină în funcție de pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă.

În cazul *persoanei juridice* potrivit dispozițiilor art. 122 al. 3 C.p. răspunderea penală se prescrie în condițiile prevăzute de lege pentru persoana fizică, dispozițiile prevăzute în art. 121-124 aplicându-se în mod corespunzător.

601. **Calcularea termenelor de prescripție.** În calcularea termenelor de prescripție important este stabilirea momentului de la care acestea încep să curgă.

În lege s-a prevăzut că temenele de prescripție a răspunderii penale încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii (art. 122 al. 2 C.p.). Aceasta înseamnă că pentru infracțiunea continuă termenul de prescripție începe să curgă din momentul epuizării, adică al încetării acțiunii ori inacțiunii continue, iar în cazul infracțiunii continuate de la data comiterii ultimei acțiuni sau inacțiuni ce intră în conținutul acesteia.

[1] **V. Papadopol**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 636–637.

[2] **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, ediția a II-a, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1995 p. 547.

[3] T.S., s.p., d. nr. 1816/1978, în C.D., 1978, p. 370.

[4] În acest sens: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 212.

În cazul infracțiunilor progresive, în literatura juridică s-a susținut întemeiat că, termenul de prescripție începe să curgă din momentul producerii ultimului rezultat[1]. Tot astfel, din momentul epuizării, al comiterii ultimului act ce intră în conținutul infracțiunii, se calculează și termenul de prescripție al răspunderii penale pentru infracțiunile din obicei[2].

Pentru infracțiunile săvârșite în concurs real, termenul de prescripție curge separat, distinct, pentru fiecare infracțiune, spre deosebire de infracțiunile săvârșite în concurs ideal la care termenul curge pentru toate infracțiunile de la data comiterii acțiunii ori inacțiunii infracționale[3], afară de cazul când se săvârșește și o infracțiune progresivă când termenul de prescripție se va calcula de la data producerii ultimului rezultat.

Termenul de prescripție a răspunderii penale curge pentru toți participanții de la data comiterii de către autor a acțiunii sau inacțiunii, indiferent de momentul în care ceilalți participanți și-au adus contribuția[4].

602. **Întreruperea termenului de prescripție.** După cum s-a arătat, scurgerea timpului conduce la stingerea treptată a rezonanței sociale a faptei comise, până la uitarea ei.

Pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale termenul de prescripție trebuie să curgă nestingherit, să nu intervină anumite acte sau activități care ar readuce în conștiința societății fapta comisă și care întrerupând cursul prescripției amână efectele acesteia.

Potrivit dispozițiilor art. 123 C.p., cursul termenului prescripției se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act care potrivit legii trebuie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal (de ex.: actul de punere în mișcare a acțiunii penale, arestarea preventivă, percheziția domiciliară sau corporală, prezentarea materialului de urmărire penală ș.a.).

603. **Efectul întreruperii cursului prescripției** constă în ștergerea timpului scurs anterior actului întreruptiv și începerea unui nou termen de prescripție (art. 123. al. 2 C.p.).

Întreruperea cursului prescripției va opera față de toți participanții la săvârșirea unei infracțiuni chiar dacă actul de întrerupere s-a făcut doar față de unul ori unii dintre aceștia (art. 123 al. 3 C.p.).

604. **Prescripția specială.** Sub denumirea de prescripție specială, legiuitorul a prevăzut prin dispozițiile art. 124 C.p. situația în care prescripția

[1] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 335–336.
[2] **V. Papadopol**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 639.
[3] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 547.
[4] **V. Papadopol**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 640.

răspunderii penale intervine oricâte întreruperi ar avea loc dacă termenul de prescripție pentru infracțiunea săvârșită se împlinește odată și jumătate. Dispozițiile art. 124 C.p. au fost instituite pentru a nu se ajunge la situația de imprescriptibilitate a răspunderii penale pentru unele infracțiuni în cazul în care termenul de prescripție ar fi sistematic întrerupt.

Apreciem că prescripția specială va opera dacă termenul de prescripție se împlinește odată și jumătate în mod efectiv, adică perioadele de timp, când a curs termenul de prescripție, adunate au totalizat această durată de odată și jumătate. În durata termenului de prescripție specială nu se va include și perioada de timp cât termenul a fost suspendat. Prin urmare, dacă în cursul termenului de prescripție a răspunderii penale intervin suspendări, aceste perioade de suspendare nu intră în calculul termenului de prescripție specială.

Astfel de exemplu dacă un termen de prescripție a răspunderii penale de 10 ani care a început să curgă la 15 ian. 1995 și care a fost întrerupt de mai multe ori se va împlini după trecerea a 15 ani (10 + 5) adică la 14 ian. 2010 ca prescripție specială. Dacă în aceeași perioadă de 15 ani au existat și suspendări data împlinirii termenului de prescripție va fi ulterioară datei de 14 ian. 2010 deoarece pe perioada suspendării termenul nu a curs. Este adevărat că în C.p. nu se face o astfel de precizare pentru prescripția specială, dar o altă interpretare ar lipsi de eficiență cauzele de suspendare ale termenului prescripției răspunderii penale, ar crea pentru infractor un avantaj pe care legiuitorul nu a înțeles să-l acorde.

Împlinirea termenului de prescripție specială face ca tragerea la răspundere penală a inculpatului să nu mai fie posibilă, iar procesul penal să înceteze dacă a început sau să nu mai înceapă.

Împlinirea termenului de prescripție specială înlătură răspunderea penală fără nicio condiționare legată de atitudinea inculpatului sau de faza procesului penal în care se împlinește[1].

605. **Suspendarea prescripției.** Cursul termenului de prescripție a răspunderii penale, potrivit dispozițiilor art. 128 al. 1 C.p., *se suspendă* pe timpul cât o dispoziție legală sau împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

Suspendarea cursului termenului de prescripție a răspunderii penale își găsește motivarea în împrejurarea că organele judiciare nu au stat pasive, ci au fost împiedicate, potrivit legii ori a unei stări de fapt, să acționeze, iar de o astfel de situație nu trebuie să profite infractorul.

[1] În acest sens **Octavian Rădulescu, Paula Rosenberg, Amalia Tudor**, *Despre prescripția specială prevăzută de art. 140 alin. 4 din Noul Cod penal*, Dreptul, nr. 7/2005, p. 128.

Cauzele care determină suspendarea cursului prescripției, astfel cum se desprind din dispozițiile art. 128 al. 1 C.p., sunt[1]:

a) existența unei dispoziții legale prin care termenele de prescripție sunt suspendate;

b) existența unei situații de fapt care împiedică organele judiciare să acționeze.

Din prima categorie fac parte, de ex.: dispozițiile prevăzute în art. 5 al. 2 C.p. care prevăd condiția punerii în mișcare a acțiunii penale pentru infracțiunile arătate în acel articol, numai cu autorizarea procurorului general[2]. Tot astfel, prin dispozițiile art. 239 și art. 303 C. proc. p., sunt prevăzute condițiile în care procurorul și respectiv instanța de judecată pot suspenda urmărirea penală ori a judecății când învinuitul sau inculpatul este împiedicat să ia parte la proces datorită unei boli grave.

A doua categorie de cauze care determină suspendarea prescripției privește împrejurări de neprevăzut (cutremur, catastrofă, inundație, epidemie etc.). În astfel de situații, datorită izolării, ori faptului că pe primul plan trec acțiunile de salvare, activitatea judiciară este îngreunată.

606. **Efectele suspendării.** Pe perioada existenței cauzei legale ori de fapt, cursul prescripției este suspendat. La încetarea cauzei care a determinat suspendarea, cursul prescripției este reluat, iar partea care a curs anterior incidenței cauzei de suspendare intră în termenul de prescripție a răspunderii penale.

Intervenția mai multor suspendări în cursul aceluiași termen de prescripție conduce la amânarea împlinirii acestuia cu timpul cât a fost suspendat.

În doctrina penală[3] s-a susținut că în cazul prescripției speciale trebuie luată în calcul și perioada cât termenul de prescripție a răspunderii penale a fost suspendat. Soluția se desprinde din interpretarea dispozițiilor legale în materie și care consacră imprescriptibilitatea răspunderii penale doar în cazul infracțiunilor contra păcii și omenirii iar o interpretare contrară ar conduce la soluția că termenul de prescripție care ar putea fi suspendat „sine die" să ducă la imprescriptibilitatea răspunderii penale și pentru alte infracțiuni, soluție neprevăzută de lege.

Apreciem că poate fi susținută și o altă opinie care s-ar întemeia pe lipsa unei prevederi exprese în lege care să consacre cuprinderea, în cazul prescripției speciale, și a perioadei de timp cât termenul de prescripție a răspunderii penale este suspendat și astfel perioada de suspendare să nu fie luată în calcul. Soluția cuprinderii în termenul de prescripție specială a perioadei cât acesta este suspendat ar profita inculpatului mai ales în cazurile în care suspendarea a avut loc printr-o dispoziție legală determinată de schimbarea regimului politic și de aici a lipsei de interes în promovarea acțiunii penale din varii motive.

[1] Vezi pe larg: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 336.

[2] Vezi și art. 278 C.p.; art. 337 C.p.

[3] **C. Bulai, B. N. Bulai**, *Manual de drept penal partea generală*, Editura Universul Juridic, București 2007, p. 363.

Secțiunea a IV-a
LIPSA PLÂNGERII PREALABILE

607. **Aspecte generale privind plângerea prealabilă.** Săvârșirea unei infracțiuni, nașterea unui raport juridic penal de conflict, implică tragerea la răspundere penală a infractorului. Acest drept de a trage la răspundere penală pe cel ce a săvârșit o infracțiune se desprinde din norma care a incriminat fapta respectivă[1].

În literatura juridică s-a arătat că „dreptul la acțiune în justiție este conținut virtual și impersonal în fiecare normă juridică, el devine concret și personal în momentul în care norma a fost încălcată prin săvârșirea faptei"[2] Sub acest aspect, acțiunea în justiție apare ca un drept ce decurge din lege. Acest drept de a acționa în justiție îmbracă și un aspect procesual când titularul său îl folosește prin sesizarea organelor judiciare.

Titular al dreptului de a pedepsi este statul. Acest drept se realizează prin intermediul acțiunii penale care are ca obiect aducerea înaintea organelor judiciare a raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea infracțiunii. Tragerea la răspundere penală a infractorului se realizează în majoritatea cazurilor din oficiu.

Diversitatea infracțiunilor, gradul lor de pericol social diferit, atingerea gravă ori mai puțin gravă a drepturilor ocrotite, rezonanța socială a faptelor au impus o limitare a oficialității procesului penal[3]. În adevăr, rațiuni de politică penală reclamă admiterea unor excepții de la oficialitatea procesului penal, când o ocrotire mai bună a valorilor sociale s-ar realiza dacă s-ar lăsa la aprecierea victimei infracțiunii necesitatea tragerii la răspundere penală a infractorului[4] prin introducerea unei plângeri penale prealabile sau dimpotrivă, nesancțio-

[1] **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice ale codului de procedură penală română*, vol. I, Ed. Academiei, București, 1975, p. 55.

[2] **I. Neagu**, *Drept procesual penal – Tratat*, Editura Global Lex, București, 2002, p. 567 și urm.

[3] **N. Volonciu**, *Tratat de procedură penală*, partea specială, vol. II, Editura Paideia, Ediția a II-a revizuită și adăugată, București, 1996, p. 111.

[4] **I. Oancea**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 477 și urm.

narea acestuia pentru că o astfel de plângere nu s-a făcut, ori dacă s-a făcut a fost retrasă, sau părțile se împacă[1].

Lăsând inițiativa tragerii la răspundere penală a infractorului – persoanei vătămate prin infracțiune, pentru fapte în genere cu un grad redus de pericol social, ca și pentru infracțiuni cu un grad de pericol social ridicat dar care antrenează drepturi personale (de ex.: viol, violarea secretului corespondenței, divulgarea secretului profesional), legiuitorul nu a înțeles prin aceasta ca valorile sociale periclitate prin astfel de infracțiuni să fie mai puțin apărate, ci dimpotrivă, să fie proteguite tot așa de bine ca și cum ar funcționa tragerea la răspundere penală din oficiu, dacă nu mai eficient, având în vedere și aprecierea persoanei vătămate cu privire la necesitatea tragerii la răspundere penală a infractorului cu publicitatea inerentă, chiar restrânsă[2].

Plângerea prealabilă nu se confundă cu *plângerea*. În timp ce plângerea prealabilă reprezintă o condiție de tragere la răspundere penală a infractorului pentru infracțiuni anume prevăzute de lege, plângerea reprezintă doar o încunoștințare despre săvârșirea unei infracțiuni a cărei victimă a fost însuși cel ce face plângerea ori una din persoanele pentru care poate face plângerea, potrivit dispozițiilor art. 222 C. proc. pen.

Plângerea ca mod de sesizare a organelor penale poate privi atât o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă, cât și orice infracțiune pentru care tragerea la răspundere penală se face din oficiu.

608. **Natura juridică a plângerii prealabile.** În doctrina penală modernă s-a cristalizat concepția că plângerea prealabilă este o categorie juridică complexă, cu un caracter mixt, de drept penal, reprezentând o condiție pentru tragerea la răspundere penală a infractorului, care a săvârșit anumite infracțiuni, cu răsfrângeri pe planul dreptului procesual penal[3].

Plângerea prealabilă, sub aspect penal, reprezintă o condiție de pedepsibilitate, iar sub raport procesual penal, o condiție de procedibilitate[4].

Având un caracter mixt, plângerea prealabilă își găsește reglementarea, atât în norme de drept penal substanțial cât și în norme procesuale.

609. **Condiții în care trebuie făcută plângerea prealabilă și cazurile în care este necesară.** Pentru a determina tragerea la răspundere penală a infractorului plângerea trebuie să fie făcută de persoana vătămată, la infracțiunile

[1] A se vedea **Angelica Chirilă**, *Lipsa plângerii prealabile, retragerea plângerii prealabile și împăcarea părților*, R.D.P. nr. 1/2006, p. 60-70.

[2] „Oficialitatea procesului penal poate transforma ocrotirea legii într-o adevărată nenorocire", scria prof. **V. Dongoroz** în *Drept penal*, 1939.

[3] **I. Neagu**, *op. cit.*, p. 549.

[4] Vezi **M. I. Popovici**, *Plângerea prealabilă în reglementarea actualului cod de procedură penală*, în R.R.D. nr. 9/1969, p. 23.

anume desemnate prin lege, să fie făcută cu respectarea condițiilor legale în ce privește forma, organul căruia urmează să i se adreseze și termenul în care poate fi făcută.

a) Mai întâi trebuie subliniată condiția că persoana vătămată este singura îndreptățită să introducă plângerea prealabilă, desigur pentru infracțiunile la care este necesară o astfel de plângere prealabilă. În practica judiciară s-a decis, întemeiat, că plângerea prealabilă poate fi făcută și printr-un mandat special[1].

Când persoana vătămată este lipsită de capacitatea de exercițiu ori are capacitate de exercițiu restrânsă, plângerea prealabilă poate fi introdusă de reprezentantul legal și respectiv de persoana vătămată, cu încuviințarea reprezentantului legal (părinți, tutore, curator), în cazul persoanei vătămate ce are capacitatea de exercițiu restrânsă.

Pentru ocrotirea fermă a intereselor persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu ori cu capacitatea de exercițiu restrânsă, în lege (art. 131 al. 5 C.p.) s-a prevăzut că acțiunea penală, în astfel de cazuri se pune în mișcare și din oficiu.

Dacă prin infracțiune s-a adus atingere mai multor persoane vătămate, pentru a interveni răspunderea penală a infractorului este suficientă plângerea prealabilă a uneia dintre persoanele vătămate (art. 131 al. 3 C.p.). Este principiul zis al *individualității active* a răspunderii penale.

Pentru infracțiunile săvârșite în participație, în legea penală s-a prevăzut principiul *indivizibilității pasive* a răspunderii penale, astfel dacă infracțiunea este dintre acelea pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, este suficient ca plângerea să fie făcută față de un singur participant pentru a atrage răspunderea penală a tuturor participanților (art. 131 al. 4 C.p.).

b) Plângerea prealabilă făcută de cel îndrituit, trebuie să îndeplinească anumite condiții de formă, care sunt de altfel comune și pentru plângere ca mod de sesizare a organelor judiciare și se referă la cuprinderea obligatorie a datelor de identificare a persoanei vătămate (nume și prenume, domiciliu, data și locul nașterii), descrierea faptei, arătarea făptuitorului, a mijloacelor de probă, să cuprindă de asemenea adresele părților și a martorilor.

c) Plângerea prealabilă se adresează organului de cercetare penală sau procurorului, potrivit legii (art. 279 al. 2 C.p.p.)

Plângerea prealabilă trebuie introdusă în termen de 2 luni, din ziua în care persoana vătămată a știut cine este făptuitorul, fie la organul competent, fie la instanța de judecată (art. 284 al. 1 C.p.p.).

Când persoana vătămată este un minor sau un incapabil, termenul de 2 luni curge de la data când persoana îndreptățită a reclama a știut cine este făptuitorul (art. 284 al. 2 C.p.p.).

[1] În acest sens: T. reg. Suceava, d.p. nr. 845/1965, în J.N. nr. 11/1965, p. 151.

Raţiunea termenului de 2 luni în care se introduce plângerea prealabilă se poate observa în preocuparea legiuitorului „de a nu lăsa ca partea vătămată prin voinţa sa să ţină un timp prea îndelungat pe infractor (adevărat sau pretins) sub ameninţarea plângerii prealabile, ceea ce ar putea da loc la şantaj, teroare şi extorsiuni, pe de altă parte prezumţia că după trecerea unui termen suficient de lung, partea vătămată nu mai voieşte şi nu mai are motiv serios de a face plângerea"[1].

610. **Cazurile în care lipseşte plângerea prealabilă.** Condiţiile examinate mai sus pentru valabilitatea plângerii prealabile, dacă nu sunt îndeplinite conduc la inexistenţa acesteia.

Plângerea prealabilă lipseşte atunci când persoana vătămată deşi cunoaşte fapta şi pe făptuitor nu face o astfel de plângere, ori nu o face în termenul prevăzut de lege.

Plângerea prealabilă se consideră inexistentă când este făcută de altă persoană decât cea vătămată, fără a avea din partea acesteia un mandat special.

În cazul persoanelor lipsite de capacitate de exerciţiu ori cu capacitate de exerciţiu restrânsă, lipsa plângerii prealabile nu conduce la înlăturarea răspunderii penale deoarece acţiunea penală poate fi pusă în mişcare şi din oficiu (art. 131 al. 5 C.p.).

În cazul în care prin infracţiune s-au adus vătămări la mai multe persoane (indivizibilitate activă) ca şi în cazul în care la săvârşirea unei infracţiuni au participat mai multe persoane (indivizibilitate pasivă) înlăturarea răspunderii penale ca urmare a lipsei plângerii prealabile este posibilă numai dacă nici una din persoanele vătămate nu a făcut plângere şi respectiv, nu s-a făcut plângere, faţă de nici unul dintre participanţi.

611. **Efectele lipsei plângerii prealabile.** Aşa cum deja s-a arătat, lipsa plângerii prealabile, în cazul infracţiunilor pentru care acţiunea penală se pune în mişcare la o astfel de plângere, înlătură răspunderea penală (art. 131 al. 1 C.p.).

612. **Retragerea plângerii prealabile.** *Noţiune.* Alături de lipsa plângerii prealabile şi retragerea plângerii în cazurile în care acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, constituie o cauză care înlătură răspunderea penală (art. 131 al. 2 C.p.).

Retragerea plângerii prealabile reprezintă manifestarea de voinţă a persoanei vătămate printr-o infracţiune, care după ce a introdus plângerea prealabilă necesară pentru punerea în mişcare a acţiunii penale, revine şi renunţă, în condiţiile legii, la plângerea făcută, mai înainte de soluţionarea cauzei printr-o hotărâre definitivă.

[1] **Tr. Pop**, *Drept penal*, comparat (Partea generală), vol. III, Cluj, 1924, p. 474–475.

613. **Condiţii în care retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală.** Retragerea plângerii prealabile conduce la înlăturarea răspunderii penale dacă sunt îndeplinite condiţiile:

a) Retragerea plângerii prealabile să reprezinte o manifestare expresă a voinţei persoanei vătămate de a renunţa la plângerea făcută. Este îndeplinită această condiţie, s-a decis în practica judiciară şi atunci când persoana vătămată declară că îşi retrage plângerea prealabilă printr-un înscris autentic[1].

b) Retragerea plângerii prealabile trebuie să fie totală şi necondiţionată. Retragerea trebuie să fie totală, adică să privească atât latura penală cât şi cea civilă a cauzei.

În literatura juridică de specialitate, s-a susţinut, întemeiat, că retragerea plângerii prealabile nu poate privi decât acţiunea penală, acţiunea civilă putând fi exercitată[2]. În sprijinul acestei opinii, sunt invocate dispoziţiile Codului penal, care, în legătură cu retragerea plângerii prealabile, nu prevăd nimic privitor la acţiunea civilă, comparativ cu dispoziţiile privind împăcarea părţilor, unde se prevede expres că „împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală şi stinge şi acţiunea civilă" (art. 132 al. 1 C.p.).

Ca o consecinţă a caracterului total al retragerii plângerii prealabile ea va avea efecte în cazul indivizibilităţii active cât şi pasive numai dacă este făcută de toate persoanele vătămate şi respectiv retrasă faţă de toţi participanţii la săvârşirea infracţiunii.

Caracterul necondiţionat al retragerii este strâns legat de caracterul total al acesteia, în sensul că nu se înlătură răspunderea penală dacă retragerea plângerii prealabile este făcută sub condiţia unor reparaţii civile, a conduitei ulterioare pozitive faţă de persoana vătămată etc.

Secţiunea a V-a

ÎMPĂCAREA PĂRŢILOR

614. **Noţiune şi caracterizare.** Raţiunile de politică penală care au condus la admiterea înlăturării răspunderii penale în cazul anumitor infracţiuni, prin condiţionarea tragerii la răspundere penală de plângerea prealabilă a persoanei vătămate sunt aceleaşi şi în cazul împăcării părţilor.

Instituţia „împăcării părţilor" este strâns legată de instituţia plângerii prealabile fiindcă doar cu o excepţie (seducţia – art. 199 C.p.), în care împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală, deşi acţiunea penală se pune în mişcare din oficiu, pentru toate celelalte situaţii împăcarea este prevăzută la infracţi-

[1] T. j. Braşov, d. p. nr. 1347/1972, în R.R.D. nr. 8/1973, p. 173.

[2] Vezi în acest sens: **M. Zolyneak, M.I. Michinici**, *Drept penal – partea generală*, Ed. Fundaţiei Chemarea, Iaşi, 1999, p. 462.

unile la care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Datorită acestui aspect, că împăcarea părților este prevăzută la infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instituția împăcării părților apare ca o cauză subsecventă plângerii prealabile.

Împăcarea părților are loc după ce a fost introdusă plângerea prealabilă. Atâta timp cât plângerea prealabilă nu a fost introdusă, împăcarea părților – ca instituție juridică ce înlătură răspunderea penală nu poate fi incidentă, deoarece victima și infractorul nici nu sunt părți, nefiind pusă în mișcare acțiunea penală, iar înlăturarea răspunderii penale se datorează lipsei plângerii prealabile.

Împăcarea părților reprezintă actul bilateral, înțelegerea ce intervine între infractor și victima infracțiunii, în cazurile prevăzute de lege de a pune capăt conflictului născut din săvârșirea infracțiunii, înlăturând răspunderea penală și consecințele civile ale faptei[1].

Împăcarea părților, ca natură juridică, se aseamănă cu lipsa plângerii prealabile, reprezentând o instituție de drept penal cu răsfrângeri pe planul dreptului procesual. Pe planul dreptului penal reprezintă o cauză care înlătură răspunderea penală, iar pe plan procesual penal un impediment în desfășurarea procesului penal, încetarea urmăririi penale (art. 10 lit. h, combinat cu art. 11 pct. 2 lit. b C.p.p.) și respectiv încetarea procesului penal (art. 11 pct. 2 lit. b C.p.p.).

615. **Condițiile împăcării părților.** Împăcarea părților pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale trebuie să îndeplinească anumite condiții: să intervină pentru cazurile prevăzute de lege, să fie personală, definitivă, totală, necondiționată și să intervină până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

a) Împăcarea părților este posibilă numai în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate prin mențiunea că „împăcarea părților înlătură răspunderea penală", mențiune prevăzută de regulă în alineatul final al articolului care incriminează fapta[2];

b) Împăcarea părților reprezintă un act bilateral, adică intervine între două părți. Subliniem această caracteristică spre a o deosebi de retragerea plângerii prealabile sau iertare, care reprezintă acte unilaterale și care emană de la persoana vătămată prin infracțiune. Împăcarea intervine între persoana vătămată și inculpat nefiind relevant cui aparține inițiativa.

[1] **I. Oancea**, în *Dongoroz II*, p. 393.

[2] Spre ex.: art. 180 al. final; art. 181 al. final; art. 184 al. final; art. 192 al. final; art. 193 al. final; art. 195 al. final ș.a.

Împăcarea părților este prevăzută în lege, așa cum s-a arătat, la toate infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, cu câteva excepții[1]: este cazul infracțiunii de seducție (art. 199 C.p.) și cazurile în care persoana vătămată este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă iar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu conform art. 132 al. 3 C.p.

c) Împăcarea este personală. Această condiție decurge din caracterul personal al dreptului de a face plângere prealabilă și mai mult, decurge din însăși rațiunea acestei instituții, de a pune capăt conflictului personal intervenit între infractor și victima infracțiunii.

Împăcarea deși personală poate fi realizată prin persoane cu mandat special, dar nu poate fi exprimată decât în faza instanței de judecată[2]. Din caracterul personal al împăcării rezultă că în caz de pluralitate de infractori, împăcarea, pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale trebuie să intervină personal, cu fiecare dintre infractori.

Împăcarea produce efecte *in personam*, adică numai cu privire la infractorul cu care victima s-a împăcat. Pentru ceilalți participanți urmează a fi antrenată răspunderea penală. Spre deosebire de retragerea plângerii prealabile, care produce efecte *in rem*, cu privire la toți participanții, împăcarea are efecte mai restrânse, și anume doar cu privire la participantul cu care s-a împăcat partea vătămată.

Prin excepție de la caracterul personal al împăcării, dacă victima infracțiunii este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu, împăcarea se realizează între reprezentantul legal al părții vătămate și infractor.

Dacă persoana vătămată are capacitate de exercițiu restrânsă, împăcarea se realizează tot personal, aceasta având nevoie doar de încuviințarea reprezentatului legal care asistă la împăcare.

d) Împăcarea trebuie să fie totală. Această condiție a împăcării, deși nu este arătată expres în lege, decurge din finalitatea instituției, din interpretarea art. 284, al. 5 C.p.p. În adevăr, stingerea raportului de conflict, prin împăcarea părților reclamă ca această împăcare să nu fie parțială cu privire la aspectul penal ori civil al procesului. Împăcarea părților este totală atunci când are în vedere stingerea conflictului dintre părți atât în aspectul său penal cât și civil.

Condiția împăcării părților de a fi totală, nu are în vedere, în cazul pluralității de infractori, împăcarea cu toți, ci chiar și numai cu unul, ori cu unii dintre infractori, pentru ceilalți putând interveni răspunderea penală.

e) Împăcarea părților trebuie să fie definitivă, adică să nu mai existe o cale

[1] Vezi art. 199 al. 2 C.p. și art. 132 al. 2 C.p.

[2] În acest sens D. nr. XXVII din 18 sept. 2006 a I.C.C.J. – secțiile unite, publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2007.

de revenire asupra ei. Cum împăcarea presupune acordul liber şi nestingherit de a stinge conflictul dintre părţi, dacă acest acord a fost smuls prin dol sau violenţă – dovedită – asupra împăcării se poate reveni[1]

f) Împăcarea părţilor trebuie să fie *necondiţionată* pentru a conduce la înlăturarea răspunderii penale. În faţa instanţei, împăcarea nu poate fi condiţionată, iar dacă se impune repararea prejudiciului cauzat, instanţa poate acorda un termen, în care infractorul să repare prejudiciul iar apoi împăcarea intervenită între părţi să fie necondiţionată.

g) Împăcarea părţilor poate interveni oricând, dar nu mai târziu de momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti. În practica judiciară, s-a decis întemeiat, că împăcarea părţilor poate interveni şi după pronunţarea hotărârii de către instanţa de fond, dar în acest caz trebuie declarat recurs, împiedicând hotărârea să rămână definitivă, iar în cazul judecării în recurs părţile se pot împăca.

h) Împăcarea părţilor trebuie să fie expresă[2], ea nu poate fi dedusă din alte situaţii sau fapte. În practica judiciară s-a decis corect că instanţa de judecată nu poate lua act de declaraţia unilaterală a victimei că se împacă şi să înceteze procesul penal, dacă inculpatul declară că nu se împacă[3].

Aşadar în cazul infracţiunilor pentru care împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală, încetarea procesului penal poate fi dispusă numai atunci când aceasta constată nemijlocit acordul de voinţă al inculpatului şi al persoanei vătămate de a se împăca total, necondiţionat şi definitiv, exprimat în şedinţa de judecată de aceste părţi, personal sau prin persoane cu mandat special ori prin înscrisuri autentice[4].

616. **Efectele juridice ale împăcării părţilor.** Împăcarea părţilor, potrivit dispoziţiilor art. 132 al. 1 C.p., în cazurile prevăzute de lege, înlătură răspunderea penală şi stinge şi acţiunea civilă.

Aceste efecte precis determinate prin lege scot în evidenţă natura juridică a împăcării părţilor – cauză care înlătură răspunderea penală a infractorului. Având în vedere şi caracterele sale de a fi totală şi necondiţionată, împăcarea părţilor înlătură şi răspunderea civilă pentru prejudiciu cauzat prin infracţiune.

Efectele împăcării părţilor cu privire la aspectul penal şi civil al procesului se produc din momentul realizării împăcării[5].

[1] Persoana interesată are deschisă acţiunea în anulare, în ipoteza în care declaraţia de împăcare a fost viciată în sensul art. 953 C.civ. În acest sens: T.j. Suceava, d.p. nr. 485/1969 în R.R.D. nr. 3/1968, p. 125; T. j. Bacău, d.p. nr. 3205/1966, în R.R.D. nr. 7/1967, p. 171.

[2] În acest sens: **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 394.

[3] T.j. Bacău, dp. nr. 157 din 1979, R.R.D. nr. 1, 1980, p. 70.

[4] În acest sens D. nr. XXVII din 18 sept. 2006 a I.C.C.J. – secţiile unite, citată anterior.

[5] **V. Dongoroz**, în *Dongoroz II*, p. 395.

617. **Soluţionarea conflictelor pe cale amiabilă – medierea.** În legătură cu aceste cauze în care retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală menţionăm că există şi o altă modalitate de a soluţiona conflictul penal, altfel decât pe calea justiţiei. Această cale este *medierea*. Conform art.1 din Legea nr. 192/2006 privind medierea şi organizarea profesiei de mediator[1]: *„Medierea reprezintă o modalitate facultativă de soluţionare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terţe persoane specializate în calitate de mediator, în condiţii de neutralitate, imparţialitate şi confidenţialitate."*

Procedura de soluţionare a conflictului pe calea medierii se face în urma încheierii unui contract de mediere între mediator pe de o parte şi părţile aflate în conflict pe de altă parte (art. 44 din Legea nr. 192/2006). Posibilitatea soluţionării conflictului penal pe calea medierii rezultă expres din dispoziţiile art. 67 alin. 1 din Legea nr. 192/2006 . *„Dispoziţiile din prezenta lege se aplică corespunzător şi în cauzele penale care privesc infracţiuni pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală"*

Procedura medierii se poate desfăşura atât înainte de începerea procesului penal cât şi după ce acesta a început. Dacă părţile au recurs la mediere anterior începerii procesului penal şi s-au împăcat, persoana vătămată nu mai poate sesiza organul de urmărire penală pentru aceeaşi faptă (art. 69 alin. 1 din Legea nr. 192/2006). Dacă părţile recurg la mediere după începerea procesului penal, urmărirea penală sau judecata, după caz se suspendă. Părţile au la dispoziţie cel mult trei luni pentru rezolvarea conflictului pe cale amiabilă prin mediere. Dacă părţile nu se împacă, după expirarea celor 3 luni procesul penal se reia din oficiu (art. 70 din Legea nr. 192/2006).

[1] Publicată în M. Of. nr. 441 din 22 mai 2006

CAPITOLUL IV

Răspunderea penală a minorilor

Secțiunea I

ASPECTE GENERALE PRIVIND SANCȚIONAREA INFRACTORILOR MINORI

618. **Prevenirea și sancționarea infracțiunilor săvârșite de minori.** Prevenirea și combaterea infracționalității minorilor a constituit și constituie o preocupare permanentă de politică penală a statelor moderne.

Specificul fenomenului infracțional în rândul minorilor ridică probleme deosebite de prevenire și de combatere deoarece cauzalitatea acestuia se interacționează cu o multitudine de factori ca: lipsa de experiență de viață socială a minorului cu consecința neînțelegerii depline a semnificației sociale a conduitei lui periculoase pentru valorile sociale ca și a sancțiunilor care li s-ar aplica, deficiențe în procesul educativ ce s-a desfășurat în familie, școală, influența negativă exercitată de unii majori care îi atrag pe minori pe calea infracțională etc.

Necesitatea prevenirii și combaterii infracțiunilor comise de minori apare cu atât mai evidentă cu cât fenomenul cunoaște uneori recrudescențe, iar faptele pot fi deosebit de periculoase.[1]

Găsirea celor mai eficiente măsuri de prevenire și combatere a fenomenului infracțional în rândul minorilor a ridicat și problema stabilirii vârstei de la care minorul răspunde penal, adică a vârstei de la care, corespunzător cercetărilor de psihologie pedagogică se apreciază că acesta are înțelegerea semnificației sociale a conduitei sale periculoase ca și a scopului sancțiunilor aplicate pentru o astfel de conduită.

Legiuitorul penal român prin dispozițiile art. 99 C.p. a stabilit că răspunderea penală a minorilor începe de la 14 ani sub condiția dovedirii că în săvârșirea faptei minorul a avut discernământ și în toate cazurile de la 16 ani fără vreo condiționare.

Limita superioară a vârstei până la care persoana este considerată minor este de 18 ani[2], indiferent de dobândirea prin căsătorie a capacității depline de exercițiu[3], deoarece minor în dreptul penal este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani.

[1] Vezi **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Editura All, 1997, p. 569; vezi și **Constantin Butiuc**, *Răspunderea penală a minorilor*, RDP nr. 4, 2002, p. 32-37.

[2] Vezi art. 8 din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice

[3] În acest sens: T. S., s. p. d. nr. 405/1979, în C.D. 1979, p. 368.

Față de minorul care nu răspunde penal și care săvârșește fapte prevăzute de legea penală se iau măsuri de protecție specială prevăzute în Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului. Măsurile de protecție specială ce se pot lua față de minorul care a săvârșit fapte penale dar care nu răspunde penal sunt: *plasamentul* și *supravegherea specializată*[1]. (vezi *supra* pct. 230).

619. **Sancționarea minorilor infractori.** Sancționarea minorilor care săvârșesc infracțiuni trebuie să corespundă particularităților psiho-fizice ale acestora, să asigure educarea și reeducarea lor.

Preocupările pentru diversificarea sancțiunilor aplicabile minorilor sunt stimulate de rezultatele cercetărilor criminologice și de psihologie pedagogică, de la sfârșitul secolului și continuate până în prezent.

În adevăr, particularitățile infractorilor minori, reclamă măsuri de apărare socială adecvate care să vizeze, refacerea educației deficitare a minorului acestea fiind măsurile educative.

Măsurile educative s-au impus în legislații, în general, treptat, dar niciodată complet, pentru minori preconizându-se un sistem sancționator mixt format atât din pedepse cât și din măsuri educative.

Secțiunea a II-a

MĂSURILE EDUCATIVE

620. **Noțiune.** Măsurile educative sunt sancțiuni de drept penal speciale pentru minori care sunt menite să asigure educarea și reeducarea acestora prin instruire școlară și profesională, prin cultivarea în conștiința acestora a respectului față de valorile sociale.

Măsurile educative în dreptul penal român sunt consecințe ale răspunderii penale și se iau numai dacă minorul a săvârșit o infracțiune.

Scopul măsurilor educative este de a educa și reeduca pe minorul care a săvârșit o infracțiune, de a asigura o schimbare în conștiința acestuia pentru respectarea valorilor sociale, prin dobândirea unei pregătiri școlare și profesionale care să-i permită o deplină integrare în viața socială.

Spre deosebire de pedepse, unde caracterul coercitiv se situează pe primul plan, măsurile educative au caracter preponderent educativ și nu lasă să subziste

[1] Vezi pe larg: Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în M. Of. nr. 557 din 23 iunie 2004 și Hotărârea Guvernului României nr. 1439 din 2 septembrie 2004 prin care s-a reglementat Serviciile specializate destinate protecției copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal – publicată în M. Of. nr. 872 din septembrie 2004.

nici o consecință penală, ele neconstituind antecedente penale pentru persoana față de care s-au luat.[1]

621. **Cadrul măsurilor educative.** Măsurile educative, ca sancțiuni specifice aplicabile minorilor, au căpătat o reglementare distinctă[2] de celelalte sancțiuni de drept penal prin dispozițiile codului penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969.

Sistemul de sancționare prevăzut în codul penal român este un sistem mixt, adică cuprinde atât măsuri educative cât și pedepse.

Luarea unei măsuri educative ori aplicarea unei pedepse față de un minor pentru infracțiunea săvârșită era lăsată la aprecierea instanței de judecată. În lege s-a prevăzut, de principiu, că „pedeapsa se aplică numai dacă se apreciază că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea minorului" (art. 100 al. 2 C.p.).

Măsurile educative care se pot lua față de infractorii minori, prevăzute în codul penal sunt: a) mustrarea; b) libertatea supravegheată; c) internarea într-un centru de reeducare; d) internarea într-un institut medical-educativ.

622. **Mustrarea (art. 102 C.p.).** Este măsura educativă pe care o ia instanța de judecată față de minorul care a săvârșit o infracțiune și constă în dojenirea acestuia, în arătarea pericolului social al faptei săvârșite, sfătuindu-l să aibă o conduită bună în viitor, dovedind că s-a îndreptat, atrăgându-i totodată atenția că dacă va săvârși o nouă infracțiune se va lua față de el o măsură mai severă sau i se va aplica o pedeapsă.

623. **Libertatea supravegheată (art. 103 C.p.). Noțiune.** Este măsura educativă ce constă în punerea minorului, care a săvârșit o infracțiune, sub supraveghere deosebită pe timp de un an. Supravegherea este încredințată părinților, celui ce l-a înfiat, ori tutorelui, iar dacă aceștia nu există ori nu pot asigura supravegherea în condiții satisfăcătoare, instanța poate dispune încredințarea supravegherii minorului, pe aceeași perioadă de un an, unei persoane de încredere, de preferință unei rude apropiate la cererea acesteia, ori unei instituții legal însărcinate cu supravegherea minorilor.

624. **Conținutul măsurii.** Pe timpul libertății supravegheate, persoana căreia i s-a încredințat supravegherea are obligația, să vegheze îndeaproape asupra comportării minorului, pentru îndreptarea lui. De asemenea i se pune în

[1] Vezi pe larg: **V. Dongoroz**, *Drept penal*, 1939, p. 411 și urm.

[2] Ca sancțiuni specifice, aplicabile minorilor, măsurile educative erau prevăzute și în codul penal din 1937 dar sub denumirea de „măsuri de siguranță cu caracter educativ" și erau: libertatea supravegheată (art. 71 pct. 6) și internarea într-un institut de reeducare morală (art. 71 pct. 5 și art. 144 al. 2 pct. 1 și 2).

vedere că are obligația, în caz că minorul se sustrage de la supraveghere, are o conduită rea, ori a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, să înștiințeze instanța de judecată (art. 103 al. 2 C.p.).

Odată cu luarea măsurii educative, instanța atrage atenția minorului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor comportării necorespunzătoare (art. 103 al. 4). Instanța poate impune totodată minorului respectarea uneia sau mai multor din următoarele obligații:

a) să nu frecventeze anumite locuri stabilite;

b) să nu intre în legătură cu anumite persoane;

c) să presteze o activitate neremunerată într-o instituție de interes public fixată de instanță, cu o durată între 50 și 200 de ore, de maximum 3 ore pe zi, după programul de școală, în zilele nelucrătoare și în vacanță (art. 103 al. 3 C.p.).

Pentru reeducarea minorului sunt solicitate să coopereze cu persoana căreia i s-a încredințat supravegherea și școala unde minorul învață ori unitatea unde acesta este angajat și, după caz instituția la care prestează activitatea stabilită de instanță, încunoștințate în acest scop de instanța judecătorească (art. 103 al. 5 C.p.).

Dacă în timpul libertății supravegheate minorul se sustrage de la supraveghere, ori are purtări rele sau săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, instanța revocă libertatea supravegheată și dispune internarea minorului într-un centru de reeducare. Dacă fapta nouă este infracțiune, instanța ia măsura internării într-un centru de reeducare ori aplică o pedeapsă.

Supravegherea respectării de către minor a obligațiilor prevăzute la art. 103 alin. 3 C.p. se va face de către un serviciu specializat numit *Serviciu de protecție a victimelor și de reintegrare socială a infractorilor*[1] **(în prezent acest serviciu se numește *Serviciu de probațiune*)** printr-un *consilier de reintegrare și supraveghere* ***(consilier de probațiune)*** care se va ocupa de cazul respectiv. Prin dispozițiile art. 79 din Legea nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune[2], Serviciul de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor a fost redenumit *Serviciu de probațiune*.

Potrivit art. 11 alin. 1 lit. c) din Ordonanța Guvernului nr. 92/2000[3], privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de

[1] Această denumire a fost dată prin art. 35 din Legea nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor, publicată în M. Of. nr. 505 din 4 iunie 2004.

[2] Publicată în M. Of. nr. 407 din 10 mai 2006.

[3] Ordonanța Guvernului nr. 92/2000 a fost publicată în M. Of. nr. 423 din 1 septembrie 2000, aprobată cu modificări prin Legea nr. 129/2002, publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2002.

libertate. Aceste servicii au printre atribuții și supravegherea executării obligațiilor impuse minorului de către instanța de judecată, prevăzute în art. 103 alin. 3 lit. a)-c) din C.p.

Modul cum se va face supravegherea pentru fiecare dintre cele trei obligații ce pot fi impuse minorului de către instanță sunt prevăzute în art. 30-44 din *Regulamentul*[1] de aplicare a dispozițiilor Ordonanței Guvernului nr. 92/2000.

625. **Internarea într-un centru de reeducare (art. 104 C.p.). Noțiune.** Este măsura educativă ce constă în internarea minorului infractor într-un centru de reeducare – din subordinea Ministerului Justiției – în scopul reeducării minorului, căruia i se asigură posibilitatea de a dobândi învățătura necesară și o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile sale.

626. **Conținutul măsurii.** Internarea într-un centru de reeducare se poate lua de către instanța de judecată în cazurile în care se apreciază că celelalte măsuri educative nu ar fi fost suficiente pentru îndreptarea minorului. Măsura se poate lua pe o durată nedeterminată și poate dura până la împlinirea vârstei majoratului, iar dacă internarea este necesară pentru realizarea scopului acesteia (interesul dobândirii unei pregătiri profesionale, terminarea pregătirii școlare etc.), instanța judecătorească poate prelungi durata internării și după împlinirea vârstei de 18 ani, cu o perioadă de cel mult 2 ani.

Pentru minorii care dau dovezi temeinice de îndreptare, se poate dispune de către instanța de judecată, după trecerea a cel puțin un an de la data internării, liberarea acestora înainte de a deveni majori (art. 107 C.p.)[2]. Dacă pe timpul liberării, până la împlinirea vârstei de 18 ani, minorul are o purtare necorespunzătoare, se poate dispune revocarea liberării (art. 108 al. 1 C.p.).

Dacă minorul, în timpul executării internării în centrul de reeducare, ori în timpul liberării din centru, înainte de a deveni major, săvârșește din nou o infracțiune și se apreciază că nu este necesară aplicarea unei pedepse se revocă liberarea și se menține internarea într-un centru de reeducare. Dacă se apreciază de către instanța de judecată că este necesară aplicarea unei pedepse pentru infracțiunea săvârșită din nou, se revocă măsura educativă a internării, și se aplică o pedeapsă (art. 108 al. 2 C.p.).

627. **Internarea într-un institut medical-educativ (art. 105 C.p.).** Este măsura educativă ce constă în internarea minorului infractor care din cauza

[1] Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1239/2000, publicată în M. Of. nr. 651 din 13 decembrie 2000.

[2] A se vedea **Marcel Ioan Rusu**, *Internarea într-un centru de reeducare*, R.D.P. nr. 1/2006, p. 137-140.

stării sale fizice sau psihice are nevoie de un tratament medical și totodată de un regim special de reeducare. Măsura se ia pe un timp nedeterminat și durează până la împlinirea vârstei de 18 ani, iar dacă starea psihofizică a minorului care a determinat luarea măsurii a încetat mai înainte, măsura trebuie ridicată de îndată, de către instanța de judecată.

Ridicând măsura educativă a internării medical-educative, instanța poate, dacă apreciază că este necesară, să ia măsura internării într-un centru de reeducare până la majorat.

Secțiunea a III-a

PEDEPSELE APLICABILE MINORULUI ȘI PARTICULARITĂȚILE REGIMULUI DE APLICARE ȘI EXECUTARE A ACESTORA

628. **Cazuri în care se aplică pedepse minorilor.** Față de minorul care răspunde penal se ia cu prioritate o măsură educativă, așa cum s-a arătat mai sus. Când măsura educativă nu este suficientă pentru îndreptarea minorului, care a săvârșit o faptă ori mai multe fapte grave i se va aplica acestuia o pedeapsă. Aplicarea unei pedepse infractorului minor este impusă uneori și din rațiuni practice, cum s-a subliniat în doctrina penală[1], indiferent de gravitatea infracțiunii săvârșite. În adevăr, aplicarea pedepsei infractorului minor este cerută de situația concretă, când luarea unei măsuri educative nu mai este posibilă fiindcă infracțiunea a fost săvârșită cu puțin timp mai înainte de împlinirea vârstei de 18 ani ori judecarea acestuia pentru fapta săvârșită când era minor are loc aproape de împlinirea vârstei majoratului sau după ce devine major. În astfel de situații, luarea unei măsuri educative nu mai este posibilă și se impune aplicarea unei pedepse.

§ 1. Pedepse aplicabile minorului

Pedepsele ce se pot aplica minorului sunt *închisoarea* sau *amenda*, ca pedepse principale. Pedepsele complementare nu se aplică minorului (art. 109 al. 3 C.p.). Minorului nu i se aplică nici pedeapsa detențiunii pe viață.

629. **Limitele pedepsei închisorii pentru minor.** Limitele pedepsei închisorii pentru minor sunt determinate în raport cu limitele speciale prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită de major – limite ce sunt prevăzute în

[1] **C. Bulai, B.N. Bulai**, *Manual de drept penal – partea generală*, Ed. Universul Juridic, București 2007, p. 605.

normele de incriminare. Pentru minor, limitele pedepselor se reduc la jumătate (art. 109 al. 1 C.p.), iar în urma reducerii, în cazul pedepsei cu închisoarea minimul pedepsei nu va depăşi, în nici un caz, 5 ani.

Reducerea limitelor pedepsei pentru minori se face în raport atât cu pedeapsa prevăzută pentru infracţiunea tip, cât şi cu pedeapsa prevăzută pentru variantele agravante, ori atenuante ale infracţiunii comise, după caz. Dacă minorul a săvârşit o tentativă, limitele pedepsei aplicabile acestuia pentru tentativă se vor stabili în raport de limitele pedepsei reduse ca urmare a aplicării dispoziţiilor art. 109 al. 1 C.p. Într-o astfel de situaţie, se va da eficienţă mai întâi dispoziţiilor privitoare la minoritate – stare pentru care este instituit un regim sancţionator special, iar apoi vor fi aplicate dispoziţiile privind sancţionarea tentativei[1].

630. **Neaplicarea pedepsei detenţiunii pe viaţă minorului.** *Pedeapsa detenţiunii pe viaţă* nu se aplică minorului. Când pentru infracţiunea săvârşită de minor legea prevede pedeapsa detenţiunii pe viaţă, minorului nu i se va aplica pedeapsa detenţiunii pe viaţă, ci i se va aplica pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani (art. 109 al. 2 C.p.).

Pedeapsa detenţiunii pe viaţă este prevăzută ca pedeapsă unică doar în două cazuri: pentru infracţiunea de genocid săvârşită în timp de război (art. 357 al. 2 C.p.) şi pentru infracţiunea de tratamente neomenoase săvârşită în timp de război (art. 358 al. 4 C.p.), iar în restul cazurilor este alternativă cu pedeapsa închisorii. În cazurile în care pedeapsa detenţiunii pe viaţă este alternativă cu pedeapsa închisorii, instanţa de judecată va trebui mai întâi să aleagă, pe baza criteriilor generale de individualizare prevăzute prin dispoziţiile art. 72 C.p., una din pedepsele alternative ce ar trebui aplicată minorului. Când instanţa de judecată a ales detenţiunea pe viaţă – pedeapsă ce nu se poate aplica minorului – va aplica pedeapsa închisorii de la 5 la 20 de ani. Dacă însă instanţa de judecată a ales pedeapsa alternativă a închisorii, o va aplica pe aceasta între limitele reduse la jumătate, conform dispoziţiei din art. 109 al. 1 C.p., fără ca minimul special al pedepsei să depăşească 5 ani, adică o pedeapsă cu închisoarea cuprinsă între 5 ani şi 12 ani şi 6 luni.

631. **Individualizarea pedepsei pentru minor.** După ce a fost stabilită pedeapsa aplicabilă minorului, operaţiunea de individualizare va continua, în raport cu cauzele de atenuare sau de agravare ale pedepsei, care îşi vor produce

[1] Vezi şi **Bucur Iulian Dediu,** *Aspecte teoretice şi practice privind regimul juridic al pedepselor aplicabile infractorilor minori,* Caiete de Drept penal nr. 1/2008, p. 121–131.

efectele în raport cu limitele pedepsei determinate pentru infracţiunea săvârşită de minor.

Condamnarea la pedeapsa închisorii pentru o infracţiune săvârşită în timpul minorităţii nu poate constitui primul termen al recidivei, în cazul în care condamnatul ar săvârşi din nou infracţiunea (art. 38 lit. a C.p.).

Dacă de o condamnare pentru o infracţiune săvârşită în timpul minorităţii, nu se ţine seama de stabilirea stării de recidivă şi deci nu poate atrage o agravare a pedepsei ce ar decurge din această stare, nu este mai puţin adevărat că o astfel de condamnare, reprezintă un antecedent penal de care instanţa va ţine seama la individualizarea pedepsei pentru infracţiunea săvârşită din nou.

Dacă minorul săvârşeşte mai multe infracţiuni ce sunt concurente, vor fi aplicabile dispoziţiile art. 34 C.p. privind contopirea pedepselor stabilite pentru infracţiunile concurente, dacă s-au stabilit numai pedepse, iar dacă pentru unele din infracţiunile concurente s-au stabilit pedepse, iar pentru altele s-au luat măsuri educative, acestea se contopesc conform art. 34 C.p. în sensul aplicării sancţiunii rezultante celei mai grele.

În acest sens s-a pronunţat I.C.C.J. care a decis că „în caz de concurs de infracţiuni săvârşite de un inculpat minor, căruia i s-au aplicat atât pedepse, cât şi măsuri educative, acestea se contopesc conform art. 34 C.p., în sensul aplicării sancţiunii rezultante celei mai grele".[1]

Cât priveşte executarea pedepsei închisorii de către minor, subliniem că aceasta se desfăşoară cu respectarea regulilor speciale, adecvate stării psihofizice a acestuia, prevăzute în codul penal şi în legea de executare a pedepselor. Astfel, condamnaţii minori execută pedeapsa separat de condamnaţii majori, separaţia putând fi realizată în secţii speciale din cadrul locului de detinere ori în locuri de detinere speciale.

Condamnaţilor minori – potrivit dispoziţiilor din art. 57 al. 3 C.p. – li se asigură posibilitatea de a continua învăţământul general obligatoriu şi de a dobândi o pregătire profesională potrivit cu aptitudinile lor.

Din executarea pedepsei, condamnaţii pentru infracţiunile săvârşite în timpul minorităţii pot fi liberaţi condiţionat după executarea unei fracţiuni mai reduse de pedeapsă decât în cazul condamnaţilor pentru infracţiuni săvârşite ca majori (vezi liberarea condiţionată – art. 59–61 C.p.).

Deşi condamnarea pentru o infracţiune săvârşită în timpul minorităţii nu atrage incapacităţi sau decăderi (art. 109 al. 4 C.p.), subliniem faptul că pe du-

[1] Vezi pe larg D. nr. XXX din 16 aprilie 2007 a I.C.C.J. – Secţiile Unite, M. Of. nr. 763 din 12 noiembrie 2007. Vezi şi **Ilie Pascu,** *Minor. Contopirea închisorii cu măsura educativă,* RDP, nr. 3/2008, p. 32–36.

rata executării pedepsei închisorii, de la data când condamnatul a devenit major, ori chiar de la data când a rămas definitivă hotărârea de condamnare când cel condamnat împlinise 18 ani, acestuia îi este interzis ca pedeapsă accesorie – potrivit dispozițiilor art. 71 C.p. – exercițiul drepturilor prevăzute de dispozițiile art. 64 C.p.[1] (vezi *infra* pct. 306).

632. **Aplicarea pedepsei amenzii pentru minor.** Și pedeapsa amenzii se poate aplica infractorului minor, în limitele prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită, reduse însă la jumătate (art. 109 al. 1 C.p.).

Aplicarea pedepsei amenzii infractorului minor nu este condiționată de realizarea unor venituri proprii de către acesta și constituie de cele mai multe ori o soluție oportună pentru instanța de judecată care judecând pe minor nu poate lua față de acesta o măsură educativă, fiindcă până la împlinirea vârstei de 18 ani a rămas foarte puțin timp, ori chiar în timpul judecății devine major, iar aplicarea pedepsei închisorii ar fi o sancțiune prea severă. Individualizarea pedepsei amenzii se face, în general după aceleași reguli ca în cazul pedepsei închisorii. Cât privește executarea pedepsei amenzii de către minor sunt aplicabile dispozițiile generale de executare a acestei pedepse, inclusiv cele ce privesc înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea potrivit dispozițiilor din art. 63[1] C.p.

§ 2. Individualizarea executării pedepsei aplicate minorului

633. **Suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate minorului.** Pedepsei aplicate minorului îi sunt incidente toate mijloacele de individualizare, inclusiv suspendarea condiționată a executării acesteia.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate minorului se poate dispune în aceleași condiții ca și pentru condamnatul major, cu unele particularități ce se desprind din dispozițiile art. 110 C.p.; astfel termenul de încercare se compune din durata pedepsei închisorii la care se adaugă un interval de timp de la 6 luni la 2 ani, fixat de instanță, iar când pedeapsa aplicată este amenda, termenul de încercare este de 6 luni. Tot ca o particularitate privind suspendarea condiționată a executării pedepsei pentru condamnatul minor, s-a prevăzut în lege (art. 110 al. 2 C.p.) că odată cu suspendarea, se poate dispune încredințarea supravegherii minorului unei persoane sau instituții în condițiile prevăzute în art. 103 C.p. privitor la libertatea supravegheată. Menționăm că această măsură nu poate dura decât până la data când condamnatul

[1] Vezi pe larg D. nr. LI (51) din 4 iunie 2007a Secțiilor Unite ale I.C.C.J., M. Of. nr. 769 din 13 noiembrie 2007.

împlinește vârsta de 18 ani. Când la data pronunțării hotărârii prin care s-a dispus suspendarea condiționată condamnatul devenise major, măsura libertății supravegheate nu mai putea fi luată.

634. **Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau sub control.** Această măsură de individualizare a executării pedepsei închisorii aplicate minorului a fost introdusă în dispozițiile art. 110[1] C.p. prin Legea nr. 140/1996.

Prin dispozițiile art. 110[1] C.p. s-a prevăzut că odată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate minorului, instanța poate dispune, pe durata termenului de încercare, dar până la împlinirea vârstei de 18 ani, încredințarea minorului unei persoane sau instituții din cele arătate în art. 103, putând stabili totodată, pentru minor una sau mai multe obligații dintre cele prevăzute în art. 103 al. 3, iar după împlinirea vârstei de 18 ani, respectarea de către acesta a măsurilor de supraveghere și a obligațiilor prevăzute în art. 86[3], pentru condamnatul cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. Și în acest caz dispozițiile art. 82 al. 3 și art. 83, 84 și 86 se aplică în mod corespunzător, fiind aplicabile dispozițiile ce privesc revocarea și anularea suspendării ca și cele ce privesc reabilitarea de drept a condamnatului.

Și în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau sub control, măsură de individualizare a executării pedepsei închisorii aplicate minorului în condițiile prevăzute de art. 110[1] C.p., termenul de încercare este format, ca și în cazul suspendării executării pedepsei din durata pedepsei aplicate la care se adaugă un interval de timp de la 6 luni la 2 ani, a decis corect I.C.C.J.[1]

În practica judiciară s-a decis că suspendarea executării pedepsei nu poate fi revocată dacă în termenul de încercare minorul a săvârșit o infracțiune pentru care s-a dispus luarea măsurii educative a internării într-un centru de reeducare, fiindcă luarea unei măsuri educative nu reprezintă o condamnare definitivă așa cum prevăd dispozițiile art. 83 alin. 1 C.p. Așadar pentru a atrage revocarea suspendării executării pedepsei pentru săvârșirea unei infracțiuni în termenul de încercare, minorul trebuie să fie condamnat, condamnarea putând fi închisoarea sau amenda, deci la o pedeapsă, iar măsura educativă luată pentru săvârșirea infracțiunii în termenul de încercare nu este o pedeapsă[2].

[1] Vezi pe larg: I.C.C.J., S.p., d. nr. 5266 din 6 noiembrie 2007 în I.C.C.J., Jurisprudența Secției penale pe anul 2007, vol. I – *Recursuri în interesul legii în materie penală*, Ed. Hamangiu, București 2008, p. 11–14.

[2] A se vedea C.S.J. s.p. d. nr. 3933 din 23 sept. 2003, Dreptul nr. 11/2004, p. 303.

Sustragerea minorului de la îndeplinirea obligațiilor prevăzute în art. 103 al. 3 C.p. poate atrage revocarea suspendării condiționate. Dacă minorul nu respectă măsurile de supraveghere sau obligațiile stabilite de instanță, potrivit art. 86^3, aceasta (instanța) poate dispune revocarea suspendării executării pedepsei și executarea în întregime a pedepsei ori să nu revoce suspendarea și să dispună prelungirea termenului de încercare cu cel mult 3 ani.

Tot în lege (art. 110^1 al. 4 C.p.) se prevede că dispozițiile privitoare la suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau sub control se aplică în mod corespunzător și în caz de liberare condiționată a minorului.

Titlul IV

Aplicarea pedepselor

CAPITOLUL I

Individualizarea pedepselor

Secțiunea I

ASPECTE GENERALE

§ 1. Noțiune și cadru

635. **Noțiune.** Săvârșirea infracțiunii și stabilirea răspunderii penale pentru aceasta au drept consecință inevitabilă aplicarea sancțiunilor de drept penal[1] prevăzute de lege, pentru restabilirea ordinii de drept, pentru constrângerea și reeducarea infractorului.

Operațiunea prin care pedeapsa este adaptată nevoilor de apărare socială, în raport cu gravitatea abstractă sau concretă a infracțiunii cât și cu periculozitatea infractorului, pentru a asigura îndeplinirea funcțiilor și scopurilor acesteia, poartă denumirea de *individualizare a pedepsei*[2].

636. **Cadru.** Instituției individualizării pedepsei îi este consacrat Capitolul V intitulat *Individualizarea pedepselor*, din Titlul III al părții generale a Codului penal (art. 72–89). La aceste dispoziții se mai adaugă cele privind individualizarea pedepselor în cazul stărilor de agravare (concursul de infracțiuni, recidivă, infracțiunea continuată), ori de atenuare (tentativă, minoritate) și care sunt prevăzute în cadrul reglementărilor instituțiilor respective. Se cuvine menționat că dispozițiile privind individualizarea pedepselor sunt deopotrivă apli-

[1] Sancțiunile de drept penal ce pot fi aplicate în cazul săvârșirii de infracțiuni sunt pedepsele și măsurile educative. Măsurile de siguranță nu sunt consecințe ale stabilirii răspunderii penale, ele putând să fie luate indiferent dacă făptuitorului i se aplică o pedeapsă cu excepția interzicerii de a se afla în anumite localități (art. 116 C.p.) și interdicția de a reveni în locuința familiei, pe o perioadă determinată (art. 118^1 C.p.).

[2] **I. Grigoraș**, *Individualizarea pedepsei*, Ed. Științifică, București 1969, p. 76 și urm.; **C. Bulai**, în *Dongoroz II*, p. 119; **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, Ediția a II-a, Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 407.

cabile şi celorlalte sancţiuni de drept penal: măsuri educative şi măsuri de siguranţă[1], atât în faza de aplicare cât şi în faza de executare a acestora afară de cazul când prevederi speciale în legătură cu acestea derogă de la cadrul comun[2].

§ 2. Forme şi modalităţi de individualizare

637. **Criterii de clasificare.** Individualizarea pedepselor, operaţiune complexă, se realizează în diferite faze, de diferite organe, după diferite criterii.

În doctrina penală se face distincţia între individualizarea ce se realizează în faza de *elaborare* a legii şi prevederii limitelor pedepselor, în faza de *aplicare* a pedepsei şi cea în faza de *executare* a pedepsei. Corespunzător acestor faze sunt cunoscute următoarele trei forme de individualizare: legală, judiciară sau judecătorească şi administrativă.

638. **Individualizarea legală** a pedepselor se realizează de către legiuitor în faza de elaborare a legii şi constituie totodată o materializare a principiilor legalităţii şi individualizării pedepselor. Individualizarea făcută de legiuitor se materializează în:

a) prevederea cadrului general al pedepselor, a naturii şi limitelor generale ale fiecărei pedepse în concordanţă cu principiile stabilirii sancţiunilor penale;

b) prevederea pedepsei pentru fiecare infracţiune în funcţie de gradul de pericol social generic al acesteia, determinat la rândul său de importanţa valorii sociale ocrotite, de vătămarea la care este supusă această valoare, de periculozitatea generic evaluată a făptuitorului etc.;

c) prevederea cadrului şi a mijloacelor legale în care se vor realiza celelalte forme de individualizare, judiciară şi administrativă, prin arătarea efectelor ce le au stările şi circumstanţele de atenuare sau de agravare asupra limitelor speciale ale pedepsei.

639. **Individualizarea judiciară sau judecătorească** a pedepsei o realizează instanţa de judecată şi se materializează prin aplicarea pedepsei concrete infractorului pentru fapta comisă, în funcţie de gradul concret de pericol social al faptei, de periculozitatea infractorului, de împrejurările concrete atenuante ori agravante în care s-a săvârşit infracţiunea sau care caracterizează persoana infractorului.

Individualizarea judiciară a pedepsei se înscrie în coordonatele individualizării legale.

[1] **C. Bulai**, *Manual de drept penal*, p. gen., Ed. All, Bucureşti, 1997, p. 348.

[2] Spre ex.: Efectele circumstanţelor atenuante în cazul aplicării pedepsei nu sunt aceleaşi în cazul luării măsurilor educative.

Spre deosebire de individualizarea legală care realizează numai prevenirea generală, individualizarea judiciară realizează atât prevenirea generală cât şi prevenirea specială prin constrângerea şi reeducarea pe care pedeapsa concretă o are asupra infractorului.

640. **Individualizarea administrativă**[1]. Este denumită astfel după organele administrative care o realizează în faza de executare a pedepsei închisorii. Individualizarea administrativă a pedepsei închisorii se realizează în cadrul oferit de individualizarea legală şi cea judiciară, în funcţie de gravitatea pedepsei aplicate, de starea de recidivă, de conduita condamnatului la locul de detinere ş.a.

Individualizarea administrativă nu se rezumă doar la regimul de executare ci priveşte şi durata executării efective a pedepsei care poate fi modificată la propunerea organelor administrative prin acordarea graţierii ori a liberării condiţionate.

Cadrul de reglementare a individualizării administrative a pedepsei este prevăzut în Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor. Dispoziţiile de principiu, dezvoltate apoi în legea de executare a pedepselor, se găsesc în codul penal unde sunt prevăzute: scopul pedepsei (art. 52 al. 2), regimul de detinere (art. 57), regimul de muncă (art. 53^4 C.p.) şi unde sunt prevăzute instituţii care aparţin deopotrivă individualizării judiciare ca şi individualizării administrative cum este liberarea condiţionată (art. 59–61) ori executarea pedepsei, într-o închisoare militară (art. 62).

Secţiunea a II-a
INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ A PEDEPSELOR

§ 1. Noţiune şi criterii generale de individualizare

641. **Noţiune.** Individualizarea judiciară a pedepsei, aşa cum s-a arătat mai sus, este individualizarea realizată de instanţa de judecată şi constă în stabilirea şi aplicarea pedepsei prevăzute de lege pentru infracţiunea săvârşită în funcţie de gradul de pericol social concret al faptei, de periculozitatea infractorului, de împrejurările concrete în care s-a comis infracţiunea.

Adaptarea pedepsei concrete realizată de instanţa judecătorească are loc cu respectarea criteriilor de individualizare legală, între limitele speciale de pedeapsă prevăzute de lege pentru infracţiunea comisă, limite a căror depăşire

[1] Vezi: **C. Mitrache**, *Aspecte privind individualizarea administrativă a pedepsei*, A.U.B. nr. 2/1971, p. 45–51.

este posibilă în funcție de stările și circumstanțele de agravare sau de atenuare și al căror efect este prevăzut de lege.

Față de individualizarea legală care oricât ar încerca legiuitorul să o realizeze rămâne, tot la un cadru general[1], individualizarea judecătorească este cea care se realizează la cazul concret și ocupă un loc important în individualizare[2], iar prin pedeapsa aplicată infractorului se restabilește ordinea încălcată, se realizează constrângerea și reeducarea infractorului.

642. **Criterii generale de individualizare în cazul persoanei fizice.** În stabilirea și aplicarea pedepsei instanța de judecată se conduce după criteriile generale și obligatorii prevăzute de în art. 72 C.p.[3] Astfel instanța va ține seama de:

643. **Dispozițiile părții generale a codului penal** incidente în cauza dedusă judecății, dispoziții ce pot privi de ex.: aplicarea în spațiu și în timp a legii penale, forma consumată ori de tentativă în care s-a realizat infracțiunea, contribuția adusă la săvârșirea infracțiunii (autor sau participant), condițiile răspunderii penale ș.a.

644. **Limitele de pedeapsă fixate în partea specială** care reprezintă de regulă cadrul în care se va stabili pedeapsa pentru infracțiunea comisă.

645. **Gradul de pericol social al faptei săvârșite** reieșit din modul și mijloacele de săvârșire a faptei în funcție de importanța valorii sociale vătămate și de urmările produse sau care s-ar fi putut produce ș.a.

646. **Persoana infractorului.** Adaptarea pedepsei pentru a asigura constrângerea acestuia. Aceasta presupune că instanța de judecată are în vedere dezvoltarea psiho-fizică a infractorului pregătirea profesională, condițiile de viață, atitudinea în societate, în familie, la locul de muncă, atitudinea avută după săvârșirea infracțiunii față de victima infracțiunii, în fața organelor de urmărire penală etc.

647. **Împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală.** Aceste împrejurări la care se referă legiuitorul prin dispozițiile art. 72 C.p., sunt acele stări, situații, împrejurări, date ale realității ce nu sunt cuprinse în conținutul agravant al infracțiunii și care prin legătura lor accidentală cu fapta săvârșită ori cu făptuitorul influențează gradul de pericol social al faptei sau de periculozitate al infractorului și determină o atenuare ori o agravare a pedepsei concrete.

Sub denumirea de împrejurări care atenuează sau agravează răspunderea penală sunt cuprinse atât stările cât și circumstanțele de atenuare sau agravare ale pedepsei[1].

648. **Criterii generale de individualizare în cazul persoanei juridice.** Conform art. 72 alin. 3 C.p. la stabilirea și aplicarea pedepselor pentru *persoana juridică* se ține seama de dispozițiile părții generale a prezentului cod, de limitele de pedeapsă fixate în partea specială pentru persoana fizică, de gravitatea faptei săvârșite și de împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală.

Este de observat că în cazul persoanei juridice suntem în prezența acelorași criterii generale de individualizare ca și în cazul persoanei fizice mai puțin criteriul referitor la persoana infractorului.

§ 2. Stări și circumstanțe în cadrul individualizării pedepsei

649. **Noțiuni.** În realizarea oricărei forme de individualizare a pedepsei, dar cu deosebire în cadrul individualizării judiciare, un rol important îl au stările, situațiile sau împrejurările anterioare, concomitente sau subsecvente comiterii infracțiunii și care reliefează un grad mai ridicat ori mai scăzut de pericol social al faptei ori de periculozitate a infractorului.

În știința dreptului penal, aceste stări, situații sau împrejurări, sunt denumite cauze, care agravează sau atenuează răspunderea penală și pentru o bună cunoaștere, sunt clasificate după diferite criterii[2].

650. **Stări și circumstanțe.** În cadrul cauzelor de agravare ori de atenuare a pedepsei se face distincție între *stări* și *circumstanțe*.

651. **Stările** sunt anumite entități, fapte, situații, cu semnificație în ce privește gradul de pericol social al faptei și de periculozitate a făptuitorului, care sunt reglementate în partea generală a Codului penal ca instituții distincte cu efectele lor de atenuare ori de agravare a pedepsei. Sunt considerate stări de

---

[1] Având în vedere că individualizarea legală rămâne la un cadru general, în doctrina penală s-a afirmat, că de fapt, așa-zisa individualizare legală nu este altceva decât o falsă individualizare (**Reymond Saleilles**, *L'individualisation de la peine*, Paris, Alan, ed. II-a, 1909, p. 200) citat de C. Bulai, în *op. cit.*, p. 349.

[2] Vezi: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 408.

[3] A se vedea **Gheorghe Ivan**, *Criteriile generale de individualizare a pedepsei*, R.D.P. nr. 1/2006, p. 99-105.

[1] **D. Lucinescu**, *Comentariu*, p. 432.

[2] Vezi pe larg **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 354.

agravare: starea de recidivă, infracțiunea continuată, concursul de infracțiuni[1]; iar stări de atenuare: tentativa și minoritatea făptuitorului[2].

652. **Circumstanțele** sunt situații, însușiri, calități, alte date ale realității exterioare conținutului infracțiunii ce se referă la faptă și ambianța ei, ori la făptuitor și biografia acestuia[3].

Împărțirea în stări și circumstanțe a cauzelor de agravare și de atenuare a pedepsei este importantă sub raportul efectelor ce le produc asupra pedepsei în cazul unui concurs de stări și a unui concurs de circumstanțe. *Stările de agravare ori de atenuare își produc efecte fiecare în parte asupra pedepsei*[4], *acționând succesiv, iar concursul de circumstanțe nu are același efect, provocând doar o singură atenuare ori agravare, oricâte astfel de circumstanțe*[5] *ar fi.*

653. **Cauze generale și cauze speciale.** După întinderea efectelor se distng:

a) *cauze generale;*

b) *cauze speciale.*

654. **Cauzele generale** au influență pentru toate infracțiunile și sunt prevăzute în partea generală a codului penal.

Sunt considerate cauze generale atât stările (concursul de infracțiuni, recidiva, infracțiunea continuată, tentativa, minoritatea) cât și circumstanțele prevăzute în partea generală a codului penal (atenuante – art. 73 C.p. și agravante – art. 75 C.p.).

655. **Cauzele speciale** sunt determinate astfel pentru că au influență numai cu privire la o anumită infracțiune și sunt prevăzute în partea specială a codului penal. Sunt considerate cauze speciale de agravare, spre exemplu: numărul victimelor, calitatea victimei, calitatea infractorului de: funcționar, militar ș.a.; iar cauze speciale de atenuare: înlesnirea arestării participanților la unele infracțiuni retragerea mărturiei mincinoase, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege ș.a.

Această împărțire în cauze generale și speciale prezintă importanță pentru rezolvarea situațiilor în care aceeași împrejurare este prevăzută și ca o cauză generală

[1] Concursul de infracțiuni este considerat o cauză de modificare a pedepsei.

[2] Minoritatea este socotită o stare de atenuare a pedepsei dar și o cauză de diferențiere a sancțiunilor de drept penal.

[3] **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice ale codului penal român*, p. gen., vol. II, Ed. Academiei, București, 1969, p. 220.

[4] În doctrina penală a fost exprimată opinia singulară și neconvingătoare că stările de atenuare nu trebuie să aibă efecte succesive – **Gheorghe Biolan,** *Regimul sancționator al infractorilor minori*, Dreptul nr. 6/2007, p. 185.

[5] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 353.

și ca o cauză specială, caz în care va putea fi valorificată o singură dată, dându-i eficiență numai cauzei speciale (după regula că specialul derogă de la general)[1].

656. **Circumstanțe legale și circumstanțe judiciare.** După modul de stabilire a circumstanțelor și după efectul pe care îl au asupra pedepsei ce urmează să fie stabilită de instanță se disting:

a) *circumstanțe legale;*

b) *circumstanțe judiciare.*

657. **Circumstanțele legale** sunt cele arătate de legiuitor și al căror caracter univoc, agravant ori atenuant este obligatoriu pentru instanța judecătorească ori de câte ori astfel de circumstanțe există în realitate. Sunt astfel circumstanțe legale atenuante cele prevăzute în art. 73 C.p. și circumstanțe agravante legale cele prevăzute în art. 75 C.p.

658. **Circumstanțele judiciare** sunt acele împrejurări caracterizate ca atenuante ori agravante de instanța judecătorească care apreciază semnificația juridico-penală a acestora în context cu fapta săvârșită și cu făptuitorul. Reținerea unor astfel de împrejurări ca circumstanțe atenuante ori agravante este lăsată la aprecierea instanței judecătorești dar odată reținute, ele obligă instanța judecătorească să le dea efectul agravant sau atenuant, după caz.

659. **Circumstanțe reale și circumstanțe personale.** După criteriul legăturii cu fapta ori cu făptuitorul circumstanțele se împart în:

a) *circumstanțe reale;*

b) *circumstanțe personale.*

660. **Circumstanțele reale** sunt legate de faptă și influențează gradul de pericol social al acesteia.

661. **Circumstanțele personale** sunt legate de persoana infractorului și îl caracterizează sub raportul periculozității.

Împărțirea în circumstanțe reale și personale este importantă în stabilirea pedepsei pentru participanții la infracțiune fiind stabilită regula prin dispozițiile art. 28 C.p., potrivit cu care circumstanțele privitoare la persoana unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți, în timp ce circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra participanților dar numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut.

662. **Circumstanțe cunoscute și circumstanțe necunoscute.** După cum împrejurările erau cunoscute ori necunoscute infractorului se disting:

[1] În acest sens: **D. Lucinescu**, *Comentariu*, p. 427.

a) *circumstanțe cunoscute infractorului;*

b) *circumstanțe necunoscute infractorului.*

Împărțirea aceasta prezintă importanță pentru aplicarea corectă a unor dispoziții din legea penală cu privire la circumstanțele agravante[1] Astfel potrivit art. 51 al. 2 C.p., nu constituie circumstanță agravantă împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii, iar potrivit dispozițiilor art. 28 al. 2 C.p., circumstanțele reale se răsfrâng asupra participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut.

Circumstanțele atenuante produc aceleași efecte indiferent de împrejurarea că au fost cunoscute ori necunoscute de către infractor.

663. **Circumstanțe anterioare, concomitente ori subsecvente infracțiunii.** În literatura juridică se mai clasifică circumstanțele după situarea lor în timp față de momentul săvârșirii infracțiunii și pot fi: *anterioare, concomitente* și *subsecvente* infracțiunii[2]. Această împărțire are importanță în individualizarea pedepselor.

§ 3. Circumstanțe atenuante

664. **Noțiune.** Sub denumirea de circumstanțe atenuante sunt desemnate stările, situațiile, împrejurările, calitățile, întâmplările ori alte date ale realității anterioare, concomitente sau subsecvente săvârșirii unei infracțiuni, ce au legătură cu fapta infracțională ori cu făptuitorul și care relevă un pericol social mai scăzut al faptei ori o periculozitate mai redusă a infractorului[3].

Circumstanțele atenuante sunt exterioare conținutului infracțiunii și au caracter întâmplător (accidental) în sensul că nu însoțesc orice faptă infracțională și nu privesc pe orice infractor[4]

665. **Cadru.** Deși în codul penal nu sunt referiri exprese cu privire la împărțirea circumstanțelor atenuante în circumstanțe legale și circumstanțe judiciare, această împărțire este implicit consacrată prin modul în care sunt reglementate.

În adevăr, redactarea distinctă a circumstanțelor care *constituie* circumstanțe atenuante (art. 73 C.p.) și a celor care pot *constitui* (art. 74 C.p.), circumstanțe atenuante, reflectă deosebirea pe care însuși legiuitorul o face între acestea; cele prevăzute la art. 73 C.p. fiind circumstanțe atenuante legale, iar cele prevăzute la art. 74 C.p. circumstanțe atenuante judiciare.

[1] **D. Lucinescu**, *Comentariu..., op. cit.*, p. 428.

[2] **D. Lucinescu**, *Comentariu..., op. cit.*, p. 428; **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 414.

[3] În acest sens: **V. Dongoroz**, *Explicații teoretice..., op. cit.*, vol. I, p. 220.

[4] Vezi și **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 413.

A. Circumstanțele atenuante legale

Exprimarea imperativă folosită de legiuitor în dispozițiile art. 73 C.p. care prevăd „următoarele împrejurări *constituie* (sub. ns.) circumstanțe atenuante" consacră natura legală a acestora.

666. **Cadrul circumstanțelor atenuante legale.** Prin dispozițiile art. 73 C.p. au fost prevăzute trei circumstanțe atenuante legale:

a) depășirea limitelor legitimei apărări;

b) depășirea limitelor stării de necesitate;

c) provocarea.

667. **Depășirea limitelor legitimei apărări** (art. 73 lit. a. partea I). Această circumstanță atenuantă legală cunoscută în doctrina penală ca *„exces scuzabil"* se deosebește de excesul justificat asimilat legitimei apărări prevăzut la art. 44 al. 3 C.p. și care privește depășirea limitelor unei apărări proporționale cu gravitatea pericolului și cu împrejurările în care s-a produs atacul, datorat tulburării sau temerii în care s-a aflat cel ce face apărarea.

În cazul *excesului scuzabil,* circumstanță atenuantă legală, depășirea limitelor legitimei apărări nu se datorează tulburării sau temerii în care se află cel ce face apărarea, iar fapta este infracțiune, dar este considerată săvârșită în circumstanță atenuantă.

Pentru existența circumstanței atenuante se cer îndeplinite condițiile ca făptuitorul să se fi aflat, la început, în legitimă apărare, să fi depășit limitele unei apărări legitime, iar această depășire să nu se întemeieze pe tulburarea sau temerea acestuia.

Depășirea limitelor legitimei apărări este o circumstanță personală care nu se răsfrânge asupra participanților[1].

668. **Depășirea limitelor stării de necesitate** (art. 73 lit. a, partea a II-a). Condițiile de existență a acestei circumstanțe atenuante legale se desprind din dispozițiile art. 45 al. 3 C.p. și presupun că făptuitorul, în momentul săvârșirii faptei, necesare pentru a salva de la un pericol iminent una din valorile sociale arătate în art. 45 al. 2 C.p., și-a dat seama că pricinuiește urmări vădit mai grave decât acelea care s-ar fi produs dacă pericolul nu era înlăturat.

Dacă făptuitorul în momentul săvârșirii faptei nu și-a dat seama că prin fapta sa pricinuiește astfel de urmări atunci fapta este săvârșită în stare de necesitate și nu are caracter penal.

În literatura juridică se subliniază necesitatea verificării condițiilor de existență a circumstanțelor atenuante, a disproporției vădite între urmările pro-

[1] Vezi și **D. Lucinescu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 436, M. Basarab, *op. cit.*, p. 413; T.S., sp., d. nr. 532 din 1975 în *Repertoriu II*, p. 236.

duse şi care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat, în funcţie de care se stabileşte şi măsura în care pedeapsa urmează a fi redusă[1].

Depăşirea limitelor stării de necesitate este o circumstanţă personală[2].

669. **Provocarea**[3]**.** Potrivit dispoziţiilor art. 73 lit. b C.p., circumstanţa atenuantă a provocării există când infracţiunea s-a săvârşit sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoţii, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violenţă, printr-o atingere gravă a demnităţii persoanei sau prin altă acţiune ilicită gravă. Condiţiile de existenţă ale provocării privesc:

1. *Existenţa unei anumite activităţi de provocare din partea persoanei vătămate.* Asemenea acte de provocare pot fi realizate prin: *violenţă fizică* (loviri, vătămări) ori *violenţă psihică* (ameninţare); *printr-o atingere gravă a demnităţii persoanei* ce se poate realiza de exemplu prin insultă; prin *alte acţiuni ilicite grave* ca de exemplu surprinderea victimei în flagrant delict de adulter (când victima este soţia sau soţul adulterin al făptuitorului ori partenerul acestora).

2. *Actul provocator al victimei să determine o puternică tulburare sau emoţie infractorului* o surescitare nervoasă care îi răpeşte acestuia posibilitatea de control asupra acţiunilor sale.

3. *Sub stăpânirea puternicei tulburări sau emoţii infractorul să fi săvârşit infracţiunea.* Starea de surescitare, de încordare nervoasă să existe în momentul săvârşirii infracţiunii, chiar dacă actul provocator a fost comis mai înainte de către persoana vătămată. Este admisă, pe bună dreptate, în practică, concepţia potrivit căreia starea de tulburare a infractorului poate să existe, chiar dacă acesta nu a fost prezent la locul actului de provocare, dar a luat cunoştinţă despre aceasta imediat ori a constatat imediat urmările actului de violenţă comis şi care s-a îndreptat chiar împotriva altei persoane[4].

4. *Infracţiunea să se îndrepte împotriva provocatorului.* Dacă din eroare infractorul ripostează împotriva altei persoane pe care o confundă cu provocatorul, va exista de asemenea scuza provocării.

Îndeplinirea cumulativă a condiţiilor provocării, obligă instanţa de judecată să reţină această circumstanţă şi să-i dea efectul cuvenit.

[1] În acest sens: **C. Bulai**, în *Dongoroz II*, p. 149.

[2] Vezi: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 417.

[3] Vezi: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 417–427.

[4] Spre ex.: Puternica tulburare a infractorului se poate produce şi atunci când aceasta observă copilul său plin de sânge care a fost victima unei agresiuni imediat anterioare. În doctrină corect se apreciază că victima agresiunii poate fi şi altă persoană nu numai rudă cu infractorul. În acest sens: **D. Lucinescu**, *Comentariu I, op. cit.*, p. 437; T.S., sp., d. nr. 2223 din 1971, p. 265.

B. Circumstanţele atenuante judiciare

670. **Cadrul circumstanţelor atenuante judiciare.** Prin dispoziţiile art. 74 C.p. care prevăd ce împrejurări pot constitui circumstanţe atenuante, sunt enumerate exemplificativ circumstanţele atenuante judiciare.

671. **Conduita bună a infractorului înainte de săvârşirea faptei** (art. 74 lit. a C.p.). Această circumstanţă priveşte aşadar atitudinea şi comportarea corectă a infractorului în familie, societate, la locul de muncă, înainte de săvârşirea infracţiunii. Conduita bună a infractorului priveşte şi lipsa antecedentelor penale.

O astfel de circumstanţă atenuantă nu are relevanţă în prezenţa cauzelor de agravare şi care ar reliefa un grad de pericol social ridicat al faptei prin urmările ei ori de periculozitate sporită a infractorului prin modul şi mijloacele folosite în săvârşirea infracţiunii[1].

672. **Stăruinţa depusă de infractor pentru a înlătura rezultatul infracţiunii sau a repara paguba pricinuită** (art. 74 al. 1 lit. b C.p.). Conduita infractorului după comiterea faptei prin care îşi manifestă căinţa activă pentru fapta comisă, căinţă materializată prin repararea pagubei pricinuite, înlăturarea urmărilor infracţiunii şi care reliefează o periculozitate mai scăzută a acestuia, ce reclamă un tratament penal atenuant. Căinţa activă se mai deduce din comportamentul infractorului ulterior comiterii infracţiunii de a da îngrijiri medicale victimei, de restituire a bunurilor sustrase etc.

În doctrina penală se apreciază corect că o astfel de circumstanţă este de reţinut şi în cazul desistării şi împiedicării producerii rezultatului dacă până în acest moment s-a realizat conţinutul unei alte infracţiuni[2]

673. **Atitudinea infractorului după săvârşirea infracţiunii rezultând din prezentarea sa în faţa autorităţii, comportarea sinceră în cursul procesului, înlesnirea descoperirii ori arestării participanţilor** (art. 74 al. 1 lit. c C.p.). O astfel de atitudine a infractorului reflectă un grad de periculozitate scăzută al acestuia şi faptul că reeducarea lui se poate realiza şi printr-o pedeapsă mai uşoară.

Prin dispoziţiile art. 74 al. 2 C.p. s-a prevăzut că împrejurările enumerate, ce pot constitui circumstanţe atenuante, din alineatul precedent, au caracter

[1] A se vedea I.C.C.J. s.p. d. nr. 1015 din 2006 care a reţinut că infracţiunea de tâlhărie ce a fost săvârşită asupra unui minor într-un loc public şi în timpul nopţii prin agresiuni fizice şi constrângere morală, persistenţa în obţinerea de bunuri de la victimă reflectă îndrăzneala inculpaţilor, iar împrejurarea că aceştia nu au fost anterior condamnaţi nu justifică reţinerea circumstanţelor atenuante, R.D.P. nr. 3/2006, p. 170-171.

[2] **I. Grigoraş**, *Individualizarea pedepsei*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p. 167.

exemplificativ ceea ce presupune să instanța poată reține ca circumstanțe atenuante, și alte împrejurări care atenuează gradul de pericol social al faptei și de periculozitate a infractorului.

În știința dreptului penal se apreciază, întemeiat, că pot fi socotite circumstanțe atenuante judiciare: starea de beție accidentală incompletă a făptuitorului, despre care în lege nu se menționează nimic[1]; starea de beție voluntară completă (art. 49 al. 2 C.p.) în care s-a aflat infractorul în comiterea infracțiunii.

C. Efectele circumstanțelor atenuante

674. **Atenuarea obligatorie a pedepselor.** Efectele circumstanțelor atenuante sunt determinate prin dispozițiile art. 76 C.p. și sunt aceleași indiferent dacă sunt legale ori judecătorești.

Circumstanțele atenuante constatate au ca efect *atenuarea obligatorie a pedepsei,* atenuare ce poate consta într-o reducere, ori o schimbare a pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă.

675. **Efectele circumstanțelor atenuante asupra pedepselor principale în cazul persoanei fizice.** Potrivit dispozițiilor art. 76 C.p., în cazul circumstanțelor atenuante pedeapsa principală se reduce ori se schimbă. Reducerea ori schimbarea are loc în funcție de pedeapsă prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită raportată la minimul special al acesteia, potrivit dispozițiilor art. 76 al. 1 C.p. astfel:

a) când minimul special al pedepsei închisorii este de 10 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special, dar nu mai jos de trei ani;

b) când minimul special al pedepsei închisorii este de 5 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special dar nu mai jos de un an;

c) când minimul special al pedepsei închisorii este de 3 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special, dar nu mai jos de 3 luni;

d) când minimul special al pedepsei închisorii este de un an sau mai mare, pedeapsa se coboară sub acest minim, până la minimul general;

e) când minimul special al pedepsei închisorii este de 3 luni sau mai mare, pedeapsa se coboară sub acest minim, până la minimul general, sau se aplică o amendă care nu poate fi mai mică de 250 lei, iar când minimul special este sub 3 luni, se aplică o amendă care nu poate fi mai mică de 200 lei;

f) când pedeapsa prevăzută de lege este amenda, aceasta se coboară sub minimul ei special, putând fi redusă până la 150 lei în cazul când minimul special este de 500 lei sau mai mare, ori până la minimul general, când minimul special este sub 500 lei.

[1] Vezi: **V. Dongoroz,** în *Explicații teoretice...,* vol. I, p. gen., *op. cit.,* p. 406.

În aceste situații, când ca efect al circumstanțelor atenuante se coboară pedeapsa sub minimul special, are loc o schimbare a limitelor speciale de pedeapsă[1] pentru infracțiunea comisă, în sensul că maximul special va fi inferior minimului special, prevăzut de lege pentru infracțiunea comisă, chiar și cu o zi, iar minimul special devine minimul până la care pedeapsa poate fi coborâtă[2].

676. **Limitări ale efectelor circumstanțelor atenuante.** Efectele circumstanțelor atenuante nu sunt aceleași, în cazul infracțiunilor grave, ci mai restrânse. Astfel, potrivit dispozițiilor art. 76 al. 2 C.p. în cazul infracțiunilor contra siguranței statului, al infracțiunilor contra păcii și omenirii, al infracțiunii de omor, al infracțiunilor săvârșite cu intenție care au avut ca urmare moartea unei persoane, sau al infracțiunilor prin care s-au produs consecințe deosebit de grave, dacă se constată că există circumstanțe atenuante, pedeapsa închisorii poate fi redusă cel mult până la o treime din minimul special.

677. **Efectele în cazul pluralității de circumstanțe atenuante.** Constatarea și reținerea în favoarea infractorului a mai multor circumstanțe atenuante nu are ca efect o pluralitate de atenuări, dar poate influența măsura până la care se poate reduce pedeapsa.

678. **Efectele circumstanțelor atenuante în cazul pedepsei detențiunii pe viață.** Pedeapsa cu detențiunea pe viață prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, în prezența circumstanțelor atenuante, se înlocuiește cu închisoarea între 10 și 25 de ani (art. 77 C.p.).

679. **Efectele circumstanțelor atenuante asupra pedepselor principale în cazul persoanei juridice.** Conform art. 76 alin. 4 C.p..

„În cazul în care există circumstanțe atenuante, amenda pentru persoana juridică se reduce după cum urmează:

a) când minimul special al amenzii este de 10.000 lei sau mai mare, amenda se coboară sub acest minim dar nu mai mult de o pătrime.

b) când minimul special al amenzii este de 5.000 lei sau mai mare, amenda se coboară sub acest minim dar nu mai mult de o treime."

Și în cazul persoanei juridice (la fel ca în cazul persoanei fizice) are loc o schimbare a limitelor speciale de pedeapsă pentru infracțiunea comisă, în sensul că maximul special va fi inferior minimului special, prevăzut de lege pentru infracțiunea comisă, iar minimul special devine minimul până la care pedeapsa poate fi coborâtă.

[1] Vezi: **M. Basarab,** *op. cit.,* p. 429.

[2] Vezi acest sens: **C. Bulai,** în *Dongoroz II, op. cit.,* p. 155.

680. **Efectele circumstanțelor atenuante asupra pedepselor complementare.** Circumstanțele atenuante produc efecte și asupra pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi, în sensul că aceasta poate fi înlăturată (art. 76 al. 3 C.p.).

Înlăturarea pedepselor complementare ca efect al circumstanțelor atenuante se pune numai în legătură cu cazurile în care aplicarea acestora este obligatorie[1], nu și în cazurile în care aplicarea este facultativă, când neaplicarea pedepselor complementare se poate datora și altor cauze decât circumstanțelor atenuante.

Legiuitorul poate, prin dispoziții speciale, în legi penale cu dispoziții penale să prevadă și alte circumstanțe atenuante cu efecte distincte față de cele prevăzute în art. 76 C.p. Un exemplu în acest sens îl găsim în dispozițiile art. 10 alin. 1 din Legea nr. 241/2005 care prevede că în cazul săvârșirii unei infracțiuni de evaziune fiscală, dacă în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, învinuitul sau inculpatul acoperă integral prejudiciul cauzat, limitele pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită se reduce la jumătate[2].

Orice împrejurare reținută ca circumstanță atenuantă trebuie arătată în hotărârea instanței.

În acest sens I.C.C.J. a decis că „în cazul în care instanța reține în favoarea inculpatului circumstanțe atenuante, indicarea în hotărâre a împrejurării care constituie circumstanță atenuantă, motivarea reținerii acesteia prin referire la probe și încadrarea împrejurării care constituie circumstanță atenuantă în prevederile art. 74 alin. 1 lit. a), b) sau c) ori ale art. 74 alin. 2 C.p. sunt obligatorii, potrivit art. 79 din același cod. Prin urmare, este nelegală hotărârea prin care instanța nu motivează sau motivează prin exprimări generale împrejurările reținute ca circumstanțe atenuante și le încadrează generic în prevederile art. 74 C.p.[3]"

§ 4. Circumstanțele agravante

681. **Noțiune.** Circumstanțele agravante constau în stări, situații, împrejurări, calități, alte date ale realității, exterioare conținutului infracțiunii, anterioare, concomitente sau subsecvente săvârșirii infracțiunii ce au legătură cu fapta infracțională ori cu infractorul și care reflectă un grad de pericol social mai ridicat al faptei ori o periculozitate mai mare a infractorului.

[1] Vezi și **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 431.
[2] A se vedea I.C.C.J., S.p., d. nr. 2342 din 2 mai 2007, Dreptul nr. 1/2008, p. 301.
[3] I.C.C.J., S.p., d. nr. 2253 din 26 aprilie 2007, Dreptul n. 3/2008, p. 294.

Ca și circumstanțele atenuante, circumstanțele agravante au un caracter accidental.

682. **Cadru.** Circumstanțele agravante și efectele lor își găsesc reglementarea în dispozițiile art. 75 și art. 78 C.p.

Ca și în cazul circumstanțelor atenuante, în codul penal nu sunt referiri exprese cu privire la împărțirea circumstanțelor agravante legale și judiciare, dar din reglementarea prevăzută de lege o astfel de împărțire se desprinde implicit. Astfel, prin expresia *următoarele împrejurări constituie circumstanțe agravante* folosită în art. 75 al. 1 și în dispozițiile prevăzute la lit. a – f C.p., sunt desemnate limitativ circumstanțele agravante legale, iar prin al. 2 al aceluiași articol, care lasă instanței judecătorești facultatea de a reține ca circumstanțe agravante și alte împrejurări care imprimă faptei un caracter grav, sunt desemnate circumstanțele agravante judiciare.

A. Circumstanțele agravante legale

Potrivit dispozițiilor art. 75 al. 1 C.p. constituie circumstanțe agravante următoarele împrejurări[1]:

683. **Săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună** (art. 75 al. 1 lit. a C.p.). Participarea mai multor persoane la săvârșirea faptei imprimă acesteia un caracter grav deoarece sporește îndrăzneala făptuitorilor, prin cooperarea acestora se asigură consumarea infracțiunii, ștergerea urmelor infracțiunii, scade rezistența victimei în apărarea valorilor sociale etc.

Circumstanța agravantă este realizată indiferent dacă toate trei persoanele sunt prezente ori nu la locul faptei, indiferent de contribuția acestora la săvârșirea infracțiunii[2] și indiferent dacă toți răspund penal[3].

Această circumstanță agravantă nu se aplică dacă în conținutul agravant al infracțiunii intră ca element circumstanțial, săvârșirea faptei de două sau mai multe persoane împreună; împrejurare care se valorifică o singură dată ca ele-

[1] Și în cazul circumstanțelor agravante legale observăm aceeași exprimare imperativă a legiuitorului.
[2] În literatura juridică mai veche s-a considerat că expresia „mai multe persoane împreună" reclamă prezența la locul comiterii infracțiunii a tuturor participanților. Această concepție restrânge în mod nejustificat incidența acestei circumstanțe agravante, așa cum s-a apreciat în literatura juridică recentă. În acest sens: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 378–379.
[3] Nu are relevanță dacă toate persoanele răspund ori nu penal, fiind suficient ca doar o persoană să răspundă penal căci săvârșirea împreună este a faptei și nu a infracțiunii. În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 4335/1970, în C.D., 1970, p. 131.

ment circumstanțial[1]. Astfel de situații întâlnim, de exemplu, în cazul furtului calificat comis de două sau mai multe persoane împreună (art. 209 al. 1 lit. a C.p.) sau al violului calificat la art. 197 al. 2 lit. b C.p.)[2].

Circumstanța agravantă a participării mai multor persoane la săvârșirea infracțiunii este o circumstanță reală care se răsfrânge asupra participanților în măsura în care au cunoscut-o ori au prevăzut-o fiind necesară dovedirea cunoașterii ori prevederii de către fiecare participant[3].

684. **Săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime, prin violențe asupra membrilor familiei sau prin metode ori mijloace care prezintă pericol public** (art. 75 al. 1 lit. b C.p.). Au fost grupate în aceeași dispoziție trei împrejurări distincte care constituie circumstanțe agravante.

1. *Săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime,* presupun o ferocitate din partea infractorului, o sălbăticie în comiterea infracțiunii, urmărind provocarea de suferințe mari victimei în cazul infracțiunii de vătămare corporală gravă. *Cruzimea,* s-a arătat corect în știința dreptului penal poate fi manifestată și față de animale în cazul infracțiunii de distrugere.

Săvârșirea infracțiunii prin cruzimi este prevăzută și ca element circumstanțial al omorului deosebit de grav (art. 176 al. 1 lit. a C.p.) situație în care se va valorifica decât ca element circumstanțial.

2. *Săvârșirea infracțiunii prin violențe asupra membrilor familiei.* Această împrejurare de agravare a fost introdusă în dispoziția din art. 75 al. 1 lit. b C.p. prin Legea nr. 197 din 15 noiembrie 2000, ca modalitate a circumstanței agravante, alături de săvârșirea infracțiunii prin acte de cruzime sau mijloace care prezintă pericol public.

Legiuitorul a instituit, așadar, ca o circumstanță agravantă generală săvârșirea de către un membru al familiei a unor infracțiuni de violență asupra unor alți membri ai familiei. Împrejurarea de agravare pe care o analizăm are în vedere infracțiuni de violență săvârșite în familie și în care atât subiectul activ, cât și subiectul pasiv sunt membri ai aceleiași familii. Înțelesul expresiei de „membru de familie" este cel prevăzut prin dispozițiile art. 149[1] introdus în Codul penal prin aceeași lege modificatoare, adică Legea nr. 197/2000, care precizează că este membru de familie „soțul sau rudă apropiată, dacă aceasta din urmă locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul"

Agravanta se aplică în cazul oricărei infracțiuni de violență săvârșite asupra unui membru de familie, cu excepția celor în conținutul cărora este prevăzută ca element circumstanțial de agravare a infracțiunii (art. 180 al. 1 și al. 2[1]; art. 181 al. 1[1] C.p.). Agravanta generală este aplicabilă în cazul infracțiunilor de vătămare corporală gravă (art. 182 C.p.), sau de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

3. *Săvârșirea faptei prin metode ori mijloace care prezintă pericol public.* Metodele ori mijloacele care prezintă pericol public sunt cele prin care se pune în primejdie viața mai multor persoane (de ex.: prin otrăvirea apei ori a alimentelor ce sunt servite mai multor persoane ori distrugerea bunurilor se realizează prin incendiere, prin provocare de explozii etc.).

Folosirea unor astfel de metode și mijloace reliefează o periculozitate sporită a infractorului.

Când o astfel de împrejurare este prevăzută și ca element circumstanțial al unei infracțiuni calificate[1] nu se valorifică decât ca element circumstanțial.

Împrejurarea prevăzută la art. 75 al. 1 lit. b C.p. este o circumstanță agravantă reală și deci se va răsfrânge asupra participanților numai în măsura în care aceștia au cunoscut-o sau au prevăzut-o.

685. **Săvârșirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor** (art. 75 al. 1 lit. c C.p.). Atragerea pe cale infracțională a minorului reprezintă o împrejurare agravantă pentru major care s-a folosit de lipsa lui de experiență.

Reținerea acestei circumstanțe agravante este determinată de cunoașterea de către major a situației că la comiterea infracțiunii cooperează cu un minor.

Eroarea cu privire la vârsta minorului, pe care îl credea major, înlătură această agravantă[2].

Și această agravantă este o circumstanță reală și se răsfrânge asupra tuturor participanților majori care au cunoscut împrejurarea că la săvârșirea infracțiunii participă și un minor.

Pentru existența acestei agravante nu are relevanță dacă minorul răspunde ori nu răspunde penal datorită lipsei vârstei cerută de lege[3] (sub 14 ani), ori datorită lipsei discernământului (între 14 și 16 ani), ori datorită altor cauze care înlătură caracterul penal al faptei sau răspunderea penală.

686. **Săvârșirea infracțiunii pe temei de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, convingeri, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA** (art. 75 alin. 1 lit. c[1] C.p.). Unele dintre

[1] În acest sens: T.j. Constanța, d.p. nr. 534/1979, în R.R.D. nr. 2/1980, p. 61.

[2] T.S., sect. militară, dec. nr. 11/1978 în C.D. 1978, p. 405.

[3] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 379.

[1] Vezi art. 217 al. 4 C.p.

[2] În acest sens: T.S., s.p., dec. nr. 83/1978, în C.D., 1978, p. 349.

[3] Vezi: T. j. Brașov, dec. pen. nr. 111/1976, în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu II*, 1976–1980, *op. cit.*, p. 49.

aceste cazuri sunt prevăzute fie în conținutul variantă tip (de bază) al infracțiunii, fie printre elementele circumstanțiale agravante în conținutul calificat al diferitelor infracțiuni. Această circumstanță agravantă având caracter general se va reține numai în măsura în care nu este prevăzută în conținutul infracțiunii săvârșite (fie varianta de bază, fie varianta agravantă).

687. **Săvârșirea infracțiunii din motive josnice** (art. 75 al. 1 lit. d C.p.). În doctrina penală, „motivele josnice" sunt considerate acele porniri interioare contrare moralei ca: răzbunarea[1], setea de îmbogățire pe căi ilicite ș.a. Această circumstanță este personală și nu se răsfrânge asupra participanților.

688. **Săvârșirea infracțiunii în stare de beție anume provocată în vederea comiterii faptei** (art. 75 al. 1 lit. e C.p.). Beția preordinată sau premeditată cum mai este denumită în știința dreptului penal este o circumstanță agravantă care reflectă o periculozitate mai mare a făptuitorului care se pregătește pentru săvârșirea infracțiunii provocându-și această stare pentru a avea mai mult curaj în săvârșirea faptei ori pentru a o invoca în instanță ca împrejurare atenuantă. Beția preordinată reprezintă o premeditare a săvârșirii infracțiunii. Când premeditatea este reținută ca element circumstanțial al infracțiunii calificate se va reține doar aceasta nu și beția preordinată[2].

Beția preordinată este o circumstanță personală care se poate converti, ca și premeditarea, în circumstanță reală, având efectele unei astfel de circumstanțe[3].

689. **Săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate** (art. 75 al. 1 lit. f C.p.). Periculozitatea infractorului este mai mare atunci când el săvârșește infracțiunea profitând de starea de tulburare produsă de o calamitate (cutremur, inundații, surpare de teren, incendiu de proporții etc.) când oamenii se află în suferință, sunt preocupați de salvarea vieții lor și mai puțin de paza bunurilor.

Săvârșirea infracțiunii profitând de situația prilejuită de o calamitate este prevăzută și ca element circumstanțial al furtului calificat (art. 209 al. 1 lit. f C.p.) caz în care se va valorifica doar ca element circumstanțial.

[1] În acest sens C.S.J. s.p. d. nr. 686 din 19 feb. 2003 care a decis că *săvârșirea omorului în scopul de a se răzbuna pe cel care într-un proces anterior a făcut declarații nefavorabile inculpatului și a contribuit astfel la condamnarea sa, constituie în cazul dat o infracțiune săvârșită din motive josnice*, Dreptul nr. 7/2004, p. 264.

[2] Vezi: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 382.

[3] **V. Dongoroz**, în *Explicații teoretice...*, vol. 1, *op. cit.*, p. 222.

B. Circumstanțele agravante judiciare

690. **Împrejurări care pot constitui circumstanțe agravante.** Spre deosebire de circumstanțele atenuante judiciare care erau prezentate exemplificativ în Codul penal, circumstanțele agravante judiciare sunt constatate de instanța judecătorească care are facultatea să aprecieze că unele împrejurări anterioare, concomitente ori subsecvente săvârșirii infracțiunii, imprimă faptei un caracter grav (art. 75 al. 2 C.p.).

Sunt considerate astfel, în doctrina penală[1], ca fiind circumstanțe agravante judiciare: împrejurarea că infractorul se găsea în stare de beție în momentul săvârșirii infracțiunii de purtare abuzivă ori împrejurarea că în timpul efectuării serviciului de pază infractorul, sustrage bunuri ori comite o tâlhărie[2].

Instanța poate reține ca circumstanțe agravante împrejurări ce privesc modul de săvârșire a infracțiunii, mijloacele folosite.

C. Efectele circumstanțelor agravante

691. **Efectele circumstanțelor agravante în cazul persoanei fizice.** Prin dispozițiile art. 78 C.p. s-a consacrat principiul agravării facultative a pedepsei în cazul constatării circumstanțelor agravante atât legale cât și judecătorești.

În prezența circumstanțelor agravante se aplică o pedeapsă către maximul special, iar dacă aceasta este neîndestulătoare, în cazul pedepsei închisorii se poate aplica un spor de până la 5 ani, care nu poate depăși o treime din acest maxim, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult o treime din maximul special. Și în astfel de cazuri nu se evidențiază sporul, pedeapsa aplicându-se dintr-o dată. Este necesar ca orice împrejurare reținută ca circumstanță agravantă să fie arătată în hotărârea instanței (art. 79 C.p.).

692. **Efectele circumstanțelor agravante în cazul persoanei juridice.** Conform art. 78 alin. 2 C.p. în cazul în care există circumstanțe agravante, persoanei juridice i se aplică amenda care poate fi sporită până la maximul special, prevăzut în art. 71[1] alin. 2 sau 3, iar dacă acest maxim nu este îndestulător se poate adăuga un spor de până la o pătrime din acel maxim.

§ 5. Concursul între cauzele de agravare și de atenuare a pedepsei

693. **Noțiuni și caracterizare.** Preocuparea legiuitorului de a stabili cadrul legal de aplicare a pedepsei se manifestă nu numai prin prevederea efectelor ce le

[1] Vezi **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 382.

[2] Vezi: T.S., s.p., d. nr. 1179/1973, în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu I*, p. 62.

au asupra pedepsei, cauzele de atenuare ori cauzele de agravare ci şi atunci când în aceeaşi cauză sunt concurente cauze de atenuare şi de agravare.

Prin dispoziţiile art. 80 al. 1 C.p. s-a prevăzut ordinea în care li se dă eficienţă cauzelor de agravare şi de atenuare când acestea sunt concurente în aceeaşi cauză. Astfel, mai întâi se va da eficienţă circumstanţelor de agravare, apoi circumstanţelor de atenuare, după care se va da eficienţă stării de recidivă, dacă este incidentă în cauza respectivă.

Circumstanţele care vin în concurs cu privire la aceeaşi faptă şi acelaşi făptuitor la care face referire art. 80 al. 1 C.p. sunt generale, adică exterioare conţinutului agravant ori atenuant al infracţiunii. Când astfel de circumstanţe sunt prevăzute şi în conţinutul agravat ori atenuat al infracţiunii, reflectând gradul de pericol social al faptei şi de periculozitate al infractorului, vor avea eficienţă determinată prin norma de incriminare şi nu vor intra în concurs cu eventualele circumstanţe atenuante ori agravante incidente în aceeaşi cauză.

Ordinea de aplicare a circumstanţelor stabilită prin dispoziţiile art. 80 al. 1 C.p. pune în evidenţă faptul că individualizarea pedepsei se realizează mai întâi în funcţie de gradul de pericol social concret al faptei şi de periculozitate a făptuitorului în funcţie de circumstanţele legate de faptă şi de făptuitor şi numai după aceea se dă eficienţă stării de recidivă, împrejurarea independentă de fapta care se judecă, dar care desigur influenţează, prin intermediul infractorului, gradul de pericol social al faptei[1].

694. **Circumstanţe agravante şi atenuante.** Întrucât efectele circumstanţelor agravante şi atenuante sunt contrare, s-a prevăzut în art. 80 al. 2 C.p. că, în caz de concurs între acestea, coborârea pedepsei sub minimul special nu mai este obligatorie, lăsând la aprecierea instanţei stabilirea duratei sau cuantumului pedepsei în cadrul limitelor speciale prevăzute de lege. Precizarea este necesară deoarece ca efect al circumstanţelor atenuante reducerea pedepsei sub minimul special era obligatorie, iar o astfel de soluţie anihila efectele circumstanţelor agravante.

Coborârea pedepsei sub minimul special nu este obligatorie, a decis corect instanţa noastră supremă, nici când în concurs se află circumstanţe atenuante cu starea de recidivă[2]. Tot astfel, s-a apreciat corect în doctrina penală, coborârea pedepsei sub minimul special nu este obligatorie în caz de concurs între circumstanţele atenuante şi stările de agravare (concursul de infracţiuni, pluralitate intermediară, infracţiunea continuată), pentru aceleaşi raţiuni care au determinat prevederile din art. 80 al. 2 C.p.)[3].

[1] Vezi: **C. Bulai**, în *Dongoroz II, op. cit.*, p. 173.

[2] Vezi: Plenul Tribunalului Suprem, decizia de îndrumare nr. 9/1970, în C.D., 1970, p. 64–68.

[3] Vezi: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 438.

695. **Limitele agravării pedepsei în cazul persoanei fizice.** Dacă într-o cauză sunt aplicabile concomitent dispoziţiile privitoare la circumstanţele agravante, starea de recidivă şi concursul de infracţiuni, pedeapsa nu poate depăşi 25 de ani, dacă maximul special pentru fiecare infracţiune este de 10 ani sau mai mic şi 30 de ani, dacă maximul special pentru cel puţin una din infracţiuni este mai mare de 10 ani (art. 80 al. 3 C.p.). Când în legătură cu infracţiunea comisă sunt aplicabile succesiv cauze de agravare şi cauze de atenuare, instanţa nu trebuie să fixeze câte o pedeapsă concretă ca efect al fiecărei stări[1], luată în considerare succesiv, ci să stabilească o pedeapsă care să reflecte luarea în considerare atât a stărilor şi circumstanţelor agravante cât şi a celor atenuante, pe care le-a constatat şi reţinut în cauza respectivă.

696. **Limitele agravării pedepsei în cazul persoanei juridice.** Conform art. 80 alin. 4 C.p. în cazul aplicării concomitente a dispoziţiilor cu privire la circumstanţe agravante, recidivă şi concurs de infracţiuni, pedeapsa amenzii pentru persoana juridică poate fi sporită până la maximul general.

Secţiunea a III-a

INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ A EXECUTĂRII PEDEPSELOR

§ 1. Aspecte generale

697. **Precizări.** Instanţa de judecată sesizată cu judecarea inculpatului pentru săvârşirea unei infracţiuni, ţinând seama de criteriile generale de individualizare a pedepselor prevăzute în art. 72 C.p. cât şi de stările şi circumstanţele în care a fost comisă fapta, va stabili şi aplica pedeapsa ce urmează să fie executată de condamnat.

Pedeapsa aplicată de instanţa de judecată urmează să fie executată, potrivit naturii sale: *închisoarea* într-un loc de deţinere, iar *amenda* prin plata sumei de bani în contul statului la o unitate CEC ori o unitate bancară.

Instanţa de judecată se poate opri, deci în acest moment al aplicării pedepsei, dacă apreciază că scopurile şi funcţiile pedepsei vor fi realizate prin regimul de executare potrivit naturii pedepsei principale aplicate.

Prin lege însă, s-a prevăzut posibilitatea pentru instanţa de judecată de a se ocupa şi de modul în care urmează să fie executată pedeapsa, deci să individualizeze executarea pedepsei. În adevăr, instanţa de judecată, poate dispune,

[1] A se vedea **D. Lucinescu**, *Comentariu I*, p. 465.

motivat, ca pedeapsa să se execute în alt mod decât cel care este propriu naturii acesteia, prin executarea închisorii la *locul de muncă* ori *într-o închisoare militară* sau se poate chiar dispune *suspendarea condiționată a executării pedepsei* ori *suspendarea executării pedepsei sub supraveghere*.

Sunt socotite măsuri de individualizare judiciară a executării pedepselor și liberarea condiționată ca și înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, măsuri ce intervin după executarea în parte a pedepsei închisorii și respectiv dacă plata amenzii nu se face cu rea credință.

§ 2. **Suspendarea condiționată a executării pedepsei**

698. **Noțiune și caracterizare.** Suspendarea condiționată a executării pedepsei este o măsură de individualizare a executării pedepsei. Ea se dispune de instanța de judecată prin hotărârea de condamnare și constă în suspendarea pe o anumită durată și în anumite condiții a executării pedepsei pronunțate[1].

Prin dispunerea suspendării condiționate a executării pedepsei, instanța de judecată apreciază că reeducarea infractorului poate avea loc și fără executarea pedepsei prin stimularea eforturilor de autoeducare ale acestuia, dovedită prin buna conduită în termenul de încercare. Prin dispunerea acestei măsuri, se evită, totodată, neajunsurile pe care le atrage după sine privațiunea de libertate prin izolarea condamnatului de familie și se evită, de asemenea, contagiunea criminală care există în locurile de deținere. Merită menționată și evitarea cheltuielilor pe care le presupune executarea pedepsei într-un penitenciar.

699. **Condiții de acordare a suspendării condiționate a executării pedepsei.** Suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate persoanei fizice pe o anumită durată se poate dispune de instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege (art. 81 C.p.) cu privire la: pedeapsa aplicată, cu privire la persoana infractorului, aprecierea instanței că scopul pedepsei poate fi atins chiar fără executarea acesteia[2].

700. **Condițiile cu privire la pedeapsa aplicată.** Potrivit dispozițiilor art. 81 al. 1 C.p. suspendarea condiționată a executării pedepsei se poate dispune dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită este *închisoarea* de cel mult 3 ani sau *amendă*. Prin legea de modificare și completare a Codului penal[3] au fost eliminate prevederile referitoare la natura și gravitatea

[1] Vezi și: **C. Bulai,** în *Dongoroz II,* p. 174–175.

[2] Vezi: **Cristian Mitrache,** *Considerații privind condițiile de acordare a suspendării condiționate a executării pedepsei*, Analele Universității București seria drept, 1998, p. 105 și urm.

[3] A se vedea Legea nr. 278/2006 publicată în M. Of. nr. 601 din 12 iulie 2006.

infracțiunii pentru care indiferent de pedeapsa aplicată (chiar și în cazul unei pedepse cu închisoarea mai mici de trei ani) condamnat nu putea beneficia de măsura suspendării executării pedepsei.

Menționăm că instanța va avea în vedere pentru suspendarea executării *pedeapsa aplicată* ce nu poate fi mai mare de 3 ani. Așadar nu este îndeplinită condiția ce o examinăm dacă pedeapsa aplicată este mai mare de 3 ani, dar ca efect al unei grațieri parțiale s-ar ajunge la un rest de pedeapsă executabilă de 3 ani sau mai puțin.

Când infractorul a comis mai multe infracțiuni în concurs, suspendarea condiționată a executării pedepsei se va putea dispune numai dacă pedeapsa aplicată pentru concurs este închisoarea de cel mult 2 ani. Dacă pentru concursul de infracțiuni s-a aplicat amenda ca pedeapsă rezultantă, atunci se poate dispune suspendarea condiționată a executării indiferent de cuantumul amenzii aplicate.

Considerăm că este îndeplinită condiția ce o analizăm și atunci când pedeapsa rezultantă este închisoarea de cel mult 2 ani la care s-a adăugat amenda ce fusese stabilită pentru o infracțiune concurentă.

Condiția ca pedeapsa rezultantă pentru un concurs de infracțiuni să fie de cel mult 2 ani închisoare se menține și atunci când pentru unele dintre pedepsele stabilite a intervenit grațierea totală, iar de executat a mai rămas o sigură pedeapsă[1].

701. **Condiții cu privire la infractor.** O condiție ce se degajă din dispozițiile art. 81 al. 1 lit. b C.p. privește pe infractor care pentru a putea fi condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, trebuie să nu mai fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni. Dacă infractorul a mai fost anterior condamnat la pedeapsa amenzii, ori la pedeapsa închisorii de cel mult 6 luni astfel de condamnări nu se iau în considerare și deci i se poate suspenda condiționat executarea pedepsei. Dacă infractorul a mai fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni, dar aceasta face parte din cazurile prevăzute de art. 38 C.p. o astfel de condamnare nu constituie un impediment pentru aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei. În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 81 al. 1 lit. b teza a II-a C.p., în cazul când condamnarea anterioară intră în vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 38 C.p., aceasta nu este luată în seamă și infractorului poate să i se aplice o condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei[2]. O condamnare

[1] A se vedea C.A. Suceava d.p. nr. 719 din 1 oct. 2003 citată de **Gheorghe Josan,** *Probleme de drept penal și de drept procesual penal rezolvate de Curtea de Apel Suceava în semestrul al II-lea al anului 2003,* Dreptul nr. 6/2004, p. 210-211.

[2] Condamnările prevăzute în art. 38, de care nu se ține seama în aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei: a) condamnările pentru infracțiunile săvârșite în timpul minorității; b) condamnările pentru infracțiunile săvârșite din culpă; c) condamnările pentru

la pedeapsa închisorii mai mare de 6 luni pronunțată anterior și care nu intră în vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 38 C.p., exclude posibilitatea suspendării executării pedepsei.

702. **Convingerea instanței că scopul pedepsei poate fi atins fără executarea acesteia.** Este o condiție legală prevăzută expres în art. 81 lit. c C.p. Convingerea instanței că scopul pedepsei, reeducarea infractorului se poate atinge și fără executarea pedepsei, se formează din aprecierea de ansamblu a faptei săvârșite, a împrejurărilor în care ea s-a săvârșit[1], a personalității infractorului[2]. În formarea convingerii, instanța are în vedere întreaga conduită a condamnatului înainte de săvârșirea faptei, după săvârșirea faptei, în timpul judecății etc. Desigur că formarea convingerii instanței că infractorul se poate reeduca și fără executarea pedepsei, nu poate avea loc în alte coordonate decât cele privind gravitatea pedepsei aplicate și a condițiilor prevăzute expres în art. 81 lit. a și b C.p., dar implică cu necesitate luarea în considerare și a altor aspecte ce privesc personalitatea infractorului[3]. În practica judiciară[4] s-a decis corect, ca motivarea unei suspendări condiționate a executării pedepsei nu poate avea loc numai pe lipsa antecedentelor penale, care este de altfel o condiție distinctă de admitere, prevăzută la art. 81 lit. b C.p.

Îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 81 lit. a și b C.p., nu creează pentru condamnat „un drept" la suspendarea condiționată a executării pedepsei ci doar o „vocație" a acestuia, deoarece cea de a treia condiție prevăzută la art. 81 lit. c, lasă la aprecierea instanței o astfel de măsură de individualizare a executării pedepsei.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei poate fi acordată și în cazul în care pedeapsa este grațiată, s-a decis în practica judiciară[5].

Soluția se întemeiază pe dispozițiile art. 120 al. 2 C.p., care prevăd că grațierea are efecte și asupra pedepselor a căror executare este suspendată condiționat, avându-se în vedere, totodată, că efectele suspendării condiționate sunt mai întinse decât cele ale grațierii, din care cauză condamnatul are interes să beneficieze de suspendarea executării.

---

infracțiuni amnistiate; d) condamnările pentru fapte care nu sunt prevăzute ca infracțiuni de legea penală; e) condamnările pentru care a intervenit reabilitarea; f) condamnările pentru care s-a împlinit termenul de reabilitare.

[1] Vezi: T.S., s.p., d. nr. 828/1956 în C.D. 1956, vol. II, p. 355.

[2] În acest sens: **G. Dărângă**, *Comentariul I, op. cit.*, p. 473.

[3] T.S., col. pen., d. nr. 619/1956 p. 709.

[4] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 1320/1969 în C.D. 1969, p. 306.

[5] T. J. Brașov, d.p. nr. 320/1973, R.R.D. nr. 10/1973, p. 174; Vezi și **Cristian Mitrache**, *op. cit.*, p. 106–107.

Suspendarea condiționată a executării pedepsei se dispune la cererea condamnatului sau din oficiu și numai motivat (art. 81 al. ultim C.p.).

Omisiunea instanței de a motiva suspendarea, s-a decis în practica judiciară[1], nu constituie motiv de netemeinicie a hotărârii, dacă din actele dosarului rezultă condițiile prevăzute de art. 81 C.p.

703. **Termenul de încercare.** Termenul de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei, reprezintă durata de timp în care condamnatul probează că s-a reeducat, că scopul pedepsei s-a atins și fără executarea acesteia. Acest termen de încercare este compus din durata pedepsei închisorii la care se adaugă un termen fix de 2 ani, iar dacă pedeapsa este amenda, termenul de încercare este de un an (art. 82 C.p.).

În cazul suspendării condiționate a executării pedepsei aplicate minorului, termenul de încercare se compune din durata închisorii, la care se adaugă un interval de timp de la 6 luni la 2 ani, fixat de instanță (art. 110 al. 1 C.p.). Dacă pedeapsa aplicată minorului este amenda, termenul de încercare este de 6 luni.

După cum lesne se poate observa cel mai lung termen de încercare ar fi de 5 ani când pedeapsa suspendată condiționat este închisoarea de 3 ani, iar termenul de încercare cel mai scurt este de un an când suspendarea condiționată a executării pedepsei privește pedeapsa amenzii (art. 82 al. 3 C.p.) pentru condamnatul major.

Pentru condamnatul minor, cel mai scurt termen de încercare este de 6 luni când executarea pedepsei suspendată condiționat este amenda (art. 110 al. 1 C.p.).

Este posibil ca durata pedepsei aplicate să fie redusă ca urmare a unei grațieri. Această reducere operează și asupra termenului de încercare, care va fi redus corespunzător. În practică s-a decis corect că dacă o grațiere a fost totală, termenul de încercare este de 2 ani, chiar și atunci când grațierea este condiționată[2].

Durata pedepsei aplicate poate fi redusă și ca urmare a aplicării obligatorii a legii penale mai favorabile infracțiunilor definitiv judecate (art. 14 C.p.), iar reducerea operează și asupra termenului de încercare[3].

În schimb considerăm că durata pedepsei aplicate nu va putea fi redusă, fiindcă nu sunt aplicabile dispozițiile art. 15 C.p. privind aplicarea facultativă a legii penale mai favorabile infracțiunilor definitiv judecate, pentru pedeapsa suspendată condiționat deoarece instanța nu are cum să aprecieze îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege (de art. 15 C.p.) privind conduita condamnatului în

---

[1] Vezi: T.S., s.p., d. nr. 2766/1975, în *Repertoriu II*, p. 372.

[2] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 402/1973.

[3] A se vedea **Vasile Pătulea**, notă la D. nr. 1490 din 25 martie 2003 a C.S.J – s.p., Dreptul nr. 10/2004, p. 241-246.

timpul executării pedepsei şi de timpul cât a executat din pedeapsă întrucât executarea pedepsei a fost suspendată.

Efectele grațierii condiționate a decis Înalta Curte de Casație și Justiție asupra pedepselor a căror executare este suspendată condiționat, constând în reducerea termenului de încercare prevăzut în art. 82 C.p. cu durata pedepsei grațiate se produc imediat şi nu la împlinirea *termenului condiție* prevăzut de legea de grațiere care se referă exclusiv la pedepsele executabile. La împlinirea termenului de încercare astfel redus cel condamnat este reabilitat de drept dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 86 C.p.[1]

Deducerea arestării preventive din durata pedepsei aplicată de instanța judecătorească nu împietează asupra termenului de încercare care va fi format din durata pedepsei aplicată de instanță la care se va adăuga termenul fix de 2 ani. Aşadar termenul de încercare al suspendării condiționate în cazul închisorii cuprinde pe lângă partea fixă de 2 ani şi durata pedepsei aplicate de instanță şi nu pedeapsa care ar fi rămas să se execute în urma deducerii arestării preventive.

704. **Efectele suspendării condiționate a executării pedepsei.** Acordarea suspendării condiționate a executării pedepsei produce două feluri de efecte: imediate care sunt şi provizorii şi ulterioare care sunt şi definitive.

705. **Efecte imediate.** Pedeapsa aplicată nu se execută ca urmare a suspendării executării ei, iar dacă fusese arestat preventiv condamnatul este pus îndată în libertate[2]

Aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei nu are ca efect suspendarea executării măsurilor de siguranță care au fost luate şi nici a obligațiilor civile ale condamnatului.

Pe timpul termenului de încercare condamnatul este ținut să aibă o bună comportare, în sensul de a nu mai săvârşi alte infracțiuni, să-şi achite obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

În cazul condamnatului minor, odată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, se poate dispune încredințarea supravegherii minorului unei persoane sau instituții din cele arătate în art. 103 C.p. căreia îi revin obligațiile prevăzute de acelaşi articol. Această măsură nu poate dura decât până la împlinirea vârstei de 18 ani (art. 110^1 al. 1 C.p.).

Suspendarea condiționată a executării pedepsei nu are ca efect neînscrierea în cazierul judiciar a respectivei condamnări[3].

---

[1] I.C.C.J. – secțiile unite, D. nr. XIV din 21 nov. 2005, publicată în M. Of. nr. 284 din 29 martie 2006.

[2] **C. Bulai,** în *Dongoroz II, op. cit.*, p. 183.

[3] Vezi art. 9 din Legea nr. 290/2004 privind cazierul judiciar.

706. **Efectele definitive** ale suspendării condiționate a executării pedepsei se produc la împlinirea termenului de încercare şi constau în: încetarea obligației de executare a pedepsei şi în *reabilitarea de drept* a condamnatului. Aceste efecte se produc, potrivit dispozițiilor art. 86 C.p., dacă în termenul de încercare nu a intervenit o cauză de revocare a suspendării condiționate a executării pedepsei pentru săvârşirea unei noi infracțiuni sau pentru neplata cu rea-credință a obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare.

Reabilitarea de drept, ca efect al suspendării condiționate a executării pedepsei va conduce la scoaterea condamnatului din evidența cazierului judiciar[1].

707. **Revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei.** Dacă în termenul de încercare condamnatul nu respectă obligațiile ce-i revin de a nu mai săvârşi infracțiuni, de a-şi îndeplini obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, suspendarea condiționată a executării pedepsei se revocă.

708. **Revocarea este obligatorie** potrivit dispozițiilor art. 83 C.p. când în termenul de încercare condamnatul săvârşeşte o nouă infracțiune pentru care s-a pronunțat o hotărâre de condamnare definitivă chiar după expirarea acestui termen.

Pentru a se dispune revocarea suspendării condiționate a pedepsei trebuie îndeplinite condițiile:

a) condamnatul să săvârşească în termenul de încercare o nouă infracțiune;

b) infracțiunea să fie săvârşită cu intenție[2];

c) infracțiunea să fie descoperită în termenul de încercare, condiția fiind îndeplinită chiar dacă făptuitorul este descoperit şi după împlinirea termenului de încercare[3];

d) pentru infracțiunea săvârşită în termenul de încercare să se pronunțe o condamnare definitivă, indiferent de natura ori durata pedepsei aplicate[4], chiar şi după împlinirea termenului de încercare.

Revocare este obligatorie şi în cazul în care până la expirarea termenului de încercare condamnatul nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare[5]. Revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei pentru neîndeplinirea obligațiilor civile, nu va putea fi dispusă în cazul în care condamnatul dovedeşte că nu a avut putința să-şi îndeplinească acele obligații (art. 84 C.p.).

---

[1] Vezi art. 13 alin. 1 din Legea nr. 290/2004 privind cazierul judiciar.

[2] I.C.C.J., S.p., d. nr. 212/2008 în RDP nr. 3/2008, p. 274.

[3] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 3988/1970 în C.D. 1970, p. 320.

[4] Vezi în acest sens: **M. Basarab,** *op. cit.*, p. 447.

[5] **Gheorghe Voinea,** *Discuții referitoare la revocarea suspendării executării pedepsei în cazul neîndeplinirii obligațiilor civile,* Dreptul 2/2008, p. 192–195.

Revocând suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată dispune executarea atât a pedepsei ce fusese suspendată condiționat cât și a pedepsei pronunțate pentru noua infracțiune care nu se contopesc (art. 83 al. 1 C.p.).

709. **Revocarea este facultativă** dacă noua infracțiune săvârșită și descoperită în termenul de încercare este săvârșită din culpă, caz în care, instanța are posibilitatea să aplice și pentru această condamnare suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 83 al. 3 C.p.). Într-o astfel de situație termenele de încercare vor curge paralel pentru pedepsele a căror executare s-a suspendat condiționat, iar săvârșirea unei noi infracțiuni cu intenție și descoperirea ei în termenul de încercare al primei condamnări cu suspendarea condiționată a executării, va conduce la revocarea suspendării atât pentru prima condamnare cât și pentru cea de a doua, iar pedepsele nu se vor contopi, ci se vor executa toate.

Deși prin săvârșirea noii infracțiuni în termenul de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei, se poate crea, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 37 și 38 C.p. o stare de recidivă postcondamnatorie, în lege (art. 83 al. ultim C.p.) s-a prevăzut că la stabilirea pedepsei pentru noua infracțiune, instanța nu mai aplică sporul prevăzut pentru recidivă.

Sistemul de sancționare prevăzut de lege, pentru situația săvârșirii unei noi infracțiuni în termenul de încercare al suspendării condiționate, anume, al executării tuturor pedepselor este suficient pentru constrângerea și reeducarea infractorului și reprezintă totodată, un maximum de sancțiune la care numai excepțional s-ar putea ajunge prin sancționarea recidivei după condamnare[1].

Starea de recidivă postcondamnatorie, ce eventual a luat naștere, va fi reținută în hotărârea de condamnare întrucât de această stare sunt legate alte consecințe juridice[2].

710. **Anularea suspendării condiționate a executării pedepsei.** Anularea se datorează unor cauze preexistente acordării suspendării condiționate a executării pedepsei și care dacă ar fi fost cunoscute de instanța de judecată, ar fi împiedicat acordarea suspendării.

Anularea suspendării condiționate a executării pedepsei se dispune potrivit dispozițiilor art. 85 C.p. dacă se descoperă în termenul de încercare, că mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare cu suspendarea condiționată executării pedepsei, condamnatul mai săvârșise o infracțiune pentru care s-a aplicat pedeapsa închisorii, chiar după expirarea termenului de încercare.

[1] Vezi tratamentul penal al recidivei după condamnare (art. 39 al. 1 combinat cu art. 34 al. ultim C.p.).

[2] În acest sens: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 449.

Anularea suspendării condiționate a executării pedepsei se dispune dacă sunt îndeplinite condițiile:

a) condamnatul a săvârșit o infracțiune mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei;

b) pentru infracțiunea săvârșită s-a aplicat pedeapsa închisorii, fiind îndeplinită această condiție și atunci când pedeapsa pentru infracțiunea ce atrage anularea, se pronunță după împlinirea termenului de încercare;

c) infracțiunea ce atrage anularea să fie descoperită mai înainte de împlinirea termenului de încercare (art. 85 al. 2 C.p.).

Anulând suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța judecătorească face aplicarea după caz a dispozițiilor privind sancționarea concursului de infracțiuni, ori a stării de recidivă, sau a pluralității intermediare[1].

Când sunt îndeplinite condițiile concursului de infracțiuni și pedeapsa rezultantă este de cel mult 2 ani instanța poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei, caz în care termenul de încercare se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care anterior s-a pronunțat suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 85 al. 3 C.p.).

711. **Suspendarea condiționată a executării pedepsei în cazuri speciale.** Suspendarea condiționată a executării pedepsei ca modalitate de individualizare a pedepsei se poate dispune de instanța de judecată, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 81 C.p., în anumite cazuri prevăzute în partea generală ori specială a codului penal.

712. **În partea specială a Codului penal** ca modalitate de individualizare a pedepsei pentru infracțiunea de abandon de familie (art. 305 C.p.) s-a prevăzut posibilitatea suspendării condiționate a executării pedepsei chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 81 C.p., dacă inculpatul în cursul judecății își îndeplinește obligațiile legale de întreținere. Revocarea suspendării în acest caz, se va dispune numai dacă în termenul de încercare condamnatul săvârșește din nou infracțiunea de abandon de familie (art. 305 al. ultim C.p.). Rațiunea unor astfel de dispoziții trebuie observată în scopul urmărit prin incriminarea abandonului de familie, în ocrotirea eficientă a valorilor sociale – relațiile de familie.

713. **În partea generală a Codului penal** suspendarea condiționată a executării pedepsei se mai dispune, potrivit art. 86^9 al. 4 C.p., chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 81 C.p., și în cazul în care cel condamnat la pedeapsa închisorii cu executarea la locul de muncă nu mai poate

[1] Vezi și **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 449–450.

presta munca din cauza pierderii totale a capacității de muncă, iar o astfel de incapacitate nu și-a provocat-o condamnatul.

Pentru revocarea suspendării sunt incidente, de data aceasta, dispozițiile comune prevăzute la art. 83 C.p.

§ 3. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere

714. **Noțiune și caracterizare.** Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este o măsură de individualizare judiciară a pedepsei închisorii. După cum reiese și din denumire, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este o formă de suspendare condiționată a executării închisorii în care condamnatul pe durata termenului de încercare este supus unor măsuri de supraveghere și de respectare a unor obligații pe care le stabilește instanța de judecată în conformitate cu legea[1].

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se deosebește de suspendarea condiționată a executării pedepsei prin condițiile în care se poate dispune precum și prin obligațiile ce revin condamnatului pe durata termenului de încercare.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere a fost introdusă în codul penal român prin Legea nr. 104 din 1 octombrie 1992, în secțiunea III[1] (art. 86[1]–86[6]) și este de inspirație franceză.

715. **Condițiile de aplicare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.** Pentru aplicarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere trebuiesc îndeplinite cumulativ condițiile prevăzute în dispozițiile art. 86[1] C.p. ce privesc: pedeapsa aplicată, persoana condamnatului și aprecierea instanței că pronunțarea condamnării constituie un avertisment pentru condamnat care se va îndrepta și fără executarea efectivă a pedepsei.

716. **Condiții cu privire la pedeapsa aplicată.** Conform art. 86[1] al. 1 lit. a C.p. suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se poate dispune dacă pedeapsa aplicată de instanță este *închisoarea* de cel mult 4 ani.

Când pedeapsa închisorii aplicată este rezultanta unui concurs de infracțiuni, suspendarea executării sub supraveghere se poate dispune numai dacă aceasta nu depășește 3 ani și sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 86[1] al. 1 lit. b și c C.p. Considerăm că este îndeplinită această condiție când pedeapsa aplicată pentru concursul de infracțiuni este închisoarea ce nu depășește 3 ani la care s-a adăugat amenda stabilită pentru o infracțiune concurentă.

[1] Vezi și: **Rodica Aida Popa**, *Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere*, Revista de drept penal nr. 2, 1994, p. 113–120.

717. **Condiții cu privire la infractor.** Măsura suspendării executării sub supraveghere se poate aplica potrivit art. 86[1] al. 1 lit. b C.p., numai dacă infractorul nu a mai fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 1 an, afară de cazurile când condamnarea intră în vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 38 C.p. Deci măsura se poate lua atât față de infractorul care nu a fost anterior condamnat cât și față de infractorul care anterior a mai fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de cel mult 1 an. Când infractorul a mai fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 1 an, dar acea condamnare intră în vreunul din cazurile prevăzute de art. 38 C.p., atunci și unui astfel de condamnat i se poate aplica suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

718. **Aprecierea instanței că pronunțarea condamnării constituie un avertisment pentru condamnat.** Această condiție este prevăzută în dispozițiile art. 86[1] lit. c C.p. unde sunt inserate și coordonatele în care se apreciază, că pronunțarea condamnării constituie un avertisment pentru condamnat care și chiar fără executarea pedepsei, nu va mai săvârși infracțiuni, coordonate ce privesc persoana condamnatului, comportamentul acestuia după comiterea faptei. Aprecierea instanței se formează și pe alte elemente ce privesc persoana condamnatului decât cele prevăzute la art. 86[1] al. 1 lit. b C.p. și cu deosebire pe comportamentul condamnatului după comiterea faptei, comportament din care să rezulte preocuparea acestuia pentru împiedicarea amplificării rezultatului la infracțiunile la care este posibil, ajutorul dat imediat victimei, repararea prejudiciului cauzat prin infracțiunea comisă etc.

Întrucât aplicarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere este lăsată la aprecierea instanței de judecată considerăm, sub acest aspect, că prin îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege *nu se creează un drept* pentru condamnat, ci *doar o vocație* a acestuia la această măsură de individualizare judiciară a pedepsei.

719. **Termenul de încercare.** Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se dispune pe un termen de încercare care este compus din durata pedepsei aplicate la care se adaugă un interval de timp, stabilit de instanță între 2 și 5 ani.

Prin stabilirea termenului concret de încercare instanța realizează individualizarea măsurii suspendării executării sub supraveghere.

Termenul de încercare, teoretic, cel mai lung ar fi de 9 ani în cazul în care instanța ar adăuga la pedeapsa de 4 ani aplicată de instanță, intervalul de 5 ani; iar termenul de încercare cel mai scurt, tot teoretic, ar fi de 2 ani și 15 zile, situație la care s-ar ajunge când pedeapsa aplicată ar fi de 15 zile la care se adaugă 2 ani ce reprezintă minimul din intervalul de timp ce poate fi stabilit de instanță.

Termenul de încercare se socotește de la data când hotărârea prin care s-a pronunțat suspendarea condiționată a executării pedepsei a rămas definitivă (art. 86^2 al. 2 raportat la art. 82 al. 3 C.p.).

720. **Măsurile de supraveghere.** Măsurile de supraveghere care se iau față de condamnat pe durata termenului de încercare sunt menite să asigure un control permanent asupra conduitei acestuia, pentru a-l determina la o conduită licită, asigurarea realizării scopului măsurii de individualizare a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

Pe durata termenului de încercare, potrivit dispozițiilor art. 86^3 al. 1 C.p., condamnatul trebuie să se supună următoarelor măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte, la datele fixate, la judecătorul desemnat cu supravegherea lui sau la Serviciul de probațiune.

Spre deosebire de suspendarea condiționată a executării pedepsei, unde condamnatul are pe parcursul termenului de încercare doar obligațiile de a nu mai săvârși o nouă infracțiune și de a-și executa obligațiile civile stabilite de instanța de judecată, în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere. Pe lângă aceste obligații condamnatul trebuie să se supună unor măsuri de supraveghere și să respecte una sau unele dintre obligațiile impuse de instanța de judecată (art. 86^3 alin. 1 și 3 C.p.).

Potrivit art. 86^3 C.p. supravegherea respectării măsurilor și obligațiilor impuse de instanța de judecată pe parcursul termenului de încercare se va face de către un judecător desemnat cu supravegherea sau de alte persoane stabilite de instanță.

Dispozițiile din codul penal trebuie corelate cu cele din Ordonanța Guvernului nr. 92/2000[1] privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate. Astfel potrivit art. 11 alin. 1 lit. a și b din O.G. 92/2000: *Serviciile de reintegrare socială și supraveghere* (**în prezent acest serviciu se numește *Serviciu de probațiune***) *au următoarele atribuții: a) supraveghează respectarea de către persoana condamnată a măsurilor prevăzute la art. 86^3 alin. 1 lit. a)–b) din Codul penal; b) supraveghează respectarea obligațiilor impuse condamnatului de către instanță, prevăzute în art. 86^5 alin. 3 lit. a)–f) din Codul penal;*

Prin înființarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere s-a introdus, practic, în dreptul penal român, instituția agentului de probațiune (probation officer din dreptul anglo-saxon).

[1] Ordonanța Guvernului nr. 92/2000 a fost publicată în M. Of. nr. 423 din 1 septembrie 2000, aprobată cu modificări prin Legea nr. 129/2002, publicată în M. Of. nr. 190 din 20 martie 2002.

În dreptul nostru penal nu au fost preferate de la început denumirile de *agent de probațiune* sau *serviciu de probațiune* ci „consilier de reintegrare socială și supraveghere", respectiv „serviciu de reintegrare socială și supraveghere".

În prezent termenul „*probațiune*" a fost acceptat în legislația noastră odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune[1]. Conform art. 79 din Legea 123/2006 denumirea de „servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor" se înlocuiește cu „*servicii de probațiune*". Art. 7 din legea mai sus menționată consacră denumirea de „*consilier de probațiune*", șefi ai serviciilor de probațiune și inspectori de probațiune.

Apariția acestui serviciu specializat are rolul de a conduce la o mai bună realizare a funcțiilor și scopului acestei măsuri de individualizare a executării pedepsei și deci la o mai mare încredere din parte instanțelor de judecată în a aplica suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Potrivit art. 17 din Hotărârea Guvernului nr.1239/2000[2] privind aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Ordonanței Guvernului nr. 92/2000, persoanele supuse supravegherii în comunitate de către Serviciile de probațiune sunt cele arătate la art. 11 alin. 1 lit. a și b din O.G. 92/2000 (mai sus arătate). Acestor persoane li se va întocmi un *dosar de supraveghere* a executării obligațiilor stabilite de instanță. De asemenea consilierul de reintegrare socială și supraveghere desemnat să se ocupe de caz va întocmi, în cel mult 5 zile lucrătoare de la data comunicării instanței de judecată, un *plan de supraveghere* al cărui conținut va fi în concordanță cu măsurile și/sau cu obligațiile impuse de instanță.

b) să anunțe, în prealabil, orice schimbare de domiciliu, reședință sau locuință și orice deplasare care depășește 8 zile, precum și întoarcerea;

c) să comunice și să justifice schimbarea locului de muncă;

d) să comunice informații de natură a putea fi controlate mijloacele lui de existență.

Datele prevăzute la lit. b), c) și d) se comunică judecătorului sau serviciului stabilit la lit. a). Din redactarea dispozițiilor art. 86^3 C.p. rezultă că îndeplinirea măsurilor de supraveghere este cumulativă.

[1] Legea nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune a fost publicată în M. Of. nr. 407 din 10 mai 2006. Serviciul de reintegrare socială și supraveghere (cum s-a numit inițial) a fost denumit apoi Serviciu de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor pentru ca în prezent denumirea să fie de Serviciu de probațiune.

[2] Publicată în M. Of. nr. 651 din 13 decembrie 2000.

721. **Obligațiile condamnatului.** Pe durata termenului de încercare, pe lângă măsurile de supraveghere care se iau față de condamnat potrivit art. 86^3 al. 3 C.p., instanța poate să impună acestuia respectarea uneia sau a mai multora din următoarele obligații.

a) să desfășoare o activitate sau să urmeze un curs de învățământ ori de calificare;

b) să nu schimbe domiciliul sau reședința avută ori să nu depășească limita teritorială stabilită, decât în condițiile fixate de instanță;

c) să nu frecventeze anumite locuri stabilite;

d) să nu intre în legătură cu anumite persoane;

e) să nu conducă nici un vehicul sau anumite vehicule;

f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării.

Din obligațiile ce pot fi impuse condamnatului, arătate mai sus, instanța alege una sau mai multe pe care le consideră necesare pentru a asigura corijarea condamnatului.

Supravegherea executării **obligațiilor** stabilite de instanță se face de aceleași organe care asigură aducerea la îndeplinire a **măsurilor** de supraveghere prevăzute la art. 86^3 al. 1 lit. a C.p., respectiv judecătorul desemnat cu supravegherea condamnatului sau Serviciul de probațiune.

722. **Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere.**

Efecte provizorii. Efectul imediat sau provizoriu al suspendării executării pedepsei sub supraveghere îl constituie suspendarea executării pedepsei închisorii, pe termenul de încercare.

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu atrage suspendarea executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare (art. 86^1 al. 3 raportat la art. 81 al. 4 C.p.).

Efecte definitive. Efectele definitive se produc la împlinirea termenului de încercare dacă cel condamnat nu a săvârșit din nou o infracțiune pe durata termenului de încercare și nici nu s-a pronunțat revocarea suspendării executării pedepsei, *când este reabilitat de drept.*

723. **Revocarea obligatorie a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.**

a) Revocarea suspendării pedepsei sub supraveghere se dispune obligatoriu dacă în termenul de încercare condamnatul săvârșește *din nou o infracțiune cu intenție*, pentru care s-a pronunțat o condamnare definitivă chiar după expirarea acestui termen. Așadar pentru a se putea revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere este necesar ca infracțiunea să se săvârșească în termenul de încercare și să fie descoperită în acest termen, doar

condamnarea pentru această infracțiune săvârșită din nou poate fi pronunțată și după expirarea termenului de încercare.

Revocarea suspendării pedepsei nu are loc însă dacă infracțiunea săvârșită ulterior a fost descoperită după expirarea termenului de încercare (art. 86^4 al. 1 raportat la art. 83 al. 2 C.p.).

Instanța care pronunță condamnarea inculpatului pentru infracțiunea săvârșită cu intenție în termenul de încercare, va revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și va dispune atât executarea în întregime a acesteia cât și a pedepsei aplicate pentru noua infracțiune care nu se contopesc (art. 86^4 al. 1 raportat la art. 83 al. 1 C.p.).

b) Revocarea este obligatorie și în cazul în care condamnatul nu și-a îndeplinit până la expirarea termenului de încercare obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare. Revocarea nu are loc, în astfel de cazuri dacă condamnatul dovedește că nu a avut putința de a îndeplini acele obligații (art. 86^4 alin. 1 raportat a art. 84 C.p.).

c) Dacă cel condamnat nu îndeplinește cu rea-credință **măsurile** de supraveghere prevăzute de lege ori **obligațiile** stabilite de instanță, aceasta *revocă* suspendarea executării pedepsei sub supraveghere dispunând executarea în întregime a pedepsei (art. 86^4 al. 2 C.p.).

Starea de recidivă postcondamnatorie, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de art. 37 lit. a și 38 C.p., trebuie reținută chiar dacă tratamentul penal nu va fi cel de la recidivă (art. 39 C.p.) ci cel prevăzut de art. 86^4 al. 1 raportat la art. 83 al. 1 C.p.

724. **Revocarea facultativă.** În cazul în care infracțiunea săvârșită în termenul de încercare este comisă din *culpă*, revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere nu mai este obligatorie ci facultativă, instanța având posibilitatea să dispună și pentru pedeapsa stabilită pentru infracțiunea din culpă, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere dacă s-a stabilit o pedeapsă cu închisoarea ori suspendarea condiționată a executării pedepsei, dacă pedeapsa a fost stabilită la amendă.

Soluția de mai sus se desprinde din economia dispozițiilor ce privesc cele două măsuri de individualizare judiciară a pedepsei – suspendarea condiționată a executării pedepsei când pedeapsa aplicată a fost la amendă și suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, care nu poate fi dispusă pentru o pedeapsă cu amenda ci numai pentru o pedeapsă cu închisoarea.

725. **Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.**

Anularea se dispune pentru cauze preexistente aplicării suspendării executării pedepsei sub supraveghere care dacă ar fi fost cunoscute de instanța de judecată ar fi împiedicat acordarea acesteia.

Cazurile de anulare ale suspendării executării pedepsei sub supraveghere sunt aceleași ca și pentru anularea suspendării condiționate a executării pedepsei (art. 86^5 al. 1 raportat la art. 85 al. 1 și 2 C.p.).

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere se dispune dacă sunt îndeplinite condițiile: a) condamnatul a săvârșit o infracțiune mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a aplicat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere; b) infracțiunea ce atrage anularea să fie descoperită mai înainte de împlinirea termenului de încercare; c) pentru infracțiunea săvârșită s-a aplicat pedeapsa închisorii, fiind îndeplinită această condiție și atunci când pedeapsa pentru infracțiunea ce atrage anularea, se pronunță după împlinirea termenului de încercare.

Anulând suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, instanța de judecată face aplicarea, după caz a dispozițiilor privind sancționarea concursului de infracțiuni, ori a stării de recidivă sau a pluralității intermediare.

Dacă pedeapsa rezultată, în urma contopirii, nu depășește 3 ani, instanța poate aplica pentru aceasta suspendarea executării sub supraveghere iar termenul de încercare, în acest caz, se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere nu are loc dacă descoperirea infracțiunii a avut loc după împlinirea termenului de încercare și nici dacă pedeapsa pentru infracțiunea săvârșită anterior a fost stabilită la amendă.

726. **Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere în cazuri speciale.** Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere se poate dispune de instanță chiar dacă nu sunt îndeplinite criteriile prevăzute în art. 86^1 C.p., în cazul condamnatului care execută pedeapsa închisorii la locul de muncă și care și-a pierdut total capacitatea de muncă.

În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 86^9 al. 4 C.p., instanța de judecată constatând pierderea totală a capacității de muncă a condamnatului ce execută pedeapsa închisorii la locul de muncă, dispune revocarea măsurii și ținând seama de împrejurările care au determinat incapacitatea de muncă și de criteriile generale de individualizare a pedepsei, ia măsura suspendării condiționate a executării pedepsei sau după caz, a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

§ 4. Executarea pedepsei la locul de muncă

727. **Noțiune.** În cadrul măsurilor de individualizare judiciară a executării pedepsei un loc important îl ocupă instituția executării pedepsei la locul de muncă – instituție specifică dreptului penal român.

Executarea pedepsei la locul de muncă este o măsură de individualizare judiciară a executării pedepsei închisorii, care nu depășește o anumită durată, în libertate, prin muncă, în unitatea unde lucrează condamnatul ori în altă unitate, cu anumite restrângeri de drepturi și unele penalități de ordin pecuniar, dacă instanța apreciază că sunt suficiente temeiuri ca scopul pedepsei să fie atins fără privare de libertate[1].

728. **Natură juridică.** Executarea pedepsei la locul de muncă reprezintă un mijloc de individualizare a pedepsei închisorii, ce vizează executarea acesteia prin stabilirea unui regim propriu de executare, în libertate, prin muncă, în cadrul unității în care condamnatul își desfășoară activitatea sau în altă unitate, în toate cazurile cu acordul scris al unității.

Ca și suspendarea condiționată a executării pedepsei ori suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, executarea pedepsei la locul de muncă reprezintă o măsură de individualizare a pedepsei dar spre deosebire de cele de mai sus unde executarea pedepsei este suspendată, în cazul acesteia executarea pedepsei închisorii are loc, dar nu prin privare de libertate, într-un loc de detinere, ci în libertate prin prestarea unei munci în cadrul unei unități unde este angajat.

Având natură juridică, conținut și semnificație funcțională apropiate, suspendarea condiționată a executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și executarea pedepsei la locul de muncă nu pot fi aplicate concomitent, toate trei și nici chiar două, s-a decis în practica judiciară și susținut unanim în doctrina penală.

În adevăr, dacă instanța apreciază că scopurile și funcțiile pedepsei închisorii pot fi realizate prin executarea la locul de muncă și dispune o astfel de executare, ar apărea lipsită de sens și dispunerea suspendării condiționate a executării pedepsei ori a suspendării pedepsei sub supraveghere.

729. **Cadrul de reglementare.** În prezent cadrul de reglementare al executării pedepsei la locul de muncă îl constituie dispozițiile art. 86^7–86^{11} C.p. La aceste dispoziții se mai adaugă dispozițiile din codul de procedură penală și cele din Legea privind executarea pedepselor.

730. **Condiții în care se poate dispune executarea pedepsei la locul de muncă.** Executarea pedepsei la locul de muncă se poate dispune de către instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile privitoare la:

a) pedeapsa aplicată;

b) persoana condamnatului;

---

[1] În acest sens vezi și: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 540.

c) acordul scris al unității în care urmează condamnatul să presteze munca;

d) aprecierea instanței că sunt suficiente temeiuri ca scopul pedepsei să fie atins fără privare de libertate.

731. **Pedeapsa aplicată.** Pedeapsa închisorii de cel mult 5 ani poate fi executată la locul de muncă dacă aceasta a fost pronunțată pentru o singură infracțiune.

În caz de concurs de infracțiuni pentru a se putea dispune executarea pedepse la locul de muncă pedeapsa rezultantă trebuie să nu depășească 3 ani închisoare.

732. **Persoana condamnatului.** Pentru a avea vocație la această măsură de individualizare a pedepsei este necesar ca cel condamnat să nu mai fi fost anterior condamnat la pedeapsa închisorii mai mare de 1 an afară de cazul când condamnarea anterioară intră în vreunul din cazurile prevăzute de art. 38 C.p. Deci au vocație la această măsură de individualizare a executării pedepsei, după condiția pe care o analizăm, infractorii primari, infractorii cu antecedente penale, chiar și recidiviștii a căror condamnare anterioară este de cel mult 1 an.

Pot beneficia de această măsură și condamnații minori care au împlinit vârsta de 16 ani la data aplicării pedepsei (vârsta de 16 ani este admisă în principiu potrivit legislației muncii, pentru prestarea unei munci în cadrul unei unități).

Tinerii condamnați la pedeapsa închisorii cu executarea acesteia la locul de muncă ce devin militari în termen în cursul judecății sau după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, vor executa pedeapsa la locul de muncă, după trecerea lor în rezervă.

O altă condiție ce privește persoana condamnatului și care se deduce din întreaga reglementare, are în vedere capacitatea de muncă a acestuia.

Vârsta de pensionare a condamnatului nu constituie o piedică în aplicarea măsurii s-a susținut întemeiat în doctrina penală și decis în practica judiciară.

733. **Acordul unității.** O altă condiție pentru a putea fi dispusă executarea pedepsei la locul de muncă, *privește acordul scris al unității în care urmează condamnatul să presteze munca.* Această condiție a fost introdusă în codul penal prin modificarea realizată de Legea nr. 104/1992 și este determinată de consacrarea prin Constituție a separațiunilor puterilor în stat, astfel că instanța de judecată nu mai poate impune regiilor autonome, societăților comerciale, instituțiilor de stat hotărârile ei cu privire la această instituție.

Deci unitatea în care lucrează condamnatul la data condamnării, ori altă unitate care îl primește la muncă pe acesta trebuie să-și dea acordul scris ca pedeapsa închisorii să poată fi pronunțată cu executarea la locul de muncă.

734. **Aprecierea instanței.** În sfârșit, o altă condiție privește *aprecierea instanței că sunt suficiente temeiuri ca scopul pedepsei să fie atins fără privare de libertate.* Această condiție completează pe celelalte, iar examinarea ei nu poate fi desprinsă de realizarea celorlalte.

Convingerea instanței că realizarea scopului pedepsei prin executarea la locul de muncă al acestuia se formează și pe alte elemente ce privesc: gravitatea faptei, împrejurările în care a fost comisă fapta, conduita profesională și generală a făptuitorului, posibilitățile acestuia de reeducare.

735. **Locul de muncă.** Executarea pedepsei poate avea loc, fie în unitatea în care condamnatul era angajat la data pronunțării hotărârii, fie în altă unitate, în toate cazurile însă, cu acordul scris al unității, așa cum s-a precizat mai sus.

736. **Modul de executare a pedepsei închisorii la locul de muncă.** Executarea pedepsei la locul de muncă trebuie să asigure realizarea scopurilor și funcțiilor pedepsei închisorii, desigur în condiții schimbate, fără privarea condamnatului de libertate. Conținutul represiv al pedepsei închisorii este asigurat de obligațiile și interdicțiile instituite, pentru condamnat, pe toată perioada executării acesteia la locul de muncă astfel:

A. Condamnatul execută pedeapsa la locul de muncă pe baza mandatului de executare a pedepsei. În cazul în care pedeapsa se execută în aceeași unitate unde era angajat condamnatul, contractul de muncă se suspendă până la executarea pedepsei, după care își reia cursul.

B. Condamnatul este obligat pe timpul executării pedepsei să îndeplinească toate îndatoririle ce-i revin la locul de muncă și are aceleași drepturi ca oricare salariat, dar cu anumite restrângeri ce decurg din caracterul coercitiv al pedepsei și anume:

a) Din totalul veniturilor cuvenite potrivit legii pentru munca prestată, cu excepția sporurilor acordate pentru activitatea desfășurată în locuri de muncă cu condiții vătămătoare sau periculoase, se reține o cotă de 15%–40% stabilită în raport de cuantumul veniturilor și îndatoririlor condamnatului pentru întreținerea altor persoane, care se varsă la bugetul statului.

În lege s-a prevăzut că aceste cote se reduc la jumătate în cazul în care condamnatul este minor.

De o reducere a cotei cu 5% beneficiază și condamnatul care are, potrivit legii, persoane în întreținere, astfel că acestea devin de 15%; 20%; 30% și 35%.

Sporurile acordate pentru activitatea desfășurată în locuri de muncă cu condiții vătămătoare sau periculoase se cuvin în întregime condamnatului și nu intră în veniturile acestuia din care se reține cotele prezentate mai sus.

b) Drepturile de asigurări sociale se stabilesc în procentele legale aplicate la venitul net cuvenit condamnatului, după reținerea cotei prevăzute de lege. De

lege ferenda, considerăm că procentele de reținere, trebuie modificate având în vedere procesul inflaționist.

c) O altă limitare la drepturilor condamnatului privește aspectul ca durata executării pedepsei la locul de muncă nu se consideră vechime în muncă.

d) Pe timpul executării pedepsei nu se poate schimba locul de muncă la cererea condamnatului de către conducerea unității decât prin hotărârea instanței de judecată.

e) Pe timpul executării pedepsei; condamnatul nu poate fi promovat.

f) Condamnatul nu poate ocupa funcții de conducere, iar în raport cu fapta săvârșită nu poate ocupa funcții care implică exercițiul autorității de stat, funcții instructiv-educative ori de gestiune.

Pe durata pedepsei, condamnatului i se interzice dreptul electoral de a fi ales (art.86^8 alin. 2 C.p.).

C. Tot ca o limitare a drepturilor condamnatului, în lege (art. 86^8 al. 3 C.p.) se prevede posibilitatea pentru instanță de a dispune ca, în timpul executării pedepsei, condamnatul să respecte una sau mai multe din obligațiile prevăzute în art. 86^3 C.p. instituite pentru condamnatul cu suspendarea executării sub supraveghere, adică:

a) să desfășoare o activitate sau să urmeze un curs de învățământ ori de calificare;

b) să nu schimbe serviciul sau reședința avută ori să nu depășească limita teritorială stabilită, decât în condițiile fixate de instanță;

c) să nu frecventeze anumite locuri stabilite;

d) să nu intre în legătură cu anumite persoane;

e) să nu conducă nici un vehicul sau anumite vehicule;

f) să se supună măsurilor de control tratament sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării.

Supravegherea respectării acestor obligații se va face de aceleași persoane ca și la măsura suspendării executării pedepsei sub supraveghere (judecătorul desemnat cu supravegherea sau Serviciul de probațiune)[1]

737. **Revocarea executării pedepsei la locul de muncă.** Este o sancțiune care intervine pentru nerespectarea de către condamnatul cu executarea pedepsei la locul de muncă a condițiilor prevăzute de lege, în timpul executării pedepsei.

Revocarea măsurii are drept consecință executarea pedepsei ori a restului de pedeapsă într-un loc de detinere.

Revocarea este de 2 feluri: obligatorie și facultativă.

[1] A se vedea explicațiile de la măsura suspendării executării pedepsei sub supraveghere

738. **Revocarea obligatorie.** a) Revocarea măsurii *este obligatorie* când condamnatul săvârșește din nou o infracțiune intenționată, după rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus ca pedeapsa să se execute la locul de muncă, mai înainte de începerea executării pedepsei, ori în timpul executării acesteia.

În urma revocării măsurii pedeapsa se va stabili și aplica pentru pluralitatea de infracțiuni care s-a creat, potrivit dispozițiilor art. 39 al. 1 și 2 C.p. dacă sunt îndeplinite condițiile stări de recidivă postcondamnatorie ori după caz, potrivit dispozițiilor art. 40 C.p. pentru pluralitatea intermediară de infracțiuni. Pedeapsa rezultantă urmează să fie executată într-un loc de detinere.

b) Revocarea măsurii este *tot obligatorie* când în timpul executării pedepsei, condamnatul nu mai poate presta munca din cauza pierderii totale a capacității de muncă. În acest caz instanța ținând seama de împrejurările care au determinat incapacitatea de muncă și de dispozițiile art. 72 C.p. dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei ori suspendarea executării sub supraveghere chiar dacă nu sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 81 și 86^1 C.p.;

739. **Revocarea facultativă.** Revocarea executării pedepsei la locul de muncă este *facultativă* în cazurile în care:

a) condamnatul se sustrage de la prestarea activității în cadrul unității, fie prin neprezentarea în termen de 5 zile la unitatea unde va executa pedeapsa (art. 30^5 din Legea nr. 23/1969 – dispoziții încă în vigoare), fie prin neîndeplinirea în mod corespunzător a îndatoririlor ce-i revin la locul de muncă (absențe, indisciplina în muncă, produse de calitate necorespunzătoare etc.);

b) Condamnatul nu respectă măsurile de supraveghere sau obligațiile stabilite prin hotărârea de condamnare;

c) Condamnatul, înainte de începerea executării pedepsei ori în timpul executării pedepsei la locul de muncă, săvârșește o infracțiune din culpă.

Revocarea măsurii este lăsată la aprecierea instanței de judecată care va decide având în vedere realizarea scopurilor pedepsei.

În caz de revocare, pedeapsa urmează a fi executată într-un loc de detinere.

Pentru cazul prevăzut mai sus la pct. c) instanța poate dispune și pentru infracțiunea săvârșită din culpă ca executarea pedepsei să fie la locul de muncă. În acest caz, revocarea numai are loc și pedeapsa se aplică potrivit regulilor pentru concursul de infracțiuni (art. 86^9 al. 2 C.p.).

740. **Anularea executării pedepsei la locul de muncă.** Este sancțiunea ce intervine pentru o cauză anterioară rămânerii definitive a hotărârii de condamnare cu executarea la locul de muncă și are în vedere nerespectarea condițiilor cerute de lege pentru luarea măsurii.

Potrivit dispozițiilor art. 86^{10} C.p., anularea executării pedepsei la locul de muncă se poate dispune dacă cel condamnat mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii și aceasta se descoperă mai înainte ca pedeapsa să fi fost executată ori considerată ca executată.

Anularea se pronunță de către instanță numai dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 86^{7} C.p., adică pentru a se pronunța executarea pedepsei la locul de muncă și pentru pedeapsa rezultantă din contopirea pedepsei stabilită pentru infracțiunea descoperită ulterior cu pedeapsa pentru care deja se dispusese executarea la locul de muncă.

Anularea se dispune și în cazul în care hotărârea de condamnare pentru infracțiunea descoperită ulterior se pronunță după ce pedeapsa a fost executată la locul de muncă sau considerată ca executată.

Când se dispune anularea executării pedepsei la locul de muncă pedeapsa rezultantă se va stabili după caz, potrivit regulilor de la concursul de infracțiuni sau recidivă, iar pedeapsa rezultantă se va executa într-un loc de detinere.

741. **Încetarea executării pedepsei la locul de muncă.** Pentru stimularea condamnaților ce execută pedeapsa la locul de muncă, care dau dovezi temeinice de îndreptare, sunt stăruitori în muncă, disciplinați și care au executat o anumită parte din pedeapsă, în lege (art. 86^{11} C.p.) s-a prevăzut posibilitatea încetării executării pedepsei la locul de muncă.

Instituția încetării executării pedepsei la locul de muncă apare deci ca o măsură de individualizare a executării pedepsei, asemănătoare cu liberarea condiționată.

Pentru a se putea dispune încetarea executării pedepsei la locul de muncă trebuie îndeplinite condițiile:

a) condamnatul să fi executat două treimi din pedeapsă;

b) în toată perioada executării pedepsei condamnatul să dea dovezi temeinice de îndreptare, să fi avut o conduită bună, să fi fost disciplinat și stăruitor în muncă;

c) conducerea organizației în care condamnatul prestează munca să ceară instanței de judecată încetarea executării pedepsei la locul de muncă, cererea o poate introduce și condamnatul.

Dacă în urma verificării condițiilor cerute de lege pentru încetarea măsurii, instanța constată îndeplinirea lor și admite cererea de încetare, de la rămânerea definitivă a hotărârii de încetare, condamnatul se află într-o situație asemănătoare liberatului condiționat, fiind scutit de executarea în continuare a pedepsei. Pedeapsa, potrivit dispozițiilor art. 86^{11} al. 2 C.p. se consideră executată dacă în intervalul de timp de la încetarea executării pedepsei la locul de muncă și până la împlinirea duratei pedepsei, cel condamnat nu a săvârșit din nou o infracțiune.

Dacă în timpul încetării executării pedepsei prin muncă, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune instanța de judecată poate revoca încetarea măsurii, ori poate să o mențină. Noua infracțiune săvârșită poate da naștere unei stări de recidivă postcondamnatorie dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de art. 37 și 38 C.p.

Dacă instanța dispune revocarea încetării, atunci pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune se va contopi cu restul de pedeapsă neexecutată, putându-se aplica un spor de până la 5 ani, iar pedeapsa rezultantă se va executa într-un loc de detinere, conform art. 61 C.p. care se aplică în mod corespunzător (art. 86^{11} al. 2 C.p.).

Revocarea încetării pedepsei la locul de muncă este obligatorie în cazul săvârșirii infracțiunilor grave prevăzute de art. 61 al. 2 C.p. care este incident potrivit art. 86^{11} al. 2 C.p. Revocarea încetării măsurii este obligatorie așadar, când noua infracțiune săvârșită este: o infracțiune contra siguranței statului, o infracțiune contra păcii și omenirii, o infracțiune de omor, o infracțiune săvârșită cu intenție care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave (art. 61 al. 2 C.p.).

Când instanța nu revocă încetarea măsurii, infracțiunea săvârșită din nou, deși ar putea da naștere unei recidive postcondamnatorii dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții, nu va atrage regimul de sancționare al acesteia, ci regimul obișnuit[1], propriu prevăzut la art. 86^{7} C.p.

Pedeapsa astfel stabilită va putea fi executată potrivit naturii sale, iar dacă este închisoarea chiar prin executarea pedepsei la locul de muncă[2].

§ 5. Calculul pedepselor

742. **Noțiune.** Strâns legată de individualizarea pedepselor este instituția calculului pedepselor, a determinării duratei acestora. În codul penal (art. 55^{2} și art. 87–89) au fost înscrise dispoziții care dau răspuns problemelor ce se pun în legătură cu: calcularea pedepsei pe unități de timp (ani, luni, zile), calculul pedepsei în caz de comutare sau înlocuire, deducerea reținerii și arestării preventive din durata pedepsei pronunțate, deducerea privațiunii de libertate executată în afara țării.

---

[1] În acest sens: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 551.

[2] În acest sens vezi: dispozițiile art. 86^{3} C.p. cu privire la aceeași problemă în materia liberării condiționate; **C. Mitrache**, *Unele considerații teoretice și practice privind liberarea condiționată*, în Analele Universității din București, Dreptul, 1982, p. 86–87; În sens contrar, **D. Pavel**, *Comentariu în Codul penal al României*, comentat și adnotat, vol. II, p. specială, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 619, care consideră că pedeapsa închisorii stabilită pentru noua infracțiune se execută într-un loc de detinere.

743. **Calculul pedepsei în caz de comutare sau înlocuire.** Prin dispozițiile art. 55^2 C.p. s-a prevăzut că, în cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii, perioada de detențiune executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii.

744. **Durata executării pedepsei închisorii.** Potrivit art. 87 C.p., durata executării închisorii se socotește din ziua în care condamnatul începe să execute pedeapsa și până în ziua în care încetează să o execute. Sunt incluse în durata executării atât ziua în care începe să fie executată pedeapsa închisorii cât și ziua în care executarea încetează (art. 87 al. 2 C.p.).

Luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă (art. 154 C.p.). În durata executării pedepsei intră atât timpul cât condamnatul a executat efectiv pedeapsa, cât și timpul în care s-a aflat în spital, cu excepția cazului în care condamnatul și-a provocat în mod voit boala și această împrejurare se constată în timpul executării pedepsei (art. 87 al. 3 C.p.). Deci, când condamnatul și-a provocat voit boala pentru a se sustrage de la executarea pedepsei, timpul de spitalizare nu se consideră în durata executării pedepsei și aceasta se va prelungi cu durata spitalizării.

Când executarea pedepsei închisorii se face la locul de muncă în durata executării pedepsei nu intră timpul în care condamnatul lipsește de la locul de muncă, indiferent de motivul absentării (art. 87 al. 4 C.p.).

745. **Computarea reținerii și arestării preventive.** Prin dispozițiile art. 88 C.p. s-au dat rezolvări situațiilor în care condamnatul a fost arestat preventiv pentru infracțiunea ce a atras condamnarea ori pentru altă infracțiune concurentă. Astfel timpul reținerii și al arestării preventive se scade din durata pedepsei închisorii pronunțate pentru infracțiunea comisă. Scăderea se face și atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în același timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, chiar dacă a fost scos de sub urmărire, s-a încetat urmărirea penală sau a fost achitat ori a încetat procesul penal pentru fapta care a determinat reținerea sau arestarea preventivă (art. 88 al. 1 C.p.).

Computarea reținerii și arestării preventive are loc și în cazul condamnării inculpatului la amendă, prin înlăturarea, în total ori în parte, a executării acesteia (art. 88 al. 2 C.p.).

746. **Computarea privațiunii de libertate executată în afara țării.** Prin dispozițiile art. 89 C.p. s-a prevăzut că privațiunea de libertate suferită în străinătate, pentru infracțiunile săvârșite, care se judecă și după legea penală română conform principiilor personalității (art. 4 C.p.), realității (art. 5 C.p.) sau universalității (art. 6 C.p.) se scade din durata pedepsei aplicate pentru aceeași

infracțiune de instanțele române. Soluția adoptată de legiuitorul român înlătura posibilitatea ca infractorul să suporte două sancțiuni privative de libertate pentru aceeași faptă.

§ 6. Liberarea condiționată

747. **Noțiune.** Liberarea condiționată este o instituție complementară regimului executării pedepsei închisorii, un mijloc de individualizare administrativă a pedepsei, ce constă în punerea în libertate a condamnatului din locul de detinere mai înainte de executarea în întregime a pedepsei, sub condiția ca până la împlinirea duratei acesteia să nu mai săvârșească infracțiuni[1]

Liberarea condiționată constituie un mijloc de stimulare a condamnaților în timpul executării pedepsei închisorii la stăruință în muncă și disciplină, la grabnica lor îndreptare.

Liberarea condiționată își găsește reglementarea în Codul penal (art. 55^1; 59; 59^1; 60 și 61), în Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal[2].

748. **Condiții de acordare. Executarea unei fracțiuni din pedeapsă.** Liberarea condiționată se acordă de către instanța de judecată dacă sunt îndeplinite mai multe condiții.

O primă condiție privește executarea unei părți din pedeapsă, ca o garanție că scopul și funcțiile acesteia au fost atinse, condamnatul s-a reeducat și numai este necesară executarea în întregime a pedepsei.

Partea din pedeapsă ce trebuie executată diferă după durata pedepsei aplicate și care se execută, după forma de vinovăție cu care a fost săvârșită infracțiunea, după vârsta condamnatului și după folosirea acestuia la muncă.

a) După durata pedepsei ce se execută – partea din pedeapsă ce trebuie executată este de cel puțin două treimi în cazul în care pedeapsa nu depășește 10 ani și de cel puțin trei pătrimi în cazul pedepsei mai mari de 10 ani (art. 59 al. 1 C.p.).

b) Când condamnarea a fost pronunțată pentru o infracțiune săvârșită din culpă, durata pedepsei ce trebuie executată este de cel puțin jumătate din durata pedepsei în cazul închisorii care nu depășește 10 ani și cel puțin două treimi, în cazul închisorii mai mari de 10 ani (art. 59^1 al. 1 C.p.).

În cazul în care pedeapsa ce se execută este rezultată din concursul între infracțiuni săvârșite din culpă și infracțiuni intenționate, fracțiunea ce trebuie

[1] **I. Fodor** în *Dongoroz II*, p. 42 și urm.

[2] A se vedea pe larg **Cristian Jora, Lucia Uță,** *Analiză teoretică a practicii judiciare în materia liberării condiționate.* R.D.P. nr. 3/2005, p. 110-129.

executată se calculează potrivit dispozițiilor art. 59 C.p. adică în raport cu pedepsele ce se execută pentru infracțiunile intenționate.

c) După vârsta condamnatului, care dacă a depășit 60 ani bărbatul și 55 ani femeia, precum și condamnatul minor când ajunge la vârsta de 18 ani, partea din pedeapsă ce se cere a fi executată este de o treime în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau a unei jumătăți, în cazul închisorii mai mari de 10 ani (art. 60 al. 2 C.p.) dacă pedeapsa a fost aplicată pentru infracțiuni intenționate, iar când condamnarea a fost pronunțată pentru săvârșirea unei infracțiuni din culpă, fracțiunile de pedeapsă ce trebuie executate sunt de o pătrime în cazul pedepsei închisorii care nu depășește 10 ani și o treime în cazul pedepsei închisorii mai mari de 10 ani (art. 60 al. 3 C.p.).

749. **Calcularea fracțiunilor.** În Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, prin dispozițiile art. 76, s-a prevăzut modul de calcul al părții din durata pedepsei considerate ca executate pe baza muncii prestate.

Calculul se face în funcție de: durata muncii prestate (nr. ore), timpul de muncă (ziua sau noaptea), prestarea unei munci remunerate sau neremunerate, participarea la cursuri de școlarizare sau calificare ori recalificare profesională, elaborarea de lucrări științifice publicate sau invenții și inovații brevetate. Se poate ajunge astfel de la executarea efectivă a 4 zile în care s-a prestat o muncă și la considerarea a 5 zile executate (la fiecare 4 zile executate efectiv se câștigă o zi) până la executarea efectivă a 2 zile și la considerarea ca executate a 3 zile (la fiecare 2 zile executate efectiv se câștigă o zi) sau chiar la o zi executată și considerarea ca executate a 2 zile (în cazul minorilor ce au prestat o muncă neremunerată – activități gospodărești necesare penitenciarului și cele desfășurate în caz de calamitate). În cazul participării la cursuri de școlarizare sau de calificare ori recalificare profesională, se consideră 30 de zile executate pentru absolvirea unui semestru școlar și 15 zile executate pentru absolvirea unui curs de calificare ori recalificare profesională.

Întrucât prin luarea în considerare a duratei pedepsei considerată ca executată pe baza muncii prestate în cadrul fracțiunii de pedeapsă necesară liberării condiționate, durata pedepsei executate efectiv se scurtează, legiuitorul a prevăzut în astfel de situații, ca să fie executată efectiv o parte din pedeapsă. Astfel, este necesară executarea efectivă a jumătate din durata pedepsei, când aceasta nu depășește 10 ani și a cel puțin două treimi când pedeapsa este mai mare de 10 ani dacă pedeapsa a fost aplicată pentru o infracțiune intenționată (art. 59 al. 2 C.p.). Când condamnarea este pronunțată pentru vreuna dintre infracțiunile din culpă, este necesară executarea efectivă a cel puțin o treime din durata pedepsei când aceasta nu depășește 10 ani și a cel puțin jumătate când pedeapsa este mai mare de 10 ani (art. 59[1] al. 2. C.p.).

Liberarea condiționată poate fi acordată și condamnaților care nu au fost folosiți la muncă ori nu mai sunt folosiți la muncă, după executarea fracțiunilor de pedeapsă prevăzute de art. 59 C.p. cu îndeplinirea, desigur, și a celorlalte condiții.

În cazul în care condamnatul execută pedepse cu închisoarea care nu se contopesc[1], fracțiunile de pedeapsă se calculează potrivit distincțiilor de mai sus, în raport cu totalul pedepselor ce se execută și de vinovăția cu care s-au săvârșit infracțiunile ce au atras condamnările.

Fracțiunea de pedeapsă prevăzută pentru liberarea condiționată a condamnatului se calculează în raport de pedeapsa ce o execută acesta, iar dacă pedeapsa a fost redusă ca urmare a unei grațieri parțiale, ori ca urmare a incidenței unei legi mai favorabile, în raport de această pedeapsă astfel redusă[2].

750. **Stăruința în muncă și disciplina condamnatului**[3]. Această condiție presupune că în timpul executării fracțiunii de pedeapsă condamnatul a fost stăruitor în muncă în sensul de a manifesta inițiativă și grijă în îndeplinirea unei munci de calitate, cu respectarea deplină a disciplinei muncii și a normelor interne de la locul de deținere.

751. **Dovezile temeinice de îndreptare** care se desprind din buna comportare a condamnatului în orice împrejurare, din îndeplinirea conștiincioasă a oricăror îndatoriri, din respectul față de administrația locului de detenție și atenția față de ceilalți condamnați[4].

Dovezile temeinice de îndreptare se desprind din alte împrejurări decât cele legate de desfășurarea muncii și privesc îndreptarea sub aspect moral a condamnatului.

Stăruința în muncă și disciplină ca și dovezile temeinice de îndepărtare ce reflectă o bună comportare a condamnatului în timpul executării pedepsei trebuie să rezulte din procesul verbal al comisiei pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate[5] prezidată în acest caz de

[1] Spre ex. pedeapsa închisorii ce fusese suspendată condiționat nu se contopește cu pedeapsa închisorii pronunțată pentru noua infracțiune (art. 83 al. 1 C.p.), ori pedeapsa pentru evadare nu se contopește cu pedeapsa ce se execută (art. 269 al. 3 C.p.).

[2] Vezi **D. Popescu**, *Comentariu în Codul penal..., op. cit.*, p. 399.

[3] În acest sens: M. Basarab, *op. cit.*, p. 483.

[4] **I. Oancea**, *op. cit.*, p. 507.

[5] Potrivit art. 14 din Legea nr.275/2006 în fiecare penitenciar se constituie o comisie pentru individualizarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, alcătuită din: directorul penitenciarului, directorul adjunct pentru siguranța deținerii și regim penitenciar, medicul penitenciarului, șeful serviciului socio-educativ și un consilier din cadrul serviciului de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor (serviciu de

judecătorul delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate care funcționează în fiecare penitenciar.

Comisia examinează periodic situația fiecărui condamnat sub aspectul îndeplinirii condițiilor cerute de lege pentru a fi propus spre liberare condiționată.

Procesul verbal întocmit în detaliu cu privire la comportarea condamnatului, la rezultatele muncii, poate cuprinde propunerea către judecătoria (în a cărei rază teritorială se află penitenciarul) de liberare condiționată, atunci când se apreciază că au fost îndeplinite condițiile.

Când comisia de propuneri consideră că nu sunt îndeplinite condițiile pentru a fi propusă liberarea condiționată, fixează un termen pentru reexaminarea situației condamnatului, care termen nu poate fi mai mare de 1 an. Într-o astfel de situație condamnatul se poate adresa direct instanței de judecată, cu cerere de liberare condiționată, iar cererea lui este însoțită obligatoriu, de procesul-verbal al comisiei de propuneri.

Acordarea liberării condiționate este atributul de exclusiv al instanței de judecată care verifică îndeplinirea condițiilor cerute de lege pentru aceasta.

Îndeplinirea condițiilor legale de către condamnat pentru liberarea condiționată nu creează pentru aceasta un drept, ci doar o vocație, fiind lăsată la aprecierea instanței, care trebuie să-și formeze convingerea că reeducarea condamnatului se realizează și fără executarea restului de pedeapsă în penitenciar[1].

Dacă instanța judecătorească constată că sunt îndeplinite condițiile legale și deci executarea restului de pedeapsă, în penitenciar nu mai este necesară, dispune acordarea liberării condiționate.

752. **Efectele liberării condiționate.** După momentul în care se produc efectele liberării condiționate pot fi: efecte imediate și efecte definitive[2].

753. **Efectele imediate.** Primul efect al liberării condiționate constă în punerea în libertate a condamnatului fără restricții de drepturi în sensul că acesta nu are obligații de a se prezenta periodic la anumite organe, de a locui într-o anumită localitate, de a fi supus vreunei instituții speciale[3]

probațiune – s.n.), în a cărui circumscripție teritorială se află penitenciarul, desemnat anual de directorul serviciului, psihologul și educatorul implicați în programul de reintegrare socială a persoanei condamnate.

[1] În acest sens: Trib. jud. Bacău, dec. pen. nr. 765/1973, în R.R.D. nr. 11/1973, p. 172.

[2] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 488.

[3] **G. Teodoru**, *op. cit.*, p. 86.

În timpul liberării condiționate condamnatul este considerat în timpul executării pedepsei până la expirarea acesteia și deci pedepsele accesorii se execută[1]. Dacă față de condamnat s-a luat și măsura de siguranță a interzicerii de a se afla în anumite localități aceasta începe să se execute din momentul liberării condiționate și sub acest aspect măsura de siguranță are o întindere în timp mai mare decât cea pentru care a fost luată[2].

Condamnatul liberat condiționat trebuie să aibă o conduită bună, în sensul de a nu săvârși din nou infracțiuni până la expirarea duratei pedepsei.

754. **Efectele definitive.** Dacă până în momentul expirării pedepsei condamnatul nu a săvârșit o nouă infracțiune, liberarea devine definitivă se realizează efectul definitiv al liberării condiționate.

Dacă în calculul fracțiunii de pedeapsă executată a intrat și durata considerată ca executată pe baza muncii prestate, atunci pedeapsa închisorii s-a redus cu această perioadă. De la îndeplinirea duratei pedepsei se execută, dacă a fost aplicată, pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, și tot de la această dată curge termenul de reabilitare, corespunzător duratei pedepsei aplicată de instanță.

755. **Revocarea liberării condiționate.** Dacă în timpul liberării condiționate condamnatul a săvârșit o nouă infracțiune, atunci instanța de judecată, ținând seama de gravitatea acesteia poate menține ori revoca liberarea condiționată.

Din economia dispozițiilor art. 61 C.p., rezultă că revocarea liberării condiționate în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni este facultativă în principiu, obligatorie este pentru instanță pronunțarea de menținere ori de revocare a acesteia[3].

756. **Revocarea facultativă a liberării condiționate.** Criteriile pe care le are în vedere instanța de judecată pentru a decide menținerea ori revocarea liberării condiționate în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni privesc și incidența unor instituții de drept penal[4]. Sub acest aspect considerăm că este posibilă menținerea liberării condiționate dacă pedeapsa pentru noua infracțiune este amenda, ori închisoarea dar care este grațiată condiționat, ori închisoarea care

[1] Vezi: **Gh. Mărgărit**, *Pedepsele accesorii în timpul liberării condiționate*, în R.R.D. nr. 6/1969, p. 82 și urm.

[2] Vezi: **Gr. Theodoru**, *op. cit.*, p. 36.

[3] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 590/1971, în C.D. 1971, p. 257.

[4] **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *Drept penal*, p. gen., Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1999, p. 447.

este suspendată condiționat[1], ori închisoarea ce urmează a fi executată la locul de muncă, când, deci, executarea pedepsei pentru noua infracțiune nu vine în contradicție cu menținerea liberării condiționate.

Liberarea condiționată poate fi menținută chiar dacă pedeapsa pronunțată pentru noua infracțiune este închisoarea ce urmează să se execute într-un loc de detenție, dacă judecarea noii infracțiuni a avut loc după împlinirea duratei pedepsei, ori hotărârea de condamnare a rămas definitivă cu câteva zile mai înainte de împlinirea duratei pedepsei.

Revocarea liberării condiționate nu va mai fi dispusă, de asemenea în cazul amnistierii infracțiunii pentru care condamnatul se afla în liberare condiționată[2].

757. **Revocarea obligatorie a liberării condiționate.** Considerăm că menținerea liberării condiționate nu este posibilă, dacă pentru noua infracțiune s-a aplicat pedeapsa cu închisoarea ce urmează să fie executată într-un loc de detinere deoarece nu este posibil să coexiste două moduri de executare a pedepsei închisorii în libertate și în detenție[3].

În adevăr, nu pot coexista menținerea liberării condiționate și executarea pedepsei închisorii într-un loc de detenție pentru noua infracțiune pentru că, dacă executarea pedepsei închisorii într-un loc de detenție este motivată pe necesitatea reeducării infractorului prin acest mod de executare a pedepsei, menținerea liberării condiționate se poate baza pe o motivare contrară.

Revocarea este obligatorie, când în timpul liberării condiționate, condamnatul a săvârșit o infracțiune contra siguranței statului, o infracțiune contra păcii și omenirii, o infracțiune de omor, o infracțiune săvârșită cu intenție care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave (art. 61 al. 2 C.p.).

În cazul revocării liberării condiționate, pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune se contopește cu restul de pedeapsă ce a mai rămas de executat, la care poate adăuga un spor de până la 5 ani, fără a depăși totalul pedepselor supuse contopirii[4].

[1] Suspendarea condiționată a pedepsei pentru noua infracțiune este posibilă dacă pedeapsa din executarea căreia a fost liberat condiționat condamnatul a fost pronunțată pentru o infracțiune din culpă (art. 81 al. 1 lit. b, raportat la art. 38 lit. a[1] C.p.); În același sens: **M. Zolyneak, M. I. Michinici**, *op. cit.*, p. 447.

[2] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 607/1971 în **V. Papadopol, M. Popovici**, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969–1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 264.

[3] În sens contrar **D. Pavel**, *Notă* la d.p. nr. 841/1974 a T.j. Brașov, în R.R.D. nr. 1/1976, p. 53–56, care consideră că cele două pedepse rămân distincte și autonome, fiecare urmându-și cursul desfășurării după caracterele sale specifice.

[4] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 1285/1973, în C.D. 1973, p. 364.

Restul de pedeapsă neexecutat care se contopește cu pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, reprezintă diferența dintre pedeapsa aplicată de instanță și pedeapsa efectiv executată până în momentul liberării condiționate, deci când se revocă liberarea condiționată, durata pedepsei considerată ca executată pe baza muncii prestate nu se ia în considerare.

În practica judiciară[1] s-a decis în mod constant că instanța de judecată care dispune revocarea liberării condiționate trebuie să determine restul de pedeapsă care mai era de executat și care se va contopi cu pedeapsa pronunțată pentru noua infracțiune.

Dacă în timpul liberării condiționate, condamnatul săvârșește mai multe infracțiuni și se dispune revocarea, pedeapsa urmează a se stabili, dând eficiență regulilor de la concursul de infracțiuni, apoi pedeapsa rezultată se va contopi cu restul rămas neexecutat din pedeapsa anterioară[2].

Săvârșirea unei noi infracțiuni în timpul liberării condiționate poate da naștere unei stări de recidivă postcondamnatorii[3], dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de lege, dar aplicarea pedepsei nu se va face după dispozițiile art. 39 C.p., ci după dispozițiile speciale prevăzute în art. 61 C.p.[4]

Starea de recidivă postcondamnatorie va exista dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 37 și 38 C.p., indiferent de revocarea ori menținerea liberării condiționate și trebuie reținută (această stare de recidivă) în hotărârea de condamnare pentru noua infracțiune pentru că în legătură cu aceasta sunt incidente alte instituții de drept penal.

§ 7. Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață

758. **Posibilitatea liberării condiționate.** Aceleași rațiuni care au condus la instituirea liberării condiționate din executarea pedepsei închisorii se regăsesc și în cazul liberării condiționate din executarea detențiunii pe viață.

În adevăr, prin dispozițiile art. 55[1] C.p. a fost prevăzută posibilitatea liberării condiționate a celui condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață după executarea efectivă a 20 de ani detențiune, dacă este stăruitor în muncă și disciplinat și dă dovezi temeinice de îndreptare ținându-se seama și de antecedentele sale penale.

[1] T.S., s.p., d. nr. 6611/1970, în R.R.D. nr. 6/1971, p. 156.

[2] T.j. Brașov, d.p. nr. 403/1973, în R.R.D. nr. 7/1974, p. 63.

[3] În acest sens: **V. Cucu** și **Ch. Cucu**, notă la st. p. nr. 25553/1970 a jud. Craiova, în R.R.D. nr. 1/1972, p. 158 și urm.

[4] În sens contrar **Eugen Citirigă** *Considerații referitoare la contopirea unui rest de pedeapsă componentă a unui concurs de infracțiuni*, Dreptul nr. 5/2007, p. 244-246 care apreciază neconvingător că au prioritate dispozițiile art. 39 alin. 2 C.p. față de cele prevăzute la art. 61 C.p.

Prin dispozițiile art. 55[1] al. 2 C.p. s-a prevăzut posibilitatea liberării condiționate a condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață după executarea efectivă a 15 ani de detențiune pentru condamnații bărbați care au trecut de vârsta de 60 ani, iar pentru condamnatele femei care au trecut de vârsta de 55 ani, cu îndeplinirea și a celorlalte condiții prevăzute în al. 1 al art. 55[1] C.p.

Prin aceste prevederi s-au urmărit stimularea condamnaților la receptivitate în respectarea regimului de executare a pedepsei, oferirea unei raze de speranță că din pedeapsa detențiunii pe viață se poate obține liberarea condiționată.

759. **Efecte.** Efectul imediat al liberării condiționate, în general, este lăsarea în libertate a condamnatului sub condiția ca până la împlinirea duratei pedepsei să nu mai săvârșească infracțiuni. Cum detențiunea este pe viață, ar însemna că lăsarea în libertate a condamnatului este sub condiția ca până la sfârșitul vieții acestuia să nu mai săvârșească infracțiuni, dar o astfel de soluție nu s-a dorit și prin lege (art. 55[1] al. 3 C.p.) s-a prevăzut un termen de 10 ani în care condamnatul să se afle în liberare condiționată, iar după împlinirea acestuia liberarea să devină definitivă, pedeapsa se consideră executată.

Dacă în timpul liberării condiționate, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune, sunt aplicabile dispozițiile art. 61 C.p. privind revocarea liberării condiționate, adică revocarea poate fi facultativă sau obligatorie.

760. **Revocarea obligatorie a liberării condiționate.** Potrivit dispozițiilor art. 61 al. 2 C.p., în cazul când infracțiunea săvârșită este o infracțiune contra siguranței statului, o infracțiune contra păcii și omenirii, o infracțiune de omor, o infracțiune săvârșită cu intenție care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave, revocarea liberării condiționate este obligatorie.

Când revocarea este obligatorie, precum și în celelalte cazuri, în care revocarea, deși este facultativă, a fost dispusă de instanță, condamnatul va executa pedeapsa detențiunii pe viață.

761. **Revocarea facultativă.** În cazurile în care revocarea liberării condiționate nu este obligatorie instanța poate să mențină liberarea condiționată și să aplice o pedeapsă la amendă a cărei executare nu vine în contradicție cu menținerea liberării condiționate a condamnatului. Menținerea liberării condiționate a condamnatului, este posibilă și atunci când infracțiunea a fost săvârșită foarte aproape de împlinirea celor 10 ani ori descoperirea și judecarea acestei infracțiuni a avut loc după împlinirea celor 10 ani. Menținerea liberării condiționate din executarea pedepsei detențiunii pe viață, nu înlătură executarea pedepsei pronunțată pentru infracțiunea săvârșită în timpul liberării condiționate.

§ 8. Executarea pedepsei într-o închisoare militară

762. **Noțiune și caracterizare.** Așa cum arată și denumirea, instituția executării pedepsei într-o închisoare militară este o modalitate specială de executare a pedepsei închisorii de cel mult doi ani, aplicată militarilor în termen, ori celor care au devenit militari în termen după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Executarea pedepsei într-o închisoare militară este o instituție specifică dreptului penal și conferă prin modul cum este reglementată posibilitatea reeducării condamnaților militari în termen prin aplicarea unui regim special de muncă, de disciplină și instrucție și cu păstrarea calității de militar în termen[1].

Executarea pedepsei într-o închisoare militară se dispune în mod obligator de către instanța de judecată pentru infracțiunile la care este prevăzută executarea pedepsei în acest mod. (de ex.: absența nejustificată art. 331 C.p. și în mod facultativ pentru celelalte infracțiuni, dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de lege).

În timpul executării pedepsei, în închisoarea militară condamnatul nu-și pierde calitatea de militar în termen, dar este lipsit de unele drepturi pe care le au militarii în termen[2] (de ex.: durata executării pedepsei nu se consideră stagiu militar și deci nu va intra în calcul la stabilirea vechimii în muncă condamnatul nu are dreptul la alocația de stat pentru copii).

763. **Condiții în care se poate dispune.** Executarea pedepsei într-o închisoare militară poate fi dispusă de instanța de judecată dacă sunt îndeplinite condițiile:

O primă condiție ce se degajă din dispozițiile art. 62 al. 1 și al. 6 C.p. privește calitatea de militar în termen a condamnatului, la data săvârșirii faptei, la data judecării ori să o dobândească după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

O a doua condiție privește durata pedepsei închisorii aplicate care nu trebuie să depășească 2 ani. Nu are relevanță natura infracțiunii care a atras condamnarea și nici dacă pedeapsa este aplicată pentru o singură infracțiune sau pentru un concurs de infracțiuni.

Cea de a treia condiție are în vedere hotărârea instanței de judecată ca executarea pedepsei să se facă într-o închisoare militară.

Instanța de judecată este ținută, așa cum s-a arătat mai sus, să dispună executarea pedepsei într-o închisoare militară numai atunci când în lege se prevede această modalitate de executare, în celelalte cazuri, instanța are dreptul de a decide dacă persoana condamnatului și împrejurările în care s-a săvârșit fapta justifică dispunerea acestei modalități de executare a pedepsei.

---

[1] **D. Popescu**, *Comentariu I*, p. 406.

[2] În acest sens: **D. Popescu**, *Comentariu I*, p. 406.

764. **Efecte.** Efectele executării pedepsei într-o închisoare militară sunt diferite în funcție de situațiile ce se pot ivi.

În regimul de executare a pedepsei într-o închisoare militară sunt prevăzute stimulente pentru grabnica reeducare a condamnaților militari în termen. Astfel, dacă militarul condamnat a executat jumătate din durata pedepsei și a dat dovezi temeinice de îndreptare, restul pedepsei se reduce cu o treime, iar dacă s-a evidențiat în mod deosebit, reducerea poate fi și mai mare putând cuprinde chiar tot restul pedepsei (art. 62 al. 2 C.p.).

Dacă militarul condamnat devine inapt serviciului militar în timpul executării pedepsei el va fi liberat condiționat, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute pentru liberarea condiționată, deoarece aceasta este o liberare condiționată specială[1]. Este și aceasta un aspect al umanismului în executarea sancțiunilor de drept penal.

Un alt efect al executării pedepsei, într-o închisoare militară îl constituie intervenția *reabilitării de drept* la terminarea executării pedepsei, indiferent dacă aceasta a fost integral executată ori numai în parte, ca urmare a reducerii în condițiile art. 62 al. 2 C.p. ca și atunci când pedeapsa a fost grațiată total sau în rest (art. 62 al. 1 C.p.).

765. **Săvârșirea din nou a unei infracțiuni.** Dacă în timpul executării pedepsei într-o închisoare militară militarul condamnat săvârșește din nou o infracțiune, instanța care îl judecă pentru această infracțiune va revoca executarea pedepsei într-o închisoare militară și va contopi pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune cu restul de pedeapsă neexecutată, făcând după caz aplicarea dispozițiilor art. 39 al. 1 și 2 C.p., dacă sunt îndeplinite condițiile recidivei post condamnatorii, ori a art. 40 C.p. pentru pluralitatea intermediară.

Pedeapsa rezultantă urmează a fi executată într-un loc de deținere (art. 62 al. 4 C.p.).

[1] În acest sens: **I. Fodor**, în *Explicații teoretice..., op. cit.*, p. 67.

Înlăturarea executării pedepsei și a consecințelor condamnării

Secțiunea I
ÎNLĂTURAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI

§ 1. Preliminarii despre cauzele care înlătură executarea pedepsei

766. **Realitatea cauzelor.** Îndeplinirea funcțiilor și realizarea scopului pedepsei are loc nu numai prin stabilirea și aplicarea acesteia, ci și prin executarea ei.

În adevăr, prin executarea pedepsei se realizează constrângerea și reeducarea infractorului, se realizează prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către alte persoane (prevențiunea generală), cât și de către infractor (prevențiunea specială).

Prin executarea pedepsei, funcția de apărare socială îndeplinită de dreptul penal capătă eficiență deplină.

Realitatea socială oferă situații în care pedepsele aplicate nu pot fi executate fie pentru că cel condamnat a reușit să se sustragă și nu a putut fi prins o perioadă îndelungată, fie pentru că puterea de stat apreciază că nu mai este necesară executarea pedepsei, iertând pe condamnat de executarea ei.

Corespunzător acestor situații ce se pot ivi în realitatea socială, legiuitorul a instituit două cauze care înlătură executarea pedepsei: grațierea și prescripția.

§ 2. Grațierea

767. **Noțiune.** Grațierea este o măsură de clemență ce constă în înlăturarea în totul sau în parte, a executării pedepsei aplicate de instanță, ori în comutarea acesteia în una mai ușoară – se prevede în art. 1 din Legea nr. 546 din 14 octombrie 2002 privind grațierea și procedura acordării grațierii.

Grațierea poate fi acordată individual de Președintele României (art. 94 lit. d din Constituția României) și constă în iertarea unui condamnat de executarea în total ori în parte a pedepsei ori în comutarea acesteia într-una mai ușoară.

Grațierea poate fi acordată și colectiv, prin lege de către Parlament (art. 73 alin. 3 lit. i din Constituție).

Grațierea se acordă și produce efecte *in personam*, dar poate fi acordată și *in rem* condamnaților pentru anumite infracțiuni sau la pedepse de o anumită gravitate.

Grațierea ca instituție este reglementată în art. 120 C.p. și în Legea nr. 546/2002[1] privind grațierea și procedura grațierii.

768. **Felurile grațierii.** În funcție de anumite criterii ce privesc persoanele cărora li se acordă grațierea, condițiile în care se acordă grațierea, întinderea efectelor grațierii, în doctrina penală se disting mai multe modalități ale acesteia.

769. **Grațierea individuală și grațierea colectivă.** După modul de acordare în raport cu persoanele cărora li se acordă se disting: *grațierea individuală*[2] și *grațierea colectivă*[3].

770. **Grațierea individuală** este acordată de regulă la cererea celui condamnat. Ea poate fi acordată și din oficiu. Grațierea individuală se cere și poate fi acordată numai după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

771. **Grațierea colectivă** este acordată unui număr nedeterminat de persoane și privește pedepse determinate prin natura lor, cuantumul ori durata acestora, aplicate ori care urmează să fie aplicate pentru anumite infracțiuni săvârșite anterior adoptării legii de grațiere.

772. **Grațierea necondiționată și grațierea condiționată.** După criteriul condițiilor în care este acordată se disting: *grațierea necondiționată* și *grațierea condiționată*.

773. **Grațierea este necondiționată sau pură și simplă** când se acordă fără a impune în viitor beneficiarului ei anumite obligații. Grațierea individuală se acordă necondiționat (art. 17 teza I din Legea nr. 546/2002).

774. **Grațierea este condiționată** când acordarea ei este condiționată de conduita beneficiarului pe o anumită perioadă de timp constând în nesăvârșirea unei noi infracțiuni sub sancțiunea executării pedepsei neexecutate ca urmare a grațierii care nu se contopește cu pedeapsa aplicată pentru noua infracțiune[4]. Perioada de timp în care beneficiarul grațierii condiționate este obligat să nu

[1] Publicată în M. Of. nr. 755 din 16 octombrie 2002.

[2] Vezi art. 2-11 din Legea nr. 546/2002 privind grațierea și procedura acordării grațierii.

[3] Vezi: **C. Bulai**, *Grațierea condiționată și liberarea condiționată*, Revista de Drept penal nr. 2, 1994, p. 135–140; **Iosif Ionescu**, *Grațiere condiționată, totalizare sau contopire*, Revista de Drept penal nr. 2, 1994, p. 141–144.

[4] Grațierea colectivă poate fi acordată și condiționat (art. 17 teza a II-a din Legea nr.546/2002).

mai comită o nouă infracțiune se numește *termen de definitivare* al grațierii sau *termen condiție*.

În literatura juridică s-a apreciat corect, că grațierea condiționată apare ca o formă a suspendării condiționate a executării pedepsei când executarea nu a început până la adoptarea actului de grațiere și o formă a liberării condiționate când executarea a început iar grațierea înlătură executarea restului de pedeapsă neexecutată, deoarece în intervalul de timp prevăzut în actul de grațiere beneficiarul ei este ținut să aibă o conduită bună, să nu mai săvârșească infracțiuni.

Atât în cazul grațierii necondiționate, cât și în cazul grațierii condiționate, în actul de acordare al acesteia pot fi prevăzute anumite condiții cu privire la natura pedepsei, durata condamnării, persoana condamnatului (spre ex.: vârsta – bătrâni, minori; lipsa antecedentelor penale; femeie care a născut un număr de copii; condamnatul să nu se fi sustras de la executare etc.) care fiind comune tuturor modalităților grațierii nu constituie criterii de diferențiere.

775. **Grațierea totală, grațierea parțială, comutare.** După criteriul întinderii efectelor ce le are în raport cu pedeapsa, grațierea poate fi: *totală, parțială* ori *comutare*.

776. **Grațierea este totală** când privește întreaga pedeapsă aplicată. Grațierea totală se mai numește și remitere de pedeapsă deoarece privește iertarea de executare a întregii pedepse aplicate.

777. **Grațierea este parțială** când prin actul de clemență este înlăturată executarea doar a unei părți din pedeapsă. Grațierea parțială mai este denumită și *reducere de pedeapsă*.

778. **Comutarea** este forma grațierii ce constă în înlocuirea pedepsei aplicate de instanța de judecată cu o pedeapsă de altă natură, mai ușoară (spre ex.: pedeapsa cu detențiunea pe viață este înlocuită cu închisoarea).

Grațierea sub forma comutării este prevăzută în Legea nr. 546/2002 la capitolul grațierii colective (art. 14 alin. 3).

779. **Efectele grațierii.** Prin dispozițiile art. 120 C.p. sunt prevăzute efectele grațierii necondiționate, iar prin actul de acordare a grațierii mai pot fi prevăzute și alte efecte ale acesteia, ca în cazul grațierii condiționate.

780. **Efectele grațierii asupra pedepselor principale.** Prin grațiere executarea pedepselor principale este înlăturată în totul, în parte sau comutată, după caz[1].

[1] A se vedea **Ilie Pascu, Ioan Floander**, *Procedura și efectele grațierii*, R.D.P. nr. 3/2005, p. 43-46.

Grațierea înlătură executarea pedepsei principale, ea nu înlătură condamnarea și consecințele condamnării, astfel că o pedeapsă grațiată are aceleași efecte ca și o pedeapsă executată (este antecedent penal, produce interdicții, incapacități, decăderi, poate forma primul termen al recidivei).

De la data acordării grațierii, pedeapsa se consideră executată, când este totală ori deși parțială privește restul de executat al pedepsei și de la acest moment începe să fie executată pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi[1]. De la data grațierii curge termenul de reabilitare.

Grațierea are ca obiect pedeapsa aplicată pentru o infracțiune și nu pedeapsa rezultantă a unui concurs, a unei pluralități intermediare ori pentru recidiva postcondamnatorie.

Dacă pentru unele din pedepsele contopite, este incidentă grațierea, aceasta va fi scoasă din contopire, iar dacă a rămas o singură pedeapsă din pedeapsa rezultantă care nu este grațiată, va fi înlăturat și sporul ce eventual fusese aplicat în considerarea pluralității de infracțiuni existente în cauză.

Grațierea individuală în caz de concurs de infracțiuni vizează numai pedeapsa rezultantă[2].

Când grațierea are ca obiect pedeapsa ce urmează a se aplica pentru o infracțiune săvârșită, desigur înainte de adoptarea actului de grațiere, ea produce efecte de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Pentru infracțiunile continue, continuate ori progresive, incidența actului de grațiere reclamă epuizarea acestora mai înainte de data adoptării decretului de grațiere deoarece, după cum se știe, în cazul formelor de unitate infracțională acestea se consideră săvârșite în momentul comiterii ultimului act de executare ori al producerii ultimului rezultat.

În cazul grațierii condiționate, pedeapsa se consideră stinsă tot de la data adoptării actului de grațiere dacă bineînțeles în termenul de definitivare, beneficiarul nu săvârșește o nouă infracțiune intenționată care conduce la revocarea grațierii condiționate.

781. **Efectele grațierii asupra pedepsei a cărei executare a fost suspendată condiționat.** Prin dispozițiile art. 9 din Legea nr. 546/2002 s-a prevăzut, printre altele, că: „Nu pot fi grațiate ... condamnările cu suspendarea executării pedepsei ...", dar această prevedere se referă doar la grațierea individuală. Efectele grațierii sunt cele prevăzute în Codul penal, așa cum de altfel se prevede în aceeași Lege nr. 546/2002 în art. 19 „Efectele grațierii sunt cele prevăzute de Codul penal". Grațierea (colectivă – s.n.), așadar, are efecte și

[1] Vezi **M. Basarab**, *Drept penal*, p. gen., vol. II, Ediția a II-a, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1995, p. 541.

[2] În acest sens D. nr. X din 24 oct. 2005 a I.C.C.J. – secțiile unite, Dreptul nr. 5/2006, p. 224-226.

asupra pedepsei a cărei executare a fost suspendată condiționat. În acest caz, partea din termenul de încercare se reduce cu durata pedepsei în cazul grațierii totale și cu fracțiunea din pedeapsă grațiată în cazul grațierii parțiale. Dacă până la împlinirea termenului de încercare, așa cum a fost redus, nu are loc revocarea sau anularea suspendării condiționate a executării pedepsei, se produc efectele definitive ale suspendării, adică reabilitarea de drept a condamnatului.

Dacă în termenul de încercare redus ca urmare a grațierii totale intervine anularea ori revocarea suspendării, beneficiul grațierii nu este înlăturat ci doar efectul suspendării condiționate a executării pedepsei care este reabilitarea de drept a condamnatului. Când grațierea este parțială, partea din pedeapsă ce rămâne negrațiată, se va executa în cazul anulării ori revocării suspendării condiționate a executării pedepsei.

Dacă **grațierea este condiționată** și are ca obiect o pedeapsă a cărei executare a fost suspendată[1] atunci efectele grațierii condiționate constând în reducerea termenului de încercare, prevăzut în art. 82 C.p., cu durata pedepsei grațiată se produc imediat și nu după îndeplinirea termenului condiție prevăzut de legea de grațiere, care se referă exclusiv la pedepsele executabile s-a decis de către Înalta Curte de Casație și Justiție[2] În motivarea acestei soluții s-au invocat dispozițiile art. 19 din Legea nr. 546/2002 privind grațierea și procedura grațierii care trimit la efectele acesteia desprinse din art. 120 C.p., grațierea având ca efect înlăturarea executării pedepsei. În cazul pedepselor a căror executare a fost suspendată condiționat efectul constă în reducerea termenului de încercare cu durata pedepsei grațiate.

O altă interpretare decât cea prezentată în sensul că grațierea condiționată produce efectele prevăzute de art. 120 alin. 2 C.p. numai după împlinirea termenului condiție ar conduce la înlăturarea pe cale judecătorească de la beneficiul grațierii condiționate a celor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Întrucât efectele ambelor măsuri de individualizare sunt condiționate de conduita condamnatului într-un anumit termen, vor trebui observate momentele de început ale acestora și momentul de împlinire, ca și influența ce o are împlinirea unui termen asupra celuilalt.

Așadar grațierea condiționată în cazul pedepselor a căror executare a fost suspendată condiționat produce aceleași efecte ca și grațierea pură și simplă, adică va duce la reducerea termenului de încercare cu durata pedepsei care a

[1] Vezi pe larg: **D. Clocotici**, *Efectele grațierii condiționate asupra pedepselor privative de libertate a căror executare a fost suspendată condiționat*, în R.R.D. nr. 6/1982, p. 61–64.

[2] I.C.C.J. – secțiile unite, D. nr. XIV din 21 nov. 2005, publicată în M. Of. nr. 284 din 29 martie 2006.

fost grațiată, iar la împlinirea termenului de încercare astfel cum a fost redus va interveni reabilitarea de drept, dacă desigur nu a intervenit vreo cauză de revocare ori de anulare a suspendării.

Când atât în termenul de încercare al suspendării condiționate astfel cum a fost redus, cât și în termenul de definitivare al grațierii condiționate condamnatul săvârșește o nouă infracțiune care atrage atât revocarea suspendării condiționate a executării pedepsei cât și pierderea beneficiului grațierii condiționate, condamnatul va executa atât pedeapsa ce fusese suspendată condiționat, cât și pedeapsa pentru noua infracțiune, care nu se contopesc.

782. **Efectele grațierii asupra pedepselor complementare.** Prin dispozițiile art. 120 al. 3 C.p., s-a prevăzut că grațierea nu are efecte asupra pedepselor complementare, afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere. Aceasta presupune că dacă prin actul de grațiere nu se fac referiri cu privire la pedepsele complementare, acestea urmează să fie executate deoarece grațierea nu le-a înlăturat. În Legea nr. 546/2002 s-a prevăzut expres prin dispozițiile art. 9 alin. 3 – teza finală: „nu pot fi grațiate pedepsele complementare și cele accesorii"

783. **Efectele grațierii asupra măsurilor de siguranță și asupra măsurilor educative.** Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și măsurilor educative (art. 120 al. 5 C.p.). Dispoziția din codul penal își găsește motivația în faptul că prin luarea măsurilor de siguranță se urmărește înlăturarea unei stări de pericol și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, că acestea (măsurile de siguranță) nu sunt consecințe ale săvârșirii de infracțiuni, nu sunt pedepse și de aceea nu pot intra sub incidența actelor de clemență[1].

Măsurile educative având un caracter preponderent preventiv, educativ, de asemenea nu sunt grațiate.

784. **Efectele grațierilor succesive.** Grațierile parțiale succesive intervenite în cursul executării unei pedepse de mai lungă durată, au ca efect reducerea succesivă a pedepsei, corespunzător fiecărei grațieri. O astfel de soluție poate fi prevăzută chiar prin actul de acordare a grațierii parțiale. Prin actul de acordare a grațierii se poate prevedea și soluția contrară, că nu beneficiază de grațiere condamnații cărora li s-a mai redus pedeapsa ca urmare a unei grațieri anterioare ori că vor beneficia de dispozițiile de grațiere mai favorabile.

Persoanele condamnate la pedeapsa închisorii care beneficiază de efectele grațierii totale sunt supuse supravegherii de către *Serviciul de probațiune*[2], care

[1] În acest sens vezi pe larg: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 613.

[2] Despre rolul și funcțiile acestui serviciu a se vedea precizările făcute la instituția suspendării executării sub supraveghere.

urmărește îndreptarea și reintegrarea socială a acestora (art. 1[1] din O.G. nr. 92/2000). De asemenea, printre atribuțiile Serviciului de probațiune se numără și aceea de inițiere și derulare de programe speciale de reinserție socială pentru persoanele condamnate la pedeapsa închisorii care a fost grațiată total prin lege (art. 11 alin. 1 lit. e[1] din O.G. nr. 92/2000).

§ 3. Prescripția executării pedepsei

785. **Noțiune.** Prescripția executării pedepsei este o cauză care înlătură executarea pedepsei. Prescripția constă în stingerea forței executive a unei hotărâri de condamnare ca urmare a trecerii timpului. Prin prescripție se stinge dreptul statului de a cere executarea pedepsei aplicate și se stinge și obligația condamnatului de a mai executa pedeapsa ce i s-a aplicat[1].

Ca și prescripția răspunderii penale, prescripția executării pedepsei își găsește justificarea în anihilarea eficienței pedepsei aplicate dacă nu a fost executată o perioadă de timp.

În adevăr, preventiunea generală cât și preventiunea specială nu se mai realizează, deoarece fapta și pedeapsa aplicată au putut fi uitate prin trecerea timpului, iar făptuitorul, în tot acest interval, fiind sub amenințarea executării pedepsei, s-a putut îndrepta.

Prin reglementarea prescripției executării pedepsei se conferă cadrul legal de rezolvare a ipotezelor în care executarea pedepsei nu a putut fi realizată într-o perioadă de timp, instituindu-se o cauză de stingere a executării pedepsei.

786. **Termenele de prescripție pentru persoanele fizice.** Prin dispozițiile art. 126 al. 1 C.p., sunt stabilite termenele de prescripție a executării pedepsei în funcție de durata pedepsei ce urmează a fi executată după cum urmează:

a) Pedeapsa închisorii mai mare de 15 ani precum și detențiunea pe viață se prescriu în 20 de ani;

b) Pedeapsa închisorii mai mică de 15 ani se prescrie într-un termen de 5 ani la care se adaugă durata pedepsei închisorii fără a depăși 15 ani[2];

c) Pedeapsa amenzii se prescrie în termen de 3 ani.

Deși nu sunt pedepse, în lege s-a prevăzut expres (art. 126 al. 2 C.p.) că se prescriu în termen de 1 an și sancțiunile cu caracter administrativ prevăzute în art. 91 C.p.

[1] **V. Dongoroz** și colaboratorii, *Explicații teoretice...*, vol. II, *op. cit.*, p. 366.

[2] Potrivit acestei dispoziții, executarea oricărei pedepse cu închisoare mai mică de 15 ani, se prescrie deci într-un termen cuprins între 5 ani și 15 zile (cel mai scurt) și 15 ani (cel mai lung). Astfel executarea unei pedepse cuprinsă între 10 și 15 ani se va prescrie tot în 15 ani.

Durata termenelor de prescripție a executării pedepsei se calculează de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare (art. 126 al. 3 C.p.). Termenul de prescripție a executării pedepsei în cazul revocării suspendării condiționate a executării pedepsei, a suspendării executării sub supraveghere sau după caz a executării pedepsei la locul de muncă începe să curgă de la data când hotărârea de revocare a rămas definitivă (art. 126 al. 4 C.p.).

Termenul de prescripție se calculează în funcție de pedeapsa aplicată pentru o singură infracțiune ori pedeapsa rezultată în caz de concurs de infracțiuni, pluralitatea intermediară ori recidivă postcondamnatorie[1]

Dispoziții speciale privind calcularea termenelor de prescripție a executării pedepsei se mai găsesc și în alte articole din codul penal. Astfel potrivit dispozițiilor art. 129 C.p. termenele de prescripție a executării pedepsei se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori.

Potrivit dispozițiilor art. 130 C.p., executarea pedepsei închisorii, atunci când aceasta înlocuiește pedeapsa detențiunii pe viață, se prescrise în 20 de ani. Termenul de prescripție curge de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la detențiunea pe viață.

787. **Termenele de prescripție pentru persoanele juridice.** Termenul de prescripție a executării *pedepsei amenzii* aplicate persoanei juridice este de 5 ani (art. 126 alin. 1^1 C.p.). Și în cazul persoanei juridice termenul de prescripție a executării pedepsei se socotește de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

Executarea *pedepselor complementare aplicate persoanei juridice* ce nu pot fi dizolvate sau a căror activitate nu poate fi suspendată se prescrie într-un termen de 3 ani, care curge de la data la care pedeapsa amenzii a fost executată sau considerată executată (art. 126 alin. 1^2 C.p.). Fac parte din această categorie persoanele juridice expres nominalizate la art. 71^4 C.p. referitor la neaplicarea pedepsei complementare a dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice: *partidele politice, sindicatele, patronatele, organizațiile religioase ori aparținând minorităților, constituite potrivit legii precum și persoanele juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.*

Prevederea de la art. 126 alin. 1^2 C.p. este o dispoziție de favoare cu privire la categoriile de persoane juridice enumerate și se referă la prescripția executării celorlalte pedepse complementare aplicate de instanță, altele decât dizolvarea sau suspendarea activității.

Este o dispoziție de favoare pentru că în cazul celorlalte categorii de persoane juridice aplicarea unei pedepse complementare și neexecutarea ei împiedică reabilitarea persoanei juridice condamnate, în acest caz neexistând

[1] În acest sens: **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 549.

vreun termen de prescripție. În cazul persoanelor juridice enumerate la art. 71^4 C.p. neexecutarea pedepsei complementare în termenul de 3 ani are ca efect considerarea ca executată a acesteia și permite, dacă sunt îndeplinite și alte condiții, intervenția reabilitării persoanei juridice respective.

788. **Întreruperea cursului prescripției executării pedepsei.** Întreruperea cursului de prescripție a executării pedepsei și a sancțiunilor cu caracter administrativ are aceleași efecte ca și întreruperea cursului prescripției răspunderii penale adică ștergerea termenului curs anterior și după încetarea cauzei de întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

Întreruperea termenului de prescripție a executării pedepsei și a sancțiunilor cu caracter administrativ are loc, potrivit dispozițiilor art. 127 C.p., prin: a) începerea executării pedepsei; b) săvârșirea din nou a unei infracțiuni. Alături de aceste cauze, care prin intervenția lor anihilează efectul produs de curgerea timpului, readucând în actualitate fapta comisă, pedeapsa aplicată și respectiv conduita periculoasă a infractorului ce persevorează pe calea infracțională, legiuitorul a mai prevăzut încă o cauză, anume c) sustragerea de la executare, după începerea executării pedepsei, sustragere care determină curgerea unui nou termen de prescripție, care se calculează, de la data sustragerii (art. 127 al. 2 C.p.). Această cauză este mai frecventă în cazurile când pedeapsa amenzii se execută în rate ori când pedeapsa închisorii se execută la locul de muncă.

Deoarece pentru prescripția executării pedepsei nu a mai fost prevăzută o prescripție specială, ca în cazul prescripției răspunderii penale și care presupunea că prescripția înlătură răspunderea penală oricâte întreruperi ar interveni dacă s-a împlinit odată și jumătate termenul de prescripție, pentru a produce efectele sale, stingerea executării pedepsei ori a sancțiunilor cu caracter administrativ, termenul de prescripție trebuie să curgă neîntrerupt și integral[1].

789. **Suspendarea cursului prescripției.** Cursul termenului de prescripție a executării pedepsei poate fi oprit sau suspendat în cauzele prevăzute de lege și reluat după încetarea cauzei care a determinat suspendarea.

Cauzele de suspendare a termenului de prescripție a executării pedepsei sunt prevăzute în Codul de procedură penală și privesc suspendarea executării pedepsei în timpul exercitării căilor extraordinare de atac (art. 390 C.p.p.) sau în cazurile de amânare ori de întrerupere a executării pedepsei (art. 453, 455, C.p.p.).

790. **Efectele prescripției executării pedepsei.** Prescripția înlătură executarea pedepsei principale (art. 125 al. 1 C.p.).

[1] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 620.

Gravitatea deosebită a infracțiunilor contra păcii și omenirii a determinat legiuitorul penal român să prevadă nu numai imprescriptibilitatea răspunderii penale, ci și imprescriptibilitatea executării pedepselor principale pronunțate pentru aceste infracțiuni[1].

În cazul persoanei fizice prin prescripție se stinge executarea pedepsei principale și odată cu aceasta și pedeapsa accesorie. În absența unei prevederi exprese se apreciază corect în știința dreptului penal[2], că prescripția nu înlătură executarea pedepselor complementare. Problema înlăturării prin prescripție a pedepselor complementare în cazul persoanelor fizice s-ar pune numai în legătură cu interzicerea unor drepturi, care se execută după executarea pedepsei principale, ori după prescripția executării pedepsei principale, fiindcă pedeapsa complementară – degradarea militară se va executa după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare astfel că executarea acesteia nu presupune prezența condamnatului.

Așa cum am arătat mai sus, în cazul anumitor categorii de persoane juridice există prevederi în legătură cu prescripția executării pedepsei complementare (art. 126 alin. 1^2 C.p.).

Prescripția nu produce efecte asupra măsurilor de siguranță (art. 126 al. ultim). Aceasta înseamnă că măsurile de siguranță se vor executa indiferent de timpul scurs de la luarea acestora până la prinderea făptuitorului. Soluția este firească având în vedere natura juridică a măsurilor de siguranță, scopul în vederea căruia sunt luate: *înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală,* stare de pericol care nu este înlăturată prin trecerea timpului.

Secțiunea a II-a

ÎNLĂTURAREA CONSECINȚELOR CONDAMNĂRII PRIN REABILITARE

§ 1. Aspecte generale privind reabilitarea

791. **Noțiune.** Reabilitarea este mijlocul legal prin care fostul condamnat este deplin integrat, pe plan juridic, în societate[3].

Reabilitarea este instituția juridică prin care efectele unei condamnări ce constau în interdicții, incapacități și decăderi, încetează pentru viitor, pentru fostul condamnat care o perioadă de timp a dovedit, prin întreaga sa comportare că s-a îndreptat și că este posibilă reintegrarea socială deplină a acestuia[1].

Reabilitarea, ca măsură de politică penală, este menită să stimuleze efortul de îndreptare și integrare al fostului condamnat în cadrul societății, prin repunerea acestuia în deplinătatea drepturilor politice și social-economice pe care le-a avut înainte de condamnare.

§ 2. Efectele reabilitării

792. **Înlăturarea consecințelor condamnării.** Reabilitarea, potrivit dispozițiilor art. 133 C.p., are ca efect încetarea decăderilor, interdicțiilor și incapacităților ce rezultă din condamnare.

Interdicțiile și decăderile pot decurge din hotărârea de condamnare, în situația, în care, pe lângă pedeapsa principală a închisorii, s-a aplicat și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, iar *incapacitățile* pot decurge din legi extrapenale de reglementare a diferitelor activități. Astfel în unele legi de reglementare a unor activități se poate prevedea că anumite funcții sau activități pot fi îndeplinite numai de persoane care se bucură de integritatea morală, de o reputație nestirbită[2], ori că nu pot fi îndeplinite de persoane care au fost condamnate pentru anumite infracțiuni.

Reabilitarea privește viitorul fostului condamnat, care nu va mai avea de suportat interdicții, incapacități ori decăderi ce decurgeau din condamnare, iar nu trecutul acestuia. Astfel condamnarea pentru care s-a obținut reabilitarea nu mai este luată în seamă la stabilirea stării de recidivă (art. 38 al. ultim C.p.).

Repunerea prin reabilitare a fostului condamnat, persoană fizică, în deplinătatea drepturilor politice și social-economice pe care le-a avut înainte de condamnare, nu înseamnă că acesta va fi repus și în funcția avută înainte de condamnare, ori că va fi reprimit în cadrele forțelor armate sau că va obține gradul militar avut, deoarece reabilitarea nu este o *restitutio in integrum*[3].

În adevăr, potrivit dispozițiilor art. 133 al. 2 C.p., reabilitarea nu are ca urmare obligația de reintegrare în funcția din care infractorul a fost scos în urma condamnării ori de rechemare în cadrele permanente ale forțelor armate sau de redare a gradului militar pierdut.

Obținând reabilitarea, deci repunerea deplină în drepturi, fostul condamnat poate ocupa o funcție similară cu cea avută anterior ori chiar aceeași funcție dacă postul respectiv este liber, ori poate fi rechemat în cadrele forțelor armate și

---

[1] Art. 125 al. 2 C.p. „Prescripția nu înlătură executarea pedepsei principale pronunțate pentru infracțiuni contra păcii și omenirii"

[2] Vezi și **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 548.

[3] **R. M. Stănoiu**, în *Dongoroz II*, p. 397.

[1] **I. Cozma**, *Reabilitarea în dreptul penal*, Ed. Științifică, București, 1970, p. 134.

[2] **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 622.

[3] Vezi: **I. Cozma**, *Reabilitarea în dreptul penal...*, *op. cit.*, p. 134 și urm.

obține din nou gradul militar avut, dar acestea nu ca efect automat al reabilitării, ci potrivit legii care reglementează ocuparea funcțiilor ori încadrarea în armată.

Efectele reabilitării nu se întind asupra măsurilor de siguranță cu excepția interzicerii de a se afla în anumite localități. Rațiunea acestei excepțări rezidă în incompatibilitatea temeiurilor de acordare a reabilitării cu cele care ar justifica menținerea măsurii de siguranță, starea de pericol ce reiese din prezența fostului condamnat în anumite localități[1].

Exceptarea de la reabilitare a celorlalte măsuri de siguranță își găsește motivarea în scopul în vederea cărora sunt luate, înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală[2].

§ 3. Trăsături caracteristice ale reabilitării

793. **Conținutul reabilitării.** Reabilitarea în dreptul penal român poate fi obținută pentru orice condamnare[3], indiferent de gravitatea acesteia și de natura infracțiunii care a atras condamnarea, de sediul acesteia: în codul penal, în legi penale speciale, în legi nepenale cu dispoziții penale. Reabilitarea poate fi obținută și pentru condamnări pronunțate în străinătate și al căror efect a fost recunoscut potrivit dispozițiilor legii (L. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală).

Reabilitarea înlătură pentru viitor interdicțiile, incapacitățile și decăderile ce decurg din condamnare, fiind un mijloc de reintegrare a fostului condamnat în societate.

Reabilitarea privește tot trecutul condamnatului, iar în cazul unor condamnări succesive, produce efecte cu privire la toate, având un caracter indivizibil.

Caracterul indivizibil al reabilitării se deduce din funcția ce-o îndeplinește: reintegrarea socială și juridică a fostului condamnat. O reabilitare parțială, numai pentru o condamnare ori pentru unele condamnări suferite de condamnat, pare ca lipsită de sens, deoarece reabilitarea privește persoana condamnatului și nu condamnările suferite de acesta.

794. **Forme.** Reabilitarea este cunoscută în știința dreptului penal și consacrată în legislații sub două forme: reabilitarea de drept și reabilitarea judecătorească. Între cele două forme există diferențe după modul și condițiile în care poate fi obținută.

---

[1] Vezi: **R. M. Stănoiu**, în *Dongoroz II*, p. 407.

[2] T.S., s.p., d. nr. 4630/1971 în C.D. 1971, p. 292.

[3] În acest sens: **St Daneș**, *Comentariu în codul penal comentat și adnotat*, p. gen., vol. I, Ed. Științifică, București, 1972, p. 672.

a) *Reabilitarea de drept* sau legală se caracterizează prin intervenția ei din oficiu „ope legis" la îndeplinirea anumitor condiții. Ea intervine atât în cazul foștilor condamnați persoane fizice cât și în cazul persoanelor juridice.

b) *Reabilitarea judecătorească* se acordă la cererea fostului condamnat de către instanța de judecată care constată îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege. Această formă de reabilitare poate fi acordată doar foștilor condamnați persoane fizice.

§ 4. Reabilitarea de drept

795. **Noțiune.** Reabilitarea de drept este forma de reabilitare ce intervine din oficiu pentru anumite condamnări de mică gravitate la împlinirea de către condamnat a condițiilor prevăzute de lege.

Reabilitarea de drept intervine, potrivit dispozițiilor art. 134 al. 1 C.p. în cazul condamnării la amendă sau la pedeapsa închisorii care nu depășește un an, dacă în decurs de 3 ani de la executarea pedepsei condamnatul nu a săvârșit o altă infracțiune.

Reabilitarea de drept intervine în trei cazuri speciale și anume: la împlinirea termenului de încercare în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 86 C.p.), la împlinirea termenului de încercare în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere (art. 86 C.p.) și în cazul executării pedepsei într-o închisoare militară (art. 62 al. 5 C.p.).

796. **Condițiile reabilitării de drept în cazul persoanei fizice.** Pentru dobândirea reabilitării de drept se cer îndeplinite anumite condiții ce privesc: condamnarea, timpul scurs de la executarea sau stingerea executării pedepsei, conduita condamnatului.

797. **Condiții cu privire la condamnare.** Reabilitarea de drept intervine pentru condamnări de mică gravitate și anume pentru condamnări la pedeapsa amenzii sau la pedeapsa închisorii care nu depășește un an.

Pedeapsa amenzii ori pedeapsa închisorii de cel mult un an, pentru care intervine reabilitarea de drept, este cea aplicată de instanță și nu cea executată care ar putea fi redusă ori comutată ca urmare a unei grațieri.

În practica judiciară s-a pus problema dacă reabilitarea de drept poate interveni și în cazul condamnărilor succesive și care fiecare în parte îndeplinește condițiile prevăzute de lege (art. 134 C.p.). Răspunsul a fost afirmativ, în sensul că va interveni reabilitarea de drept pentru fiecare condamnare în parte, când deci între executarea pedepsei anterioare și săvârșirea din nou a unei infracțiuni se împlinește termenul de 3 ani.

Dacă pentru una din condamnările succesive nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru intervenirea reabilitării de drept atunci aceasta nu va opera fiindcă reabilitarea privește pe condamnat și nu condamnările pe care acesta le-a suportat.

Reabilitarea de drept nu va opera, de asemenea, în cazul în care în termenul de trei ani, condamnatul săvârșește o nouă infracțiune, chiar dacă pentru noua infracțiune, pedeapsa aplicată nu este exceptată de la reabilitarea de drept și chiar dacă de la executarea acesteia, se împlinește termenul de 3 ani.

În astfel de situații condamnatul poate cere reabilitarea judecătorească.

Așa cum s-a arătat, reabilitarea de drept nu operează nici în cazul în care condamnatul a suferit mai multe condamnări succesive susceptibile doar unele de reabilitare de drept, iar altele exceptate, fiindcă reabilitarea are caracter indivizibil, iar o reabilitare parțială este lipsită de semnificație juridică. Condamnatul poate cere însă reabilitarea judecătorească[1].

798. **Condiții privind termenul de reabilitare.** Intervenția reabilitării de drept este condiționată de trecerea unui termen de 3 ani de la executarea pedepsei ori de la stingerea executării acesteia.

Termenul este același indiferent de natura pedepsei, închisoare sau amendă și se calculează de la executarea pedepsei ori de la stingerea executării pedepsei prin modalitățile prevăzute de lege[2]

799. **Condiții privind persoana condamnatului.** Intervenirea reabilitării de drept este condiționată de conduita bună a condamnatului care în decurs de trei ani nu trebuie să mai săvârșească infracțiuni.

Săvârșirea unei noi infracțiuni în termenul de 3 ani prevăzut pentru reabilitarea de drept are drept efect, așa cum s-a arătat, înlăturarea reabilitării de drept pentru condamnarea în vederea căreia curgea, cu excepția cazurilor în care pentru noua infracțiune săvârșită este incidentă amnistia și care prin efectul ei de înlăturare a răspunderii penale, face ca termenul de reabilitare de drept ce curgea după executarea pedepsei anterioare să se împlinească.

800. **Reabilitarea de drept în cazuri speciale.** Reabilitarea de drept în cazul persoanelor fizice mai intervine, așa cum s-a arătat și în cazuri speciale:

a) *Reabilitarea de drept* ca efect al suspendării condiționate a executării pedepsei este prevăzută în dispozițiile art. 86 C.p. și intervine la împlinirea termenului de încercare, dacă în cadrul acestuia nu a intervenit o cauză de revocare ori de anulare a suspendării și tot astfel la împlinirea termenului de încercare în cazul suspendării executării pedepsei sub supraveghere (art. 86^6 C.p.).

[1] În acest sens: T. j. Hunedoara, d.p. nr. 1151/1973 în R.R.D. nr. 3/1974, p. 151.

[2] Vezi mai jos referirile la calcularea termenului pentru reabilitarea judecătorească.

Reabilitarea de drept intervine de asemenea, la împlinirea termenului de încercare al suspendării condiționate a executării pedepsei ori a suspendării executării pedepsei sub supraveghere când acestea au fost acordate în cazuri speciale, fără îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 81 și 86^1 C.p., cum este cazul condamnatului la pedeapsa închisorii cu executarea la locul de muncă care și-a pierdut capacitatea de muncă (art. 86^9 al. 4 C.p.) ori condamnatului pentru infracțiunea de abandon de familie care își îndeplinește obligațiile în cursul judecății (art. 305 al. 4 C.p.)[1]

b) *Reabilitarea de drept* intervine pentru condamnatul militar în termen care execută pedeapsa într-o închisoare militară, la terminarea executării pedepsei, iar în cazul în care pedeapsa a fost redusă cu o treime ori cu jumătate ca urmare a conduitei acestuia (art. 62 al. 2 C.p.) la terminarea executării pedepsei astfel redusе.

Reabilitarea de drept va interveni și la împlinirea duratei pedepsei când condamnatul militar a devenit inapt și a fost liberat condiționat. Dobândirea reabilitării de drept de către condamnatul militar în termen ce execută pedeapsa închisorii într-o închisoare militară este condiționată de conduita bună a acestuia care trebuie să nu mai săvârșească din nou infracțiuni[2]

Așa cum s-a arătat, reabilitarea de drept în astfel de cazuri speciale intervine potrivit reglementărilor proprii[3]

801. **Alte aspecte privind reabilitarea de drept în cazul persoanei fizice.** Întrucât efectele reabilitării de drept intervin „ope legis" în practică s-a pus problema dacă pentru condamnări la care este incidentă reabilitarea de drept se poate cere constatarea judecătorească a reabilitării. Răspunsul a fost afirmativ. Hotărârea instanței de judecată, în acest caz nu este de acordare a reabilitării, ci de constatare a reabilitării de drept[4]. Cererea de constatare a reabilitării de drept se introduce la instanța judecătorească după împlinirea termenului de 3 ani prevăzut în art. 134 C.p.

Interesul promovării unei cereri de constatare a reabilitării de drept este legată de probarea intervenirii reabilitării de drept care se va face prin hotărârea judecătorească constatatoare.

802. **Condițiile reabilitării de drept în cazul persoanei juridice.** Reabilitarea persoanei juridice are loc de drept daca în decurs de 3 ani de la data la care pedeapsa amenzii sau după caz, pedeapsa complementară, a fost

[1] *Ibidem.*

[2] T. j. Timiș, d.p. nr. 352/1977 în R.R.D. nr. 4/1978, p. 67.

[3] Reabilitarea de drept poate interveni pentru condamnări de până la 3 ani închisoare (art. 81 al. 1 lit. a teza I C.p.) și pentru condamnări ce nu depășesc 2 ani (art. 62 C.p.).

[4] Plenul T. S., Decizia de îndrumare nr. 8/1969, C.D., 1969, p. 69.

executată sau considerată ca executată şi persoana juridică nu a mai săvârşit nicio alta infracţiune (art. 134 alin. 2 C.p.).

803. **Condiţii cu privire la condamnare.** Fiind singura formă de reabilitare în cazul persoanelor juridice, reabilitarea de drept intervine pentru orice condamnare indiferent de cuantumul pedepsei amenzii aplicate.

804. **Condiţii privind termenul de reabilitare.** Termenul de reabilitare în cazul persoanelor juridice este de 3 ani care curge de la data executării pedepsei principale a amenzii. În cazul în care s-au aplicat şi pedepse complementare termenul de reabilitare de 3 ani nu va începe să curgă până ce şi aceste pedepse nu au fost executate sau considerate ca executate.

805. **Condiţii privind conduita condamnatului persoană juridică.** Pentru a interveni reabilitarea de drept trebuie ca persoana juridică să nu mai fi săvârşit nicio altă infracţiune în decursul termenului de reabilitare de 3 ani.

§ 5. Reabilitarea judecătorească

806. **Noţiune.** Reabilitarea judecătorească se acordă, la cererea fostului condamnat, de către instanţa de judecată în urma verificării îndeplinirii condiţiilor prevăzute de lege.

Având în vedere că se acordă în toate cazurile în care nu operează reabilitarea de drept, deci indiferent de natura infracţiunii şi de gravitatea pedepsei aplicate, reabilitarea judecătorească este socotită ca fiind forma tipică, modalitatea principală de înlăturare a consecinţelor ce rezultă dintr-o condamnare[1].

Spre deosebire de reabilitarea de drept, la care reabilitarea intervine din oficiu, la împlinirea condiţiilor prevăzute de lege, reabilitarea judecătorească presupune nu numai îndeplinirea condiţiilor, ci şi constatarea acestora de către instanţa judecătorească şi pronunţarea, pe baza lor, a reabilitării printr-o hotărâre judecătorească[2].

807. **Condiţiile reabilitării judecătoreşti.** Reabilitarea judecătorească se acordă la împlinirea condiţiilor prevăzute de lege: cu privire la condamnările pentru care se cere, cu privire la termenele de reabilitare, cu privire la conduita condamnatului.

808. **Condiţii cu privire la condamnare.** Condamnările pentru care se acordă reabilitarea judecătorească sunt acelea pentru care nu intervine reabilitarea de drept.

---

[1] Vezi şi **I. Cozma**, *Reabilitarea..., op. cit.*, p. 140, 150, 155.

[2] **R. M. Stănoiu**, în *Explicaţii..., op. cit.*, p. 409.

În practica judiciară[1] s-a ridicat problema dacă pentru o condamnare cu privire la care a intervenit amnistia mai poate fi cerută reabilitarea judecătorească.

Răspunsul a fost pe bună dreptate afirmativ, deoarece reabilitarea apare uneori cu efecte mai favorabile decât amnistia.

În Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanţii şi răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor agenţilor economici, autorităţilor sau instituţiilor publice la art. 4 alin. 3 teza I se prevede interdicţia pentru condamnatul care a beneficiat de amnistie de a ocupa funcţia de gestionar timp de 2 ani de la data când a intervenit amnistia, interdicţie care nu există în cazul reabilitării judecătoreşti care face să înceteze de îndată interdicţiile, incapacităţile şi decăderile ce decurg dintr-o condamnare.

Reabilitarea judecătorească se acordă pentru toate condamnările succesive, chiar dacă pentru unele din acestea ar fi incidentă reabilitarea de drept[2].

809. **Condiţii cu privire la termenul de reabilitare.** Termenul de reabilitare este o condiţie esenţială a reabilitării judecătoreşti şi reprezintă intervalul de timp dintre executarea pedepsei ori stingerea executării acesteia prin modurile prevăzute de lege şi judecarea cererii de reabilitare interval în care condamnatul, prin conduita sa, probează că s-a îndreptat şi că merită să i se acorde reabilitarea.

810. **Durata termenelor de reabilitare judecătorească.** Termenele de reabilitare judecătorească sunt stabilite prin dispoziţiile din art. 135 C.p. şi sunt diferenţiate după gravitatea pedepsei aplicate, în patru categorii. Corespunzător fiecărei categorii de condamnări este stabilit un termen fix, la care se adaugă un termen variabil ce reprezintă jumătate din durata pedepsei. Termenul de reabilitare judecătorească, este diferenţiat pentru fiecare condamnare, potrivit dispoziţiilor art. 135 C.p. după cum urmează:

a) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de un an, până la 5 ani, termenul de reabilitare este de 4 ani la care se adaugă jumătate din durata pedepsei aplicate (art. 135 al. 1 lit. a C.p.).

b) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii între 5 şi 10 ani, termenul de reabilitare judecătorească este de 5 ani plus jumătate din durata pedepsei aplicate (art. 135 al. 1 lit. b C.p.).

c) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, termenul de reabilitare este de 7 ani plus jumătate din durata pedepsei aplicate (art. 135 al. 1 lit. c C.p.).

---

[1] T.S., s. mil., d. nr. 13/1977 în R.R.D. nr. 3/1978, p. 60; Vezi şi **C. Bulai**, *Drept penal, op. cit.*, p. 219.

[2] T.S., s.p., d. nr. 951/1970 în C.D. 1970, p. 332.

d) termenul de reabilitare este tot de 7 ani plus jumătate din durata pedepsei, în cazul în care pedeapsa cu detențiunea pe viață a fost comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii (art. 135 al. 1 lit. d C.p.).

Potrivit dispozițiilor art. 135 al. ultim, procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție poate dispune în cazuri excepționale reducerea termenelor de reabilitare.

Termenul de reabilitare judecătorească se stabilește în funcție de pedeapsa principală aplicată condamnatului pentru o singură infracțiune ori pentru un concurs de infracțiuni și nu față de pedeapsa executată care poate fi mai redusă ca urmare a unei grațieri parțiale.

În cazul condamnărilor succesive termenele de reabilitare judecătorească se calculează în funcție de condamnarea cea mai grea.

811. **Calcularea termenelor de reabilitare judecătorească.** Termenele de reabilitare de drept sau judecătorească sunt termene de drept substanțial și se calculează potrivit dispozițiilor art. 154 C.p. care prevăd că luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzătoare datei de la care au început să curgă[1].

În calcularea termenelor de reabilitare un rol important îl are stabilirea datei de la care încep să curgă (dies ad quo) și data de împlinire (dies ad quem)[2]. Prin dispozițiile art. 136 C.p. s-au prevăzut regulile de stabilire a datei de la care începe să curgă termenul de reabilitare de drept sau judecătorească, în funcție de natura pedepsei și a modului de stingere a executării pedepsei.

Termenul de reabilitare se socotește de la data când a luat sfârșit executarea pedepsei principale ori de la data când aceasta s-a prescris (art. 136 al. 1 C.p.).

Pentru cei condamnați la pedeapsa cu amenda termenul curge din momentul în care amenda a fost achitată sau executarea ei s-a stins în alt mod (art. 136 al. 2 C.p.).

În caz de grațiere totală ori a restului de pedeapsă termenul de reabilitare curge de la data actului de grațiere (art. 136 al. 3 C.p.).

Termenul de reabilitare începe să curgă, în cazul închisorii, de la punerea în libertate definitivă de la locul de deținere. Dacă pentru ultima parte din pedeapsă condamnatul fusese liberat condiționat, termenul de reabilitare curge de la data împlinirii duratei pedepsei și nu de la data liberării condiționate[3].

[1] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 568.

[2] În acest sens: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 630.

[3] În sens contrar a se vedea **Andrei Sorescu, Alexandru Mateescu,** *Considerații referitoare la calculul termenului de reabilitare în situația în care condamnatul beneficiază de instituția liberării condiționate,* Dreptul nr. 5/2007, p. 155-158, unde se apreciază neconvingător că termenul de reabilitare să se calculeze de la data liberării condiționate și nu de la data executării pedepsei.

În cazul executării pedepsei la locul de muncă termenul de reabilitare se calculează de la data următoare ultimei zile de muncă[1] când executarea pedepsei s-a încheiat.

Dacă prin comutarea arestării preventive, nu mai rămâne de executat nici un rest de pedeapsă, termenul de reabilitare se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare[2].

În cazul în care executarea pedepsei aplicate a avut loc prin detinere preventivă care a luat sfârșit mai înainte de rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, termenul de reabilitare se calculează tot de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare[3] și nu de la data când a luat sfârșit detinerea preventivă. În motivarea acestei soluții, în practica judiciară s-a arătat că o pedeapsă, pentru a fi considerată executată, trebuie mai întâi să poată fi pusă în executare, ceea ce nu este posibil mai înainte ca hotărârea de condamnare să rămână definitivă[4].

În cazul condamnărilor succesive termenul de reabilitare se calculează în funcție de pedeapsa cea mai grea, care atrage deci cel mai lung termen de reabilitare și care va curge de la data când a luat sfârșit executarea ultimei pedepse[5]

În practica judiciară, s-a decis corect că în cazul unei pluralități de condamnări definitive, dacă ultima condamnare a fost pronunțată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, termenul de reabilitare se socotește de la data când s-a împlinit termenul de încercare[6].

Când executarea pedepsei principale s-a stins prin prescripție, termenul de reabilitare curge de la data împlinirii termenului de prescripție.

Când stingerea executării pedepsei a avut loc prin grațiere, data de la care începe să curgă termenul de reabilitare este diferită după felul grațierii și după momentul incidenței acesteia[7].

Termenul de reabilitare curge, în cazul grațierii totale sau a restului de pedeapsă, de la data adoptării actului de grațiere dacă acesta este ulterior hotărârii de condamnare.

Când grațierea privește pedepse ce urmează a fi aplicate pentru infracțiuni comise, desigur, anterior adoptării actului de grațiere, termenul de reabilitare

[1] Vezi în acest sens: T.S., s.p., d. nr. 3295/1974 în C.D., 1974, p. 369.

[2] În acest sens: T. j. Arad, d.p. nr. 65/1971, cu note de I. Săraru și A. Popa, în R.R.D. nr. 7/1971, p. 143.

[3] Vezi: T.S., s.p., d. nr. 3475/1973, în R.R.D. nr. 4/1975, p. 151.

[4] T.S. în compunerea prevăzută de art. 39 al. 2 și 3 din Legea pentru organizarea judecătorească, dec. nr. 10/1978, în C.D. 1978, p. 374.

[5] T.S., s.p., d. nr. 2539/1982, în C.D. 1982, p. 260.

[6] T.S., s.p., d. nr. 1984/1973, în C.D. 1973, p. 401.

[7] În acest sens: T. j. Galați, d.p. nr. 213/1974, în R.R.D. nr. 6/1974, p. 78.

curge de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru care s-a pronunțat pedeapsa grațiată[1] cu condiția ca grațierea să fie totală ori să privească restul ce mai rămăsese de executat după computarea eventualei arestări preventive. Dacă însă în urma condamnării definitive se constată că grațierea este parțială, termenul de reabilitare curge de la data executării restului de pedeapsă ce nu a fost grațiată.

Când grațierea este condiționată, iar în termenul de definitivare a acesteia nu a intervenit o cauză de revocare, termenul de reabilitare curge tot de la data adoptării actului de grațiere, ca de altfel și în cazul grațierii pure și simple. În astfel de situații termenul de reabilitare curge paralel cu termenul de definitivare a grațierii condiționate.

812. **Condiții cu privire la conduita condamnatului.** Prin dispozițiile art. 137 C.p., s-au prevăzut condițiile ce trebuie îndeplinite de către cel condamnat pentru obținerea reabilitării judecătorești.

1. În cursul termenului de reabilitare condamnatul să nu fi suferit o nouă condamnare (art. 137 lit. a C.p.). O condamnare nouă intervenită în termenul de reabilitare, îl întrerupe și un nou termen de reabilitare urmează să curgă de la data executării pedepsei ori stingerea acesteia și în raport cu pedeapsa cea mai grea.

Condiția examinată are în vedere intervenția unei condamnări și nu săvârșirea unei noi infracțiuni. Distincția este importantă[2] deoarece numai existența unei condamnări suferite în termenul de reabilitare va duce la respingerea cererii de reabilitare, pe când săvârșirea unei infracțiuni va conduce doar la suspendarea cererii de reabilitare până la soluționarea definitivă a noii învinuiri (art. 500 C.p.p.).

Soluția de mai sus este motivată de faptul că învinuirea de săvârșirea unei infracțiuni este incertă, nu conduce și la condamnarea persoanei, de aceea se prevede expres în lege ca să fie vorba de o condamnare.

Condiția prevăzută la art. 137 lit. a C.p. este îndeplinită și atunci când solicitantul reabilitării a fost condamnat pentru o nouă faptă, dar care ulterior a fost amnistiată ori a intervenit dezincriminarea acesteia[3].

2. Condamnatul care cere reabilitarea trebuie să aibă asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste (art. 137 al. 1 lit. b C.p.). Prin prevederea acestei condiții este stimulată încadrarea în muncă și desfășurarea unei munci oneste de către fostul condamnat pentru întreținerea sa și totodată este exclus de la reabilitare cel care duce un trai parazitar, care nu-și asigură existența prin muncă cinstită.

[1] T.S., s.p., d. nr. 2452/1974, în C.D. 1974, p. 368.
[2] **M. Basarab**, *op. cit.*, p. 569.
[3] În acest sens: **Șt. Daneș**, *op. cit.*, p. 683.

Legea nu limitează durata muncii și nici felul muncii ce urmează să fie desfășurată de fostul condamnat pentru a-și asigura existența prin muncă. Este necesar ca fostul condamnat să desfășoare o muncă cinstită, pentru a-și asigura existența, într-o unitate economică, în gospodăria proprie, etc.

Este îndeplinită condiția prevăzută la art. 137 al. 1 lit. b C.p. și atunci când fostul condamnat este pensionar ori fiind incapabil de muncă se află în întreținerea membrilor din familie.

3. Solicitantul reabilitării să fi avut o conduită bună (art. 137 al. 1 lit. c C.p.) conduita bună a fostului condamnat, prin care probează că s-a integrat deplin în societate, a respectat legile și regulile de conviețuire socială, nu se reduce doar la aspectul că nu a mai săvârșit infracțiuni.

Conduita bună a condamnatului se examinează de către instanța investită cu judecarea cererii de reabilitare, atât în familie, la locul de muncă, în societate, cât și în orice împrejurare în care condamnatul s-a aflat și pe întreaga perioadă de la executarea pedepsei până la soluționarea cererii de reabilitare[1].

Nu este îndeplinită condiția bunei conduite, când petiționarul a mai săvârșit în termenul de reabilitare o infracțiune, chiar dacă pentru aceasta a intervenit amnistia, ori a fost sancționat contravențional de instanța de judecată.

Condiția bunei conduite a condamnatului nu presupune, cum corect s-a decis în practica judiciară, ca petiționarul să fi avut o comportare deosebită care să determine evidențierea sa în muncă[2].

4. Achitarea cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile. A patra condiție privește achitarea în întregime a cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile la plata cărora a fost obligat, afară de cazul în care partea vătămată a renunțat la despăgubiri sau când instanța constată că cel condamnat și-a îndeplinit în mod regulat obligațiile privitoare la despăgubirile civile din hotărârea de condamnare (art. 137 al. 1 lit. d C.p.).

Îndeplinirea acestei condiții reclamă o atenție deosebită din partea instanței de judecată, pentru a nu fi acordată reabilitarea unei persoane care s-a sustras cu rea-credință de la plata cheltuielilor de judecată ori a despăgubirilor civile și care prin aceasta demonstrează că nu merită să fie reabilitată.

Nu este îndeplinită condiția prevăzută la art. 137 lit. d C.p. când condamnatul s-a sustras de la executarea despăgubirilor civile până când acestea s-au prescris[3]. Pentru a fi îndeplinită condiția ce-o examinăm, este necesar ca petiționarul să-și îndeplinească voluntar obligația, afară de cazul când partea vătămată a renunțat la despăgubiri.

[1] T.S., s.p., d. nr. 89/1972, în C.D. 1972, p. 478.
[2] T.S., s.p., d. nr. 3725/1971, în R.R.D. nr. 3/1972, p. 166.
[3] În acest sens: T.S., s. mil., d. nr. 17/1976, în C.D. 1976, p. 318.

Dacă neplata cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor civile nu se datorează relei credințe a condamnatului, se poate dispune reabilitarea (art. 137 al. final).

813. **Admiterea sau respingerea cererii de reabilitare.** Instanța de judecată sesizată cu cererea de reabilitare a fostului condamnat, constând că sunt îndeplinite condițiile cerute de lege, acordă reabilitarea condamnatului.

Cererea de reabilitare nu poate fi respinsă pe motiv de oportunitate[1] ori că infracțiunile pentru care fusese condamnat petiționarul au un caracter grav[2]

Este posibil ca instanța să constate neîndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru acordarea reabilitării și atunci dispune *respingerea* cererii de reabilitare.

Când respingerea se datorează neîndeplinirii condițiilor de fond, o nouă cerere de reabilitare va putea fi făcută:

– după trecerea unui termen de *3 ani* în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani;

– după trecerea a *2 ani* pentru condamnările cuprinse între 5 și 10 ani;

– după trecerea unui termen de *un an* pentru condamnările mai mici de 5 ani (art. 138 al. 1 C.p.).

Aceste termene încep să curgă de la data când hotărârea prin care a fost respinsă cererea de reabilitare a rămas definitivă (art. 138 al. 1 C.p.).

Condițiile prevăzute pentru acordarea reabilitării vor trebui îndeplinite și în intervalul de timp prevăzut pentru reînnoirea cererii de reabilitare (art. 138 al. 2 C.p.).

Dacă respingerea cererii de reabilitare se datorează neîndeplinirii condițiilor de formă, procedurale, cererea de reabilitare poate fi reînnoită oricând cu excepția cazului când cererea a fost respinsă ca prematură și care va putea fi introdusă la împlinirea termenului de reabilitare (art. 138 al. ultim C.p. coroborat cu art. 497 al. ultim C.p.).

814. **Anularea reabilitării judecătorești.** Potrivit dispozițiilor art. 139 C.p. reabilitarea judecătorească *va fi anulată* dacă după acordarea ei s-a descoperit că cel reabilitat mai suferise o altă condamnare care dacă ar fi fost cunoscută ar fi dus la respingerea cererii de reabilitare. Cauza care determină deci anularea reabilitării judecătorești o constituie existența unei condamnări definitive de care instanța nu a avut cunoștință în momentul judecării cererii de reabilitare.

Anularea reabilitării în acest caz este obligatorie și reprezintă sancțiunea specifică prevăzută în cadrul reglementării privind reabilitarea[3].

[1] Vezi în acest sens: Plenul Tribunalului Suprem, decizia de îndrumare nr. 8/1969 – care consideră pe bună dreptate că oportunitatea nu mai figurează nici în codul penal nici în codul de procedură penală, pentru acordarea reabilitării.

[2] În acest sens: T.S., s.p., d. nr. 2876/1971 în R.R.D. nr. 11/1971, p. 150.

[3] Vezi: **C. Bulai**, *op. cit.*, p. 635.

Anexă

NOUL COD PENAL

(Extras – Partea generală)

Legea nr. 286/2009 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009

PARTEA GENERALĂ

TITLUL I
Legea penală și limitele ei de aplicare

CAPITOLUL I
Principii generale

Art. 1. Legalitatea incriminării – (1) Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni.

(2) Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșita.

Art. 2. Legalitatea sancțiunilor de drept penal – (1) Legea penală prevede pedepsele aplicabile și măsurile educative ce se pot lua față de persoanele care au săvârșit infracțiuni, precum și măsurile de siguranță ce se pot lua față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală.

(2) Nu se poate aplica o pedeapsă ori nu se poate lua o măsură educativă sau o măsura de siguranță dacă aceasta nu era prevăzută de legea penală la data când fapta a fost săvârșită.

(3) Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită și aplicată în afara limitelor generale ale acesteia.

CAPITOLUL II
Aplicarea legii penale

SECȚIUNEA 1
Aplicarea legii penale în timp

Activitatea legii penale

Art. 3. – Legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite în timpul cât ea se află în vigoare.

Aplicarea legii penale de dezincriminare

Art. 4. – Legea penală nu se aplică faptelor săvârșite sub legea veche, dacă nu mai sunt prevăzute de legea nouă. În acest caz, executarea pedepselor, a măsurilor educative și a măsurilor de siguranță, pronunțate în baza legii vechi, precum și toate consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la aceste fapte încetează prin intrarea în vigoare a legii noi.

Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei

Art. 5. – (1) În cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea mai favorabilă.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică și actelor normative ori prevederilor din acestea declarate neconstituționale, precum și ordonanțelor de urgență aprobate de Parlament cu modificări sau completări ori respinse, dacă în timpul când acestea s-au aflat în vigoare au cuprins dispoziții penale mai favorabile.

Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei

Art. 6. – (1) Când după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea completă a pedepsei închisorii sau amenzii a intervenit o lege care prevede o pedeapsă mai ușoară, sancțiunea aplicată, dacă depășește maximul special prevăzut de legea nouă pentru infracțiunea săvârșită, se reduce la acest maxim.

(2) Dacă după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la detențiune pe viață și până la executarea ei a intervenit o lege care prevede pentru aceeași faptă numai pedeapsa închisorii, pedeapsa detențiunii pe viață se înlocuiește cu maximul închisorii prevăzut pentru acea infracțiune.

(3) Dacă legea nouă prevede în locul pedepsei închisorii numai amenda, pedeapsa aplicată se înlocuiește cu amenda, fără a se putea depăși maximul special prevăzut în legea nouă. Ținându-se seama de partea executată din pedeapsa închisorii, se poate înlătura în tot sau în parte executarea amenzii.

(4) Măsurile educative neexecutate și neprevăzute în legea nouă nu se mai execută, iar cele care au corespondent în legea nouă se execută în conținutul și limitele prevăzute de aceasta, dacă este mai favorabilă.

(5) Când legea nouă este mai favorabilă în condițiile alin. (1)–(4), pedepsele complementare și măsurile de siguranță neexecutate și neprevăzute în legea nouă nu se mai execută, iar cele care au corespondent în legea nouă se execută în conținutul și limitele prevăzute de aceasta.

(6) Dacă legea nouă este mai favorabilă numai sub aspectul pedepselor complementare sau măsurilor de siguranță, acestea se execută în conținutul și limitele prevăzute de legea nouă.

(7) Când o dispoziție din legea nouă se referă la pedepse definitiv aplicate, se ține seama, în cazul pedepselor executate până la data intrării în vigoare a acesteia, de pedeapsa redusă sau înlocuită potrivit dispozițiilor alin. (1)–(6).

Aplicarea legii penale temporare

Art. 7. – (1) Legea penală temporară se aplică infracțiunii săvârșite în timpul când era în vigoare, chiar dacă fapta nu a fost urmărită sau judecată în acel interval de timp.

(2) *Legea penală temporară* este legea penală care prevede data ieșirii ei din vigoare sau a cărei aplicare este limitată prin natura temporară a situației care a impus adoptarea sa.

SECȚIUNEA A 2-A
Aplicarea legii penale în spațiu

Teritorialitatea legii penale

Art. 8. – (1) Legea penală română se aplică infracțiunilor savârșite pe teritoriul României.

(2) Prin *teritoriul României* se înțelege întinderea de pământ, marea teritorială și apele cu solul, subsolul și spațiul aerian, cuprinse între frontierele de stat.

(3) Prin *infracțiune săvârșită pe teritoriul României* se înțelege orice infracțiune comisă pe teritoriul arătat în alin. (2) sau pe o navă sub pavilion românesc ori pe o aeronavă înmatriculată în România.

(4) Infracțiunea se consideră săvârșită pe teritoriul României și atunci când pe acest teritoriu ori pe o navă sub pavilion românesc sau pe o aeronavă înmatriculată în România s-a efectuat un act de executare, de instigare sau de complicitate ori s-a produs, chiar în parte, rezultatul infracțiunii.

Personalitatea legii penale

Art. 9. – (1) Legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean român sau de o persoană juridică română, dacă pedeapsa prevăzută de legea română este detențiunea pe viață ori închisoarea mai mare de 10 ani.

(2) În celelalte cazuri, legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean român sau de o persoană juridică română, dacă fapta este prevăzută ca infracțiune și de legea penală a țării unde a fost săvârșită ori dacă a fost comisă într-un loc care nu este supus jurisdicției niciunui stat.

(3) Punerea în mișcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al parchetului de pe lângă curtea de apel în a cărei rază teritorială se află parchetul mai întâi sesizat sau, după caz, a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Realitatea legii penale

Art. 10. – (1) Legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean străin sau o persoană fără cetățenie, contra statului român, contra unui cetățean român ori a unei persoane juridice române.

(2) Punerea în mișcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și numai dacă fapta nu face obiectul unei proceduri judiciare în statul pe teritoriul căruia s-a comis.

Universalitatea legii penale

Art. 11. – (1) Legea penală română se aplică și altor infracțiuni decât celor prevăzute în art. 10, săvârșite în afara teritoriului țării de un cetățean străin sau o persoană fără cetățenie, care se află de bunăvoie pe teritoriul României, în următoarele cazuri:

a) s-a săvârșit o infracțiune pe care statul român și-a asumat obligația să o reprime în temeiul unui tratat internațional, indiferent dacă este prevăzută sau nu de legea penală a statului pe al cărui teritoriu a fost comisă;

b) s-a cerut extrădarea sau predarea infractorului și aceasta a fost refuzată.

(2) Dispozițiile alin. (1) lit. b) nu se aplică atunci când, potrivit legii statului în care s-a săvârșit infracțiunea, există o cauză care împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal ori executarea pedepsei sau când pedeapsa a fost executată ori este considerată ca executată.

(3) Când pedeapsa nu a fost executată sau a fost executată numai în parte, se procedează potrivit dispozițiilor legale privitoare la recunoașterea hotărârilor străine.

Legea penală și tratatele internaționale

Art. 12. – Dispozițiile art. 8–11 se aplică dacă nu se dispune altfel printr-un tratat internațional la care România este parte.

Imunitatea de jurisdicție

Art. 13. – Legea penală nu se aplică infracțiunilor săvârșite de către reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau de către alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale, nu sunt supuse jurisdicției penale a statului român.

Extrădarea

Art. 14. – (1) Extrădarea poate fi acordată sau solicitată în temeiul unui tratat internațional la care România este parte ori pe bază de reciprocitate, în condițiile legii.

(2) Predarea sau extrădarea unei persoane în relația cu statele membre ale Uniunii Europene se acordă sau se solicită în condițiile legii.

(3) Predarea unei persoane către un tribunal penal internațional se acordă în condițiile legii.

TITLUL II
Infracțiunea

CAPITOLUL I
Dispoziții generale

Trăsăturile esențiale ale infracțiunii

Art. 15. – (1) *Infracțiunea* este fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o.

(2) Infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale.

Vinovăția

Art. 16. – (1) Fapta constituie infracțiune numai dacă a fost săvârșită cu forma de vinovăție cerută de legea penală.

(2) Vinovăția există când fapta este comisă cu intenție, din culpă sau cu intenție depășită.

(3) Fapta este săvârșită cu intenție când făptuitorul:

a) prevede rezultatul faptei sale, urmărind producerea lui prin săvârșirea acelei fapte;

b) prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui.

(4) Fapta este săvârșită din culpă, când făptuitorul:

a) prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că el nu se va produce;

b) nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să îl prevadă.

(5) Există intenție depășită când fapta constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată produce un rezultat mai grav, care se datorează culpei făptuitorului.

(6) Fapta constând într-o acțiune sau inacțiune constituie infracțiune când este săvârșită cu intenție. Fapta comisă din culpă constituie infracțiune numai când legea o prevede în mod expres.

Săvârșirea infracțiunii comisive prin omisiune

Art. 17. – Infracțiunea comisivă care presupune producerea unui rezultat se consideră săvârșită și prin omisiune, când:

a) există o obligație legală sau contractuală de a acționa;

b) autorul omisiunii, printr-o acțiune sau inacțiune anterioară, a creat pentru valoarea socială protejată o stare de pericol care a înlesnit producerea rezultatului.

CAPITOLUL II
Cauzele justificative

Dispoziții generale

Art. 18. – (1) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă există vreuna dintre cauzele justificative prevăzute de lege.

(2) Efectul cauzelor justificative se extinde și asupra participanților.

Legitima apărare

Art. 19. – (1) Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în legitimă apărare.

(2) Este în legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, care pune în pericol persoana sa, a altuia, drepturile acestora sau un interes general, dacă apărarea este proporțională cu gravitatea atacului.

(3) Se prezumă a fi în legitimă apărare, în condițiile alin. (2), acela care comite fapta pentru a respinge pătrunderea unei persoane într-o locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de aceasta, fără drept, prin violență, viclenie, efracție sau alte asemenea modalități nelegale ori în timpul nopții.

Starea de necesitate

Art. 20. – (1) Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în stare de necesitate.

(2) Este în stare de necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva de la un pericol imediat și care nu putea fi înlăturat altfel viața, integritatea corporală sau sănătatea sa ori a altei persoane sau un bun important al său ori al altei persoane sau un interes general, dacă urmările faptei nu sunt vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce în cazul în care pericolul nu era înlăturat.

Exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații

Art. 21. – (1) Este justificată fapta prevăzută de legea penală constând în exercitarea unui drept recunoscut de lege sau în îndeplinirea unei obligații impuse de lege, cu respectarea condițiilor și limitelor prevăzute de aceasta.

(2) Este de asemenea justificată fapta prevăzută de legea penală constând în îndeplinirea unei obligații impuse de autoritatea competentă, în forma prevăzută de lege, dacă aceasta nu este în mod vădit ilegală.

Consimțământul persoanei vătămate

Art. 22. – (1) Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită cu consimțământul persoanei vătămate, dacă aceasta putea să dispună în mod legal de valoarea socială lezată sau pusă în pericol.

(2) Consimțământul persoanei vătămate nu produce efecte în cazul infracțiunilor contra vieții, precum și atunci când legea exclude efectul justificativ al acestuia.

CAPITOLUL III
Cauzele de neimputabilitate

Dispoziții generale

Art. 23. – (1) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă a fost comisă în condițiile vreuneia dintre cauzele de neimputabilitate.

(2) Efectul cauzelor de neimputabilitate nu se extinde asupra participanților, cu excepția cazului fortuit.

Constrângerea fizică

Art. 24. – Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită din cauza unei constrângeri fizice căreia făptuitorul nu i-a putut rezista.

Constrângerea morală

Art. 25. – Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită din cauza unei constrângeri morale, exercitată prin amenințare cu un pericol grav pentru persoana făptuitorului ori a altuia și care nu putea fi înlăturat în alt mod.

Excesul neimputabil

Art. 26. – (1) Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana aflată în stare de legitimă apărare, care a depășit, din cauza tulburării sau temerii, limitele unei apărări proporționale cu gravitatea atacului.

(2) Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana aflată în stare de necesitate, care nu și-a dat seama, în momentul comiterii faptei, că pricinuiește urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat.

Minoritatea făptuitorului

Art. 27. – Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal.

Iresponsabilitatea

Art. 28. – Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale ori nu putea să le controleze, fie din cauza unei boli psihice, fie din alte cauze.

Intoxicația

Art. 29. – Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale, ori nu putea să le controleze, din cauza intoxicării involuntare cu alcool sau alte substanțe psihoactive.

Eroarea

Art. 30. – (1) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoștea existența unei

stări, situații ori împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică și faptelor săvârșite din culpă pe care legea penală le pedepsește, numai dacă necunoașterea stării, situației ori împrejurării respective nu este ea însăși rezultatul culpei.

(3) Nu constituie circumstanță agravantă sau element circumstanțial agravant starea, situația ori împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii.

(4) Prevederile alin. (1)-(3) se aplică în mod corespunzător și în cazul necunoașterii unei dispoziții legale extrapenale.

(5) Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată.

Cazul fortuit

Art. 31. – Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală al cărei rezultat e consecința unei împrejurări care nu putea fi prevăzută.

CAPITOLUL IV
Tentativa

Tentativa

Art. 32. – (1) *Tentativa* constă în punerea în executare a intenției de a săvârși infracțiunea, executare care a fost însă întreruptă sau nu și-a produs efectul.

(2) Nu există tentativă atunci când imposibilitatea de consumare a infracțiunii este consecința modului cum a fost concepută executarea.

Pedepsirea tentativei

Art. 33. – (1) Tentativa se pedepsește numai când legea prevede în mod expres aceasta.

(2) Tentativa se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea consumată, ale cărei limite se reduc la jumătate. Când pentru infracțiunea consumată legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață, iar instanța s-ar orienta spre aceasta, tentativa se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 10 la 20 de ani.

Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului

Art. 34. – (1) Nu se pedepsește autorul care, înainte de descoperirea faptei, s-a desistat ori a împiedicat autoritățile de constatare acestora, astfel încât consumarea să poată fi împiedicată, sau a împiedicat el însuși consumarea infracțiunii.

(2) Dacă actele îndeplinite până în momentul desistării sau împiedicării producerii rezultatului constituie o altă infracțiune, se aplică pedeapsa pentru această infracțiune.

CAPITOLUL V
Unitatea și pluralitatea de infracțiuni

Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe

Art. 35. – (1) Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții și împotriva aceluiași subiect pasiv, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni.

(2) Infracțiunea este complexă când în conținutul său intră, ca element constitutiv sau ca element circumstanțial agravant, o acțiune sau o inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală.

Pedeapsa pentru infracțiunea continuată și infracțiunea complexă

Art. 36. – (1) Infracțiunea continuată se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, al cărei maxim se poate majora cu cel mult 3 ani în cazul pedepsei închisorii, respectiv cu cel mult o treime în cazul pedepsei amenzii.

(2) Infracțiunea complexă se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune.

(3) Infracțiunea complexă săvârșită cu intenție depășită, dacă s-a produs numai rezultatul mai grav al acțiunii secundare, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea complexă consumată.

Recalcularea pedepsei pentru infracțiunea continuată sau complexă

Art. 37. – Dacă cel condamnat definitiv pentru o infracțiune continuată sau complexă este judecat ulterior și pentru alte acțiuni sau inacțiuni care intră în conținutul aceleiași infracțiuni, ținându-se seama de infracțiunea săvârșită în întregul ei, se stabilește o pedeapsă corespunzătoare, care nu poate fi mai ușoară decât cea pronunțată anterior.

Concursul de infracțiuni

Art. 38. – (1) Există concurs real de infracțiuni când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană, prin acțiuni sau inacțiuni distincte, înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele. Există concurs real de infracțiuni și atunci când una dintre infracțiuni a fost comisă pentru săvârșirea sau ascunderea altei infracțiuni.

(2) Există concurs formal de infracțiuni când o acțiune sau o inacțiune săvârșită de o persoană, din cauza împrejurărilor în care a avut loc sau a urmărilor pe care le-a produs, realizează conținutul mai multor infracțiuni.

Pedeapsa principală în caz de concurs de infracțiuni

Art. 39. – (1) În caz de concurs de infracțiuni, se stabilește pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte și se aplică pedeapsa, după cum urmează:

a) când s-au stabilit o pedeapsă cu detențiune pe viață și una sau mai multe pedepse cu închisoare ori cu amendă, se aplică pedeapsa detențiunii pe viață;

b) când s-au stabilit numai pedepse cu închisoare, se aplică pedeapsa cea mai grea, la care se adaugă un spor de o treime din totalul celorlalte pedepse stabilite;

c) când s-au stabilit numai pedepse cu amendă, se aplică pedeapsa cea mai grea, la care se adaugă un spor de o treime din totalul celorlalte pedepse stabilite;

d) când s-a stabilit o pedeapsă cu închisoare și o pedeapsă cu amendă, se aplică pedeapsa închisorii, la care se adaugă în întregime pedeapsa amenzii;

e) când s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoare și mai multe pedepse cu amendă se aplică pedeapsa închisorii conform lit. b), la care se adaugă în întregime pedeapsa amenzii conform lit. c).

(2) Atunci când s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoarea, dacă prin adăugare la pedeapsa cea mai mare a sporului de o treime din totalul celorlalte pedepse cu închisoarea stabilite s-ar depăși cu 10 ani sau mai mult maximul general al pedepsei închisorii, iar pentru cel puțin una dintre infracțiunile concurente pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 20 ani sau mai mare, se poate aplica pedeapsa detențiunii pe viață.

Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente

Art. 40. – (1) Dacă infractorul condamnat definitiv este judecat ulterior pentru o infracțiune concurentă, se aplică dispozițiile art. 39.

(2) Dispozițiile art. 39 se aplică și în cazul în care, după ce o hotărâre de condamnare a rămas definitivă, se constată că cel condamnat mai suferise o condamnare definitivă pentru o infracțiune concurentă.

(3) Dacă infractorul a executat integral sau parțial pedeapsa aplicată prin hotărârea anterioară, ceea ce s-a executat se scade din durata pedepsei aplicate pentru infracțiunile concurente.

(4) Dispozițiile privitoare la aplicarea pedepsei în caz de concurs de infracțiuni se aplică și în cazul în care condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață a fost comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii.

(5) În cazul contopirii pedepselor conform alin. (1)–(4) se ține seama și de pedeapsa aplicată printr-o hotărâre de condamnare pronunțată în străinătate, pentru o infracțiune concurentă, dacă hotărârea de condamnare a fost recunoscută potrivit legii.

Recidiva

Art. 41. – (1) Există recidivă când, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de un an și până la reabilitare sau împlinirea termenului de reabilitare, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune cu intenție sau cu intenție depășită, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de un an sau mai mare.

(2) Există recidivă și în cazul în care una dintre pedepsele prevăzute în alin. (1) este detențiunea pe viață.

(3) Pentru stabilirea stării de recidivă se ține seama și de hotărârea de condamnare pronunțată în străinătate, pentru o faptă prevăzută și de legea penală română, dacă hotărârea de condamnare a fost recunoscută potrivit legii.

Condamnări care nu atrag starea de recidivă

Art. 42. – La stabilirea stării de recidivă nu se ține seama de hotărârile de condamnare privitoare la:

a) faptele care nu mai sunt prevăzute de legea penală;

b) infracțiunile amnistiate;

c) infracțiunile săvârșite din culpă.

Pedeapsa în caz de recidivă

Art. 43. – (1) Dacă înainte ca pedeapsa anterioară să fi fost executată sau considerată ca executată se săvârșește o nouă infracțiune în stare de recidivă, pedeapsa stabilită pentru aceasta se adaugă la pedeapsa anterioară neexecutată ori la restul rămas neexecutat din aceasta.

(2) Când înainte ca pedeapsa anterioară să fi fost executată sau considerată ca executată sunt săvârșite mai multe infracțiuni concurente, dintre care cel puțin una se află în stare de recidivă, pedepsele stabilite se contopesc potrivit dispozițiilor referitoare la concursul de infracțiuni, iar pedeapsa rezultată se adaugă la pedeapsa anterioară neexecutată ori la restul rămas neexecutat din aceasta.

(3) Dacă prin însumarea pedepselor în condițiile alin. (1) și alin. (2) s-ar depăși cu mai mult de 10 ani maximul general al pedepsei închisorii, iar pentru cel puțin una dintre infracțiunile săvârșite pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 20 ani sau mai mare, în locul pedepselor cu închisoarea se poate aplica pedeapsa detențiunii pe viață.

(4) Când pedeapsa anterioară sau pedeapsa stabilită pentru infracțiunea săvârșită în stare de recidivă este detențiunea pe viață, se va executa pedeapsa detențiunii pe viață.

(5) Dacă după ce pedeapsa anterioară a fost executată sau considerată ca executată se săvârșește o nouă infracțiune în stare de recidivă, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru noua infracțiune se majorează cu jumătate.

(6) Dacă după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru noua infracțiune și mai înainte ca pedeapsa să fi fost executată sau considerată ca executată se descoperă că cel condamnat se află în stare de recidivă, instanța aplică dispozițiile alin. (1)–(5).

(7) Dispozițiile alin. (6) se aplică și în cazul în care condamnarea la pedeapsa detențiunii pe viață a fost comutată sau înlocuită cu pedeapsa închisorii.

Pluralitatea intermediară

Art. 44. – (1) Există pluralitate intermediară de infracțiuni când, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la data la care pedeapsa este executată sau considerată ca executată, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune și nu sunt întrunite condițiile prevăzute de lege pentru starea de recidivă.

(2) În caz de pluralitate intermediară, pedeapsa pentru noua infracțiune și pedeapsa anterioară se contopesc potrivit dispozițiilor de la concursul de infracțiuni.

Pedepsele complementare, pedepsele accesorii și măsurile de siguranță în caz de pluralitate de infracțiuni

Art. 45. – (1) Dacă pentru una dintre infracțiunile săvârșite s-a stabilit și o pedeapsă complementară, aceasta se aplică alături de pedeapsa principală.

(2) Când s-au stabilit mai multe pedepse complementare de natură diferită sau chiar de aceeași natură, dar cu un conținut diferit, acestea se aplică alături de pedeapsa principală.

(3) Dacă s-au stabilit mai multe pedepse complementare de aceeași natură și cu același conținut:

a) în caz de concurs de infracțiuni sau de pluralitate intermediară se aplică cea mai grea dintre acestea;

b) în caz de recidivă, partea neexecutată din pedeapsa complementară anterioară se adaugă la pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune.

(4) În cazul condamnărilor succesive pentru infracțiuni concurente, partea din pedeapsa complementară

executată până la data contopirii pedepselor principale se scade din durata pedepsei complementare aplicate pe lângă pedeapsa rezultată.

(5) Dacă pe lângă pedepsele principale au fost stabilite una sau mai multe pedepse accesorii, se aplică dispozițiile alin. (1)–(3), pedeapsa accesorie rezultată executându-se până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei principale.

(6) Măsurile de siguranță de natura diferită sau chiar de aceeași natura, dar cu un conținut diferit, luate în cazul infracțiunilor săvârșite, se cumulează.

(7) Dacă s-au luat mai multe măsuri de siguranța de aceeași natură și cu același conținut, dar pe durate diferite, se aplică măsura de siguranță cu durata cea mai mare. Măsurile de siguranță luate conform art. 112 se cumulează.

CAPITOLUL VI
Autorul și participanții

Autorul și coautorii

Art. 46. – (1) *Autor* este persoana care săvârșește în mod nemijlocit o faptă prevăzută de legea penală.

(2) *Coautori* sunt persoanele care săvârșesc nemijlocit aceeași faptă prevăzută de legea penală.

Instigatorul

Art. 47. – *Instigator* este persoana care, cu intenție, determină o altă persoană să savârșească o faptă prevăzută de legea penală.

Complicele

Art. 48. – (1) *Complice* este persoana care, cu intenție, înlesnește sau ajută în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală.

(2) Este de asemenea complice persoana care promite, înainte sau în timpul săvârșirii faptei, că va tăinui bunurile provenite din aceasta sau că va favoriza pe făptuitor, chiar dacă după săvârșirea faptei promisiunea nu este îndeplinită.

Pedeapsa în cazul participanților

Art. 49. – Coautorul, instigatorul și complicele la o infracțiune savârșită cu intenție se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor. La stabilirea pedepsei se ține seama de contribuția fiecăruia la savârșirea infracțiunii, precum și de dispozițiile art. 74.

Circumstanțe personale și reale

Art. 50. – (1) Circumstanțele privitoare la persoana autorului sau a unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți.

(2) Circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra autorului și a participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut.

Împiedicarea săvârșirii infracțiunii

Art. 51. – (1) Participantul nu se pedepsește dacă, înainte de descoperirea faptei, denunță săvârșirea infracțiunii, astfel încât consumarea acesteia să poată fi împiedicată, sau dacă împiedică el însuși consumarea infracțiunii.

(2) Dacă actele îndeplinite până în momentul denunțării sau împiedicării constituie o altă infracțiune, participantului i se aplică pedeapsa pentru această infracțiune.

Participația improprie

Art. 52. – (1) Săvârșirea nemijlocită, cu intenție, de către o persoană a unei fapte prevăzute de legea penală la care, din culpă sau fără vinovăție, contribuie cu acte de executare o altă persoană se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă cu intenție.

(2) Determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod, cu intenție, la săvârșirea din culpă de către o altă persoană a unei fapte prevăzute de legea penală se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta comisă cu intenție.

(3) Determinarea, înlesnirea sau ajutarea în orice mod, cu intenție, la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, de către o persoană care comite acea faptă fără vinovăție, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune.

(4) Dispozițiile art. 50 și art. 51 se aplică în mod corespunzător.

TITLUL III
Pedepsele

CAPITOLUL I
Categoriile pedepselor

Pedepsele principale

Art. 53. – Pedepsele principale sunt:
a) detențiunea pe viață;
b) închisoarea;
c) amenda.

Pedepsele accesorii

Art. 54. – Pedepsele accesorii constă în interzicerea exercitării unor drepturi, din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei privative de libertate.

Pedepsele complementare

Art. 55. – Pedepsele complementare sunt:
a) interzicerea exercitării unor drepturi;
b) degradarea militară;
c) publicarea hotărârii de condamnare.

CAPITOLUL II
Pedepsele principale

SECȚIUNEA 1
Detențiunea pe viață

Regimul detențiunii pe viață

Art. 56. – Detențiunea pe viață constă în privarea de libertate pe durată nedeterminată și se execută potrivit legii privind executarea pedepselor.

Neaplicarea detențiunii pe viață

Art. 57. – Dacă la data pronunțării hotărârii de condamnare inculpatul a împlinit vârsta de 65 de ani, în locul detențiunii pe viață i se aplică pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durată ei maximă.

Înlocuirea detențiunii pe viață

Art. 58. – În cazul în care cel condamnat la pedeapsa detențiunii pe viață a împlinit vârsta de 65 de ani în timpul executării pedepsei, pedeapsa detențiunii pe viață poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durată ei maximă, dacă a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei, a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și a făcut progrese constante și evidente în vederea reintegrării sociale.

Calculul pedepsei în cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață

Art. 59. – În cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii, perioada de detențiune executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii.

SECȚIUNEA A 2-A
Închisoarea

Regimul închisorii

Art. 60. – Închisoarea constă în privarea de libertate pe durată determinată, cuprinsă între 15 zile și 30 de ani, și se execută potrivit legii privind executarea pedepselor.

SECȚIUNEA A 3-A
Amenda

Stabilirea amenzii

Art. 61. – (1) Amenda constă în suma de bani pe care condamnatul este obligat să o plătească statului.

(2) Cuantumul amenzii se stabilește prin sistemul zilelor-amendă. Suma corespunzătoare unei zile-amendă, cuprinsă între 10 lei și 500 lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 30 de zile și 400 de zile.

(3) Instanța stabilește numărul zilelor-amendă potrivit criteriilor generale de individualizare a pedepsei. Cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se stabilește ținând seama și de obligațiile legale ale condamnatului față de persoanele aflate în întreținerea sa.

(4) Limitele speciale ale zilelor-amendă sunt cuprinse între:

a) 60 și 180 de zile-amendă, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa amenzii;

b) 120 și 240 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii de cel mult doi ani;

c) 180 și 300 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii mai mare de doi ani.

(5) Dacă prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, iar pedeapsa prevăzută de lege este numai amenda ori instanța optează pentru aplicarea acestei pedepse, limitele speciale ale zilelor-amendă se pot majora cu o treime.

(6) Fracțiile stabilite de lege pentru cauzele de atenuare sau agravare a pedepsei se aplică limitelor speciale ale zilelor-amendă prevăzute în alin. (4) și alin. (5).

Amenda care însoțește pedeapsa închisorii

Art. 62. – (1) Dacă prin infracțiunea săvârșită s-a urmărit obținerea unui folos patrimonial, pe lângă pedeapsa închisorii, se poate aplica și pedeapsa amenzii.

(2) Limitele speciale ale zilelor-amendă prevăzute în art. 61 alin. (4) lit. b) și lit. c) se determină în raport de durata pedepsei închisorii stabilite de instanță și nu pot fi reduse sau majorate ca efect al cauzelor de atenuare ori agravare a pedepsei.

(3) La stabilirea cuantumului sumei corespunzătoare unei zile-amendă se va ține seama de valoarea folosului patrimonial obținut sau urmărit.

Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii

Art. 63. – (1) Dacă persoana condamnată, cu rea-credință, nu execută pedeapsa amenzii, în tot sau în parte, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare.

(2) Dacă amenda neexecutată a însoțit pedeapsa închisorii, numărul zilelor-amendă neexecutate se înlocuiește cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, care se adaugă la pedeapsa închisorii, pedeapsa astfel rezultată fiind considerată o singură pedeapsa.

(3) În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, în condițiile alin. (1) și alin. (2), unei zile-amendă îi corespunde o zi de închisoare.

Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității

Art. 64. – (1) În cazul în care pedeapsa amenzii nu poate fi executată în tot sau în parte din motive nelmputabile persoanei condamnate, cu consimțământul acesteia, instanța înlocuiește obligația de plată a amenzii neexecutate cu obligația de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, persoana nu poate presta această muncă. Unei zile-amendă îi corespunde o zi de muncă în folosul comunității.

(2) Dacă amenda înlocuită conform dispozițiilor alin. (1) a însoțit pedeapsa închisorii, obligația de muncă în folosul comunității se execută după executarea pedepsei închisorii.

(3) Coordonarea executării obligației de muncă în folosul comunității se face de serviciul de probațiune.

(4) Executarea muncii în folosul comunității dispusă în condițiile alin. (1) încetează prin plata amenzii corespunzătoare zilelor-amendă rămase neexecutate.

(5) Instanța înlocuiește zilele-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității cu un număr corespunzător de zile cu închisoare, dacă:

a) persoana condamnată nu execută obligația de muncă în folosul comunității în condițiile stabilite de instanță;

b) persoana condamnată săvârșește o nouă infracțiune descoperită înainte de executarea integrală a obligației de muncă în folosul comunității. Zilele-amendă neexecutate prin muncă în folosul comunității la data comiterii noii infracțiuni, înlocuite cu închisoarea, se adaugă la pedeapsa pentru noua infracțiune.

(6) Dacă persoana condamnată, aflată în situaţia prevăzută în alin. (1), nu îşi dă consimţământul la prestarea unei munci neremunerate în folosul comunităţii, amenda neexecutată se înlocuieşte cu pedeapsa închisorii conform art. 63.

CAPITOLUL III
Pedeapsa accesorie şi pedepsele complementare

SECŢIUNEA 1
Pedeapsa accesorie

Conţinutul şi modul de executare a pedepsei accesorii a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 65. – (1) Pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în art. 66 alin. (1) lit. a), lit. b) şi lit. d)–n), a căror executare a fost interzisă de instanţă ca pedeapsa complementară.

(2) În cazul pedepsei detenţiunii pe viaţă, pedeapsa accesorie constă în interzicerea de drept a exercitării următoarelor drepturi:

a) dreptul de a fi ales în autorităţile publice sau în orice alte funcţii publice;

b) dreptul de a ocupa o funcţie care implică exerciţiul autorităţii de stat;

c) dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României;

d) dreptul de a alege;

e) drepturile părinteşti;

f) dreptul de a fi tutore sau curator.

(3) Pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi se execută din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare şi până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată.

(4) În cazul detenţiunii pe viaţă, pedeapsa accesorie prevăzută în alin. (2) lit. c) se pune în executare la data liberării condiţionate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată.

SECŢIUNEA A 2-A
Pedepsele complementare

Conţinutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 66. – (1) Pedeapsa complementara a interzicerii exercitării unor drepturi constă în interzicerea exercitării, pe o perioadă de la unu la 5 ani, a unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi:

a) dreptul de a fi ales în autorităţile publice sau în orice alte funcţii publice;

b) dreptul de a ocupa o funcţie care implică exercitiul autorităţii de stat;

c) dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României;

d) dreptul de a alege;

e) drepturile părinteşti;

f) dreptul de a fi tutore sau curator;

g) dreptul de a ocupa funcţia, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfăşura activitatea de care s-a folosit pentru savârşirea infracţiunii;

h) dreptul de a deţine, purta şi folosi orice categorie de arme;

i) dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanţă;

j) dreptul de a părăsi teritoriul României;

k) dreptul de a ocupa o funcţie de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public;

l) dreptul de a se afla în anumite localităţi stabilite de instanţa;

m) dreptul de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanţă;

n) dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracţiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanţă, ori de a se apropia de acestea;

o) dreptul de a se apropia de locuinţa, locul de muncă, şcoala sau alte locuri unde victima desfăşoară activităţi sociale, în condiţiile stabilite de instanţa de judecată.

(2) Când legea prevede interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică, instanţa dispune interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în alin. (1) lit. a) şi lit. b).

(3) Interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în alin. (1) lit. a) şi lit. b) se dispune cumulativ.

(4) Pedeapsa prevăzută în alin. (1) lit. c) nu se va dispune atunci când există motive întemeiate de a crede că viaţa persoanei expulzate este pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau alte tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată.

(5) Când dispune interzicerea unuia dintre drepturile prevăzute în alin. (1) lit. n) şi lit. o), instanţa individualizează în concret conţinutul acestei pedepse, ţinând seama de împrejurările cauzei.

Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 67. – (1) Pedeapsa complementara a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea sau amenda şi instanţa constată ca, faţă de natura şi gravitatea infracţiunii, împrejurările cauzei şi persoana infractorului, aceasta pedeapsa este necesara.

(2) Aplicarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi este obligatorie când legea prevede această pedeapsa pentru infracţiunea savarşită.

(3) Interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României nu se aplică în cazul în care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi

Art. 68. – (1) Executarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi începe:

a) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii;

b) de la ramanerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere;

c) după executarea pedepsei închisorii, după graţierea totală ori a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripţie a executării pedepsei sau după expirarea termenului de supraveghere a liberarii condiţionate.

(2) În cazul în care s-a dispus liberarea condiţionata, interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se execută la data liberării.

(3) Daca se dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, pentru alte motive decat săvarşirea unei noi infracţiuni, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data revocării sau înlocuirii se va executa după executarea pedepsei închisorii.

Degradarea militară

Art. 69. – (1) Pedeapsa complementara a degradării militare constă în pierderea gradului şi a dreptului de a purta uniformă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(2) Degradarea militara se aplică în mod obligatoriu condamnaţilor militari în activitate, în rezervă sau în retragere, daca pedeapsa principală aplicată este închisoarea mai mare de 10 ani sau detenţiunea pe viaţă.

(3) Degradarea militara poate fi aplicată condamnatilor militari în activitate, în rezervă sau în retragere pentru infracţiuni săvarşite cu intenţie, daca pedeapsa principală aplicata este închisoarea de cel puţin 5 ani şi de cel mult 10 ani.

Publicarea hotărârii definitive de condamnare

Art. 70. – (1) Publicarea hotărârii definitive de condamnare se poate dispune când, ţinând seama de natura şi gravitatea infracţiunii, împrejurările cauzei şi persoana condamnatului, instanţa apreciază că publicarea va contribui la prevenirea săvarşirii altor asemenea infracţiuni.

(2) Hotărârea de condamnare se publică în extras, în forma stabilită de instanţă, într-un cotidian local sau naţional, o singură dată.

(3) Publicarea hotărârii definitive de condamnare se face pe cheltuiala persoanei condamnate, fără a se dezvălui identitatea altor persoane.

CAPITOLUL IV
Calculul duratei pedepselor

Durata executării

Art. 71. – (1) Durata executării pedepsei privative de libertate se socoteşte din ziua în care condamnatul a început executarea hotărârii definitive de condamnare.

(2) Ziua în care începe executarea pedepsei şi ziua în care încetează se socotesc în durata executării.

(3) Perioada în care condamnatul, în cursul executării pedepsei, se află bolnav în spital intră în durata executării, în afara de cazul în care şi-a provocat în mod voit boala, iar această împrejurare se constată în cursul executării pedepsei.

(4) Permisiunile de ieşire din penitenciar, acordate condamnatului conform legii de executare a pedepselor, intră în durata executării pedepsei.

Computarea duratei masurilor preventive privative de libertate

Art. 72. – (1) Perioada în care o persoană a fost supusa unei masuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii pronunţate. Scăderea se face şi atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în acelaşi timp ori în mod separat, pentru mai multe infracţiuni concurente, chiar dacă a fost condamnat pentru o altă faptă decât cea care a determinat dispunerea masurii preventive.

(2) Perioada în care o persoana a fost supusa unei măsuri preventive privative de libertate se scade şi în caz de condamnare la pedeapsa amenzii, prin înlăturarea în tot sau în parte a zilelor-amendă.

(3) În cazul amenzii care însoţeşte pedeapsa închisorii, perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durată pedepsei închisorii.

Computarea pedepselor şi măsurilor preventive executate în afara ţării

Art. 73. – (1) În cazul infracţiunilor săvârşite în condiţiile art. 8, art. 9, art. 10 sau art. 11, partea din pedeapsă, precum şi durata măsurilor preventive privative de libertate executate în afara teritoriului ţării se scad din durata pedepsei aplicate pentru aceeaşi infracţiune în România.

(2) Dispoziţiile alin. (1) se aplică în mod corespunzator şi în cazul în care pedeapsa executată în afara ţării este amenda.

CAPITOLUL V
Individualizarea pedepselor

SECŢIUNEA 1
Dispoziţii generale

Criteriile generale de individualizare a pedepsei

Art. 74. – (1) Stabilirea duratei ori a cuantumului pedepsei se face în raport cu gravitatea infracţiunii savarşite şi cu periculozitatea infractorului, care se evaluează după următoarele criterii:

a) împrejurările şi modul de comitere a infracţiunii, precum şi mijloacele folosite;

b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;

c) natura şi gravitatea rezultatului produs ori a altor consecinţe ale infracţiunii;

d) motivul savarşirii infracţiunii şi scopul urmărit;

e) natura şi frecventa infracţiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului;

f) conduita după săvarşirea infracţiunii şi în cursul procesului penal;

g) nivelul de educaţie, varsta, starea de sănătate, situaţia familială şi socială.

(2) Când pentru infracţiunea săvarşită legea prevede pedepse alternative, se ţine seama de criteriile prevăzute în alin. (1) şi pentru alegerea uneia dintre acestea.

SECŢIUNEA A 2-A
Circumstanţele atenuante şi circumstanţele agravante

Circumstanţe atenuante

Art. 75. – (1) Următoarele împrejurări constituie circumstanţe atenuante legale:

a) savarşirea infracţiunii sub stăpanirea unei puternice tulburări sau emoţii, determinata de o provocare din partea persoanei vătămate, produsa prin violenţă, printr-o atingere gravă a demnităţii persoanei sau printr-o altă acţiune ilicită grava;

b) depăşirea limitelor legitimei apărări;

c) depăşirea limitelor stării de necesitate.

(2) Pot constitui circumstanţe atenuante judiciare:

a) eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecinţelor infracţiunii;

b) împrejurările legate de fapta comisă, care diminuează gravitatea infracţiunii sau periculozitatea infractorului.

Efectele circumstanţelor atenuante

Art. 76. – (1) În cazul în care există circumstanţe atenuante, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracţiunea săvârşită se reduc cu o treime.

(2) Dacă pedeapsa prevăzută de lege este detenţiunea pe viaţă, în cazul reţinerii circumstanţelor atenuante se aplică pedeapsa închisorii de la 10 la 20 de ani.

(3) Reducerea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanţelor atenuante reţinute.

Circumstanţe agravante

Art. 77. – Următoarele împrejurări constituie circumstanţe agravante:

a) săvârşirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună;

b) săvârşirea infracţiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante;

c) săvârşirea infracţiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri;

d) săvârşirea infracţiunii de către un infractor major, daca aceasta a fost comisă împreună cu un minor;

e) savarşirea infracţiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorata vârstei, stării de sanătate, infirmităţii sau altor cauze;

f) săvârşirea infracţiunii în stare de intoxicaţie voluntară cu alcool sau cu alte substanţe psihoactive, cand a fost provocată în vederea comiterii infracţiunii;

g) săvârşirea infracţiunii de către o persoană care a profitat de situaţia prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgenţă.

h) savarşirea infracţiunii pentru motive legate de rasa, naţionalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenenţă politică, avere, origine socială, varstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecţie HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de acelaşi fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorităţii unei persoane în raport cu celelalte.

Efectele circumstanţelor agravante

Art. 78. – (1) În cazul în care există circumstanţe agravante, se poate aplica o pedeapsa până la maximul special. Dacă maximul special este neindestulător, în cazul închisorii se poate adăuga un spor până la 2 ani, care nu poate depăşi o treime din acest maxim, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult o treime din maximul special.

(2) Majorarea limitelor speciale ale pedepsei se face o singura dată, indiferent de numărul circumstanţelor agravante reţinute.

Concursul între cauze de atenuare sau de agravare

Art. 79. – (1) Când în cazul aceleiaşi infracţiuni sunt incidente două sau mai multe dispoziţii care au ca efect reducerea pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevazute de lege pentru infracţiunea savârşită se reduc prin aplicarea succesivă a dispoziţiilor privitoare la tentativă, circumstanţe atenuante şi cazuri speciale de reducere a pedepsei, în aceasta ordine.

(2) Daca sunt incidente doua sau mai multe dispoziţii care au ca efect agravarea răspunderii penale, pedeapsa se stabileşte prin aplicarea succesivă a dispoziţiilor privitoare la circumstanţe agravante, infracţiune continuata, concurs sau recidiva.

(3) Când în cazul aceleiaşi infracţiuni sunt incidente una sau mai multe cauze de reducere a pedepsei şi una sau mai multe cauze de majorare a pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevazute de lege pentru infracţiunea savârşită se reduc conform alin. (1), după care limitele de pedeapsă rezultate se majorează conform alin. (2).

SECŢIUNEA A 3-A
Renunţarea la aplicarea pedepsei

Condiţiile renunţării la aplicarea pedepsei

Art. 80. – (1) Instanţa poate dispune renunţarea la aplicarea pedepsei daca sunt întrunite următoarele condiţii:

a) infracţiunea săvârşită prezintă o gravitate redusă, având în vedere natura şi întinderea urmărilor produse, mijloacele folosite, modul şi împrejurările în care a fost comisă, motivul şi scopul urmărit;

b) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârşirii infracţiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecinţelor infracţiunii, precum şi de posibilităţile sale de îndreptare, instanţa apreciaza că aplicarea unei pedepse ar fi inoportună din cauza consecinţelor pe care le-ar avea asupra persoanei acestuia.

(2) Nu se poate dispune renunţarea la aplicarea pedepsei daca:

a) infractorul a mai suferit anterior o condamnare, cu excepţia cazurilor prevăzute în art. 42 lit. a) şi lit. b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

b) faţă de acelaşi infractor s-a mai dispus renunţarea la aplicarea pedepsei în ultimii 2 ani anteriori datei comiterii infracţiunii pentru care este judecat;

c) infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecata sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării şi tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanţilor;

d) pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea savarşită este închisoarea mai mare de 3 ani.

(3) În caz de concurs de infracţiuni, renunţarea la aplicarea pedepsei se poate dispune dacă pentru fiecare infracţiune concurentă sunt îndeplinite condiţiile prevăzute în alin. (1) şi alin. (2).

Avertismentul

Art. 81. – (1) Când dispune renunţarea la aplicarea pedepsei, instanţa aplică infractorului un avertisment.

(2) Avertismentul constă în prezentarea motivelor de fapt care au determinat renunţarea la aplicarea pedepsei şi atenţionarea infractorului asupra conduitei sale viitoare şi a consecinţelor la care se expune daca va mai comite infracţiuni.

(3) În caz de concurs de infracţiuni se aplică un singur avertisment.

Efectele renunţării la aplicarea pedepsei

Art. 82. – (1) Persoana faţă de care s-a dispus renunţarea la aplicarea pedepsei nu este supusa niciunei decăderi, interdicţii sau incapacităţi ce ar putea decurge din infracţiunea savarşită.

(2) Renunţarea la aplicarea pedepsei nu produce efecte asupra executării masurilor de siguranţă şi a obligaţiilor civile prevăzute în hotărâre.

SECŢIUNEA A 4-A
Amânarea aplicării pedepsei

Condiţiile amanării aplicării pedepsei

Art. 83. – (1) Instanţa poate dispune amanarea aplicării pedepsei, stabilind un termen de supraveghere, daca sunt întrunite următoarele condiţii:

a) pedeapsa stabilită, inclusiv în cazul concursului de infracţiuni, este amenda sau închisoarea de cel mult 2 ani;

b) infractorul nu a mai fost condamnat anterior la pedeapsa închisorii, cu excepţia cazurilor prevăzute în art. 42 lit. a) şi lit. b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

c) infractorul şi-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunităţii;

d) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior savârşirii infracţiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecinţelor infracţiunii, precum şi de posibilităţile sale de îndreptare, instanţa apreciază ca aplicarea imediata a unei pedepse nu este necesară, dar se impune supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

(2) Nu se poate dispune amanarea aplicării pedepsei daca pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea savarşită este de 7 ani sau mai mare sau dacă infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării şi tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanţilor.

(3) Amanarea aplicării pedepsei închisorii atrage şi amanarea aplicării amenzii care însoţeşte pedeapsa închisorii în condiţiile art. 62.

(4) Este obligatorie prezentarea motivelor pe care s-a întemeiat condamnarea, precum şi a celor ce au determinat amanarea aplicării pedepsei şi atenţionarea infractorului asupra conduitei sale viitoare şi a consecinţelor la care se expune daca va mai comite infracţiuni sau nu va respecta masurile de supraveghere ori nu va executa obligaţiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

Termenul de supraveghere

Art. 84. – (1) Termenul de supraveghere este de 2 ani şi se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei.

(2) Pe durata termenului de supraveghere, persoana faţă de care s-a dispus amanarea aplicării pedepsei trebuie să respecte masurile de supraveghere şi să execute obligaţiile ce îi revin, în condiţiile stabilite de instanţa.

Măsurile de supraveghere şi obligaţiile

Art. 85. – (1) Pe durata termenului de supraveghere, persoana faţa de care s-a dispus amanarea aplicării pedepsei trebuie să respecte următoarele masuri de supraveghere:

a) să se prezinte la serviciul de probaţiune, la datele fixate de acesta;

b) să primească vizitele consilierului de probaţiune desemnat cu supravegherea sa;

c) să anunţe, în prealabil, schimbarea locuinţei şi orice deplasare care depăşeşte 5 zile, precum şi întoarcerea;

d) să comunice schimbarea locului de muncă;

e) să comunice informaţii şi documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existenţa.

(2) Instanţa poate impune persoanei faţă de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei să execute una sau mai multe din următoarele obligaţii:

a) să urmeze un curs de pregătire şcolara ori de calificare profesională;

b) să presteze o muncă neremunerată în folosul comunităţii, pe o perioadă cuprinsă între 30 şi 60 de zile, în condiţiile stabilite de instanţă, afara de cazul în care, din cauza stării de sănătate, persoana nu poate presta această muncă. Numărul zilnic de ore se stabileşte prin legea de executare a pedepselor;

c) să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probaţiune sau organizate în colaborare cu instituţii din comunitate;

d) să se supună masurilor de control, tratament sau îngrijire medicală;

e) să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracţiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanţă, ori să nu se apropie de acestea;

f) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanţă;

g) să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanţă;

h) să nu deţină, să nu folosească şi să nu poarte nicio categorie de arme;

i) să nu părăsească teritoriul României fără acordul instanţei;

j) să nu ocupe sau să nu exercite funcţia, profesia, meseria ori activitatea de care s-a folosit pentru săvârşirea infracţiunii.

(3) Pentru stabilirea conţinutului obligaţiilor prevăzute în alin. (2) lit. a)–c), instanţa va consulta serviciul de probaţiune, care este obligat să formuleze recomandări în acest sens.

(4) Când stabileşte obligaţia prevăzută în alin. (2) lit. c), instanţa individualizează, în concret, conţinutul acestei obligaţii, ţinând seama de împrejurările cauzei.

(5) Persoana supravegheată trebuie să îndeplinească integral obligațiile civile stabilite prin hotărâre, cel mai târziu cu trei luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Supravegherea

Art. 86. – (1) Pe durata termenului de supraveghere, datele prevăzute în art. 85 alin. (1) lit. c)–e) se comunică serviciului de probațiune.

(2) Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. a)–e) și alin. (5) se face de serviciul de probațiune. Verificarea modului de îndeplinire a obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. d)–j) se face de organele abilitate, care vor sesiza serviciul de probațiune cu privire la orice încălcare a acestora.

(3) Serviciul de probațiune va lua măsurile necesare pentru a asigura executarea obligațiilor prevăzute în art. 85 alin. (2) lit. a)–d), într-un termen cât mai scurt de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(4) Pe durata termenului de supraveghere, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin;

c) persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărâre, cel mai târziu cu trei luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Modificarea sau încetarea obligațiilor

Art. 87. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse sporite de îndreptare.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, atunci când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

Revocarea amânării aplicării pedepsei

Art. 88. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere persoana supravegheată, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile impuse, instanța revocă amânarea și dispune aplicarea și executarea pedepsei, afară de cazul când persoana dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

(3) Dacă după amânarea aplicării pedepsei persoana supravegheată a săvârșit o nouă infracțiune, cu intenție sau intenție depășită, descoperită în termenul de supraveghere, pentru care s-a pronunțat o condamnare chiar după expirarea acestui termen, instanța revocă amânarea și dispune aplicarea și executarea pedepsei. Pedeapsa aplicată ca urmare a revocării amânării și pedeapsa pentru noua infracțiune se calculează conform dispozițiilor privitoare la concursul de infracțiuni.

(4) Dacă infracțiunea ulterioară este săvârșită din culpă, instanța poate menține sau revoca amânarea aplicării pedepsei. În cazul revocării, dispozițiile alin. (3) se aplică în mod corespunzător.

Anularea amânării aplicării pedepsei

Art. 89. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus amânarea, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, amânarea se anulează, aplicându-se, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

(2) În caz de concurs de infracțiuni, instanța poate dispune amânarea aplicării pedepsei rezultante dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în art. 83. Dacă se dispune amânarea aplicării pedepsei, termenul de supraveghere se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a pronunțat anterior amânarea aplicării pedepsei.

Efectele amânării aplicării pedepsei

Art. 90. – (1) Persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei nu i se mai aplică pedeapsa și nu este supusă niciunei decăderi, interdicții sau incapacități ce ar putea decurge din infracțiunea săvârșită, dacă nu a săvârșit din nou o infracțiune până la expirarea termenului de supraveghere, nu s-a dispus revocarea amânării și nu s-a descoperit o cauză de anulare.

(2) Amânarea aplicării pedepsei nu produce efecte asupra executării măsurilor de siguranță și a obligațiilor civile prevăzute în hotărâre.

SECȚIUNEA a 5-a

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere

Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 91. – (1) Instanța poate dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere dacă sunt întrunite următoarele condiții:

a) pedeapsa aplicată, inclusiv în caz de concurs de infracțiuni, este închisoarea de cel mult 3 ani;

b) infractorul nu a mai fost condamnat anterior la pedeapsa închisorii mai mare de un an, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42, sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

c) infractorul și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității;

d) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii, precum și de posibilitățile sale de îndreptare, instanța apreciază că aplicarea pedepsei este suficientă și, chiar fără executarea acesteia, condamnatul nu va mai comite alte infracțiuni, însă este necesară supravegherea conduitei sale pentru o perioadă determinată.

(2) Când pedeapsa închisorii este însoțită de pedeapsa amenzii aplicate în condițiile art. 62, amenda se execută chiar dacă executarea pedepsei închisorii a fost suspendată sub supraveghere.

(3) Nu se poate dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, dacă:

a) pedeapsa aplicată este numai amenda;

b) aplicarea pedepsei a fost inițial amânată, dar ulterior amânarea a fost revocată;

c) infractorul s-a sustras de la urmărire penală ori judecată sau a încercat zădărnicirea aflării adevărului ori a identificării și tragerii la răspundere penală a autorului sau a participanților.

(4) Este obligatorie prezentarea motivelor pe care s-a întemeiat condamnarea, precum și a celor ce au determinat suspendarea executării pedepsei și atenționarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

Termenul de supraveghere

Art. 92. – (1) Durata suspendării executării pedepsei sub supraveghere constituie termen de supraveghere pentru condamnat și este cuprinsă între 2 și 4 ani, fără a putea fi însă mai mică decât durata pedepsei aplicate.

(2) Termenul de supraveghere se calculează de la data când hotărârea prin care s-a pronunțat suspendarea executării pedepsei sub supraveghere a rămas definitivă.

(3) Pe durata termenului de supraveghere condamnatul trebuie să respecte măsurile de supraveghere și să execute obligațiile ce îi revin, în condițiile stabilite de instanță.

Măsurile de supraveghere și obligațiile

Art. 93. – (1) Pe durata termenului de supraveghere, condamnatul trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;

b) să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa;

c) să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile;

d) să comunice schimbarea locului de muncă;

e) să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.

(2) Instanța impune condamnatului să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională;

b) să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate;

c) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală;

d) să nu părăsească teritoriul României, fără acordul instanței.

(3) Pe parcursul termenului de supraveghere, condamnatul va presta o muncă neremunerată în folosul comunității pe o perioadă cuprinsă între 60 și 120 de zile, în condițiile stabilite de instanță, afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, nu poate presta această muncă. Numărul zilnic de ore se stabilește prin legea de executare a pedepselor.

(4) Pentru stabilirea conținutului obligațiilor prevăzute în alin. (2) lit. a) și lit. b), precum și în alin. (3), instanța va consulta serviciul de probațiune, care este obligat să formuleze recomandări în acest sens.

(5) Condamnatul trebuie să îndeplinească integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, cel mai târziu cu trei luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Supravegherea condamnatului

Art. 94. – (1) Pe durata termenului de supraveghere, datele prevăzute în art. 93 alin. (1) lit. c)–e) se comunică serviciului de probațiune.

(2) Supravegherea executării obligațiilor prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a) și lit. b), alin. (3) și alin. (5) se face de serviciul de probațiune. Verificarea modului de îndeplinire a obligațiilor prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. c) și lit. d) se face de organele abilitate, care vor sesiza serviciul de probațiune cu privire la orice încălcare a acestora.

(3) Serviciul de probațiune va lua măsurile necesare pentru a asigura executarea obligațiilor prevăzute în art. 93 alin. (2) lit. a) și lit. b), precum și alin. (3) într-un termen cât mai scurt de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(4) Pe durata termenului de supraveghere, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile care îi revin;

c) persoana supravegheată nu a îndeplinit obligațiile civile stabilite prin hotărâre, cel mai târziu cu 3 luni înainte de expirarea termenului de supraveghere.

Modificarea sau încetarea obligațiilor

Art. 95. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura condamnatului șanse mai mari de îndreptare.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 96. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere persoana supravegheată, cu rea-credință, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligațiile impuse ori stabilite de lege, instanța revocă suspendarea și dispune executarea pedepsei.

(2) Dacă până la expirarea termenului de supraveghere persoana supravegheată nu îndeplinește integral obligațiile civile stabilite prin hotărâre, instanța revocă suspendarea și dispune executarea pedepsei, afară de cazul în care persoana dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească.

(3) Dacă pedeapsa amenzii care a însoțit pedeapsa închisorii în condițiile art. 62 nu a fost executată și a fost înlocuită cu pedeapsa închisorii potrivit art. 63 alin. (2)

sau art. 64 alin. (5) şi alin. (6), instanţa revoca suspendarea şi dispune executarea pedepsei, la care se adaugă pedeapsa închisorii care a înlocuit amenda.

(4) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere cel condamnat a săvârşit o nouă infracţiune, descoperită până la împlinirea termenului şi pentru care s-a pronunţat o condamnare la pedeapsa închisorii, chiar după expirarea acestui termen, instanţa revocă suspendarea şi dispune executarea pedepsei.

(5) Pedeapsa principală pentru noua infracţiune se stabileşte şi se execută, după caz, potrivit dispoziţiilor referitoare la recidivă sau la pluralitatea intermediară.

(6) Dacă infracţiunea ulterioară este săvârşită din culpă, instanţa poate menţine sau revoca suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. În cazul revocării, dispoziţiile alin. (1), alin. (4) şi alin. (5) se aplică în mod corespunzător.

Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 97. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârşise o infracţiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus suspendarea, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, suspendarea se anulează, aplicându-se, după caz, dispoziţiile privitoare la concursul de infracţiuni, recidivă sau pluralitate intermediară.

(2) În caz de concurs de infracţiuni sau pluralitate intermediară, instanţa poate dispune suspendarea executării pedepsei rezultante, dacă sunt îndeplinite condiţiile prevăzute în art. 91. Dacă se dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, termenul de supraveghere se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care s-a pronunţat anterior suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.

Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere

Art. 98. – (1) Dacă până la expirarea termenului de supraveghere condamnatul nu a săvârşit o nouă infracţiune, nu s-a dispus revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere şi nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată.

(2) Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere nu produce efecte asupra măsurilor de siguranţă şi a obligaţiilor civile prevăzute în hotărârea de condamnare.

SECŢIUNEA a 6-a
Liberarea condiţionată

Condiţiile liberării condiţionate în cazul detenţiunii pe viaţă

Art. 99. – (1) Liberarea condiţionată în cazul detenţiunii pe viaţă poate fi dispusă, dacă:

a) cel condamnat a executat efectiv 20 de ani de detenţiune;

b) cel condamnat a avut o bună conduită pe toată durata executării pedepsei;

c) cel condamnat a îndeplinit integral obligaţiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedeşte că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească;

d) instanţa are convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat şi se poate reintegra în societate.

(2) Este obligatorie prezentarea motivelor de fapt ce au determinat acordarea liberării condiţionate şi atenţionarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare şi a consecinţelor la care se expune, dacă va mai comite infracţiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori dacă nu va executa obligaţiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

(3) De la data liberării condiţionate, condamnatul este supus unui termen de supraveghere de 10 ani.

Condiţiile liberării condiţionate în cazul pedepsei închisorii

Art. 100. – (1) Liberarea condiţionată în cazul închisorii poate fi dispusă, dacă:

a) cel condamnat a executat cel puţin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depăşeşte 10 ani, sau cel puţin trei pătrimi din durata pedepsei, dar nu mai mult de 20 de ani, în cazul închisorii mai mari de 10 ani;

b) cel condamnat se află în executarea pedepsei în regim semideschis sau deschis;

c) cel condamnat a îndeplinit integral obligaţiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedeşte că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească;

d) instanţa are convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat şi se poate reintegra în societate.

(2) În cazul condamnatului care a împlinit vârsta de 60 de ani, se poate dispune liberarea condiţionată, după executarea efectivă a jumătate din durata pedepsei, în cazul închisorii ce nu depăşeşte 10 ani, sau a cel puţin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii mai mari de 10 ani, dacă sunt îndeplinite condiţiile prevăzute în alin. (1) lit. b)–d).

(3) În calculul fracţiunilor de pedeapsă prevăzute în alin. (1) se ţine seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiţionată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puţin jumătate din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depăşeşte 10 ani, şi a cel puţin două treimi, când pedeapsa este mai mare de 10 ani.

(4) În calculul fracţiunilor de pedeapsă prevăzute în alin. (2) se ţine seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiţionată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puţin o treime din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depăşeşte 10 ani, şi a cel puţin jumătate, când pedeapsa este mai mare de 10 ani.

(5) Este obligatorie prezentarea motivelor de fapt ce au determinat acordarea liberării condiţionate şi atenţionarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare şi a consecinţelor la care se expune, dacă va mai comite infracţiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligaţiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere.

(6) Intervalul cuprins între data liberării condiţionate şi data împlinirii duratei pedepsei constituie termen de supraveghere pentru condamnat.

Măsurile de supraveghere şi obligaţiile

Art. 101. – (1) Dacă restul de pedeapsă rămas neexecutat la data liberării este de 2 ani sau mai mare, condamnatul trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere:

a) să se prezinte la serviciul de probaţiune, la datele fixate de acesta;

b) să primească vizitele persoanei desemnate cu supravegherea sa;

c) să anunţe, în prealabil, orice schimbare a locuinţei şi orice deplasare care depăşeşte 5 zile;

d) să comunice schimbarea locului de muncă;

e) să comunice informaţii şi documente de natura a permite controlul mijloacelor sale de existenţă.

(2) În cazul prevăzut în alin. (1), instanţa poate impune condamnatului să execute una sau mai multe dintre următoarele obligaţii:

a) să urmeze un curs de pregătire şcolară ori de calificare profesională;

b) să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probaţiune sau organizate în colaborare cu instituţii din comunitate;

c) să nu părăsească teritoriul României;

d) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanţă;

e) să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanţii la săvârşirea infracţiunii sau cu alte persoane, stabilite de instanţă, ori să nu se apropie de acestea;

f) să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanţă;

g) să nu deţină, să nu folosească şi să nu poarte nicio categorie de arme.

(3) Obligaţiile prevăzute în alin. (2) lit. c)–g) pot fi impuse în măsura în care nu au fost aplicate în conţinutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.

(4) Când stabileşte obligaţia prevăzută în alin. (2) lit. e), instanţa individualizează, în concret, conţinutul acestei obligaţii, ţinând seama de împrejurările cauzei.

(5) Măsurile de supraveghere şi obligaţiile prevăzute în alin. (2) lit. a) şi lit. b) se execută din momentul acordării liberării, pe o perioadă egală cu o treime din durata termenului de supraveghere, dar nu mai mult de 2 ani, iar obligaţiile prevăzute în alin. (2) lit. c)–g) se execută pe toată durata termenului de supraveghere.

(6) Pentru stabilirea conţinutului obligaţiilor prevăzute în alin. (2) lit. a) şi lit. b), instanţa va consulta serviciul de probaţiune, care este obligat să formuleze recomandări în acest sens.

Supravegherea condamnatului

Art. 102. – (1) Pe durata supravegherii, datele prevăzute în art. 101 alin. (1) lit. c)–e) se comunică serviciului de probaţiune.

(2) Supravegherea executării obligaţiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. a) şi lit. b) se face de serviciul de probaţiune. Verificarea modului de îndeplinire a obligaţiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. c)–g) se face de organele abilitate, care vor sesiza serviciul de probaţiune cu privire la orice încălcare a acestora.

(3) Supravegherea executării obligaţiilor prevăzute în art. 101 alin. (2) lit. d) şi lit. e) poate fi realizată şi printr-un sistem electronic de supraveghere, în condiţiile prevăzute de legea specială.

(4) Pe durata supravegherii, serviciul de probaţiune are obligaţia să sesizeze instanţa, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligaţiilor impuse de instanţă, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condiţiile stabilite, obligaţiile ce îi revin.

Modificarea sau încetarea obligaţiilor

Art. 103. – (1) Dacă pe durata supravegherii au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligaţii, fie sporirea sau diminuarea condiţiilor de executare a celor existente, instanţa dispune modificarea obligaţiilor în mod corespunzător, pentru a asigura condamnatului şanse mai mari de reintegrare socială.

(2) Instanţa dispune încetarea executării unora dintre obligaţiile pe care le-a impus, când apreciază că menţinerea acestora nu mai este necesară.

Revocarea liberării condiţionate

Art. 104. – (1) Dacă pe durata supravegherii persoana condamnată, cu rea-credinţă, nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută obligaţiile impuse, instanţa revocă liberarea şi dispune executarea restului de pedeapsă.

(2) Dacă după acordarea liberării cel condamnat a săvârşit o nouă infracţiune, care a fost descoperită în termenul de supraveghere şi pentru care s-a pronunţat o condamnare la pedeapsa închisorii, chiar după expirarea acestui termen, instanţa revocă liberarea şi dispune executarea restului de pedeapsă. Pedeapsa pentru noua infracţiune se stabileşte şi se execută, după caz, potrivit dispoziţiilor de la recidivă sau pluralitate intermediară.

(3) Dispoziţiile alin. (1) şi alin. (2) se aplică în mod corespunzător şi în cazul liberării condiţionate din executarea pedepsei detenţiunii pe viaţă.

Anularea liberării condiţionate

Art. 105. – (1) Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana condamnată mai săvârşise o infracţiune până la acordarea liberării, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, liberarea se anulează, aplicându-se, după caz, dispoziţiile privitoare la concursul de infracţiuni, recidiva sau pluralitate intermediară.

(2) În cazul în care, în raport de pedeapsa rezultată, sunt îndeplinite condiţiile prevăzute în art. 99 sau art. 100, instanţa poate acorda liberarea condiţionată. Dacă s-a dispus liberarea, termenul de supraveghere se calculează de la data acordării primei liberări.

(3) Când, după anulare, instanţa dispune executarea pedepsei rezultante, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data anulării liberării se va executa după executarea pedepsei închisorii.

Efectele liberării condiţionate

Art. 106. – Dacă până la expirarea termenului de supraveghere condamnatul nu a săvârşit din nou o

infracțiune, nu s-a dispus revocarea liberării condiționate și nu s-a descoperit o cauză de anulare, pedeapsa se consideră executată.

TITLUL IV

Măsurile de siguranță

CAPITOLUL I
Dispoziții generale

Scopul măsurilor de siguranță

Art. 107. – (1) Măsurile de siguranță au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și prevenirea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

(2) Măsurile de siguranță se iau față de persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală, nejustificată.

(3) Măsurile de siguranță se pot lua și în situația în care făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă.

Categoriile măsurilor de siguranță

Art. 108. – Măsurile de siguranță sunt:

a) obligarea la tratament medical;

b) internarea medicală;

c) interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii;

d) confiscarea specială.

CAPITOLUL II
Regimul măsurilor de siguranță

Obligarea la tratament medical

Art. 109. – (1) Dacă făptuitorul, din cauza unei boli, inclusiv cea provocată de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psihoactive, prezintă pericol pentru societate, poate fi obligat să urmeze un tratament medical până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol.

(2) Când persoana față de care s-a luat această măsură nu urmează tratamentul, se poate dispune internarea medicală.

(3) Dacă persoana obligată la tratament este condamnată la o pedeapsă privativă de libertate, tratamentul se efectuează și în timpul executării pedepsei.

Internarea medicală

Art. 110. – Când făptuitorul este bolnav psihic, consumator cronic de substanțe psihoactive sau suferă de o boală infecto-contagioasă și prezintă pericol pentru societate, se poate lua măsura internării într-o unitate sanitară de specialitate, până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol.

Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii

Art. 111. – (1) Când făptuitorul a săvârșit fapta datorită incapacității, nepregătirii sau altor cauze care îl fac inapt pentru ocuparea unei anumite funcții, pentru exercitarea unei profesii sau meserii ori pentru desfășurarea unei alte activități, se poate lua măsura interzicerii exercitării dreptului de a ocupa acea funcție ori de a exercita acea profesie, meserie sau activitate.

(2) Măsura de siguranță poate fi revocată la cerere, după trecerea unui termen de cel puțin un an, dacă se constată că temeiurile care au impus luarea ei au încetat. O nouă cerere nu se poate face decât după trecerea unui termen de cel puțin un an de la data respingerii cererii anterioare.

Confiscarea specială

Art. 112. – (1) Sunt supuse confiscării speciale:

a) bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;

b) bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

c) bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

d) bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor;

e) bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzută de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia;

f) bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală.

(2) În cazul prevăzut în alin. (1) lit. b) și lit. c), dacă valoarea bunurilor supuse confiscării este vădit disproporționată față de natura și gravitatea faptei, se dispune confiscarea în parte, prin echivalent bănesc, ținând seama de urmarea produsă sau care s-ar fi putut produce și de contribuția bunului la aceasta. Dacă bunurile au fost produse, modificate sau adaptate în scopul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală, se dispune confiscarea lor în întregime.

(3) În cazurile prevăzute la alin. (1) lit. b) și lit. c), dacă bunurile nu pot fi confiscate, întrucât nu aparțin infractorului, iar persoana căreia îi aparțin nu a cunoscut scopul folosirii lor, se va confisca echivalentul în bani al acestora, cu aplicarea dispozițiilor alin. (2).

(4) Dispozițiile alin. (1) lit. b) nu se aplică în cazul faptelor săvârșite prin presă.

(5) Dacă bunurile supuse confiscării potrivit alin. (1) lit. b)–c) nu se găsesc, în locul lor se confiscă bani și bunuri până la concurența valorii acestora.

(6) Se confiscă, de asemenea, bunurile și banii obținuți din exploatarea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea, cu excepția bunurilor prevăzute în alin. (1) lit. b) și lit. c).

TITLUL V

Minoritatea

CAPITOLUL I
Regimul răspunderii penale a minorului

Limitele răspunderii penale

Art. 113. – (1) Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal.

(2) Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.

(3) Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.

Consecințele răspunderii penale

Art. 114. – (1) Față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate.

(2) Față de minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri:

a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată sau a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;

b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Măsurile educative

Art. 115. – (1) Măsurile educative sunt neprivative de libertate sau privative de libertate.

1. Măsurile educative neprivative de libertate sunt:

a) stagiul de formare civică;

b) supravegherea;

c) consemnarea la sfârșit de săptămână;

d) asistarea zilnică.

2. Măsurile educative privative de libertate sunt:

a) internarea într-un centru educativ;

b) internarea într-un centru de detenție.

(2) Alegerea măsurii educative care urmează să fie luată față de minor se face, în condițiile art. 114, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74.

Referatul de evaluare

Art. 116. – (1) În vederea efectuării evaluării minorului, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74, instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță.

(2) Referatul de evaluare privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse se întocmește în toate cazurile în care instanța dispune asupra măsurilor educative ori asupra modificării sau încetării executării obligațiilor impuse, precum și la terminarea executării măsurii educative.

CAPITOLUL II
Regimul măsurilor educative neprivative de libertate

Stagiul de formare civică

Art. 117. – (1) Măsura educativă a stagiului de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult patru luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.

(2) Organizarea, asigurarea participării și supravegherea minorului, pe durata cursului de formare civică, se fac sub coordonarea serviciului de probațiune, fără a afecta programul școlar sau profesional al minorului.

Supravegherea

Art. 118. – Măsura educativă a supravegherii constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau întrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia.

Consemnarea la sfârșit de săptămână

Art. 119. – (1) Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.

(2) Supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Asistarea zilnică

Art. 120. – (1) Măsura educativă a asistării zilnice constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului.

(2) Măsura educativă a asistării zilnice se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Obligații ce pot fi impuse minorului

Art. 121. – (1) Pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;

b) să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;

c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

d) să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;

c) să se prezinte la serviciul de probaţiune la datele fixate de acesta;

f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

(2) Când stabileşte obligaţia prevăzută în alin. (1) lit. d), instanţa individualizează, în concret, conţinutul acestei obligaţii, ţinând seama de împrejurările cauzei.

(3) Supravegherea executării obligaţiilor impuse de instanţă se face sub coordonarea serviciului de probaţiune.

(4) Pe durata executării măsurii educative neprivative de libertate, serviciul de probaţiune are obligaţia să sesizeze instanţa, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligaţiilor impuse de instanţă, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă condiţiile de executare a măsurii educative sau nu execută, în condiţiile stabilite, obligaţiile ce îi revin.

Modificarea sau încetarea obligaţiilor

Art. 122. – (1) Dacă, pe parcursul supravegherii, au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligaţii, fie sporirea sau diminuarea condiţiilor de executare a celor existente, instanţa dispune modificarea obligaţiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate şanse mai mari de îndreptare.

(2) Instanţa dispune încetarea executării unora dintre obligaţiile pe care le-a impus, când apreciază că menţinerea acestora nu mai este necesară.

Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate

Art. 123. – (1) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credinţă, condiţiile de executare a măsurii educative sau a obligaţiilor impuse, instanţa dispune:

a) prelungirea măsurii educative, fără a putea depăşi maximul prevăzut de lege pentru aceasta;

b) înlocuirea măsurii luate cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;

c) înlocuirea măsurii luate cu internarea într-un centru educativ, în cazul în care, iniţial, s-a luat măsura educativă neprivativă de libertate cea mai severă, pe durata sa maximă.

(2) În cazurile prevăzute în alin. (1) lit. a) şi lit. b), dacă nici de această dată nu sunt respectate condiţiile de executare a măsurii educative sau a obligaţiilor impuse, instanţa înlocuieşte măsura educativă neprivativă de libertate cu măsura internării într-un centru educativ.

(3) Dacă minorul aflat în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate săvârşeşte o nouă infracţiune sau este judecat pentru o infracţiune concurentă săvârşită anterior, instanţa dispune:

a) prelungirea măsurii educative luate iniţial, fără a putea depăşi maximul prevăzut de lege pentru aceasta;

b) înlocuirea măsurii luată iniţial cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;

c) înlocuirea măsurii luată iniţial cu o măsură educativă privativă de libertate.

(4) În cazurile prevăzute în alin. (1) lit. a) şi lit. b), precum şi în alin. (3) lit. a) şi lit. b), instanţa poate impune noi obligaţii în sarcina minorului ori sporeşte condiţiile de executare a celor existente.

CAPITOLUL III
Regimul măsurilor educative privative de libertate

Internarea într-un centru educativ

Art. 124. – (1) Măsura educativă a internării într-un centru educativ constă în internarea minorului într-o instituţie specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire şcolară şi formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum şi programe de reintegrare socială.

(2) Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între unu şi 3 ani.

(3) Dacă în perioada internării minorul săvârşeşte o nouă infracţiune sau este judecat pentru o infracţiune concurentă săvârşită anterior, instanţa poate menţine măsura internării într-un centru educativ, prelungind durata acesteia, fără a depăşi maximul prevăzut de lege, sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenţie.

(4) În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însuşirea cunoştinţelor şcolare şi profesionale şi a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puţin jumătate din durata internării, instanţa poate dispune:

a) înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;

b) liberarea din centrul educativ, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

(5) Odată cu înlocuirea sau liberarea, instanţa impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligaţiile prevăzute în art. 121 până la împlinirea duratei măsurii internării.

(6) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credinţă, condiţiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligaţiile impuse, instanţa revine asupra înlocuirii sau liberării şi dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ.

(7) În cazul săvârşirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracţiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani şi faţă de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice, instanţa revine asupra înlocuirii şi dispune:

a) executarea restului rămas din durata măsurii internării iniţiale, cu posibilitatea prelungirii duratei acesteia până la maximul prevăzut de lege;

b) internarea într-un centru de detenţie.

Internarea într-un centru de detenţie

Art. 125. – (1) Măsura educativă a internării într-un centru de detenţie constă în internarea minorului într-o instituţie specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază şi supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum şi programe de pregătire şcolară şi formare profesională potrivit aptitudinilor sale.

(2) Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 şi 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea săvârşită este închisoarea de

20 de ani sau mai mare ori detenţiunea pe viaţă, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 şi 15 ani.

(3) Dacă în perioada internării minorul săvârşeşte o nouă infracţiune sau este judecat pentru o infracţiune concurentă săvârşită anterior, instanţa prelungeşte masura internării, fără a depăşi maximul prevăzut în alin. (2), determinat în raport cu pedeapsa cea mai grea dintre cele prevăzute de lege pentru infracţiunile săvârşite. Din durata masurii educative se scade perioada executata până la data hotărârii.

(4) În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însuşirea cunoştinţelor şcolare şi profesionale şi a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puţin jumătate din durata internării, instanţa poate dispune:

a) înlocuirea internării cu masura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internata nu a împlinit varsta de 18 ani;

b) liberarea din centrul de detenţie, daca persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

(5) Odată cu înlocuirea sau liberarea, instanţa impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligaţiile prevăzute în art. 121, până la împlinirea duratei măsurii internării.

(6) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credinţă, condiţiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligaţiile impuse, instanţa revine asupra înlocuirii şi dispune executarea restului ramas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru de detenţie cu masura asistării zilnice, instanţa revine asupra înlocuirii şi dispune:

a) executarea restului rămas din durata măsurii internării într-un centru de detenţie;

b) prelungirea duratei acestei internări în condiţiile prevăzute în alin. (3).

Schimbarea regimului de executare

Art. 126. – Dacă în cursul executării unei măsuri educative privative de libertate persoana internată, care a împlinit varsta de 18 ani, are un comportament prin care influenţează negativ sau împiedică procesul de recuperare şi reintegrare a celorlalte persoane internate, instanţa poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar.

Calculul duratei măsurilor educative

Art. 127. – În cazul măsurilor educative privative de libertate, dispoziţiile art. 71–73 se aplică în mod corespunzător.

CAPITOLUL IV
Dispoziţii comune

Efectele cauzelor de atenuare şi agravare

Art. 128. – În cazul infracţiunilor săvârşite în timpul minorităţii, cauzele de atenuare şi agravare sunt avute în vedere la alegerea măsurii educative şi produc efecte între limitele prevăzute de lege pentru fiecare masura educativă.

Pluralitatea de infracţiuni

Art. 129. – (1) În caz de concurs de infracţiuni săvârşite în timpul minorităţii se stabileşte şi se ia o singură masura educativa pentru toate faptele, în condiţiile art. 114, ţinând seama de criteriile prevăzute în art. 74.

(2) În cazul săvârşirii a două infracţiuni, dintre care una în timpul minorităţii şi una după majorat, pentru infracţiunea comisă în timpul minorităţii se ia o măsură educativă, iar pentru infracţiunea săvârşită după majorat se stabileşte o pedeapsă, după care:

a) dacă măsura educativă este neprivativă de libertate, se execută numai pedeapsa;

b) daca măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puţin o patrime din durata masurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârşirii infracţiunii comise după majorat;

c) daca pedeapsa aplicată pentru infracţiunea săvârşită după majorat este detenţiunea pe viaţă, se execută numai această pedeapsă;

d) dacă măsura educativă este privativa de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăşi maximul prevăzut de lege pentru aceasta.

(3) În cazul prevazut în alin. (2) lit. b), din durata pedepsei aplicate se scade ceea ce s-a executat din momentul săvârşirii infracţiunii comise după majorat până la data judecării.

(4) În cazul săvârşirii după majorat a două sau mai multe infracţiuni concurente se aplică mai întâi regulile referitoare la concursul de infracţiuni, după care se face aplicarea dispoziţiilor alin. (2).

(5) Pedeapsa stabilită potrivit dispoziţiilor alin. (2) lit. b) nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei sau al suspendării executării sub supraveghere.

Descoperirea unei infracţiuni săvârşite în timpul minorităţii

Art. 130. – Daca pe durata termenului de supraveghere al amânării aplicării pedepsei, al suspendării sub supraveghere ori al liberării condiţionate se descoperă că persoana supravegheată mai săvârşise o infracţiune în timpul minorităţii pentru care s-a luat, chiar după expirarea acestui termen, o masura educativă privativa de libertate, amânarea, suspendarea sau liberarea se anulează, aplicându-se în mod corespunzător dispoziţiile art. 129 alin. (2)–(4).

Prescripţia răspunderii penale a minorilor

Art. 131. – Termenele de prescripţie a răspunderii penale, prevăzute în art. 154, se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârşirii infracţiunii erau minori şi se întrerup sau se suspendă în condiţiile prevăzute de lege pentru majori.

Prescripţia executării măsurilor educative

Art. 132. – (1) Măsurile educative neprivative de libertate se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care au fost luate.

(2) Măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate, dar nu mai puțin de 2 ani.

(3) Termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori.

(4) În cazul înlocuirii măsurilor educative, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea și curge de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea.

Efectele măsurilor educative

Art. 133. – Măsurile educative nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități.

Art. 134. Minorul devenit major – (1) Dispozițiile prezentului titlu se aplică și majorilor care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

(2) Când, la data pronunțării hotărârii prin care s-a luat o măsură educativă privativă de libertate, infractorul a împlinit vârsta de 18 ani, instanța, ținând seama de posibilitățile sale de îndreptare, de vârsta acestuia, precum și de celelalte criterii prevăzute în art. 74, poate dispune executarea măsurii educative într-un penitenciar.

TITLUL VI
Răspunderea penală a persoanei juridice

CAPITOLUL I
Dispoziții generale

Condițiile răspunderii penale a persoanelor juridice

Art. 135. – (1) Persoana juridică, cu excepția statului și a autorităților publice, răspunde penal pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice.

(2) Instituțiile publice nu răspund penal pentru infracțiunile săvârșite în exercitarea unei activități ce nu poate face obiectul domeniului privat.

(3) Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit la săvârșirea aceleiași fapte.

Pedepsele aplicabile persoanei juridice

Art. 136. – (1) Pedepsele aplicabile persoanei juridice sunt principale și complementare.

(2) Pedeapsa principală este amenda.

(3) Pedepsele complementare sunt:

a) dizolvarea persoanei juridice;

b) suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;

c) închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;

d) interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o durată de la unu la 3 ani;

e) plasarea sub supraveghere judiciară;

f) afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare.

Stabilirea amenzii pentru persoana juridică

Art. 137. – (1) Amenda constă în suma de bani pe care persoana juridică este condamnată să o plătească statului.

(2) Cuantumul amenzii se stabilește prin sistemul zilelor-amendă. Suma corespunzătoare unei zile-amendă, cuprinsă între 100 și 5.000 lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 30 de zile și 600 de zile.

(3) Instanța stabilește numărul zilelor-amendă ținând cont de criteriile generale de individualizare a pedepsei. Cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se determină ținând seama de cifra de afaceri, în cazul persoanei juridice cu scop lucrativ, respectiv de valoarea activului patrimonial în cazul altor persoane juridice, precum și de celelalte obligații ale persoanei juridice.

(4) Limitele speciale ale zilelor-amendă sunt cuprinse între:

a) 60 și 180 de zile-amendă, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită numai pedeapsa amenzii;

b) 120 și 240 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult 5 ani, unică sau alternativ cu pedeapsa amenzii;

c) 180 și 300 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani;

d) 240 și 420 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii de cel mult 20 de ani;

e) 360 și 510 de zile-amendă, când legea prevede pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani sau detențiunea pe viață.

(5) Când prin infracțiunea săvârșită persoana juridică a urmărit obținerea unui folos patrimonial, limitele speciale ale zilelor-amendă prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă se pot majora cu o treime, fără a se depăși maximul general al amenzii. La stabilirea amenzii se va ține seama de valoarea folosului patrimonial obținut sau urmărit.

CAPITOLUL II
Regimul pedepselor complementare aplicate persoanei juridice

Aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice

Art. 138. – (1) Aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare se dispune atunci când instanța constată că, față de natura și gravitatea infracțiunii, precum și de împrejurările cauzei, aceste pedepse sunt necesare.

(2) Aplicarea uneia sau mai multor pedepse complementare este obligatorie când legea prevede această pedeapsă.

(3) Pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)–f) se pot aplica în mod cumulativ.

(4) Executarea pedepselor complementare începe după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Dizolvarea persoanei juridice

Art. 139. – (1) Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice se aplică atunci când:

a) persoana juridică a fost constituită în scopul săvârșirii de infracțiuni;

b) obiectul sau de activitate a fost deturnat în scopul comiterii de infracțiuni, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea mai mare de 5 ani.

(2) În caz de neexecutare, cu rea-credință, a uneia dintre pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. b)–e), instanța dispune dizolvarea persoanei juridice.

(3) Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice are ca efect deschiderea procedurii de lichidare, potrivit legii, iar o copie a dispozitivului hotărârii definitive de condamnare prin care s-a aplicat această pedeapsă va fi comunicată, de îndată, instanței civile competente, care va proceda la desemnarea lichidatorului.

Suspendarea activității persoanei juridice

Art. 140. – (1) Pedeapsa complementară a suspendării activității persoanei juridice constă în interzicerea desfășurării activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice în realizarea cărora a fost săvârșită infracțiunea.

(2) În caz de neexecutare, cu rea-credință, a pedepsei complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. f), instanța dispune suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice până la punerea în executare a pedepsei complementare, dar nu mai mult de 3 luni.

(3) Dacă până la împlinirea termenului prevăzut în alin. (2) pedeapsa complementară nu a fost pusă în executare, instanța dispune dizolvarea persoanei juridice.

Neaplicarea dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice

Art. 141. – (1) Pedepsele complementare prevăzute în art. 136 alin. (3) lit. a) și lit. b) nu pot fi aplicate instituțiilor publice, partidelor politice, sindicatelor, patronatelor și organizațiilor religioase ori aparținând minorităților naționale, constituite potrivit legii.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică și persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice

Art. 142. – (1) Pedeapsa complementară a închiderii unor puncte de lucru ale persoanei juridice constă în închiderea unuia sau mai multora dintre punctele de lucru aparținând persoanei juridice cu scop lucrativ, în care s-a desfășurat activitatea în realizarea căreia a fost săvârșită infracțiunea.

(2) Dispozițiile alin. (1) nu se aplică persoanelor juridice care își desfășoară activitatea în domeniul presei.

Interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice

Art. 143. – Pedeapsa complementară a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice constă în interzicerea de a participa, direct sau indirect, la procedurile pentru atribuirea contractelor de achiziții publice, prevăzute de lege.

Plasarea sub supraveghere judiciară

Art. 144. – (1) Plasarea sub supraveghere judiciară constă în desemnarea de către instanță a unui administrator judiciar sau mandatar judiciar care va supraveghea, pe o perioadă de la unu la 3 ani, desfășurarea activității ce a ocazionat săvârșirea infracțiunii.

(2) Administratorul judiciar sau mandatarul judiciar are obligația de a sesiza instanța atunci când constată că persoana juridică nu a luat măsurile necesare în vederea prevenirii comiterii de noi infracțiuni. În cazul în care instanța constată că sesizarea este întemeiată, dispune înlocuirea acestei pedepse cu pedeapsa prevăzută în art. 140.

(3) Plasarea sub supraveghere judiciară nu se aplică în cazul persoanelor juridice menționate în art. 141.

Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare

Art. 145. – (1) Afișarea hotărârii definitive de condamnare sau publicarea acesteia se realizează pe cheltuiala persoanei juridice condamnate.

(2) Prin afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare nu poate fi dezvăluită identitatea altor persoane.

(3) Afișarea hotărârii de condamnare se realizează în extras, în forma și locul stabilite de instanță, pentru o perioadă cuprinsă între o lună și 3 luni.

(4) Publicarea hotărârii de condamnare se face în extras și în forma stabilită de instanță, prin intermediul presei scrise sau audio-vizuale ori prin alte mijloace de comunicare audio-vizuală, desemnate de instanță.

(5) Dacă publicarea se face prin presa scrisă sau audio-vizuală, instanța stabilește numărul apariților, care nu poate fi mai mare de 10, iar în cazul publicării prin alte mijloace audio-vizuale durata acesteia nu poate depăși 3 luni.

CAPITOLUL III
Dispoziții comune

Recidiva în cazul persoanei juridice

Art. 146. – (1) Există recidivă pentru persoana juridică atunci când, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare și până la reabilitare, persoana juridică săvârșește din nou o infracțiune, cu intenție sau cu intenție depășită.

(2) În caz de recidivă, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru noua infracțiune se majorează cu jumătate, fără a depăși maximul general al pedepsei amenzii.

(3) Dacă amenda anterioară nu a fost executată, în tot sau în parte, amenda stabilită pentru noua infracțiune, potrivit alin. (2), se adaugă la pedeapsa anterioară sau la restul rămas neexecutat din aceasta.

(4) Dispozițiile art. 42 se aplică în mod corespunzător.

Atenuarea și agravarea răspunderii penale a persoanei juridice

Art. 147. – (1) În caz de concurs de infracțiuni, de pluralitate intermediară sau de cauze de atenuare ori agravare a răspunderii penale, persoanei juridice i se aplică regimul amenzii prevăzut de lege pentru persoana fizică.

(2) În caz de pluralitate de infracțiuni, pedepsele complementare de natură diferită, cu excepția dizolvării, sau cele de aceeași natură, dar cu conținut diferit, se cumulează, iar dintre pedepsele complementare de aceeași natură și cu același conținut se aplică cea mai grea.

(3) În caz de pluralitate de infracțiuni, măsurile de siguranță luate conform art. 112 se cumulează.

Prescripția răspunderii penale

Art. 148. – Răspunderea penală a persoanei juridice se prescrie în condițiile prevăzute de lege pentru persoana fizică, dispozițiile art. 153–156 aplicându-se în mod corespunzător.

Prescripția executării pedepsei

Art. 149. – (1) Termenul de prescripție a executării pedepsei amenzii aplicate persoanei juridice este de 5 ani.

(2) Executarea pedepselor complementare aplicate persoanelor juridice se prescrie într-un termen de 3 ani, care curge de la data la care pedeapsa amenzii a fost executată sau considerată ca executată.

(3) Dispozițiile art. 161, art. 162 alin. (2), art. 163 și art. 164 se aplică în mod corespunzător.

Reabilitarea persoanei juridice

Art. 150. – Reabilitarea persoanei juridice are loc de drept dacă, în decurs de 3 ani de la data la care pedeapsa amenzii sau pedeapsa complementară a fost executată sau considerată ca executată, aceasta nu a mai săvârșit nici o altă infracțiune.

Efectele comasării și divizării persoanei juridice

Art. 151. – (1) În cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare intervenită după comiterea infracțiunii, răspunderea penală și consecințele acesteia se vor angaja:

a) în sarcina persoanei juridice create prin fuziune;

b) în sarcina persoanei juridice absorbante;

c) în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate.

(2) În cazul prevăzut la alin. (1), la individualizarea pedepsei se va ține seama de cifra de afaceri, respectiv de valoarea activului patrimonial al persoanei juridice care a comis infracțiunea, precum și de partea din patrimoniul acesteia care a fost transmisă fiecărei persoane juridice participante la operațiune.

TITLUL VII

Cauzele care înlătură răspunderea penală

Efectele amnistiei

Art. 152. – (1) Amnistia înlătură răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită. Dacă intervine după condamnare, ea înlătură și executarea pedepsei pronunțate, precum și celelalte consecințe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie.

(2) Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

Prescripția răspunderii penale

Art. 153. – (1) Prescripția înlătură răspunderea penală.

(2) Prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război.

Termenele de prescripție a răspunderii penale

Art. 154. – (1) Termenele de prescripție a răspunderii penale sunt:

a) 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani;

b) 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 20 de ani;

c) 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

d) 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani;

e) 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

(2) Termenele prevăzute în prezentul articol încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii. În cazul infracțiunilor continue termenul curge de la data încetării acțiunii sau inacțiunii, în cazul infracțiunilor continuate, de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni, iar în cazul infracțiunilor de obicei, de la data săvârșirii ultimului act.

(3) În cazul infracțiunilor progresive, termenul de prescripție a răspunderii penale începe să curgă de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitiv produs.

(4) În cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, săvârșite față de un minor, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care acesta a devenit major. Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului.

Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale

Art. 155. – (1) Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză.

(2) După fiecare întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție.

(3) Întreruperea cursului prescripției produce efecte față de toți participanții la infracțiune, chiar dacă actul de întrerupere privește numai pe unii dintre ei.

(4) Termenele prevăzute în art. 154, dacă au fost depășite cu încă o jumătate, vor fi socotite împlinite oricâte întreruperi ar interveni.

(5) Admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal face să curgă un nou termen de prescripție a răspunderii penale.

Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale

Art. 156. – (1) Cursul termenului prescripției răspunderii penale este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.

(2) Prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare.

Lipsa plângerii prealabile

Art. 157. – (1) În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată, lipsa acestei plângeri înlătură răspunderea penală.

(2) Fapta care a adus o vătămare mai multor persoane atrage răspunderea penală, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai de către una dintre ele.

(3) Fapta atrage răspunderea penală a tuturor persoanelor fizice sau juridice care au participat la săvârșirea acesteia, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai cu privire la una dintre acestea.

(4) În cazul în care cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitatea de exercițiu restrânsă sau o persoană juridică ce este reprezentata de făptuitor, acțiunea penală se poate pune în mișcare și din oficiu.

(5) Dacă persoana vătămată a decedat sau în cazul persoanei juridice aceasta a fost lichidata, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusa în mișcare din oficiu.

Retragerea plângerii prealabile

Art. 158. – (1) Retragerea plângerii prealabile poate interveni până la pronunțarea unei hotărâri definitive, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționata de introducerea unei plângeri prealabile.

(2) Retragerea plângerii prealabile înlătură răspunderea penală a persoanei cu privire la care plângerea a fost retrasa.

(3) Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu retragerea plângerii prealabile se face numai de reprezentanții lor legali. În cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsa, retragerea se face cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

(4) În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror.

Împăcarea

Art. 159. – (1) Împăcarea poate interveni în cazul în care punerea în mișcare a acțiunii penale s-a făcut din oficiu, dacă legea o prevede în mod expres.

(2) Împăcarea înlătura raspunderea penală și stinge acțiunea civilă.

(3) Împăcarea produce efecte numai cu privire la persoanele între care a intervenit și daca are loc până la citirea actului de sesizare a instanței.

(4) Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face numai de reprezentanții lor legali, iar persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege.

(5) În cazul persoanei juridice, împăcarea se realizează de reprezentantul sau legal sau convențional ori de către persoana desemnată în locul acestuia. Împăcarea intervenită între persoana juridică ce a săvârșit infracțiunea și persoana vătămată nu produce efecte față de persoanele fizice care au participat la comiterea aceleiași fapte.

(6) În cazul în care infracțiunea este săvârșită de reprezentantul persoanei juridice vătămate, dispozițiile art. 158 alin. (4) se aplică în mod corespunzător.

TITLUL VIII

Cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepsei

Efectele grațierii

Art. 160. – (1) Grațierea are ca efect înlăturarea, în totul sau în parte, a executării pedepsei ori comutarea acesteia în alta mai ușoara.

(2) Grațierea nu are efecte asupra pedepselor complementare și masurilor educative neprivative de libertate, în afară de cazul când se dispune altfel prin actul de grațiere.

(3) Grațierea nu are efect asupra masurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

(4) Grațierea nu are efecte asupra pedepselor a caror executare este suspendată sub supraveghere, în afară de cazul în care se dispune altfel prin actul de grațiere.

Prescripția executării pedepsei

Art. 161. – (1) Prescripția înlătură executarea pedepsei principale.

(2) Prescripția nu înlătura executarea pedepselor principale pronunțate pentru infracțiunile de genocid, contra umanității și de război.

Termenele de prescripție a executării pedepsei

Art. 162. – (1) Termenele de prescripție a executării pedepsei pentru persoana fizică sunt:

a) 20 de ani, când pedeapsa care urmează a fi executată este detențiunea pe viața sau închisoarea mai mare de 15 ani;

b) 5 ani, plus durata pedepsei ce urmează a fi executată, dar nu mai mult de 15 ani, în cazul celorlalte pedepse cu închisoarea;

c) 3 ani, în cazul când pedeapsa este amenda.

(2) Termenele prevăzute în alin. (1) se socotesc de la data când hotărârea de condamnare a rămas definitivă.

(3) În cazul revocării sau anulării amânării aplicării pedepsei, suspendării executării pedepsei sub supraveghere ori liberării condiționate, termenul de prescripție începe să curgă de la data când hotărârea de revocare sau anulare a rămas definitivă.

(4) În cazul revocării liberării condiționate, în condițiile art. 104 alin. (1), termenul de prescripție începe să curgă de la data când hotărârea de revocare a rămas

definitivă şi se calculează în raport cu restul de pedeapsa neexecutat.

(5) În cazul înlocuirii pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii, termenul de prescripţie curge de la data când hotărârea de înlocuire a rămas definitivă şi se calculează în raport cu durata pedepsei închisorii.

(6) Pedepsele complementare aplicate persoanei fizice şi măsurile de siguranţă nu se prescriu.

(7) Prin *pedeapsa ce se execută* se înţelege pedeapsa stabilită de instanţă, ţinându-se cont de cauzele ulterioare de modificare a acesteia.

Întreruperea cursului prescripţiei executării pedepsei

Art. 163. – (1) Cursul termenului de prescripţie a executării pedepsei se întrerupe prin începerea executării pedepsei. Sustragerea de la executare, după începerea executării pedepsei, face să curgă un nou termen de prescripţie de la data sustragerii.

(2) Cursul termenului de prescripţie a executării se întrerupe şi prin săvârşirea din nou a unei infracţiuni.

(3) Cursul termenului de prescripţie a executării pedepsei amenzii se întrerupe şi prin înlocuirea obligaţiei de plată a amenzii cu obligaţia de a presta o muncă neremunerată în folosul comunităţii.

Suspendarea cursului prescripţiei executării pedepsei

Art. 164. – (1) Cursul termenului prescripţiei executării pedepsei este suspendat în cazurile şi condiţiile prevăzute în Codul de procedură penală.

(2) Prescripţia îşi reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare.

TITLUL IX

Cauzele care înlătură consecinţele condamnării

Reabilitarea de drept

Art. 165. – Reabilitarea are loc de drept în cazul condamnării la pedeapsa amenzii, la pedeapsa închisorii care nu depăşeşte doi ani sau la pedeapsa închisorii a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere, dacă în decurs de 3 ani condamnatul nu a săvârşit o altă infracţiune.

Reabilitarea judecătorească

Art. 166. – (1) Condamnatul poate fi reabilitat, la cerere, de instanţă, după împlinirea următoarelor termene:

a) 4 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 2 ani, dar care nu depăşeşte 5 ani;

b) 5 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depăşeşte 10 ani;

c) 7 ani, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani sau în cazul pedepsei detenţiunii pe viaţă, comutata sau înlocuită cu pedeapsa închisorii;

d) 10 ani, în cazul condamnării la pedeapsa detenţiunii pe viaţă, considerată executată ca urmare a graţierii, a împlinirii termenului de prescripţie a executării pedepsei sau a liberării condiţionate.

(2) Condamnatul decedat până la împlinirea termenului de reabilitare poate fi reabilitat dacă instanţa, evaluând comportarea condamnatului până la deces, apreciază că merită acest beneficiu.

Calculul termenului de reabilitare

Art. 167. – (1) Termenele prevăzute în art. 165 şi art. 166 se socotesc de la data când a luat sfârşit executarea pedepsei principale sau de la data când aceasta s-a prescris.

(2) Pentru cei condamnaţi la pedeapsa amenzii, termenul curge din momentul în care amenda a fost achitată integral sau executarea ei s-a stins în orice alt mod.

(3) În caz de graţiere totală sau de graţiere a restului de pedeapsă, termenul curge de la data actului de graţiere, dacă la acea dată hotărârea de condamnare era definitivă, sau de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, dacă actul de graţiere se referă la infracţiuni în curs de judecată.

(4) În caz de suspendare sub supraveghere a executării pedepsei, termenul curge de la data împlinirii termenului de supraveghere.

(5) În cazul condamnărilor succesive, termenul de reabilitare se calculează în raport cu pedeapsa cea mai grea şi curge de la data executării ultimei pedepse.

Condiţiile reabilitării judecătoreşti

Art. 168. – Cererea de reabilitare judecătorească se admite dacă cel condamnat întruneşte următoarele condiţii:

a) nu a săvârşit o altă infracţiune în intervalul de timp prevăzut în art. 166;

b) a achitat integral cheltuielile de judecată şi şi-a îndeplinit obligaţiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când acesta dovedeşte că nu a avut posibilitatea să le îndeplinească sau când partea civilă a renunţat la despăgubiri.

Efectele reabilitării de drept sau judecătoreşti

Art. 169. – (1) Reabilitarea face să înceteze decăderile şi interdicţiile, precum şi incapacităţile care rezultă din condamnare.

(2) Reabilitarea nu are ca urmare obligaţia de reintegrare în funcţia din care condamnatul a fost scos în urma condamnării ori de redare a gradului militar pierdut.

(3) Reabilitarea nu are efecte asupra măsurilor de siguranţă.

Reînnoirea cererii de reabilitare judecătorească

Art. 170. – (1) În caz de respingere a cererii de reabilitare, nu se poate introduce o nouă cerere decât după un termen de un an, care se socoteşte de la data respingerii cererii prin hotărâre definitivă.

(2) Condiţiile prevăzute în art. 168 trebuie să fie îndeplinite şi pentru intervalul de timp care a precedat noua cerere.

(3) Cererea respinsă ca urmare a neîndeplinirii unor condiţii de formă poate fi reînnoită potrivit Codului de procedură penală.

Anularea reabilitării

Art. 171. – Reabilitarea judecătorească va fi anulată când, după acordarea ei, s-a descoperit că cel reabilitat mai săvârşise o infracţiune care, dacă ar fi fost cunoscută, ar fi condus la respingerea cererii de reabilitare.

TITLUL X

Înţelesul unor termeni sau expresii în legea penală

Dispoziţii generale

Art. 172. – Ori de câte ori legea penală foloseşte un termen sau o expresie dintre cele arătate în prezentul titlu, înţelesul acesteia este cel prevăzut în articolele următoare, afară de cazul când legea penală dispune altfel.

Legea penală

Art. 173. – Prin *lege penală* se înţelege orice dispoziţie cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanţe de urgenţă sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege.

Săvârşirea unei infracţiuni

Art. 174. – Prin *săvârşirea unei infracţiuni* sau *comiterea unei infracţiuni* se înţelege săvârşirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepseşte ca infracţiune consumată sau ca tentativă, precum şi participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice.

Funcţionar public

Art. 175. – (1) *Funcţionar public,* în sensul legii penale, este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remuneraţie:

a) exercită atribuţii şi responsabilităţi, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătoreşti;

b) exercită o funcţie de demnitate publică sau o funcţie publică de orice natură;

c) exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat ori al unei persoane juridice declarată ca fiind de utilitate publică, atribuţii legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia.

(2) De asemenea, este considerată funcţionar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost învestită de autorităţile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public.

Public

Art. 176. – Prin termenul *public* se înţelege tot ce priveşte autorităţile publice, instituţiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică.

Membru de familie

Art. 177. – (1) Prin *membru de familie* se înţelege:

a) ascendenţii şi descendenţii, fraţii şi surorile, copiii acestora, precum şi persoanele devenite prin adopţie, potrivit legii, astfel de rude;

b) soţul;

c) persoanele care au stabilit relaţii asemănătoare acelora dintre soţi sau dintre părinţi şi copii, în cazul în care convieţuiesc.

(2) Dispoziţiile din legea penală privitoare la membru de familie, în limitele prevăzute în alin. (1) lit. a), se aplică, în caz de adopţie, şi persoanei adoptate ori descendenţilor acesteia în raport cu rudele fireşti.

Informaţii secrete de stat şi înscrisuri oficiale

Art. 178. – (1) *Informaţii secrete de stat* sunt informaţiile clasificate astfel, potrivit legii.

(2) *Înscris oficial* este orice înscris care emană de la o persoană juridică dintre cele la care se referă art. 176 ori de la persoana prevăzută în art. 175 alin. (2) sau care aparţine unor asemenea persoane.

Arme

Art. 179. – (1) *Arme* sunt instrumentele, dispozitivele sau presele declarate astfel prin dispoziţii legale.

(2) Sunt asimilate armelor orice alte obiecte de natura a putea fi folosite ca arme şi care au fost întrebuinţate pentru atac.

Instrument de plată electronică

Art. 180. – Prin *instrument de plată electronică* se înţelege un instrument care permite titularului să efectueze retrageri de numerar, încărcarea şi descărcarea unui instrument de monedă electronică, precum şi transferuri de fonduri, altele decât cele ordonate şi executate de către instituţii financiare.

Sistem informatic şi date informatice

Art. 181. – (1) Prin *sistem informatic* se înţelege orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive interconectate sau aflate în relaţie funcţională, dintre care unul sau mai multe asigură prelucrarea automată a datelor, cu ajutorul unui program informatic.

(2) Prin *date informatice* se înţelege orice reprezentare a unor fapte, informaţii sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic.

Exploatarea unei persoane

Art. 182. – Prin *exploatarea unei persoane* se înţelege:

a) supunerea la executarea unei munci sau îndeplinirea de servicii, în mod forţat;

b) ţinerea în stare de sclavie sau alte procedee asemănătoare de lipsire de libertate ori de aservire;

c) obligarea la practicarea prostituţiei, la manifestări pornografice în vederea producerii şi difuzării de materiale pornografice sau la alte forme de exploatare sexuală;

d) obligarea la practicarea cerşetoriei;

e) prelevarea de organe în mod ilegal.

Consecinţe deosebit de grave

Art. 183. – Prin *consecinţe deosebit de grave* se înţelege o pagubă materială mai mare de 2.000.000 lei.

Faptă săvârşită în public

Art. 184. – Fapta se consideră *săvârşită în public* atunci când a fost comisă:

a) într-un loc care prin natura sau destinaţia lui este totdeauna accesibil publicului, chiar dacă nu este prezentă nicio persoană;

b) în orice alt loc accesibil publicului, daca sunt de față două sau mai multe persoane;

c) într-un loc neaccesibil publicului, însă cu intenția ca fapta să fie auzită sau văzută și daca acest rezultat s-a produs față de doua sau mai multe persoane;

d) într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, cu excepția reuniunilor care pot fi considerate ca au caracter de familie, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante.

Timp de război

Art. 185. – Prin *timp de război* se înțelege durata stării de mobilizare a forțelor armate sau durata stării de război.

Calculul timpului

Art. 186. – (1) La calcularea timpului ziua se socotește de 24 de ore, săptămâna de 7 zile, iar anul de 12 luni. Luna și anul se socotesc împlinite cu o zi înainte de ziua corespunzatoare datei de la care au început să curgă.

(2) Dacă limita de pedeapsă este exprimată într-un termen pe luni care nu este divizibil cu fracția de majorare sau reducere ce ar urma să se aplice, fracția se va aplica asupra termenului transformat în zile, după care durata obținută se transformă în luni. În acest caz, luna se socotește de 30 de zile și se iau în calcul doar zilele întregi rezultate din aplicarea fracției.

(3) În cazul limitelor de pedeapsă exprimate în ani se aplică în mod corespunzător dispozițiile alin. (2), transformarea făcându-se între ani și luni.

Pedeapsă prevazută de lege

Art. 187. – Prin *pedeapsa prevăzuta de lege* se înțelege pedeapsa prevazută în textul de lege care incriminează fapta săvârșită în forma consumată, fără luarea în considerare a cauzelor de reducere sau de majorare a pedepsei.